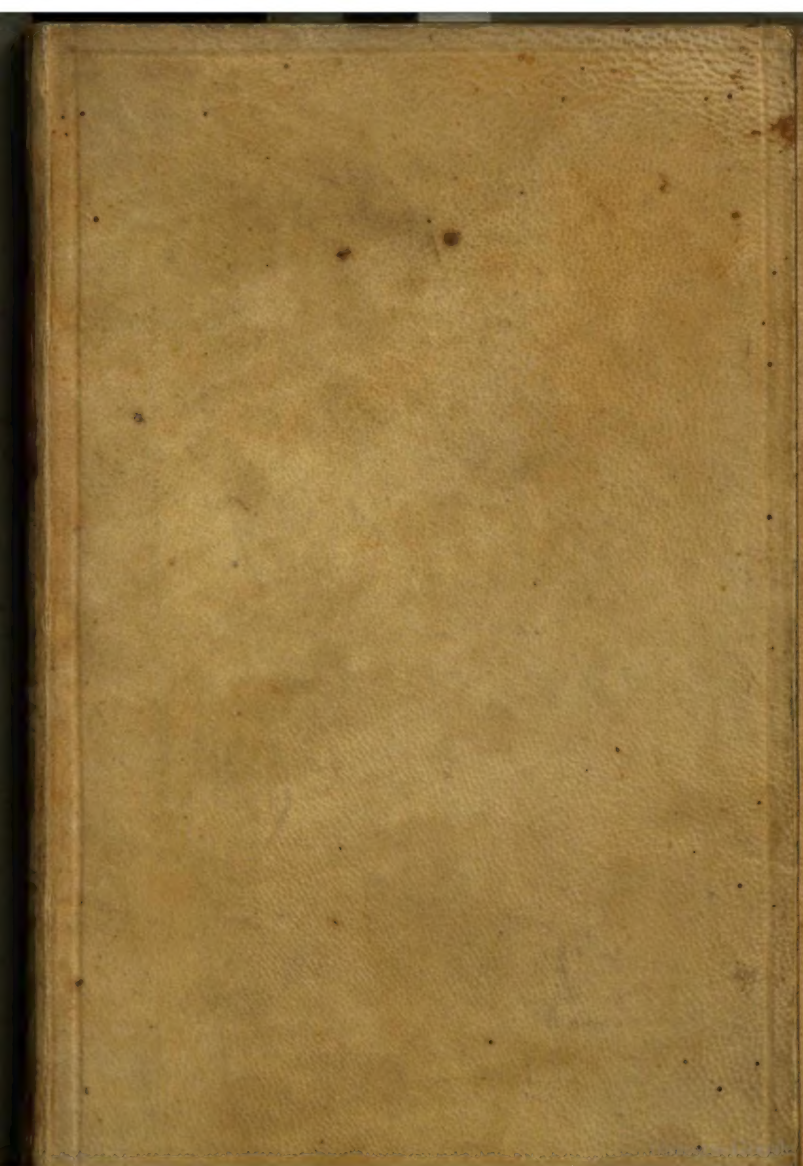

delle Origene
ediz. d'Aldo 1519

mancano
12 fogli di preliminari

BIBLIOTECA
ISIDORO DEL LUNGO

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO ORATIO. I.

QVAE RES IN CIVITATE duæ plurimũ possunt: hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore: summa gratia, & eloquentia. quarum alteram C. Aquili uereor: alteram metuo. eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediat, non nihil commoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero nõ mediocriter pertimesco. neq; hoc tantopere querendum uideretur: hæc summa in illis esse: si in nobis essent saltem mediocria. uerum ita se res habet: ut ego, qui neq; usu satis, & ingenio parum possum: cum patrono disertissimo comparer: P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ sunt: cum aduersario gratiosissimo contendat. illud quoq; nobis accedit incommodum: quod M. Iunius, qui hãc aliquotiens apud te egit: homo & in alijs causis exercitatus, & in hac multum & sæpe uersatus, hoc tempore abest, noua legatione impeditus: et ad me uẽtum est: qui, ut summa haberem cætera: temporis quidem certe uix satis habui: ut rem tantam, tot controuersijs implicatam, poßem cognoscere. ita, quod mihi consueuit in cæteris causis eße adiumento: id quoq; in hac causa deficiat. nam quo minus ingenio possum: subsidio mihi diligentiam comparaui. quæ quanta sit, nisi tempus, et spatium datum sit: intelligi non potest. Quæ quo plura sunt C. Aquili: eo te, & hos, qui tibi in consilio ad

ſunt: meliori mente noſtra uerba audire oportebit: ut multis incommodis ueritas debilitata tandem æquitate talium uirorum recreetur. quod ſi tu iudex nullo præſidio fuiſſe uidebere contra uim, & gratiam, ſolitudini, atq; inopiæ: ſi apud hoc conſilium ex opibus, nõ ex ueritate cauſa pẽdetur: profecto nihil eſt iam ſanctum, atq; ſincerum in ciuitate: nihil quod humilitatem, cuiuſquam grauitas et uirtus iudicis conſoletur. certe, aut apud te, & eos qui tibi aſſunt: ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulſa ui, et gratia, locum ubi conſiſtat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili: quo mihi ueniat in dubium tua fides & conſtantia: aut quo non iis, quos tibi aduocaſti: uiris electiſſimis ciuitatis ſpem ſummam habere P. Quintius debeat. quid ergo eſt? primum magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit: quod uno iudicio de fortunis omnibus decernit. id'q; dum cogitat: non minus ſæpe ei uenit in mentem poteſtatis, q̃ æquitatis tuæ: propterea quod omnes, quorum in alterius manu uita poſita eſt: ſæpius illud cogitant: quid poſſit is, cuius in ditione ac poteſtate ſunt: q̃ quid debeat facere. deinde habet aduerſarium P. Quintius uerbo Sex. Neuium, re uera huiuſce ætatis homines diſertiſſimos, fortiſſimos, ornatiſſimos noſtræ ciuitatis: qui communi ſtudio ſummis opibus Sex. Neuium defendunt: ſi id eſt defendere: cupiditati alterius obtemperare: quo is facilius quem uelit iniquo iudicio opprimere poſſit. nã quid hoc iniquius aut indignius C. Aquili dici aut commemorari poteſt? quam me, qui caput alterius, famam, fortunas'q; defendam: priore loco cauſam dicere: cum præſertim Q. Hortenſius qui hoc iudicio partes accuſatoris obtinet: cõtra me ſit dictus

rus: cui summam copiam facultatemq; dicendi natura largita est. Ita fit, ut ego qui tela depellere, & uulneribus mederi debeã: tum id facere cogar: cum etiam telum aduersarius nullum iecerit. illis autem id tempus impugnandi detur: cum & uitandi illorũ impetus potestas adẽpta nobis erit: et siqua in re, id quod parati sunt facere: falsum crimen, quasi uenenatum aliquod telum iecerint: medicinæ faciendæ locus nõ erit. Id accidit Prætoris iniquitate, et iniuria: primum quod contra omniũ consuetudinem, iudicium prius de probro, quam de re maluit fieri. deinde quod ita constituit idipsum iudicium: ut reus, ante quàm uerbum accusatoris audißet: causam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum est: qui quasi sua res, aut honos agatur: ita diligenter Sex. Neuij studio & cupiditati morem gerunt: & in eiusmodi rebus opes suas experiuntur: in quibus quo plus propter uirtutem nobilitatemq; possunt: eo minus qd possint, debent ostendere. Cũ tot tantisq; difficultatibus affectus atq; afflictus in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, misericordiam P. Quintius confugerit: cum adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus æquus reperiri potuerit: cum ei summam per iniuriã omnia inimica, atq; infesta fuerint: te C. Aquili, uosq; qui in consilio adestis, orat: atq; obsecrat: ut multis iniurijs iactatam atq; agitatam æquitatem, in hoc tandem loco consistere, & confirmari patiamini. Id quo facilius facere possitis: dabo operam, ut à principio res quemadmodum gesta & contracta sit, cognoscatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius frater, sanè cæterarum rerum paterfamilias et pru-

dens & attentus, una in re paulominus consyderatus: qui societatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, uerũ tamen non ita instituto, ut iura societatis, & officia certi patrisfamilias noße poßet. non quo ei deeßet ingenium: nam neq; parũ facetus scurra Sex. Neuius, neq; inhumanus præco est unquam existimatus. quid ergo est? cum ei natura nihil melius quam uocẽ dedißet: pater nihil præter libertatem reliquißet: uocem in quæstum contulit: libertate usus est: quo impunius dicax esset. quare quod socium tibi eum uelles adiũgere, nihil erat: nisi ut in tua pecunia condisceret: qui pecuniæ fructus eßet. tamen inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quæ in Gallia comparabãtur. erat ei pecuaria res ampla, et rustica sanè bene culta, et fructuosa. tollitur ab atrijs Licinijs atq; à præconum consessu in Galliã Neuius: & transalpes usq; transfertur. fit magna mutatio loci nõ ingenij. nam qui ab adolescentulo quæstum sibi instituißet sine impendio: posteaquam nescio quid impendit: et in commune contulit: mediocri quæstu contentus eße non poterat. nec mirum, si is qui uocem uenalem habuerat, ea quæ uoce quæsiuerat, magno sibi quæstui fore putabat. Itaq; hercule haud mediocriter de communi quicquid poterat, ad se in priuatam domũ seuocabat. qua in re ita diligens erat: quasi ij, qui magna fide societatem gererent: arbitrium pro socio condemnari solerent. Verum his de rebus non neceße habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit commemorare: tametsi causa postulat. tamen quia postulat: non flagitat: præteribo. Cum annos iam complures societas esset: et cum sæpe suspectus Quintio Neuius fuißet: neq;

ita commode poßet rationem reddere earum rerum: quas libidine non ratione geßerat: moritur in Gallia Quintius: cum adeßet Neuius: et moritur repentino. hæredem testamento reliquit hunc P. Quintium: ut ad quem summus mœror morte sua ueniebat: ad eundem summus honos quoq; perueniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quintius. ibi cum isto Neuio familiariter uiuit: annũ fere una sunt: cum & de societate inter se multa communicatrent: & de tota illa ratione atq; re Gallicana. neq; interea uerbum ullũ interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere: aut priuatim Quintium debuiße. Cum æris alieni aliquantulum eßet relictum: quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret: auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturũ eße proscribit, earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. Ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret ne auctionetur: eum non ita commode poße eo tempore quæ proscripsißet uendere: Romæ sibi nummorum facultatem eße: quam, si saperet, communem existimaret, pro fraterna illa neceßitudine, & pro ipsius affinitate. nam P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. Quia quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius: credidit Quintius, eum qui orationem bonorum imitaretur: facta quoq; imitaturum. auctionem uelle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuißet: per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eò per te agebatur: quod propter ærariam rationem non satis erat in

tabulis inspexiße quantum deberetur: nisi à Quæstori bus quæsißet quantum solueretur. decidis, statuis'q; tu propter necessitudinem, quæ tibi cum Scapulis est: quid ijs ad denarium solueretur. hæc omnia Quintius age bat auctore, et cõsuasore Neuio. nec mirum, si eius ute batur consilio: cuius auxilium sibi paratum putabat. nõ modo enim pollicitus erat in Gallia: sed Romæ quo- tidie, simulatq; sibi hic annuißet: numeraturum se di- cebat. Quintius porro istum poße facere, uidebat: de- bere, intelligebat: mentiri, quia causa cur mentiretur, non erat: nõ putabat. quasi domi nummos haberet: ita constituit Scapulis se daturum: Neuium certiorem facit: rogat ut curet, quod dixißet. Tũ iste uir optimus (ue- reor ne se derideri putet: quod iterum iã dico optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret: ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis astrin geret: aßem sese negat daturum: nisi prius de rebus ra tionibus'q; societatis omnibus decidißet: et scisset sibi cũ Quintio controuersiæ nihil futurum. posterius inquit ista uidebimus Quintius: nunc hoc uelim cures (si tibi uidetur) quod dixisti. negat se alia ratione facturum. quod promisißet, non plus sua referre: quã si, cum au ctionem uenderet, domini iussu quippiam promisißet. destitutione illa perculsus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert: in Galliã mittit: ut ea quæ proscripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctionatur: Scapu- lis difficiliore conditione dissoluit. tunc appellat ultro Neuium: ut, quoniã suspicaretur aliqua de re fore con- trouersiam: uideret ut quamprimum & quam mini- ma cum molestia tota res trãsigeretur. dat iste amicum M. Trebellium: nos communem necessarium, qui istius

domi erat educatus: et quo utebatur iste plurimum: propinquum nostrũ Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea, quod hic mediocrem iacturam facere cupiebat: iste mediocri præda contentus non erat. itaq; ex eo tempore res esse in uadimonium cœpit. Cum uadimonia sæpe dilata essent: et cum aliquãtum temporis in ea re esset consumptum: neq; quicquam perfectum esset: uenit ad uadimonium Neuius. Obsecro C. Aquili, uosq; qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis: ut singulare genus fraudis, et nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi uideretur, se uendidisse: curasse ne quid sibi societas deberet. se iam neq; uadari amplius: neq; uadimonium promittere. si quid agere secum uelit Quintius: non recusare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reuisere: hominem in præsentia non uadatur. ita sine uadimonio discæditur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commoratur: cum cæteris quæ habebat uadimonia differt: ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Roma egreditur ante diem IIII Cal. Februarij Spurione & Norbano Conss. quæso ut eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius quirinas, uir bonus et comprimis honestus una profectus est. Cum uenissent ad Vada Volaterrana quæ nominantur: uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales isti adducebat: L. Publicium. qui ut Romam uenit: narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintium. quod nisi ex Publicio narratum Neuio esset: non tam cito res in contentionem uenisset. tum Neuius ipse, pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs & à

faucibus macelli corrogat: ut ad tabulam Sextiam sibi assint hora secunda postridie. ueniunt frequentes: testificantur isti P. Quintum non stetisse: et se stetisse. tabulæ maximæ signis hominũ nobilium consignantur. disceditur. postulat à Burrieno Prætore Neuius: ut ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius: qui cum familiaritas fuerat: societas erat: affinitas liberis istius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit: nullum esse officium, tam sanctum, atq; solenne: quod non auaricia comminuere, atque uiolare soleat. etenim si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est iste qui amicum, socium, affinem, fama ac fortunis spoliare conatus est: uanum se & perfidiosum et impium esse fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij familiaris et propinquus Sex. Neuij deijcit: seruulum unum quem iste præhenderat abducit: denuntiat sese procuratorem esse: istum æquum esse famæ fortunisq; P. Quintij consulere: & aduentum eius expectare. quod si facere nolit: atq; inhibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari: & si quid agere uelit, iudicio defendere. Hæc dũ Romæ geruntur: Quintus interea contra ius & consuetudinem, edicto Prætoris de saltu agroq; communi à seruis communibus ui detruditur. Existima C. Aquili id, modo & ratione omnia Romæ Neuium fecisse: si hoc, qđ per literas istius in Gallia gestum est: recte atq; ordine factum uidetur. expulsus atq; eiectus ẽ prædio Quintius, accepta insigni iniuria, cõfugit ad C. Flaccum imperatorem: qui tum erat in prouincia: quem ut ipsius dignitas poscit: honoris gratia nomino. Is eam

rem quàm uehementer uindicandā putarit, ex decretis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romæ cum isto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo sanè suo: propterea quod iste caput petere nō desinebat. Iste postulat ut procurator iudicatum solui satisdaret. negat Alphenus æquum esse procuratorem satisdare: quod reus satisdare non deberet: si ipse adesset. appellantur Tribuni. à quibus cum esset certum auxilium petitum: ita tamen discæditur: ut idibus septēbribus P. Quintium sisti Sex. Alphenus promitteret. uenit Romam Quintius: uadimonium sistit. iste homo acerrimus bonorum possessor, expulsor, ereptor, annum & sex menses nihil petit: quiescit: conditionibus hūc quoad potest producat. à Gn. Dolobella deniq; Prætore postulat: ut sibi Quintius iudicatū solui satisdet, ex formula, quod ab eo petat: quoniam eius ex edicto Prætoris Romæ bona dies XXX possessa sint. non recusabat Quintius quin ita satisdare iuberet: si bona possessa essent ex edicto. decernit. quàm æquum nihil dico. unum hoc dico: nouum. et hoc ipsum tacuisse mallem: quoniam utrunq; quiuis intelligere potuisset. iubet P. Quintiū sponsionem cum Sex. Neuio facere: si bona sua ex edicto P. Burrieni Præ. dies XXX possessa non essent. recusabant qui aderant tum Quintio: demonstrabant de re iudiciū fieri oportere: ut aut uterq; inter se, aut neuter satisdaret: non necesse esse famam alterius in iudicium uenire. clamabat porrò ipse Quintius: sese icirco nolle satisdare: ne uideretur iudicasse bona sua ex edicto possessa esse. sponsionem porrò si istiusmodi faceret, se (id quod nunc euenit) de capite suo priore loco causam esse dicturum. Do

lobella (quemadmodum solent homines nobiles: seu recte seu perperam facere cœperunt: ita in utroq; excellunt: ut nemo nostro loco natus aßequi poßet) iniuriam facere fortissime perseuerat. aut satisdare, aut sponsionem iubet facere: & interea recusantes nostros aduocatos acerrime submoueri. conturbatus sane discedit Quintius. neq; mirum: cui hæc optio tam misera tamq; iniqua daretur: ut aut ipse se capitis damnaret: si satisdedißet: aut causam capitis, si sponsionem fecisset: priore loco diceret. Cum in altera re causæ nihil esset: quin secus iudicaret ipse de se: quod iudicium grauissimum est: in altera spes eßet ad talem tamen uirum iudicem ueniendi: unde eo plus opis auferret: quo minus attulißet gratiæ: sponsionem facere maluit. fecit: te iudicem C. Aquili sumpsit: ex sponso egit. In hoc summa iudicij causáq; tota consistit. Iudicium eße C. Aquili nõ de re pecuniaria, sed de fama fortunisq; P. Quintij uides. cum maiores ita constituerint: ut qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos inaudita criminatione accusatorum, priore loco causam dicere intelligis. eos porro qui defendere consuerunt uides accusare: & ea ingenia conuerti ad perniciem: quæ antea uersabantur in salute atq; auxilio ferendo. illud etiam restiterat: quod hesterno die fecerunt: ut te in ius adducerent: ut nobis tempus quãdiu diceremus, præstitueres. quam rem facile à Prætore impetraßent: nisi tu quod eßet tuum ius & officium, potestasq; docuißes. neq; nobis adhuc præter te quisquam fuit: ubi nostrum ius contra illos obtineremus. neq; illis unquam satis fuit illud obtinere: quod probari omnibus poßet. ita sine iniuria potentiam leuem atq; inopem eße arbitrantur. Verũ

quoniam tibi instat Hortensius: ut eas in cõsilium: à me postulat: ne dicendo tempus absumam: queritur priore patrono causam defendente: nunquam perorari potuisse: non patiar istam manere suspicionem: nos rem iudicari nolle. Nec illud mihi arrogabo: me posse causam commodius demonstrare: quàm antea demonstrata sit. neq; tamen tam multa uerba faciam: propterea quod et ab illo qui tum dixit informata iam causa est: & à me qui neq; excogitare, neq; pronũciare multa possum: breuitas postulatur: quæ mihi metipsi amicissima est. Faciã quod te sæpe animaduerti facere Hortensi: totam causæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id semper facis: q̃a semper potes. ego in hac causa faciã: propterea quod in hac uideor posse facere. quod tibi natura dat: ut semper possis: id mihi causa dat: ut hodie possim. certos mihi fines terminosq; constituam: extra quos egredi non possim: si maxime uelim: ut & mihi sit propositum de quo dicam: & Hortensius habeat exposita: ad quæ respondeat: & tu C. Aquili iam ante animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus te bona P. Quintij Sexte Neui posedisse ex edicto Prætoris. In eo sponsio facta est. Ostendam primũ causam non fuisse: cur à Prætore postulares: ut bona P. Quintij possideres. deinde, ex edicto te possidere nõ potuisse. postremo, non posedisse. Quæso C. Aquili uosq; qui estis in consilio: ut quid pollicitus sim: diligenter memoriæ mandetis. & enim rem facilius totam accipietis: si hæc memineritis: & me facile uestra existimatione reuocabitis: si extra hos cancellos egredi conabor: quos mihi ipse circundedi. Nego fuisse causam cur postularet. nego ex edicto possidere potuisse. nego posedis

se. hæc tria cum docuero: perorabo. Non fuit causa cur postulares. qui hoc intelligi potest? quia Sex. Neuio neq; ex societatis ratione, neq; priuatim quicquam debuit Quintius. quis huic rei testis est? idem qui acerrimus aduersarius. in hac re te inquam testem Neui citabo. annum & eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius: doce te petisse ab eo istam nescioquam innumerabilem pecuniam: doce aliquando mentionem fecisse: dixisse deberi: debuisse concedam. moritur C. Quintius: qui tibi, ut ais, certis nominibus grãdem pecuniã debuit. hæres eius P. Quintius in Galliam ad teipsum uenit in agrum communem: eò deniq;, ubi non modo res erat: sed ratio quoq; omnis, & omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiari fuisset? quis tam negligens? quis tam tui Sexte dissimilis? qui cum res ab eo, qui cum contraxisset: recessisset: & ad hæredem peruenisset: non hæredem cum primum uidisset, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret: aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod uiri optimi faciunt: si qui suos propinquos ac necessarios caros & honestos esse atq; haberi uolunt: id Sex. Neuius nõ faceret? qui usq; eõ feruet ferturq; auaricia: ut de suis commodis uelit aliquam partem amittere: nequam partem huic propinquo suo ullius ornamẽti relinquat. & is pecuniam si qua deberetur non peteret? qui quia quod debitum nunquam est, id datum non est: non pecuniam modo, uerũetiam hominis propinqui sanguinem uitamq; eripere conatur. huic tu molestus esse uidelicet noluisti: quem nũc respirare libere non sinis? quẽ nunc interficere nefarie cupis: eum tum pudẽter appel

lare nolebas? Ita credo: hominem propinquum, tui obseruantem, uirum bonum, pudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. sæpe, ut fit, cum ipse te confirmasses: cum statuisses de pecunia mentionē facere: cum paratus meditatusq; uenisses: homo timidus, uirginali uerecundia, subito ipse te retinebas: excidebat repente oratio: cum cuperes appellare, non audebas: ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc: Sex. Neuium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. Si debuisset Sexte: petisses statim: si non statim: paulo quidem post: si non paulo: at aliquando: sex quidem illis mensibus profecto: anno uertente sine controuersia: anno et sex mensibus uero, cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admonendi: uerbum nullum facis: biennio iam confecto ferè appellas. quis tam perditus ac profusus nepos, non adesa iam, sed abundanti pecunia sic dissolutus fuisset? ut fuit Sex. Neuius? cum hominē nomino: satis mihi uideor dicere. debuit tibi C. Quintius. nunquam petisti. mortuus est ille: res ad hæredem uenit: cum eum quotidie uideres: post biennium deniq; appellas. dubitabitur utrū sit probabilius: Sex. Neuium statim si quid deberetur: petiturum fuisse? an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur: & Romæ iudicia fiebant. restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit: aut unica liberalitas. si negligentiam dices: mirabimur. si bonitatem: ridebimus. neq; præterea quid possis dicere inuenio. Satis est argumenti nihil esse debitum Neuio: quod tam diu nihil petiuit. qd si hoc ipsum quod nunc facit: ostendo testimonio esse, nihil deberi? qd enim

nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuersia est? quod est hoc iudicium: in quo iam biennium uersamur? quid negocij geritur: in quo ille tot et tales uiros defatigat? pecuniam petit. nunc deniq;? ueruntamen petit. audiamus. de rationibus & controuersijs societatis uult diu dicari. sero. uerum aliquando tamen. concedamus. Nō inquit id ago C. Aquili: neq; in eo nunc laboro. pecunia mea tot annos utitur P. Quintius. utatur sane. nō peto. quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti: ne in ciuitate sit? ne locum suum quem adhuc honestissime defendit: obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? & eam cum orarit: tū deniq; uocē accusatoris audiat? quid? hoc quo pertinet? ut ocius ad tuum peruenias? at, si id uelles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio conflictere? at sine summo scelere P. Quintium propinquum tuum iugulare non potes. ut facilius iudiciū sit? at neq; C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat: & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit. negamus deberi. iudicium fiat statim. non recusamus. nunquid præterea? si ueretur, ut res iudicio facto parata sit: iudicatū solui satis accipiat. qbus à me uerbis satis acipiet: ijsdem ipse quod peto, satisdet. actum iam potest esse C. Aquili: iam tu potes discedere liberatus molestia propè dicam nō minore, quàm Quintius. quid agimus Hortensi? quid de hac conditione dicimus? possumus aliquando depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostram perseq; ut hominis propinqui caput incolume eē patiamur? pos

sumus petitoris personam capere? accusatoris deponere? immo inquit abs te satis accipiam: ego autem tibi non satisdabo. quis tandem nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit? quod æquum sit in Quintium: id iniquum esse in Neuiũ? Quintij bona inquit ex edicto prætoris possessa sunt. ergo id ut confitear, postulas. ut quod nunquam factum esse iudicio defendimus: id perinde quasi factum sit nostro iudicio confirmemus. inueniri ratio C. Aquili non potest? ut ad suum quisque quamprimum sine cuiusquam dedecore, infamia, pernicieq; perueniat? profecto siquid deberetur: peteret: nõ omnia iudicia fieri mallet: quàm unũ illud unde hæc omnia iudicia nascuntur. Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quintium: cum potestas esset agendi quotidie: qui quo tempore primũ male agere cœpit: in uadimonijs differendis tempus omne consumpserit: qui postea quoq; uadimonium missum fecerit: hunc per insidias ui de agro communi deiecerit: qui, cum de re agendi nullo recusante potestas fuisset: sponsionem de probro facere maluerit: qui, cum reuocetur ad id iudicium unde hæc nata sunt omnia: conditionem æquissimam repudiet: fateatur se non pecuniam sed uitam & sanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi siquid deberetur peterem: atq; adeo iam pridẽ abstulissem: nihil hoc tanto negocio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tam copiosa aduocatione uterer: si petendum esset. extorquendum est inuito atq; ingratis: quod non debet, eripiẽdũ atq; exprimendum est: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus est: potentes, diserti, nobiles omnes aduocandi sunt: adhibenda uis est ueritati: minæ iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur: ut

his rebus aliquando uictus & perterritus ipse cedat. quae me hercule omnia, cum qui contra pugnēt, uideo: & cum illum consessum considero: adesse atq; impendere uidetur: neq; uitari ullo modo posse. cum autem ad te C. Aquili oculos animumq; retuli: quo maiore conatu studioq; aguntur: eo leuiora infirmioraq; existimo. Nihil igitur debuit: ut tu ipse praedicas. quid? si debuisset: continuo ne causa fuisset: cur à Praetore postulares: ut bona possideres? non opinor id quidē, neq; ius esse: neq; cuiquam expedire. quid igitur demonstrat? uadimoniū sibi ait esse desertum. ante quàm doceo id factum non esse: libet mihi C. Aquili ex officij ratione, atq; ex omnium consuetudine rem ipsam & factum simul Sex. Neuij considerare. ad uadimoniū non uenerat ut ais, is: qui cum tibi affinitas, societas, omnes deniq; causae, et necessitudines ueteres intercedebant. illico ne ad Praetorem ire conuenit? continuo ne uerum fuit postulare: ut ex edicto bona possidere liceret? ad haec extrema & inimicissima iura tam cupide decurrebas? ut tibi nihil in posterum, quod grauius atq; crudelius facere posses: reseruares. nam quid homini potest turpius, quid uero miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quae tanta calamitas inueniri potest? pecuniam si cuipiam fortuna ademit: aut si alicuius eripuit iniuria: tamē dum existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis utitur: alterius opes, id quod miserrimum est: non expectat. hoc tamen in miserijs adiumento & solatio subleuatur. Cuius uero bona uenierunt: cuius non modo illae amplissimae fortunae, sed

etiam uictus

etiam uictus uestitusq; necessarius sub præcone cum dedecore subiectus est: is nonmodo ex numero uiuorum exturbatur: sed, si fieri potest: infra etiam mortuos mandatur. etenim mors honesta sæpe uitam quoq; turpem exornat: uita turpis ne morti quidem honestæ locum relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur: huius omnis fama, & existimatio cum bonis simul possidetur. de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur: huic ne perire quidem certe tacite obscuréq; conceditur. cui magistri fiunt: & domini constituuntur: qui qua lege, & qua conditione pereat, pronuntient: de quo homine præconis uox prædicat: & precium conficit: huic acerbissimum uiuo uidentiq; funus ducitur: si funus id habendum sit: quo non amici conueniunt ad exequias cohonestandas: sed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ lacerãdas, et distrahẽdas. Itaq; maiores nostri raro id accidere uoluerunt: Prætores, ut considerate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palàm fraudantur: cum experiũdi potestas non est: timide tamen & pedetentim istuc descendunt, ui ac necessitate coacti, inuiti, multis uadimonijs desertis, sæpe illusi ac destituti. considerant enim quid & quantum sit, alterius bona proscribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus uult. mauult enim commemorare se, cum posset perdere: pepercisse: quam cum parcere potuerit: perdidisse. hæc in homines alienissimos, deniq; inimicissimos, uiri boni faciunt, & hominum existimationis, & cõmunis humanitatis causa: ut cum ipsi nihil alteri sciẽtes incommodarint: nihil ipsis iure incommodi cadere possit. ad uadimonium non uenit. quis? propinquus. si

res ista grauissima sua sponte uideretur: tamen eius atrocitas necessitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit. quis? socius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere: qui cum te aut uoluntas congregasset: aut fortuna coniunxisset. ad uadimonium non uenit. quis? is qui tibi præsto semper fuit. ergo in eum q̃ semel hoc commisit: ut tibi præsto non esset: omnia tela coniecisti: quæ parata sunt in eos: qui permulta male agendi causa fraudandiq; fecerunt. Si de prædijs tuis ageretur Sex. Neui: si in paruula re captionis aliquid uererere: non statim ad C. Aquiliũ, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur: concurrisses? cum ius amicitiæ, societatis, affinitatis ageretur: cum officij rationem atque existimationis duci conueniret: eo tempore tu nonmodo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, Sed ne ipse quidem te consuluisti: sed ne ipse quidem ad te retulisti: ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad uadimonium non uenit: quid ago? si me hercule hæc tecum duo uerba fecisses: quid ago? respirasset cupiditas atq; auaricia paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenisses: ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum: qua tibi uadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium cœpisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re: quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle: uadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus: qui cum mihi necessitudo uetus, controuersia de re pecuniaria recens, itercedit: postulo ne à Præ

tore: ut eius bona mihi possidere liceat? an cum Romæ domus eius, uxor, liberi sint: domum potius denũciem? quid est quod hac tandem de re uobis possit uideri? profecto si recte uestram bonitatem atq; prudentiam cognoui: non multum me fallit: si consulamini: quid sitis responsuri. primum expectare: deinde si latitare, ac diutius ludificare uideatur: amicos conuenire: quærere quis procurator sit: domum denuntiare. dici uix potest quàm multa sint: quæ respondeatis ante fieri oportere: quàm ad hanc rationem extremam necessariam deuenire. quid ad hæc Neuius? ridet scilicet nostram amentiam: qui in uita sua rationem summi officij desideremus: & instituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi inquit cum ista summa sanctimonia, ac diligentia? uiderint inquit ista officia uiri boni. de me ista considerent: non quid habeam: sed quibus rebus inuenerim quærant: & quemadmodum natus: & quo pacto educatus sim. memini, uetus est de scurra: multo facilius diuitem quàm patremfamilias fieri posse. hæc ille si uerbis non audet: re quidem uera palàm loquitur. Etenim si uult uirorum bonorũ instituto uiuere: multa oportet discat: atque dediscat: quorum illi ætati utrunq; difficile est. non dubitaui inquit cum uadimonium desertum esset: bona proscribere. improbe. uerum, quoniam tu id tibi arrogas: et concedi postulas: concedamus. quid si nunquam deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem et maliciam ficta est? si uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit? quo te nomine appellemus? improbum? at etiam si desertum uadimonium esset: tamen in ista postulatiõe et proscriptione bonorũ im-

probissimus reperiebare. nũ maliciosum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi: et præclarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? uulgaria & obsoleta sunt: res autem noua et inaudita. qd ergo est? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis: quam natura fert: aut leuioribus, quã causa postulat. ais esse uadimonium desertum. quæsiuit à te statim, ut Romam redijt Quintius: quo die uadimonium istuc factum esse diceres. respondisti statim nonis Februarij. discedens in memoriam redijt Quintius: quo die Roma in Galliam profectus sit: ad Ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Cal. Februarij. nonis Februarij si Romæ fuit: causæ nihil dicimus: quin tibi uadimoniũ promiserit. quid? hoc inueniri qui potest? profectus est unà. L. Albius homo cum primis honestus. dicet testimonium. prosecuti sunt familiares & Albium & Quintium. dicent hi quoq; testimonium. literæ P. Quintij: testes tot: quibus omnibus causa iustissima est, cur scire potuerint: nulla, cur mentiantur: cum à stipulatore tuo comparabuntur. et in hac eiusmodi causa P. Quintius laborabit? et diutius in tanto metu miser periculoq; uersabitur? & uehementius eum gratia aduersarij perterrebit? quam fides iudicis consolabitur? uixit enim semper inculte atq; horride: natura tristi ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuijs uersatus est: id egit: ut amicos obseruantia, rem parsimonia retineret: antiquam officij rationem dilexit: cuius splendor omnis his moribus obsoleuit. at si in causa pari discedere inferior uideretur: tamen esset non mediocriter cõquerendum. nunc in causa superiore: ne ut par quidẽ

ſit,poſtulat:inferiorem eſſe patitur:duntaxat uſq; eo, ne cum bonis,fama,fortunisq; omnibus Sex.Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui quod primum pollicitus ſum C.Aquili:cauſam omnino cur poſtularet:non fuiſſe:quod neq; pecunia debebatur:& ſi maxime deberetur:commiſſum nihil eſſet:quare ad iſtam rationem perueniretur. Attende nunc,ex edicto Prætoris,bona P.Quintij poſſidere nullo modo potuiſſe. Tracta edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA. Non eſt is Quintius.niſi latitarit,qui ad negocium ſuum relicto procuratore proficiſcitur. CVI HAERES NON EXTABIT. Ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

Quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neui abſentem Quintium defendi?aut quomodo?tum,cum poſtulabas, ut bona poſſideres:nemo adfuit.neq; enim quiſquam diuinare poterat,te poſtulaturum.neq; quenquam attinebat id recuſare:quod Præ.non fieri:ſed ex edicto ſuo fieri iubebat.qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt?cum proſcribebas.ergo affuit: non paſſus eſt:libellos deiecit Sex. Alphenus. qui primus erat officij gradus: ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia.uideamus quæ deinde ſint conſecuta.hominem P. Quintij deprehendis in publico: conaris abducere:non patitur Alphenus:ui tibi ademit:curat ut domum reducatur ad Quintium.hic quoq; ſummę conſtat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium.procurator negat.uadari

uis·promittit·in ius uocas·sequitur·iudiciũ postulas· non recusat·quid aliud sit absentem defendi:ego non intelligo·at quis erat procurator?credo aliquem eiectum hominem,egentem,litigiosum,improbum: qui posset scurræ diuitis quotidianum conuicium sustinere·nihil minus·Eques Ro·locuples,sui negocij bene gerens,deniq; is,quem quotiens Neuius in Galliam profectus est,procuratorem Romæ reliquit·et audes Sex· Neui negare absentem defensum esse Quintium:cum eum defenderit idem,qui te solebat:& cum is iudicium acciperet pro Quintio:cui tu & rem et famam tuam commendare proficiscens,& concredere solebas:conaris hoc dicere:neminem extitisse qui Quintium iudicio defenderet·postulabam inquit ut satisdaret·iniuria postulabas:ita uidebare:recusabat Alphenus·ita:uerum Prætor decernebat·tribuni igitur appellabátur·hic te inquit teneo:non est istud pati: neq; iudicio defendere:cum auxilium à tribunis petas·hoc ego,cum attendo qua prudentia sit Hortensius: dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea dixisse audio:& causam ipsam considero:quid aliud dicere possit,non reperio·fatetur enim libellos Alphenum deiecisse:uadimonium promisisse:iudicium quin acciperet in ea ipsa uerba, quæ Neuius edebat: non recusasse:ita tamen more & instituto per eum magistratum,qui auxilij causa constitutus est·aut hæc facta non sint,necesse est:aut C·Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate constituat: cuius procurator non omnia iudicia acceperit:quæ quisq; in uerba postularit:cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare ausus sit: eum non defendi: eius bona recte

possideri posse: ei misero, absenti, ignaro fortunarum suarũ, omnia uitæ ornamenta per summum dedecus, & ignominiam diripi conuenire. quod si probari nemini potest: illud certe probari omnibus necesse est: defensum esse iudicio absentem Quintium. Quod cum ita est: ex edicto bona possessa non sunt. At enim Tr. pl. ne audierunt quidem. fateor, si ita est, procuratorẽ decreto Pr. R. oportuisse parere. quid si M. Brutus intercessurum se dixit palàm: nisi quid inter ipsum Alphenum & Neuium conueniret? uidetur ne intercessisse appellatio Tribunorum: nô moræ sed auxilij causa? quid deinde fit? Alphenus ut omnes intelligere possent: iudicio defendi Quintium: ne qua subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio: uiros bonos complures aduocat: testatur isto audiente, se pro communi necessitudine id primum petere: nequid atrocius in P. Quintium absentem sine causa facere conetur. sin autem inimicissime atq; infestissime contendere perseueret: se paratum esse omni recta atq; honesta ratione defendere. quod petat, non deberi. se iudicio, id quod edat, accipere. eius rei conditionisq; tabellas obsignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non potest. fit rebus omnibus integris, neq; proscriptis, neq; possessis bonis, ut Alphenus, promittat Neuio sisti Quintium. uenit ad uadimoniũ Quintius. tacet res in controuersijs isto calumniante biennium: usq; dum inueniretur. qua ratione res ab usitata consuetudine recederet: & in hoc singulare iudiciũ causa omnis concluderetur. quod officiũ Aquili commemorari procuratoris potest? quod ab Alpheno præteritum esse uideatur? quid affertur: quare P.

Quintius absens negatur esse defensus? an uero id qđ Hortensiũ, quia nuper iniecit: et q̃a Neuius semper id clamitat: dicturũ arbitror: nõ fuisse Neuio parẽ cer tationẽ cum Alpheno, illo tempore, illis dominãtibus. quod si uelim confiteri: illud opinor concedent: non procuratorẽ P. Quintij neminẽ fuisse: sed gratiosum fuisse. mihi autẽ ad uincendũ satis est, fuisse procurato rẽ: q̃ cum experiri posset. qualis is fuerit: si modo absen tem defendebat per ius & magistratum: nihil ad rem arbitror pertinere. Erat inquit illarũ partium. quid ni? qui apud te esset educatus: quem tu a puero sic in- stituisses: ut nobili, ne gladiatori quidem hæreret: sicut tu semper summe concupisti. idem uolebat Alphenus. ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti inquit erat familiaris. itaq; is intercedebat. tu contra Burrieni: qui iniuriam decernebat: omnium deniq; illorum, qui tum & poterant per uim & scelus plurimum: & quod poterant id audebant. an omnes tu istos uincere uolebas: qui nunc tu ut uincas: tantopere laborant? au de id dicere, non palam, sed his ipsis quos aduocasti. tametsi nolo eam rem commemorando renouare: cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac dele- ri arbitror oportere. unum illud dico: si propter par- tium studium potens erat Alphenus: potentissimus Ne uius. si fretus gratia postulabat aliq̃d iniquius Alphe nus: multo iniquiora Neuius impetrabat. neq; enim inter studium uestrum, quicquam, ut opinor inter- fuit. ingenio, uetustate, artificio, tu facile uicisti. ut alia omittam: hoc satis est. Alphenus cum his, & propter eos perijt: quos diligebat. tu postquam, qui tibi erant amici, nõ poterant uincere: ut amici tibi essent, qui uin

cebant: effecisti. quod si tum par tibi ius cum Alpheno fuisse non putas: quia tamen aliquem contra te ad uocare poterat: quia magistratus aliquis reperiebatur: apud quem Alpheni causa consisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neq; magistratus adhuc æquus inuentus est: neq; iudicium redditũ est usitatum: non conditio, non sponsio, non deniq; ulla unquã intercessit postulatio, mitto æqua: uerum ante hoc tempus, ne fando quidẽ audita. De re pecuniaria cupio contendere. nõ licet. at ea controuersia est. nihil ad me attinet: causam capitis dicas oportet. accusa: ubi ita necesse est. non inquit, nisi tu ante nouo modo priore loco dixeris. dicendum necessario est. restituendæ horæ ad arbitrium nostrum. Iudex ipse arcessetur. Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij: qui splendorem nostrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore, florentissimus ciuitatis. dicet Hortensius excellens ingenio, nobilitate, existimatione. aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi: quorum frequentiam & consessum nonmodo P. Quintius, qui de capite decernit: sed quiuis, qui extra periculum sit: perhorrescat. Hæc est iniqua certatio: non illa qua tu contra Alphenum equitabas. huic ne ubi consisteret quidẽ contra te locum reliquisti. Quare aut doceas oportet: Alphenum negasse se procuratorem esse: nõ deiecisse libellos: iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc facta sint: ex edicto te bona P. Quintij non possedisse concedas. & enim si ex edicto possedisti: quæro cur bona non uenierint? cur cæteri sponsores & creditores non conuenerint? nemo ne fuit cui

deberet Quintius? fuerunt: et complures fuerunt: propterea quod C. frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi: & his debebatur: neq; tamen quisquam inuẽtus est tam insignite improbus: qui uiolare P. Quintij existimationem absentis auderet. unus fuit, affinis, socius, necessarius, Sex. Neuius: qui, cũ ipse ultro deberet: quasi eximio præmio sceleris exposito, cupidissime contenderet: ut per se afflictum atq; euersum propinquũ suum non modo honeste partis bonis, uerũ etiam communi luce priuaret. ubi erant cæteri creditores? deniq; hoc tempore ubi sunt? quis est qui fraudationis causa latuisse dicat? quis qui absentem defensum neget esse Quintum? nemo inuenitur. at contra omnes, quibus cum ratio huic aut est, aut fuit: assunt: defendunt: fides huius multis locis cognita ne perfidia Sex. Neuij derogetur: laborant. In huiusmodi sponsionẽ, testes dare oportebat, ex eo numero: qui hæc dicerent: uadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à me nominis eius, quod inficiatus esset: diem petiuit: ego experiri non potui: latitauit: procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur testes: qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent: ita se graues esse: ut, si ueritatem uolent retinere: grauitatem possint obtinere. si eã negligent: ita leues sint: ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, sed ad uerum probãdum, authoritatem adiuuare. Ego hæc duo quæro: primum qua ratione Neuius susceptum negocium non transegerit: hoc est cur bona, quæ ex edicto possidebat: non uendiderit. deinde cur ex tot creditoribus

alijs ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario confiteare: neq; eorum tam temerarium quẽquam fuisse: neq; teipsum id quod turpissime susceperis: perseuerare & transigere potuisse. Quid si tu ipse Sex. Neui *statuisti bona* P. Quintij *ex edicto possessa non esse? opinor tuum testimonium, quod in aliena re leue esset: id in tua, quoniam contra te est: grauissimum debet esse. Emisti bona* Sex. Alpheni L. Sylla *Dictatore uendente: socium tibi in huius bonis edidisti Quintum. plura non dico. cum eo tu uoluntariam societatem coibas: qui te in hæreditaria societate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas: quem spoliatum fama fortunisq; omnibus arbitrabare.* Diffidebã mehercule C. Aquili *satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam: cum contra dicturus esset* Hortensius: *& cum esset attente auditurus* Philippus: *fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebã huic* Q. Roscio, *cuius soror est cũ* P. Quintio: *cum à me peteret: et summe contenderet: ut propinquum suum defenderem: mihi perdifficile esse contra tales oratores nonmodo tantã causam perorare: sed omnino uerbum facere conari. cum cupidius instaret: homini pro amicitia familiarius dixi: mihi uideri ore durissimo esse: qui præsente eo gestum agere conaretur. qui uero cum ipso contenderent: eos etiam siquid antea recti aut uenusti habere uisi sunt: id amittere. nequid mihi eiusmodi accideret: cum contra talem artificem dicturus essem: me uereri. tum mihi* Roscius *& alia multa confirmandi mei causa dixit: et mehercule si nihil diceret: tacito ipso officio, & studio, quod habebat erga propinquum suum: quẽuis*

commoueret. etenim cum artifex eiuſmodi ſit: ut ſolus dignus uideatur eſſe: qui in ſcœna ſpectetur: tum uir eiuſmodi eſt: ut ſolus dignus uideatur: qui eò non accedat. ueruntamen, quid ſi inquit habes eiuſmodi cauſam? ut hoc tibi planum ſit faciendum: neminem eſſe: qui poſſit biduo, ad ſummum triduo, ſeptingenta milia paſſuum ambulare? tamen ne uerearis ut poſſis hæc contra Hortenſiũ contendere? minime inquã. ſed quid id ad rem? nimirum inquit in eo cauſa conſiſtit. quomodo? docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul Sex. Neuij: quod ſi ſolum proferretur: ſatis eſſe deberet. quod, abs te C. Aquili, & à uobis qui adeſtis in conſilio, quæſo, ut diligenter attẽdatis: profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe, & audaciam. hinc ueritatem, & pudorem, quoad potuerit: reſtitiſſe. bona poſtulas ut ex edicto poſſidere liceat, quo die? te ipſum Neui uolo audire: uolo inauditũ facinus, ipſius, qui id commiſit: uoce conuinci. dic Neui diem. ante V Cal. intercalares. bene agis. quàm longe eſt hinc in ſaltum ueſtrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia paſſuum. optime. de ſaltu deijcitur Quintius, quo die? poſſumus hoc quoq; ex te audire? quid taces? dic inquam diem. pudet dicere. intelligo. uerum, & ſero, & ne quicquam pudet. deijcitur de ſaltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo poſt, aut, ut ſtatim de iure aliquis concurrerit: non toto triduo DCC millia paſſuum conficiuntur. O rem incredibilem: O cupiditatem inconſideratam: O nuncium uolucrem. adminiſtri & ſatellites Sex. Neuij Roma tranſalpis in Sebuſianos biduo ueniunt. O hominem fortunatum: qui eiuſmodi nuncios ſeu po-

tius pegasos habeat. hic ego si Crassi omnes cum Antonijs existant: si tu L. Philippe, qui inter illos florebas: hanc causam uoles cum Hortensio dicere: tamen superior sim necesse est. Non enim, quemadmodum putatis: omnia sunt in eloquentia. est quædam tamen ita perspicua ueritas: ut eam infirmare nulla res possit. an antequam postulasti, ut bona possideres: misisti, qui curarent: ut dominus de suo fundo à sua familia ui deijceretur? utrūlibet elige. alterum incredibile est: alterum nefarium: & ante hoc tempus utrunq; inauditum. Septingenta millia passuū uis esse decursa biduo? dic. negas? ante igitur misisti. malo. Si enim illud diceres: improbe mentiri uiderere. cum hoc confiteris: id te admisisse concedis: quod ne mendacio quidē tegere possis. hoc consilium Aquilio et talibus uiris tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hæc amentia? quid hæc festinatio? quid hæc immaturitas tanta significat? non uim? non scælus? nō latrocinium? non deniq; omnia potius quam ius, quàm officium, quàm pudorē? mittis iniussu Prætoris. quo consilio? iussurum sciebas? quid? cum iussisset: tum mittere non ne poteras? postulaturus eras. quando? post dies XXX. nempe si te nihil impediret: si uoluntas eadem maneret: si ualeres: deniq; si uiueres. Prætor iussisset. opinor si uellet: si ualeret: si ius diceret: si nemo recusaret: qui ex ipsius decreto & satisdaret: & iudicium accipere uellet. nam per deos immortales si Alphenus procurator P. Quintij tibi tum satisdaret: et iudiciū accipere uellet: deniq; omnia quæ postulares: facere uoluisset: quid ageres? reuocares eum quem in Galliam miseras? at hic quidem iam

de fundo expulsus, iam à suis dijs pœnatibus præceps eiectus, iam, quod indignissimum est: suorum seruorum manibus nuncio atq; imperio tuo uiolatus esset. corrigeres hæc scilicet tu postea. De cuiusquam uita dicere audes: qui hoc concedas necesse est: ita te cæcum cupiditate & auaritia fuisse: ut cum postea quid futurũ esset, ignorares: accidere autem multa possent: spem maleficij præsentis in incerto reliqui temporis euentu collocares. Atq; hæc perinde loquor: quasi ipso illo tẽpore, cum te Prætor iussisset ex edicto possidere: si in possessionem misisses: debueris aut potueris P. Quintium de possessione deturbare. Omnia sunt C. Aquili eiusmodi: quiuis ut perspicere possit: in hac causa improbitatem, & gratiã, cum inopia, & ueritate contendere. Prætor te quemadmodum possidere iussit? opinor ex edicto. sponsio quæ in uerba facta est? si ex edicto Pr. bona P. Quintij possessa non sunt? redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? num quid est causæ C. Aquili? quin si longe aliter possedit: quàm Prætor edixit: iste ex edicto non possederit: ego sponsione uicerim? nihil opinor. cognoscamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. De te loquitur Neui: quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto uenisse: tibi quid facias, definit: te instituit: tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. Quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT: ID IBIDEM CVSTODIANT. QVOD NON POTERVNT: ID AVFERRE ET ABDVCERE

LICEBIT. Quid tum? DOMINVM (inquit) INVITVM DETRVDERE NON PLACET. eũ ipsum, qui fraudandi causa latitet: eũ ipsum, quem iudicio nemo defendat: eum ipsum, qui cũ omnibus creditoribus suis male agat: inuitũ de prædio detrudi uetat. proficiscenti tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Neui palàm dicit. ita possideto: ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto: ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto illud dicere: eũ qui nõ latitarit: cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator esset: eum, qui tibi uadimonium nõ deseruisset: hæc omnia mitto: illud dico: dominum expulsum esse de prædio: domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico.

Neuium ne appellaße quidem Quintium: cum simul eßet: experiri poßet quotidie. deinde quod omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; periculo P. Quintij fieri mallet: quàm illud pecuniarium iudicium: quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta eße concedit. quo in loco conditionem tuli: si uellet pecuniam petere: P. Quintium iudicatum solui satisdaturum: dum ipse, si quid peteret: pari conditione uteretur. ostendi quàm multa ante fieri conuenerit: quã hominis propinqui bona possideri postularentur: præsertim cum Romæ domus eius, uxor, liberi eßent, & procurator æque utriusq; necessarius. docui cum desertum eße dicat ua

dimonium: omnino uadimonium nullum fuiße: quo die hunc sibi promisiße dicat: eo die ne Romæ quidem eum fuiße. id testibus me pollicitus sum planum facturum: qui & scire deberent: & causam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem non potuiße bona poßideri, demonstraui: quod neq; fraudandi causa latitaßet: neq; exilij causa solum uertiße diceretur. reliquum est: ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissime defensum eße contendi, non ab homine alieno, neq; ab aliquo calumniatore, atq; improbo, sed ab Equite Ro. propinquo, & necessario suo: quem ipse Sex. Neuius procuratorem relinquere antea consueßet. neq; eum, si Tribunos appellarit: idcirco minus iudicio pati paratum fuiße. neq; potentia procuratoris Neuio ius ereptum: contra istum potentia sua tum tantummodo superiorem fuiße: nunc nobis uix respirandi potestatem dare. quæsiui quæ causa fuißet: cur bona non uenißent: cum ex edicto poßiderentur. deinde illud quoq; requisiui: qua ratione ex tot creditoribus nemo neq; tum idem fecerit: neq; nũc contradicat: omnesq; pro P. Quintio pugnent: præsertim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimentur ad rẽ maxime pertinere. Postea sum usus aduersarij testimonio: qui sibi eum nuper edidit socium: quem quomodo nunc intendit: ne in uiuorum quidem numero tum demonstrat fuiße. Tum illam incredibilem celeritatem seu potius audaciam protuli: confirmaui neceße eße: aut biduo DCC millia paßuum eße decursa: aut Sex. Neuium diebus compluribus ante in poßeßionem misiße: quàm postularet: uti ei liceret bona poßidere. postea recitaui edictum: quod aperte dominũ

de prædio

de prædio detrudi uetaret: in quo constitit Neuium ex edicto non possedisse: cum confiteretur ex prædio ui detrusum esse Quintum. omnia autem bona possessa non esse constitui: quod bonorum possessio spectetur non in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ teneri ac possideri possint. dixi Romæ domum fuisse: quo iste ne aspirarit quidem: seruos complures: ex quibus iste possederit neminem: ne attigerit quidem. unum fuisse quem attingere conatus sit: prohibitum fuisse: quieuisse. in ipsa Gallia cognostis in prædia priuata Quintij Sex. Neuium non uenisse. deniq; ex hoc ipso saltu, quem per uim expulso socio possedit: seruos priuatos Quintij nō omnes eiectos esse. Ex quo, & ex cæteris dictis factis cogitatisq; Sex. Neuij quiuis potest intelligere istum nihil aliud egisse: neq; nunc agere: nisi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij, totum agrum qui communis est suum facere possit. Nunc causa perorata, res ipsa & periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur: ut te, atq; eos, qui tibi in consilio sunt: obsecret, obtesteturq; P. Quintius per senectutem ac solitudinem suam, nihil aliud, nisi ut uestræ naturæ bonitatiq; obsequamini. ut cum ueritas cū hoc faciat: plus huius inopia possit ad misericordiam: quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus: eodem die illorum minas, quas ante horrebamus: negligere cœpimus. Si causa cum causa contenderet: nos nostram perfacile cuiuis probaturos statuebamus. quod uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret. idcirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus. Ea res enim nunc in discrimen uersatur: utrum ne possit se contra luxuriem, ac licentiam, rusticana illa atq; inculta par-

ſimonia defendere: an deformata atq; ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. nó comparat ſe tecum gratia P. Quintius Sex. Neui: non opibus, non facultate contendit: omnis tuas artes, quibus tu magnus es: tibi concedit. fatetur ſe non belle dicere: non ad uoluntatem loqui poſſe: non ab afflicta amicitia transfugere: atq; ad florentem aliam deuolare: non profuſis ſumptibus uiuere: nó ornare magnifice ſplendideq; conuiuium: non habere domum clauſam pudori & ſanctimoniæ: patentem atque adeo expoſitam cupiditati & uoluptatibus. contra ſibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino ſemper horridam, atq; aridam cordi fuiſſe. iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus ſentit. quid ergo eſt? non uſq; eo tamen ut in capite fortuniſq; hominum honeſtiſſimorum dominentur hi: qui relicta bonorum uirorum diſciplina, & quæſtum & ſumptum Galloni ſequi maluerunt: atq; etiam, quod in illo non fuit: cum audacia perfidiaq; uixerunt. Si licet uiuere eum, quem Sex. Neuius non uult: ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Neuio: ſi fas eſt reſpirare P. Quintium contra nutum ditionemq; Neuij: ſi quæ pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum atq; infelicem aliquando tandem poſſe conſiſtere. ſin & poterit Neuius id quod libet: & ei libebit quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui deniq; quæſtus, qui mœror dignus inueniri in calamitate tanta poteſt? Miſerũ eſt exturbari fortunis omnibus. miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt ab aliquo circumueniri. acerbius, à propinquo. calami

tosum est bonis euerti. calamitosius, cum dedecore. funestum est à forti atq; honesto uiro iugulari. funestius, ab eo cuius uox in præconio quæstum præstitit. indignum est à pari uinci aut superiore. indignius, ab inferiore, atq; humiliore. luctuosum est tradi alteri cum bonis. luctuosius, inimico. horribile est causam capitis dicere. horribilius, priore loco dicere. omnia circunspexit Quintius: omnia periclitatus est C. Aquili: non Prætorem modo, à quo ius impetraret inuenire nó potuit: atq; adeo ne unde arbitratu quidem suo postularet: sed ne amicos quidem Sex. Neuij: quorum sæpe & diu ad pedes iacuit stratus, obsecrans per deos immortales, ut aut secum iure contenderent: aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. Deniq; ipsius inimici uultum superbissimum subijt: ipsius Sex. Neuij lachrimans manum apprehendit, in propinquorum bonis proscribendis exercitatam: obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo est: ut aliquando misericordiam caperet: aliquam, si non propinquitatis, at ætatis suæ, si non hominis, at humanitatis rationem haberet: ut secum aliquid integra sua fama, qualibet, dummodo tolerabili conditione transigeret. ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu agitatus, atq; perterritus, quem præter te appellet, habet neminem. tibi se, tibi suas omnis opes fortunasq; commendat: tibi committit existimationem ac spem reliquæ uitæ. multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te sed miser confugit. è fundo ornatissimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in suis paternis bonis dominari uideret: ipse filiæ

nubili dotem conficere non posset: nihil alienum tamen uita superiore commisit. Itaq; te hoc obsecrat C. Aquili: ut quam existimationem, quam honestatem in iudicium tuum propè acta iam ætate decursáq; attulit: eam liceat ei secum ex hoc loco efferre: ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit: sexagesimo denique anno dedecore, macula, turpissimáq; ignominia, notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro spolijs abutatur: ne per te ferat, quo minus quæ existimatio P. Quintium usq; ad senectutem perduxit: eadem usq; ad rogum prosequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO ORATIO II.

CREDO Ego uos Iud. mirari: quid sit, quod, cum tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedeant: ego potissimum surrexerim: qui neq; ætate, neq; ingenio, neq; authoritate sim cum his, qui sedeant: comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa: iniuriam nouo scelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipsi propter iniquitatem temporum nõ audent. ita fit, ut adsint propterea: quod officium sequũtur: taceant autem idcirco: quia periculum metuunt. quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minime. at tanto officiosior quàm cæteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus: ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit? ut causam Sex. Roscij reciperem? quia siquis istorum dixisset: quos uidetis adesse: in quibus summa authoritas

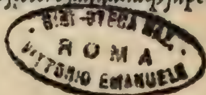
est, atq; amplitudo: si uerbum de Rep. fecisset: id quod in hac causa fieri necesse est: multo plura dixisse, quàm dixisset, putaretur. ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, libere dixero: nequaquã tamen similiter oratio mea exire, atq; in uulgus emanare poterit. deinde quod cæterorum neq; dictum obscurum potest esse propter nobilitatem, & amplitudinem: neq; temere dicto concedi propter ætatem & prudentiam. ego si quid liberius dixero, uel occultum esse propterea, quod nondum ad Remp. accessi: uel ignosci adolescentiæ meæ poterit. tametsi non modo ignoscendi ratio, uerum etiam cognoscendi consuetudo iam de ciuitate sublata est. Accedit illa quoq; causa: quod à cæteris forsitan ita petitum sit, ut dicerẽt: ut utrũuis saluo officio se facere posse arbitrarentur. à me autem ij contenderunt: qui apud me, & amicitia, et beneficijs, & dignitate plurimum possunt: quorum ego neq; beniuolentiam erga me ignorare: nec authoritatem aspernari: nec uoluntatem negligere debeam. His de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio, sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neq; uti satis firmo præsidio defensus Sex. Roscius, uerum uti ne omnino desertus esset. Forsitan quæratis qui iste terror sit: & quæ tanta formido: quæ tot ac talis uiros impediat: quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consueuerunt, causam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare non mirũ est: propterea quod consulto ab accusatoribus, eius rei: quæ conflauit hoc iudicium, mentio facta non est. quæ res ea est? bona patris huiusce Sex. Roscij: quæ sunt sexagies: quæ de uiro clarissimo & fortissimo L. Sylla, quem honoris causa nomino: duobus millibus nummũ

sese dicit emisse adolescens uel potentissimus hoc tempore nostræ ciuitatis L. Cornelius Chrysogonus. Is à uobis Iud. hoc postulat: ut quoniam in alienam pecuniam tam plenam, atq; præclaram nullo iure inuaserit: quoniamq; ei pecuniæ uita Sex. Roscij obstare, atq; officere uideatur: deleatis ex animo suo suspicionem omnem: metumq; tollatis. sese hoc incolumi nó arbitratur huius innocentis patrimonium tam amplum & copiosum posse obtinere: damnato & eiecto, sperat se posse quod adeptus est per scelus, id per luxuriam effundere: atq; consumere. hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesq; stimulat: ac pungit: ut euellatis postulat: ut ad hác suam prædam tam nefariam adiutores uos profiteamini. Si uobis æqua et honesta postulatio uidetur Iudices: ego contra breuem postulationem affero: & (quomodo mihi persuadeo) aliquanto æquiorē. Primum à Chrysogono peto: ut pecunia fortunisq; nostris contentus sit: sanguinē et uitam ne petat. deinde à uobis Iudices ut audacium sceleri resistatis: innocentium calamitatem leuetis: et in causa Sex. Roscij, periculum, quod in omnes intenditur, propulsétis. quod si aut causa criminis, aut facti suspicio, aut quælibet deniq; uel minima res reperietur: quamobrem uideantur illi non nihil tamen in deferendo nomine secuti: postremo si præter eam prædá, quá dixi, quicquam aliud causæ inueneritis: non recusamus quin illorum libidini Sex. Roscii uita dedatur. sin aliud agitur nihil: nisi ut ijs nequid desit: quibus satis nihil est: si hoc solum hoc tempore pugnatur: ut ad illam opimam præclaramq; prædam damnatio Sex. Roscii uelut cumulus accedat: nonne cum multa indigna, tum uel hoc indignissimum est? uos idoneos habitos: per quorum sen-

tentias,iusq; iurandum id assequantur,quod antea ipsi scelere & ferro assequi consuerunt? qui ex ciuitate in senatum propter dignitatem, ex senatu in hoc consilium delecti estis propter seueritatem. ab his hoc postulare homines sicarios,atq; gladiatores? non modo ut supplicia uitent: quæ à uobis pro maleficijs suis metuere atq; horrere debent: uerum etiam ut spolijs Sex. Roscij hoc iudicio ornati auctiq; discedant? His de rebus tantis,tamq; atrocibus,neq; satis me commode dicere,neq; satis grauiter conqueri,neq; satis libere uociferari posse,intelligo. nam commoditati ingenium, grauitati ætas, libertati tempora sunt impedimento. huc accedit summus timor: quem mihi natura pudorq; meus attribuit: & uestra dignitas, & uis aduersariorum, & Sex. Roscij pericula. Quapropter uos oro,atq; obsecro Iudices. ut attente bonaq; cum uenia uerba mea audiatis. fide sapientiaq; uestra fretus,plus oneris sustuli: q̃ ferre me posse intelligo. hoc onus,si uos aliqua ex parte alleuabitis: feram ut potero studio et industria Iudices. sin à uobis (id quod non spero) deserar: tamen animo non deficiam: & id quod suscepi, quoad potero, perferam. quod si perferre non potero: opprimi me onere officij malo: quàm id quod mihi cum fide semel impositum est, aut propter perfidiã abijcere: aut propter infirmitatem animi, deponere. Te quoq; magnopere M. Fanni quæso: ut qualẽ te iã antea Populo R. præbuisti: cum huic idem quæstioni iudex præesses: talem te & nobis & P. R. hoc tempore impertias. quãta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ sit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter sicarios hoc primum committi-

tur: cum interea cædes indignissimæ maximæq; factæ sunt. Omnes hanc quæstionem te prætore manifestis maleficijs, quotidianoq; sanguine demissius sperāt futurā. Qua uociferatione in cæteris iudicijs accusatores uti consueuerunt: ea nos hoc tempore utimur: qui causam dicimus. petimus abs te M. Fanni, à nobisq; Iud. ut quam acerrime maleficia uindicetis: ut quam fortissime hominibus audacissimis resistatis: ut hoc cogitetis: nisi in hac causa, qui uester animus sit, ostendetis: eò prorumpere hominum cupiditatem, & scelus, & audaciam: ut non modo clàm, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes uestros Iudices, inter ipsa subsellia, cædes futuræ sint. etenim quid aliud hoc iudicio tentatur: nisi ut id fieri liceat? accusant ij: qui in fortunas huius inuaserunt. causam dicit is: cui præter calamitatem nihil reliquerunt. accusant ij: quibus occidi patrem Sex. Roscii bono fuit. causam dicit is: cui non modo luctum mors patris attulit: uerum etiam egestatem. accusant ij: qui hunc ipsum iugulare summe cupierunt. causam dicit is: qui etiam ad hoc ipsum iudicium cum præsidio uenit: ne hic ibidem ante oculos uestros trucidetur. deniq; accusant ij: quos populus poscit. causam dicit is: qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat. Atq; ut facilius intelligere possitis Iud. ea quæ facta sunt indigniora esse: quàm hæc, quæ dicimus: ab initio res quemadmodum gesta sit: uobis exponemus: quo facilius & huius hominis innocentissimi miserias, & illorum audaciam cognoscere possitis, et Reipub. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia nonmodo sui municipij, uerum etiam eius

uicinitatis facile primus: tum gratia, atq; hospitijs florẽt hominum nobilissimorũ. nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus, erat ei nonmodo hospitium, uerum etiã domesticus usus et consuetudo. quas (ut æquum est) familias honestatis amplitudinisq; gratia nomino. Itaq; ex suis omnibus commodis hoc solum filio reliquit. nam patrimonium domestici prædones ui ereptum possident: fama & uita innocentis ab hospitibus amicisq; paternis defenditur. Hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset: tum hoc tumultu proximo, cum omniũ nobilium dignitas et salus in discrimen ueniret: præter cætoros in ea uicinitate eam partem causamq; opera, studio, authoritate defendit. etenim rectum putabat: pro eorum honestate se pugnare: propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur. posteaquam uictoria constituta est: ab armisq; recessimus: cum proscriberentur homines: atq; ex omni regione caperẽtur ij: qui aduersarij fuisse putabátur: erat ille Romæ frequẽs: atq; in foro, & in ore omniũ quotidie uersabatur: magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur: quam timere, nequid ex ea calamitatis sibi accideret. Erant ei ueteres inimicitiæ cum duobus Roscijs Amerinis: quorum alterum sedere in accusatorum subsellijs uideo: alterum tria huiusce prædia possidere audio. Quas inimicitias si tã cauere potuisset: quàm metuere solebat: uiueret. neq; enim Iud. iniuria metuebat. nam duo isti sunt Titi Roscij: quorum alteri Capitoni cognomen est: iste qui adest, magnus uocatur: homines eiusmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur. hic autem nuper se ad eum lanistam cótulit: qui, cum ante hãc pugnam tyro esset, quod sciam: facile ipsum magistrum scelere, audaciaq; super.

uit. nam cum hic Sex. Roscius esset Ameriae: Titus alter iste Roscius Romae: cum hic filius assiduus in prædijs eßet: cumq; se uoluntate patris rei familiari uitæq; rusticæ dedißet: iste autem frequens Romæ esset: occiditur ad balneas Palatinas rediens à cœna Sex. Roscius. spero ex hoc ipso non esse obscurum: ad quem suspicio maleficij pertineat. uerum id quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuum res ipsa fecerit: hunc affinem culpæ iudicatote. Occiso Sex. Roscio primus Ameriam nuntiat Manlius Glaucia, quidam homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris isthus Titi Roscij: & nunciat domũ, non filij, sed Titi Capitonis inimici. & cum post horã primam noctis occisus esset: primo diluculo nuncius hic Ameriam uenit. decem horis nocturnis sex et quinquaginta millia passuum cisijs peruolauit: nonmodo ut exoptatum inimico nunciũ primus afferret: sed etiã cruorem inimici quamrecentissimum, telumq; pauloante è corpore extractum ostenderet. quatriduo, quo hæc gesta sunt: res ad Chrysogonum in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demonstratur: bonitas prædiorum (nam fundos decem & tres reliquit: qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia, & solitudo, commemoratur. demonstrãt cum pater huiusce Sex. Roscius homo tam splendidus, & gratiosus, nullo negocio sit occisus: perfacile hunc hominem incautum, & rusticum, & Romæ ignotum de medio tolli posse. ad eam rem operã suam pollicentur. ne diutius teneam Iud. societas coitur. cum iam proscriptionis mentio nulla fieret: & cum etiam qui antea metuerant, redirent: ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus: tria prædia

uel nobilissima Capitoni propria traduntur: quæ hodie possidet: in reliquas omnes fortunas iste Titus Roscius nomine Chrysogoni, quemadmodum ipse dicit: impetum facit. hæc bona emuntur HS duobus millibus nummum. Hæc omnia Iud. imprudente L. Sylla facta esse certo scio. neq; enim mirum, cum eodem tempore & ea quæ præterita sunt: & ea, quæ uidentur instare: præparet: cum & pacis constituendæ rationem, & belli gerendi potestatem solus habeat: cum omnes in unũ spectent: unus omnia gubernet: cum tot tantisq́; negotijs distentus sit: ut respirare libere non possit: si aliquid nõ animaduertat: cum præsertim tam multi occupationem eius obseruent: tempusq́; aucupentur: ut simul atq; ille despexerit: aliquid huiuscemodi moliantur. Huc accedit: quod quamuis ille fœlix sit: sicut est: tamen in tanta felicitate nemo potest esse in magna familia: qui neminem neq; seruum neq; libertum improbũ habeat. Interea iste Titus Roscius uir optimus procurator Chrysogoni Ameriam uenit: in prædia huius inuadit: hunc miserum, luctu præditum, qui nondum etiam paterno funeri iusta soluisset: nudum eiecit domo: atq; focis patrijs dijsq́; pœnatibus præcipitem Iudices exturbat: ipse amplissimæ pecuniæ fit dominus. Qui in sua re fuisset egentissimus: erat (ut fit) insolens in aliena. multa palã domum suam auferebat: plura clàm de medio remouebat: non pauca suis adiutoribus large effuseq́; donabat: reliqua constituta auctione uendebat. quod Amerinis usq; eo uisum est indignum: ut urbe tota fletus gemitusq́; fieret. etenim multa simul ante oculos uersabantur. mors hominis florentissimi Sex. Roscij crudelissima, filij autẽ eius egestas indignissima: cui de tanto patrimonio prædo

iste nefarius, ne iter quidẽ ad sepulchrũ patriũ reliquisset: bonorũ emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat q̃ nõ ardere omnia mallet: q̃ uidere in Sex. Roscij uiri optimi, atq; honestissimi bonis iactãtẽ se, ac dominantem T. Rosciũ. Itaq; decurionũ decretum statim fit: ut decem primi proficiscantur ad L. Syllam: doceantq; eum, qui uir Sex. Roscius fuerit: conquerantur de istorum scelere & iniurijs: orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas conseruatas uelit. atq; ipsum decretum quæso cognoscite. DECRETVM DECVRIONVM. *Legati in castra ueniunt. Intelligitur Iud. id quod iam ante dixi: imprudente L. Sylla scelera hæc, & flagitia fieri: nam statim Chrysogonus, & ipse ad eos accedit: & homines nobiles allegat ijs: qui peterent ne ad Syllam adirent: & omnia Chrysogonum quæ uellent, esse facturum pollicerentur. usq; adeo autem ille pertimuerat: ut mori mallet: quàm de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent: cum ille confirmaret, sese nomen Sex. Roscij de tabulis exempturum: prædia uacua filio traditurum: cumq; id ita futurum T. Roscius Capito, qui in X legatis erat: adpromitteret: crediderunt: Ameriam re inorata reuerterunt. Ac primo rem differre quotidie, ac procrastinare isti cœperunt: deinde aliquanto lentius, nihil agere: atq; deludere: postremo (id quod facile intellectum est) insidias uitæ huiusce Sex. Roscij parare: neq; sese arbitrari posse diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere. Quod is simul atq; sensit: de amicorum cognatorumq; sententia Romam confugit: & sese ad Ceciliam nepotis filiam, quam honoris causa nomino: contulit:*

quã pater usus erat plurimum · in qua muliere Iud · etiã nunc, id quod omnes semper existimauerunt: quasi exẽpli causa uestigia antiqui officij remanent · ea Sex · Roscium inopem, eiectum domo, atq; expulsum ex suis bonis, fugientem latronum tela, & minas, recepit domum: hospitiq; oppresso iã, desperatoq; ab omnibus, opitulata est · eius uirtute, fide, diligentia, factum est: ut hic potius uiuus in reos: q̃ occisus in proscriptos referretur · nã postquam isti intellexerunt summa diligentia uitam Sex · Roscij custodiri: neq; sibi ullam cædis faciundæ potestatem dari: consilium cœperunt plenum sceleris, & audaciæ: ut nomen huius de parricidio deferrent · ut ad eam rem aliquem accusatorem ueterem compararent: qui de ea re posset dicere aliquid: in qua re nulla subesset suspicio · deniq; ut quoniam crimine non poterant, tempore ipso pugnarent · ita loqui homines: quod iudicia tam diu facta non essent: condemnari eum oportere: qui primus in iudiciũ adductus esset · huic autem patronos propter Chrysogoni gratiam defuturos · de bonorum uenditione, & de ista societate uerbũ esse facturum neminem. ipso nomine parricidij, et atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negocio tolleretur: cum ab nullo defensus esset · Hoc consilio, atq; adeo hac amentia impulsi, quem ipsi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulãdum uobis tradiderunt · Quid primum querar? aut unde potissimum exordiar Iud? aut quod aut à quibus auxilium petam? deorum ne immortaliũ? populi ne romani? uestrã ne, qui summã potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occisus nefarie: domus obsessa: ab inimicis bona adempta, possessa, direpta: filij uita infesta, sæpe ferro atq; insidijs appetita: quid ab his tot

maleficijs sceleris abesse uidetur? tamen haec alijs nefarijs cumulant: atq; adaugent. crimen incredibile confingunt: testes in hunc & accusatores huiusce pecunia comparant: hanc conditionem misero ferunt: ut optet, utrum malit, ceruices Roscio dare: an insutus in culeum supplicium parricidarum, per summum dedecus uitam amittere? patronos huic defuturos putauerunt: desunt. qui libere dicat: qui cum fide defendat: id quod in hac causa est satis: quoniam quidem suscepi: non deest profecto Iudices. et forsitan in suscipienda causa temere impulsus adolescentia fecerim. quoniam quidem semel suscepi: licet hercules undiq; omnes in me terrores, periculáq; impedant omnia: succurram: atq; subibo. certum est, deliberatumq́;: quae ad causam pertinere arbitror, omnia nonmodo dicere: uerum etiam libenter, audacter, liberéq; dicere. Nulla res tanta existat Iudices: ut possit uim mihi maiorem adhibere metus, q̃ fides. etenim quis tam dissoluto animo est: qui haec cum uideat, tacere ac negligere possit? patrem meum, cum proscriptus non esset: iugulastis: occisum, in proscriptorum numerum retulistis: me domo mea per uim expulistis: patrimonium meum possidetis: quid uultis amplius? etiã ne ad subsellia cum ferro atq; telis uenistis? ut hic aut iuguletis: aut condemnetis Sex. Roscium? Hominem longe audacissimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam: & quod inter omnes constat: nisi inter eos, qui ipsi quoq; insaniunt: insanissimum. is cum curasset in funere C. Marij, ut Q. Scaeuola uulneraretur, uir sanctissimus atq; ornatissimus nostrae ciuitatis: de cuius laude neq; hic locus est, ut multa dicantur: neque plura tamen dici possunt: quàm populus romanus memoria retinet: diem Scaeuolae dixit: po-

stea quàm comperit eum posse uiuere. cum ab eo quæreretur, qd tandem accusaturus esset eum: quē pro dignitate ne laudare qdē qsquā satis commode posset? aiunt hóminem (ut erat furiosus) respondisse: quod non totum telū corpore recepisset. quo populus R. nihil uidit indignius: nisi eiusdem uiri mortem. quæ tantum potuit: ut omnes ciues suos perdiderit & afflixerit. quos quia seruare per compositionem uolebat: ipse ab his interemptus est. Est ne hoc illi dicto atq; facto Fimbriæ non simillimum? Accusatis Sex. Roscium. quid ita? quia de manibus uestris effugit: quia se occidi passus non est. illud quia in Scæuola factum est: magis indignum uidetur. hoc, quia fit à Chrysogono: non est ferendum. nam per deos immortales, quid est in hac causa quod defensionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit? aut oratoris eloquentiam magnopere desiderat? totam causam Iud. explicemus: atq; ante oculos expositam consideremus. ita facillime quæ res totum iudicium contineat: & quibus de rebus nos dicere oporteat: & quid uos sequi conueniat: intelligetis. Tres sunt res quantum ego existimare possum: quæ obstent hoc tempore Sex. Roscio: crimen aduersariorum, & audacia, & potentia. criminis confictionem accusator Erucius suscepit. audaciæ partes, Roscij sibi poposcerunt. Chrysogonus autem is, qui plurimum potest: potentia pugnat. de hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur est? non eodem modo de omnibus. ideo, quod prima illa res ad meum officiū pertinet: duas autem reliquas uobis populus R. imposuit. Ego crimen oportet diluam. uos & audaciæ resistere: & hominum eiusmodi perniciosam atq; intolerandam potentiam primo quoq; tempore extinguere

atq; opprimere debetis. Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestum dij immortales ac nefarium facinus: atq; eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse uideantur. Etenim si id quod praeclare à sapientibus dicitur, uultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur, in eum: qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipsum, si res postularet: iura diuina atque humana cogebant. in hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro extitit: ut, siquando auditum sit: portenti ac prodigij simile numeretur: quibus tandem te C. Eruci argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur: singularem ostendere: & mores feros, immanemq; naturam, & uitam uicijs flagitijsq; omnibus deditam, & deniq; omnia ad perniciem profligata atq; perdita. quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa contulisti. patrem occidit Sex. Roscius. qui homo? adolescētulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. uetus uidelicet sicarius. Homo audax? & saepe in caede uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. luxuries igitur hominem nimirum, & aeris alieni magnitudo, & indomitae animi cupiditates, ad hoc scelus impulerunt. De luxuria purgauit Erucius: cum dixit: hunc ne in conuiuio qdem ullo ferè interfuisse. nihil autem unquam debuit. cupiditates porrò quae possunt esse in eo? qui (ut ipse accusator obiecit) ruri semper habitarit? & in agro colendo uixerit? quae uita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. quae res igitur tantum istum furorem Sex. Roscio obiecit? Patri inquit non placebat. patri

non placebat?

non placebat? quam ob causam? necesse est enim eam quoq; iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. nam ut illud incredibile est: mortem oblatam esse patri à filio, sine plurimis, et maximis causis: sic hoc uerisimile nō est: odio fuisse parenti filium sine causis multis, & magnis, & necessarijs. rursus igitur eodem reuertamur: et quæramus: quæ tanta uitia fuerint in unico filio: quare is patri displiceret. at perspicuum est, nullum fuisse. pater igitur amens: qui odisset eum sine causa: quem procrearat. at is quidem fuit omnium constantissimus. ergo illud iam perspicuū profecto est: si neq; amens pater, neq; perditus filius fuerit: neq; odij causam patri, neq; sceleris filio fuisse. nescio inquit quæ causa odij fuerit: fuisse odiū intelligo: quia antea, cum duos filios haberet: illum alterum, qui mortuus est: secum omni tempore uolebat esse: hunc in prædia rustica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala nugatoriaq; accusatione: idem mihi usu uenit in causa optima. ille quomodo crimen commenticium confirmaret, non inueniebat. ego res tam leues, qua ratione infirmem, ac diluam, reperire nō possum. quid ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa Sex. Roscius filio suo relegationis, ac supplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patres familias qui liberos habent: præsertim homines illius ordinis, ex municipijs rusticanis, non'ne optatissimum sibi putant esse, filios suos rei familiari maxime seruire? & in prædijs colendis operæ plurimum studijq; consumere? an amandarat hunc sic: ut esset in agro: ac tantummodo aleretur ad uillam? ut commodis omnibus careret? quid si constat, hunc nonmodo colendis prædijs præfuisse: sed certis fundis patre uiuo frui solitum esse? tamen ne hæc attenta uita &

rusticana, relegatio atq; amandatio appellabitur? uides Eruci quantum distet argumentatio tua ab re ipsa, atq; à ueritate. quod consuetudine patres faciunt: id quasi nouũ reprehendis. quod beniuolentia fit: id odio factum crimi naris. quod honoris causa pater filio suo concessit: id eum supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu non intelligis: sed usq; eo quid arguas, non habes: ut nonmodo tibi contra nos dicendum putes: uerum etiam contra rerum naturam, contráq; consuetudinem hominum, contráq; opiniones omnium. At enim cum duos filios haberet: alterum à se non dimittebat: alterum ruri esse patiebatur. quæso Eruci ut hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi causa, sed commonendi gratia dicam. si tibi fortuna non dedit: ut patre certo nascerere: ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certe dedit: ut humanitatis non parum haberes. eo accessit studium doctrinæ: ut ne à literis quidem alienus esses. quid tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) senex ille Cecilianus minoris facere Eutychum filium rusticum? quàm illum alterum Cherestratum? nam ut opinor hoc nomine est. alterum in urbe secum honoris causa habere? alterum rus supplicij causa relegasse? quid ad istas ineptias abis inquies? quasi uero mihi difficile sit, quamuis multos nominatim proferre (ne longius abeã) uel tribulis, uel uicinos meos: qui suos liberos, quos plurimi faciunt: agricolas assiduos esse cupiunt. uerum homines notos sumere odiosum est: cum & illud incertum sit: uelint ne hi sese nominari: & nemo uobis magis notus futurus sit: quàm est hic Eutychus: & certe ad rem nihil intersit: utrum hunc ego comicum adolescentem, an aliquem ex agro ueiente nominem. etenim hæc conficta ar

bitror à poetis esse: ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem nostram uitæ quotidianæ uideremus. Age nunc: refer animum sis ad ueritatem: et considera nonmodo in Vmbria, atq; in ea uicinitate, sed in his ueteribus municipijs, quæ studia à patribus familias maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminum, summam laudem Sex. Roscio uicio & culpæ dedisse. At nonmodo hoc patrum uoluntate liberi faciunt: sed permultos & ego noui, & (nisi me fallit animus) unusquisq; uestrum: qui & ipsi incensi sunt studio, quod ad agrum colendum attinet: uitamq; hanc rusticam, quam tu probro & crimini putas esse oportere: & honestissimam, & suauissimam esse arbitrãtur. quid censes hunc ipsum Sex. Roscium? quo studio, & qua intelligentia esse in rusticis rebus? ut ex ijs propinquis eius hominibus honestissimis audio: non tu in isto artificio accusatorio callidior es: quàm hic in suo. uerũ, ut opinor, quoniam ita Chrysogono uidetur: qui huic nullum prædiũ reliquit: & artificium obliuiscatur, & studium deponat, licebit. quod, tametsi miserum, & indignum est: feret tamen æquo animo Iudices: si per uos uitam et famam potest obtinere. hoc uero est, quod ferri non potest: si et in hanc calamitatem uenit propter prædiorum bonitatem, & multitudinem: et quod ea studiose coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miseriæ sit: quod alijs coluit, non sibi: nisi etiam quod omnino coluit: crimini fuerit. Ne tu Eruci accusator esses ridiculus: si illis temporibus natus esses: cum ab aratro arcessebantur, qui consules fierent. etenim qui præesse agro colendo flagitium putes: profecto illum Attilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant cõuenerunt: hominem turpissimum, atq;

inhonestissimum iudicares. at hercule maiores nostri longe aliter, & de illo, & de cæteris talibus uiris existimabant. itaq; ex minima tenuissimaq; R. P. maximam & florentissimam nobis reliquerunt. suos enim agros studiose colebant: non alienos cupide appetebant. quibus rebus & agris, & urbibus, & nationibus, Remp. atq; hoc imperium, & P. R. nomen auxerunt. neq; ego hæc eò profero: quo conferenda sint cum hisce, de quibus nűc quærimus. sed ut illud intelligatur: cum apud maiores nostros summi uiri clarissimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. sedere debebant: tamen in agris quoq; colendis aliquantum operæ temporisq; consumpserint: ignosci oportere ei homini: qui se fateatur esse rusticum: cum ruri assiduus semper uixerit. cum præsertim nihil esset: quod aut patri gratius, aut sibi iucundius, aut re uera honestius facere posset. Odium igitur acerrimum patris in filiű ex hoc opinor ostenditur Eruci: quod hunc ruri esse patiebatur. nűquid est aliud? Immo uero inquit est. nam istum exhæredare in animo habebat. audio. nunc dicis aliquid: quod ad rem pertineat. nam illa opinor tu quoq; concedis leuia esse atq; inepta. conuiuia cum patre non inibat. quippe qui ne in oppidum quidem nisi perraro ueniret. domum suam istum non ferè quisquã uocabat. nec mirum: qui neq; in urbe uideret: neq; rure uocaturus esset. uerum hæc quoq; tu intelligis esse nugatoria. illud quod cœpimus, uideamus: quo certius argumentum odij reperiri nullo modo potest. Exhæredare pater filium cogitabat. mitto quærere, qua de causa. quæro, qui scias? tam et si te dicere, atq; enumerare causas omnes oportebat: & id erat certi accusatoris officium: qui tanti sceleris argueret: ex-

plicatre omnia uitia, atq; peccata filij: quibus incensus parens potuerit animum inducere: ut naturam ipsam uinceret: ut amorem illum penitus insitum eijceret ex animo: ut deniq; patrem esse sese obliuisceretur. quæ sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse non arbitror. Verum concedo tibi, ut ea prætereas: quæ cum taces, nulla esse concedis. illum quidem uoluisse exhæredare, certe tu planum facere debes. quid ergo affers: quare id factum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid saltem commode: ut ne planè uidearis id facere: quod aperte facis: huius miseri fortunis, & horum uirorum talium dignitati illudere. exhæredare filium uoluit. quam ob causam? nescio. exhæredauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid est aliud iudicio, ac legibus, ac maiestate uestra abuti ad quæstum, atq; ad libidinem? nisi hoc modo accusare: atq; id obijcere: quod planum facere nonmodo non possis: uerum ne coneris quidē? nemo nostrum est Eruci: quin sciat tibi inimicitias cum Sex. Roscio nullas esse. uidēt omnes qua de causa huic inimicus uenias. sciunt huiusce pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamen quæstus te cupidum esse oportebat: ut horum existimationē, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. Accusatores multos esse in ciuitate utile est: ut metu contineatur audacia. uerum tamen hoc ita est utile: ut ne planè illudamur ab accusatoribus. Innocens est quispiā: ueruntamen quanquam abest à culpa: suspicione tamen non caret. tametsi miserum est: tamen ei qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere. cum enim aliquid habeat: quod possit criminose ac suspiciose dicere: aperte ludificari, & calumniari sciens non uideatur. quare fa

cile omnes patimur esse quamplurimos accusatores: quod innocens si accusatus sit, absolui potest. nocens nisi accu= satus fuerit, condemnari non potest. utilius est autem ab solui innocentem: quàm nocentem causam non dicere. Anseribus cibaria publice locantur: & canes aluntur in capitolio: ut significent si fures uenerint. at fures inter= noscere non possunt: significant tamen: si qui noctu in ca pitolium uenerint. & quia id est suspiciosum: tametsi be stiæ sunt: tamen in eam partem potius peccant: quæ est cautior. quod si luce quoq; canes latrent: cum deos sa= lutatum aliqui uenerint: opinor ijs crura suffringantur: quod acres sint ēt tum, cū suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio. alij uestrum anseres sunt: qui tan= tummodo clamant: nocere non possunt. alij canes: qui et latrare & mordere possunt. cibaria uobis præberi ui= demus. uos autem maxime debetis in eos impetum face= re: qui merentur. hoc populo gratissimum est. deinde si uoletis, etiam tum, cum uerisimile erit aliquem commisis se: in suspicione latratote. id quoq; concedi potest. sin au= tem sic agetis: ut arguatis aliquem patrem occidisse: neq; dicere possitis, aut quare, aut quomodo: ac tantummodo sine suspicione latrabitis: crura quidem uobis nemo suf= fringet: sed, si ego hos bene noui: literam illam, cui uos usq; eo inimici estis: ut etiam eas omnes oderitis: ita uehe menter ad caput affigent: ut postea neminem alium nisi fortunas uestras accusare possitis. Quid mihi ad defen dendum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad su= spicandum? ne exhæredaretur ueritus est. audio. sed qua de causa uereri debuerit: nemo dicit. habebat pater in animo. planum fac. nihil est. non, qui cum deliberarit: quem certiorem fecerit: unde istud uobis suspicari in mē

tem uenerit. cum hoc modo accusas Eruca: non'ne hoc pa
làm dicis? ego quid acceperim, scio: quid dicam, nescio.
unum illud spectaui quod Chrysogonus aiebat neminē
isti patronum futurum: de bonorum emptione, déq; ea
societate neminem esse, qui uerbū facere hoc tempore au
deret. hæc te opinio falsa in istam fraudem impulit. nō
mehercule uerbum fecisses: si tibi quenquam responsurū
putasses. O operæpretium erat: si animaduertistis Iudices:
negligentiam eius in accusando considerare. credo cum
uidisset, qui homines in hisce subselliis sederent: quæsis-
se, num ille aut ille defensurus esset? de me ne suspicatum
quidem: quod antea causam publicam nullā dixerim.
posteaquam inuenit neminem eorum, qui possunt, & so
lent: ita negligens esse cœpit: ut cum in mentem ueniret
ei: resideret: deinde spatiaretur: nonnunquam etiā pue-
rum uocaret: credo cui cœnam imperaret: prorsus ut ue
stro consessu et hoc conuentu pro summa solitudine abu
teretur. perorauit aliquando. assedit. surrexi ego. respi-
rare uisus est: quod non alius potius diceret. cœpi dice-
re. usq; eo animaduerti Iudices eum iocari: atq; alias res
agere: antequam Chrysogonum nominaui. quem simul
atq; attigi: statim homo se erexit: mirari uisus est. intelle
xi quid eum pupugisset. iterum ac tertio nominaui. po
stea homines cursare ultro & citro non destiterunt: cre-
do qui Chrysogono nuntiarent: esse aliquem in ciuitate:
qui contra uolūtatem eius dicere auderet: aliter causam
agi: atq; ille existimaret: aperiri bonorum emptionem:
uexari pessime societatem: gratiam, potentiámq; eius
negligi: iudices diligenter attendere: populo rem indi-
gnam uideri. Quæ quoniam te fefellerunt Eruca: quo-
niámq; uides uersa esse omnia: causam pro Sex. Roscio si

non commode, at libere dici: quem dedi putabas: defendi intelligis: quos udituros sperabas: uides iudicare: restitue nobis aliquando ueterem tuam illam calliditatem, atq; prudentiam: confitere huc ea spe uenisse: quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De parricidio causa dicitur. ratio ab accusatore reddita non est: quam ob causam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè quotidiana sunt: id maxime & primum quæritur: quæ causa maleficij fuerit: id Erucius in parricidio quæri nõ putat oportere. in quo scelere Iudices etiam cum multæ causæ conuenisse unum in locum, atq; inter se congruere uidentur: tamen nõ temere creditur: neq; leui coniectura res penditur: neq; testis incertus auditur: neq; accusatoris ingenio res iudicatur. cum multa antea commissa maleficia, tum uita hominis perditissima, tum singularis audacia ostendatur necesse est: neq; audacia solum, sed summus furor, atq; amentia. hæc cum sint omnia: tamen extent oportet expressa sceleris uestigia: ubi, qua ratione, per quos, quo tempore, maleficium sit admissum. quæ nisi multa & manifesta sunt: profecto res tam scelesta, tam atrox, tam nefaria credi non potest. magna est enim uis humanitatis: multum ualet communio sanguinis: reclamitat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portentum, atq; monstrum certissimum est: esse aliquem humana specie, et figura: qui tantum immanitate bestias uicerit: ut propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit: eos indignissime luce priuarit: cum etiam feras inter sese partus, atq; educatio, & natura ipsa conciliet. Non ita multis ante annis aiunt T. Clœlium quendam Tarracinensem hominem non obscurum, cũ

cœnatus cubitum in idem conclaue cum duobus adole-scentibus filijs isset: inuentum esse mane iugulatum. Cũ neq; seruus quisquam reperiretur, neq; liber, ad quem ea suspicio pertineret: id ætatis autem duo filij propter cubantes, ne sensisse quidem se dicerent: nomina filiorũ de parricidio delata sunt. quid poterat? sanè suspiciosum. neutrum ne sensisse? ausum autem esse quenquam se in id conclaue committere? eo potissimum tempore, cum ibidem essent duo adolescentes filij: qui & sentire & defendere facile possent? erat porrò nemo in quem ea suspicio conueniret. tamen cum planum iudicibus esset factum: aperto hostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni liberati sunt. nemo enim putabat quẽquam esse: qui cum omnia diuina atq; humana iura scelere nefario polluisset: somnum statim capere potuisset. propterea quod qui tantum facinus commiserunt: nonmodo sine cura quiescere: sed ne spirare quidem sine metu possunt. Videtis ne quos nobis poetæ tradiderũt patris ulciscendi causa supplicium de matre sumpsisse: cum præsertim deorum immortalium iussis, atq; oraculis id fecisse dicantur: tamen ut eos agitent furiæ? neque consistere usquam patiantur? quod ne pij quidem sine scelere esse potuerunt. Sic se res habet Iudices: magnam uim, magnam necessitatem, magnam possidet religionẽ paternus maternusq; sanguis. ex quo si qua macula concepta est: nonmodo laui non potest: uerum usq; eo permanat ad animum: ut summus furor, atq; amentia consequatur. nolite enim putare, quemadmodum in fabulis sæpe numero uidetis: eos quĩ aliquid impie scelerateq; commiserint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. sua quenq; fraus &

suus terror maxime uexat: suum quenq; scelus agitat: amentiaq; afficit: suae malae cogitationes conscientiaeq; animi terrent. hae sunt impijs assiduae domesticaeq; furiae: quae dies noctesq; parentum poenas à consceleratissimis filijs repetant. Haec magnitudo maleficij facit: ut nisi penè manifestum parricidium proferatur: credibile non sit: nisi turpis adolescentia: nisi omnibus flagitijs uita inquinata: nisi sumptus effusi cum probro, atq; dedecore: nisi prorupta audacia: nisi tanta temeritas: ut non procul abhorreat ab insania. accedat huc oportet odium parentis, animaduersionis paternae metus, amici improbi, serui conscij, tempus idoneum, locus opportune captus ad eam rem: penè dicam respersas manus sanguine paterno Iudices uideant oportet: si tantum facinus, tam immane, tam acerbum, credituri sunt. quare hoc quominus est credibile: nisi ostenditur: eo magis est, si conuincatur, uindicandum. Itaq; cum multis ex rebus intelligi potest: maiores nostros nõmodo armis plus quam caeteras nationes, uerumetiam consilio sapientiaq; potuisse: tum ex hac re uel maxime: quod in impios singulare supplicium inuenerunt. qua in re quantum prudentia praestiterunt ijs, qui apud caeteros sapientissimi fuisse dicuntur: considerate. Prudentissima ciuitas Atheniensium, dum ea rerum potita est: fuisse traditur. eius porrò ciuitatis sapientissimum Solonem dicunt fuisse, eum, qui leges, quibus hodie quoq; utuntur: scripserit. Is cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset: respondit: se id neminem facturum putasse. sapienter fecisse dicitur: cum de eo nihil sanxerit: quod antea commissum non erat: ne non tam prohibere, quàm admonere uideretur. Quãto ma

iores nostri sapientius: qui cum intelligerent, nihil esse tam sanctum: quod non aliquando uiolaret audacia: supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut quos natura ipsa retinere in officio non potuisset: magnitudine pœnæ maleficio summouerentur. insui uoluerunt in culleum uiuos: atq; ita in flumen deijci. O' singularem sapientiam Iudices. non'ne uidentur hunc hominem ex rerum natura sustulisse? & eripuisse? cui repente cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt. ut qui eum necasset, unde ipse natus esset: careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. noluerunt feris corpus obijcere: ne bestijs quoq;, quæ tantum scelus attigissent: immanioribus uteremur. non sic nudos in flumen deijcere: ne cum delati essent in mare: ipsum polluerent, quo cætera, quæ uiolata sunt, expiari putantur. deniq; nihil tam uile, neq; tam uulgare est: cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam est commune? quàm spiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuā tibus? littus eiectis? ita uiuunt, dū possunt: ut ducere animam de cœlo non queant. ita moriuntur: ut eorum ossa terra non tangat. ita iactantur fluctibus: ut nūquam abluantur. ita postremo eijciuntur: ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Tanti maleficij crimen, cui maleficio tam insigne supplicium est constitutum: probare te Eruci censes posse talibus uiris: si ne causam quidē maleficij protuleris? Si hunc apud bonorum emptores ipsos accusares: eiq; iudicio Chrysogonus præesset: tamen diligentius paratiusq; uenisses. utrum quid agatur non'uides? an apud quos agatur? agitur de parricidio: quod sine multis causis suscipi non potest. apud homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne mi-

Marcell

nimum quidem maleficium sine causa admittere. esto: causam proferre non potes. tametsi statim uicisse debeo: tamen de meo iure decedam: & tibi quod in alia causa non concederem: in hac concedam, fretus huius innocentia. non quaero abs te, quare patrem Sex. Roscius occiderit. quaero quomodo occiderit. ita quaero abs te C. Eruci quomodo: & sic tecum agam: ut in eo loco uel respondendi uel interpellandi tibi potestatem faciam: uel etiã si q̃d uoles, interrogandi. quomodo occidit? ipse percussit? an alijs occidendũ dedit? si ipsum arguis: Romae nõ fuit. si per alios fecisse dicis: quaero seruos ne an liberos? quos homines? indidem ne Ameria? an hosce ex urbe sicarios? si Ameriae: qui sunt hi? cur non nominãtur? si Romae: unde eos nouerat Roscius? qui Romam multis annis non uenit: neq; unquam plus triduo fuit. ubi eos conuenit? qui cum locutus est? quomodo persuasit? preciũ dedit? cui dedit? p quẽ dedit? unde? aut quantũ dedit? non'ne his uestigijs ad caput maleficij perueniri solet? Et simul tibi in mentem ueniat facito: quemadmodũ uitam huiusce depinxeris: hunc hominem ferum atq; agrestem fuisse: nũquã cum homine quoquam collocutũ esse: nũquam in oppido constitisse. qua in re praetereo illud: quod mihi maximo argumẽto ad huius innocentiã poterat esse: in rusticis moribus, in uictu arido, in hac horrida i cultaq; uita, istiusmodi maleficia gigni non solere. ut non omnem frugem neq; arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni uita nascitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria existat auaricia necesse est: ex auaritia erumpat audacia. inde omnia scelera ac maleficia gignuntur. uita autem haec rustica, quã tu agrestem uocas: parsimoniae, diligentiae, iusticiae, magistra est. uerum

haec missa facio. illud quaero. is homo, qui, ut tu te dicis, nunquam inter homines fuerit: per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, absens praesertim, conficere potuerit? multa sunt falsa Iudices: quae tamē argui suspiciose possunt. in his rebus si suspicio reperta erit: culpam inesse concedam. Romae Sex. Roscius occiditur: cū in agro Amerino esset filius. literas credo misit alicui sicario, qui Romae nouerat neminem. arcessiuit aliquem. at quando? nuncium misit. quem? aut ad quem? precio, gratia, spe, promissis, induxit aliquem. nihil horū ne confingi quidem potest: & tamen causa de parricidio dicitur. reliquū est: ut per seruos id admiserit. O dij immortales rem miseram, & calamitosam. quod in tali crimine innocenti saluti solet esse: ut seruos in quaestionē polliceantur: id Sex. Roscio facere non licet: uos, qui hūc accusatis: omnes eius seruos habetis. unus puer uictus quotidiani administer ex tanta familia Sex. Roscio relictus non est. Te nunc apello P. Scipio, te Metelle: uobis aduocatis, uobis agentibus, aliquotiens duos seruos paternos in quaestionem ab aduersarijs Sex. Roscius postulauit. meministi ne T. Rosci recusare? quid? ij serui ubi sunt? Chrysogonum Iudices sectantur: apud eū sunt in honore, et in precio. etiam nunc ut ex his quaeratur, ego postulo: hic orat: atq; obsecrat. quid facitis? cur recusatis? dubitate etiam nunc Iudices, si potestis: à quo sit Sex. Roscius occisus. ab eo ne? qui propter illius mortem in egestate & insidijs uersatur: cui ne quaerendi quidē de morte patris potestas permittitur. an ab ijs? qui quaestionem fugitant: bona possident: in caede atq; ex caede uiuunt. Omnia Iudices in hac causa sunt misera, atq; indigna: tamen hoc nihil neq; acerbius, neq; iniquius pro

alia obliuiscatur) hinc omnes intelligere potuerunt: quod ex tota societate, hoc est ex tot sicarijs, solus tu inuētus es: qui cum accusatoribus sederes: atq; os tuum nonmodo ostenderes: sed etiam offerres. inimicitias tibi fuisse cum Sex. Roscio, & magnas rei familiaris controuersias, concedas necesse est. restat Iudices ut hoc dubitemus: uter potius Sex. Roscium occiderit: is, ad quem morte eius diuitiæ uenerint? an is, ad quem mendicitas? is, qui antea tenuis fuerit? an is, qui postea factus sit egentissimus? is, qui ardens auaricia feratur infestus in suos? an is qui semper ita uixerit: ut quæstum nosset nullum? fructum autem eum solum, quem labore peperisset? is, qui omnium sectorum audacissimus sit? an is, qui propter fori, iudiciorumq; insolētiam, nonmodo subsellia, uerum etiā urbem ipsam reformidat? postremo Iudices, id quod ad rem mea sententia maxime pertinet: utrum inimicus potius? an filius? Hæc tu Eruci tot, & tanta si nactus esses in reo: quam diu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quàm oratio deficeret. etenim in singulis rebus eiusmodi materies est: ut dies singulos possis cōsumere. neq; ego non possum: non enim tantum mihi derogo: tametsi nihil arrogo: ut te copiosius quàm me putem posse dicere. uerum ego forsitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer. te pugna Cannensis accusatorem sat bonum facit. multos cæsos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Seruilium uidimus. quis ibi nō est uulneratus ferro Phrygio? non necesse est omnis commemorare Curtios, Marios, denuq; Mammeos: quos iam ætas à prælijs auocabat. postremo Priamum ipsum senem, Antistium: quem nonmodo ætas, sed etiam leges pugnare prohibebant. Iam, quos nemo propter ignobilita

tem nominat: sexcenti sunt: qui inter sicarios, & de ueneficijs accusabant. qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent. nihil enim mali est: canes ibi quamplurimos esse: ubi permulti obseruandi, multaq; seruanda sunt. uerum (ut fit) multa saepe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus: qui summam rerum administrabat: erãt interea qui suis uulneribus mederentur: qui tanquam si offusa Reip. sempiterna nox esset: ita ruebãt in tenebris: omniáq; miscebant. à quibus miror, ne quod iudiciorũ esset uestigium: non subsellia quoq; esse combusta. nam et accusatores, et iudices sustulerunt. hoc commodi est: quod ita uixerunt: ut testes omnes, si cuperent, interficere non possent. nam dum hominum genus erit: qui accuset eos, non deerit. dum ciuitas erit, iudicia fient. Verum, ut coepi dicere, & Erucius haec si haberet in causa, quae commemoraui: posset ea quamuis diu dicere: & ego Iudices possum. sed in animo est (quemadmodum ante dixi) leuiter trãsire: ac tantummodo perstringere unãquãq; rẽ: ut omnes intelligant, me non studio accusare: sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas: quae istum impellerent. uideamus nunc ecquae facultas suscipiendi maleficij fuerit. Vbi occisus est Sex. Roscius? Romae. quid tu Rosci ubi tunc eras? Romae. uerum quid ad rẽ? & alij multi. quasi nunc id agatur: quis ex tanta multitudine occiderit? ac non hoc quaeratur: eum, qui Romae sit occisus, utrum uerisimilius sit ab eo esse occisum: qui assiduus eo tempore Romae fuerit: an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. age nunc: caeteras facultates quoq; consideremus. erat tum multitudo sicariorum: id quod commemorauit Erucius: & homines im

pune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor aut eorum, qui in bonis erant occupati: aut eorum, qui ab ijs conducebantur: ut aliquẽ occiderent. si eos putas: qui alienum appetebant: tu es in eo numero: qui nostra pecunia diues es. sin eos: quos, qui leuiore nomine appellant, percussores uocant: quære in cuius fide sint & clientela. mihi crede: aliquem de societate tua reperies. & quicquid tu contradixeris, id cum defensione nostra contendito. ita facillime causa Sex. Roscij cum tua conferetur. dices: quid postea? si Romæ assiduus fui? respondebo: at ego omnino non fui. Fateor me sectorem esse: uerum & alij multi. at ego (ut tute arguis) agricola & rusticus. Non continuo, si me in gregem sicariorum contuli: sum sicarius. at ego profecto, qui ne noui quidem quẽquam sicarium: longe absum ab eiusmodi crimine. per multa sunt: quæ dici possunt: quare intelligatur summam tibi facultatem fuisse maleficij suscipiendi: quæ non modo iccirco prætereo: quod te ipsum non libenter accuso: uerum eo magis etiam, quod si de illis cædibus uelim commemorare: quæ tum factæ sunt ista eadem ratione: qua Sex. Roscius occisus est: uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. Videamus nunc strictim, sicut cætera, quæ post mortem Sex. Roscij abs te T. Rosci facta sunt. quæ ita aperta & manifesta sunt: ut mediusfidius Iudices inuitus ea dicam. uereor enim cuiusquemodi es Rosci, ne ita hunc uidear uoluisse seruare: ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc uereor: & cupio tibi aliqua ex parte (quod salua fide possim) parcere: rursus immuto uoluntatem meam. uenit enim mihi in mentem oris tui. Te ne cum cæteri socij tui fugerent: ac se occultarent: ut hoc iudicium non de illorum præda, sed de

huius maleficio fieri uideretur: potissimum tibi partes istas depoposcisse?ut in iudicio uersarere: et sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris: nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. Occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, quem iam antea nominaui: tuus cliens, & familiaris. quid attinuit eum potissimum nũciare, quod, si nullum iam ante consilium de morte ac de bonis eius inieras. nullamq; societatem neq; sceleris, neq; præmij, cum homine ullo coieras: ad te minime omniũ pertinebat? sua sponte Mallius nunciat? quid quæso eius intererat? an cum Ameriam non huiusce rei causa uenisset: casu accidit: ut id quod Romæ audierat, primus nunciaret? cuius rei causa uenerat Ameriam? non possum inquit diuinare. eo rem iam adducam: ut nihil diuinatione opus sit. qua ratione Roscio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; essent: cum tot propinqui cognatiq; optime conueniẽtes: qua ratione factum est: ut iste tuus cliens sceleris tui nuncius T. Roscio Capitoni potissimum nunciaret? occisus est à cœna rediens. nondum lucebat: cum Ameriæ scitum est. quid hic incredibilis cursus? quid hæc tanta celeritas, festinatioq; significat? non quæro: quis percusserit. nihil est Glaucia quod metuas: non excutio te: si quid forte ferri habuisti: non scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam cuius consilio occisus sit, inuenio: cuius manu sit percussus, non laboro. unum hoc sumo: quod mihi apertum tuum scelus resq; manifesta dat. ubi aut unde audiuit Glaucia? qui tam cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte una tantum itineris contendere coegit? quæ necessitas eum tanta premebat? ut si sua sponte

iter Ameriam faceret: id temporis Roma proficisceretur? nullam partem noctis requiesceret? etiam ne in tam perspicuis rebus argumentatio quærenda, aut coniectura capienda sit? non'ne uobis hæc, quæ audistis: cernere oculis uidemini Iudices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cœna uidetis? non positas insidias? non impetum repentinum? non uersatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Autumedontem illum sui sceleris acerbissimi nefariæq; uictoriæ nuncium? non orat ut eam noctem peruigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitoni quamprimum nunciet? quid erat quod Capitonem primum scire uoluerit? nescio. nisi hoc uideo: Capitonem in his bonis esse socium: de tribus & decem fundis, tres nobilissimos fundos eum uideo possidere. audio præterea non hanc suspicionem nunc primum in capitonem conferri: multas esse infamis palmas: hãc primam esse tamen lemniscatam: quæ Romæ deferatur. nullum modum esse hominis occidẽdi: quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere quem contra morem maiorum, minorẽ annis LX de ponte in Tiberim deiecerit. quæ si prodierit: atque adeo cum prodierit: scio enim proditurum esse: audiet. ueniat modo: explicet suum uolumen illud: quod ei planum facere possum Erucium conscripsisse: quod aiunt illum Sex. Roscio intentasse: & meditatum esse: se omnia illa pro testimonio esse dicturum. O' præclarum testem Iudices: O' grauitatem dignam expectatione: O' uitam honestam: atq; eiusmodi, ut libentibus animis ad eius testimonium uestrum iusiurandum accommodetis. profecto non tam perspicue istorum maleficia uideremus: nisi

ipsos cæcos redderet cupiditas, et auaricia, & audacia. alter ex ipsa cæde uolucrem nuncium Ameriam ad socium atq; ad magistrum suum misit: ut si dissimulare omnes cuperent: se scire, ad quem maleficium pertineret: tamen ipse apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. alter (si dijs immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est. quasi uero id nunc agatur: utrum, is quod dixerit, credendum: an quod fecerit, uindicandum sit. itaq; more maiorum cõparatum est: ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re non dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat, tertiam partem orbis terrarum se subegisse: tamen si sua res ageretur: testimonium non diceret. nam illud in talem uirum non audeo dicere: si diceret, non crederetur. uidete nunc quàm uersa & mutata in peiorem partem sint omnia. cum de bonis & de cæde agitur: testimonium dicturus est is: qui & sector est, & sicarius: hoc est, qui & illorum ipsorum bonorum, de quibus agitur: emptor, atq; possessor est: & eum hominem occidendum curauit: de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta: uide ne tibi desis: tua quoq; res permagna agitur. multa scelerate, multa audacter, multa improbe fecisti: unum stultissime, profecto tua sponte, non de Erucij sententia. nihil opus fuit te isti credere. neq; enim accusatore muto, neq; teste quisquam utitur eo: qui de accusatoris subselio surgit. huc accedit quod paulo tamen occultior atq; tectior uestra ista cupiditas esset. nunc quid est? quod quisquam ex uobis audire desideret? cum quæ facitis, eiusmodi sint: ut ea dedita opera à uobis contra uosmetipsos facere uideamini. Age nunc, illa uidea-

mus Iudices, quæ statim consecuta sunt. ad Volaterras in castra L. Syllæ, mors Sex. Roscij quatriduo, quo is occisus est, Chrysogono nunciatur. quæritur etiam nunc quis eum nuncium miserit. non'ne perspicuum est, eundem qui Ameriam? curat Chrysogonus, ut eius bona ueneant statim. qui non norat hominem aut rem? at qui ei uenit in mentem prædia concupiscere hominis ignoti? quem omnino nunquam uiderat? soletis, cum aliquid huiuscemodi auditis Iudices: continuo dicere, necesse est aliquem dixisse municipem, aut uicinum. ij plerunq; indicant: per eos pleriq; produntur. hic nihil est quod suspicionem hoc putetis. non enim ego ita disputabo: uerisimile est, Roscios istam rem ad Chrysogonum detulisse: erat enim eis cum Chrysogono iam antea amicitia. nam cum multos ueteris à maioribus Roscij patronos hospitesq; haberent: omnis eos colere atq; obseruare destiterunt: ac se in Chrysogoni fidem & clientelam contulerunt. hæc possum omnia uere dicere. sed in hac causa coniectura nihil opus est. ipsos certo scio non negare, ad hæc bona Chrysogonum accessisse impulsu suo. Si eum, qui indicij partem acceperit: oculis cernetis: poteritis ne dubitare Iudices qui indicarit? qui sunt igitur in istis bonis quibus partem Chrysogonus dederit? duo Roscij. nũquisnam præterea? nemo est Iudices. num ergo dubium est: quin ij obtulerint hanc prædam Chrysogono: qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age nunc ex ipsius Chrysogoni iudicio Rosciorum factum consideremus. Si nihil in ista pugna Roscij, quod operæprecium esset: fecerant: quam ob causam Chrysogono tantis præmijs donabantur? si nihil aliud fecerunt: nisi rem detulerunt: non'ne satis fuit his gratias agi? deniq;, ut perliberaliter agere=

tur:honoris aliquid haberi? cur tria prædia, tantæ pecuniæ, statim Capitoni dantur? cur quæ reliqua sunt iste Roscius omnia cum Chrysogono communiter possidet? non'ne perspicuum est Iudices: has manubias Roscijs Chrysogonum re cognita concessisse? Venit in decem primus legatus in castra Capito. totam uitam, naturam, mores'q; hominis ex ipsa legatione cognoscite. nisi intellexeritis Iudices nullum esse officium, nullum ius, tam sanctum, atq; integrum: quod non eiusce uis atq; perfidia uiolarit: et imminuerit: uirum optimum esse eum iudicatote. impedimento est quo minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorum legatorum consilia, & uoluntatem Chrysogono enũciat: monet, ut prouideat, ne palàm res agatur: ostendit, si sublata sit uenditio bonorum: illum pecuniam grandem amissurum: sese capitis periculum aditurum: illum acuere: hos qui simul erant missi, fallere: illum identidem monere, ut caueret: hisce insidiose spem falsam ostendere: cum illo contra hos inire consilia: horum consilia illi enunciare: cum illo partem suam depacisci: hisce aliqua fretum hora semper omnis aditus ad Syllam intercludere. postremo isto hortatore, authore, intercessore ad Syllam legati non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis: si accusator uoluerit testimoniũ eis denuntiare: pro re certa spem falsam domum retulerunt. In priuatis rebus si qui rem mandatam nonmodo malitiosius gessisset, sui quæstus aut commodi causa: uerum etiam negligentius: eum maiores summum admisisse dedecus existimabant. itaq; mandati constitutum est iudicium, non minus turpe quàm furti. credo propterea: quod quibus in rebus ipsi interesse non possumus: in his operæ nostræ uicaria

fides amicorum supponitur. quam qui lædit: oppugnat omnium commune præsidium: & quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem. non enim possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis. iccirco amicitiæ comparantur: ut commune commodum mutuis officijs gubernetur. quid recipis mandatum? si aut neglecturus? aut ad tuum commodum conuersurus es? cur mihi te offers? ac meis commodis officio simulato officis, & obstas? recede de medio: per alium transigam. suscipis onus officij, quod te putas sustinere posse: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipsi leues sunt. ergo iccirco turpis hæc culpa est: quod duas res sanctissimas uiolat, amicitiam, & fidem. nam neq; mandat quisquam ferè, nisi amico: neq; credit, nisi ei quem fidelem putat. perditissimi est igitur hominis simul & amicitiam dissoluere: & fallere eum, qui læsus non esset: nisi credidisset. Itane est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit: turpissimo iudicio condemnetur necesse est. in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortunæ uiui commendatæ sunt, atq; concreditæ: ignominia mortuum affecerit: is inter honestos homines, atq; adeo inter uiuos numerabitur? In minimus priuatisq́; rebus etiam negligentia in crimen mãdati iudiciumq́; infamia reuocatur. propterea, quod si recte fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit: non illum, qui mandatum receperit. In re tanta, quæ publice gesta atq; commissa sit: qui non negligentia priuatum aliquod commodum læserit: sed perfidia, legationis ipsius cerimoniam polluerit: maculaq́; affecerit: qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio damnabitur? Si hãc ei rem priuatim Sex. Roscius mandauisset, ut cum Chrysogono transigeret: atq; decideret: inq; eam rem fidem

ſuam, ſiquid opus eſſe putaret, interponeret: ille, qui ſeſe facturum recepiſſet: non'ne ſi ex eo negocio tantulum in rem ſuam conuertiſſet: damnatus per arbitrum & rem reſtitueret: et honeſtatem oēm amitteret? Nūc non hanc ei rē Sex· Roſcius mandauit: ſed id quod multo grauius eſt: ipſe Sex· Roſcius cum fama, uita, bonisq; omnibus à decurionibus publice Roſcio mandatus eſt: & ex eo Titus Roſcius, non paulum neſcio quid in rem ſuam conuertit: ſed hunc funditus euertit bonis: ipſe tria prædia ſibi depactus eſt: uoluntatem decurionum ac municipū omnium tantidem quanti fidem ſuam fecit· Videte iā porrò cætera Iudices: ut intelligatis fingi maleficium nullum poſſe: quo iſte ſeſe non contaminarit· In rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt: æqueq; turpe: atq; illud de quo ante dixi: neq; iniuria: propterea, quod auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe: qui cum altero rem communicauit· ad cuius igitur fidem confugiet? cum per eius fidem læditur, cui ſe commiſerit? atqui ea ſunt animaduertenda peccata maxime: quæ difficillime præcauētur· tecti eſſe ad alienos poſſumus· intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt· ſocium uero cauere qui poſſumus? quem etiam ſi metuimus: ius officij lædimus· recte igitur maiores, eum qui ſocium fefelliſſet: in uirorum bonorū numero nō putarunt haberi oportere· At uero T· Roſcius non unum rei pecuniariæ ſocium fefellit (quod tametſi graue eſt: tamen aliquo modo poſſe ferri uidetur) uerum nouem homines honeſtiſſimos eiuſdem muneris, legationis, officij, mandatorumq; ſocios, induxit: decepit: deſtituit: aduerſarijs tradidit: omni fraude, & perfidia fefellit: qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt: ſocium officij metuere non debuerunt: eius maliciam non

uiderunt: orationi uanæ crediderunt. itaq; nunc illi homines honestissimi, propter istius insidias parum putantur cauti, prouidiq; fuisse. iste qui initio proditor fuit: deinde perfuga: qui primo sociorũ consilia aduersarijs enũtiauit: deinde societatem cum ipsis aduersarijs coijt: terret etiã nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc est præmijs sceleris ornatus. In eiusmodi uita Iudices, in his tot tantisq; flagitijs, hoc quoq; maleficium, de quo iudicium est, reperietis. Etenim quærere ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidiose facta uidetis: ibi scelus quoq; latere, inter illa tot flagitia putatote. tametsi hoc quidem minime latet: quod ita promptum & propositum est: ut non ex illis maleficijs, quæ in illo constant esse: hoc intelligatur: uerum ex hoc, etiam si quod de illorum forte dubitabitur: conuincatur. quid tandem quæso Iudices num aut ille lanista omnino iam à gladiatore cessisse uidetur? aut is discipulus magistro tantulum de arte concedere? par est auaricia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia. Etenim quoniam fidem magistri cognostis: cognoscite nunc discipuli æquitatem. Dixi iam antea sæpenumero, postulatos esse ab istis duos seruos in quæstionem: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abs te: ij ne, qui postulabant: indigni erant qui impetrarent? an iste non commouebat: pro quo postulabant? an res ipsa tibi iniqua uidebatur? postulabant homines nobilissimi, atq; integerrimi nostræ ciuitatis: quos iam antea nominaui: q̃ ita uixerunt: talesq; à populo R. putantur: ut quicquid dicerent, nemo esset, qui non æquum putaret. postulabant autem pro homine miserrimo, atq; infelicissimo: qui uel ipse sese in cruciatum dari cuperet: dum de patris

morte quæreretur. res porro abs te eiusmodi postulaba tur: ut nihil interesset, utrum eam rem recusares: an de maleficio confiterere: quæ cum ita sint: quæro abs te quam ob causam recusaris? cum occiditur Sex. Roscius: ibidem fuerunt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neq; ar guo neq; purgo. quod à uobis oppugnari uideo: ne in quæstionem dentur: suspiciosum est. quod uero apud uos ipsos in honore tanto sunt: profecto necesse est sciant ali quid: quod si dixerint: perniciosum uobis futurum sit. In dominos quæri de seruis iniquum est. at ne quæritur? Sex. enim Roscius reus est. neq; enim cum de hoc quæri tur: uos dominos esse dicitis. Cum Chrysogono sunt. ita credo: literis eorum, & urbanitate Chrysogonus duci tur: ut inter suos omnium delitiarum atq; omniũ artiũ puerulos ex tot elegãtissimis familijs lectos, uelit hos uer sari homines penè operarios ex amerina disciplina pa tris familiæ rusticani. non est ita profecto Iudices: non est uerisimile: ut Chrysogonus horũ literas adamarit, aut humanitatem: non, ut rei familiaris negocio diligentiã cognorit eorum, et fidem. est quiddam quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur: et absconditur: eo magis eminet: & apparet. quid igitur? Chrysogo nus sui maleficij occultandi causa quæstionem de his ha beri non uult? minime Iudices. non in omnis arbitror omnia conuenire. ego in Chrysogono, quod ad me atti net, nihil eiusmodi suspicor: neq; hoc mihi nunc primum in mentem uenit dicere. meministis me ita distribuisse ini tio causam: in crimen: cuius tota argumentatio permissa Erucio est: & in audaciam: cuius partes Roscijs imposi tæ sunt. quicquid maleficij, sceleris, cædis erit: propriũ id Rosciorum esse debebit. nimiam gratiam, potentiãq;

Chrysogoni dicimus, & nobis obstare: & perferri nullo modo posse: et à uobis, quoniam potestas data est: non modo infirmari, uerumetiam uindicari oportere. Ego sic existimo: qui quæri uelit ex ijs, quos constat cum cædes facta sit, affuisse: eum cupere uerum inuenire. qui recuset, eum profecto tametsi uerbo nō audeat: tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. Dixi initio Iudices: nolle me plura de istorum scelere dicere: quàm causa postularet: ac necessitas ipsa cogeret. nam & multæ res afferri possunt: & unaquæq; earum multis cum argumentis dici potest. uerum ego quod inuitus, ac necessario facio, neq; diu, neq; dilīgēter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterant: ea leuiter Iudices attigi. quæ posita sunt in suspicionibus: de quibus si cœpero dicere, pluribus uerbis sit disserendum: ea uestris ingenijs coniecturæq; committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chrysogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo Iudices neq; quomodo dicam: neq; quomodo taceam reperire possum. si enim taceo: uel maximam partem relinquo. sin autem dico: uereor ne non ille solus (id quod ad me nihil attinet) sed alij quoq; plures læsos se esse putent. tametsi ita res se habet: ut mihi in communem causam sectorum dicendū nihil magnopere uideatur. hæc enim causa noua profecto & singularis est: bonorum Sex. Roscij emptorem Chrysogonum. Primum hoc uideamus eius hominis bona qua ratione uenierunt: aut quomodo uenire potuerunt. atq; hoc non ita quærā Iudices: ut id dicam: esse indignum hominis innocentis bona uenisse. si enim hæc audientur: ac libere dicentur: non fuit tantus homo Sex. Roscius in ciuitate: ut de eo potissimum cōqueramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt

ista ipsa lege, quæ de proscriptione est: siue Valeria est: siue Cornelia: non enim noui: nec scio: uerum ista ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerunt? scriptum enim ita dicunt esse: ut eorum bona ueneant: qui proscripti sunt. quo in numero Sex. Roscius non est. aut eorum, qui in aduersariorum præsidijs occisi sunt. dum præsidia ulla fuerunt: in Syllæ præsidijs fuit. posteaquã ab armis recesserunt: in summo ocio rediens à cœna Romæ occisus est. si lege: bona quoq; lege uenisse fateor. sin autem constat, contra omnis nonmodo ueteris leges, uerum etiam nouas occisum esse: bona quo iure, aut quomodo, aut qua lege uenierint, quæro. In quem hoc dicã quæris Eruci? non in eum quem uis: & putas. nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico: ut ementiretur: ut malum ciuem Roscium fuisse fingeret: ut eum apud aduersarios occisum esse diceret: ut hisce rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus non sit. deniq; etiam illud suspicor: omnino hæc bona non uenisse: id quod postea, si per uos Iudices licitum erit: aperietur. Opinor enim esse in lege quã ad diem proscriptiones uenditionesq; fiant: nimirum Cal. Iunias. Aliquot post menses & homo occisus est: & bona uenisse dicuntur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt: nosq; ab isto nebulone facetius eludimur: quàm putamus. aut si redierunt: tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt. nam lege quidem bona uenire non potuisse constat. intelligo me ante tempus Iudices hæc scrutari: & propemodum errare: qui cum capiti Sex. Roscij mederi debeam: reduuiam curem. nõ enim laborat de pecunia: non ullius rationem sui com-

modi ducit: facile egestatem suam se laturum putat: si hac indigna suspicione, & ficto crimine liberatus sit. uerum quæso à uobis Iudices: ut hæc pauca quæ restant: ita audiatis: ut partim me dicere pro meipso putetis: partim pro Sex. Roscio. quæ enim mihi ipsi indigna, & intolerabilia uidentur: quæq; ad omnis, nisi prouidemus, arbitror pertinere: ea pro meipso, & animi mei sensu, ac dolore pronuncio. quæ ad huius uitæ casum, causamq; pertineant: & quid hic pro se dici uelit: & qua conditione contentus sit: iam in extrema oratione nostra Iudices audietis. ego hæc à Chrysogono mea sponte remoto Sex. Roscio quæro: primum quare ciuis optimi bona uenierint? deinde quare hominis eius, qui neq; apud aduersarios occisus est: bona uenierint: cum in eos solos lex scripta sit? deinde quare aliquanto post eam diem uenierint: quæ dies lege præfinita est? deinde cur tantulo uenierint? quæ omnia, si quemadmodũ solent liberti nequã, & improbi facere: in patronum suum uoluerit conferre: nihil egerit. nemo est enim qui nesciat: propter magnitudinem rerum multa multos, partim imprudẽte L. Sylla commisisse. Placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? non placet Iudices: sed necesse est. etenim si Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaq; reguntur: sæpe uentis uehementioribus, aut immoderatis tempestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit: urbes deleuit: fruges perdidit: quorũ nihil perniciæ causa diuino consilio, sed ui ipsa, & magnitudine rerum factum putamus. at contra, commoda, quibus utimur: lucemq;, qua fruimur: spiritumq;, quem ducimus: ab eo nobis dari atq; impartiri uidemus. quid miramur L. Syl-

lam, cum solus Remp. regeret: orbem'q; terrarum guber naret: imperij'q; maiestatem, quam armis receperat: legibus confirmaret: aliqua animaduertere non potuisse? nisi hoc mirum est: quod uis diuina assequi non possit: si id mens humana adepta non sit. Verum ut hæc missa faciam: quæ iam facta sunt: ex ijs quæ nunc maxime fiunt, non'ne quiuis potest intelligere: omniũ architectũ, & machinatorem unum esse Chrysogonum: qui Sex. Roscij nomen deferendum curauit: hoc iudicium, cuius honoris causa accusare se dixit Erucius-

desunt non pauca.

-aptam, et ratione dispositam se habere existimant: qui in Sallentinis aut in Brutijs habent: unde uix ter in anno audire nuncium possunt. alter tibi descendit de palatio, & ædibus suis. habet animi causa rus amœnum, et suburbanum: plura præterea prædia: neq; tamen ullum nisi præclarum, et propinquum. domus referta uasis Corinthijs & Deliacis: in quibus est Authepsa illa: quam tanto precio nuper mercatus est: ut qui prætereuntes precium enumerare audiebant, fundum uenire arbitrarentur. quid præterea cœlati argenti? quid stragulæ uestis? quid pictarũ tabularũ? q̃d signorũ? q̃d marmoris apud illũ putatis esse? tantum scilicet: quantũ ẽ multis splendidis'q; familijs, in turba & rapinis coaceruari una in

ri una in domo potuit. familiam uero quantam, et quàm uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hasce artis uulgares, coquos, pistores, lecticarios: animi & aurium causa tot homines habet: ut quotidiano cantu uocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisq; conuiuijs tota uicinitas personet. in hac uita Iudices quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quae uero conuiuia? honesta credo in eiusmodi domo: si domus haec habenda est potius, quam officina nequitiae, & diuersoriũ flagitiorum omnium. ipse uero quemadmodum composito, & delibuto capillo passim per forum uolitet, cum magna caterua togatorum uidetis Iudices. etiam uidetis Iudices: ut omnes despiciat: ut hominem prae se neminem putet: ut se solum beatum, solum potentem putet. quae uero efficiat, & quae conetur, si uelim commemorare: uereor Iudices, ne quis imperitior existimet, me causam nobilitatis uictoriamq; uoluisse laedere. tametsi meo iure possum, siquid in hac parte mihi non placeat: uituperare. non enim uereor ne quis alienum me animum habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui me norunt: me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaquam id quod maxime uolui, fieri non potuit: ut componeretur: id maxime defendisse: ut ij uincerent: qui uicerunt. quis enim erat: qui nõ uideret, humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat: non se ad eos iungere: quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris authoritas retineretur. quae perfecta esse, & suum cuiq; honorem & gradum redditum, gaudeo Iudices: uehementerq; laetor. eaq; omnia deorũ uoluntate, studio populi romani, consilio, et imperio, & felicitate L. Syllae gesta esse intelligo. quod animaduersum est in eos: qui con

tra omni ratione pugnarunt: non debeo reprehendere. quod uiris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit: honos habitus est: laudo. quæ ut fierent: icirco pugnatum esse arbitror: meq; in eo studio partium fuisse confiteor. sin autem id actum est: & icirco arma sumpta sunt: ut homines postremi, pecunijs alienis locupletarentur: & in fortunas uniuscuiusq; impetum facerent: & id nonmodo re prohibere non licet: sed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in isto bello non recreatus, neq; restitutus, sed subactus, oppressusq; populus romanus est. uerũ longe aliter est: nihil horũ est Iudices: nõmodo non læditur causa nobilitatis: si istis hominibus resistetis: uerum etiam ornabitur. etenim qui hæc uituperare uolunt: Chrysogonum tantum posse queruntur. q laudare uolunt: concessum ei non esse commemorant. ac iam nihil est quod quisquam aut tam stultus, aut tam improbus sit: qui dicat: uellem quidem liceret: hoc dixissem. dicas licet. hoc fecissem. facias licet: nemo prohibet. hoc decreuissem. decerne: modo recte: omnes approbabunt. hoc iudicassem. laudabunt omnes: si recte & ordine iudicaris. dum necesse erat: resq; ipsa cogebat: unus omnia poterat. qui posteaquã magistratus creauit: legesq; constituit: sua cuiq; procuratio, authoritasq; est restituta. quam si retinere uolunt ij: qui receperunt: in perpetuũ poterunt obtinere. sin has cædes, & rapinas, & hos tantos, tamq; profusos sumptus aut facient: aut approbabunt: nolo in eos grauius quicquam, ne hominis quidem causa dicere. unum hoc dico: nostri isti nobiles, nisi uigilantes, & boni, & fortes, & misericordes erunt: ijs hominibus, in quibus hæc erunt: ornamenta sua concedãt necesse est. qua propter desinant aliquando dicere:

male aliquem locutum esse: si quis uere ac libere locutus sit: desinant suam causam cum Chrysogono communicare: desinant, si ille læsus sit: de se aliquid detractum arbitrari: uideant ne turpe, miserumq; sit: eos qui equestrẽ splendorem pati non potuerunt: serui nequissimi dominationem ferre posse. quæ quidem dominatio Iudices in alijs rebus antea uersabatur. nunc uero quam uiam muniter: quod iter affectet: uidetis: ad fidem, ad iusiurandum, ad iudicia uestra, ad id, quod solum propè in ciuitate sincerum, sanctumq; restat. Hic ne etiam sese putat aliquid posse Chrysogonus? hic etiã potens esse uult? O' rem miseram atq; acerbam. neq; mehercules hoc indigne fero: quod uerear: ne quid possit. uerum quod ausus est: quod sperauit sese apud tales uiros aliquid ad perniciem posse innocentis: id ipsum queror. idcirco ne experrecta nobilitas armis atq; ferro Remp. recuperauit? ut ad libidinem suam liberti seruuliq; nobilium, bona, fortunas uestras, nostrasq; uexare possent? si id actũ est: fateor me errasse: qui hoc maluerim: fateor insanisse: qui cum illis senserim. tametsi inermis Iudices sensi. sin autem uictoria nobilium ornamento, atq; emolumento Reip. populoq; romano debet esse: tum uero optimo, et nobilissimo cuiq; meã orationem gratissimam esse oportet. quod si quis est: qui, & se, & causam lædi putet: cum Chrysogonus uituperetur: is causam ignorat: seipsum propè non nouit. causa enim splendidior fiet: si nequissimo cuiq; resistetur. ille improbissimus Chrysogoni fautor, qui sibi cum illo rationẽ communicatam putat: læditur: cum ab hoc splendore causæ separatur. uerum hæc omnis oratio (ut iam ante dixi) mea est: qua me uti Resp. et dolor meus, & istorum iniuria coegit. Sed Roscius ho-

rum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio quæritur: putat homo imperitus morũ, agricola, & rusticus, ista omnia, quæ uos per Syllá gesta esse dicitis: more, lege, iure gentium, facta. culpa liberatus, & crimine nefario solutus, cupit à uobis discedere. si hac indigna suspicione careat: animo æquo se carere suis omnibus commodis dicit. rogat: oratq; te Chrysogone: si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit: si nulla in re te fraudauit: si tibi optima fide sua omnia concessit: adnumerauit: appendit: si uestitum, quo ipse tectus erat: annulumq; dedit: os suum tibi tradidit: si ex omnibus rebus seipsum nudum, neq; præterea quicquam excepit: ut sibi per te liceat innocenti amicorum opibus uitam in egestate degere. prædia mea tu possides: ego aliena misericordia uiuo. concedo: & quod animus æquus est: & quia necesse est. mea domus tibi patet: mihi clausa est. fero. familia mea maxima uteris: ego seruum habeo nullum. patior: & ferendum puto. quid uis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causa uis hominem occidere: spoliasti. quid quæris amplius? si inimicitiarũ: quæ sunt tibi inimicitiæ cum eo: cuius antea prædia possedisti: quàm ipsum cognosti? sin metuis: ab eo ne aliquid metuis? quem uides ipsum ab sese tam atrocem iniuriam propulsare non posse? sin quod bona, quæ Roscij fuerunt: tua facta sunt: iccirco hunc illius filium studes perdere: non'ne ostendis id te uereri? quod præter cæteros tu metuere non debeas: ne quando liberis proscriptorum bona patria reddantur. facis iniuriam Chrysogone: si maiorem spem emptionis tuæ, in huius exitio po-

nis: quàm in his rebus quas L. Sylla gessit. quod si tibi causa nulla est cur hunc miserum tanta calamitate afficiuelis: si tibi omnia sua præter animam tradidit: nec sibi quicquam paternum, ne monumenti quidem causa reseruauit: per deos immortales quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisq; natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus? ut cum integram prædam sine sanguine habere posset: cruenta spolia detrahere mallet? scis hunc nihil habere: nihil audere: nihil posse: nihil unquam contra rem tuã cogitasse: & tamen oppugnas eum: quem neq; metuere potes: neq; odisse debes: nec quicquam habere iam reliqui uides: quod ei detrahere possis. nisi hoc indignum putas: quod uestitum sedere in iudicio uides: quẽ tu è patrimonio tanquam è naufragio nudum expulisti. quasi uero nescias hunc & ali & uestiri à Caecilia Balearis filia, Nepotis sorore, spectatissima fœmina: quæ cum patrem clarissimum, amplissimos patruos, ornatissimum fratrem haberet: tamen, cum esset mulier: uirtute perfecit: ut quanto honore ipsa ex illorum dignitate afficeretur: non minora illis ornamenta ex sua laude redderet. an quod diligenter defenditur: id tibi indignum facinus uidetur? mihi crede: si pro patris eius hospitijs, et gratia uellent omnes huius hospites adesse: & auderent libere defendere: satis copiose defenderetur. sin autem pro magnitudine iniuriæ, proq; eo, quod summa Reip. in huius periculo tentatur: hæc omnes uindicarent: consistere mehercule uobis isto in loco non liceret. nunc ita defenditur: non sanè ut moleste ferre aduersarij debeant: neq; ut se potentia superari putent. quæ domi gerenda sunt: ea per Caeciliam transiguntur. fori iudicijq; rationem

Messala, ut uidetis Iudices, suscepit. qui si iam satis aetatis atq; roboris haberet: ipse pro Sex. Roscio diceret. quoniam ad dicendum impedimento est aetas, & pudor, qui ornat aetatem: causam mihi tradidit: quem sua causa cupere, ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, authoritate, diligentia perfecit: ut Sex. Roscij uita erepta de manibus sectorum, sententijs iudicum permitteretur. nimirum Iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: haec acta res est: uti nobiles restituerentur in ciuitatem: qui hoc facerent: quod facere Messalam uidetis: qui caput innocentis defenderent: qui iniuriae resisterent: qui quantum possent in salute alterius, quam in exitio mallent ostendere. quod si omnes qui eodem loco nati sunt: facerent: & Resp. ex illis, & ipsi ex inuidia minus laborarent. uerum si à Chrysogono Iudices non impetramus: ut pecunia nostra contentus sit: uitam ne petat: si ille adduci non potest: ut cum ademerit nobis omnia: quae nostra erant propria: ne lucem quoq; hanc, quae communis est: eripere cupiat: si non satis habet auariciam suam pecunia explere: nisi etiam crudelitate sanguinis praeditus sit: unum perfugium Iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eademq; Reipublicae: uestra pristina bonitas, & misericordia. quae si manet: salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quae hoc tempore in Rep. uersata est: uestros quoq; animos (id quod fieri profecto non potest) duriores, acerbioresq; reddidit: actũ est Iudices: inter feras satius est aetatem degere: quàm in hac tanta immanitate uersari. ad eam ne rem uos reseruati estis? ad eam ne rem delecti? ut eos condemnaretis: quos sectores, ac sicarij iugulare nõ potuissent? solent hoc boni imperatores facere: cum prae

lium committunt: ut in eo loco, quo fugam hostium fore arbitrentur: milites collocent: in quos, si qui ex acie fugerint: de improuiso incidant. nimirum similiter arbitrantur isti bonorum emptores, uos hic tales uiros sedere: qui excipiatis eos: qui de suis manibus effugerint. dij prohibeant Iudices: ut hoc, quod maiores consilium publicum uocari uoluerunt: præsidium sectorum existimetur. an uero Iudices uos non intelligitis? nihil aliud agi: nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione tollantur? et eius rei initium in uestro iureiurando, atq; in Sex. Roscij periculo quæri? dubium est ad quem maleficium pertineat? cum uideatis ex altera parte sectorem, inimicum, sicarium, eundemq; accusatorem, hoc tempore: ex altera parte egentem, probatum suis filium: in quo nonmodo culpa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere. nunquid hic aliud uidetis obstare Roscio? nisi quod patris bona uenierunt? quod si id uos suscipitis: & eadem in re operam uestram profitemini: si idcirco sedetis: ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales Iudices: ne noua, & multo crudelior per uos proscriptio instaurata esse uideatur. illam priorē, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerunt: tamen senatus suscipere noluit: nequid acrius quàm more maiorum comparatum, publico consilio factum uideretur. hanc uero quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet: nisi hoc iudicio à uobis reijcitis: & aspernamini: uidete per deos immortales, quem in locum Remp. peruenturam putetis. homines sapientes, & ista authoritate, & potestate præditos, qua uos estis, ex quibus rebus maxime Resp. laborat, ijs maxime mederi conuenit.

uestrũ nemo est: quin intelligat populũ romanũ, q̃ quondã in hostes lenissimus existimabatur: hoc tẽpore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate Iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. uersari: quae non modo id habet in se mali: quod tot ciues atrocissime sustulit: uerum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine incommodorum. nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus: aut audimus: etiam, qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Desit fortasse quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO. ORATIO III.

Multa, quæ desunt, quærenda.

-malitiam naturæ crederetur. is scilicet uir optimus, et singulari fide præditus, in suo iudicio suis tabulis testibus uti conatur. solent ferè dicere q per tabulas homines [illegible] citi pecuniam expensam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui? ut mea causa falsum in codicem referret? expecto quam mox Cherea hac oratione utatur: ego ne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui: ut falsum perscriberem nomen? quod si ille suas proferet tabulas: proferet suas quoq; Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen. at huius non erit. cur potius illius, quàm huius crederetur? scripsisset ille: si non iussu huius expensum tulisset? non scripsisset hic, quod sibi expensum ferre iussisset? nam quemadmodum turpe est scribere, quod non debeatur: sic improbum est non referre, quod debeas. æque enim tabulæ cõdemnantur eius, qui uerum non retulit: & eius, qui falsum perscripsit. sed ego copia & facultate causæ confisus uide quo progrediar. si tabulas C. Fannius accepti, & expensi profert suas, in suam rem, suo arbitratu scri-

ptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recuso. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit? ut quodcunq; retulisset: id ratum haberet? ratum habebit Roscius. profer. quod tibi fuerit persuasum: huic erit persuasum: quod tibi fuerit probatum: huic erit probatum. paulo ante M. Perpenna P. Saturi tabulas poscebamus. nũc tuas C. Fannij Chereæ solius flagitamus: & quominus secundum eas lis detur, non recusamus. quid ita non profers? non conficit tabulas? immo diligentissime. nõ refert parua nomina in codices? immo omnis summas. leue, & tenue hoc nomen HS CCCLIII sunt? quomodo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quomodo HS CCCLIII in codice accepti, et expensi non sunt? prò dij immortales, esse ne quenquam tanta audacia præditum? qui quod nomen referre in tabulas timeat: id petere audeat? quod in codicẽ iniuratus referre noluit: id iurare in litem non dubitet? quod sibi probare non possit: id persuadere alteri conetur? nimium cito ait me indignari de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti, & expensi relatum confitetur: sed in aduersarijs patere contendit. usq; eo ne te diligis? & magnifice circunspicis? ut pecuniã non ex tuis tabulis, sed aduersarijs petas? suũ codicem testis loco recitare arrogantiæ est. suarum proscriptionum, et literarum aduersaria proferre non amentia est? quod si eandem uim, diligentiam, authoritatemq; habent aduersaria, quam tabulæ: quid attinet codicem instituere? conscribere? ordinem conseruare? memoriæ tradere literarum uetustatem? sed si quod aduersarijs nihil credimus: iccirco codicem scribere instituimus: quod etiam apud omnis leue, & infirmum est: id apud iudicem graue & sanctum esse du-

cetur? quid est, quod negligenter scribamus aduersaria? quid est quod diligenter conficiamus tabulas? qua de causa? quia hæc sunt menstrua: illæ sunt æternæ: hæc delentur statim: illæ seruantur sancte: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem, & religionem amplectuntur: hæc sunt deiecta: illæ in ordinem confectæ. itaq; aduersaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit: tabulas recitauit. tu C. Piso tali fide, uirtute, grauitate, authoritate ornatus, ex aduersarijs pecuniam petere non auderes. Ego quæ clara sunt consuetudine, diutius dicere non debeo. illud uero, quod ad rẽ uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen Fanni in aduersaria retulisti? erubescit: quid respõdeat, nescit: quid fingat extemplo, non habet. sunt duo menses iam dices. tamen in codicem acceptum, & expensum esse debuit. amplius sunt sex menses. cur tam diu iacet hoc nomen in aduersarijs? quid si tandem amplius triennium est? quomodo, cum omnes qui tabulas conficiãt, menstruas pene rationes in tabulas transferant: tu hoc nomen triennium amplius in aduersarijs iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accepti, & expẽsi digesta habes? an non? si non: quomodo tabulas conficis? si etiam: quamobrem cum cætera nomina in ordinẽ referebas: hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum: in aduersarijs relinquebas? nolebas sciri debere tibi Roscium. cur scribebas? rogatus eras, ne referres. cur in aduersarijs scriptum habebas? Sed hæc quanquam firma esse uideo: tamen ipse mihi satisfacere non possum: nisi à C. Fannio ipso testimonium sumo: hanc pecuniam ei nõ deberi. magnum est: quod conor: difficile est: quod polliceor. nisi eundem et aduersarium

et testem habuerit Roscius: nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa: quae nunc petitur per iudicem: in qua legitimae partis sponsio facta est. hic tu si amplius HS nũmo petisti: quàm tibi debitum est: causam pdidisti: propterea quod aliud est iudicium: aliud est arbitrium. iudicium est pecuniae certae: arbitrium incertae. ad iudiciũ hoc modo uenimus: ut totam litem aut obtineamus: aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus: ut neq; nihil, neq; tantum quantum postulauimus, consequamur. Eius rei ipsa uerba formulae testimonio sunt. quid est in iudicio? directum, asperũ, simplex. si peteret HS LIII dari: hic nisi planum facit HS LIII ad libellam sibi deberi: causam perdit. quid est in arbitrio? mite, moderatum, quanto aequius & melius, id clarius: ille tamẽ confitetur, plus se petere: quàm debeatur. sed satis superq; habere dicit: quod sibi ab arbitro tribuatur. itaq; alter causae confidit: alter diffidit. Quae cũ ita sint: quaero abs te: qd ita de hac pecunia, de his ipsis HS LIII, de tuarum tabularum fide, compromissum feceris: arbitrum sumpseris: quanto aequius & melius sit dari repromittiq; si peteres. Quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidẽ romae esset. romae est. iam utinam adesset in iudicio. adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis. ipse C. Piso est. eundem ne tu arbitrum & iudicem sumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas? et eundem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? quis unquam ad arbitrum quantum petit tantum abstulit? nemo. quantum enim aequius esset sibi dari petit. de quo nomine ad arbitrum adisti: de eo ad iudicem uenisti. caeteri cum ad iudicem causam labefactari animaduertunt: ad arbitrum confugiunt. hic ab ar-

bitro ad iudicem uenire est ausus. qui cum de hac pecunia, de tabularum fide arbitrum sumpsit: iudicauit sibi pecuniam non deberi. Iam duæ partes causæ sunt confectæ: adulterasse sese negat: expensum tulisse non dicit: cum tabulas non recitat. reliquum est ut stipulatum se esse dicat. præterea enim quemadmodum certam pecuniã petere possit, non reperio. stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsente? quis spopondisse me dicit. nemo. Hic ego si finem faciam dicendi: satis fidei et diligentiæ meæ, satis causæ, & controuersiæ, satis formulæ, & sponsioni, satis etiam iudici fecisse uidear: cur secundum Roscium iudicari debeat. pecunia petita est certa: cum tertia parte sponsio facta est. hæc pecunia necesse est, aut data, aut expensa lata, aut stipulata sit. datam non esse, Fannius confitetur: expensam latam nõ esse, codices Fannij confirmant: stipulatam non esse, taciturnitas testium concedit. quid ergo est? quod & res eius est: cuius & pecunia leuissima, & existimatio sanctissima fuit semper: & iudex est is: quem nos non minus bene de nobis existimare: quàm secundum nos iudicare uelimus: et aduocatio ea est: quam propter eximium splendorem, ut iudicem unum uereri debeamus: perinde ac si in hanc formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domestica, conclusa & comprehensa sint: perinde dicemus. illa superior fuit oratio necessaria: hæc erit uoluntaria. illa ad iudicem: hæc ad C. Pisonem. illa pro reo: hæc pro Roscio. illa uictoriæ: hæc bonæ existimationis causa comparata. Pecuniam petis Fanni à Roscio: quam? dic audacter, & aperte: utrum quæ tibi ex societate debeatur? an quæ ex liberalitate huius promissa sit, & ostentata? quorum alterum est grauius,

& odiosius: alterum leuius, & facilius. Quae ex societate debeatur? quid ais? hoc iam nec leuiter ferendum est: neq; negligenter defendendum. si qua enim sunt priuata iudicia summae existimationis, et penè dicam capitis: tria haec sunt: fiduciae, tutelae, societatis: aeque enim perfidiosum, & nefarium est, fidem frangere: quae continet uitã: & pupillum fraudare: qui in tutelam peruenit: & socium fallere: qui se in negocio coniunxit. Quae cum ita sint: qui sit, qui socium fraudarit & fefellerit, consideremus. dabit enim nobis iam tacite uita acta, in alterutrã partem firmum, & graue testimonium. Quintus Roscius? quid ais? non'ne ut ignis in aquam coniectus continuo restinguitur: & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam et castissimam uitam collatum statim concidit: et extinguitur? Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic haerere peccatum? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei quàm artis, plus ueritatis, q̃ disciplinae possidet in se: quem populus Ro. meliorem uirum, quàm histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scaena, propter artificium: ut dignissimus sit curia, propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus uerbis commendo. est ne quisquam omnium mortalium: de quo melius existimes tu? est ne quisquam: qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, liberaliorq; uideatur? quid tu Saturi, qui contra hunc uenis: existimas aliter? non'ne quotienscunq; in causa in nomen huius incidisti: totiens hũc et uirũ bonum esse dixisti: et honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consueuit. qua in re mihi ridicule es uisus esse inconstans: qui eundẽ et laederes, & laudares: et ui-

rum optimum, et hominem improbissimum esse diceres. eundē tu et honoris causa appellabas: & uirū primariū esse dicebas: & socium fraudasse arguebas. sed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas: crimen gratiæ concedebas: de hoc ut existimabas, prædicabas: Chereæ arbitratu causam agebas. fraudauit Roscius. est hoc quidem auribus, animisq; hominum absurdum. quid si tandem aliquem timidum, dementem, diuitem, inertem, nactus esset: qui experiri non posset? tamen incredibile esset. ueruntamen quem fraudarit uideamus. C. Fannium Cheream Roscius fraudauit. oro, atq; obsecro, uos, qui nostis: uitam inter se utriusq; conferte: qui non nostis: faciem utriusq; considerate. non'ne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa olere maliciam, & clamitare calliditatem uidentur? non ab imis unguibus usq; ad uerticem summum, si quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura: ex fraude, fallacijs, mendacijs, constare totus uidetur? qui iccirco capite, & superciliis semper est rasis: ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius personam præclare Roscius in scæna tractare consueuit. neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur. nam ballionem illum improbissimum, et periurissimum lenonem cum agit: agit Cheream. persona illa lutulēta, impura, inuisa, in huius moribus, natura, uitaq; est expressa. qui quamobrem Roscium similem sui in fraude, & malicia existimarit: nihil uidetur: nisi forte, quod præclare hunc imitari se in persona lenonis animaduertit. Quamobrem etiam atq; etiam considera C. Piso, quis quem fraudasse dicatur. Roscius Fānium? quid est hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum castus, callidum imperitus, libera-

lis auidum. incredibile est. quemadmodum si Fannius Roscium fraudasse diceretur: utrunq; ex utriusq; persona uerisimile uideretur: & Fannium per maliciā fecisse: & Roscium per imprudentiam deceptum esse: sic cum Roscius Fannium fraudasse arguatur: utrunq; incredibile est: & Roscium quicquam per auaritiam appetisse: & Fannium quicquam per se bonitate amisisse. principia sunt huiusmodi. spectemus reliqua. HS LIII Q. Roscius fraudauit Fannium. qua de causa? subridet Saturius ueterator, ut sibi uidetur. ait propter ipsa HS LIII. uideo: sed tamen cur ipsa HS LIII tā uehementer concupierit quæro. Nam tibi M. Perpenna, C. Piso certe tanti non fuisset: ut socium fraudaretis. Roscio cur tanti fuerit: causam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis summus uersabatur. auarus erat? immo etiā antequam locuples, semper liberalissimus, munificentissimusq; fuit. pro deū hominūq; fidē: qui HS CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII quæstus facere noluit: nā certe HS CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII merere et potuit, et debuit: si potest dionysia HS CCCLIII. CCCLIII merere: is per summam fraudem, et maliciā, et perfidiā HS LIII appetijt? & illa fuit pecunia immanis: hæc paruula. illa honesta: hæc sordida. illa iucunda: hæc acerba. illa propria: hæc in causa, & in iudicio collocata. Decem his annis proximis HS sexagies honestissime consequi potuit. noluit: laborem quæstus recepit: quæstum laboris reiecit: populo Ro. adhuc seruire non destitit: sibi seruire iam pridem destitit. hoc tu unquam Fanni faceres? sed si hos quæstus recipere posses: non eodem tempore & gestum, & animam ageres? dic nunc te ab Roscio HS

LIII circunscriptum

XIII circunſcriptum eſſe: qui tantas, et tã infinitas pecu niās non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. quid ego nunc illa dicam: quæ uobis in mentem uenire certo ſcio? fraudabat te in ſocietate Roſcius. ſunt iura: ſunt formulæ de omnibus rebus conſtitutæ: ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare poſſit. expreſſæ ſunt enim ex uniuſcuiuſq; dãno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria, publicæ à Prætore formulæ: ad quas priuata lis accommodatur. quæ cum ita ſint: cur non arbitrum pro ſocio adegeris Q. Roſcium quæro. formulam non noras? notiſſima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis? propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? propter ægritudinem criminis? ita ne uero? quem per arbitrum circumuenire non poſſes: cuius de ea re proprium non erat iudicium: nunc per iudicem condemnabis: cuius de re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimen aut obijce: ubi licet agere: aut tacere noli: ubi nõ oportet. tametſi iã hoc tuo teſtimonio crimen ſublatum eſt. nam quo tu tempore illa formula uti noluiſti: nihil hunc in ſocietate fraudis feciſſe- *

-in ditionem tabulas habet an non? ſi non habet: quemadmodum pactio eſt? ſi habet: cur non nominas? dic nunc Roſcium abs te petiſſe ut familiarem ſuum ſumeres arbitrum. non petijt. dic pactionem feciſſe ut abſolueretur. non pepigit. quære quare ſit abſolutus? quod erat ſumma innocentia, & integritate. quid enim factum eſt? ueniſti domum ultro Roſcij: ſatisfeciſti: quod temere commiſiſti, in iudicium ut denunciaret: rogaſti ut ignoſceret: te affuturum

negasti: debere tibi ex societate nihil, clamitasti iudici. hic denunciauit: absolutus est. tamen fraudis ac furti mentionem facere audes? perstat in impudẽtia: pactionem enĩ inquit mecum fecerat. iccirco uidelicet ne condemnaretur? quid erat causæ, cur metueret ne condemnaretur? res erat manifesta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cum expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus inquit fuit Fannij. is fuit ei cum Roscio communis. hic primum quæstus est non leuiter Saturius: communem factum esse gratis cum Roscio: qui precio proprius fuisset Fannij. largitus est scilicet homo liberalis, & dissolutus, & bonitate affluens Fannius Roscio? sic puto. quoniam ille hic constitit paulisper: mihi quoq; necesse est paulum commorari. Panurgum tu Saturi proprium Fannij dicis fuisse. at ego totum Roscij fuisse contendo. quid erat enim Fannij? corpus. quid Roscij? disciplina. facies non erat, ars erat preciosa. ex qua parte erat Fannij: non erat HS LIII. ex qua parte erat Roscij: amplius erat HS CCCLIII. nemo enim illum ex trunco corporis spectabat: sed ex artificio Comico æstimabat. nam illa mẽbra merere per se non amplius poterant duodecim æris: disciplina quæ erat ab hoc tradita: locabat se non minus HS CCCLIII. O' societatem captiosam & indignam: ubi alter HS LIII, alter CCCLIII quod sit, in societatem affert. nisi iccirco moleste pateris: quod HS LIII tu ex arca proferebas: HS CCC LIII ex disciplina, & artificio Roscius promebat. quam enim rem, & expectationem, quod studium, & quem fauorem secum in scœnam attulit Panurgus? quod Roscij fuit discipulus: qui diligebant hunc: illi faue-

bant: qui admirabantur hunc: illum probabant: qui
deniq; huius nomen audierant: illum eruditum et per-
fectum existimabant. sic est uulgus: ex ueritate pauca,
ex opinione multa æstimat. quid sciret ille: perpauci ani=
maduertebant: ubi didicisset: omnes quærebant. nihil ab
hoc prauum, & peruersum produci posse arbitraban-
tur. si ueniret ab Statilio: tametsi artificio Rosciũ supera
ret: aspicere nemo posset. nemo enim sicut ex improbo pa
tre probum filium nasci: sic ex pessimo histrione bonũ
Comœdũ fieri posse existimaret. quia ueniebat à Roscio:
plus etiam scire, quàm sciebat, uidebatur. quod item nu
per in Erote Comœdo usu uenit. qui postea quàm è scæ=
na non modo sibilis, sed etiam conuicio explodebatur:
sicut in aram confugit in huius domum, disciplinam, pa
trocinium, nomen. itaq; perbreui tempore, qui ne in no
uissimis quidem erat histrionibus: ad primos peruenit
Comœdos. quæ res extulit eũ? una commendatio huius.
qui tamen Panurgum illum, non solum ut Roscij disci
pulus fuisse diceretur: domum recepit: sed etiam summo
cum labore, stomacho, miseriaq; erudijt. Iam quo quisq;
est solertior, & ingeniosior: hoc docet iracundius, et la
boriosius. quod enim ipse celeriter arripuit: id cum tar=
de percipi uidet: discruciatur. Paulo longius oratio mea
prouecta est hac de causa: ut conditionem societatis dili-
genter cognosceretis. quæ deinde sunt consecuta? Panur
gum inquit hunc seruum communem Q. Flauius Tar
quiniensis quidam interfecit. in hanc rem inquit me co
gnitorem dedisti: lite contestata, iudicio damni iniuria con
stituto, tu sine me cum Flauio decidisti. utrum pro dimi=
dia parte? an pro tota? planius dicam. utrum pro me? an
& pro me, & pro te? pro me? potui: exemplo multorum

licitum est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige: et aufer, quod debetur: suá quisq; partem iuris possideat: & persequatur. at enim tu tuum negocium gessisti bene. gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidisti. magno & tu tuam partem decide. HS CCCLIII tu abstulisti. si sit hoc uero: HS CCCLIII tu quoq; aufer. sed hanc decisionem Roscij, oratione & opinione augere licet: re & ueritate mediocrem, et tenuem esse inuenietis. accepit enī agrum temporibus ijs: cum iacerent precia prædiorum. qui ager neq; ullam habuit: neq; ex ulla parte fuit cultus. qui nunc multo pluris est: quàm tunc fuit. neq; id est mirum: tum enim propter Reip. calamitates omnium possessiones erant incertæ: nunc deum immortalium benignitate, omnium fortunæ sunt certæ. tum erat ager incultus sine tecto: nunc est cultissimus cum optima uilla. ueruntamen, quoniam nátura tam maliuolus es: nunquam ista te molestia, & cura liberabo. præclare suum negocium gessit Roscius: fundum fructuosissimum abstulit. quid ad te? tuam partem dimidiam quemadmodum uis decide. uertit hic rationem: et id quod probare non potest: fingere conatur. de tota re inquit decidisti. ergo huc uniuersa causa deducitur: utrum Roscius cum Flauio de sua parte, an de tota societate fecerit pactionem. nam ego Roscium siquid communi nomine tetigit: confiteor præstare debere societati. Societatis non suas lites redemit: cum fundum à Flauio accepit. quid ita satis non dedit amplius à se neminem petiturū? qui de sua parte decidit: reliquis integrā relinquit actionem. qui pro socijs transigit: satisdat neminem eorum postea petiturum. quid ita Flauio sibi cauere non uenit in men

tem? nesciebat uidelicet Panurgum fuisse in societate? sciebat. nesciebat Fannium Roscio esse socium? praeclare. nam iste cum eo litem contestatam habebat. cur igitur decedit? & non restipulatur, neminem amplius petiturum? cur de fundo decedit? & iudicio non absoluitur? cur tam imperite facit? ut nec Roscium stipulatione alliget? neq; à Fannio iudicio se absoluat? Est hoc primum & ex conditione iuris: & ex consuetudine cautionis grauissimum, & firmissimum argumentum. quod ego pluribus uerbis amplecterer: si non alia certiora, & clariora testimonia in causa haberem. & ne forte me hoc frustra pollicitum esse praedices: te, te inquã Fanni ab tuis subsellijs contra te testem suscitabo. criminatio tua quae est? Roscium cum Flauio pro societate decidisse. quo tempore? ab hinc annis XV. defensio mea quae est? Rosciũ pro sua parte cum Flauio transegisse. repromittis tu ab hinc triennium Roscio: quid? recita istam restipulationem clarius. attende quaeso Piso: Fannium inuitum, & huc, atq; illuc terguersantem testimonium contra se dicere cogo. quid enim restipulatio clamat? QVOD A FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. tua uox est Fanni. quid tu auferre potes à Flauio: si Flauius nihil debet? quid? hic porrò nunc restipulatur: quod iã pridẽ ipse exegit? qd uero Flauius tibi daturus est: q Roscio omne quod debuit dissoluit? cur in re tã ueteri, in negocio tam confecto, in societate dissoluta, noua haec restipulatio interponitur? quis est huius restipulationis scriptor? testis? arbiter? quis? tu Piso. tu enim Q. Roscium pro opera, labore, quod cognitor fuisset: quod uadimonia obisset: rogasti ut Fan-

nio daret HS CCCLIII hac conditione: ut siquid ille exegisset à Flauio: partem eius dimidiam Roscio dissolueret. satis ne ista stipulatio dicere tibi uidetur aperte Roscium pro se decidisse? etenim forsitan hoc tibi ueniat in mentem: repromisisse Fannio Roscium: siquid à Flauio exegisset: eius partem dimidiam se domino exegisse. nihil. quid? tu non exitum exactionis: sed initium repromissionis spectare debes: neq; si ille persequendum: non quod in se fuit: iudicauit Roscium suas non societatis lites redemisse. quid si tandem planum facio post decisionem ueterem Roscij, post repromissionem recentem hanc Fannij, HS CCCLIII Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine abstulisse? tamen diutius illudere uiri optimi existimationi Q. Roscij audebit? paulo ante quærebam: id quod uehementer ad rem pertinebat: qua de causa Flauius cum de tota lite faceret pactionem: neq; satis acciperet à Roscio: neq; iudicio absolueretur à Fannio. nunc uero (id quod mirum & incredibile est) requiro: quamobrem cum de tota re decidisset cum Roscio: HS CCCLIII separatim Fannio dissoluit? hoc loco Saturi quid pares respondere, scire cupio. utrum omnino Fannium à Flauio HS CCCLIII non abstulisse? an alio nomine, & alia de causa abstulisse? si alia de causa: quæ ratio tibi cum eo intercesserat? nulla. addictus erat tibi? non. frustra tempus contero. omnino inquit HS CCCLIII à Flauio nó abstulit, neq; Panurgi nomine, neq; cuiusquã. si planum facio post hanc recentem stipulationem Roscij, HS CCCLIII à Flauio te abstulisse: nunquid causare: quin ab iudicio abeas turpissime uictus? quo teste igitur hoc planum faciam? uenerat, ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat

petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi testis est producendus: qui pecuniam datam dicat. quis est ex his grauissimus? sine controuersia, qui omnium iudicio comprobatus est: iudex. quem igitur ex his tribus á me testem spectabis? petitorem? Fannius est. contra se nunquam testimonium dicet. reum? Flauius est. is iam pridem est mortuus. si uiueret, uerba eius audiretis. Iudicem? Cluuius est. quid is dicit? HS CCCLIII Panurgi nomine Flauium Fannio dissoluisse. quem tu si ex censu spectas: Eques Ro. est: si ex uita: homo clarissimus est: si ex te: iudicem sumpsisti: si ex ueritate: id quod scire potuit: & debuit: dixit. nega, nega nunc, equiti romano, homini honesto, iudici tuo, credi oportere. circunspicit: æstuat: negat nos Cluuij testimonium recitaturos. recitabimus. erras: inani & tenui spe te consolaris. recita testimonium T. Manilij, & C. Luscij Ocreæ duorum Senatorum hominum ornatissimorũ: qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis Luscio & Manilio, an & Cluuio non esse credendum? planius, atq; apertius dicam. utrum Luscius & Manilius nihil de HS CCCLIII ex Cluuio audierunt? an Cluuius falsum Luscio, & Manilio dixit? hoc ego loco, soluto, & quieto sum animo: & quorsum recidat responsum tuum non magnopere laboro. firmissimus enim, & sanctissimis testimonijs uirorum optimorum causa Roscij communita est. si iam tibi deliberatum est: quibus abroges fidem iusiurandi: responde. Manilio, & Luscio negas esse credendum? dic. aude. est tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuersæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luscium & Manilium dicam ordine esse senatores, ætate grandes natu, natura san=

ctos, & religiosos, copijs rei familiaris locupletes, et pecuniosos? non faciam. nihil mihi detrahā: cum illis exactae aetatis seuerissime fructum, quem meruerunt, retribuā. magis mea adolescentia indiget illorum bona existimatione: quàm illorum seuerissima senectus desiderat meā laudem. Tibi uero Piso diu deliberandum, & concoquendum est: utrum potius Chereae iniurato in sua lite, an Manilio et Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum est ut Cluuiū falsum dixisse Luscio, et Manilio cōtendat. quod si facit: qua impudētia est? eum ne testem improbabit: quem iudicem probarit? ei negabit credi oportere: cui ipse crediderit? eius testis ad iudicem fidē infirmabit: cuius propter fidem, & religionem iudicis testes comparabat? quem ego si ferrem iudicem, refugere non deberet: cum testem producam: reprehendere audebit? dixit enim inquit iniuratus Luscio, & Manilio. si diceret iuratus: crederes? at quid interest inter periurum, & mendacem? qui mentiri solet: peierare consueuit. quem ego ut mentiatur inducere possum: ut peieret, exorare facile potero. nam qui semel à ueritate deflexit: hic non maiore religione ad periurium, quàm ad mendacium perduci consueuit. quis enim deprecatione deorum, non conscientiae fide commouetur? propterea, quae poena ab dijs immortalibus periuro, haec eadem mēdaci constituta est. non enim ex pactione uerborum, quibus iusiurandum comprehenditur: sed ex perfidia, & malicia, per quam insidiae tenduntur alicui: dij immortales hominibus irasci, & succensere consuerunt. At ego hoc ex contrario contendo. leuior esset authoritas Cluuij: si diceret iuratus: quàm nunc est: cum dicat iniuratus. tum enim forsitan improbis nimis cupidus uidere-

tur: qui qua de re iudex fuisset: testis esset. nunc omnibus inimicis necesse est castissimus, & constantissimus esse uideatur: qui id quod scit: familiaribus suis dicit. dic nunc si potes: si res, si causa patitur: Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? Ipsa mihi ueritas manum inicit: & paulisper consistere, & commorari cogit: unde hoc totum ductum & conflatum mendacium est. Roscius. est uidelicet homo callidus, & uersutus: hoc initio cogitare cœpit. quoniam Fannius a me petit HS LIII: petam a C. Cluuio equite romano, ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur: dicat decisionem factam esse: quæ facta non est: HS CCCLIII a Flauio data esse Fannio: quæ data non sunt. Est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius consilij. quid deinde? postea q̃ se præclare confirmauit: uenit ad Cluuium: quem hominem? leuem? imo grauissimum. mobilem? imo constantissimum. familiarem? imo alienissimum. hunc postea q̃ salutauit: rogare cœpit blãde, et concinne scilicet: mentire mea causa: uiris optimis, tuis familiaribus præsentibus, dic Flauiũ cum Fãnio de Panurgo decidisse: q nihil trãsegit: dic HS CCCLIII dedisse: q assem nullũ dedit. qd ille respõdit? ego uero cupide, et libẽter mentiar tua causa: & si quando me uis peierare: ut paululum tu compendij facias: paratum fore scito. non fuit causa: cur tantum laborem caperes: & ad me uenires: per nuncium hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. Pro deum hominumq; fidem: hoc aut Roscius unquam a Cluuio petijsset: si HS millies in iudicium haberet? aut Cluuius Roscio petenti concessisset: si uniuersæ prædæ particeps esset? uix mediusfidius tu Fanni a Ballione, aut aliquo eius simili hoc expostulare auderes: & im=

petrare posses. quod cum est ueritate falsum: tum ratione quoq; est incredibile. obliuiscor enim Roscium, & Cluuium uiros esse primarios: improbos, temporis causa, esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuium. cur tam sero? cur cum altera pensio soluenda esset? non tum cum prima? nam iam antea HS LIII dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuio ut mentiretur: cur potius HS CCCLIII, quàm CCC LIII CCCLIII CCCLIII data dixit Fannio à Flauio? cum ex restipulatione pars eius dimidia Roscij esset. Iam intelligis C. Piso sibi soli, societati nihil Rosciũ petisse. Hoc cum sentit Saturius esse apertum: resistere, & repugnare contra ueritatem non audet: aliud fraudis, & insidiarum in eodem uestigio diuerticulum reperit. petisse inquam suam partem Roscium à Flauio confiteor: uacuam, & integram reliquisse Fannij concedo. sed quod sibi exegit, id commune societatis factum esse contendo. quo nihil captiosius, neq; indignius potest dici. quæro enim: potuerit ne Roscius ex societate suam partem petere: nec ne? si non potuit: quemadmodum abstulit? si potuit: quemadmodum non sibi exegit? nam quod sibi petitur: certe alteri non exigitur. an ita est? si quid uniuersæ societatis fuisset: petisset: quod cum redactum esset: æqualiter omnes partirentur. nunquid petierit: quod suæ partis esset? nunquid cum abstulit, soli sibi exegit? quid interest, inter eum qui per se litigat: & qui cognitorem dat? qui per se litem contestatur: sibi soli petit. alteri nemo potest: nisi qui cognitor est factus. Ita ne uero? cognitor si fuisset tuus: quod uicisset iudicio, ferres tuum. suo nomine petijt. quod abstulit, sibi, non tibi exegit. Quod si quisquam petere po

test alteri, qui cognitor non est factus: quæro quid ita, cum Panurgus esset interfectus: & lis contestata cum Flauio damni iniuria esset: tu in eam litem cognitor Roscij sis factus? cum præsertim ex tua oratione, quodcunq; tibi peteres: huic peteres: quodcunq; tibi exigeres: id in societatem recideret. quod si ad Rosciũ nihil perueniret: quod tu à Flauio abstulisses: nisi te in suam litem dedisset cognitorem: ad te peruenire nihil debet: qđ Roscius pro sua parte exegit: quoniam tuus cognitor nõ est factus. quid enim huic rei respondere poteris Fanni? cum de sua parte Roscius transegit cum Flauio: actionem tibi tuam reliquit an non? si non reliquit: quemadmodum HS CCCLIII ab eo postea exegisti? si reliquit: quid ab hoc petis: quod per te persequi & petere debes? Simillima enim, & maxime gemina societas hæreditatis est. quemadmodum socius in societate habet partem: sic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres sibi soli non cohæredibus petit: sic socius sibi soli non socijs petit: & quemadmodum uterq; pro sua parte petit: sic pro sua parte dissoluit: hæres ex sua parte, qua hæreditatem adijt: socius ex ea, qua societatem coijt. quemadmodum suam partem Roscius suo nomine condonare potuit Flauio: ut eam tu non peteres: sic cum exegit suam partem: & tibi integram petitionem reliquit: tecum partiri non debet. nisi forte tu peruerso more quod huius est, ab alio extorquere nõ potes: huic eripere potes. perstat in sententia Saturius: quodcunq; sibi petat socius id societatis fieri. quod si ita est: quæ (malum) stultitia fuit? Roscius, qui ex iuris peritorum consilio & authoritate restipularetur à Fannio diligenter: ut quod is exegisset à Flauio, dimidiá par-

tem sibi dissolueret: siquidem sine cautione, et repromissione nihilo minus id Fannius societati, hoc est Roscio, debebat.

Desiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS: QVI DIVINATIO DICITVR. ORATIO IIII.

SI QVIS uestrum Iudices, aut eorum, qui adsunt, forte miratur: me qui tot annos in causis, iudicijsq; publicis ita sim uersatus: ut defenderim multos: læserim neminem: subito nunc mutata uoluntate ad accusandum descendere: is si mei consilij causam, rationemq; cognouerit: unà & id quod facio probabit: et in hac causa profecto neminem mihi esse præponendum actorem putabit. Cum quæstor in Sicilia fuissem Iudices: itaq; ex ea prouincia decessissem: ut siculis omnibus iucundam diuturnamq; memoriam quæsturæ nominisq; mei relinquerem: factum est: uti cum summum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me præsidiũ suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. qui nunc populati, atq; uexati, cuncti ad me publice sæpe uenerunt: ut suarum fortunarum omnium causam, defensionemq; susciperem: me sæpe esse pollicitum: sæpe ostendisse dicebant: siquod tempus accidisset: quo tempore aliquid à me requirerent: commodis eorum me non defuturum. uenisse tempus aiebant: non iam ut commoda sua, sed ut uitam salutemq; totius prouinciæ defenderem: sese iam ne deos quidẽ in suis urbibus, ad quos confugerent: habere: quod eorum simulacra sanctissima C. Verres ex

delubris religiosissimis sustulisset. quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in rapinis, superbia in contumelijs, efficere potuisset: eas omnes sese hoc uno Prætore per triennium pertulisse. rogare, & orare, ne illos supplices aspernarer: quos me incolumi nemini supplices esse oporteret. Tuli grauiter, & acerbe Iudices, in eum me locum adductum: ut aut eos homines spes falleret: qui opem à me, atq; auxilium petissent: aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem: tempore atq; officio coactus, ad accusandum traducerer. dicebam habere eos actorem Q. Caecilium: qui præsertim quæstor in eadem prouincia post me quæstorem fuisset. Quo ego adiumento sperabam hanc à me molestiam posse dimoueri: id mihi erat aduersarium maxime. nam illi multo mihi hoc facilius remisissent: si istum nō nossent: aut si iste apud eos quæstor non fuisset. Adductus sum Iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri consuetudine, institutóq; maiorum: ut onus hoc laboris, atq; officij, non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. quo in negocio tamen illa me res Iudices consolatur: quod hæc quæ uidetur esse accusatio mea: non potius accusatio, quàm defensio est existimanda. defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quamobrē si mihi unus est accusandus: propemodum manere in instituto meo uideor: & non omnino à defendendis hominibus, subleuandisq; discedere. quod si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem: si aut hoc à me Siculi non petissent: aut mihi cum Siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet: & hoc, quod facio,

Reip. causà facere profiterer: ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta, atq; flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphilia, Romæ deniq; ante oculos omnium, maxima, turpissimaq; nossemus: me agente in iudicium uocaretur: quis tandem esset: qui meum factum aut consilium posset reprehendere? Quid est, prò deum hominumq; fidem: in quo ego Reip. plus hoc tempore prodesse possim? quid est: quod aut Populo Ro. gratius esse debeat? aut socijs exterisq; nationibus optatius esse possit? aut saluti fortunisq; omnium magis accommodatum sit? Populatæ, uexatæ, funditus euersæ prouinciæ socij, stipendarijq; Populi romani afflicti, miseri, iam non salutis spem, sed exitij solacium quærunt. Qui iudicia manere apud ordinem Senatorium uolunt: queruntur, accusatores se idoneos non habere. Qui accusare possunt: iudiciorum seueritatem desiderant. Populus R. interea, tametsi multis incommodis difficultatibusq; affectus est: tamen nihil æque in Rep. atq; illam ueterem iudiciorum uim, grauitatemq; requirit. iudiciorum desiderio Tribunitia potestas efflagitata est. iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas postulatur. iudicum culpa atq; dedecore etiã Censorium nomen, quod asperius antea populo uideri solebat: id nunc poscitur: id iam populare, atq; plausibile factum est. In hac libidine hominum nocentissimorum, in Populi Ro. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitrarer: ut homines idonei, atq; integri causam Reip. legumq; susciperent: fateor me salutis omnium causa, ad eam partem

accessisse Reip. subleuandæ, quæ maxime laboraret. Nunc quoniam quibus rebus adductus ad causam accesserim demonstraui: dicendum necessario est de contentione nostra: ut in constituẽdo accusatore, quod sequi possitis: habeatis. Ego sic intelligo Iudices: cum de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur: si certamen inter aliquos sit: cui potissimum delatio detur: hæc duo in primis spectari oportere: quem maxime uelint actorem esse ij, quibus factæ esse dicantur iniuriæ: & quem minime uelit is: qui eas iniurias fecisse arguatur. In hac causa Iudices tametsi utrunq; esse arbitror perspicuum: tamen de utroq; dicam: & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere: hoc est de uolũtate eorum: quibus iniuriæ factæ sunt: quorum causa iudicium de pecunijs repetundis est constitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus esse: Siculorum ciuitates uastasse: domos exinanisse: fana spoliasse dicitur. adsunt: queruntur Siculi uniuersi: ad meam fidem, quam habent spectatam iam, & diu cognitam: confugiunt: auxilium sibi per me à uobis atq; à Populi Ro. legibus petunt: me defensorem calamitatum suarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ totius esse uoluerunt. Vtrum Q. Cecili hoc dices: me non Siculorum rogatu ad causam accedere? an optimorum fidelissimorumq; sociorum uoluntatem apud hos grauem esse non oportere? si id audebis dicere: quod C. Verres, cui te inimicum esse simulas: maxime existimari uult: Siculos hoc à me non petisse: primum causam inimici tui subleuabis: de quo non præiudicium, sed planè iudiciũ iam factum putatur: quod ita percrebuit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius

iniurias

iniurias quæsisse. hoc si tu inimicus eius, factum negabis: quod ipse, cui maxime hæc res obstat: negare non audet: uideto ne nimium familiariter inimicitias exercere uideare. deinde sunt testes uiri clarissimi nostræ ciuitatis: quos omnes à me nominari non est necesse. eos qui adsunt appellabo: quos, si mentirer, testes esse impudétiæ meæ minime uellem. scit is, qui est in consilio C. Marcellus: scit is, quem adesse uideo: Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide, atq; præsidio Siculi maxime utuntur: quod omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta est. hi sciunt hoc nonmodo à me petitum esse: sed ita sæpe, & ita uehementer esse petitum: ut aut causa mihi suscipienda fuerit: aut officium necessitudinis repudiandum. Sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia aut obscura sit. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi: qui præsentes uos orant: atq; obsecrant Iudices: ut in actore causæ suæ deligendo, uestrũ iudicium à suo iudicio ne discrepet. omnium ciuitatum totius Siciliæ legationes adsunt: præter duas ciuitates: quarum duarum si adessent: duo crimina uel maxima minuerentur: quæ cum his ciuitatibus C. Verri communicata sunt. At enim cur à me potissimum hoc præsidium petiuerunt? si esset dubium, petissent à me præsidium, nec ne: dicerem cur petissent. nunc uero, cum id ita perspicuum sit: ut oculis iudicare possitis: nescio cur hoc mihi detrimento esse debeat: si id mihi obijciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo Iudices: & hoc nonmodo in oratione mea non pono: sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo: me omnibus patronis esse præpositum. nó ita est. sed uniuscuiusq;, temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, du-

h

ctata ratio est. mea fuit semper hæc in hac re uoluntas, & sententia: quemuis ut hoc mallent, de his qui essent idonei, suscipere, quàm me: me ut mallent, quàm neminem. Reliquum est iam: ut illud quæramus cum hoc constet, Siculos à me petisse: ecquid hanc rem apud uos, animosq; uestros ualere oporteat: ecquid authoritatis apud uos in suo iure repetundo socij Populi Ro. supplices uestri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quasi uero dubium sit: quin tota lex de pecunijs repetundis sociorum causa constituta sit. nam ciuibus cum sunt ereptæ pecuniæ: ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex socialis est: hoc ius nationum exterarum est: hanc habent arcem minus aliquanto munitam nunc quidem quàm antea: uerum tamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit: ea tota in hac lege posita est. cuius legis nonmodo à Populo romano, sed etiam ab ultimis nationibus iam pridem seueri custodes requiruntur. quis igitur est: qui neget: oportere eorũ arbitratu lege agi: quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota si una uoce loqueretur: hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit: quod in unaquaq; re beneficio Senatus Populiq; Ro. iuris habui: id mihi tu C. Verres eripuisti: atq; abstulisti. quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto. si uniuersa, ut dixi, prouincia loqui posset: hac uoce uteretur. quoniam id non poterat: harum rerum actorem quem idoneũ esse arbitrata est: ipsa delegit. In huiusmodi re quisquam tam impudẽs reperietur: qui ad alienam causam inuitis ijs, quorum negotium est: accedere, aut aspirare audeat? Si tibi Q. Cecili hoc Siculi dice-

rent: te non nouimus: nescimus quis sis: nunquam te antea uidimus: sine nos per eum nostras fortunas defendere: cuius fides est nobis cognita: nõne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt: utrũq; se nosse: alterum se cupere defensorem esse fortunarum suarum: alterum planè nolle. cur nolint: etiam si tacerẽt: satis dicunt. uerum non tacent. tamen his inuitissimus te offeres? tamen in aliena causa loquerè? tamen eos defendes? qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensós esse malunt? tamen his operam tuam pollicebere? qui te neq; uelle suã causam, nec si cupias, posse arbitrantur. cur eorum spem exiguam reliquarum fortunarum, quam habent in legis et iudicij seueritate positam: ui extorquere conaris? cur te interponis inuitissimus his, quibus maxime lex consultum esse uult? cur de quibus in prouincia non optime es meritus: eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur his non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandæ calamitatis adimis potestatem? nam te actore quem eorum affuturum putas? quos intelligis non ut per te alium, sed ut per aliquem teipsum ulciscantur laborare? At enim solum id est: ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obscurum est: à quo Verres minime se accusari uelit. Et quis unquam tam palàm de honore: tam uehementer de salute sua contendit? quàm ille, atq; illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? sunt multa: quæ Verres in me esse arbitratur: quæ scit in te Q. Cecili non esse: quæ cuiusmodi in utroq; nostrum sunt: paulo post commemorabo. nunc tantum id dicam: quod tacitus tu mihi assentiare: nullam rem in me esse: quam ille contemnat: nullam in te: quam pertimescat. itaq; magnus ille defensor,

& amicus eius, tibi Hortensius suffragatur: me oppugnat. aperte ab iudicibus petit: ut tu mihi anteponare. & ait hoc se honeste, sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione contendere. non enim inquit illud peto: quod soleo, cum uehementius contendi: impetrare: reus ut absoluatur: non peto. sed ut ab hoc potius quam ab illo accusetur: id peto. da mihi hoc: concede, quod facile est: quod honestum: quod non inuidiosum: quod cum dederis: sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis: ut is absoluatur: cuius ego causa laboro. Et ait idem: ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiam: certos esse in consilio: quibus ostendi tabellas uelit. id esse perfacile. non enim singulos ferre sententias: sed uniuersos constituere. ceratam unicuiq; tabellam dari. cera legitima nó illa infami ac nefaria. Atq; is non tam propter Verrem laborat: quàm quod eum minime res tota delectat. uidet enim si à pueris nobilibus, quos adhuc elusit: si à quadruplatoribus, quos non sine causa contempsit semper: ac pro nihilo putauit: accusandi uoluntas ad uiros fortes, spectatosq; homines translata sit: se in iudicijs dominari non posse. huic ego homini iam ante denuntio: si à me causam hác uos agi uolueritis: rationem illi defendendi totam esse mutandam: & ita tamen mutandam, ut meliore & honestiore códitione sit: quàm qua ipse esse uult: ut imitetur homines eos: quos ipse uidit amplissimos L. Crassum, et M. Antonium: qui nihil se arbitrabantur ad iudicia, causasq; amicorum, præter fidem, & ingenium afferre oportere. nihil erit: quod me agente arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrumpi. Ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, Populi Ro. susceptam esse arbitror: ut mihi non unus homo im

probus opprimendus ſit:id quod Siculi petiuerunt: ſed omnino improbitas, id quod populus Ro. iam diu flagitat: extinguenda, atq; delenda ſit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim: malo in aliorum ſpe relinquere: quàm in oratione mea ponere. Tu uero Cecili quid potes? quo tempore, aut qua in re, nonmodo ſpecimen cæteris aliquod dediſti? ſed tute tui periculum feciſti? in mẽtem tibi non uenit: quid negocij ſit, cauſam publicam ſuſtinere? uitam alterius totam explicare? atq; eam nonmodo in animis iudicum ſed etiam in oculis, conſpectuq́; omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorum, defendere? cognoſce ex me: quoniã hoc primum tempus diſcendi nactus es: quàm multa eſſe oporteat in eo: qui alterum accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris: ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis: mea uoluntate concedam. primum integritatem, atq; innocentiam ſingularem. nihil eſt enim quod minus ferendũ ſit: quàm rationem ab altero uitæ repoſcere eum, qui non poſſit ſuæ reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animaduertere: & adhuc ab nullis niſi à ſiculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere: cum eidem ſint irati: cui tute inimicum eſſe dicis: ſeſe tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent: ex me non audies. hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum, & ſuſpicioſum: non te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur: ſed cum iiſdem literis illius Prætura et tua Quæſtura conſignata ſit: aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur. deinde accuſatorem firmum, uerumq́; eſſe oportet. eum ego ſi te putem cupere eſſe: facia

le intelligo esse non posse. Nec ea dico: quæ si dicam, tamen infirmare non possis. te, antequam de Sicilia decessisseris: in gratiam redisse cum Verre: Potamonem scribam, & familiarē tuum retentum esse à Verre in prouincia: cum tu decederes: M. Cecilium fratrem tuum lectissimum, atq; ornatissimum adolescentem nonmodo non adesse: neq; tecum tuas iniurias persequi: sed esse cū Verre: cum illo familiarissime, atq; amicissime uiuere. Sunt hæc, & alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nunc non utor. hoc dico: si te maxime cupias: tamen uerum accusatorem esse nó posse. uideo enim permulta esse crimina: quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est: ut ea in accusando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus cum frumentum sibi in cellam imperauisset: & cum esset tritici modius HS V: pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen: ingens pecunia: furtum impudens: iniuria non ferēda. ego hoc uno crimine illum condemnem necesse est. tu Cecili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes? an obijcies? si obijcies: id ne alteri crimini dabis? quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum? ut quo minus tute condemnere: recusare nó possis? si prætermittes: qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis nonmodo suspicionem, uerum etiam mentionem ipsam pertimescat. Emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis prætore Verre: pro quo frumento pecunia omnis soluta non est. graue est hoc crimen in Verrē: graue me agente: te accusante nullum. eras enim tu quæstor: pecuniam publicam tu tractabas. ex qua, etiam si cuperet prætor:

tamen ne qua deductio fieret: magna ex parte tua pote stas erat. huius quoq; igitur criminis te accusante mentio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notissimus illius furtis, & iniurijs. mihi crede Caecili non potest in accusando, socios uere defendere is, qui cum reo criminum societate coniunctus est. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. quid? hoc Verre praetore factum est solum? non: sed etiam quaestore Caecilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret: & debuisti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo non audiet: quod cum faciebat: quemadmodum defensurus esset: non reperiebat. Atq; ego haec quae in medio posita sunt: commemoro. sunt alia magis occulta furta: quae ille, ut istius credo animos, atq; impetus retardaret: cum quaestore suo benignissime communicauit. haec tu scis ad me esse delata: quae si uelim proferre: facile omnes intelligent: uobis inter uos nonmodo uoluntatem fuisse coniunctam: sed ne praedam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi indicium postulas dari: quod tecum una fecerit: concedo: si id lege permittitur. sin autem de accusatione dicimus: concedas oportet ijs, qui nullo suo peccato impediuntur: quominus alterius peccata demonstrare possint. Ac uide quantum interfuturum sit inter meam, atque tuam accusationem. ego etiam quae tu sine Verre commisisti: Verri crimini daturus sum: quod te non prohibuerit: cum summam ipse haberet potestatē. tu contra, ne quae ille quidē fecit, obijcies: ne qua ex parte coniunctus cum eo reperiare. quid illa Caecili? contemnenda ne tibi uidentur esse? sine quibus causa sustineri, praesertim tanta, nullo modo potest. aliqua facul-

tas agendi: aliqua dicendi consuetudo: aliqua in foro, iudicijs, legibus, aut ratio, aut exercitatio. Intelligo quàm scopuloso, difficiliq; in loco uerser. nam cum omnis arrogantia odiosa est: tum illa ingenij, atq; eloquentiæ multo molestissima. quamobrem nihil dico de meo ingenio: neq; est quod possim dicere: neq; si esset: dicerem. aut enim id mihi satis est: quod est de me opinionis: quicquid est: aut si id parum est: ego maius id commerando facere non possum. de te Caeli iam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes uide etiam, atq; etiam: & tu te collige: & qui sis, & quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisq; rebus, cum causam sociorum fortunasq; prouinciæ, ius Populi Romani; grauitatem iudicij, legumq; susceperis: tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, consilio, ingenio, sustinere? putas ne te posse, quæ C. Verres in Quæstura, quæ in legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pāphiliaq; patrarit: ea quēadmodum locis, temporibusq; diuisa sint: sic criminibus & oratione distinguere? putas ne posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est: facere: ut quæ ille libidinose, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit: ea æque acerba & indigna uideantur esse ijs, qui audient: atq; illis uisa sunt: qui senserunt? magna sunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede: noli hæc contemnere. dicenda: demonstranda: explicanda sunt omnia: causa non solum exponenda: sed etiam grauiter copioseq; agenda est: perficiendum est, siquid agere aut perficere uis: ut homines te nō solum audiant: uerum etiam libenter, studioseq; audiant. in quo si te multum natura adiuuaret: si optimis à

pueritia disciplinis, atq; artibus studuisses: & in his elaborasses: si literas græcas Athenis, non Lilybei, latinas Romæ, non in Sicilia didicisses: tamen esset magnũ, tantam causam, tam expectatam, & diligentia consequi: & memoria complecti: & oratione exponere: & uoce, & uiribus sustinere. Fortasse dices, quid? ergo hæc in te sunt omnia? utinam quidem essent. ueruntamen ut esse possent: magno studio mihi à pueritia est elaboratum. quod si ego hæc propter magnitudinem rerum, ac difficultatem assequi non poui: q in omni uita nihil aliud egi: quàm longe tu te ab his rebus abesse arbitrare? quas nonmodo antea nunquam cogitasti: sed ne nunc quidẽ, cum in eas ingrederis: quæ & quantæ sint: suspicari potes. Ego, qui, sicut omnes sciunt: in foro in iudicijs'q; ita uersor: ut eiusdem ætatis aut nemo, aut pauci, plures causas defenderint: & qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negocijs datur: in his studijs, laboribus'q; consumã: quo paratior ad usum forensem, promptior'q; esse possim: tamen ita deos mihi uelim propitios: ut cum illius temporis mihi uenit in mentem: quo die citato reo mihi dicendum sit: non solum commoueor animo: sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, & cogitatione prospicio: quæ tum studia hominum, qui concursus futuri sint: quantam expectationem magnitudo iudicij sit allatura: quantam auditorum multitudinem C. Verris infamia concitatura: quantam deniq; audientiam orationi meæ improbitas illius factura sit. quæ cum cogito: iam nunc timeo, quidnam pro offensione hominum, qui illi inimici, infensi'q; sunt: & expectatione omnium, & magnitudine rerum, dignum eloqui possim. tu horum nihil metuis: nihil cogitas: nihil laboras. si quid ex uete-

re aliqua oratione: Iouem ego Optimum Maximum: aut: uellem si fieri potuisset Iudices: aut aliquid eiusmodi ediscere potueris: præclare te paratum in iudiciũ uenturum arbitraris. Ac si nemo tibi responsurus esset: tamen ipsam causam, ut ego arbitror: demonstrare nõ posses. nunc ne illud quidem cogitas? tibi cum homine disertissimo, & ad dicendum paratissimo futurum esse certamen? qui cum modo disserendum, modo omni oratione pugnandum, certandumq́; sit: cuius ego ingenium ita laudo: ut non pertimescam: ita probo: ut me ab eo delectari facilius, quàm decipi putem posse. nunquam ille me opprimet consilio: nunquam ullo artificio peruertet: nunquam ingenio me suo labefactare, atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq́; dicendi: sæpe in iisdem, sæpe in contrariis causis uersati sumus. ita contra me ille dicet: quamuis sit ingeniosus: ut nonnullum etiam de suo ingenio iudicium fieri arbitretur. te uero Caecili quemadmodum sit elusurus: quàm omni ratione iactaturus: uidere iam uideor: quotiens ille tibi potestatem opinionemq́; facturus sit: ut eligas utrum uelis: factum esse, nec ne: uerum esse, an falsum: utrum dixeris: id contra te futurum. qui tibi æstus, qui error, quæ tenebræ dii immortales erunt, homini minime malo? quid cum accusationis tuæ membra diuidere cœperit? et in digitis suis singulas partes causæ constituere? quid cũ unũquodq́; transigere? expedire? absoluere? ipse profecto metuere incipies: ne innocenti periculum facesseris. quid cum commiserari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traiicere cœperit? commemorare quæstoris cum prætore necessitudinem constitutam? morem maiorum? sortis religionem? poteris ne eius ora=

tionis subire inuidiam? uide modo: etiã, atq; etiã considera: mihi enim uidetur periculum fore: ne ille nonmodo uerbis te obruat: sed gestu ipso, ac motu corporis præstringat aciem ingenij tui: teq; ab institutis tuis, cogitationibusq; abducat. Atq; huiusce rei iudicium iam continuo uideo futurum. si enim mihi hodie respondere ad hæc quæ dico, potueris: si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositum dedit: uerbo uno discesseris: posse te et illi quoq; iudicio nõ deesse, et causæ atq; officio tuo satisfacere, arbitrabor. sin mecum in hac prolusione nihil fueris: què te in ipsa pugna cũ acerrimo aduersario fore putemus? Esto: ipse nihil est: nihil potest: at uenit paratus cum subscriptoribus exercitatis, & disertis. est tamen hoc aliquid: tametsi non est satis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo est: ornatissimus, & paratissimus esse debet. ueruntamen L. Apuleium esse uideo proximum subscriptorẽ, hominem non ætate, sed usu forensi, atq; exercitatione tyronem. deinde, ut opinor, habet Allienum, hũc tamen à subsellijs: qui quid in dicendo possit: nunquam satis attendi: in clamando quidem uideo eũ esse bene robustum, atq; exercitatum. in hoc spes tuæ sunt omnes. hic, si tu eris actor constitutus: totum iudicium sustinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo: quantum potest: sed consulet laudi, & existimationi tuæ: & ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet: ut tu tandem aliquid esse uideare. ut in actoribus græcis fieri uidemus: sæpe illum qui est secundarum, aut tertiarum partium: cum possit aliquanto clarius dicere: quàm ipse primarum: multum summittere: ut ille princeps quàm maxime excellat. sic faciet Allienus: tibi seruiet: tibi le

nocanabitur: minus aliquanto contendet: quàm potest. iam hoc considerate: cuiusmodi accusatores in tanto iudicio simus habituri: cum & ipse Allienus ex ea facultate, si quam habet: aliquantum detracturus sit: & Cecilius tum denique se aliquid facturum putet: si Allienus minus uehemens fuerit: & tibi primas in dicendo partes concesserit. Quartum quem sit habiturus, non uideo: nisi quem forte ex illo grege oratorum, qui subscriptionem sibi postularunt, cuicunque uos delationem dedissetis. ex quibus alienissimus hominibus ita paratus uenis: ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantum honorem habiturus: ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuique respondeam. sic breuiter, quoniam non consulto, sed casu in eorum mentionem incidi: quasi præteriens satisfaciam uniuersis. Tanta ne uobis inopia uideor esse amicorum? ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim: sed de populo subscriptor addatur? uobis autem tãta īopia reorũ? ut mihi causam præripere conemini potius, q̃ aliquos à columna Menia uestri ordinis reos reperiatis? custodem inquit Tullio me apponite. quid? mihi quàm multis custodibus opus erit? si te semel ad meas capsas admisero? qui non solum nequid enuncies: sed etiam nequid auferas: custodiendus sis? sed de isto custode toto sic uobis breuissime respondebo. non esse hos tales uiros commissuros: ut ad causam tantam, à me susceptam, mihi creditam, quisquam subscriptor me inuito aspirare possit. etenim fides mea custodem repudiat: diligentia speculatorem reformidat. uerum ut ad te redeam Cecili: quàm multa te deficiant uides: quam multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat

esse: profecto iam intelligis. quid ad hæc dici potest? non enim quæro quid tu dicturus sis. uideo mihi non te, sed hunc librum esse responsurum: quem monitor tuus hic tenet. qui si te recte monere uolet: suadebit tibi: ut hinc discedas: neq; mihi uerbum ullum respondeas. qd enim dices? an id quod dictitas: iniuriam tibi fecisse Verrem? arbitror. neq; enim esset uerisimile: cum omnibus Siculis faceret iniurias: te illi unum eximium, cui consuleret: fuisse. sed cæteri Siculi ultorem suarum iniuriarum inuenerunt. tu dum tuas iniurias per te, id quod non potes: persequi conaris: id agis: ut cæterorum quoq; iniuriæ sint impunitæ, atq; inultæ. & hoc te præterit: non id solum spectari solere: qui debeat: sed etiam illud: qui possit ulcisci. in quo utrunq; sit: eum superiorem esse: in quo alterum: in eo, non quid is uelit: sed quid facere possit: quæri solere. Quod si ei potissimum censes permitti oportere accusandi potestatem: cui maximã C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandẽ censes hos iudices grauius ferre oportere? te ab illo esse læsum: an Prouinciam Siciliam esse uexatam, ac perditam? opinor concedis, multo hoc esse grauius: & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur: ut tibi anteponatur in accusando prouincia. nam prouincia accusat: cum is agit causam: quem sibi illa defensorem sui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius causæ adoptauit. At eam tibi C. Verres fecit iniuriam: quæ cæterorũ quoq; animos posset alieno incommodo commouere. minime. nam id quoq; ad rem pertinere arbitror: qualis iniuria dicatur: quæ causa inimicitiarum proferatur. cognoscite ex me. nam iste eam profecto, nisi planè nihil sapit: nunquam proferet. Agonis est quædam lilybeta=

na, liberta Veneris Erycinæ: quæ mulier ante hunc quæstorem copiosa plane, & locuples fuit. ab hac præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam: quibus se in classe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia est omnium Venereorum, et eorum qui à Venere se liberauerunt: ut præfecto illi religionem Veneris, nomenq; obijceret: dixit & se, & omnia sua Veneris esse. ubi hoc quæstori Cecilio, uiro optimo, & homini æquissimo nunciatum est: uocari ad se Agonidem iubet. iudicium dat statim: si pateret eam se, & sua Veneris esse dixisse. iudicant Recuperatores id, quod necesse erat: neq; enim erat cuiquam dubiũ, quin illa dixisset. iste in possessionem bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in seruitutem adiudicat. deinde bona uendit; pecuniam redigit. ita dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis, ac religione retinere uult: fortunas omnes libertatemq; suã istius iniuria perdidit. Lilybeum Verres uenit postea: rem cognoscit: factum improbat: cogit quæstorem suum pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegisset: eam mulieri omnem annumerare: & reddere. Est adhuc, id quod uos omnes admirari uideo: non Verres, sed Q. Mutius. quid enim facere potuit elegantius ad hominum existimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad quæstoris libidinem coercendam? summe hæc omnia mihi uidentur esse laudanda. sed repente è uestigio ex homine, tanquam aliquo Circeo poculo, factus est Verres. redit ad se, atq; ad mores suos. nam ex illa pecunia magnam partem ad se uertit: mulieri reddidit quantulum uisum est. Hic tu si læsum te à Verre esse dices: patiar: & concedam: si iniuriam tibi factã

quereris: defendam: & negabo. Deinde de iniuria, quæ tibi facta sit: neminem nostrum grauiorem iudicem esse oportet: quam teipsum, cui facta dicitur. si tu cũ illo postea in gratiam rediisti: si domi illius aliquotiens fuisti: si ille apud te postea cœnauit: utrum te perfidiosum, an præuaricatorem existimari mauis? uideo esse necesse alterutrum. sed ego tecum in eo non pugnabo: quo minus, utrum uelis eligas. Quid si ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta sit: causa remanet? quid habes: quod possis dicere: quamobrẽ nonmodo mihi, sed cuiquã anteponare? nisi forte illud, quod dicturum te esse audio: quæstorem illius fuisse. quæ causa grauis esset: si certares mecum uter nostrum illi amicior esse deberet. in contentione suscipiendarum inimicitiarum, ridiculum est putare, causam necessitudinis, ad inferendum periculum iustam uideri oportere. etenim si plurimas à tuo prætore iniurias accepisses: tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm ulciscendo mererere. cum uero nullum illius in uita rectius factum sit: quàm id quod tu iniuriam appellas: hi statuent hanc causam, quam ne in alio quidem probarent: in te iustam ad necessitudinem uiolandam uideri? qui si summam iniuriam ab illo accepisti: tamen quoniam quæstor eius fuisti: non potes eum sine ulla uituperatione accusare: si uero nulla tibi facta est iniuria: sine scelere eum accusare non potes. quare cum incertum sit de iniuria: quenquam esse horum putas: qui non malit te sine uituperatione, quàm cum scelere discedere? At uide quid differat inter meã opinionem ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior sis: hac una in re te mihi anteferri putas oportere: quod quæstor illius fueris. ego si superior cæteris rebus esses:

calamitosósq; defendere. Et profecto aut hoc remediũ est ægrotæ, ac propè desperatæ reipublicæ, iudicijsq; corruptis, ac contaminatis paucorũ uicio, ac turpitudine: hoĩes ad legum defensionem, iudiciorumq; authoritatem quã honestissimos, & integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidem prodesse poterit: profecto nulla unquam medicina his tot incommodis reperietur. nulla salus Reip. maior est: quàm eos, qui alterũ accusant: non minus de laude, de honore, de fama sua, quàm illos, qui accusantur: de capite, ac fortunis suis ptimescere. itaq; semper hi diligentissime, laboriosissiméq; accusarũt: qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrati sunt. Quamobrem hoc statuere iudices debetis: Q. Cecilium, de quo nulla unquam opinio fuerit: nullaq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit: qui neq; ut ante collectam famam conseruet: neq; uti reliqui temporis spem confirmet, laborat: non nimis hanc causam seuere, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. habet enim nihil: quod in offensione deperdat: ut turpissime flagitiosissiméq; discedat. nihil de suis ueteribus ornamentis requirit. À nobis multos obsides habet Populus romanus: quos ut incolumes conseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus: omni ratione erit dimicandum. habet honorem: quem petimus: habet spem: quam propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, uigilijsq; collectam: ut si in hac causa nostrũ officium, ac diligentiam probauerimus: hæc, quæ dixi, retinere per Populum Ro. incolumia, ac salua possimus. si tantulum offensum, titubatumq; sit: ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt: uno tempore uniuersa perdamus. Quapropter Iudices uestrum est, deligere quẽ exi

stimetis facillime posse magnitudinem causæ, ac iudicij su stinere fide, diligentia, consilio, authoritate. Vos si mihi Q. Ceciliũ anteposueritis: ego me dignitate superatum non arbitrabor: Populus Ro. ne tam honestam, tam seue ram, diligentemq; accusationem neq; uobis placuisse, neq; ordini uestro placere, arbitretur: prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II. ORATIO V.

q VOD erat optandum maxime Iudi- ces: & quod unum ad inuidiam uestri or dinis, infamiamq; iudiciorum sedandã, maxime pertinebat: id non humano con silio, sed propè diuinitus datum, atq; oblatum uobis sum mo Reip. tempore uidetur. inueterauit enim iam opinio perniciosa Reip. uobisq; periculosa: quæ nonmodo ro- mæ, sed & apud exteras nationes omniũ sermone per= crebuit: his iudicijs, quæ nunc sint: pecuniosum homi- nem, quamuis sit nocens: neminem posse damnari. nunc in ipso discrimine ordinis, iudiciorumq; uestrorum, cũ sint parati, qui contionibus, & legibus, hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium addu- ctus est C. Verres, homo uita, atq; factis, omnium iam opinione damnatus, pecuniæ magnitudine, sua spe, a prædicatione absolutus. Huic ego causæ Iudices cum sum ma uoluntate, & expectatione populi ro. actor accessi non ut augerem inuidiam ordinis: sed ut infamiæ com

muni succurrerem. adduxi enim hominem: in quo reconciliare existimationem iudiciorum amissam: redire in gratiam cum Populo romano: satisfacere exteris nationibus possetis: depeculatorem ærarij, uexatorē Asiæ, atq; Pamphyliæ, prædonem iuris urbani, labem atque perniciem prouinciæ Siciliæ. de quo si uos seuere, religioseq́; iudicaueritis: authoritas ea, quæ in uobis remanere debet: hærebit. sin istius ingentes diuitiæ iudiciorū religionem, ueritatemq́; perfregerint: ego hoc tamen assequar: ut iudiciū potius Reipublicæ, q̄ aut reus iudicijs, aut accusator reo defuisse uideatur. Equidem, ut de me confitear Iudices: cum multæ mihi à C. Verre insidiæ terra mariq́; factæ sint: quas partim mea diligentia deuitarim: partim amicorum studio, officioq́; repulerim: nunquam tamen, neq; tantum periculum mihi adire uisus sum: neq; tantopere pertimui: ut nunc in ipso iudicio. neq; tantum me expectatio accusationis meæ, concursusq́; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehementissime perturbor: commouet: quantum istius insidiæ nefariæ: quas uno tempore mihi, M. Glabrioni Prætori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini deniq; senatorio facere conatur. qui ita dictitat: ijs esse metuendum: qui quod ipsis solis satis esset: surripuissent: se tantum rapuisse: ut id multis satis esse possit. nihil esse tam sanctum: quod non uiolari: nihil tam munitum: quod non expugnari pecunia possit. quod si quàm audax est ad conandum: tam esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in rè nos aliquando fefellisset. uerum hoc adhuc percommode cadit: quod cum incredibili eius audacia singularis stulticia coniuncta est. nam ut apertus in corripiēdis pecunijs fuit: sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua

consilia, conatusq;, omnibus fecit. semel ait se in uita pertimuisse: tum cum primum reus à me factus sit: quod cum è prouincia recens esset: inuidiaq;, & infamia non recenti, sed uetere ac diuturna flagraret: tum ad iudicium corrumpendum tempus alienum offenderet. Itaq; cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam postulassem: inuenit iste qui sibi in Achaiam biduo breuiorem diem postularet: non ut idem conficeret diligentia, & industria sua: quod ego meo labore, & uigilijs consecutus sum. etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundusium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obij: ut omnium populorum, priuatorumq; literas, iniuriasq; cognoscerem. ut perspicuum cuiuis esse possit: hominem ab isto quæsitum esse: non qui reum suum adduceret: sed qui meum tempus obsideret. Nunc homo audacissimus, atq; amentissimus hoc cogitat. intelligit me ita paratum, atq; instructum in iudicium uenire: ut nonmodo in auribus uestris, sed in oculis omnium sua furta, atq; flagitia defixurus sim. uidet senatores multos esse testes audaciæ suæ: uidet multos Equites romanos: frequentes præterea ciues, atq; socios, quibus ipse insignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amicissimis ciuitatibus legationes cum publicis authoritatibus, ac testimonijs conuenisse. quæ cum ita sint: usq; eo de omnibus bonis male existimat: usq; eo senatoria iudicia perdita, profligataq; esse arbitratur: ut hoc palàm dictitet: non sine causa se cupidum pecuniæ fuisse: quoniam tantum in pecunia præsidium experiatur esse: sese (id quod difficillimum fuerit) tempus ipsum emisse iudicij sui: quo cætera facilius emere posset: ut quoniam criminum uim subterfugere nullo modo poterat:

procellam temporis demitaret. quod si nonmodo in causa, uerum in aliquo honesto præsidio, aut in alicuius eloquentia, aut gratia, spem aliquam collocasset: profecto nō hæc omnia colligeret: atq; aucuparetur: non usq; eo despiceret, contemneretq; ordinem senatorium: ut arbitratu eius deligeretur ex senatu, qui reus fieret: qui, dum hic quæ opus essent, compararet: causam interea ante eū diceret. quibus ego rebus quid iste speret: & quo animum intendat: facile perspicio. quamobrem uero se confidat aliquid perficere posse hoc Glabrione Prætore, et hoc consilio intelligere non possum. unum illud intelligo: quod prætor in reiectione iudicum iudicauit: ea spe istum fuisse præditum: ut omnem rationem salutis in pecunia poneret: hoc erepto præsidio, ut nullam sibi rem adiumento fore arbitraretur. etenim quod est ingenium tantum? quæ tanta facultas dicendi, & copia? quæ istius uitam tot uicijs flagitijsq; coniunctam, iam pridem omnium uoluntate iudicioq; damnatam, aliqua ex parte possit defendere? cuius ut adolescentiæ maculas ignominiasq; præteream: quæstura primus gradus honoris qd aliud habet in se: nisi Cn. Carbonem spoliatum à quæstore suo pecunia publica? nudatum & proditum consulem? desertum exercitum? relictam prouinciam? sortis necessitudinem, religionemq; uiolatam? Cuius legatio exitium fuit Asiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus est: cum in Cn. Dolobellam scelus suum illud pristinum renouauit, & instaurauit quæstorium: cum eum, cui legatus, & proquæstore fuisset: & in inuidiam suis maleficijs adduxit: & in ipsis periculis nō solum deseruit: sed etiam oppugnauit: ac prodidit. Cu-

ius prætura urbana ædium sacrarum fuit, publicorumq; operum depopulatio: simul in iure dicendo bonorum possessionumq; contra omnium instituta addictio, et condonatio. Iam uero omnium uiciorum suorum plurima & maxima constituit monimenta, & indicia in prouincia Sicilia: quam iste per triennium ita uexauit: ac perdidit: ut ea restitui in antiquum statum nullo modo possit: uix autem per multos annos innocentesq; prætores aliqua ex parte recreari aliquando posse uideatur. Hoc prætore Siculi neq; suas leges, neq; nostra Senatus consulta, neq; communia iura, tenuerunt. tantum quisq; habet in Sicilia quantũ hominis auarissimi, et libidinosissimi aut imprudentiam subterfugit: aut satietati superfuit. nulla res per triennium nisi ad nutum istius iudicata est: nulla res cuiusquam tam patria, atq; auita fuit: quæ nõ ab eo, imperio istius abiudicaretur: innumerabiles pecuniæ ex aratorum bonis nouo nefarioq; instituto coactæ: socij fidelissimi in hostium numero existimati: Ciues Ro. seruilem in modum cruciati, & necati: homines nocentissimi propter pecuniam iudicio liberati: honestissimi, atq; integerrimi absentes rei facti, indicta causa damnati, & eiecti: portus munitissimi, maximæ tutissimæq; urbes, piratis, prædonibusq; patefactæ: nautæ, milites q; Siculorum, socij nostri, atq; amici fame necati: classes optimæ, atq; opportunissimæ cum magna ignominia Populi Ro. amissæ, & perditæ. idem iste Prætor monumenta antiquissima partim regum locupletissimorum, quæ illi ornamento urbibus esse uoluerunt: partim etiam nostrorum Imperatorum, quæ uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt: aut reddiderunt: spoliauit: nudauitq; omnia. neq; hoc solum in statuis

publicis, ornamentisq́; fecit: sed etiam delubra omnia sanctissimis religionibus consecrata, depeculatus est. deum deniq; nullum Siculis, qui ei paulo magis affabre atq; antiquo artificio factus uideretur: reliquit. In stupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare pudore deterreor. simul illorum calamitatem commemorando augere nolo: quibus liberos coniugesq́; suas integras ab istius petulantia conseruare non licitum est. At enim hæc ita commissa sunt ab isto: ut non cognita sint ab omnibus. hominem esse arbitror neminem: qui nomen istius audierit: quin facta quoq; eius nefaria commemorare possit. ut mihi magis timendum sit: ne multa crimina prætermittere, quàm ne qua in istum fingere existimer. neq; enim mihi uidetur hæc multitudo, quæ ad audiendum conuenit: cognoscere ex me causam uoluisse: sed ea, quæ scit: mecum recognoscere. Quæ cum ita sint: iste homo amens, ac perditus alia mecum ratione pugnat. non id agitur: ut alicuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non authoritate cuiusquam, non potentia nititur. simulat his se rebus confidere. sed uideo quid agat: neq; enim agit occultissime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc est hominum arrogantium nomina: qui non tam me impediunt: quod nobiles sunt: quàm adiuuant: quod noti sunt: simulat se eorum præsidio confidere: cum interea aliud quiddam iam diu machinetur. Quam spem nũc habeat in manibus: & quid moliatur: breuiter iam Iudices exponam: sed prius ut ab initio res ab eo constituta sit: quæso cognoscite. Vt primum è prouincia redijt: redemptio est huius iudicij facta grandi pecunia: mansit in conditione atq; pacto usq; ad eum finem: dum

Iudices reiecti sunt. posteaquam reiectio iudicium facta est: quod et in sortitione, istius spem fortuna populi romani, et in reijciendis iudicibus, mea diligentia istorũ impudentiam uicerat: renunciata est tota conductio. præclare se res habebat: libelli nominum uestrorum consilij'q; huius, in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullæ sordes uidebantur his sententijs allini posse. cum iste repente ex alacri, atq; læto, sic erat humilis, atq; demissus: ut nonmodo populo romano, sed etiam sibi ipse condemnatus uideretur. Ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadem illa uetera consilia pecunia maiore repetuntur: eædem'q; uestræ famæ, fortunis'q; omnium insidiæ per eosdem homines comparantur. quæ res primo Iudices pertenui nobis argumento, indicio'q; patefacta est. post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine ullo errore peruenimus. nam ut Hortensius Cons. designatus domum reducebatur e campo cum maxima frequentia à multitudine: fit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quam contumeliæ causa nominatum uolo. etenim ea dicam: quæ ille si commemorari noluisset: non tanto in conuentu, tam aperte, palam'q; dixisset: quæ tamen à me pedetentim, caute'q; dicentur: ut amicitiæ nostræ, & dignitatis illius habita ratio esse intelligatur. uidet ad ipsum fornicem fabianum in turba Verrem: appellat hominem: & ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui consul erat factus: propinquis necessarijs'q; eius, qui tum aderant: uerbum nullum facit: cum hoc consistit: hunc amplexatur: hunc iubet sine cura esse. renuncio inquit tibi: te hodiernis comitijs esse absolutum.

quod cum tam multi homines honestissimi audissent: statim ad me defertur. immo uero, ut quisq; me uiderat, narrabant. alijs illud indignum, alijs ridiculum uidebatur. ridiculum ijs, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitijs consularibus positam arbitrabantur. indignum ijs, qui altius perspiciebant: & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendum spectare arbitrabantur. etenim sic ratiocinabantur: sic honestissimi homines inter se, & mecum loquebantur: aperte iam & perspicue nulla esse iudicia: qui reus pridie iam ipse se condemnatum putabat: is posteaquam defensor eius Consul est factus absoluitur. quid igitur? quod tota Sicilia quod omnes Siculi, omnes negociatores, omnes publicæ, priuatæq; literæ Romæ sunt: nihil ne id ualebit? nihil, inuito Cons. designato. quid Iudices? non crimina, non testes, non existimationem populi Ro. sequentur? non: omnia in unius potestate, ac moderatione uertentur. uere loquar Iudices: uehementer me hæc res commouebat. optimus enim quisq; ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur: sed nos non tenebimus iudicia diutius. etenim quis poterit Verre absoluto de transferendis iudicijs recusare? erat omnibus molestum: neq; eos tam istius perditi subita lætitia, quàm hominis amplissimi noua gratulatio commouebat. cupiebam dissimulare, me id moleste ferre: cupiebam animi dolorẽ uultu tegere: & taciturnitate celare. ecce autem illis ipsis diebus, cum prætores designati sortirentur: et M. Metello obtigisset: ut ijs de pecunijs repetundis quæreret: nunciatur mihi, tantam gratulationem isti esse factam: ut is quoq; domum pueros mitteret: qui uxori suæ nunciarent. sane ne hæc qui-

dem res mihi placebat: neq; tantopere quid in hac sorte metuendum mihi esset: intelligebam. unum illud ex hominibus certis, ex qbus omnia comperi: reperiebam: fiscos complures cum pecunia siciliensi à quodam senatore ad Equitem Romanum esse translatos: ex his quasi X fiscos ad senatorem illum relictos esse comitiorum nomine: diuisores omnium tribuum noctu ad istum uocatos. ex quibus quidam qui se omnia mea causa facere debere arbitrabatur: eadem illa nocte ad me uenit. demonstrat qua iste oratione usus esset: commemorasse istum quam liberaliter eos tractasset etiam antea: cum ipse præturam petisset: & proximis consularibus, prætorijsq; comitijs: deinde esse pollicitum quantum uellent pecuniæ: si me ædilitate deiecissent. hoc alios negasse audere: alios respondisse: non putare id perfici posse. inuentum tamen esse fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romilia ex optima diuisorum disciplina, patris istius discipulum, atq; amicum: qui HS quingentis millibus depositis, id se perfecturũ polliceretur: & fuisse tamen nonnullos: qui se una facturos esse dicerent. quæ cum ita essent: sane beniuolo animo me, ut magnopere cauerem, præmonebat. Sollicitabar rebus maximis uno, atq; eo perexiguo tempore. urgebát comitia. & his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iudiciũ. ei quoq; negocio fisci sicilienses minabantur. agere, quæ ad iudicium pertinebant libere, comitiorum metu deterrebar. petitioni toto animo seruire, propter iudicium non licebat. minari deniq; diuisoribus ratio nõ erat: propterea, quod eos intelligere uidebam, me hoc iudicio districtum, atq; obligatum futurum. Atq; hoc ipso tempore Siculis denunciatum esse audio, primum ab

Hortensio, domum ad illum ut uenirent. siculos sanè in eo liberos fuisse: qui quamobrem accerserentur, cum intelligerent: non uenisse. interea comitia nostra, quorum iste se, ut cæterorũ hoc anno comitiorum, dominum esse arbitrabatur: haberi cœpta sunt. cursare iste homo potens, cum filio blando, & gratioso circum tribus: paternos amicos, hoc est diuisores appellare omnes: & conuenire. quod cum esset intellectum: & animaduersum: fecit animo libentissimo populus romanus: ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuissent: ne eiusdem pecunijs de honore deijcerer. posteaquam illa petitionis magna cura liberatus sum: animo cœpi multo magis uacuo, ac soluto, nihil aliud nisi de iudicio agere: & cogitare. Reperio Iudices hæc ab istis consilia inita, & constituta: ut quacunq; opus esset ratione, res ita duceretur: ut apud M. Metellum prætorem causa diceretur. in eo esse hæc commoda: primum M. Metellum amicissimum: deinde Hortensium Cons. non solum, sed etiá Q. Metellum: qui quàm isti sit amicus attendite. dedit enim prærogatiuam suæ uoluntatis eiusmodi: ut isti pro prærogatiuis iam reddidisse uideatur. an me taciturũ tantis de rebus existimauistis? & in tanto Reip. existimationisq; meæ periculo cuiquam consulturum potius: quàm officio & dignitati meæ? accersit alter Cons. designatus Siculos: ueniunt nonnulli: propterea quod Q. Metellus esset prætor in Sicilia: cum ijs ita loquitur: se Consulem esse: fratrem suum, alterum Siciliam prouinciam obtinere: alterum esse quæsiturum de pecunijs repetundis: Verri ne noceri possit multis rationibus esse prouisum. quid est quæso Metelle iudicium corrumpere? si hoc non est? testes, præsertim Siculos, timidos homines, et afflictos,

nō solum authoritate deterrere: sed etiā Consulari metu, & duorum prætorū potestate? q̄d faceres pro homine innocente, & propinquo? cum propter hominem perditissimum, atq; alienissimum, de officio, ac dignitate decedis? & committis: ut, quod ille dictitat: alicui, qui te ignorat: uerum esse uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, ut cæteros ex uestra familia, sed opera sua Consulem factum. Duo igitur Conss. & quæsitor erunt ex illius uoluntate. non solum effugiemus inquit hominem in quærendo nimium diligentem, nimium seruientem populi existimationi, M. Glabrionem: accedet nobis etiam illud: iudex est M. Cæsonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus, & cognitus: quem minime expediat esse in eo consilio: quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea, quod iam antea, cum iudex in Iuniano consilio fuisset: turpissimum illud facinus nō solum grauiter tulit: sed etiam in medium protulit. hunc Iudicem ex Cal. Iun. non habebimus. Q. Manlium, & Q. Cornificium duos seuerissimos, atq; integerrimos iudices, quod Tr. Pl. tum erunt: iudices non habebimus. P. Sulpitius iudex tristis, & integer magistratum ineat necesse ē nonis decēbribus. M. Crepereius ex acerrima illa equestri familija, & disciplina, L. Cassius ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum seuerissima, Cn. Tremellius homo summa religione, & diligentia, tres hi homines ueteres Tribuni militares sunt designati: ex Cal. Ianuar. non iudicabunt. subsortiemur etiam in M. Metelli locum: quoniam is huic ipsi quæstioni præfuturus est. ita secundum Cal. Ian. & prætore, & propè toto consilio commutato, magnas accusa-

toris minas, magnamq; iudicij expectationem ad nostrum arbitrium, libidinemq; eludemus. nonæ sunt hodiæ sextiles: hora nona conuenire cœpistis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos uotiuos: quos Cn. Pompeius facturus est. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani consequẽtur. ita propè XL diebus interpositis, tum deniq; se ad ea, quæ à nobis dicta erunt: responsuros esse arbitrantur. deinde se ducturos & dicendo, & accusando facile ad ludos uictoriæ. cum his plebeios esse coniunctos: secundum quos aut nulli aut pauci dies ad agendũ futuri sunt. ita defessa, ac refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum esse uenturam. quem ego hominem si eius fidei diffisus essem: iudicem non retinuissem. nunc tamen eo animo sum: ut eo iudice quàm prætore hanc rem transigi malim: & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego Iudices iam uos consulo: quid mihi faciendum putetis. id enim consilij mihi profecto taciti dabitis: quod egomet mihi necessario capiendum intelligo. si utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, industriæ, diligentiæq; capiam fructum: & ex accusatione perficiam: ut nemo unquam post hominum memoriam paratior, uigilantior, compositior ad iudicium uenisse uideatur. sed in hac laude industriæ meæ, reus ne elabatur summum periculum est. quid est igitur, quod fieri possit? non obscurum opinor, neq; absconditum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit: in alia tempora reseruemus. nunc hominem tabulis, testibus, priuatis, publicisq; literis, authoritatibusq; accusemus. res omnis mihi tecum erit Hortensi. dicam aperte. si te me

cum dicendo, ac diluendis criminibus in hac causa contendere putarem: ego quoq; in accusando, atq; in explicandis criminibus operam consumerem. nunc quoniam pugnare contra me instituisti, non tam ex tua natura, quàm ex istius tempore, & causa: maliciosæ necesse est istiusmodi rationi aliquo consilio obsistere. tua ratio est: ut secundum binos ludos mihi respondere incipias. mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita fiet ut tua ista ratio existimetur astuta: meum hoc consilium necessarium. uerum illud quod institueram dicere, mihi rem tecum esse: huiusmodi est. ego cum hanc causam siculorum rogatu recepissem: idq; mihi amplum, & præclarum existimassem: eos uelle meæ fidei, diligentiæq; periculum facere, qui innocentiæ, abstinẽtiæq; fecissent: tum suscepto negocio maius mihi quiddam proposui: in quo meam in Remp. uoluntatem populus Ro. perspicere posset. nam illud mihi nequaquam dignum industria, conatuq; meo uidebatur: istum à me in iudiciũ iá oĩum iudicio condẽnatũ uocari: nisi ista tua intolerabilis potentia, et ea cupiditas, qua ꝑ hosce annos in q̃busdã iudicijs usus es: etiã in istius hominis desperati causa interponeretur. nunc uero, quoniam hæc te omnis dominatio, regnumq; iudiciorum tantopere delectat: & sunt homines: quos libidinis, infamiæq; suæ, neq; pudeat: neq; tedeat: qui quasi de industria in odium offensionemq; populi Ro. irruere uideantur: hoc me profiteor suscepisse: magnum fortasse onus, & mihi periculosum: ueruntamen dignũ in quo omnes neruos ætatis, industriæq; meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, & audacia premitur: & urgetur infamia iudiciorum: profiteor huic generi hominum me inimicum, accusatorem,

odiosum,

odiosum, assiduum, acerbum aduersarium. hoc mihi sumo: hoc mihi deposco: quod agam in magistratu: quod agam ex eo loco: ex quo me populus Ro. ex Cal. Ian. secum habere de Rep. ac de hominibus improbis uoluit. Hoc munus ædilitatis meæ populo Ro. amplissimum, pulcherrimumq́; polliceor. moneo: prædico: ante denuntio: qui aut deponere, aut recipere, aut accipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse: quiq́; ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam suam professi sunt: abstineant in hoc iudicio manus animosq́; ab hoc scelere nefario. Erit tum consul Hortensius cum summo imperio, & potestate: ego autem ædilis: hoc est paulo amplius, q̃ priuatus. tamen hæc huiusmodi res est: quam me acturum esse polliceor: ita populo Ro. grata, atq; iucũda: ut ipse Cons. in hac causa, præ me minus etiam, si fieri possit, quàm priuatus esse uideatur. omnia nonmodo commemorabuntur: sed etiam expositis certis rebus agentur: quæ intra decem annos, postea quam iudicia ad senatum trás lata sunt: in rebus iudicandis nefarie, flagitioseq́; facta sunt. cognoscet ex me populus Ro. quid sit: quamobrem cum equester ordo iudicaret: annos propè quinquaginta continuos nullo iudice equite Ro. iudicante, ne tenuissima quidem suspicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam constituta sit: quid sit, quod iudicijs ad senatorium ordinem translatis, sublataq́; populi Ro. in unumquenq; nostrum potestate, Q. Calidius damnatus dixerit: minoris HS XXX prætorium hominem honeste non posse damnari: quid sit, quod P. Septimio senatore damnato Q. Hortensio prætore de pecunijs repetundis, lis æstimata sit eo nomine: quod ille ob rem

iudicandam pecuniam accepisset: quod in C. Herennio, quod in C. Popilio senatoribus: qui ambo peculatus dãnati sunt: quod in M. Attilio, qui de maiestate damnatus est: hoc planum factum est: eos pecuniam ob rem iudicandam accepisse: quod inuenti sunt senatores: qui C. Verre Pr. urbano sortiente, exirent in eum reum: quẽ incognita causa condemnarent: quod inuentus est senator: qui cum iudex esset: in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet: quam iudicibus diuideret: & ab accusatore: ut reum damnaret. Iam uero quomodo illam labem ignominiam calamitatemq; totius ordinis conquerar? hoc factum esse in hac ciuitate: cum senatorius ordo iudicaret: ut discoloribus signis, iuratorum hominũ sententiæ notarentur. Hæc omnia me diligenter seuereq; acturum esse polliceor. quo me tandem animo fore putetis? siquid in hoc ipso iudicio intellexero, simili aliqua ratione esse uiolatum, atq; commissum. cum præsertim planum facere multis testibus possim: C. Verrem in Sicilia multis audientibus sæpe dixisse: se habere hominem potentem: cuius fiducia prouinciam spoliaret: neq; sibi soli pecuniam quærere: sed ita triennium illud præturæ siciliensis distributum habere: ut secum præclare agi diceret: si unius anni questum in rem suam conuerteret: alterum patronis & defensoribus suis traderet: tertium illum uberrimum questuosissimumq; annum totum iudicibus reseruaret. Ex quo mihi uenit in mentem illud dicere: quod apud M. Glabrionem nuper cum in reijciendis iudicibus commemorassem: intellexi uehementer populum Ro. commoueri. me arbitrari fore: uti nationes exteræ legatos ad populum Ro. mitterent: ut lex de pecunijs repetundis iudiciumq; tolleretur. si enim

ĩudicia nulla sint: tantum unumquẽq; ablaturum pu-
tant: quantum sibi ac liberis suis satis esse arbitrarẽtur.
nunc quod eiusmodi iudicia sint: tantum unumquẽq;
auferre: quantum sibi, patronis, aduocatis, prætoribus, iu
dicibus satis futurum sit. hoc profecto infinitum esse. se
auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse: nocentis=
simæ uictoriæ non posse. O' commemoranda iudicia:
præclaramq; existimationem nostri ordinis: cum socij
populi Ro. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt:
quæ à maioribus nostris sociorũ causa comparata sunt.
an iste unquam de se bonam spem habuisset: nisi de uo=
bis malam opinionem animo imbibisset? quo maiore etiã
si fieri potest: apud uos odio esse debet: quàm est apud po
pulum romanum: cum in auaricia, scelere, periurio, uos
sui similes arbitretur. Cui loco per deos immortales iu
dices consulite: ac prouidete. moneo: prædicoq;, id quod in
telligo: tempus opportunissimum uobis hoc diuinitus da=
tum esse: ut odio, inuidia, infamia, turpitudine, totum or
dinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla reli-
gio, nulla deniq; existimantur esse iudicia. itaq; à populo
Ro. contemnimur: despicimur: graui diuturnaq; iam fla
gramus infamia. neq; enim ullam aliam ob causam po=
pulus Ro. tribunitiam potestatem tanto studio requisi-
uit: quam cum poscebat: uerbo illam poscere uidebatur:
re uera iudicia poscebat. neq; hoc Q. Catulum homi-
nem sapientissimum, atque amplissimum fugit: qui Cn.
Pompeio uiro fortissimo, & clarissimo de tribunitia po
testate referenti, cum esset sententiã rogatus: hoc initio est
summa cũ authoritate usus: patres cõscriptos iudicia ma=
le & flagitiose tueri. quod si in rebus iudicandis popu-
li Ro. existimationi satisfacere uoluissent: non tantopere

hominés fuiſſe tribunitiā poteſtatem deſideraturos. Ipſe deniq; Cn. Pompeius, cum primum concionem ad urbē Cons. deſignatus habuit: ubi, quod maxime expectari uidebatur: oſtendit: ſe tribunitiā poteſtatem reſtituturum: factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixiſſet: populatas, uexatasq́; eſſe prouincias: iudicia autem turpia, & flagitioſa fieri: ei rei ſe prouidere, ac conſulere uelle: tum uero non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus Ro. ſignificauit uoluntatem. Nunc autem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant quemadmodum ſe unuſquiſq; ueſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandisq́; legibus: uident adhuc poſt legem tribunitiam unum ſenatorem uel tenuiſſimum eſſe damnatum. quod tametſi non reprehendunt: tamen magnopere quod laudent, non habent. nulla eſt enim laus ibi eſſe integrum: ubi nemo eſt, qui aut poſſit: aut conetur corrumpere. hoc eſt iudicium in quo uos de reo, populus Ro. de uobis iudicabit: in hoc homine ſtatuetur: poſſit ne ſenatoribus iudicantibus homo nocentiſſimus pecunioſiſſimusq́; damnari. Deinde eſt huiuſmodi reus: in quo homine nihil ſit, præter ſumma peccata, maximamq́; pecuniam: ut ſi liberatus ſit: nulla alia ſuſpicio, niſi ea, quæ turpiſſima eſt: reſidere poſſit. non gratia, non cognatione, non alijs recte factis, non deniq; aliquo mediocri uicio, tot tantáq; eius uicia ſubleuata eſſe exiſtimabuntur. Poſtremo ego cauſam ſic agam iudices: eiuſmodi res, ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam: ut nemo à uobis ut iſtum abſoluatis per gratiam conetur contendere. habeo autem certam uiam atq; rationem: qua omnes illorum conatus inueſtigare, & conſequi poſſim. Ita res à me age

tur: ut in eorum consilijs omnibus nonmodo aures hominum, sed etiam oculi populi Ro. interesse uideantur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atq; infamiam delere potestis. constat inter omnes: post hæc iudicia, quibus nunc utimur: nullum hoc splendore, atq; hac dignitate consilium fuisse. hic si quid erit offensum: omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest: sed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur. Quapropter primum ab dijs immortalibus, quod sperare mihi uideor: hoc idem iudices peto: ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iam pridem inuentus est: reperiatur. Deinde si plures improbi fuerint: hoc uobis, hoc populo Ro. iudices confirmo: uitam mehercule mihi prius, quam uim, perseuerantiámq; ad illorum improbitatem persequendam defuturam. uerum quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq; meis, tum cum admissum erit: dedecus seuere me persecuturum esse polliceor: id ne accidat tu tua sapientia, authoritate, diligentia M. Glabrio potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus: ut is hoc iudicio probatus, cum populo Ro. & in laude, & in gratia esse possit. cogita quo loco sis: qd dare populo romano, quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem: qua lege populus Ro. de pecunijs repetundis optimus iudicijs seuerissimusq; iudicibus usus est. circunstant te summæ authoritates: quæ te obliuisci laudis domesticæ non sinant: quæ te dies, noctesq; commoneant: fortissimum tibi patrem, sapientissimum auum, grauissimum socerum fuisse. quare si

Glabrionis patris uim, & acrimoniam cœperis ad resistendum hominibus audacissimis: si aui Scæuolæ prudentiam ad prospiciendas insidias: quæ tuæ atq; horum famæ comparantur: si soceri Scauri constantiam: ut nequis te de uera, & certa possit sententia dimouere: intelliget populus Ro. integerrimo, atq; honestissimo prætore, delectóq; consilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuisse momenti ad suspicionem criminis, quàm ad rationem salutis. Mihi certum est non committere ut in hac causa prætor nobis, consiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci: ut Siculi, quos adhuc serui designatorum conss. non mouerunt: cum eos nouo exemplo arcesserent: eos tum lictores consulum uocent: ut homines miseri, antea socij, atq; amici populi Ro. nunc serui, ac supplices, nonmodo ius suum, fortunasq; omnes eorum imperio amittant: uerum etiam deplorandi iuris sui potestatem non habeát. non sinam profecto causa à me perorata, XXX diebus interpositis, tum nobis deniq; respondeant: cum accusatio nostra in obliuionem diuturnitatis adducta sit. non committam ut tum res iudicetur: cum hæc frequẽtia totius Italiæ Roma discesserit: quæ conuenit uno tempore undiq;, comitiorum, iudiciorum, censendiq; causa. huius iudicij, & laudis fructum, & offensionis periculum, uestrum, laborem sollicitudinemq;, nostram, scientiam quid agatur, memoriamq; quid à quoq; dictum sit, omnium puto esse oportere. faciam hoc non nouum: sed ab alijs, qui nunc principes nostræ ciuitatis sunt: ante factum: ut testibus utar statim. illud à me nouum iudices cognoscetis: quod ita testes constituam: ut crimen totum explicem. ubi id interrogando, argumentis,

atq; oratione firmauero: tum testes ad crimen accommodem: ut nihil inter illam usitatam accusationem, atq; hác nouam intersit: nisi quod in illa tunc, cum omnia dicta sunt: testes dantur: hic in singulas res dabuntur: ut illis quoq; eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq́; sit. siquis erit: qui perpetuam orationem, accusationemq́; desideret: altera actione audiet. nunc id quod facimus, ea ratione facimus: ut maliciæ illorum consilio nostro occurramus: necessario fieri intelligant. Hæc primæ actionis erit accusatio. Dicimus C. Verrem, cum multa libidinose, multa crudeliter, in ciues Ro. atq; in socios, multa in deos, hominesq; nefarie fecerit: tum præterea CCCC sextertia ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis, priuatis publicisq; authoritatibus, ita uobis planũ faciemus: ut hoc statuatis: etiá si spacium ad dicendum nostro commodo, uacuosq; dies habuissemus: tamen oratione longa nihil opus fuisse.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III. ORATIO VI.

n EMINEM uestrum ignorare arbitror Iudices: hūc per hosce dies sermonem uulgi, atq; hanc opinionem populi Ro. fuisse: C. Verrem altera actione responsurum non esse: neq; ad iudicium affuturum. quae fama non idcirco solum emanarat: quod iste certe statuerat, ac deliberauerat, non adesse: uerum etiam, quod nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur: qui tam nefarijs criminibus, tam multis testibus euictus, ora iudicum aspicere, aut os suum populo Ro. ostendere auderet. Est idem Verres qui fuit semper: ut ad audendum proiectus: sic paratus ad audiendum. praesto est: respondet: defenditur: ne hoc quidem sibi reliqui facit: ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur: si reticeat: & absit: tamen impudentiae suae pudentem exitum quaesisse uideatur. patior Iudices: & non moleste fero: me laboris mei, uos uirtutis uestrae fructum esse laturos. nam si iste id fecisset: quod primo statuerat: ut non adesset: minus aliquanto quàm mihi opus esset: cognosceretur: quid ego in hac accusatione comparanda, constituendáq; elaborassem. uestra uero laus tenuis plane`, atq; obscura Iudices esset. neq; enim hoc à uobis populus Ro. expectat: neq; eo potest esse contentus: si condemnatus sit is, qui adesse noluerit: et si fortes fueritis in eo:, quem nemo sit ausus defendere. immo uero adsit: respondeat: summis opibus,

ſumno ſtudio potentiſſimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate: ueſtra integritas cum iſtius pecunia: teſtium conſtantia cum illius patronorum minis, atq; potentia. tum demum illa uicta uidebuntur: cum in contentionem certamenq; uenerint. abſens ſi iſte eſſet damnatus: non tam ipſe ſibi conſuluiſſe, quàm inuidiſſe ueſtræ laudi uideretur. neq; enim ſalus ulla maior Reip. hoc tempore reperiri poteſt: quàm populum Ro. intelligere: diligenter reiectis ab accuſatore iudicibus, ſocios, leges, Remp. ſenatorio conſilio maxime poſſe defendi. neq; tanta fortunis omnium pernicies poteſt accedere: quàm opinione populi Ro. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. Itaq; mihi uideor magnam, & maxime ægrã, & propè depoſitam Reip. partem ſuſcepiſſe: neq; in eo magis meæ quàm ueſtræ laudi exiſtimationíq; ſeruiſſe. acceſſi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq; tollendam: ut cum hæc res pro uoluntate populi Ro. eſſet iudicata: aliqua ex parte mea diligentia conſtituta authoritas iudiciorum uideretur. poſtremo ut eſſet hoc iudicatum: ut finis aliquando iudiciariæ controuerſiæ conſtitueretur. etenim ſine dubio Iudices in hac cauſa ea res in diſcrimen adducitur. reus eſt enim nocentiſſimus. qui ſi condemnatur: deſinent homines dicere: his iudicijs pecuniam plurimum poſſe. ſin abſoluitur: deſinemus nos de iudicijs transferendis recuſare. tametſi de abſolutione iſtius, neq; ipſe iam ſperat: nec populus Ro. metuit. de impudentia ſingulari, quod adeſt: quod reſpõdet: ſunt qui mirẽtur: mihi propter eius audaciam, atq; amentiam ne hoc quidem mirandum uidetur. multa enim & in deos, et in homines impie, nefarieq; commiſit. quorũ

ſcelerum pœnis agitatur: & à mente, conſilioq; deducitur. agunt eum præcipitem pœnæ ciuium Romanorum: quos partim ſecuri percuſſit: partim in uinculis necauit: partim implorantes iura libertatis, & ciuitatis in crucem ſuſtulit. rapiunt eum ad ſupplicium dij patrij: quod iſte inuentus eſt: qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret: & parentes precium pro ſepultura liberum poſceret. religiones uero, cerimoniæq; omnium ſacrorum, fanorumq; uiolatæ, ſimulacraq; deorum, quæ nonmodo ex ſuis templis ablata ſunt: ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa, atq; abdita: conſiſtere eius animum ſine furore, atq; amentia non ſinunt. neq; iſte mihi uidetur ſe ad damnationem offerre ſolum: neq; hoc auariciæ ſupplicio communi, qui tot ſceleribus ſe obſtruxerit: contentus eſſe: ſingularem quandam pœnam iſtius immanis atq; importunæ naturæ deſiderat. non id ſolum quæritur: ut iſto damnato bona reſtituantur ijs, quibus erepta ſunt: ſed & religiones deorum immortalium expiandæ: & ciuium R. cruciatus, multorumq; innocentium ſanguis, iſtius ſupplicio luendus eſt. non enim furem, ſed ereptorem, non adulterũ, ſed expugnatorem pudicitiæ, non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumq;, non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium ſociorũq;, in ueſtrum iudicium adduximus. ut ego hunc unum eiuſmodi reum, poſt hominum memoriam fuiſſe arbitrer: cui damnari expediret. nam quis hoc non intelligit? iſtum abſolutum dijs hominibusq; inuitis, tamen ex manibus populi Ro. eripi nullo modo poſſe? quis hoc nõ perſpiciat? præclare nobiſcum actum iri: ſi populus Ro. iſtius unius ſupplicio contentus erit? ac non ſic ſtatuerit:

non istum maius in sese scelus concepisse: cum fana spoliaret: cum tot homines innocentes necaret: cum ciues Ro*manos morte, cruciatu, cruce affecerit: cum praedonum duces accepta pecunia dimiserit: quàm eos, si qui istum tot, tantis, tam nefarijs sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarent. non est non est in homine cuiquã peccandi locus* I*udices: non is est reus: non id tempus: non id consilium (metuo ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem est is: cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus, aut occultae surripi, aut impune eripi possit.* H*is ego iudicibus non probabo* C. V*errem contra leges pecunias coepisse? sustinebunt tales uiri, se tot senatoribus, tot equitibus romanis, tot ciuitatibus, tot hominibus honestissimis, ex tam illustri prouincia, tot populorum priuatorumq; literis non credidisse? tantae populi* R*o. uoluntati restitisse? sustineant. reperiemus: si istum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus: quibus probemus, istum in quaestura pecuniá publicam* C*n.* C*arboni* C*ons. datam auertisse: quibus persuadeamus, istum alieno nomine à quaestoribus urbanis, quod priore actione didicistis: pecuniá abstulisse. erunt qui & in eo quoq; audaciam eius reprehendãt: quod aliquot nominibus de capite quantum commodũ fuerit frumenti decumani, detraxerit. erunt etiam fortasse* I*udices: qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent: quod iste* M. M*arcelli, &* P. A*fricani monumenta, quae nomine, illorum, re uera, populi* R*o. & erant: & habebantur: ex fanis religiosissimis, ex urbibus sociorum, atq; amicorum non dubitauerit auferre. emerserit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium: quos accepta pecunia liberauit: uideat q̃d*

de illis respondeat: quos in eorum locum subditos domi suæ reseruauit: quærat non solum quemadmodũ nostro crimini, uerum etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi: meminerit se priore actiõe clamore populi romani infesto, atq; inimico excitatũ, confessum eẽ: duces à se prædonũ securi nõ esse percussos: se iam tum esse ueritum, ne sibi crimini daretur: eos ab se pecunia liberatos: fateatur id, quod negari non potest: se priuatum hominẽ prædonum duces uiuos, atq; incolumes domi suæ, posteaquam Romam redierit: usq; dum per me licuerit: tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit: ego oportuisse concedam. ex hoc quoq; euaserit: proficiscatur eò, quo me iam pridem uocat populus romanus. de iure enim libertatis, & ciuitatis suum putat esse iudicium: et recte putat. confringat iste sanè ui sua, consilia senatoria: quæstiones omnium perrumpat: euolet ex uestra seueritate: mihi credite arctioribus apud populum Ro. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus Ro. populus romanus: qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectantibus ab isto ciuem Romanum, qui cognitores homines honestos daret: sublatum esse in crucem dixerunt: credẽt omnes V & XXX tribus homini grauissimo, atq; ornatissimo M. Annio: qui se præsente ciuem Ro. securi percussum esse dixit: audietur à populo romano uir primarius eques romanus L. Flauius: qui suũ familiarẽ Herennium negociatorem ex Africa, cum eum Syracusis amplius centum ciues Ro. cognoscerent: lachrymantesq; defenderent: pro testimonio dixit, securi esse percussum: probabit fidem, & authoritatem, & religionem suam L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus: q iuratus apud uos dixit: multos ciues romanos in latumijs

istius imperio crudelissime p uim morte esse mulctatos. Hác ego causam cum a qã beneficio populi Ro. de loco su periore. nó uereor ne aut istum uis ulla ex populi Ro. suf fragijs eripere: aut à me ullum munus ædilitatis amplius, aut gratius populo Ro. esse possit. Quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil est iam quod in hac causa peccare Iudices quisquam, nisi uestro periculo possit. mea quidem ratio cum in præteritis est re bus cognita: tum in reliquis explorata, atq; prouisa est. ego meum studium in rempublicam, iam illo tempore ostendi: cum longo interuallo ueterem consuetudinem re tuli: & rogatu sociorum, atq; amicorum populi Ro. meo rum autem necessariorum nomen hominis audacissimi detuli. quod meum factum lectissimi uiri, atq; ornatissimi, quo in numero é uobis complures fuere: ita probauerunt: ut ei, qui istius quæstor fuisset: & ab isto læsus inimicitias iustas persequeretur: nonmodo deferendi nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet: facerent potestatem. in Siciliam sum inquirendi causa profectus: quo in negocio industriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, & testiũ declarauit: pudorem uero, ac religionem, quod cum uenissem Senator ad socios populi romani: qui in ea prouincia quæstor fuissem: ad hospites meos, ac necessarios, causæ communis defensor, diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxiliũ petiuissent. nemini meus aduentus labori, aut sumptui, neq; publice, neq; priuatim fuit. uim in inquirendo tantam habui: quantam mihi lex dabat: non quantam habere poteram istorum studio: quos iste uexarat. Romam ut ex Sicilia redij: cum iste, atq; istius amici homines lauti, & urbani sermones huiusce mo-

di dissipassent: quo animos testium retardarent: me magna pecunia à uera accusatione esse deductum: tametsi probabatur nemini: quod ex Sicilia testes erant ij, qui quæstorem me in prouincia cognouerant: & hinc homines maxime illustres, qui, ut ipsi noti sunt: sic nostrũ unumquenq; optime norunt: tamen usq; eo timui, ne quis de mea fide, atq; integritate dubitaret: donec ad reijciendos iudices uenimus. sciebam in reijciendis iudicibus nónullos memoria nostra pactionis suspicionem non uitasse: cum in ipsa accusatione eorum industria, ac diligẽtia probaretur. ita reieci iudices: ut hoc cõstet: post hũc statum populi romani, quo nũc utimur: simili splẽdore, & dignitate consiliũ nullum fuisse. quam iste laudem communem ait sibi esse mecum: qui cum P. Galbam iudicem reiecisset: M. Lucretium retinuit: & cum eius patronus ex eo quæreret: cur suos familiarissimos Sex. Peducæum, Q. Considium, Q. Iunium reijci passus esset: respondit: quod eos in iudicando nimium sui iuris, sententiæq; cognosceret. Itaq; iudicibus reiectis sperabam iam onus meũ uobiscum esse commune: putabã non solum notis, sed etiam ignotis probatam meam fidem esse, & diligentiam. quod me non fefellit. nam comitijs meis, cum iste infinita largitione contra me uteretur: populus Ro. iudicauit: istius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuisset: apud se contra honorem meum nihil posse debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum consedistis: quis tam inimicus huic ordini fuit? quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus? qui non conspectu, consessúq; uestro commoueretur? cum in eo uestra mihi dignitas fructum diligentiæ referret: id sum assecutus: ut

una hora, quia cœpi dicere: reo audaci, pecunioso, profuso, perdito, spem iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die testium tanto numero citato populus Ro. iudicaret, ipso absoluto Remp. stare non posse: ut alter dies amicis istius, & defensoribus nonmodo spem uictoriæ, sed etiam uoluntatem defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret: ut morbo simulato non quid responderet, sed quemadmodum non responderet: deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & urbanis, & prouincialibus, sic obrutus, atq; oppressus est: ut his ludorum diebus interpositis, nemo istum comperendinatum, sed condemnatum iudicaret. Quapropter ego, quod ad me attinet Iudices: uici. non enim spolia C. Verris, sed existimationem populi Ro. concupiui. meum fuit: cum causa accedere ad accusandum. quæ causa fuit illustrior? quàm à tam illustri prouincia defensorem constitui: & deligi? Reipublicæ consulere. quid iam Reip. honestius? quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem: cuius damnatione totus ordo cum populo Ro. & in laude, & in gratia possit esse? ostendere, ac persuadere hominem nocentem adductum esse. quis est in populo Ro. qui hoc non ex priore actione abstulerit? omnium ante damnatorum scelera, furta, flagitia, si in unum locum conferãtur: uix cum huius parua parte æquari, conferriq; posse? uos quod ad uestram famam, existimationem, salutemq; communem pertinet Iudices: prospicite: atq; consulite. splendor uester facit: ut peccare sine summo Reip. detrimento, ac periculo non possitis. non enim potest sperare populus romanus: esse alios in senatu qui recte possint iudicare: uos si non potueritis. necesse est cum de to-

to ordine desperarit: aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. hoc si uobis ideo leuius uidetur: quod putatis onus esse graue, & incommodum iudicare: intelligere debetis: primum interesse, utrum id onus uosmetipsi reieceritis: an quod probare populo Ro. fidem uestram, & religionem non potueritis: eo uobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiam illud cogitate: quanto periculo uenturi simus ad eos iudices: quos propter odium uestri populus Ro. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id quod intellexi Iudices. homines scitote esse quosdam: quos tantum odium uestri ordinis teneat: ut hoc palàm iam dictitent: se istum, quem sciant esse hominem improbissimum: hoc uno nomine absolui uelle: ut ab senatu iudicia per ignominiam, turpitudinemq; auferantur. Hæc me Iudices pluribus uerbis uobiscum agere coegit non timor meus de uestra fide: sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudicium retraxisset: nonnulli suspicati sunt non sine causa illius consilium tam repente esse mutatum. Nũc ne nouo querimoniæ genere uti possit Hortensius: & ea dicere: opprimi reum, de quo nihil dicat accusator: nihil esse tam periculosum fortunis innocentium: quàm tacere aduersarios: & ne aliter quàm ego uelim, meũ laudet ingenium: cum dicat: me, si multa dixissem, subleuaturum fuisse eum, quem contra dicerem: quia non dixerim: perdidisse: morem illi geram: utar oratione perpetua: non quoniam hoc sit necesse: uerum ut experiar: utrum ille ferat molestius: me tunc tacuisse: an nunc dicere? hic tu fortasse eris diligens: ne quam ego horã de meis legitimis horis remittam: nisi omni tempore, quod mihi lege concessum est: abusus ero: querere: deum atque

hominum

hominum fidẽ implorabis: ac conueniri C. Verrẽ: quod accusator nolit tam diu, q̃ diu liceat, dicere. qđ mihi lex mea causa det: eo mihi non uti non licebit? nam accusandi mihi tempus mea causa datum est: ut possem oratione mea crimina causamq; explicare. hoc si non utor: non tibi iniuriam facio: sed de meo iure aliquid, et commodo detraho. causam enim inquit cognosci oportet. ea re quidem, quod aliter condemnari reus non potest: quamuis sit nocens. id igitur tu moleste tulisti: à me aliquid factum esse: quominus iste condemnari posset? nam causa cognita multi possunt absolui: incognita quidem condemnari nemo potest. adimo enim comperẽdinatum: quod habet lex in se molestissimum: bis ut causa dicatur. quod aut mea causa potius est constitutum, q̃ tua: aut nihilo tua potius, q̃ mea. nã si bis dicere est commodũ: certe utriusq; commune est. si eum, qui posterius dixit: opus est redargui: accusatoris causa, ut bis ageretur, constitutum est. uerum ut opinor Glaucia primus tulit: ut comperẽdinaretur reus: antea uel iudicari primo poterat: uel amplius pronunciari. utram igitur putas legem molliorem? opinor illam ueterem: qua uel cito absolui, uel tarde condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem restituo: qua lege multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus condemnati sunt, nequaquam tam manifestis, neq; tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. accusabo. respondebis. testibus editis ita mittam in consilium: ut etiam si lex ampliandi faciat potestatem: tamen isti turpe sibi existiment: non primo iudicare. uerum si causam cognosci opus est: parum ne cognita est? dissimulamus Hortensi: quod sæpe in di-

cendo experti sumus. quis nos magnopere attendit unquam, in hoc quidem genere causarum: ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non'ne aut in tabulis, aut in testibus omnis expectatio iudicum est? dixi prima actione me planum esse facturũ C. Verrem HS quadringenties cōtra legẽ abstulisse. quid? hoc planius egissem? si ita narrassem. Dio quidam fuit Alesinus: qui cum eius filio prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna uenisset: nihil habuit neq; negocij, neq; controuersiæ. Verres simul ac tetigit prouinciam: statim Messanam literas dedit: Dionem euocauit: calũniatores ex sinu suo apposuit: qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ commissam esse dicerent. hac de re ostendit seipsum cogniturum. possum deinceps totam rem explicare: deinde ad extremũ id, quod accidit: dicere: Dionem HS decies centena millia numerasse: ut causam certissimam obtineret: præterea greges equarum eius istũ abigendos curasse: argenti uestisq; stragulæ quod fuerit: curasse auferendum. hæc neq; cum ego dicerem: neq; cũ tu negares: magni momenti nostra esset oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret? animumq; attenderet? cum Dio ipse prodiret: cum cæteri: qui tum in Sicilia negocijs Dionis interfuissent: cum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret: reperiretur pecunias sumpsisse mutuas: nomina sua exegisse: prædia uendidisse: cum tabulæ uirorum bonorum proferrentur: cum, qui pecuniam Dioni dederunt: dicerent: se iam tum audisse eos nummos sumi: ut Verri darentur: cum amici, hospites, patroni Dionis hominis honestissimi, hæc eadem se audisse dicerent. opinor cum hæc fierent: tum uos audiretis: sicut audistis: tum causa agi uideretur. sic à me sunt

acta omnia priore actione: ut in criminibus omnibus nullum esset: in quo quisquam uestrum perpetuam accusationem requirat. nego esse quicquã à testibus dictum: quod aut uestrum cuipiam esset obscurum: aut cuiusquam oratoris eloquentiã quæreret. etenim sic meipsum egisse memoria tenetis: ut in testibus interrogandis omnia crimina proponerem: & explicarem: ut cum rẽ totam in medio proposuissem: tum deniq; testem interrogarem. Itaq; nonmodo uos, quibus est iudicandum: nostra crimina tenetis: sed etiam populus Ro. totam accusationem, causamq; cognouit. tametsi ita de meo facto loquor: quasi ego illud mea uoluntate potius, quàm uestra iniuria adductus fecerim. interposuistis accusatorem: qui cum ego mihi C & X dies solos in Siciliam postulassem: C VIII sibi in Achaiam postularet: menses mihi tres cũ eripuissetis ad agendum maxime appositos: reliquum omne tempus huius anni me uobis remissurum putastis: ut cum horis nostris nos essemus usi: tu binis ludis interpositis, quadragesimo post die respõderes: deinde ita tempus duceretur: ut à M. Glabrione Pr. & à magna parte horũ iudicum, ad prætorẽ aliũ, iudicesq; alios ueniremus. Hæc si ego non uidissem: si me non omnes noti ignotiq; monuissent: id agi: id cogitari: in eo laborari: ut res in illud tempus reijceretur: credo si meis horis in accusando uti uoluissem: uererer ne mihi crimina nõ suppeterent: ne oratio deesset: ne uox uiresq; deficerent: ne quẽ nemo prima actione defendere ausus esset: eum ego bis accusare non possem. ego meum consilium tum iudicibus, tum populo ro. probaui. nemo est qui alia ratione istorum iniuriæ, atq; impudentiæ potuisse obsisti arbitretur. etenim qua stulticia fuissem? si, quam diẽ qui

istum eripiendum redemerunt: in cautione uiderunt: cum ita cauerent: si post Cal. Ian. in consilium iretur: in eam diem ego, cum potuissem uitare: incidissem? Nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur: quoniam in animo est, causam omnem exponere: habenda ratio est diligenter. itaq; primum illum actum istius uitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ suæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit: aut meministis: aut ex eo, quem sui simillimum produxit: recognoscere potestis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neq; solum quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere: considerabo. uos quæso date hoc, & concedite pudori meo: ut aliquam partem de istius impudētia reticere possim. omne illud tempus, quod fuit, antequam iste ad magistratus Remq; publicam accessit: habeat per me solutum, ac liberum: sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ, res patris eius, ætas ipsius pertulit: prætereantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. quæstor Cn. Papirio Consuli fuisti, abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hanc diem quæ fecisti in iudicium uoco. hora nulla uacua à furto, à scelere, crudelitate, flagitio, reperietur. hi sunt anni consumpti in quæstura, & legatione Asiatica, & Prætura urbana, & Prætura siciliensi. Quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusatiōis meæ. Quæstor, ex S. C. Prouinciam sortitus es: obtigit tibi Cōsularis: ut cum Cons. Cn. Carbone esses: eamq; prouinciam obtine

res: erat tum dissensio ciuium: de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: unum hoc dico: in eiusmodi tempore, ac sorte, statuere te debuisse, utrum malles sentire, atq; defendere. Carbo grauiter ferebat, sibi quæstorem obtigisse, hominem singulari luxuria, atq; inertia: uerum tamen ornabat eum beneficijs omnibus. ne diutius teneā: pecunia attributa numerata est. profectus est quæstor in prouinciam: uenit in Galliā expectatus ad exercitum Consularem cum pecunia: simulac primum ei occasio uisa est (cognoscite hominis principium magistratuum gerendorum, & Reip. administrandæ) auersa pecunia publica quæstor consulem, exercitum, prouinciamq; deseruit. Video quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquam afflari in hoc crimine, uoluntatis, dissensionisq; eorum, qbus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit. quibus illam reiectionem, proditionemq; Consulis sui gratam sperat fore. quasi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partium fecerit: ac non apertissime consulem, exercitum, prouinciamq; compilarit: & propter impudentissimum furtum aufugerit. est enim obscurum, et eiusmodi factum eius: ut possit aliquis suspicari: C. Verrem, quod terrere nouos homines non potuerit: ad nobilitatem, hoc est ad suos trāsisse: nihil fecisse propter pecuniam. uideamus rationes quemadmodum retulerit: iam ipse ostendet, quamobrē Cn. Carbonem reliquerit: iam se ipse indicabit. primū breuitatem cognoscite. ACCEPI inquit VICIES DVCENTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVI NVMMOS. DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAESTORIBVS, COHORTI PRAE

TORIAE HS MILLE QVINGENTA QVADRAGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVI NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. *hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortensi, aut quisquam omnium retulit? quid hoc est? quae impudentia? quae audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiusmodi est? illa tamen* HS *sexcenta millia, quae neq; falso quidem potuit describere, quibus data essent: quae se* Arimini *scribit reliquisse: quae ipsa* HS *sexcenta millia reliqua facta sunt: neq;* Carbo *attigit: neq;* Sylla *uidit: neq; in aerarium relata sunt. oppidum sibi elegit* Ariminũ*: quod, cum iste rationes ferebat: oppressum, direptumq; erat. non suspicabatur id, quod nunc sentiet: satis multos ex illa calamitate* Ariminensium*, testes nobis in hãc rem reliquos esse. reata denuo.* P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS RES RATIONVM RELATARVM: *reata.* EX S. C. *ut hoc pacto rationẽ referre liceret: eò* Syllanus *repente factus est: nõ ut honos, et dignitas nobilitati restitueretur. quod si illinc inanis profugisses: tñ ista tua fuga, nefaria, proditio* Consulis *tui, scelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus consul, seditiosus homo* Cn. Carbo *fuit. fuerit alijs: tibi quando esse coepit? posteaquam tibi pecuniam, rem frumentariam, rationes omnes suas, exercitumq; commisit. nam si tibi antea displicuisset: idem fecisses: quod anno post* M. Piso *quaestor, cum* L. Pisoni Consuli *obtigisset: non attigit pecuniã: non ad exercitum profectus est: quod de* Rep. *sensit: ita sensit: ut nec fidem suam, nec morem maiorum, nec necessitudinem sortis lae*

deret. etenim si hæc perturbare omnia, & permiscere uolumus: totam uitam periculosam, inuidiosam, infestamq; reddemus: si nullam religionem sors habebit: nullam societatem coniunctio secundæ, dubiæq; fortunæ: nullam authoritatem mores, atq; instituta maiorũ. omnium est communis inimicus: qui fuit hostis suorum. nemo unquam sapiens proditori credendum putauit. Ipse Sylla, cui aduentus istius gratissimus esse debuit: ab se hominem, atq; ab exercitu suo remouit: Beneuenti esse iussit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse intelligebat: ubi iste summæ rei, causæq; nocere nihil posset. ei præmia postea tamẽ liberaliter tribuit: bona quædam proscriptorum in agro beneuentano diripiẽda cõcessit. habuit honorem ut proditori: non ut amico fidẽ. Nunc, quamuis sint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uoluerunt: sed quid ipsis in tali re metuendum sit: cogitare. commune est hoc malum: communis metus: commune periculum. nullæ sunt occultiores insidiæ: q̃ hæ, quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. nam eum qui palàm est aduersarius: facile cauendo uitare possis. hoc uero occultum, intestinum, ac domesticum malum nonmodo non existit: uerum etiã opprimit: antequam perspicere, atq; explorare potueris. itane uero? tu cum quæstor ad exercitum missus sis, custos nõ solum pecuniæ, sed etiam Consulis: particeps omnium rerum, consiliorumq; fueris: habitus sis in liberum loco: sicut mos maiorum ferebat: repente relinquas? deseras? ad aduersarios transeas? O' scelus: O' portentum in ultimas terras exportandum. non enim potest ea natura quæ tantum facinus commiserit: hoc uno scelere esse

contenta: necesse est semper aliquid eiusmodi moliatur: necesse est in simili audacia perfidiaq; uersetur. Itaque idem iste, quem Cn. Dolobella postea C. Mallcolo occiso Proquæstore habuit (haud scio, an maior etiam hæc necessitudo fuerit, quàm illa Carbonis: ac plus iudiciũ uoluntatis ualere, q̃ sortis debeat) idem in Cn. Dolobellã, qui in Cn. Carbonem fuit. nam quæ in ipsum ualebãt crimina: contulit in istum: causamq; illius omnem ad inimicos, accusatoresq; detulit. ipse in eum, cui Legatus Proquæstore fuerat: inimicissimum, atq; improbissimum testimonium dixit. ille miser cum esset: tum proditione istius nefaria, tum improbo, & falso eiusdem testimonio, tum multo ex maxima parte istius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? ad aliquam spem, tam perfidiosum, tam importunum animal reseruetis? qui in Cn. Carbonem sortem, in Cn. Dolobellam uoluntatem neglexerit: ac uiolarit: eosq; ambos non solum deseruerit: sed etiam prodiderit: atq; oppugnarit. Nolite quæso Iudices breuitate orationis meæ potius, quàm rerum ipsarum magnitudine crimina ponderare. mihi enim properandũ necessario est: ut omnia uobis, quæ mihi constituta sunt: possim exponere. quamobrem quæstura istius demonstrata, primiq; magistratus, & furto, & scelere perspecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proscriptionum, ac rapinarũ prætermittam: neq; ego istum sibi ullam ex communi calamitate defensionem sinam sumere: suis eum certis, propriisq; criminibus accusabo. quamobrem hoc omni tempore Syllano ex accusatione circunscripto, legationem eius præclaram cognoscite. Posteaq̃ Cn. Dolobellæ prouincia Cilicia cõstituta est: O' dii

immortales, quanta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit? id quod Cn. Dolobellæ principium maximæ calamitatis fuit. nam ut iste profectus est: quacunq; iter fecit: eiusmodi fuit: non ut legatus populi romani, sed ut quædam calamitas peruadere uideretur. In Achaia (prætermittam minora omnia: quorum simile forsitan alius quoq; aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare: nisi quod si in alium reum diceretur: incredibile uideretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret: animaduertit. improbum: sed non inauditum. genus animaduersionis uidete: quæretis ex quo genere hominem istum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atq; humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi ro. socium, atq; amicum fumo excruciatum, semiuiuum reliquit. Iam quæ iste signa, quas tabulas pictas, ex Achaia sustulerit: non dicam hoc loco: est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandam seruatus. Athenis audistis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolobellæ iudicio. dictum? etiam æstimatum. huius consilij non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clàm sustulit signa pulcherrima, atq; antiquissima: eáq; in onerariam nauem suam conijcienda curauit. postridie cum spoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant: grauiter ferebant. est enim tanta apud eos eius fani religio, atq; antiquitas: ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant: ne forte ea res ad Dolobellam ipsum

pertineret. Tum subito tempestates coortæ sunt maximæ Iudices: ut nonmodo proficisci, cum cuperet, Dolobella non posset: sed uix in oppido consisteret. ita magni fluctus eijciebantur. hic nauis illa prædonis isthus onusta signis religiosis, expulsa, atq; eiecta fluctu, frangitur: in litore signa illa Apollinis reperiuntur: iussu Dolobellæ reponuntur: tempestas sedatur: Dolobella de loco proficiscitur. Non dubito, quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis: nunc tamen in metu periculóq; tuo, tuorum tibi scelerum ueniat in mentem. potest ne tibi ulla spes salutis commoda ostendi? cum recordaris, in deos immortales quàm impius, quàm sceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium spoliare ausus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias, ac sacrilegas afferre conatus es? si in pueritia non his artibus, & disciplinis institutus eras: ut ea quæ literis mandata sunt: disceres: atq; cognosceres: ne postea quidem, cum in ea ipsa loca uenisti: potuisti accipere id, quod est proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinã, temporibus exactis fugisse Delum: atq; ibi Apollinem Dianamq; peperisse. qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur: tantaq; eius authoritas religionis & est: & semper fuit: ut ne Persæ q; dem, cum bellum toti græciæ dijs hominibusq; indixissent: & mille numero nauium classem ad Delum appulissent: quicquam conarentur aut uiolare: aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbissime, atq; amentissime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? et si tum hæc non cogita-

bas: ne nunc quidem recordaris? nullum esse tantum malum: quod non tibi pro sceleribus tuis iam diu debeatur? In Asiam uero postquam uenit: quid ego aduentus istius prandia, coenas, equos, muneráq; commemorẽ? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per uim signa pulcherrima dico abstulisse. item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (praetereo pecuniam quam eripuit) Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur: qui urbé illam dicitur condidisse: cuius ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipsum inquam Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio uidistis: abstulit magno cum gemitu ciuitatis. Illa uero expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiae, quàm luctuosa Samijs fuit? quàm acerba toti Asiae? quàm clara apud deos? quàm nemini uestrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiam Samo uenissent: responsum tulerunt: eiusmodi querimonias, quae ad Legatum populi Ro. pertinerent: non ad praetorem, sed Romam deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quae signa sustulit? quae cognoui egomet apud istum in aedibus nuper: cum obsignandi gratia uenissem. quae signa nunc Verres ubi sunt? illa quaero: quae apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in sylua deniq; disposita sub diuo uidimus. cur ea q̃ diu alium praetorem, cum his iudicibus, quos in horum locum sub sortitus es: de te in consilium iturum putasti: tam diu domi fuerunt? posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis uti malle uidisti: nullum signum domi reliquisti? praeter duo, quae in medijs aedibus sunt: quae ipsa Samo sublata sunt? non putasti me tuis familiarissimis in hanc

rem testimonia denunciaturum? qui tuæ domi sæpe fuissent: ex quibus quærerem signa scirent ne fuisse: quæ nõ essent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es? cum uiderent: te iam non contra accusatorem tuum, sed contra quæstorem, sectorem'q; pugnare? qua de re Charidemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cum esset Aristarchus: & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur: iussu Dolobellæ fuisse una cũ isto Sami: seséq; tum scire, spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum: posteáq; se causam apud Chios ciues suos Samijs accusantibus publicæ dixisse: eóq; se esse absolutum: quod planum fecisset: ea, quæ Legati Samiorum dicerent: ad Verrem, non ad se pertinere. Aspendum uetus oppidũ, & nobile in Pamphylia scitis esse, plenissimum signorum optimorum: non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dĩco: nullum te Aspendi signum Verres reliquisse: omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, spectantibus omnibus, plostris euecta, asportatáq; esse. atq; etiã illũ Aspendiũ Citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est græcis hominibus in prouerbio: quem omnia intus canere dicebãt: sustulit: & in intimis suis ædibus posuit: ut etiam illũ ipsum artificio suo superasse uideatur. Pergæ fanum antiquissimum, & sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoq; à te nudatum, & spoliatum esse, ex ipsa Diana quod habebat auri detractum, atq; ablatum esse dico. quæ malum est ista tanta audacia, atq; amentia? quas enim sociorum, atq; amicorum urbes adisti legationis iure, & nomine: si in eas ui, cum exercitu imperióq; inuasisses: tamen opinor quæ signa, atq; ornamenta ex his urbibus sustulisses: hæc non in tuam domum, neq;

in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum de-portaſſes. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracuſas urbem ornatiſſimam cœpit? quid de L. Scipione? qui bellum in Aſia geſſit: Antiochumq́; Regem potentiſſimum uicit? quid de Flaminio? qui regem Philippum, & Macedoniam ſubegit? quid de L. Paulo? q regem Perſen ui, ac uirtute ſuperauit? quid de L. Mummio? qui urbem pulcherrimam, atq; ornatiſſimam Corynthum pleniſſimam rerum omnium ſuſtulit: urbesq́; Achaiæ, Boetiaéq; multas ſub imperium populi Ro. ditionemq́; ſubiunxit? quorum domus cum honore & uirtute florerent: ſignis, & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totam, templa deorum, omnesq́; italiæ partes illorum donis, ac monumentis exornatas uidemus. uereor ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obſoleta uideantur. ita enim tum æquabiliter omnes erant huiuſmodi: ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocentiæ, non ſolum hominum, uerum etiam temporum illorum eſſe uideatur. P. Seruilius uir clariſſimus, maximis rebus geſtis adeſt: de te ſententiam laturus eſt: Olinthum ui, copijs, conſilio, uirtute cœpit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortiſſimi uiri profero. nam poſtea Seruilius imperator populi Ro. Olinthum urbem hoſtium cœpit: quam tu in hiſdem illis locis Legatus quæſtorius oppida pacata ſociorum, atq; amicorum diripienda, ac uexanda curaſti. tu quæ ex fanis religioſiſſimis per ſcelus, & per latrocinium abſtuliſti: ea nos uidere niſi in tuis, amicorumq́; tuorum tectis non poſſumus. P. Seruilius quæ ſigna atq; ornamenta ex urbe hoſtium, & uirtute capta, belli lege, atq; imperatorio iure ſuſtulit:

ea populo Ro. apportauit: per triumphum uexit: in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curauit. cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam. Recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. non solum numerum signorum, sed etiam uniuscuiusq; magnitudinem, figuram, statum, literis definiri uides. certe maior est uirtutis, uictoriæq; iucunditas: q̃ ista uoluptas: quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi Ro. quàm te tua furta notata, atq; descripta. dices tua quoq; signa, et tabulas pictas ornamento urbi, foróq; populi Ro. fuisse. memini: uidi simul cum populo romano forum, comitiumq; adornatum ad speciem magnifico ornatu, ad sensum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarum, spolijs sociorum, atq; amicorum. quo quidem tempore Iudices iste spem maximam reliquorum quoq; peccatorum nactus est. uidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici uolebant: harum cupiditatum esse seruos. socij uero, nationesq; exteræ, spem omnium tum primũ abiecere rerum, ac fortunarum suarũ: propterea, quod casu Legati ex Asia, atq; Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt: qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro uenerabantur: itemq; cætera signa & ornamenta cum cognoscerent: alia alio in loco lachrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus: nihil esse, quod quisquam dubitaret de exitio sociorum, atq; amicorum: cum quidem uiderent in foro populi romani, quo in loco antea qui socijs iniurias fecerant, accusari, & condemnari solebant: ibi esse palàm posita ea: quæ ab socijs per scelus ablata, ereptáq;

essent. Hic ego non arbitror illum negaturum: signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: sed ut opinor solet hæc, quæ rapuit, & furatus est: nonnunquam dicere, se emisse. Quoniam quidem in Achaiam, Asiam, Pamphyliam, sumptu publico, & legationis nomine mercator signorum tabularumq; pictarum missus est: habeo & istius, & patris eius accepti tabulas omnes: quas diligentissime legi: atq; digessi. patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te confecisse. nam in isto Iudices hoc nouum reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confecisse: quæ est opinio hominum de Antonio falsa. nam fecit diligentissime. uerum sit hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse: sed ex tempore aliquo confecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum est: quod hic nobis respondit: cum ab eo tabulas postularemus: usq; ad M. Terentium, & C. Cassium Consules confecisse: postea destitisse. alio loco hoc cuiusmodi sit: considerabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc uersor: habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atq; utinam neges. unum ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum esse: uicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum stant: quæ multos annos ad ualuas Iunonis samiæ steterũt: habes quomodo emeris. hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt: quæ sectorẽ expectant, relicta, ac destituta à cæteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atq; effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione aliqua aut modo continebantur

tur. quam multis istum ingenuis, quàm multis matribus familias, in illa tetra, atq; impura Legatione uim attulisse existimatis? & quo in oppido pedem posuit: ubi non plura stuprorum, flagitiorumq́; suorum, quàm aduentus sui uestigia reliquerit? sed ego omnia, quae negari poterunt: praetermittam. etiam haec quae certissima sunt, & clarissima relinquam. unũ aliquod de nefarijs istius factis eligam: quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quae mihi hoc oneris, negocijq; imposuit: peruenire. Oppidum est in Hellesponto Lampsacum Iu. in primis Asiae prouinciae clarũ, et nobile: homines autem ipsi Lampsaceni, tum summe in omnes ciues romanos officiosi: tum praeterea maxime sedati, & quieti, propè praeter caeteros, ad summum graecorum ocium potius, quàm ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iste à Cn. Dolobella efflagitasset: ut se ad regem Nicomedẽ regemq́; Sadalam mitteret: cumq́; iter hoc sibi magis ad quaestum suum, q̃ ad Reip. tempus accommodatum depoposcisset: ut illo itinere ueniret Lampsacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorem quendam hospitem: comitesq; eius item apud caeteros hospites collocantur. ut mos erat istius: atq; ut eum suae libidines flagitiosae facere admonuerant: statim negocium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisq; hominibus: ut uideãt: & inuestigent: ecquae uirgo sit, aut mulier, digna, quam obrem iste Lampsaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocunq; uenerat: haec inuestigare omnia solebat. is ad eum rem istam defert: Philodamum esse quendam genere, honore, copijs, existimatione,

faciale

facile principem Lampsacenorum: eius esse filiam: quae cum patre habitaret: propterea, quod uirum non haberet: mulierem exima pulchritudine: sed eam summa integritate, pudicitiaq; existimari. homo ut haec audiuit: sic exarsit ad id, quod nonmodo ipse nunquam uiderat: sed ne audierat quidem: ab eo, qui ipse uidisset: ut statim ad Philodamum migrare se diceret uelle. hospes Ianitor, qui nihil suspicaretur: ueritus ne quid in ipso se offenderit: hominē summa ui retinere coepit. iste, qui hospitis relinquendi causam reperire nō posset: alia sibi ratione uiam munire ad stuprum coepit. Rubrium delicias suas, in omnibus eiusmodi rebus adiutorem suū, & conscium, parum laute diuersari dicit: ad Philodamum deduci iubet. quod ubi est Philodamo nunciatum: tametsi erat ignarus, quantum sibi, ac liberis suis iam tum mali constitueretur: tamen ad istum uenit: ostendit munus illud suum non esse: se, cum suae partes essent hospitum recipiendorum: tum ipsos tamen praetores, & Consules, non legatorum asseclas recipere solere. iste, q̄ una cupiditate raperetur: totum illius postulatum causamq; neglexit: per uim ad eum, qui recipere non debebat: Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, posteaquam ius suū obtinere non potuit: ut humanitatem, consuetudinemq; suam retineret: laborabat. homo, qui semper hospitalissimus, amicissimusq; nostrorum hominum existimatus esset: noluit uideri ipsum illum Rubriū inuitus in domum suam recepisse: magnifice, & ornate, ut erat in primis inter suos copiosus: conuiuium comparat: rogat Rubrium ut quos ei commodum sit inuitet: locum sibi soli si uideatur relinquat. ut etiā filium suum lectissimum adolescentem foras ad propinquum suum

quendam mitteret ad cœnam. Rubrius isthus comites in=
uitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus esset.
mature ueniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & in
uitatio: ut græco more biberetur: hospes hortatur: poscunt
maioribus poculis: celebratur omniũ sermone, lætitiaq;
conuiuium. posteaquam satis calere res Rubrio uisa est:
quæso inquit Philodame, cur ad nos filiam tuam non
introuocari iubes? homo qui & summa grauitate, &
iam id ætatis, & parens esset: obstupuit hominis impro
bi dicto. instare Rubrius. tum ille, ut aliquid responde-
ret: negauit moris esse græcorum: ut in conuiuio uiro-
rum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia par
te: enimuero ferendum hoc non est: uocetur mulier. & si
mul seruis suis Rubrius, ut ianuam clauderent: et ipsi
ad fores assisterent: imperat. quod ubi ille intellexit,
id agi: atq; id parari: ut filiæ suæ uis afferretur: seruos
suos ad se uocat: his imperat: ut se ipsum negligant: filiã
defendant: excurrat aliquis: q̃ hoc tantum domestici ma
li filio suo nunciet. clamor interea fit tota domo inter
seruos Rubrij, atq; hospitis: iactatur domi suæ uir pri=
mus, & homo honestissimus: pro se quisq; manus affert:
aqua deniq; feruenti à Rubrio ipso Philodamus perfun=
ditur. hæc ubi filio nunciata sunt: statim exanimatus
ad ædes contendit: ut & uitæ patris, & pudicitiæ soro-
ris succurreret. omnes eodem animo Lampsaceni, simul
ut hoc audiuerunt: quod eos tum Philodami dignitas,
tum iniuriæ magnitudo mouebat: ad ædes noctu con-
uenerunt. hic lictor isthus Cornelius, qui cum eius seruis
erat à Rubrio, quasi in præsidio ad auferendam mu-
lierem collocatus: occiditur: serui nonnulli uulnerantur:
ipse Rubrius in turba sauciatur. Iste, qui sua cupidita=

te tantos tumultus concitatos uideret: cupere aliqua euolare, si posset. postridie mane homines in concione ueniunt: quærunt quid optimum factu sit: pro se quisq;, ut in quoq; erat authoritatis plurimum: ad populum loquebatur: inuentus est nemo, cuius non hæc & sententia esset, & oratio: non esse metuendum, si istius nefarium scelus Lampsaceni ulti ui, manuq; essent: ne Senatus populusq; Ro. in eam ciuitatem animaduertendum putaret. quod si hoc iure legati populi Ro. in socios, nationesq; exteras uterentur: ut pudicitiam liberorum seruare ab eorum libidine tutam non liceret: quiduis esse perpeti satius: quàm in tanta ui, atq; acerbitate uersari. Hæc cum omnes sentirent: et cum in eam rationem pro suo quisq; sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in qua iste diuersabatur: profecti sunt. cædere ianuá saxis: instare ferro: ligna et sarmenta circundare: ignem subijcere cœperunt. Tum ciues Ro. qui Lampsaci negociabantur: concurrunt: orant Lampsacenos: ut grauius apud eos nomen legationis, quàm iniuria legati putaretur. sese intelligere hominem illum esse impurum, ac nefarium: sed quoniam nec perfecisset, quod conatus esset: neq; futurus esset Lampsaci postea: leuius eorum peccatum fore: si homini scelerato pepercissent: quàm si legato non pepercissent. Sic iste multo scelerátior, et nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille quod eius auariciam ciues Ro. ferre non potuerant: Vticæ domi suæ uiuus exustus est. idq; ita illi merito accidisse existimatum est: ut lætarentur omnes: neq; ulla animaduersio constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq; euolauit: neq; adhuc causam ullam excogitare potuit: quamobrẽ commiserit: aut quid

euenerit: ut in tantum periculum ueniret. non enim potest dicere: cum seditionem sedare uellem: cum frumentum imperarem: cum stipendium cogerem: cum aliquid deniq; Reip. causa gererem: quod acrius imperaui: quod animaduerti: quod minatus sum. quæ si diceret: tamen ignosci non oporteret: si nimis atrociter imperando socijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipse causam illius tumultus neq; ueram dicere, neq; falsam confingere audeat: homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit: P. Tettius hæc eadem se Lampsaci cognosse dixerit: uir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum in Asia Tribunus militum fuit: hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare: quin istum fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit: quàm ad uestrum iudicium reseruare? nisi uero illud dicet: quod et in testimonio Tettij priore actione interpellauit Hortensius: quo tempore quidem signi satis dedit: si quid esset: quod posset dicere: se tacere nó posse: ut quã diu in cæteris rebus tacuerit: scire omnes possemus: nihil habuisse quod diceret. Hoc tum dixit: Philodamum & eius filium à C. Nerone esse damnatos. de quo ne multa disseram: tantum dico: secutum id esse Neronem, & eius consilium: quod Cornelium lictorem occisum esse constaret: putasse non oportere esse, ne in ulciscenda quidem iniuria, cuiquam hominis occidendi potestatem. in quo uideo Neronis iudicio non te absolutum esse improbitatis: sed illos damnatos esse cædis. Verum ista damnatio tamen cuiusmodi fuit? audite quæso Iudices: & aliquando misereminí sociorum: & ostendite aliqd his in uestra fide præsidij esse oportere. quod toti Asiæ iure occisus uidebatur istius ille, uerbo lictor, re

uera minister improbissimæ cupiditatis: pertimuit iste ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat: et orat Dolobellã: ut de sua prouincia decedat: ad Neronem proficiscatur: se demonstrat incolumen esse non posse, si Philodamo uiuere, atq; aliquando Romam uenire licuisset. commotus est Dolobella: fecit id, quod multi reprehenderunt: ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret: & in Asiam hominis nequissimi causa in alienam prouinciam proficisceretur. posteaquam ad Neronem uenit: contendit ab eo: ut Philodami causam cognosceret. uenerat ipse, qui esset in consilio: & primus sententiam diceret: adduxerat etiam præfectos, & tribunos militares suos: quos Nero omnes in consilium uocauit: erat in consilio etiam æquissimus iudex, ipse Verres: erant nonnulli togati creditores græcorum: quibus ad exigendas pecunias improbissimi cuiusq; legati plurimũ prodest gratia. ille miser defensorẽ reperire neminem poterat. quis enim esset aut togatus, qui Dolobellæ gratia, aut græcus, qui eiusdem ui, & imperio non moueretur? Accusator autem apponitur ciuis Ro. de creditoribus Lampsacenorum: qui, si dixisset quod iste iussisset: per eiusdem istius lictores à populo pecuniã posset exigere. cum hæc omnia tanta contentione copijs, tantis agerentur: cum illũ miserum multi accusarent: nemo defenderet: cumq; Dolobella cum suis præfectis pugnaret in consilio: Verres fortunas agi suas diceret: idem testimonium diceret: idem esset in consilio: idem accusatorem parasset: : hæc cum omnia fierent: & cum hominem constaret occisum: tamen tanta uis istius iniuriæ, tanta in isto improbitas putabatur: ut de Philodamo amplius pronunciaretur. quid ego nunc in alteram actionem Cn. Dolobellæ spiritus? quid

huius lachrymas, & concursiones proferam? quid C. Neronis uiri optimi, atq; innocentissimi nonnullis in rebus animum nimis timidum, atq; demissum? qui in illa re qd facere potuerit, non habebat: nisi forte id quod omnes tum desyderabant: ut ageret eam rem sine Verre, et Dolobella: quicquid esset sine his actum, omnes probarēt. Tum uero quod pronunciatum est, non per Neronem iudicatum, sed per Dolobellam ereptum existimabatur. condemnatur enim perpaucis sententijs Philodamus, et eius filius. adest: instat: urget Dolobella: ut quamprimum securi feriantur: quoquam minime multi ex illis de istius nefario scelere audire possent. constituitur in foro Laodiceæ spectaculum acerbum, & miserum, & graue toti Asiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad supplicium: ex altera parte filius: ille quod pudicitiam liberorum, hic quod uitam patris, famamq; sororis defenderat. flebat uterq;, non de suo supplicio: sed pater de filij morte, de patris filius. quid lachrymarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiæ fuisse? quem luctum, & gemitum Lampsacenorum? securi esse percussos homines innocentes, nobiles, socios populi romani, atq; amicos, propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam, atq; improbissimam cupiditatem? Iam iam Dolobella neq; tui, neq; tuorum liberorum, quos tu miseros in egestate atq; in solitudine reliquisti: misereri potest. Verres ne tibi tanti fuit? ut eius libidinem hominum innocentum sanguine lui uelles? iccirco ne exercitum, atq; hostem relinquebas? ut tua ui, & crudelitate, istius hominis improbissimi pericula subleuares? quod enim eum tibi quæstoris in locum constitueras: iccirco tibi amicum in perpetuum fore putasti? nescie

bas ab eo Cn. Carbonem Cons. cuius re uera quæstor fuit: nonmodo relictum, sed etiam spoliatum auxilijs, pecunia, nefarie oppugnatum, et proditum? expertus igitur es istius perfidiam tum, cum se ad inimicos tuos contulit: cum in te homo ipse nocens acerrimum testimonium dixit: cum rationes ad ærarium nisi damnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt? ut eas capere, ac sustinere non prouinciæ populi romani, non nationes exteræ possint? tu ne quod uideris: quod audieris: quod concupieris: quod cogitaris: nisi id ad nutum tuum præsto fuerit: nisi libidini tuæ cupiditatiq; paruerit: immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates nonmodo pacatæ, uerumetiam sociorum, atq; amicorum, ad uim atq; ad arma confugient? ut ab se atq; ab liberis suis legati populi romani scelus, atq; libidinem propulsare possint? nam quæro abs te, circũsessus ne sis Lampsaci? cœperit ne domum, in qua diuersabare: illa multitudo incendere? uoluerint ne legatum populi romani comburere uiuum Lampsaceni? negare non potes. habeo enim testimonium tuum: quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. bellum ne populo romano Lampsaca ciuitas facere conabatur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebat? uideo enim, & ex his quæ legi, & audiui, intelligo: in qua ciuitate nonmodo legatus populi romani circunsessus, nonmodo igni, ferro, manu, copijs, oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit: nisi publice satisfactum sit: ei

ciuitati bellum indici, atq; inferri solere. quæ fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampsacenorum de concione, quemadmodum tu te scribis: domum tuam concurrerent? tu enim neq; in literis, quas Neroni mittis: neq; in testimonio, causam tanti tumultus ostendis ullam. obsessum te dicis: ignem allatum, sarmenta circundata, lictorem tuum occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicum potestatem factam negas: causam huius tanti terroris occultas. nam si quam Rubrius iniuriam suo nomine, ac non impulsu tuo, & tua cupiditate fecisset: de tui comitis iniuria, quæstum ad te potius, quàm te oppugnatum uenirent. cum igitur, quæ causa illius tumultus fuerit, testes à nobis producti dixerint: ipse celarit: non'ne causam hanc, quam nos proposuimus: tum illorum testimonia, tum istius taciturnitas perpetua confirmat? huic homini parcetis igitur Iudices? cuius tanta peccata sunt: ut hi, quibus iniurias fecerit: neq; legitimum tempus expectare adulciscendum, neq; uim tantam doloris in posterum differre potuerunt. circunsessus es: à quibus? à Lampsacenis: barbaris hominibus credo: aut ijs q populum Ro. contemnerent? immo uero ab hominibus, & natura, & consuetudine, & disciplina lenissimis. porrò autem populi Ro. conditione socijs, fortuna seruis, uoluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis sceleris fuisset: ut Lampsaceni moriendum sibi potius, quàm perpetiendum putarent: nunquam illos in eum locum progressuros fuisse: ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu legationis mouerentur. nolite per deos immortales cogere socios, atq; exteras nationes, hoc uti perfugio: quo, nisi uos uindicatis, utentur necessario. Lampsa

cenos in istum nunquam ulla res mitigasset: nisi eum pœnas Romæ daturum credidissent. & si talem accœperant iniuriam: quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, & iudicijs: quàm dolori suo permittere maluerunt. tu mihi, cum circunsessus à tam illustri ciuitate sis, propter tuum scelus atq; flagitium: cum coegeris homines miseros, & calamitosos quasi desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma, confugere: cum in oppidis, & ciuitatibus amicorum non legatum populi romani, sed tyrannũ libidinosum, crudelemq; præbueris: cum apud exteras nationes imperij, nominisq; nostri famam tuis probris flagitijsq; uiolaris: cum te ex ferro amicorum populi Ro. eripueris: atq; è flamma sociorum euolaris: hic tibi perfugium speras futurum? erras. ut huc incideres: non ut hic conquiesceres: illi te uiuum exire passi sunt. & ais, iudicium esse factum: te iniuria circunsessum esse Lampsaci: quod Philodamus cum filio condemnatus sit. quid si doceo: si planum facio, teste homine nequã, uerũ ad hanc rẽ tamen idoneo (te ipso inquam teste docebo) te huius circunsessionis tuæ causam, & culpam in alios transtulisse? neq; in eos, quos tu insimularas: esse animaduersum? iam nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. recita quas ad Neronẽ literas misit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS Themistagoram & Thessalum scribit populum concitasse. quem populum? qui te circunsedit: qui te uiuũ comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq; legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mi-

hi ipsius Verris testimoniū. uideamus quid idē iste iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudiciū? qd Philodami dānatio? legatus cū esses circunsessus: cumq́; quemadmodum tu te ad Neronem scripsisti: populo romano, communiq; causæ legatorū facta esset iniuria insignis: non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti ius legationis? cur causam populi Ro. deseruisti: ac prodidisti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicas reliquisti? non'ne te ad Senatum causam deferre? non de tam atrocibus iniurijs conqueri? non eos homines, qui populum concitarant: consulum literis euocandos curare oportuit? nuper M. aurelio Scauro postulante, quod is Ephesi se quæstorem ui prohibitum esse dicebat: quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset: abduceret: Pericles Ephesius homo nobilissimus Romam euocatus est: quod author iniuriæ illius fuisse argueretur. tu, si te legatum ita Lampsaci tractatum esse senatum docuisses: ut tui comites uulnerarētur: lictor occideretur: ipse circunsessus pene incenderere: eius autem rei duces, et authores, et principes fuisse, quos scribis Themistagoram & Thessalum: quis non commoueretur? quis nō ex iniuria quæ tibi esset facta: sibi prouideret? qs non in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiusmodi esse debet: quod nonmodo inter sociorū iura, sed etiā inter hostiū tela incolume uersetur. magnū hoc Lampsacenum crimē

est, libidinis, atq; improbissimæ cupiditatis. accipite nunc auariciæ propemodum in suo genere non leuius. Milesios nauem poposcit: quæ eum præsidij causa Myndū prosequeretur. illi statim myoparonem egregium de sua classe, ornatum, atq; armatum dederunt. hoc præsidio Myndum profectus est. nam, quid milesijs lanæ publicæ abstulerit: item de sumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magistratum milesium, tametsi dici tum uere tum grauiter, & uehementer potest: tamen dicere prætermittam: eáq; omnia testibus integra reseruabo. illud, quod neq; taceri ullo modo potest: neq; dici pro dignitate: cognoscite. milites, remigesq; Miletum Myndo pedibus reuerti iubet: ipse Myoparonem pulcherrimū, de decem Milesiorum nauibus electum L. Magio, & L. Rabio, qui Myndi habitabant: uendidit. Hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi Ro. hostes usque ab Dianio, quod in Hispania est: ad Sinopam, quæ in Ponto est: nauigauerunt. O dij immortales, incredilibilem auariciam, singularemq; audaciam. nauem tu de classe populi Ro. quam tibi Milesia ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset: ausus es uendere? si te magnitudo maleficij, si te hominum existimatio non mouebat: ne illud quidem cogitabas: huius improbissimi furti, siue adeo nefariæ prædæ, tam illustrem ac tam nobilem ciuitatem testem futuram? an quia tum Cn. Dolobella in eum, qui myoparoni præfuerat: Milesijsq; rē gestam renunciarat: animaduertere tuo rogatu conatus est: renunciationemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorum legibus: tolli iusserat: iccirco te ex hoc crimine elapsum esse arbitrabare? multum te ista

fefellit opinio: & quidem multis in locis. semper enim existimasti, & maxime in Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore: si aut referri aliquid in literas publicas uetuisses: aut quod relatum esset: tolli coegisses. hoc quàm nihil sit: tametsi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didicisti: tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt illi quidem dicto audientes, quam diu adsunt hi, qui imperant: simul ac discesserunt: non solũ illud perscribunt: quod tum prohibiti sunt: sed etiam causam adscribunt: cur non tum in literas relatum sit. manent istæ literæ Mileti: manẽt: et dũ erit illa ciuitas: manebunt. Decem enim naues iussu L. Murenæ, populus Milesius ex pecunia uectigali populi Ro. fecerat: sicut pro sua quæque parte Asiæ cæteræ ciuitates. quamobrẽ unam ex decem non prædonum repentino aduentu, sed legati latrocinio, non ui tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum amissam in literas publicas retulerunt. sunt Romæ legati Milesij homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tametsi mensem Februarium & conss. designatorum nomen expectant: tamen hoc tantum facinus nõmodo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domesticarum metu, quid illo Myoparone factum sit: ostendent C. Verrẽ in ea classe, quæ contra piratas ædificata sit: piratam ipsum consceleratũ fuisse. C. Malleolo quæstore Cn. Dolobellæ occiso, duas sibi hæreditates uenisse arbitratus est: unam quæstoriæ procurationis. nam à Dolobella statim Proquæstore iussus est esse. alteram tutelæ. nam cum pupilli Malleoli tutor esset: in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciam sic copiose profectus erat: ut

domi prorsus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos: & syngraphas fecerat: argenti optimi cœlati grande pondus secum tulerat (nam ille quoq; sodalis istius erat in hoc morbo & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste quod argenti placuit: inuasit: quæ mancipia uoluit: abduxit: uina, cæteráq;, quæ in Asia facillime comparantur: quæ ille reliquerat: asportauit: reliqua uendidit: pecuniam exegit. cum ad HS XXD quinquies redegisse constaret: ut Romam rediit: nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formosos & literatos, suos esse dicebat: se emisse. cum sæpius mater, & auia pueri postularent: uti, si nō redderet pecuniā: nec rationem daret: diceret saltē quātum pecuniæ Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquando dixit HS decies: deinde in codicis extremam ceram nomen infimum in flagitiosa litera fecit: expensa Chrysogono seruo HS sexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quomodo ex decies HS sexcenta sunt facta: quomodo de eodem modo quadrarint: ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcenta facta sunt: quomodo Chrysogono expensa lata sunt: cur id nomen infimum, in lituráq; sit: uos existimabitis. tamen HS sexcenta millia cum accepta retulisset: HS quinq; millia soluta non sunt. homines, posteaquam reus factus est: alij redditi: alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicariíq; retinentur. Hæc est istius præclara tutela. en cui tuos liberos committas: en memoria mortui sodalis: en metus uiuorum existi-

mationis. cum tibi se tota Asia spoliandam, ac uexandam tradidisset: cum tibi exposita esset omnis ad praedandũ Pãphilia: contentus his tam opimis rebus non fuisti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti? Iam te non Siculi, non aratores (ut dictitas) circumueniunt: non hi, qui decretis edictisq; tuis in te concitati, infestiq; sunt. Malleolus à me productus est, & mater eius atq; auia: quae miserae, flentes, euersum à te puerum patris bonis esse dixerunt. quid expectas? an dum ab inferis ille Malleolus existat? atq; abs te officia tutelae, sodalitatis, familiaritatisq; flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio: si non, quae abstulisti: at quae confessus es. cur cogis sodalis filium hanc primam in foro uocem cum dolore, & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum deniq; totam sodalis mortui, contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, electissimasq; foeminas in tantum uirorum conuentum insolitas inuitasq; prodire cogis? recita omnium testimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE. Proquaestore uero quomodo iste commune Miliadum uexarit: quomodo Lyciam, Pamphiliam, Pisidiam, Phrygiamq; totam frumento imperando, aestimando hac sua, quam tum primũ excogitauit: Siciliensi aestimatione affixerit: nõ est necesse demonstrare uerbis. hoc scitote, his nominibus, quae res per eum gestae sunt: cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret: neq; ea sumeret: pro his rebus pecuniam exigeret: his nominibus solis, Cn. Dolobellae HS ad tricies litem esse aestimatam. quae omnia, etiam si uoluntate Dolobellae fiebant: per istum omnia

tamen gerebātur. consistam in uno nomine: multa sunt ex eodē genere recata. DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLOBELLAE POPVLO RO. PECVNIAE REDACTAE. QVOD A' COMMVNI MILIADVM. te hæc coegisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratam esse dico: eademq; ui, & iniuria cum pecunias maximas cogeres: per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitosam tempestatem, pestemq; peruasisse demonstro. Itaq; M. Scaurus, qui Cn. Dolobellam accusauit: istum in sua potestate ac ditione tenuit. homo adolescens cum istius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognosceret: fecit perite, & callide: uolumen eius rerum gestarum maximum, isti ostendit: ab homine quæ uoluit in Dolobellā abstulit: istum testem produxit: dixit iste quæ uelle accusatorem putauit. Quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt: si uti uoluissem: magna copia fuisset: qui ut se periculo litium, coniunctione criminum liberarent: quo ego uellem descensuros pollicebantur. eorum ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, sed ne perfugæ quidem locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habendi sunt: qui hæc omnia fecerunt. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maxime laudari uolo. rationes ad ærarium, antequam Dolobella condemnatus est: non audet referre. impetrat à senatu ut dies sibi prorogaretur: quod tabulas suas ab accusatoribus Dolobellæ obsignatas diceret: proinde quasi exscribendi potestatem non haberet. solus est hic: qui nunquam rationes ad ærarium referat. Audistis quæstoriam rationem tribus uersiculis relatam: legationis, non nisi condemna

to, & eiecto eo, qui posset reprehendere: nunc deniq; præturæ, quam ex S. C. statim referre debuit, usque ad hoc tempus non retulit: quæstorem se in senatu expectare dixit. proinde quasi non & quæstor sine prætore posset rationem referre, ut tu Hortensi, ut omnes: eodem modo sine quæstore prætor. dixit idem, Dolobellam imperasse omnem magistratibus conscriptis, qua causa placuit probauerunt. uerum quæstores quoq; iam pridem uenerunt: cur non retulisti? illarum rationum, ex ea fece legationis, quæstoriæq; tuæ procurationis illa sunt nomina: quæ Dolobellæ necessario sunt æstimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLOBELLAE. PR. ET PROPR. quod minus Dolobella Verri acceptum retulit: quàm Verres illi expensum tulerit: HS quingenta triginta quinq; millia: & quod plus fecit Dolobella Verrem accepisse: quàm iste in suis tabulis habuit: HS ducenta triginta duo millia: & quod plus frumenti fecit accepisse istum: HS decies & octingenta millia: quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. Hinc illæ extraordinariæ pecuniæ: quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inuestigamus: redundarunt. hinc ratio Q. & Cn. Postumijs, Curtijs, multis nominibus: quorum in tabulis iste habet nullum. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis testibus planum faciam. hinc empta apertissime prætura: nisi forte id etiam dubium est: quomodo iste prætor factus sit. Homo scilicet, aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis existimatione præclara, aut deniq;, id quod leuissimum est, assiduitate, qui ante quæsturam cum meretricibus, lenonibusq; uixisset: quæsturam ita gessisset: quemadmodum cognouistis: Romæ post quæsturam illam

ram illam nefariam uix triduum constitisset: absens nō in obliuione iacuisset: sed in assidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset: is repente, ut Romam uenit: gratis prætor factus est. Alia porrò pecunia ne accusaretur data: nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse tum inter omnes recenti negocio facile constabat. homo stultissime, & amentissime tabulas cum conficeres: & cum extraordinaria pecunia crimen subterfugere uelles: satis te elapsurum omni suspicione arbitrabare: si quibus pecuniam credebas: ijs expensum non ferres? neq; in tuas tabulas ullum nomen referres: cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expensum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te causam dicturũ existimasti? Verum ad illam iam ueniamus præclarã præturam: criminaq; ea, quæ notiora sunt his, qui adsunt: quàm nobis, qui meditati ad dicendum, paratiq; uenimus. in quibus non dubito, quin offensionem negligentiæ uitare, atq; effugere non possim. multi enim ita dicent: de illo nihil dixit: in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit: quæ mihi, aut amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui istius iniurias norunt: hoc est populo Ro. uniuerso, me uehementer excusatum uolo: non negligentia mea fore: ut multa præteream: sed quod alia testibus integra reseruari uelim: multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis prætermittenda existimem. fatebor etiam illud inuitus: me prorsus, cum iste punctum temporis nullum uacuum peccato præterire passus sit: omnia, quæ ab isto commissa sunt: non potuisse cognoscere. quapropter ita me de præturæ criminibus auditote: ut ex utroq; genere,

et iuris dicendi, & sartorum tectorum exigendorum, ea postuletis: quæ maxime digna sunt eo reo: cui paruũ, ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut prætor factus est: qui auspicato à Chelidone surrexisset: sortem nactus est urbanæ prouinciæ, magis ex sua, & Chelidonis, q̃ ex populi Ro. uoluntate. qui principio, qualis in edicto constituendo fuerit: cognoscite. P. Annius Asellus mortuus est C. Annio Sacerdote prætore. is cum haberet unicam filiam: neq; census esset: quod natura hortabatur: lex nulla prohibebat: fecit: ut filiam bonis suis hæredẽ institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta prætorum, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mortuus. iste prætor designatus (utrum admonitus, an tentatus, an qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine indice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio. uos tantum hominis audaciam, amentiamq; cognoscite) appellat hæredem L. Annium: qui erat institutus secundum filiam. non enim mihi persuadetur: istum ab illo prius appellatum. dicit se posse ei condonare edicto hæreditatem: docet hominem quid possit fieri: illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iste tametsi singulari est audacia: tamen ad pupillæ matrem summittebat: malebat pecuniam accipere: ne quid noui ediceret: quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum interponeret. tutores, pecuniam prætori si pupillæ nomine dedissent: grandem præsertim: quemadmodum in rationem inducerent: quemadmodum sine periculo suo dare possent: non uidebát. simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe appellati pernegauerunt. iste ad arbitrium eius, cui condonarat hæreditatem ereptam li-

beris: quàm æquum edictum scripserit, quæso cognoscite. CVM INTELLIGAM LEGEM VOCONIAM. quis unquam crederet Verrē mulierum aduersarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit: ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium scriptum uideretur? Cupiditati hominum ait se obuiam ire. quid potius, non modo his temporibus, sed etiam apud maiores nostros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæso cætera. delectat enim me hominis grauitas, scientia iuris, authoritas. QVI AB AVLO POSTVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POST VE EA, FECIT, FECERIT. fecit, fecerit? quis unquam edixit isto modo? quis unquam eius rei fraudem, aut periculū proposuit edicto: quod neq; post edictum, neq; ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, authoritate omnium, qui consulebantur: testamentum P. Annius fecerat non improbum, non inofficiosum, non inhumanum. quod si ita fecisset: tamen post illius mortem nihil de testamento illius noui iuris constitui oporteret. uoconia lex te uidelicet delectabat, imitatus esses illum ipsum C. Voconium: qui lege sua hæreditatem ademit nulli neq; uirgini, neq; mulieri: sanxit in posterum: qui post eos Censores census esset: ne quis hæredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia nō est, fecit, fecerit: neq; in ulla præteritum tempus reprehēditur: nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata, ac nefaria est: ut etiam si lex non esset: magnopere uitanda fuerit. atq; in his rebus multa uidemus ita sancta esse legibus: ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, Testamentaria, Nummaria, cæteræ complures. in quibus non ius aliquod nouum po

pulo constituitur: sed sancitur: ut quod semper malum facinus fuerit: eius quæstio ad populum pertineat ex certo tempore. De iure uero ciuili siquid noui quis instituit: omnia quæ ante acta sunt: rata esse patitur. cedo mihi leges Atinias, Furias, Fussias, ipsam, ut dixi, Voconiá, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius: quo post eam legem populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto: prætoris edictum legem annuam dicunt esse. tu edicto plus complecteris quàm lege. Si finem edicto prætoris afferunt Cal. Ianuarij: cur non initium quoq; edicti nascitur à Cal. Ianuarij? an in eũ annum progredi nemo poterit edicto: quo prætor alius futurus est: in illum, quo Prætor alius fuit: regredietur? Ac si hoc iuris nó unius causa hominis edixisses: cautius composuisses. scribis, siquis hæredem fecit, fecerit. quod si plus legarit: quàm ad hæredem hæredes'ue perueniat: quod per legem Voconiam ei qui census non sit, licet: cur hoc cum in eodem genere sit: non caues? quia non generis, sed hominis causam uerbis amplecteris: ut facile appareat te precio esse commotum. atq; hoc si in posterum edixisses: minus esset nefarium: tamen esset improbum. sed tum uituperari posset: in dubium uenire non posset. nemo enim committeret. nunc est eiusmodi edictum: ut quiuis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annij secundis hæredibus. itaq; cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario procemio esset ornatum: ecquis est inuentus postea prætor: qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit: sed ne metuit quidem quisquam, ne quis ediceret. nam post te prætorẽ multi testamenta eodem modo fecerunt. in his nuper Annia ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa mulier,

quod censa non erat: testamento fecit hæredem filiam. Itaq; hoc magnum iudicium hominum de istius singulari improbitate: quod Verres sua sponte instituisset: id neminem metuisse: ne quis reperiretur: qui istius institutum sequi uellet. solus enim tu inuentus es: cui non satis fuerit corrigere uoluntates uiuorum: nisi etiam rescinderes mortuorum. Tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: uoluisti; ex improuiso si quæ res natæ essent: ex urbano edicto decernere. quam postea tibi tu defensionem relinquebas: in ea maxime offendisti: cum tuam authoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atq; ego non dubito: quin ut mihi, cui filia maxime cordi est: res hæc acerba uideatur, atq; indigna: sic unicuiq; uestrum: qui simili sensu, atq; indulgentia filiarum commouemini. quid enim natura nobis iucundius? quid carius esse uoluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia indulgentiáq; consumatur? homo importunissime cur tantã iniuriã P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius, atq; ossibus inussisti? ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita eriperes? & cui tibi esset commodũ: condonares? qbus cum uiui bona nostra partimur: his prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? nec petitionem inquit nec possessionem dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis? miramur ad arma contra istum hominem Lampsacenos isse? miramur istum de prouincia decedentem clã Syracusis profugisse? nos si alienam uicem pro nostra iniuria doleremus: uestigium istius in foro non esset relictum. pater dat filiæ: prohibes. leges sinunt: tamen te interponis. de suis bonis ita dat: ut ab iure non abeat:

quid habes quod reprehendas? nihil opinor. at ego concedo: prohibe, si potes: si habes, qui te audiat: si potest tibi edicto audiens esse quisquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus Ro. non manu uindicasset: nisi te huic tempori, atq; huic iudicio reseruasset. Posteaquam ius prætorium constitutum est: semper hoc iure usi sumus: si tabulæ testamenti non proferrentur: tũ uti quenq; potissimum hæredem esse oporteret: si is intestato mortuus esset: ita secundum eum possessio daretur. quare hoc sit æquissimum: facile est dicere. sed in re tam usitata, satis est ostendere: omnes antea ius ita dixisse: et hoc uetus edictum translatitiumq; esse. Cognoscite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & simul, dum est unde ius ciuile discatur: adolescentes ei in disciplinam tradite. mirum est hominis ingenium: mira prudentia. Minutius quidam mortuus est ante istum prætorem. eius testamentum erat nullum: lege hæreditas ad gentem Minutiam ueniebat. si habuisset iste edictum: quod ante istum, & postea omnes habuerunt: possessio Minutiæ genti esset data. si quis testamento se heredem esse arbitraretur: quod tum non extaret: lege ageret in hæreditatem: aut pro præde litis uindiciarum, cum satis accepisset: sponsionem faceret. ita de hæreditate certaret. hoc opinor iure & maiores nostri, & nos semper usi sumus. uidete ut hoc iste correxerit. componit edictum his uerbis: ut quiuis intelligere possit: unius hominis causa conscriptum esse: tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam perscribit: ius, consuetudinem, æquitatem, edicta omnium negligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: SI

POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. *iam quid id ad prætorem: uter possessor sit? non'ne id quæri oportet: utrum possessoré esse oporteat? ergo quia possessor est: non moues possessione. si possessor non esset: non dares. nusquam enim scribis: neq; tu aliud quicquam edicto amplecteris: nisi eá causam, pro qua pecuniá acceperas. Iam hoc ridiculum est.* SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM È LEGE OPORTEAT: AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. *hoc translatitiú est. sequi illud oportet si tabulæ testamenti non proferẽtur. quid ait? se ei daturum qui dicat hæredem esse. quid ergo interest proferantur nec'ne? si protulerit: uno signo ut sit minus, quàm ex lege oportet: non des possessionem: si omnino tabulas non proferet dabis. Quid nunc dicam neminem unquam postea alium edixisse? ualde sit mirum: neminem fuisse qui istius se similem dici uellet. ipse in siciliensi edicto hoc non habet. exegerat enim iam mercedem. item, ut illo edicto, de quo ante dixi in Sicilia de hæreditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter istum.* EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. *At per deos immortales quid est quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatú possessionibus: cur ea capita in edictum prouinciale trásfer*

re nolueris? utrũ digniores homines existimasti eos, qui habitabant in prouincia: quàm nos: qui æquo iure uteremur? an aliud Romæ æquum est? aliud in Sicilia? nõ enim hoc potest hoc loco dici: multa esse in prouincijs aliter edicenda. non de hæreditatum quidẽ possessionibus, non de mulierum hæreditatibus. nam utroq; genere uideo nonmodo cæteros, sed te ipsum totidem uerbis edixisse: quot uerbis edici Romæ solet. quæ Romæ magna cum infamia, precio accepto edixeras: ea sola te, ne gratis in prouincia male audires: ex edicto Siciliensi sustulisse uideo. Et cum edictum totum eorum arbitratu quãdiu fuit designatus, componeret: qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur: tum uero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. Itaq; L. Piso multos codices impleuit earum rerum: in quibus ita intercessit: quod iste aliter, atq; ut edixerat: decreuisset. quod uos oblitos esse non arbitror: quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto prætore solitus sit conuenire. Quem iste collegã nisi habuisset: lapidibus coopertus esset in foro. sed eò leuiores istius iniuriæ uidebantur: quod erat in æquitate, prudentiaq; Pisonis paratissimum perfugium: quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur. nam quæso redite in memoriam Iudices: quæ libido istius in iure dicendo fuerit: quæ uarietas decretorum: quæ nundinatio: quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili consuli solent: quàm plena, atq; referta Chelidonis: à qua muliere cum erat ad eum uentum: & in aurem eius insusurratum: aliâs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat: decretumq; mutabat: aliâs inter alios contrariũ sine ulla

religione decernebat: ac proximis paulo ante decreuerat. hinc illi homines erant: qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse: ius tam nequam esse Verrinũ. alij etiã frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi uidebantur esse: cum Sacerdotem execrabantur: qui Verrẽ tam nequam reliquisset. quæ ego non commemorarem: neq; enim perfacete dicta, neq; porrò hac seueritate digna sunt: nisi uos illud uellem recordari: istius nequitiã, & iniquitatem, tum in ore uulgi, atq; in communibus prouerbijs esse uersatam. In plebem uero romanã utrũ superbiam prius memorem? an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atq; atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse: quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam Tribunus pl. in concione egit: cum eum, quem uirgis iste ceciderat: in prospectum populi Ro. produxit. cuius rei cognoscendæ faciam uobis suo tempore potestatem. superbia uero quæ fuerit: quis ignorat? quemadmodum is tenuissimũ quẽq; contempserit: despexerit: liberũ esse nũquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, & honestos complures facit hæredes. in his facit suum libertum. is A. Trebonium fratrẽ habuerat proscriptum. ei cum cautum uellet: scripsit, ut hæredes iurarent, se curaturos, ut ex sua quisq; parte: ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proscriptum perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeunt ad Verrem: docent non oportere se iurare facturos esse, quod contra legem Corneliam esset: quæ proscriptum iuuari uetat. impetrant ut ne iurent. dat his possessionem. id ego non reprehendo. etenim erat iniquum homini proscripto, egen

ti, de fraternis bonis quicquam dari. & ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset: scelus se facturum arbitrabatur. itaq; ei Verres possessionem hæreditatis negat se daturum: ne posset patronum suum proscriptum iuuare: simul ut esset pœna, quod alterius patroni testamento obtemperasset. das possessionem ei qui non iurauit. concedo. prætorium est. adimis tu ei qui iurauit? quo exẽplo? proscriptum iuuat. lex est. pœna est. quid ad eũ qui ius dicat? utrum reprehendis quod patronum iuuabat eum: qui tum in miserijs erat? an quod alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat: à quo summũ beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? Et hoc tum de sella uir optimus dixit: Equiti Ro. tam locupleti libertinus sit homo hæres? O' modestum ordinem: quod illinc uiuus surrexit. possum sexaginta decreta proferre: in quibus, ut ego pecuniam nõ dicam intercessisse: ipsa decretorum nouitas iniquitasq; declarat. uerum ut ex uno, de cæteris coniecturam facere possitis: id quod priore actione cognostis audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote prætore, nescio an antequam Verres præturam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem: Ligur hæreditatem adijt: possedit Sacerdote prætore sine ulla controuersia. posteaquam Verres magistratum inijt: ex edicto istius, quod edictum sacerdos non habuerat: Sulpitij patroni filia sextam partẽ hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat: L. frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum muliere decideretur: in possessionem se ire iussurum. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere: quæ ante

eum prætorem uenissent. si hoc tum fuisset edictum: for tasse Ligurem hæreditatem aditurum non fuisse. æqua postulatio, summa hominum authoritas, precio superabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin si ipse Verrem conuenisset: æquitate causæ, & authoritate sua commouere hominem posset: domum ad eum uenit: rem demonstrat: quàm pridem sibi hæreditas uenisset, docet: quod facile in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ quēuis mouere possent, dixit: ad extremum petere cœpit: ne usq; eo suam authoritatem despiceret: gratiamq; contemneret: ut se tanta iniuria afficeret. homo Ligurem accusare cœpit: qui in re aduenticia, atq; hæreditaria tam diligens, tam attentus esset: debere eum aiebat suam quoq; rationem ducere: multa sibi opus esse: multa canibus suis, quos circa se haberet. non possum illa planius commemorare: quàm ipsum Ligurem pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur? an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid est Verres quod planum fieri testibus possit: si hoc non fit? an id, quod dicunt, leue est? nihil leuius: quàm prætorem Vrbis hoc iuris in suo magistratu constituere: omnibus his, quibus hæreditas uenerit: cohæredem prætorem esse oportere. an uero dubitamus: quo ore iste cæteros homines inferiore loco, authoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo deniq; ore, quos nunquam liberos homines duxerit, solitus sit appellare: qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitarit? In sartis tectis uero quem-

admodum sese gesserit: quid ego dicam? dixerunt qui sen serunt. sunt alij qui dicant. notæ res, ac manifestæ prolatæ sunt: et proferuntur. dixit C. Fannius Eques Ro. frater germanus Q. Titinij iudicis tui, tibi se pecuniam dedisse. recita Testimonium C. Fannij. nolite C. Fannio dicenti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem insimulat auariciæ, & audaciæ: quæ uicia uidentur in quéuis potius, quam in istum conuenire. dixit Q. Tadius homo familiarissimus patris istius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit: quibus pecuniam se dedisse ostendit. recita nomina Q. Tadij. recita testimonium Q. Tadij. Ne tabulis quidem, Q. Tadij, nec testimonio credetur. qd igitur in iudicijs sequemur? quid est aliud omnibus omnia peccata, & maleficia concedere: nisi hoc: hominum honestissimorum testimonijs, & uirorum bonorũ tabulis non credere? Nam quid ego de quotidiano sermone querimoniáq; populi romani loquar, de istius impudentissimo furto, seu potius nouo, ac singulari latrocinio? ausum esse in æde Castoris, celeberrimo clarissimóq; monumento, quod templum in oculis, quotidianóq; aspectu populi romani est positum: quo sæpenumero senatus conuocatur: quo maximarum rerum frequentissimæ quotidie aduocationes fiunt: in eo loco, in sermone hominum, audaciæ suæ monumentum æternum relinquere. Aedem Castoris Iudices P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla Q. Metello consulibus. is mortuus est: reliquit pupillum paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius conss. ædes sacras locauissent: neq; potuissent omnia sarta tecta exigere: neq; ij prætores, quibus erat

negocium datum, C. Sacerdos, & M. Cesius: factum est S. C. quibus de sartis tectis cognitum, & iudicatum nõ esset: uti C. Verres, P. Celius prætores cognoscerent: & iudicarent. qua potestate iste permissa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouistis: ueruntamen cum esset omnibus in rebus apertissime, impudentissimeq; prædatus: hoc uoluit clarissimum relinquere indicium latrociniorum suorum: de quo non audire aliquando, sed uidere quotidie possemus. Quæsiuit quis ædẽ Castoris sartam tectam deberet tradere. Iuniũ ipsum mortuum esse sciebat: scire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum esse filium. homo, qui semper ita palàm dictitasset: pupillos, & pupillas certissimam prædam esse prætoribus: optatum negocium sibi in sinum delatum esse dicebat. monumentum illa amplitudine, illo opere, quamuis sarctumtectum integrumq; esset: tamen aliquid inuenturum in quo moliri prædariq; posset, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunij tutor erat testamento patris. cum eo sine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. Iste ad se Rabonium uocat: quærit: ecquid sit: quod à pupillo traditum non sit: quod exigi debeat. cũ ille id quod erat, diceret: facilem pupillo traditionem esse: signa, & dona comparere omnia: ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq; opere se non opimum præda, præsertim à pupillo, discedere. uenit ipse in ædem Castoris: considerat templum: uidet undiq; tectum, pulcherrime laqueatum, præterea cætera noua, atq; integra. uersat se: quærit quid agat: dicat ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat, esse circa se multos: tu Verres

hic quod moliare:nihil habes:nisi forte uis ad perpendiculum columnas exigere. Homo omnium rerum imperitus,quærit, quid sit ad perpendiculum. dicunt ei,ferè nullam esse columnam:quæ ad perpendiculum esse possit. Nam meherculè inquit sic agamus:columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius qui legem nosset: qua in lege numerus tantum columnarum traditur:perpendiculi mentio fit nulla:& qui non putaret sibi expedire,ita accipere: ne eodem modo reddendum esset: negat id sibi deberi: negat oportere exigi. Iste Rabonium quiescere iubet: & simul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem modestum,& minime pertinacem facile coercet:columnas ita se exacturum esse confirmat. noua res, atq; improuisa pupilli calamitas nunciatur statim C. Mustio uitrico pupilli: qui nuper est mortuus: M. Iunio patruo, P. Potitio tutori homini frugalissimo.hi rem ad uirum primarium summo officio,ac uirtute præditum M.Marcellum, qui erat pupilli tutor:deferunt.uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro sua fide,ac diligentia pluribus uerbis:ne per summam iniuriam pupillum Iunium fortunis patriis conetur euertere. Iste qui iam spe,& opinione prædam illam deuorasset:neq; ulla æquitate orationis, neq; authoritate M. Marcelli commotus est. itaq; quemadmodum ostendisset: se id exacturum esse respondit. Cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos,ac potius interclusos uiderent:apud quem non ius,non æquitas,non misericordia,non propinqui oratio,non amici uoluntas,non cuiusquam authoritas pro precio, non gratia ualeret:statuunt id sibi optimum esse factu:quod cuiuis uenisset in mentem:petere auxilium

à Chelidone: quæ isto prætore, nonmodo in iure ciuili, priuatorumq; omniũ controuersijs populo romano præfuit: uerum etiam in his sartis tectis dominata est. uenit ad Chelidonem C. Mustius eques Ro. publicanus, homo cum primis honestus. uenit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. O' multis acerbam, O' miseram, atq; indignam præturam tuam. ut mittam cætera: quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbitramini? qui nulla conditione istã turpitudinem subissent: nisi officij, necessitudinisq; ratio coegisset. ueniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det possessionem: mihi ne adimat: in me iudiciũ ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obsignabant: domus erat non meretricio cõuentu, sed prætoria turba referta. simulac potestas primum data est: adeunt hi quos dixi: loquitur Mustius: rẽ demonstrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. Respondit illa, ut meretrix, non inhumane: libenter ait se esse facturam: & se cum isto diligenter sermocinaturam: reuerti iubet. tum discedunt: postridie reuertuntur. negat illa posse hominem exorari: permagnam eum dicere ex illa re pecuniam confici posse. uereor ne quis forte de populo, qui priori actione non affuit: hæc, quia propter insignem turpitudinem sunt incredibilia: fingi à me arbitretur. ea uos antea Iudices cognouistis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius tutor, & patruus. Mustius dixisset, si uiueret: sed pro Mustio, recenti re de Mustio auditum dixit L. Domitius: qui cum sci

ret me ex Mustio uiuo audisse: quod eo sum usus plurimum: etenim iudicium, quod propè omnium fortunarum suarum C. Mustius habuit: me uno defendente uicit. cum hoc, ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eum res omnes Mustium solitum esse deferre: tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit: alio responsionem suā deriuauit. tantus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis, pudor fuit: ut aliquādiu, cum à me premeretur: omnia potius responderet: quàm Chelidonem nominaret. primo necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gessisse præturam: quam L. Domitius ab se nominari uix sibi honestum esse arbitrabatur? Reiecti à Chelidone capiunt consilium necessarium: ut suscipiant ipsi negocium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius: ut sibi uidebatur, satis grandē pecuniam, et satis impudentem esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset: male accipit uerbis Rabonium: negat eum sibi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturum se esse confirmat. tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum Rabonio: putant id esse certissimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. Iste uero non procrastinat: locare incipit non proscripta, neq; edicta die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis foro ornato. Itaq; renunciat Rabonius illam decisionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. isti color immutatus est: uultus, oratio, mens deniq; excidit: quid ageret cœpit cogitare. si opus pupillo redimeretur: si res abiret ab eo mancipe: quem ipse apposuisset:

sibi nullam

sibi nullam prædam esse. itaq; excogitat. quid? nihil ingeniose, nihil quod quisquam possit dicere improbe, uerum callide: nihil ab isto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. si pupillo opus redimitur: mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa consuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uendẽdis omnium Conss. Censorum. Prr. Quæstorum deniq;? ut optima conditione sit is: cuia res sit: cuium periculum? excludit eum solum: cui propè dicam soli potestatem factam esse oportebat. quid enim quisquam ad meam pecuniam me inuito aspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturũ esse dico. probatio futura est tua, qui locas: prædibus & prædijs populo cautum est. & si non putas cautũ: scilicet tu Pr. uel mea bona quos uoles immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non sinas? Operæpretium est ipsam legem cognoscere. dicetis eundem conscripsisse qui illud edictum de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO QVAE PVPILLI IVNII. dic, dic quæso clarius. C. VERRES PR. VRBIS ADDIDIT. corriguntur leges, censorie. quod enim uideo in multis ueteribus legibus: Cn. Domitius, L. Metellus, L. Cassius, Cn. Seruilius Censores addiderunt: uult aliquid eiusmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS. SOCIVM NE ADMITTITO: NEVE PARTEM DATO: NEVE REDIMITO. Quid ita? ne uiciosum opus fieret? at erat probatio

tua. ne parum locuples esset? at erat: & esset amplius, si uelles, populo cautum prædibus, & prædijs. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ non commouebat: si pupilli calamitas, propinquorum lachrymæ, D. Bruti, cuius prædia subierunt periculum: M. Marcelli tutoris authoritas, apud te ponderis nihil habeat: ne illud quidem animaduertebas? eiusmodi fore hoc peccatum tuum: quod tu neq; negare posses: in tabulas enim retulisti: nec cum defensione aliqua confiteri. Addicatur id opus. HS DLX millibus: cum tutores HS LXXX millibus id opus, ad illius hominis iniquissimi arbitrium se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id quod uos uidistis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis: machina apposita, nulla impensa deiectæ, eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu HS DLX millibus locauisti. atq; in illis columnis, dico esse, quæ à tuo redemptore commotæ non sint: dico esse ex qua tantum tectorium uetus deletum sit, et nouum inductum. quod si tanta pecunia columnas dealbari putassem: certe nunquam ædilitatem petiuissem. At ut uideatur tamen res agi: & non eripi pupillo. SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS: REFICITO. quid erat quod rescinderet: cum suo queq; loco lapidem reponeret? QVI REDEMERIT: SATISDET DAMNI INFECTI EI: QVI À VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. deridet: cum sibi ipsum iubet satisdare Rabonium. PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. quibus de bonis? eius, qui quod tu HS DLX millibus locasti: HS LXXX millibus effecturum esse clamauit. quibus de bonis? pupilli. cuius æta

tem, & solitudinem, etiam si tutores non essent: defendere prætor debuit: tutoribus defendentibus nonmodo patrias eius fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti. HOC OPVS BONVM SVO CVIQVE FACITO. lapis aliquis cædendus & apportandus fuit, machina sua. nam illò non saxum, non materies aduecta est. tantum operis, & in ista locatione fuit quantum paucæ operæ fabrorum mercedes tulerunt et manus precium machinæ. Vtrum existimatis minus operis esse: unã colũnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo? an quatuor illas reponere? nemo dubitat: quin multo maius sit nouam facere. Ostendam in ædibus priuatis, longa, difficiliq; uectura, columnas singulas ad impluuium HS quadragenis millibus nõ minus magnas locatas. Sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus uerbis disputare: præsertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, atq; existimationem contempserit: qui etiam ad extremum conscripserit. REDIVIVA SIBI HABETO. quasi quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur: ac nõ totum opus ex rediuiuis constitueretur. At enim si pupillo redimi non licebat: non necesse erat rem ad ipsum peruenire: poterat aliquis ad id negocium de populo accedere. omnes exclusi sunt, non minus aperte, quàm pupillus. diem præstituit operi faciundo Cal. Decembris. locat circiter Idus Septembris. angustijs temporis excluduntur omnes. quid ergo? Rabonius istam diem quomodo assequitur? nemo Rabonio molestus est neq; Cal. Decembris, neq; nonis, neq; Idibus. deniq; aliquanto in prouinciam iste proficiscitur prius, quàm opus effectum est. posteaquam reus factus est: primo negabat opus in acce

ptum referre posse: cum instaret Rabonius: in me causam conferebat: quod tum codicem obsignassem. petit à me Rabonius: & amicos allegat: facile impetrat. iste qd ageret, nesciebat. si in acceptum non retulisset: putabat se aliquid defensionum habiturum: Rabonium porrò intelligebat rem totam esse patefacturum: tametsi quid poterat esse apertius: quàm nunc est: ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriẽnio postquam diem operi dixerat. Hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset: cum die cæteros redemptores exclusisset: tum in eius arbitrium ac potestatem uenire nolebat: qui sibi ereptam prædam arbitraretur. Non'ne argumentamur quo ista pecunia peruenerit? fecit ipse iudicium. Primum cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet: qui de sua pecunia HS CCL millia numerauit: quod iam iste ferre non poterat opẽ addicto: prædibus acceptis de HS DLX millibus, remisit D. Bruto HS CX millia. Hoc, si aliena res esset: certe facere non potuisset. deinde nummi numerati sunt Cornificio: quem scribam suum fuisse negare non potest. Postremo ipsius Rabonij tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. Recita nomina Rabonij. Hic etiam priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium uenisse prætextatum in uestrum conspectum, & testes secum, patruo testimonium dicente questus est: & me populariter agere, atq; inuidiam commouere, quod puerum producerem: clamitauit. quid erat Hortensi tandem in illo puero populare? quid inuidiosum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiusmodi, produxeram filium: ut nomine ipso, & memoria patris, animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iunij erat, hominis

de plebe Romana filius: quem pater moriens tum tutoribus, et propinquis, tum legibus, tum æquitati magistratuũ, tum iudicijs uestris commendandũ putauit. hic isthus scelerata locatione, nefarioq; latrocinio bonis patrijs, fortunisq; omnibus spoliatus uenit in iudiciũ: si nihil aliud, saltem ut eum, cuius opera ipse multos annos est in sordibus: paulo tamen obsoletius uestitum uideret. Itaq; tibi Hortensi non illius ætas, sed causa, non uestitus, sed fortuna popularis uidebatur: neq; te tam cõmouebat: quod ille cum togi prætexta, quàm quod sine bulla uenerat. uestitus enim nimnem commouebat is: quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat. quod ornamentum pueriticæ pater dederat, indicium, atq; insigne fortunæ: hoc ab isto prædone ereptum esse, grauiter, & acerbe homines ferebant. neq; erant hæ lachrymæ populares magis, q̃ nostræ, quàm tuæ Q. Hortensi, quàm horum qui sententiam laturi sunt. ideo quod communis est causa: commune periculum: communi præsidio talis improbitas, tanquam aliquod incendium, restinguenda est. habemus enim liberos paruos: incertum est quàm longa nostrum cuiusq; uita futura sit: consulere uiui, ac prospicere debemus: ut illorum solitudo, & pueritia quamfirmissimo præsidio munita sit. quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratuum? mater credo. scilicet magno præsidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iste infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero, apud isthusmodi prætorem: à quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & authoritas repudiata est. quæremus etiam, quid iste in ultima

Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit? qui in foro Populi romani pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iste in hostium præda molitus sit? qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit: qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quàm ille omnes ædificandas locauerit? expectemus quid dicant ex Sicilia testes? quis unquam templum illud aspexit? quin auariciæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ testis esset? quis à signo Vertumni in circum maximũ uenit? quin is uno quoq; gradu de auaricia tua commoneretur? quam tu uiam thensarum, atq; pompæ eiusmodi exegisti: ut tu ipse illa ire non audeas. te putet quisquam, cum ab Italia freto disiũctus esses: socijs temperasse? qui ædẽ Castoris testem furtorum tuorum esse uolueris: quá populus romanus quotidie, Iudices etiá tum, cum de te sententiam ferrent: uiderent. Atq; etiam iudicium in Prætura publicum exercuit. non enim prætereundũ est ne id qdẽ. petita mulcta est apud istum prætorẽ à Q. Opimio: qui adductus in iudiciũ uerbo, quod cum esset Tr. plebis: intercessisset contra legem Corneliam: quod in Tribunatu dixisset contra alicuius hominis nobilis uoluntatem. de quo iudicio si uelim dicere omnia: multi appellandi, ledendiq; sunt: quod mihi non est necesse. tantum dicam: paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum, & iocum fortunis omnibus euertisse. is mihi etiam queritur: quod à nobis VIIII solis diebus prima actio sui iudicij transacta sit: cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi Ro. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter indignitatem iudicij, sæpissime est actum

in Senatu: ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. Iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iste prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi uobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero: fingi à me hoc totum temporis causa putatote. Iam qui ex calamitate senatoris populi Ro. cum Prætor iudicio eius præfuisset: spolia domum suam referre, & manubias detrahere, conatus est: is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subsortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audes dicere? difficile est. non enim me tua solum, & iudicum authoritas, sed etiam annulus aureus scribæ tui deterret. non dicam id quod probare difficile est? hoc dicam: quod ostendam. multos ex te uiros primarios audisse: cum diceres, ignosci tibi oportere: quod falsum codicem protuleris. nam qua inuidia C. Iunius conflagrarit: ea, nisi prouidisses: tibi ipsi tum per eundum fuisset. hoc modo iste sibi, & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas, & priuatas & publicas quod gestum non esset: tollendo quod esset: & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando. eo enim usque progreditur: ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine alijs maleficijs reperire posset. Eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque Iudicum fore putauit, per sodalem suum Q. Curtium Iudicem quæstionis: cui nisi ego ui populi, & hominum clamore, atq; conuitio restitissem: ex hac decuria nostra cuius mihi copiam quàm largissime factam opor-

tebat: erepta esset facultas eorum: quos iste annuerat in suum consilium sine causa subsortiebatur. *

Desideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

m

VLTA mihi necessario Iudices prætermittenda sunt: ut possim aliquo modo aliquando de his rebus, quæ meæ fidei commissæ sunt: dicere. recepi enim causam Siciliæ: ea me ad hoc negocium prouincia attraxit. ego tamen hoc onere suscepto, & recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius. suscepi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi romani: quod putabam tum deniq; recte iudicari posse: si non modo reus improbus adduceretur: sed etiam diligens, & firmus accusator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ causam ueniendum est, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs: ut & uiribus quàm integerrimis agere: & ad dicendum temporis satis habere possim. Atq; adeo antequam de incommodis Siciliæ dico: pauca mihi uidentur esse de prouinciæ dignitate, uetustate, utilitate, dicenda. Nam cum omnium sociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis: tum præcipue Siciliæ iudices, plurimis, iustissimisq; de causis. primum quod omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemq; populi Ro. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij est: prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quàm præclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide, beneuolentiaq; erga populum romanũ: ut ciuitates eius insulæ, quæ semel in amicitiam nostrã

uenissent: nunquam postea deficerent: pleræq; autem, et maxime illustres in amicitia perpetuo manerent. itaq; maioribus in Africam ex hac prouincia gradus imperij factus est. neq; enim tã facile opes Carthaginis tantæ concidissent: nisi illud, & rei frumentariæ subsidium, et receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes signis, monumentisq; pulcherrimis exornauit: ut quos uictoria populi Ro. maxime lætari arbitrabatur: apud eos monumenta uictoriæ plurima collocaret. deniq; ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hostes, misericordiam uicti, fidem cæteri Siculi perspexerunt: non solũ socijs in eo bello consuluit: uerum etiam superatis hostibus temperauit: urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum manu munitissima esset: tum loci natura terra, ac mari claudebatur: cum ui consilioq; cœpisset: non solũ incolumem passus est esse: sed ita reliquit ornatam: ut esset idem monumentum uictoriæ, mansuetudinis, continentiæ: cum homines uiderent, & quid expugnasset: & quibus peperciset: & quæ reliquisset. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit: ut ne hostium quidẽ urbem ex sociorum insula tollendam arbitraretur. itaq; ad omnes res Sicilia prouincia semper usi sumus: ut quicquid ex sese posset efferre: id non apud eos nasci, sed domi nostræ conditum putaremus. quando illa frumentũ, quod deberet: non ad diem dedit? quando id, quod opus esse putaret: non ultro pollicita est? quando id, quod imperaretur: recusauit? itaq; ille M. Cato sapiens, cellam penariam Reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti sumus, italico maximo difficillimoq; bello Siciliam nobis non pro pe-

naria cella, sed pro ærario illo maiorum uetere, ac re
ferto fuisse. nam sine ullo sumptu nostro corijs, tunicis, fru
mentoq́; suppeditato, maximos exercitus nostros uesti-
uit: aluit: armauit. quid illa? quod forsitan ne senti-
mus quidem iudices: quanta sunt? quod multis locu-
pletioribus ciuibus utimur: quod habent propinquam
fidelem, fructuosamq́; prouinciam: quo facile excur-
rant: ubi libenter negocium gerant. quos illa partim
mercibus suppeditandis cum quæstu compendioq́; dimit
tit: partim retinet: ut arare, ut pascere, ut negociari li-
beat: ut deniq; sedes, ac domicilium collocare. quod
commodum non mediocre populi Ro. est: tantum ciuiũ
Ro. numerum, tam propè ab domo, tam bonis, fructuo
sisq́; rebus, detineri. Et quoniam quasi quædam præ-
dia populi Ro. sunt, uectigalia nostra, atq; prouinciæ:
quemadmodum propinquis uos uestris prædijs maxi-
me delectamini: sic populo Ro. iucunda suburbanitas
est huiusce prouinciæ. Iam uero hominum ipsorum Iu-
dices ea patientia, uirtus, frugalitasq́; est: ut proxime ad
nostram disciplinam illam ueterem, non hanc, quæ
nunc increbuit: uideantur accedere. nihil cæterorum si
mile græcorum: nulla desidia: nulla luxuria: contra
summus labor in publicis, priuatisq́; rebus: summa par
simonia: summa diligentia. sic porrò nostros homines di
ligunt: ut his solis neq; publicanus, neq; negociator odio
sit. magistratuum autem nostrorum iniurias ita multo
rum tulerunt: ut nunquam ante hoc tempus ad aram
legum, præsidiumq́; uestrum publico consilio confuge-
rent. tametsi & illum annum pertulerant: qui sic eos
affixerat: ut salui esse non possent: nisi C. Marcellus
quasi aliquo fato uenisset: ut bis ex eadem familia salus

Siciliæ constitueretur: postquam M. Antonij infinitum illud imperium senserant. Sic à maioribus suis acceperant: tanta populi Ro. in Siculos esse beneficia: ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarent. In neminem ciuitates ante hunc testimonium publicæ dixerunt. hunc deniq; ipsum pertulissent: si humano modo, si usitato more, si deniq; uno aliquo in genere peccasset. sed cum perferre non possent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, superbiam: cum omnia sua commoda, iura, beneficia S. P. q; Ro. unius scelere ac libidine perdidissent: hoc statuerunt: aut istius iniurias per uos ulcisci, & persequi: aut si uobis indigni essent uisi, quibus opem auxiliumq; ferretis: urbes ac sedes suas relinquerent: quando quidem iam ante istius iniurijs ex agris tati reliquissent. Hoc consilio à L. Metello legationes uniuersæ petiuerunt: ut quam primum isti succederet. hoc animo totiens apud patronos de suis miserijs deplorarunt. hoc commoti dolore postulata consulibus, quæ non postulata, sed in istum crimina uiderentur esse: ediderunt. fecerunt etiam, ut me, cuius fidē continentiamq; cognouerant: propè de uitæ meæ statu dolore, ac lachrymis suis deducerent: ut ego istum accusarem: à quo mea longissime ratio uoluntasq; abhorrebat. quanquam in hac causa multo pluris partes mihi defensionis, quàm accusationis suscepisse uideor. Postremo homines ex tota prouincia nobilissimi, primiq; publicæ priuatimq; uenerunt: grauissima, atq; honestissima quæq; ciuitas uehementissime suas iniurias persecuta est. At quemadmodum Iudices uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere: quàm forsitan ipsi uelint. saluti enim eorum potius consulam, quàm uolun=

tati. Ecquem existimatis unquam ulla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? quæstores utriusq; prouinciæ, qui isto Pr. fuerant: cum fascibus mihi præsto fuerunt. hi porrò, qui successerunt: uehementer istius cupidi liberaliter ex istius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. uidete quid potuerit: qui quatuor in prouincia quæstores studiosissimos defensores, propugnatoresq; habuerit: prætorem uero, cohortemq; totam sic studiosam: ut facile appareret: non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant: quàm Verrem ipsum, qui plenus decesserat: prouinciam fuisse. minari Siculis si decressent legationem: quæ contra istum diceret: minari, si qui essent profecti: alijs si laudarent benignissime promittere: grauissimos priuatarum rerum testes, qbus nos præsentibus denuntiauimus: eos ui custodijsq; retinere. quæ cum omnia facta sunt: tamen unam solam scitote esse ciuitatem Mamertinam, quæ publicæ legatos, qui istum laudarent: miserit. eius autem legationis principem ciuitatis nobilissimum, C. Heium iuratum dicere audistis: isti nauem onerariã maximam Messanæ esse publicæ coactis operis ædificatam. idemq; Mamertinorum legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, uerum etiam sacra, deosq; penates à maioribus traditos ex edibus suis eripuisse dixit. præclara laudatio: cum duabus in rebus legatorum una opera consumitur: in laudando, atq; repetendo. Atq; ea ipsa ciuitas qua ratione illi amica sit: dicetur certo loco. reperietis enim, quæ causæ beneuolentiæ sint Mamertinis erga istum: eas ipsas causas satis iustas esse damnationis. Alia ciuitas nulla Iudices publico consilio laudat. uis illa sum

mi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates: ut aut leuissimi quidam ex miserrimis, desertissimisq; oppidis inuenirentur: qui iniussu populi, ac senatus proficiscerentur: aut hi qui contra istum legatos decreuerant: & testimonium publicum, mandataq; acceperant: ui ac metu retinerentur. quod ego in paucis tamen usu uenisse non moleste fero: quo reliquae tot, & tantae, & tam graues ciuitates, tota deniq; Sicilia plus authoritatis apud uos haberet: cum uideretis nulla ui retineri: nullo periculo prohiberi posse: quo minus experirentur: ecquid apud uos querimoniae ualerent antiquissimorũ, fidelissimorumq; sociorum. nam quod fortasse nõ nemo uestrũ audierit: istum à Syracusanis publicae laudari: id tametsi priore actione ex Heraclij Syracusani testimonio cuiusmodi esset cognouistis: tamen uobis alio loco, ut se tota res habeat: quod ad eam ciuitatem attinet: demonstrabitur. intelligetis enim nullis hominibus quenquam tanto odio, quanto istum Syracusanis esse, & fuisse. At enim istum soli Siculi persequuntur: Ciues Ro. qui in Sicilia negociantur: defendunt: diligunt: saluum esse cupiunt. Primum si ita esset: tamen uos in quaestione de pecunijs repetundis, quae sociorum causa constituta est: lege iudicioq; sociali, sociorum querimonias audire oporteret. sed intelligere potuistis priore actione ciues Ro. ex Sicilia plurimos, honestissimos, maximis de rebus & quas ipsi accepissent iniurias, & quas scirent alijs esse factas, pro testimonio dicere. Ego hoc quod intelligo Iudices, sic confirmo. Videor mihi gratum fecisse Siculis: quod eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo sim persequutus. non minus hoc gratum me nostris ciuibus intelligo fecisse:

qui hoc existimant: iuris, libertatis, rerum, fortunarumq; suarum salutem, in istius damnatione consistere. Quapropter de istius Prætura Siciliensi non recuso, quin ita me audiatis: ut si cuiquam generi hominum, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquam ordini, siue aratorum, siue pecuariorum, siue mercatorum probatus sit: si non horum omnium communis hostis prædoq; fuerit: si cuiquam deniq; ulla in re unquam temperauit: ut uos quoq; temperetis. Qui simul atq; ei sorte prouincia Sicilia obuenit: statim Romæ, & ab urbe antequam proficisceretur: quærere ipse secum, & cogitare cum suis cœpit: quibusnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniam facere posset. nolebat in agendo discere. tametsi non prouinciæ rudis erat, & tyro. sed in Siciliam paratus ad prædam, meditatusq; uenire cupiebat. O præclare coniectum à uulgo in illam prouinciam omen communis famæ, atq; sermonis: cum ex nomine istius, quid in prouincia facturus esset, perridiculi homines augurabantur. etenim quis dubitare posset: cum istius in quæstura fugam, & furtum recognosceret: cum in legatione oppidorum, fanorumq; spoliationes cogitaret: cum uideret in foro latrocinia Præturæ: qualis iste in quarto actu improbitatis futurus esset? Atq; ut intelligatis eum Romæ quæsisse nonmodo genera furandi, sed etiam nomina: certissimum accipite argumentum: quo facilius de singulari eius impudentia existimare possitis. Quo die Siciliam tetigit (uidete satis ne paratus ex illo omine urbano ad euertendam prouinciam uenerit) statim Messana literas Halesam mittit: quas ego istum in Italia scripsisse arbitror. nam simulatq; è naui egressus est: dedit

operam ut Halesinus ad se Dio continuo ueniret: se de hæreditate uelle cognoscere: quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset. ea erat Iudices per grandis pecunia. hic est Dio Iudices nunc beneficio Q. Metelli ciuis Ro. factus: de quo multis uiris primariis testibus, multorumq; tabulis uobis priore actione satisfactum est, HS undecies numeratum esse: ut eã causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse: isto cognoscente obtineret. præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, uestisq; stragulæ, domi quod fuerit, esse direptum. ita HS undecies Q. Dionem, quod hæreditas ei obuenisset: nullam aliam ob causam, perdidisse. quid? hæc hæreditas quo prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij Senatoris filiæ: eodem, quo M. Liguri senatori: C. Sacerdote Prætore. quid? tum nemo molestus Dioni fuerat? non plus, quàm Liguri Sacerdote prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse. ad urbem cum esset: audiuit Dioni cuidam Siculo permagnam uenisse hæreditatem: hæredem statuas iussum esse in foro ponere: nisi posuisset: Veneri Erycinæ esse mulctatum. tametsi positæ essent ex testamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen esset: causam pecuniæ se reperturum. itaq; apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hæreditatem. nõ enim quæstor petit ut est consuetudo is, qui Erycum montem obtinebat. petit Neuius Turpio quidam istius excursor & emissarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore condemnatus iniuriarum. etenim erat eiusmodi causa: ut ipse prætor cum quæreret calumniatorem: paulo tamen consideratiorem

men consideratiorem reperire non posset. hunc hominem Veneri absoluit: sibi condemnat. maluit uidelicet homines peccare, quàm deos: se potius à Dione, quod non licebat: quàm Venerem, quod non debebatur: auferre. Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori testimonium recitem? qui causam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit: hominis honestissimi: tametsi ciuis Ro. uirtutis causa iam diu est: tamen omnium Siculorum primi, ac nobilissimi. quid ipsius Q. Cecilij Dionis hominis probatissimi, ac prudentissimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorum omnium testimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum est. dixit hoc idem M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cum eo esset: iam ante cognosse. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit: melius hæc cognouit: quàm tu Hortensi? qui Romæ fuisti: ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per literas cum Verre questus es? noua tibi hæc sunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione? nihil de socru tua fœmina primaria Seruilia uetere Dionis hospita audisti? non'ne multa mei testes, quæ tu scis, nesciunt? non'ne te mihi testem in hoc crimine eripuit, non istius innocentia, sed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLORI, DIONIS. Satis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo, qui è Chelidonis sinu in prouinciam profectus esset: Veneris nomine quæsisse uidetur? Accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Sosippus, et Epicrates fratres sunt Agyrinenses. horũ pater ab hinc duo et XX annos est mortuus. in cuius testamento quodam loco si commissum quid esset: mulctai erat Veneri.

ipsos XX annos, cum tot interea Prætores, tot quæsto- res, tot calumniatores in prouincia fuissent: hæreditas ab his Veneris nomine petita non est. causam Verres co- gnoscit: per Volcatium pecuniam accepit, ferè ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorum testimo nium audistis antea. uicerunt Agyrinenses fratres, ita, ut egentes inanesq; discederent. at enim ad Verrem pe cunia ista non peruenit. quæ est ista defensio? utrum as seueratur in hoc: an tentatur? mihi enim res noua est. Verres calũniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maxi- mæ dabantur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi ita defendas? non est ista Verri numerata pecunia. adiu- uo te: mei quoq; testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ uis erat Volcatio tanta? ut HS CCCC mil lia duobus hominibus auferret? et quis Volcatio, si sua sponte uenisset: unam libellam dedisset? ueniat nunc: ex periatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadrigenties accepisse te arguo contra leges: nego tibi ipsi ullum nummum esse numeratum. sed cum ob tua de creta, ob imperata, ob iudicata, pecuniæ dabantur: non erat quærendum cuius manu numerarentur: sed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuæ: Præfecti, Scribæ, Medici, Accensi, Aruspices, Præco- nes, manus erant tuæ: quo quisq; te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat: ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus ma- li Siciliæ dedit: quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent: tua manus sine controuersia fuit. quicquid ab ho rum quopiam captum est: id nonmodo tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc

defensionem probabitis: non accipit ipse: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquam tam reus, tam nocens adducetur: qui ista defensione non possit uti. etenim cum Verres utatur: quis erit unquã post hac reus tam perditus: qui non ad Q. Mutij innocentiam referatur: si cum isto conferatur? neq; nunc tam mihi isti Verrem defendere uidentur: quàm in Verre defensionis tentare rationem. Qua de re Iudices uobis magnopere prouidẽdum est. pertinet hoc ad summam reipublicæ, & ad existimationem ordinis, salutemq; sociorum. si enim innocentes existimari uolumus: non solũ nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus. Primum omnium opera tanta danda est: ut eos nobiscum ducamus, qui nostræ famæ capitiq; consulãt. deinde si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ fefellerit: ut uindicemus: missos faciamus: semper ita uiuamus: ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani est hoc hominis liberalissimi. uerũtamem ea liberalitas est probanda: quæ sine periculo existimationis est: ut in illo fuit. Cum ab eo quidã uetus assectator ex numero amicorum non impetraret: ut se præfectum in Africam duceret: & id ferret moleste: noli inquit mirari, si tu à me hoc non impetras: ego iam pridem ab eo, cui meam existimationem caram fore arbitror: peto, ut mecum præfectus proficiscatur: & adhuc impetrare non possum. etenim re uera multo magis est petendum ab hominibus, si salui esse uolumus: ut eant nobiscum in prouinciam: quàm hoc illis in beneficij loco deferendum. Sed tu, cum & tuos amicos in prouinciam quasi in prædam inuitabas: ac cum illis, ac per eos prædabare: & eos in concione annulis aureis donabas: non statuebas tibi non so

lum de te, sed etiam de illorum factis rationem esse red dendam? Cum hos sibi quæstus constituisset magnos atq; uberes, ex his causis, quas ipse instituerat in consilio, hoc est cum sua cohorte cognoscere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendã. Dubium nemini est: quin omnes omniũ pecuniæ positæ sint in eorum potestate, qui iudicia dant: & eorum qui iudicant: quin nemo nostrum possit ædes suas, nemo fundũ, nemo bona patria obtinere: si cum hæc à quopiam uestrum petita sunt: prætor improbus, cui nemo interdicere possit: det quem uelit iudicem: iudex nequam & leuis, quod prætor iusserit: iudicet. si uero illud quoq; accidet: ut Prætor in ea uerba iudicium det: ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris, & officij peritissimus non possit aliter iudicare: sit eiusmodi L. Octauius iudex. esto, si apparet fundum Capenatem quo de agitur ex iure æquum P. Seruilij esse: neq; is fundus Q. Catulo restituetur: non necesse erit L. Octauio iudici cogere P. Seruilium Q. Catulo fundum restituere? aut cõdemnare eum: quem non oporteat? eiusdemmodi totum ius Prætorium, eiusdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre Prætore. decreta eiusmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETITVR, DVCAS. C. Fusicium duci iussit petitorem: L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiusmodi. QVI CIVES RO. ERANT, SI SICVLI ESSENT TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI SI CIVES RO. ESSENT. Verum ut totum genus amplectamini iudiciorum: prius iura Siculorum, dein

de istius instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt: ut quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus. quod Siculus cum Siculo non eiusdem ciuitatis, ut de eo prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorum sententia statuit: quam legem Siculi Rupiliam uocant: sortiatur. quod priuatus à populo petit: aut populus à priuato, Senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur: cũ alternæ ciuitates reiectæ sunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit: Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue Romano, ciuis Ro. datur. cæterarum rerum selecti iudices ex ciuium romanorum conuentu proponi solent. Inter aratores & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant: iudicia fiunt. Hæc omnia isto prætore nonmodo perturbata, sed planè & siculis, & ciuibus ro. erepta sunt. Primum suæ leges, quod ciuis cum ciue ageret: aut eum iudicem, quem commodum erat: præconem, Aruspicem, Medicum suum dabat: aut si legibus erat iudicium constitutum: & ad ciuem suum iudicem uenerant: libere ciui iudicare non licebat. Edictum eni hominis cognoscite: quo edicto omnia iudicia redegerat in suam potestatem. siquis perperam iudicasset: se cogniturum: cum cognosset: animaduersurum. idq; cum faciebat: nemo dubitabat, quin cum iudex alium de suo iudicio putet iudicaturum: seq; in eo capitis periculum aditurum: uoluntatem spectet eius: quem statim de capite suo putet iudicaturum. Selecti è conuentu, aut propositi ex negociatoribus iudices, nulli. hæc copia, quam dico iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte sua dare nó solebat: sed C. Verris. cuiusmodi cohortẽ putatis hoc principe fuisse? sicuti uidetis edictũ. SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS.

eum quoq; ostendã, si quãdo sit datus: coactu istius q̃d nõ senserit, iudicasse. Ex lege Rupilia sortitio nulla: nisi cũ nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarũ controuersiarũ sublata uno nomine oĩa. de conuẽtu, ac negociatoribus nulli iudices. quantã potestatem habuerit uidetis: quas res gesserit cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo imprimis domi suæ nobilis, & ante hũc Pr. uel pecuniosissimus Syracusanorum: nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaricia, atq; iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS triÌcies uenit testamento propinqui sui Heraclij: plena domus cælati argenti optimi, multæq́; stragulæ uestis, preciosissimorumq; mancipiorum. quibus in rebus istius cupiditates, & insaniam quis ignorat? Erat in sermone res: magnam Heraclio pecuniam uenisse: non solum Heraclium diuitem, sed etiam ornatum supellectili, argento, ueste, mancipijs futurum. audit hæc etiam Verres: & primo, illo suo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur: ut eum roget inspicienda, quæ non reddat. deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidam erant affines istius, quorum uxores iste nunquam alienas existimauit: Cleomenes, & Hescrio: qui quantũ apud istum, & quàm turpi de causa potuerint: ex reliquis criminibus intelligetis. hi ut dico hominem admonent: rem esse præclarã, refertam omnibus rebus: ipsum autem Heraclium hominem esse maiorem natu, non promptissimum: & eum præter Marcellos, patronum, quem iure suo adire, aut appellare posset: habere neminem: esse in eo testamento, quo ille hæres esset: scriptum: ut statuas in palestra deberet ponere. faciemus ut palestritæ negent ex testamento esse positas: petant hæredita-

tem: quod eam palestræ commisisse dicant. placuit ratio Verri. nam hoc animo prouidebat: cum tanta hæreditas in controuersiam uenisset: iudicioq́; peteretur: fieri nõ posse: ut sine præda ipse discederet. approbat consilium: author est ut quamprimum agere incipiant: hominemq́; id ætatis minime litigiosum quamtumultuosissime adoriantur. scribitur heraclio dicam. primo mirantur omnes improbitatem calumniæ. deinde, qui istum nossent, partim suspicabãtur: partim plane uidebant adiectum esse oculum hæreditati. interea dies aduenit: quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturum Syracusis iste edixerat: paratus ad hanc dicam sortiendam uenerat. tum eum docet Heraclius non posse eo die sortiri: quod lex Rupilia uetaret diebus XXX sortiri dicam, quibus scripta esset. dies XXX nondum fuerant. sperabat Heraclius, si illum diem effugisset: ante alteram sortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maxime expectabat: successurum. iste omnibus iudicijs diem distulit: & eam diem constituit: ut hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. posteaquam ea dies uenit: iste incipit simulare se uelle sortiri: Heraclius cum aduocatis adit: & postulat: ut sibi cum palestritis, hoc est cum populo Syracusano æquo iure disceptare liceat. aduersarij postulant: ut in eam rem iudices dentur ex his ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur. Heraclius contra ut iudices è lege Rupilia dentur: ut ab institutis superiorum, ab authoritate Senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrẽ? quis uestrum non ex urbana iurisditione cognouit? quis unquam isto Prætore Chelidone inuita lege agere po-

tuit? non istum ut non neminem prouincia corrupit: idem fuit qui Romæ cum id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius: ius esse certum Siculis, inter se quo iure certarent: legem esse Rupiliam, quam Prætor Rupilius ex S. C. de decem legatorum sententia dedisset: hoc omnes semper in Sicilia Consules Prætoresq; seruasse: negauit se iudices è lege Rupilia sortiturum: quinq; iudices, quos commodum ipsi fuit: dedit. quid huic homini facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? præscriptum tibi cum esset homo deterrime, & impudētissime quemadmodum inter Siculos iudices dares: cum imperatoris Po. Ro. authoritas, legatorum decem summorum hominum dignitas, Senatus C. intercederet: cuius consulto P. Rupilius Prætor ex legatorum sententia leges in Sicilia constituerat: cum omnes ante te prætores Rupilias leges in cæteris rebus, et in iudicijs maxime obseruassent: tu ausus es pro nihilo præ tua præda tot res sanctissimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus existimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis authoritas? nullum exēplum, quod sequi uelles? Verum, ut institui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerent: sed qui, quod imperatum esset, iudicarent: eo die nihil actū est: adesse iubentur postridie. Heraclius interea cum omnes insidias à prætore fortunis suis fieri uideret: capit consilium de amicorum, & propinquorum sententia, non adesse ad iudicium. itaq; Syracusis illa nocte profugit. iste postero die mane, cū multo maturius, quàm unquam antea, surrexisset: iudices citari iubet. ubi comperit Heraclium non adesse: cogere incipit eos: ut absen

tem Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt: ut, si ei uideatur, utatur instituto suo: nec cogat ante horam decimam de absente, secundum præsentem iudicare. impetrant. interea sanè perturbatus & ipse, & eius amici, & consiliarij, moleste ferre cœperunt, Heraclium profugisse: putabant absentis damnationem, præsertim tantæ pecuniæ, multo inuidiosiorem fore: quam si præsens damnatus esset. eò accedebat: quod iudices è lege Rupilia dati non erant: multo etiam rem turpiorem & iniquiorem uisum iri intelligebant. itaq; hoc dum corrigere uult: apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est. nam illis quinque iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat: citari Heraclium, & eos qui dicam scripserant: aitq; se iudices è lege Rupilia uelle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lachrymis eum oraret, atq; obsecraret Heraclius: impetrare non potuerat: id ei postera die uenit in mentem: è lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs ut absentem Heraclium condemnent imperat. itaq; condemnant. Quæ malum ista fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putasti? ecquando his de rebus tales uiros audituros existimasti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honestæ ciuitati turpissima persona calumniæ? neq; hoc solum: sed ita res agitur: ut ne simulatio quidem æquitatis ulla adhibeatur. nam per deos immortales, quid interest: utrum prætor imperet, uiq; cogat aliquem de suis bonis omnibus decedere? an huiusmodi iudicium det: quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euerti necesse sit? profecto enim ne

gare non potes: te ex lege Rupilia sortiri iudicium debuisse: cum præsertim Heraclius id postularet. sin illud dices: te Heraclij uoluntate ab lege recessisse: ipse te impedies: ipse tu tua defensione implicabere. quare enim primum ille ipse adesse noluit: cum ex eo numero iudices haberet: quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es: si eos, qui erant antea dati, utriusq; dederas uoluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Postumius quæstor sortitus est: hanc solam tu illo conuentu reperiere sortitus. ergo inquiet aliquis donauit populo Syracusano illam hæreditatem. primum si id confiteri uelim, tamen istum condemnetis necesse est. neq; enim permissum est: ut impune nobis liceat: quod alicui eripuerimus: id alteri tradere. uerum ex ista reperietis hæreditate ita istum prædatum: ut perpauca occulte fecerit: populum quidem Syracusanum in maximam inuidiam sua infamia alieno præmio peruenisse: paucos Syracusanos, eos qui se nunc publicæ laudationis causa uenisse dicunt: & tunc participes prædæ fuisse: & nunc non ad istius laudationem, sed ad communem litium æstimationem uenisse. posteaquam damnatus est absens: non solum illius hæreditatis, de qua ambigebatur: quæ erat HS tricies: sed omnium bonorum paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia: palestræ Syracusanorum hoc est Syracusanis possessio traditur. quæ est ista Prætura? eripis hæreditatem: quæ uenerat à propinquo: uenerat testamento: uenerat legibus: quæ bona, is qui testementum fecit: huic Heraclio, antequam est mortuus: omnia utenda ac possidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cum ille aliquanto ante te prætorem esset mortuus: controuer

sia fuerat nulla: mentionem fecerat nemo. uerum esto: eripe hæreditatem propinquis: da palestritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, testamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simulac profugit: quàm impudenter, quàm palàm, quàm acerbe dij immortales illa bona direpta sunt: quàm illa res calamitosa Heraclio, quæstuosa Verri, turpis Syracusanis, miseranda omnibus uidebatur. nam illud quidem statim curatur: ut quicquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad istum deferatur: quicquid Corinthiorum uasorum, stragulæ uestis. hæc nemo dubitabat, quin nonmodo ex illa domo capta, & oppressa, uerum ex tota prouincia ad istum comportari necesse esset. mancipia quæ uoluit abduxit: alia diuisit: auctio facta est: in qua cohors istius inuicta dominata est. uerum illud est præclarum. Syracusani qui præfuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re dispertiendis: reddebant eorum negociorum rationem in Senatu: dicebant scyphorum paria complura, hydrias argenteas, preciosam uestem stragulam, multa mancipia preciosa Verri data esse: dicebant quantum cuiq; eius iussu nummorum esset datum. gemebant Syracusani: sed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS CCL millia iussu prætoris data. fit maximus clamor omnium, nonmodo optimi cuiusq;, neq; eorum, quibus indignum semper uisum erat bona priuati populi nomine per summam iniuriam erepta: uerum etiam ipsi illi authores iniuriæ, & ex aliqua particula socij prædæ, ac rapinarum, clamare cœperunt: sibi ut haberet hæreditatem. tantus in curia clamor factus est: ut populus concurre-

ret. res ab omni conuentu cognita celeriter domum nunciatur. homo inimicus iis, qui recitassent: hostis omnibus, qui acclamassent: exarsit iracundia, ac stomacho. uerum tamen fuit tum sui dissimilis: nosti os hominis: nosti audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifesto grandis pecuniæ perturbatus est. ubi se collegit: uocat ad se Syracusanos. quia non posset negare ab illis pecuniam datam: non quæsiuit procul aliunde: neq; enim probaret: sed proximum pene alterum filium, quem illam pecuniam diceret abstulisse: ostendit se reddere coacturum. qui posteaquam id audiuit: habuit dignitatis, & ætatis, & nobilitatis suæ rationem: uerba apud Senatum fecit: docuit ad se nihil pertinere: de isto, id quod omnes uidebant, neq; ille quidem obscure, locutus est. itaq; illi Syracusani statuam postea statuerunt: & is ubi primum potuit: istum reliquit: de prouinciaq; decessit. et tamen aiunt eum queri solere nonnunquam, se miserum: quod non suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuit: genere electus adolescens unum annum tecum fuit: sodales uiri fortes legati tui primo anno te reliquerunt: unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus: non ita multum tecum fuit: qui si semper una fuisset: tamen summa cura tum tuæ, tum multo etiam magis suæ famæ pepercisset. quid est quod tu alios accuses? quid est quamobrem putes, te tuam culpam nonmodo deriuare in aliquem: sed communicare cum aliquo posse? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudo tyrũ reuertantur: tabulis, uobis et testibus Iudices planum faciam. Ex hac iniquitate istius, & improbitate Iudices,

quod præda ex illis bonis ad multos Syracusanos inuito populo Senatuq; Syracusano uenerat: & illa scelera, quoq; per Theomnastum & Hescrionem & Dionysodorum & Cleomenem inuitissima ciuitate facta sunt: primum ut urbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum est constitutus: ut omnia signa iste per eos homines, quos nominaui: omne ebur ex ædibus sacris, omnes undiq; tabulas pictas, deorum deniq; simulacra quæ uellet auferret: deinde ut in curia Syracusis, quem locum illi Buleuterũ uocant: honestissimo loco & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere belli ac uictoriæ lege posset: conseruauit: & reddidit: statua ex ære facta, ibi inauratam istius & alteram filio statuam posuerunt. ut dum istius hominis memoria maneret: Senatus Syracusanus sine lachrimis & gemitu in curia esse non posset. per eosdem istius iniuriarum furtorum uxorumq; socios istius imperio Syracusis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diẽ festum cum recentibus beneficiis M. Marcelli debitum reddebant: tum generi, nomini, familiæ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mitridates in Asia, cũ eam prouinciam totam occupasset: Mutia non sustulit. hostis, & hostis in cæteris rebus nimis ferus, & immanis, tamen honorem hominis deorum religione consecratum uiolare noluit. tu Syracusanis unum diem festum Marcellis impertiri uetuisti: per quos illi adepti sunt: ut cæteros dies festos agere possint. At uero præclarum diem reposuisti: Verrea ut agerent: & ut ad eum diem quæ sacris, epulis'q; opus essent, in complures annos locarentur. Iam in tanta istius impuden-

tia remittendum aliquid uidetur: ne omnia contendamus: ne omnia cum dolore agere uideamur. nā me dies, uox, latera deficiant: si hoc nunc uociferare uelim: q̄ miserum indignumq́; sit: istius nomine apud eos diem festum esse: qui sese istius opera funditus extinctos esse arbitrentur. O´ Verrea praeclara: quoquam si accessisti: quo non attuleris tecum istum diem. etenim quam tu domum, quam urbem adisti? quod fanum deniq;? quod nō euersum, atq; extersum reliqueris? quare appellentur sane ista Verrea: quae nō ex nomine, sed ex manibus, naturáq; tua constituta esse uideantur. Quam facile serpat iniuria: & peccandi consuetudo quàm non facile reprimatur: uidete Iudices. Bidis oppidum est tenue sanè, nō longe à Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epicrates quidam. huic haereditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atq; ita propinqua, ut ea etiam si intestata esset mortua: Epicratem Bidinorum legibus haeredem esse oporteret. recens Syracusana erat illa res, quam ante demonstraui: de Heraclio Syracusano: qui bona non perdidisset: nisi ei uenisset haereditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi, haereditas. cogitare coeperunt eius inimici nihilo minus eodem praetore hunc euerti bonis posse: quo Heraclius esset euersus. rem occulte instituunt: ad Verrem per eius interpretes deferunt: ita causa componitur: ut item palestritae Bidenses peterent ab Epicrate haereditatem: quemadmodum palestritae Syracusani ab Heraclio petissent. nunquam uos praetorem tam Palestricum uidistis. uerum ita palestritas defendebat: ut ab illis ipse unctior discederet. q statim quod praesensisset iubet cuidā suorum amicorū numerari HS LXXX. res occul

tari satis non posse. per quendam eorum, qui interfuerat, fit Epicrates certior. primo negligere, & contemnere cœpit: quod causa prorsus, quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cum de Heraclio cogitaret: & istius libidinem nosset: commodissimum putauit esse, de prouincia clàm abire. itaq; fecit: profectus est Rhegium. qđ ubi auditum est: æstuare illi qui dederant pecuniam: putare nihil agi posse absente Epicrate. nam Heraclius tamen affuerat: cum primum dati sunt iudices. de hoc, qui antequam in ius aditum esset: antequam deniq; mẽtio controuersiæ facta esset: discessisset: putabant nihil agi posse. homines Rhegium proficiscuntur: Epicratem conueniunt: demonstrant id, qđ ille sciebat: se HS LXXX dedisse: rogant eum ut id, quod ab ipsis abisset pecuniæ, curet: ab sese caueat quemadmodum uelit, de illa hæreditate cum Epicrate neminem esse acturum. Epicrates homines multis uerbis male à se acceptos dimisit. redeunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita ut fit: incipiunt: sese HS LXXX nummum frustra dedisse. res percrebuit: in ore, atq; sermone omnium cœpit esse: Verres refert illam suam Syracusanam: ait sese uelle de illis HS LXXX cognoscere: aduocat multos: dicunt Bidini Volcatio se dedisse: illud non addunt: iussu istius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquissimo nummos affert: qui nihil amitteret: reddit inspectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc uerrem repræhendis? qui non modo ipse fur non est: sed ne alium q̃dem passus est esse? attendite: iam intelligetis hanc pecuniam qua uia modo uisa est exire ab isto: eadem semita reuertisse. quid enim debuit prætor? cum con-

filio re cognita cum comperisset, suum comitem iuris, decreti, iudicij corrumpendi causa, qua in re ipsius prætoris caput, existimatioq; ageretur: pecuniã accepisse? Bidinos autem contra prætoris famam, ac fortunas dedisse? non & in eum, qui accepisset, animaduertisse? et in eos, qui dedissent? tu qui institueras in eos animaduertere, qui perperam iudicassent: quod sæpe per imprudẽtiam fit: hos pateris impune discedere? qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium, pecuniam aut dandam, aut accipiendam putarant? Volcatius idem apud te postea fuit, eques romanus tanta accepta ignominia. nam qd est turpius ingenuo? quid minus libero dignum? quàm in conuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere? qui si eo animo esset: quo nonmodo eques romanus, sed quiuis liber debet esse: aspicere te postea non potuisset: inimicus, hostis esset, tanta contumelia accepta: nisi tecum collusisset: & tuæ potius existimationi seruisset: quàm suæ. qui quàm tibi amicus nonmodo tum fuerit: quãdiu tecum in prouincia fuit: uerum etiam nunc sit: cum iã à cæteris amicis sis relictus: & tu intelligis: & nos existimare possumus. An hoc solum argumentum est nihil isto imprudente factum? quod Volcatius ei non succensuit? quod iste nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? est magnum argumentum: uerum illud maximum: quod illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit: à quibus comperit, quod iure agere cum Epicrate nihil possent, etiam si adesset: idcirco suum decretum pecunia esse tentatum: his inquam ipsis nonmodo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat: sed ut in Heraclio Syracusano, item in hoc, paulo etiam atrocius, quod Epicrates appellatus omnino non erat: bona patria, fortunasq; eius,

nasq; eius, Bidinis tradidit. ostendit enim nouo modo, siquis quid absente peteret: se auditurum. adeunt Bidini: petunt hæreditatem: procuratores postulant, ut se ad leges suas reijciat: aut ex lege Rupilia dicam scribi iuberet. aduersarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. insimulant hominem fraudandi causa discessisse: postulant ut bona possidere liceat. debebat Epicrates ullum nummum nemini. amici, si quis quid peteret iudicio: se passuros, iudicatum solui satis daturos esse dicebant. cum omnia iudicia frigerent: admonitu istius insimulare cœperunt, Epicratem literas publicas corrupisse: à qua suspicione ille aberat plurimum. actionem eius rei postulant. amici recusare, ne quod nouum iudicium, ne quæ ipsius cognitio, illo absente de existimatione eius constitueretur: & simul idem illud postulare nõ desistebant: ut se ad leges suas reijceret. Iste amplam occasionem calumniæ nactus, ubi uidet esse aliquid quod amici absentem Epicratem nollent defendere: asseuerat se eius rei in primis actionem esse daturũ. cum omnes perspicerent ad istum nonmodo illos nummos, qui per simulationem ab isto exierant: reuertisse: sed multo etiã plures eum postea nummos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterũt. Iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D millia hæreditaria, accessit ipsius antiqua HS quindecies pecunia. Vtrum res ab initio ita ducta est? an ad extremum ita perducta est? an ita parua est pecunia? an is homo Verres? ut hæc, quæ dixi, gratis facta esse uideantur? Hic nunc de miseria Siculorum Iud. audite. & Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romam uenerunt: sordidati maxima bar

ba, & capillo Romæ biennium propè fuerunt. Cum L. Metellus in prouinciam profectus est: tum isti bene commendati cum Metello una proficiscuntur. Metellus simul ac uenit Syracusas: utrunq; rescindit & de Epicrate, & de Heraclio. in utriusq; bonis nihil erat: quod restitui posset: nisi quod moueri loco non poterat. fecerat hæc egregie primo aduentu Metellus: ut omnes istius iniurias, quas modo posset: rescinderet: & irritas faceret. Heraclium restitui iusserat: non restituebatur: quisquis erat ductus Senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat. itaq; permulti ducti sunt. Epicrates quidem continuo restitutus est. alia iudicia Lilybei, alia Agrigenti, alia Panormi restituta sunt: census qui isto prætore sunt habiti, nõ seruaturũ se Metellus ostenderat: decumas quas iste contra legẽ Hieronicam uendiderat: sese uenditurum Hieronica lege dixerat. Omnia erant Metelli eiusmodi: ut totam suam Præturam retexere uideretur. Simul atq; ego in Siciliam ueni: mutatus est. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus à literis. itaq; eo iste tabellario semper usus est. is epistolas complures attulerat. in his unam domo: quæ totum immutarat hominem. repente cœpit dicere: se omnia Verris causa uelle: sibi cum eo amicitiam, cognationemq; esse. mirabantur omnes, hoc ei tum denique in mentem uenisse: posteaquam tam multis eum factis, decretisq; iugulasset. Erant qui putarent Letilium legatum à Verre uenisse: qui gratiam amicitiam, cognationemq; commemoraret. Ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere: testes non solum deterrere uerbis: sed etiam ui retinere cœpit. Quod ego nisi meo aduentu illius conatus aliquantulum repressissem: & apud Sicu-

los non Metelli, sed Glabrionis literis, ac lege pugnassem: tam multos huc euocare nō potuissem. Verum, quod institui dicere: miserias cognoscite Siculorū. Heraclius ille, & Epicrates longe mihi obuiam cum suis omnibus processerunt: uenienti Syracusas egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quod erant mihi oppida complura etiam reliqua: quæ adire uellem: constitui cum hominibus, quo die mihi Messanæ præsto essent. eò mihi nuntium miserunt: se à prætore retineri. quibus ego testimonium denuntiaui: quorum nomina edidi Metello: cupidissimi ueniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure sunt socij: ut his ne deplorare quidem de suis incommodis liceat. Iā Heraclij Centuripini optimi, nobilissimiq; adolescentis testimonium audistis: à quo HS C millia per calumniā, malitiamq; petita sunt. Iste pœnis compromissisq; interpositis HS CCC extorquenda curauit: quodq; iudicium secundum Heraclium de compromissis factum erat: quod ciuis Centuripinus inter duos ciues iudicasset: id irritum iussit esse: eumq; iudicē falsum iudicasse iudicauit: in Senatu ne esset: locis, commodisq; publicis uti uetuit: siquis eum pulsasset: edixit sese iudicium iniuriarū non daturum: quicquid ab eo peteretur iudicem de sua cohorte daturum: ipsi autem nullius actionem rei sese daturum. quæ istius authoritas tantum ualuit: ut neq; illum pulsaret quisquam cum prætor in prouincia sua uerbo ꝑmitteret: re hortaretur: neq; quisquam ab eo quicquam peteret: cum iste calumniæ licentiā sua authoritate possedisset. ignominia autem illa grauis tam diu in illo homine fuit: quādiu iste in prouincia mansit. hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem

putatis esse in Sicilia nisi ad nutum istius iudicatam? utrũ id solũ uidetur esse actum: quod est tamen actum: ut Heraclio pecunia eriperetur? an etiam illud? in quo præda erat maxima: ut nomine iudiciorum, omnium bona, atq; fortunæ in istius unius essent potestate? Iam uero in rerum capitalium quæstionibus quid ego unamquáq; rem colligam, & causam? ex multis similibus ea sumam: quæ maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciẽsis, homo domi suæ cũprimis locuples, atq; honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem prætorem rei capitalis cum accusatus esset: facile eo iudicio est liberatus. huic eidẽ Sopatro ijdẽ inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti successisset: eiusdem rei nomen detulerunt. res Soprato facilis uidebatur: & quod erat innocens: & quod Sacerdotis iudiciũ improbare istum ausurum non arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore ea, quæ erant antea non solum defensione, uerum etiam iudicio dissoluta. causam Sopatri defendebat Q. Minutius eques Ro. in primis splendidus, atq; honestus, uobisq; Iudices non ignotus. nihil erat in causa: quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. interea istius libertus, & accensus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis: rerum huiusmodi omnium transactor, et administer: ad Sopatrum uenit: monet hominem ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniam prætori dare: Prætorem tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset: rem iudicatam nó rescindere. Sopater, cum hoc illi improuisum, atq; inopinatum accidisset: com

motus est sanè:neq; in præsentia Timarchidi quid responderet habuit:nisi se consideraturum,quid sibi de ea re esset faciendum:& simul ostendit,se in summa difficultate esse nummaria.post ad amicos retulit. qui cum ei fuissent authores redimendæ salutis: ad Timarchidem uenit:expositis suis difficultatibus,hominē ad HS LXXX perducit:eamq́; ei pecuniam numerat.posteaquam ad causam dicendam uentum est: tum uero sine metu,sine cura omnes erant,qui Sopatrum defendebāt: crimen nullum erat:res iudicata:Verres nummos acceperat.qui possit dubitare quidnam esset futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudicium.iterum ad Sopatrum Timarchides uenit:ait accusatores eius multo maiorē pecuniā prætori polliceri: quàm quātam hic dedisset:proinde,si saperet:uideret quid sibi esset faciendū. Homo, quanquam erat & Siculus,& reus: hoc est & iure iniquo,& tempore aduerso:ferre tamen,atq; audire diutius Timarchidē non potuit.facite inquit quod uobis libet:daturus non sum amplius.idemq; hoc amicis eius,& defensoribus uidebatur.atq; eo etiam magis: quod iste,quoquo modo se in ea quæstione præbebat:tamen in consilio habebat homines honestos è conuentu Syracusano:qui Sacerdotis quoq; in consilio fuerant: tum cum esset idem hic Sopater absolutus.hoc rationis habebāt: facere eos nullo modo posse:ut eodem crimine,ijsdem testibus Sopratum condemnarent ijdem homines: qui antea absoluissent.itaq; hac una spe ad iudiciū uenitur.quo posteaquā uentum est:cum in consiliū frequētes conuenissent ijdem qui solebant:& hac una spe tota defensio Sopatri niteretur,consilij frequentia,& dignitate:et quod erant,ut dixi,ijdē qui antea Sopatrū eodē

illo crimine liberarant: cognoscite hominis apertam, ac nonmodo nó ratione, sed ne dissimulatione quidē tectam improbitatem, & audaciam. M. Petilium equitem Ro. quem habet in consilio: iubet operam dare: quod rei priuatæ iudex esset. Petilius recusabat: quod suos amicos, quos sibi in consilio esse uellet: ipse Verres retineret. iste homo liberalis, negat se quenquam retinere eorum: qui Petilio uellent adesse. itaq; discedunt omnes. nam cæteri quoq; impetrant, ne retineantur: qui se uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant: adesse. itaq; iste solus cum sua cohorte nequissima relinquitur. Non dubitabat Minutius, qui Sopatrum defendebat: quin iste, quoniam consilium dimisisset: illo die rem illam quæsiturus non esset: cum repente iubetur dicere. respondet, ad quos? ad me inquit: si tibi idoneus uideor: qui de homine Siculo, ac græculo iudicem. idoneus es inquit: sed peruellem adessent hi: qui affuerant antea: causamq́; cognorant. dic inquit: illi adesse non possunt. nam hercule inquit Q. Minutius me quoq; Petilius, ut sibi in consilio adessem, rogauit: & simul à subsellis abire cœpit. iste iratus hominem uerbis uehementioribus prosequitur: atque ei grauius etiam minari cœpit: quod in se tantum crimen, inuidiamq́; conflarit. Minutius qui Syracusis sic negociaretur: ut sui iuris, dignitatisq; meminisset: & qui sciret, ita se in prouincia rem augere oportere: ut ne quid de libertate deperderet: homini quæ uisa sunt, & quæ tempus illud tulit, & causa, respondit. causam sese dimisso, atq; ablegato consilio defensurum negauit. itaq; à subsellijs discessit: idemq́; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici aduocatiq; fecerunt. iste quanquam est incre-

dibili importunitate, & audacia: tamen subito solus destitutus pertimuit: & conturbatus est. quid ageret: quo se uerteret: nesciebat. si dimisisset eo tempore quæstionem: post illis adhibitis, quos ablegarat: absolutum iri Sopatrum uidebat. sin autem hominem miserum, atq; innocentem condemnasset: cum ipse prætor sine consilio, reus autem sine patrono, atq; aduocatis fuisset: iudiciumq; C. Sacerdotis rescidisset: inuidiam se sustinere non posse tantam arbitrabatur. itaq; æstuabat dubitatione: uersabat se in utranq; partem non solum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominum conuentus maximus: summum silentium: summa expectatio: quonam esset eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat se accensus ad aurem Timarchides. tum iste aliquando, age dic inquit. Sopatrus implorare hominum atq; deum fidem: ut cum consilio cognosceret. tum repente iste testes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixisse pronunciat. iste, quasi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio transacto, aut dilato, cum cæteris in consilium reuerteretur: ita properans de sella exiluit: hominem innocentem, Sacerdote absolutum, indicta causa de sententia Scribæ, Medici, Aruspicisq; condemnauit. Retinete, retinete hominem in ciuitate Iudices: parcite: & conseruate: ut sit qui uobiscum res iudicet: qui in Senatu sine ulla cupiditate de bello, & pace sententiam ferat. tametsi minus id quidē nobis, minus populo R. laborandū est: qualis istius in senatu sententia futura sit. quæ enim eius authoritas erit? quando iste sententiā dicere audebit? aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atq; de

ſidia, niſi februario menſe aſpirabit in curiam? uerum ueniat ſanè: decernat bellum Cretenſibus: liberet Byzantios: regem appellet Ptolomeum: quæ uult Hortenſius, omnia dicat: & ſentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ noſtræ diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarum periculum pertinent. illud, illud eſt capitale: illud eſt formidoloſum: illud optimo cuiq; metuendũ: quod iſte ex hoc iudicio ſi aliqua ui ſe eripuerit: in iudicibus ſit neceſſe eſt: ſententiam de capite ciuis Ro. ferat: ſit in eius exercitu ſignifer: qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc populus Ro. recuſat: hoc ferre non poteſt: clamat: permittitq; uobis: ut ſi iſtis hominibus delectemini: ſi ex hoc genere ſplendorem ordini, atq; ornamentum curiæ conſtituere uelitis: habeatis ſanè uobiſcum iſtum ſenatorem: iſtum de uobis iudicem, ſi uultis, habeatis. de ſe homines, ſiqui extra iſtum ordinem ſunt: quibus ne reijciundi quidem amplius quàm trium iudicum præclaræ leges Corneliæ faciunt poteſtatem: hunc hominem tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium nolũt iudicare. etenim ſi illud eſt tam flagitioſum (quod mihi omniũ rerum turpiſſimum, maximéq; nefariũ uidetur) ob rem iudicandam pecuniam accipere: precio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitioſius, improbius, indignius? eum à quo pecuniam ob abſoluendum acceperis: condemnare: ut ne prædonum quidem prætor in fide retinenda conſuetudinem conſeruaret. Scelus eſt accipere ab reo: quanto magis ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius ab utroq;? fidem cum propoſuiſſes uenalem in prouincia: ualuit apud te plus is: qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forſitan aliquis aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. cum uero fidem ac reli-

gionem tuam alteri addictam pecunia accepta habueris: post eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrunq; falles? & trades cui uoles? & ei, quem fefelleris: ne pecuniam quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiusmodi monstrum, aut prodigium audiuimus? aut uidimus? qui cum reo transigat: post cum accusatore decidat: honestos homines, qui causam norint: ableget: consilioq; dimittat: ipse solus reum absolutum, à quo pecuniam acceperit: condemnet: pecuniamq; non reddat. hunc hominem iudicū numero habebimus? hic alteram decuriam senatoriā iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella committetur? quam iste nonmodo cera, uerum etiam sanguine, si uisum erit: notabit. quid enim horū se negat fecisse? illud uidelicet unum, quod necesse est: pecuniā accepisse. quid ni iste neget? at eques Ro. qui Sopatrum defendit: qui omnibus eius consilijs, rebusq; interfuit: Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam: iuratus dicit Timarchidem dixisse maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. Dicent hoc Siculi omnes: dicent omnes Haliciēses: dicet etiam, prætextatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniaq; patria priuatus est. uerum si de pecunia testibus planum facere non possem: illud negare posses? aut nunc negabis? te consilio tuo dimisso, uiris primarijs, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant: tibiq; esse solebant: remotis, de re iudicata iudicasse? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito consilio, causa cognita, absoluisset: eundē remoto consilio, causa incognita condemnasse? cum hæc cōfessus eris: quæ in foro palā Syracusis, in ore, atq; oculis prouinciæ gesta sunt: negato sane si uoles: pecu-

niam accepisse. reperies credo aliquem: qui cum hæc quæ palàm gesta sunt: uideat: quærat quid tu occulte egeris: aut qui dubitet, utrum malit meis testibus, an tuis defensoribus credere. dixi iam antea, me non omnia istius, quæ in hoc genere essent: enumeraturum: sed electurum ea, quæ maxime excellerent. Accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis sæpe commemoratum, & eiusmodi: ut in uno omnia maleficia inesse uideantur. attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate: auctum per stuprum: crudelitate perfectum, atq; conclusum. Sthenius est, is qui nobis assidet: Thermitanus, antea multis propter summam uirtutem, summamq; nobilitatem, nunc propter suam calamitatem, atq; istius insignem iniuriam omnibus notus. huius hospitio Verres cum esset usus: & cum apud eum nonmodo Thermis sæpenumero fuisset: sed etiam habitasset: domo eius omnia abstulit: quæ paulo magis animum cuiuspiam, aut oculos possent commouere. eteni Sthenius ab adolescentia paulo studiosius hæc comparabat, suppellectilem ex ære elegantiorem, & deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti benefacti, pro ut Thermitani hominis facultates ferebát: satis. quæ, cum esset in Asia adolescens: studiose, ut dixi, comparabat, non tam suæ delectationis causa, quàm ad inuitationes, aduentusq; nostrorum hominum, suorum amicorum, atq; hospitum. quæ posteaquam iste omnia abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo: ferebat Sthenius ut poterat. tangebatur tamen animi dolore necessario: quod domum eius exornatam, atq; instructam ferè iam iste reddiderat nudam, atq; inanem. ueruntamen dolorem suum nemini impartiebat: præto-

ris iniurias tacite, hospitis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes peruulgata, cum signa quædam pulcherrima, atq; antiquissima Thermis in publico posita uidisset: adamauit: à Sthenio petere cœpit: ut ad ea tollenda operam suam profiteretur: seq; adiuuaret. Shenius uero non solum negauit: sed etiam ostendit id fieri nullo modo posse: ut signa antiquissima, monumenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq; populi Ro. tollerentur. etenim, ut simul P. Africani quoq; humanitatem cognoscatis: oppidum Himeram Carthaginenses quondam cœperant: quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio qui hoc dignum populo ro. arbitraretur: bello confecto socios sua per nostrã uictoriam recuperare: Siculis omnibus Carthagine capta quæ potuit: restituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat: ij sese Thermis collocarant in hisdem agri finibus, neq; longe ab oppido antiquo. hi se patrum fortunam ac dignitatem recuperare arbitrabãtur: cum illa maiorum ornamenta in eorũ oppido collocabantur. erant signa ex ære complura: in his mira pulchritudine ipsa Himera in muliebrem figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine & fluminis. erat etiam Stesichori poetæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo ut putant artificio facta, ab eo, q fuit Himeræ, sed est & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomine. Hæc iste ad insaniã concupierat. etiã, quod penè præterij: Capella quædam: ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum sumus: intelligere possumus: scite facta, & uenuste. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat: ut homo intel

ligens Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret: nullum haberet: sed si domum abstulisset: non diu Scipionis appellabantur: sed eorum, ad quoscunque ipsius morte uenissent. nunc his locis posita sunt: ut mihi semper Scipionis fore uideantur: itáque dicantur. Hæc cum iste posceret: ageretúrque ea res in Senatu: Sthenius uehementissime restitit: multáque, ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est: commemorauit: urbē relinquere Thermitanos esse honestius: quàm pati tolli ex urbe monumenta maiorum, spolia hostiū, beneficia clarissimi uiri, indicia societatis populi Ro. atque amicitiæ. commoti animi sunt omnium: repertus est nemo: qui mori diceret satius esse. itaque hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè solum in orbe terrarum: unde nihil eiusmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil precio posset auferre. ueruntamen hasce eius cupiditates exponam alio loco: nūc ad Sthenium reuertar. itaque iste uehementer Sthenio incensus, hospitiū ei renunciat: domo eius emigrat: atque adeo exit: nam iam ante migrarat. eum autem inimicissimi Sthenij domum suam statim inuitant: ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. Hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus: qui habebat in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam: de qua iste audierat. itaque ad generum Agathini migrare maluit. una nox intercesserat: cum iste Dorotheum sic diligebat: ut diceres omnia inter eos esse communia: Agathinum ita obseruabat: ut aliquē affinem ac propinquum. contemnere etiā signum illud Himeræ iam uidebatur: quod eum mul-

to magis figura, et liniamenta hospitæ delectabant. itaq; hortari homines cœpit: ut aliquid Sthenio periculi crearent: criminisq; confingerent. dicebant se illi nihil habere, quod dicerent. tum iste his aperte ostendit: & confirmauit: eos, in Sthenium quicquid uellent dicerent: simul atq; ad se detulissent: probaturos. ita illi non procrastinant: Sthenium statim educunt: aiunt ab eo literas esse corruptas. Sthenius postulat: ut secum sui ciues agant de literis publicis corruptis: eiusq; rei legibus Thermitanorum actio sit: cum S. Po. q; Romanus Thermitanis, quod semper in amicitia, fideq; mansissent: urbes, agros, legesq; suas reddidisset: P. q; Rutilius postea leges ita Siculis ex S. C. de decem legatorum sententia dedisset: ut ciues inter se legibus suis agerent: idemq; hoc habuerit Verres ipse in edicto: ut de his omnibus causis se ad leges reijceret. Iste homo omnium æquissimus, atq; à cupiditate omnium remotissimus, se cogniturum esse confirmat: paratum ad causam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obscurum quid homo improbus, ac nefarius cogitaret. neq; enim ipse satis occultarat: nec mulier tacere poterat. intellectum est id istum agere: ut cum Sthenium sine ullo argumento, ac sine teste damnasset: tum homo nefarius de homine nobili, atq; id ætatis, suoq; hospite, uirgis supplicium crudelissime sumeret. quod cum esset perspicuum: de amicorum hospitumq; suorum sententia, Thermus Sthenius Romam profugit: hyemi fluctibusq; sese committere maluit: quàm non istam communem Siculorũ tempestatem, calamitatemq; uitare. Iste homo certus, & diligens ad horam octauam præsto est: Sthenium citari iubet. quem posteaquam uidet non adesse, dolore ardere, atq; iracundia furere cœ

pit: uenereios in domum Stheni mittere: equites circum agros eius, uillasq; dimittere. itaq; cum expectat quidnā sibi certi afferatur: ante horam tertiam noctis de foro non discessit. postridie mane descendit: Agathinum ad sese uocat: iubet eum de literis publicis in absentem Sthenium dicere. erat eiusmodi causa: ut ille ne sine aduersario quidem apud inimicum iudicem reperire posset, quid diceret. itaq; tantum uerbo posuit: Sacerdote prætore, Sthenium literas publicas corrupisse. uix ille hoc dixerat: cum iste pronunciat Sthenium literas publicas corrupisse uideri. & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo: ob eam rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Stheni bonis exacturum: bonáq; eius statim cœpit uendere. & uendidisset: si tantulum moræ fuisset: quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea posteaquā numerata est: contentus hac iniquitate non fuit: palàm de sella, ac tribunali pronunciat: si quis absentem Sthenium rei capitalis reum facere uellet: : sese eius nomen recepturum. & simul ut ad causam accederet, nomenq; deferret, Agathinum nouum affinem, atq; hospitem cœpit hortari. tum ille clare, omnibus audientibus, sese id non esse facturum: neq; se usque eo Sthenio esse inimicum: ut cum rei capitalis affinem esse diceret. hic tum repente Pacilius quidam homo egens, & leuis accedit: ait, si liceret: nomen absentis deferre se uelle. iste uero & licere: & fieri solere: & se recepturum. itaq; defertur. edicit statim ut Cal. decembr. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romam uenisset: satisq; feliciter anni iam aduerso tempore nauigasset: omniaq; habuisset æquiora, & placabiliora: quàm animum prætoris, atq; hospitis: rem ad

amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna: sic uidebantur omnibus. itaq; in Senatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus conss. faciunt mentionem placere statui, si Patribus C. uideretur: ne absentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: causam Stheni totam, & istius crudelitatem, & iniquitatem Senatum docent. aderat in Senatu Verres pater istius: & flens unumquenq; senatorem rogabat: ut filio suo parceret. neq; tamen multum proficiebat. erat enim summa uoluntas Senatus. itaq; sententiæ dicebantur: cũ Sthenius absens reus factus esset: de absente iudicium nullum fieri placere: & si quod esset factum: id ratum esse non placere. Eo die transigi nihil potuit: quod & id temporis erat: & ille pater istius inuenerat homines, qui dicendo tempus consumerent. Postea senex Verres defensores, atque hospites omnes Stheni conuenit: rogat eos: atq; orat: ne oppugnent filium suum: de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum se esse: nequid ei per filium suum noceretur: se homines certos eius rei causa in Siciliam, & terra, & mari missurum. et erat spacium dierum ferè triginta ante Cal. decembris: quo iste, ut Syracusis Sthenius adesset, edixerat. commouentur amici Stheni: sperant fore: ut patris literis, nuncijsq;, filius ab incepto furore reuocetur. in Senatu postea causa non agitur. ueniunt ad istum domestici nuncij: literasq; à patre afferunt ante Cal. decembris: cum isti etiam tum de Sthenio integra tota res esset: eodemq; ei tempore, de eadẽ re literæ complures à multis eius amicis, ac necessarijs afferũtur. hic iste, qui præ cupiditate neq; officij sui, neq; periculi, neq; pietatis, neq; humanitatis rationem habuisset unquã: neq; in eo, quod

monebatur, authoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini suæ. mane Cal. decembris, ut edixerat: Sthenium citari iubet. Si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petisset: grauissima tamen apud te uoluntas patris esse debuisset. cum uero abs te cui capitis causa peteret: hominesq; certos domo misisset: hiq; eo tempore ad te uenissent: cum tibi in integro tota res esset: ne tum quidem te potuit si non pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium sanitatemq; reducere? Citat reum: non respondet. citat accusatorē (attendite quæso: uidete quantopere istius amentiæ fortuna ipsa aduersata sit: & simul uidete quis Sthenij causam casus adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit: non affuit. si præsens Sthenius reus esset factus: si manifesto in maleficio teneretur: tamen cum accusator non adesset: Sthenium condemnari non oporteret. etenim si posset reus absente accusatore dānari: non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonum, ac tua tela uenissem: quo tempore omnis illa mea festinatio fuit cum periculo capitis, ob eam causam: ne tu ex reo eximerere: si ego nō affuissem ad diē. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum: me, cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere: cum eius accusator non affuisset? Itaq; fecit ut exitus principio simillimus reperiretur. quem absentem reum fecerat: eum absente accusatore condemnat. Nunciabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoq; ad eum pluribus uerbis scripserat: agitatam rem esse in Senatu: etiam in concione Tribunum pl. de causa Stenij M. Palicanū esse questum: postremo me ipsum apud

collegium hoc Tribunorum plebis, cum eorum omniũ edicto non liceret quenquam Romæ esse, qui rei capitalis condemnatus esset: egisse causam Sthenij: cum rem ita exposuissem, quemadmodum nunc apud uos: docuissemq́; hanc damnationem duci non oportere: Tribunos pl. hoc statuisse: idq́; omniũ sententia pronunciatum esse: non uideri Sthenium impediri edicto: quo minus ei liceret Romæ esse. cum hæc ad istum afferrentur: timuit aliquando: et commotus est. uertit stilum in tabulis suis: quo facto causam omnem euertit suam. nihil enim sibi reliqui fecit: quod defendi aliqua ratione posset. nam si ita defenderet: recipi nomẽ absentis licet: hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defensione, uerum aliqua tamen uti uideretur. postremo illo desperatissimo perfugio uti posset: se imprudentem fecisse: existimasse id licere. quanquam hæc perditissima defensio est: tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat: & facit coràm delatum esse. Hic uidete in quot laqueos se induerit: quorum ex nullo se unquam expediret. Primum ipse in Sicilia sæpe, & palàm de loco superiore dixerat: & in sermone multis demonstrarat: licere nomen recipere absentis: se exemplo fecisse id, quod fecisset. hæc eum dictitasse priore actione & Sex. Pompeius Chlorus dixit: de cuius uirtute antea commemoraui: et Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompei clarissimi uiri iudicio plurimis maximisq́; in rebus probatissimus, & omnium existimatione ornatissimus: & Possides Matro solentinus, homo summa nobilitate, existimatione, uirtute: & hac actione quam uoletis multi dicent: & qui ex isto ipso audierint, uiri primarij nostri ordinis: & alij qui interfuerint: cum absentis nomen re

ciperetur. Deinde Romæ cum res esset acta in Senatu: omnes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat: licere fieri: sæpe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutóq; fecisse. Dicit præterea testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuitatum omnium Consulibus edidit: rogare, atq; orare patres conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ, clarissimum adolescentem dicere audistis: Siculos, cum se causam, quæ pro his sibi in Senatu agenda esset: docerent: de Sthenij calamitate questos esse: propterq; hanc iniuriam, quæ Sthenio facta esset: eos statuisse, ut quod dico postularetur. Quæ cum ita essent: tanta ne amentia præditus, atq; audacia fuisti: ut in re tam clara, tam testata, tam abs te ipso peruagata, tabulas publicas corrũpere auderes? At quemadmodum corrupisti? nõ ne ita: ut omnibus nobis tacentibus ipsæ te tuæ tabulæ condẽnare possent? quæso codicem circunfer: ostende. uidetis ne totum hoc nomen, corãm ubi facit delatum, esse in litura? quid fuit istic antea scriptum? quod mendum ista litura correxit? quid à nobis Iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio: quæ se corruptas atque interlitas esse clamant. Ex istis etiam tu rebus effugere te posse confidis? cum te nos, non opinione dubia, sed tuis uestigijs persequamur: quæ tu in tabulis publicis expressa ac recentia reliquisti. Is mihi etiã, Sthenium literas publicas corrupisse causa incognita iudicauit: qui defendere non potuerit se non ex ipsius Sthenij nomine literas publicas corrupisse. Videte porrò aliam dementiam: uidete, ut dum expedire sese uult, induat. cognitorem ascribit Sthenio. quem? cogna

tium aliquem, aut propinquum? non. Thermitanum ali quem honestum hominem, ac nobilem? ne id quidem. at Siculum, in quo aliquis splendor, dignitasq; esset? minime. quid igitur? Ciuem romanum. cui hoc probari potest? cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitijs: cum præterea tota Sicilia multum authoritate, & gratia posset: inuenire neminem Siculũ potuit: qui pro se cognitor fieret? hoc probabitis? an ipse Ciuem Romanũ maluit? cædo cui Siculo, cum is reus fieret: Ciuis Romanus cognitor factus unq̃ sit. omnium prætorum literas, qui ante fuerunt, profer: explica: si unum inueneris: ego hoc tibi quẽadmodũ in tabulis scriptum habes: ita gestum esse concedam. At credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit: eligere è Ciuium Ro. numero, ex amicorum, atq; hospitum suorũ copia, quem cognitorem daret. quem delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. Filius palatina. non quæro quis hic sit Claudius: quàm splendidus: quàm honestus: quàm idoneus: propter cuius authoritatem, & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum consuetudine discederet: & Ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quæro. fortasse enim Sthenius non splendorem hominis, sed familiaritatem secutus est. quid? si omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius, tum semper, tum in his ipsis rebus, et temporibus fuit? si de literis corruptis contrauenit? si contra omni ratione pugnauit? utrum potius pro Sthenio inimicum cognitorẽ esse factum, an te in Stheny periculũ inimici eius nomine abusum esse credemus? Ac ne quis forte dubitet, cuiusmodi totum sit negocium: tametsi iam dudum omnibus istius improbitatem perspicuam esse

confido: tamen paululum etiam attendite. Videtis illum subcrispo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur: ut sibi ipse peracutus esse uideatur? qui tabulas tenet? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est C. Clodius: qui in Sicilia sequester istius, interpres, confector negociorum, prope collega Timarchidi numerabatur: nunc obtineat eum locum: ut uix Apronio illi de familiaritate concedere uideatur: & qui se non Timarchidis sed ipsius Verris collegam & socium esse dicebat. Dubitate etiamsi potestis: quin eum iste potissimum ex omni numero delegerit: cui improbam personam imponeret: quem & huic inimicissimum, & sibi amicum esse arbitraretur. Hic uos dubitatis Iudices tantam istius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum sequi? qui damnato Cn. Dolobella damnationem Philodami Opuncij resciderunt? quod is, non absens reus factus esset: quae res iniquissima, & acerbissima est: sed cum ei legatio Romam a suis ciuibus esset data. quod illi iudices multo in leuiore causa statuerunt aequitatem secuti: uos id statuere in grauissima causa praesertim aliorum authoritate iam confirmatum dubitabitis? At quem hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria, affecisti? cuius absentis nomen recepisti? quem absentem nonmodo sine crimine, & sine teste, uerum etiam sine accusatore damnasti? quem hominem dij immortales. non dicam amicum tuum, quod apud homines carissimum est: non hospitem, quod sanctissimum est. nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo quod reprehendi possit inuenio: nisi quod homo frugalissimus, atque integerrimus te hominem plenum stupri, flagitij,

sceleris domum suam inuitauit: nisi quod qui C. Marij, & Cn. Pompeij C. Marcelli, L. Sisennæ, tui defensoris, cæterorum fortissimorum hospes fuisset, atq; esset: ad eum numerum clarissimorum hominum tuum quoq; nomen ascripserit. quare de hospitio uiolato, & de isto tuo nefario scelere nihil queror. hoc dico, non his qui Sthenium norunt: hoc est nemini eorum qui in Sicilia fuerunt. nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate sua splẽdore, qua apud omnes Siculos dignitate, atq; existimatione sit. sed ut illi quoq;, qui in ea prouincia non fuerunt: intelligere possint, in quo homine tu statueris exemplum eiusmodi: quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem, acerbum omnibus, atq; intolerandum uideretur: est ne Sthenius is, qui omnes honores domi suæ facillime cum adeptus esset: amplissime, ac magnificentissime gessit? qui oppidum non maximum, maximis ex pecunia sua locis communibus, monumentisq; decorauit? cuius de meritis in Rẽp. Thermitanorũ, Siculosq; uniuersos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs scriptum & incisum? quæ tabula tum imperio tuo reuulsa, nunc à me tamen reportata est: ut omnes, huius honores inter suos, & amplitudinem possent cognoscere. est ne hic? q apud Cn. Pompeiũ clarissimum uirũ cum accusatus esset: quod propter C. Marij familiaritatem, & hospitium contra Remp. sensisse eum inimici, & accusatores eius dicerent: quod tum magis inuidioso crimine, quàm uero accerseretur: ita à Cn. Pompeio absolutus est: ut in eo ipso iudicio Pompeius hunc hospitio suo dignissimum statuerit? ita porrò laudatus defensusq; ab omnibus Siculis: ut idem Pompeius non ab

homine solum, sed etiam à prouincia tota se huius ab solutione inire gratiã arbitraretur? postremo est ne hic? qui & animum in Remp. habuit eiusmodi: & tantum authoritate apud suos ciues potuit: ut perficeret in Sicilia solus te prætore quod nonmodo Siculus nemo, sed ne Sicilia quidem tota potuisset: ut ex oppido Thermis nullum signum, nullum, ornamentum, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres? cum præsertim essent multa præclara: & tu omnia concupisses. Deniq; nunc uide qd inter te cuius nomine apud Siculos dies festi agitantur: et præclara illa celebrantur: cui statuæ Romæ stant inauratæ à communi Sicilia quẽadmodum inscriptum uidemus datæ: uide inquam quid inter te & hunc Siculum, qui abs te est patrono siciliæ condẽnatus: intersit. Hunc ciuitates ex Sicilia permultæ testimonio suo, legationibusq; ad eam rem missis publice laudant: te omnium Siculorum patronum una Mamertina ciuitas socia furtorum ac flagitiorum tuorum, publice laudat: ita tamen nouo more: ut legati lædant: legatio laudet: cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, testimonijs accusant: queruntur: arguunt: si tu absolutus sis: funditus euersas esse arbitrantur. Hoc de homine, ac de huius bonis etiã in Eryco monte monumentum tuorum flagitiorum crudelitatisq; posuisti: in quo Stheni Thermitani nomen ascriptum est. uidi argenteum cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res: quamobrem in eo potissimum Sthenianum præmiũ poneretur? utrum hoc signum cupiditatis tuæ, an trophæum necessitudinis, atq; hospitij, an amoris indicium esse uoluisti? faciunt hoc homines: quos in summa nequitia non solum libido, & uoluptas, uerum etiam ipsius ne-

quitiæ fama delectat: ut multis in locis notas ac uestigia scelerum suorum relinqui uelint. ardebat amore illius hospitæ: propter quam hospitÿ iura uiolarat. hoc non solum sciri tum, uerum etiam commemorari semper uolebat. itaq; ex illa ipsa re, quam accusante Agathino gesserat: Veneri potissimum deberi præmium statuit: quæ illam totam accusationem iudiciumq; conflarat. putarẽte gratum in deos: si hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti: præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone uenisset hæreditas. Hic ego si hanc causam non omnium Siculorum rogatu recepissem: si hoc à me muneris non uniuersa prouincia poposcisset: si me animus atq; amor in Republica, existimatioq; offensa nostri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegisset: atq; hæc una causa fuisset: quod amicum atq; hospitem meum Sthenium, quem ego in quæstura mea singulariter dilexissem: de quo optime existimassem: quem in prouincia existimationis meæ studiosissimum, cupidissimumq; cognossem: tam crudeliter, scelerate, nefarieq; tractasses: tamen digna causa: cur inimicitias hominis improbissimi susciperem: ut hospitis salutem fortunasq; defenderem. fecerunt hoc multi apud maiores nostros: fecit etiam nuper homo clarissimus Cn. Domitius: qui M. Syllanum Consularem uirum accusauit propter Egritomari transalpini hospitis iniurias. putarẽ me idoneum qui exemplum sequerer humanitatis, atq; officij: proponeremq; spem meis hospitibus, ac necessarÿs: quo tutiorem uitam sese meo præsidio uicturos esse arbitrarentur. cum uero in communibus iniurÿs totius prouinciæ Sthenÿ quoq; causa contineatur: multiq; uno tempore à me hospites, atq; amici publice, priuatimq; defendantur:

profecto uereri non debeo: nequis hoc quod facio, nō existimet summi officij ratione impulsum coactumq; suscepisse. Atq; ut aliquando de rebus ab isto cognitis, iudicatisq;, & de iudicijs datis dicere desistamus: & quoniam facta istius in his generibus infinita sunt: nos modum aliquem, & finem orationi nostræ, criminibusq; faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis ob ius dicundum Q. Varium dicere procuratores suos isti centum & triginta millia nummum dedisse: meministis Q. Varij testimonium: remq; hanc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio comprobari: scitis Cn. Sertium, M. Modium equites romanos, sexcentos præterea ciues Ro. multosq; Siculos dixisse, isti pecuniam ob ius dicundū dedisse. de quo crimine quid ego disputem: cum totum positum sit in testibus? quid porrò argumenter: qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit qsquam omnium? quin is uenalem in Sicilia iurisdictionē habuerit: qui Romæ totum edictum, atq; omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit: qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundum poposcerit. quod enim præterea genus pecuniæ cogendæ præterijt? quod non ab omnibus alijs præteritum, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur: in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio: quin eam rem tu ad tuum quæstum, nūdinationemq; hominum traduxeris? dicta sunt priore actione & priuatim, & publicæ testimonia: legati Centuripini, Halesini, Cathinenses, Panormitaniq; dixerunt: multarum præterea ciuitatum. iam uero priuatim plurimi. quorum ex testimonijs cognoscere potuistis: tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate Senatorem

factum esse gratis: neminem, ut leges eorum sunt, suffragijs: neminem nisi istius imperio, aut literis: atq; in his omnibus Senatoribus cooptandis, nonmodo suffragia nulla fuisse: sed ne genera quidem spectata esse: ex quibus in eum ordinem cooptari liceret: neq; census, neque ætatis, neq; cætera Siculorum iura ualuisse. quicunq; Senator uoluerit fieri: quamuis puer: quamuis indignus: quamuis ex eo loco, ex quo non liceret: si is precio apud istum fieret idoneus, ut uinceret: factū esse semper: nonmodo Siculorum nihil in hac re ualuisse leges: sed ne ab Senatu quidem populóq; Ro. datas. quas enim leges socijs amicisq; dat is, qui habet imperium à Populo romano, authoritatem legum dandarum à Senatu: hæ debent, & populi Ro. & Senatus existimari. Halesini pro multis, & magnis suis, maiorumq; suorum in Remp. nostram meritis, atq; beneficijs suo iure, nuper L. Licinio Q. Mutio Conss. cum haberent inter se controuersias de Senatu cooptando: leges ab Senatu nostro petiuerunt. decreuit Senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de Senatu cooptando leges conscriberet. C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit. in quibus multa sanxit de ætate hominum: ne quis minor triginta annis natu: de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur: de censu, de cæteris rebus. quæ omnia ante istum Prætorem, & nostrorum magistratuū authoritate, & Halesinorū summa uoluntate ualuerunt. ab isto & præco, qui uoluit, istum ordinem precio mercatus est: & pueri annorum senum septenumq; denum Senatorium nomen nūdinati sunt: & quod Halesini antiquissimi, & fidelissimi so-

cij, atq; amici Romæ impetrarant, ut apud se ne suffra gijs quidem fieri liceret: id precio ut fieri posset, effecit. Agrigentini de Senatu cooptando Scipionis leges antiquas habent. in quibus & eadem illa sancta sunt: & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera sint: unum ueterum, alterum colonorum: quos T. Manlius Prætor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. Iste q omnia iura precio exequasset: omniúq; rerum delectum, atq; discrimen pecunia sustulisset: non modo illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæstusq; permiscuit: sed etiam in his duobus generibus ciuium nouorum, ueterumq; turbauit. nam cum esset ex ueterum numero quidam Senator demortuus: & cum ex utroq; genere par numerus reliquus esset: ueterem cooptari necesse erat legibus: ut his amplius numerus esset. quæ cum ita se res haberet: tamen ad istum uenerunt emptũ locum illum Senatorium non solum ueteres, sed etiam noui. fit, ut precio nouus uincat: literasq; à Prætore afferat. Agrigentini ad istum legatos mittunt: qui eum leges doceant: consuetudinemq; omnium annorum demonstrent: ut iste intelligeret: ei se illum locum uendidisse: cui ne commertium quidem esse oporteret. quorum oratione iste, cum precium iam accepisset: ne tantulum quidem commotus est. idem fecit Heracleæ. nam eò quoq; colonos P. Rupilius deduxit: legesq; similes de cooptando Senatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non solum iste, ut apud cæteros, pecuniam accepit: sed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiscuit. Nolite expectare dum omnes obeã

oratione mea ciuitates: hoc uno complector crimine omnia. neminem isto Prætore Senatorem fieri potuisse: nisi qui isti pecuniam dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus non solum hominum iura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracusis lex est de religione: quæ in annos singulos Iouis sacerdotem sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt: res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio: ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renunciaretur. in sorte, cui imperare non poterat: expectabant homines quidnam, acturus esset. homo id quod erat facillimum: primo uetat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renũciari. negant id Syracusani per religiones sacrorum ullo modo fieri posse: fas deniq; negant esse. iubet ille sibi legem legi. recitatur. in qua scriptum erat: ut quot essent renunciati: tot in hydriam sortes conijcerentur: cuius nomen exisset: ut is haberet sacerdotium. Homo ingeniosus, & peracutus optime inqt. nempe scriptum ita est, quot renunciati erũt: quot ergo sunt renunciati? responsum, tres. nunquid igitur oportet, nisi tres sortes conijci? unam educi? nihil. conijci iubet tres: in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. fit clamor maximus: cum id uniuersis indignum, atq; nefarium uideretur. Ita Iouis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur. Cephaledi mensis est certus: quo mense sacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Arthenio quidam, Climachias cognomine, homo sane locuples, & domi nobilis: sed is fieri nullo modo pote-

rat. si Herodotus quidam adesset: ei locus ille, atq; honos in illum annum ita deberi putabatur: ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad istum defertur: et istius mo re deciditur. toreumata sanè nota, ac preciosa auferuntur. Herodotus Romæ erat: satis putabat se ad comitia tempore uenturum: si pridie uenisset. Iste ne aut alio mense ac fas erat: comitia haberētur: aut Herodoto præsenti honos adimeretur: id, quod iste non laborabat: Climachias minime uolebat: excogitat. dixi iam dudum: nō est homo acutior quisquam, nec fuit. excogitat inquam, quemadmodum mense illo legitimo, comitia haberētur: nec tamen Herodotus adesse posset. est consuetudo Siculorum, cæterorumq; græcorum, quod suos dies mensesq; congruere uolunt cum solis lunæq; ratione: ut nonnunquam si quid discrepet: eximant unum aliquem diem: aut summum biduū ex mense: quos illi exheresimos dies nominant. item nonnunquam uno die longiorem mensem faciunt, aut biduo. quæ iste cum cognouisset: nouus astrologus, qui non tam cœli rationem, quàm cœlati argenti duceret: eximi iubet non diem ex mense, sed ex anno unum dimidiatumq; mensem hoc modo: ut quo die uerbi causa esse oporteret Idus ianuarias: eo die Cal. Martias proscriberet. itaq; fit omnibus recusantibus, et implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo sacerdos Climachias renunciatus est. Herodotus cum Roma reuertitur dies ut ipse putabat, quindecim ante comitia: offendit eum mensem comitialem comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. Tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum: ut reliqui menses in suam rationem reuerterentur. hoc si Romæ fieri posset: certe aliqua ratiōe expugnasset iste:

ut dies XLV inter binos ludos tollerentur: per quos so los iudicium fieri posset. Iam uero Censores quemad modum in Sicilia isto Prætore creati sunt: operæpreciũ est cognoscere. ille enim est magistratus apud Siculos, qui diligentissime mandatur à populo propter hác causam: quod omnes Siculi ex censu quotannis tributa conferunt: in censu habendo potestas omnis æstimationis habendæ, summæq; faciundæ censori permittitur. itaq; eum popu lus, cui maximam fidem suarum rerum habeat: maxi ma cura deligit: et propter magnitudinem potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contenditur. In ea re nihil obscure facere uoluit: non in sortitione fal= lere: neq; dies de fastis eximere: nihil sane uafre nec ma liciose facere conatus est: sed ut studia, cupiditatesq; ho= norum, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolle= ret: quæ res euertendæ Reipublicæ causa solent esse: ostendit sese in omnibus ciuitatibus Censores esse factu rum. Tanto mercatu Prætoris indicto, concurritur un- diq; ad istum Syracusas: flagrabat domus tota præto- ria studio hominum, & cupiditate: nec mirum, omni= bus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis, tan táq; ambitione prouinciæ totius in uno cubiculo inclu= sa. exquisitis palàm precijs, & licitationibus factis de scribebat Censores binos in singulas ciuitates Timarchi des. is suo labore, suisq; accessionibus huius negocij, atq; operis molestiam consequebatur: ut ad istum sine ulla sollicitudine summa pecunia referretur. Iam hic Timar chides quantam pecuniam fecerit, planè adhuc cogno scere non potuistis: ueruntamen priore actione quàm ua rie, quàm improbe prædatus esset, multorum ex testi- monijs cognouistis. Sed ne miremini qua ratione hic tan

tum apud istum libertus potuerit: exponam uobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitiam, qui illum secum habuerit, eo praesertim numero, ac loco: & calamitatem prouinciae cognoscatis. in mulierum corruptelis, et in omni eiusmodi luxuria, atq; nequitia mirandū in modum reperiebam hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemq; nequitiam natum, atq; aptum fuisse: inuestigare: adire: appellare: corrumpere: quiduis facere in eiusmodi rebus, quamuis callide, quamuis audacter, quamuis impudenter. eundem mira quaedam excogitare genera furandi: nā ipsum Verrem tantum semper auaricia hiante atq; imminenti fuisse, ingenio, & cogitatione nulla: ut quicquid sua sponte faciebat: item ut uos Romae cognouistis, eripere potius, q̄ fallere uideretur. haec uero eius erat ars, & malicia miranda: quod acutissime tota prouincia quid cuiq; esset necesse, indagare, & odorari solebat: omnium inimicos diligenter cognoscere: colloqui: attentare: ex utraq; parte causas, uoluntates perspicere, facultates, & copias: quibus opus esset: metum afferre: qbus expediret: spem ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quicquid erat: habebat in potestate: quod cuiq; negocij conflari uolebat: nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas peritissime, & callidissime uenditabat: ac non solum erat administer istius cupiditatum: uerum etiam ipse sui meminerat aequae: non solum nummos, si qui isti exciderant: tollere solebat: ex quibus pecuniam maximam fecit: sed etiam uoluptatum, flagitiorumq; istius ipse reliquias colligebat. itaq; in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum coepit: sed Timarchidem fugitiuum omnibus oppidis per triennium scitote re-

gnasse: in Timarchidis potestate sociorum populi Ro. antiquissimorum, atq; amicissimorum liberos, matresfamilias, bona, fortunasq; omnes fuisse. Is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto precio Censores dimisit. comitia isto prætore Censorum ne simulandi quidem causa fuerunt. Iam hoc impudentissime. palàm (licebat enim uidelicet legibus) singulis Censoribus denarij trecenti ad statuam prætoris imperati sunt. Cẽsores CXXX facti sunt. pecuniam illam ob censuram contra leges, clàm dederunt: hæc denaria XXXVIIII millia palàm saluis legibus contulerunt in statuam. primum quo tantam pecuniam? deinde quamobrem Censores ad statuam tibi conferebant? ordo aliquis Censorũ est collegium? genus aliquod hominum? nam aut publicè ciuitates istos honores habent: aut si generatim homines: ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Censores quidem qui magis, quàm Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita esse: nam erepta nõ audebis dicere? te eos magistratus hominibus beneficij nõ Reip. causa permisisse? hoc autem tute fatebere? quisquã dubitabit? quin tu istam apud populos prouinciæ istius inuidiam atq; offensionem non ambitionis, neq; beneficiorum collocandorum, sed pecuniæ conciliandæ causa susceperis? Itaq; Censores fecerunt idem, quod in nostra Rep. solent ij: qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam: ut ita potestatem gererent: ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te prætore: ut eo censu nullius ciuitatis Respu. posset administrari. nam locupletissimi cuiusq; census extenuerant: tenuissimi auxerant. Itaq; in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur: ut etiam

si homines tacerent: res ipsa illum censum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipsa potest. nam L. Metellus, qui posteaquam ego inquirendi causa in Siciliam ueni: repente Letilij aduentu istius nonmodo amicus, uerum etiam cognatus factus est: is, quod uidebat istius censum stare nullo modo posse: eum censum obseruari iussit: qui uiro fortissimo, atq; innocentissimo Sex. Peducæo prætore habitus esset. erant enim tum Cẽsores legibus facti, delecti à suis ciuitatibus: quibus, siquid commisissent: pœnæ legibus erant constitutæ. te autem prætore, qui Censor aut legem metuerit? qua non tenebatur: quoniam creatus lege non erat? aut animaduersionem tuã? cum id quod abs te emerat: uẽdidisset? Teneat iam sane meos testes Metellus: cogat alios laudare: sicut in multis conatus est: modo hæc faciat, quæ fecit. qs enim unquã tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus est? Quinto quoq; anno Sicilia tota censetur: erat censa prætore Peducæo: quintus annus cum te prætore incidisset: censa denuo est. postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri uetat: censores dicit de integro sibi creari placere: interea Peducæanum censum obseruari iubet. hoc si tuus inimicus tibi fecisset: tametsi animo æquo prouincia tulisset: inimici iudicium graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius. aliter enim, si prouinciam retinere, si saluus ipse in prouincia uellet esse: facere non potuit. expectas etiam quid hi iudicent? si tibi magistratum abrogasset: minore ignominia te affecisset: quàm cum ea, quæ in magistratu gessisti, sustulit: atq; irrita iussit esse. Neq; in hac re sola fuit eiusmodi. sed antequam ego in Siciliam ueni: in maximis rebus, ac plurimis. nam et Heraclio Syracusano tuos

cusano tuos illos palestritas bona restituere iussit: et Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: & nisi mature Letilius in Siciliã uenisset cum literis: minus XXX diebus Metellus totum triennij præturã rescidisset. Et quoniam de ea pecunia quam tibi ad statuam Censores contulerunt: dixi: non mihi prætermittendum uidetur, ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ: quam tu à ciuitatibus statuarum nomine coegisti. Video enim eius pecuniæ summam esse pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex testimonijs, ac literis ciuitatum: & iste hoc concedit: nec potest aliter dicere. quare cuiusmodi putamus esse illa, quæ negat? cum hæc tam improba sunt: quæ fatetur? quid enim uis constitui? consumptam esse omnem istam pecuniam in statuis? fac ita esse: tamen hoc ferendum nullo modo est: tantum ab socijs pecuniam auferri: ut omnibus in angiportis prædonis improbissimi statuæ ponantur: qua uix tuto transire posse uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus statuis ista tanta pecunia consumpta est? consumetur inquies. scilicet expectemus legitimũ illud quinquennium. si hoc interuallo non consumpserit: tum deniq; nomen eius de repetundis pecunijs statuarũ nomine deferemus. reus est maximis plurimisq; criminibus in iudicium uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. si condemnatus eris: nõ opinor id ages, ut ista pecunia in quinquennio consumatur in statuis. sin absolutus eris: quis erit tam amens, qui te ex tot, tantisq; criminibus elapsum, post quinquẽnium statuarum nomine accersat? ita si neq; adhuc consumpta ista pecunia est: & est perspicuum, non consumptum iri: licet iam intelligamus inuentam esse rationẽ:

quare & iste HS CXX millia uno genere conciliarit: & cœperit: & cæteri, si à uobis hoc erit comprobatum: quam uolent magnas hoc nomine pecunias capere possint: ut iam uideamur non à pecunijs capiendis homines absterrere: sed cum genera quædam pecuniarum capiendarum comprobaremus: honesta nomina turpissimis rebus imponere. Etenim si C. Verres HS CXX millia populum uerbi gratia Centuripinum poposcisset: eamq; ab his pecuniam abstulisset: non opinor esset dubium, quin eum, si tum id planum fieret: condemnari necesse esset. quid si eundem populum HS CCC millia poposcit? eaq; coegit: atq; abstulit? num idcirco absoluetur? quod ascriptum est, eam pecuniam datam statuarũ nomine? non opinor. nisi forte id agimus: non ut magistratibus nostris moram accipiendi, sed ut socijs causam dandi auferre uideamur. Quod si quẽ statuæ magnopere delectant: & si quis earum honore & gloria ducatur: is hæc tamen constituat necesse est: primum auerti pecuniam domum non placere: deinde ipsarum statuarum modum quendam esse oportere: deinde illud certe, ab inuitis exigi non oportere. Ac de auertenda pecunia, quæro abs te, utrum ipsæ ciuitates solitæ sint statuas tibi faciundas locare ei: cui possent optima conditione locare? an aliquem curatorem præficere: qui statuis faciundis præesset? an tibi, an cui tu imperasses adnumerare pecuniam? nam si per eos statuæ fiebant: à quibus tibi iste honos habebatur: audio. sin Timarchidi pecunia numerabatur: desine quæso simulare te, cum in manifesto furto teneare: gloriæ studiosum, ac monumentorum fuisse. quid uero modum statuarum haberi nullum placet? at qui habeatur necesse est. etenim sic consi

derate. Syracusana ciuitas (ut eam potissimũ nominem) dedit ipsi statuam. est honos. & patri. bella hæc pietatus, & quæstuosa simulatio. et filio. ferri hoc potest. hunc enim puerum non oderant. uerum quotiens, & quot nominibus à Syracusanis statuas auferes? ut in foro statuerent, abstulisti: ut in curia, coegisti: ut pecuniam conferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerentur: imperasti: ut ijdem darent homines aratorum nomine: dederunt: ut ijdem pro parte in commune Siciliæ conferrent: etiam id contulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniam contulerit: idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint: non res ipsa uos admonet: ut putetis modum aliquẽ huic cupiditati constitui oportere? quod si hoc uoluntate sua nulla ciuitas fecit: si omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam statuarum nomine contulerunt: per deos immortales num cui dubium esse poterit? quin, etiam siquis statuerit accipere ad statuas licere: idem tamen statuat, eripere certe non licere? Primum igitur in hanc rem testem totam Siciliã citabo: quæ mihi una uoce statuarum nomine magnam pecuniam per uim coactam esse demonstrat. nam legationes omnium ciuitatum in postulatis communibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata sunt: etiam hoc ediderunt: ut statuas ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset: pollicerentur. Tot prætores in Sicilia fuerunt: totiens apud maiores nostros Siculi Senatum adierunt: totiens hac memoria: tamen huiusce noui postulati genus, atq; principium tua prætura attulit. quid enim tam nouum, nõ solum re, sed genere ipso postulandi? nam cætera quæ sunt in ijsdem postulatis de iniurijs tuis, sunt noua: sed tamen non nouo modo postulantur. rogant, et orant Siculi pa-

tres conscriptos:ut nostri magistratus post hac decumas lege Hieronica uendant. tu primus contra uendideras. audio. ne in cellam quod imperatur: æstiment. hoc quoq; propter tuos ternos denarios nunc primum postulatur. sed genus istud postulandi non est nouum. ne absentis nomen recipiatur. ex Sthenij calamitate, & tua natum est iniuria. cætera non colligam. sunt omnia Siculorum postulata eiusmodi: ut crimina collecta in unum te reũ esse uideantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habẽt: sed postulationum formulas usitatas. hoc postulatum de statuis ridiculum esse uideatur ei: qui rem sententiamq́; non perspiciat. postulant enim non ut ne cogantur statuere. quid igitur? ut ipsis ne liceat. quid est hoc? petis à me, quod in tua potestate est: ut id tibi facere ne liceat. pete potius ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo inquit. negabunt enim omnes se coegisse. si me saluum esse uis: mihi impone istam uim: ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua prætura primum nata est hæc postulatio. qua cum utuntur: hoc significant: atque adeo aperte ostendunt: sese ad statuas pecuniam metu, ac malo coactos inuitissimos contulisse. Quid? si hoc non dicant: tibi non necesse sit ipsi id confiteri? uide & perspice qua defensione sis usurus: iam intelliges hoc tibi de statuis confitendum esse. mihi enim renunciatur, ita constitui à tuis patronis hominibus ingeniosis causam tuã: & ita eos abs te institui: & doceri: ut quisq; ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; honestior testimonium uehementius dixerit: sicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerũt: te statim hoc istis tuis defensoribus dicere: inimicus est: propterea quod arator est. itaq; uno genere opinor circunscribere habetis in animo genus hoc arato-

rum: quod eos infenso animo, atq; inimico uenisse dicatis: quia fuerit in decumis iste uehementior. Ergo aratores inimici: omnes aduersarij: nemo eorum est quin perisse te cupiat. omnino præclare te habes: cum is ordo, atq; id genus hominum, quod optimum, atq; honestissimum est: à quo uno & summa Reip. & illa prouincia maxime continetur: tibi est inimicissimum. uerũ esto: alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nunc quod mihi abs te datur: id accipio: eos tibi esse inimicissimos. nempe ita dicis, propter decumas. concedo: non quæro iure an iniuria sint inimici. quid ergo illæ sibi statuæ equestres inauratæ uolunt? quæ populi Ro. oculos, animosq; maxime offendũt: propter ædem Vulcani? nam scriptum esse uideo, quandam ex his statuã aratores dedisse. si honoris causa statuam dederunt: inimici non sunt: credamus testibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni suæ consulunt. sin autem metu coacti dederunt: confiteare necesse est: te in prouincia pecuniã statuarum nomine per uim ac metum coegisse. utrum tibi commodum est elige. equidem libenter hoc iam crimen de statuis relinquam: ut mihi tu illud concedas: quod tibi honestissimum est: aratores tibi ad statuam honoris tui causa uoluntate sua contulisse. da mihi hoc. iam tibi maximam partem defensionis præcideris. non enim poteris aratores tibi iratos esse, atq; inimicos dicere. O' causam singularem: O' defensionem miseram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accusatore: et eum reum qui prætor in Sicilia fuerit: aratores ei statuam sua uoluntate statuisse: aratores de eo bene existimare: amicos esse: saluũ esse cupere. metuit, ne hoc uos existimetis. obruitur enim aratorum testimonijs. utar eo quod datur. certe ita

nobis hoc iudicandum est: eos, qui isti inimicissimi sunt: ut ipse existimari uult: ad istius honores, atq; monumēta pecuniam non uoluntate sua contulisse. atq; ut hoc tamen facillime intelligi possit: quem uoles eorum testium, quos produxero: qui in Sicilia testes sint: siue ciuem Ro. uelis, siue Siculum, rogato: & eum qui tibi inimicissimus esse uidebitur: qui se spoliatum à te dicet: ecquid suo nomine in tuam statuam contulerit? neminem reperies, qui neget. & enim omnes dederunt. quenquam igitur putas dubitaturum: quin is, quem inimicissimum tibi esse oporteat: qui abs te grauissimas iniurias acceperit: pecuniam statuæ nomine dederit ui, atq; imperio adductus, non officio, ac uoluntate. Et huius ego pecuniæ Iudices, quæ permagna est, impudentissimeq; coacta ab inuitis: non habui rationem: neq; habere potui: quantum ab aratoribus, quantum ab negociatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybei negociantur: esset coactum: quoniam intelligitis ipsius quoq; confessione ab inuitissimis coactam esse. Venio nunc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudicium fieri uoluntatis potest. an etiam Siculi inuiti contulerunt? non est probabile. etenim sic C. Verrem præturam in Sicilia gessisse constat: ut cum utrisq; satisfacere non posset, & Siculis, et togatis: officij potius in socios, quàm ambitionis in ciues rationem duxerit. Itaq; eum non solum patronum istius insulæ, sed etiam Sothera inscriptum uidi Syracusis. hoc quantum est? ita magnum: ut latino uno uerbo exprimi non possit. is est nimirum Sother: qui salutem dedit. huius nomine etiam dies festi agitantur pulchra illa Verrea, non quasi Marcellea, sed pro marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerunt. huius fornex in foro Syracu

sis est: in quo nudus filius stat: ipse autem ex equo nudatam ab se prouinciam prospicit. huius statuae omnibus * quae hoc demonstrare uideantur: propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis: quàm abstulisse. huic etiam Romae uidemus in basi statuarũ maximis literis incisum, à communi Sicilia datus. quamobrem qui hoc probari potest cuiquam? tantos honores habitos esse ab inuitis? Hic tibi etiam multo magis, quàm ante in aratoribus uidendum et considerandum est: quid uelis. magna res est. utrum tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos existimari uis? si inimicos: quid te futurum est? quo confugies? ubi nitere? modo aratorum honestissimorum hominum, & locupletissimorum maximum numerum abs te abalienasti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt: ut in eum publice testimonium dicerent: cum praesertim ex ea prouincia condẽnati sint complures, qui ibi praetores fuerunt: duo soli absoluti: huc conueniunt cum literis: ueniunt cum mãdatis: ueniunt cum testimonijs publicis: qui si te publice laudarent: tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publice conquerantur: non'ne hoc indicant? tantas esse iniurias: ut multo maluerint de suo more decedere: quàm de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessario: Siculos inimicos esse: qui quidem & in te grauissima postulata Consulibus ediderunt: & me ut hanc causam, salutisq; suae defensionem susciperem: obsecrarunt: qui cum à praetore prohiberentur: à quatuor quaestoribus impedirentur: omnium minas, atq; omnia pericula prae

salute sua leuia duxerunt: qui priore actione ita testimonia grauiter, uehementerq; dixerunt: ut Artemonem Centuripinum legatum, & publicæ testem, Q. Hortensius accusatorem, non testem esse diceret. etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne homine honestissimo, & certissimo, tum etiam propter eloquentiam legatus à suis ciuibus electus est: ut posset multas istius, & uarias iniurias quàm apertissime uobis, planissiméq; explicare. Dixerunt Halesini, Catinenses, Tyndaritani, Ennenses, Herbitenses, Agyrinenses, Netinenses, Segestani. numerare omnes non est necesse. scitis quam multi, & quam multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes deniq; hoc in hac causa intelligent: hoc animo esse Siculos: ut si in istum animaduersum non sit: sibi relinquendas domos, ac sedes suas, & ex Sicilia decedendum, atq; adeo fugiendum esse arbitrentur. Hos homines tu persuadebis, ad honores, atq; amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate sua contulisse? credo. q te in tua ciuitate incolumem esse nollent: ij monumenta tuæ formæ, ac nominis in suis ciuitatibus esse cupiebant. res declarauit: ut cupierint. iam dudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor: utrum statuas uoluerint tibi statuere: an coactissint. de quo homine auditum est unquam, quod tibi accidit? ut eius in prouincia statuæ in locis publicis positæ, partim etiam in ædibus sacris, per uim per uniuersam multitudinem deijcerentur? tot homines in Asia nocentes, tot in Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardinia, tot in ipsa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum est Iudices: in Siculis qui-

dem, & in omnibus græcis monstri simile. non crederem hoc de statuis: nisi iacentes, reuulsasq; uidissem: propterea quod apud omnes græcos hic mos est: ut honorẽ hominibus habitum in monumentis huiusmodi, nonnulla religione deorum consecrari arbitrentur. itaq; cum Rhodij bellum illud propè soli superius cum Mithridate rege gesserint: omnesq; eius copias, acerrimũq; eius impetum, à mœnibus, litoribus, classibusq; suis excœperint: cum & regis inimici præter cæteros essent: statuam eius, quæ erat apud ipsos in celeberrimo urbis loco: ne tum quidem in ipsis urbis periculis attigerunt. forsitan uix conuenire uideretur: quem ipsum hominem cuperent euertere: eius effigiem simulacrumq; seruare. sed tamen uidebam, apud eos cum essem: & religionem esse quandam in his rebus à maioribus traditam: & hoc disputare: cum statua se eius habuisse temporis rationem, quo posita esset: cum homine uero, quo gereret bellum: atq; hostis esset. uidetis igitur consuetudinem, religionemq; græcorum, quæ monumenta hostiũ in bello ipso soleat defendere: eam summa in pace prætoris populi ro. statuis præsidio non fuisse. Tauromenitani, quorum est ciuitas fœderata: homines quietissimi, qui maxime ab iniurijs nostrorum magistratuum remotissimi consueuerant esse præsidio fœderis: hi tamen istius euertere statuam non dubitarunt. qua ablata, basin tamen in foro manere uoluerunt: quod grauius in istum fore putabant: si scirent homines statuam eius à Tauromenitanis esse deiectam: quàm si nullam unquam positam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro: & eadem de causa equum inanem reliquerunt. Leontini misera in ciuitate, atq; inani, tamen istius in

Gymnasio statua deiecta est. Nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorũ: sed & illorum commune, & conuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conuenisse dicebatur: tum cum statuæ sunt illius deiectæ, atq; euersæ. at quo loco? celeberrimo, ac religiosissimo, ante ipsum sepim, in primo aditu, uestibuloq́; templi. quod nisi Metellus hoc tam grauiter egisset: atq; illam imperio, edictoq́; prohibuisset: uestigium statuarum istius in tota Sicilia nullum esset relictum. Atq; ego hoc non uereor: ne quid horum nonmodo impulsu, uerum omnino aduentu meo factum esse uideatur. omnia ista ante facta sunt, nonmodo quàm ego Siciliam, uerum etiam quàm iste Italiam attigit. dum ego in Sicilia sum: nulla statua deiecta est. posteaquam illinc discessi: quæ sunt gesta: cognoscite. Centuripinorum Senatus decreuit: populusq́; iussit: ut quæ statuæ C. Verris ipsius, & patris, & filij essent: eas quæstores demoliendas locarent: dumq́; ea demolitio fieret: Senatores XXX non minus adessent. Videte grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neq; eas in urbe sua statuas esse uoluerunt: quas inuiti per uim, atq; imperiũ dedissent: neq; eius hominis: in quem ipsi cum grauissimo testimonio, quod nunquam antea, Romam mandata, legatosq́; misissent. & id grauius esse putauerunt: si publico consilio, quam si per uim multitudinis factum uideretur. cum hoc consilio statuas Centuripini publice sustulissent: audit Metellus: grauiter fert: euocat ad se Centuripinum magistratum, & decem primos: nisi restituissent statuas: uehementer ijs minatur. Illi ad Senatum renunciant: statuæ, quæ istius causæ nihil pro

dessent: reponuntur. Hic ego aliud alij concedo: Metello homini sapienti prorsus non possum ignoscere: si quid stulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminosum fore? si eius statuae essent deiectae? quod saepe uento, aut aliquo casu fieri solet. non erat in hoc neq; crimen ullum, neq; reprehensio. ex quo igitur crimen, atq; accusatio nascitur? ex hominum iudicio, & uoluntate. ego, si Metellus statuas reponere Centuripinos non coegisset: haec dicerem. uidete Iudices quantum, & quàm acerbum dolorem sociorum, atq; amicorum animis inusserint istius iniuriae: cum Centuripinorum amicissima, & fidelissima ciuitas, quae tantis officijs cum populo Ro. coniuncta est: ut non solum Remp. nostram, sed etiã in quo uis homine priuato nomen ipsum Romanorum semper dilexerit: ea publico consilio, atq; authoritate iudicarit: C. Verris statuas esse in urbe sua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod uerissime possem: commemorarem X millia ciuium Centuripinorum fortissimorum, fidelissimorumq; sociorum: eos omnes statuisse monumentum istius in sua ciuitate nullum esse oportere. Haec tum dicerem: si statuas Metellus non reposuisset. uelim quaerere nunc ex ipso Metello, quidnam sua ui, & authoritate mihi ex hac oratione praeciderit. eadem opinor omnia conuenire. neq; enim si maxime statuae deiectae essent: eas ego uobis possem iacẽtes ostendere: hoc uno uterer: ciuitatem tam grauem statuas iudicasse C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit. hoc etiam addidit: ut quererer, si mihi uideretur, tam iniquo iure socijs, atq; amicis imperari: ut ijs, ne in suis q̃dẽ beneficijs, libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem: ut coniectu-

ram faceretis, qualem in ijs rebus in me L. Metellum fuisse putaretis: in quibus rebus obesse mihi posset: cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit: in qua nihil obfuit. sed ego Metello non irascor: neq; ei suam purgatio=nem eripio: qua ille apud omnes utitur: ut nihil malitiose, neq; consulto fecisse uideatur. Iam igitur est ita ꝑspicuum, ut negare non possis: nullam tibi statuam uo=luntate cuiusquam datam: nullam pecuniam statuarum nomine nisi ui expressam, & coactam. quo quidē in crimine non illud solum intelligi uolo: te ad statuas HS CXX millia coegisse: sed multo etiam illud magis, quod simul demonstrandum est: quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum sit: & fuerit: in quo quæ uestra defensio futura sit: coniectura assequi non queo. oderunt Siculi. togatorum enim causa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicissimiq; sunt. inimicos habeo ciues romanos: quod sociorum commoda, ac iura defendi. at socij in hostium numero se abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter decu=mas. quid? qui agros immunes, liberosq; arant: cur oderunt? cur Halesini? cur Centuripini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominum? quem nume=rum? quem ordinem proferre possis? qui te non oderit? siue ciuium romanorum, siue Siculorum? ut etiam si causam, cur te oderint, non possim dicere: tamen illud dicendum putem: quem omnes mortales oderint: eum quoq; uobis odio esse oportere. An hoc dicere audebis? utrū de te aratores, utrum deniq; Siculi uniuersi, bene existiment, ad rem id non pertinere? neq; tu hoc dicere au=debis: neq;, si cupies: licebit. eripiunt tibi istam orationem contemnendorum Siculorum, atq; aratorum, statuæ illæ

equestres: quas tu paulo ante, quàm ad urbem uenires: poni inscribiq́; iussisti: ut omnium inimicorum animos accusatorumq́; tardares. quis enim tibi molestus esset? aut quis appellare auderet? cum uideret statuas ab negociatoribus, ab aratoribus, à communi Siciliæ? quod est aliud in illa prouincia genus humanum? nullum. ergo ab uniuersa prouincia, generatimq́; à singulis eius partibus, non solum diligitur: sed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obesse oportere aratorum, negociatorum, Siculorumq́; omnium testimonia? cum eorum nominibus in statuarũ inscriptione positis, omnem te sperabas inuidiã, atq; infamiam tuam extinguere posse. An quorum authoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es: eorum ego dignitate accusationem meã comprobare non potero? nisi forte, quod apud publicanos gratiosus fuisti: in ea re spes te aliqua consolatur. quæ gratia nequid tibi prodesse posset: ego mea diligentia perfeci: ut etiam obesse deberet: tu tua sapientia curasti. Etenim rem totam Iudices breuiter cognoscite. In Scriptura Siciliæ pro magistro est quidam L. Carpinatius: qui & sui questus causa, & fortasse quod sociorum interesse arbitrabatur: bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. Is cum prætorem circum omnia fora sectaretur: neq; ab eo unquam discederet: in eam iam uenerat familiaritatem, consuetudinemq́; in uendendis istius decretis, & iudicijs, transigendisq́; negocijs: ut propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior: quod idem pecuniam ijs, qui ab isto aliquid mercabantur: fœnori dabat. ea autẽ fœneratio erat huiusmodi Iudices: ut etiã hic quæstus huic cederet. nam quas pecunias ferebat is

expensas, quibus cum contrahebat: aut scribae istius, aut Timarchidi, aut etiam ipsi isti referebat acceptas. Idem praeterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine faenerabatur. Hic primo Carpinatius antequã in istius tantam familiaritatem peruenisset: aliquotiens ad socios literas de istius iniurijs miserat. Canuleius uero, qui in portu Syracusis operas dabat: furta quoq; istius permulta nominatim ad socios ꝑscripserat ea, quae sine portorio Syracusis erant exportata: portum autem, & scripturas eadem societas habebat. Ita factum est: ut essent permulta: quae ex societatis literis dicere in istum, ac proferre possemus. uerum accidit: ut Carpinatius, qui iam cum isto summa consuetudine, praeterea ratione coniunctus esset: crebras postea literas ad socios de istius summis officijs in rem communem, beneficijsq; mitteret. & enim tum iste omnia quaecunq; Carpinatius postulabat, facere, ac decernere solebat: tum ille etiam plura scribebat ad socios: ut, si posset: quae antea scripserat: ea plane extingueret. Ad extremum uero, cum iste iam decedebat: eiusmodi literas ad eos misit: ut huic frequẽtes obuiam prodirent: gratiasq; agerent: facturos esse, si quid imperasset, studiose pollicerentur. Itaq; socij fecerunt, uetere instituto publicanorum, non quo istum ullo honore dignum arbitrarentur: sed quod sua interesse putabant, se memores gratosq; existimari: gratias isti egerũt: Carpinatium saepe ad se de eius officijs literas misisse dixerunt. iste cum respondisset: ea se libenter fecisse: operasq; Carpinatij magnopere laudasset: dat amico suo cuidam negocium, qui tum magister erat eius societatis: ut diligenter caueret: atq; prospiceret: nequid esset in literis sociorũ: quod contra suum caput, atq; existimatio-

nem ualere posset. Itaq; ille multitudine sociorum remota, decumanos conuocat: rem defert. statuunt illi, atq; decernunt: ut hæ literæ quibus existimatio C. Verris læderetur: remouerentur: operáq; daretur: ne ea res C. Verri fraudi esse posset. Si ostendo hoc decreuisse decumanos: si planum facio hoc decreto remotas esse literas: quid expectatis amplius? possum ne rem magis iudicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condẽnatum? nempe eorum: quos hi, qui seueriora iudicia desiderant: arbitrentur reos iudicari oportere: publicanorũ iudicio. quos uidelicet nũc populus iudices poscit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legẽ ab homine non nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo promulgatam uidemus: Decumani, hoc est principes, & quasi Senatores publicanorum, remouendas de medio literas censuerunt. Habeo ex his qui affuerunt: quos producam homines honestissimos, ac locupletissimos, istos principes, Equestris ordinis: quorum splendore uel maxime istius, qui legem promulgauit: oratio, & causa nitatur. uenient in medium: dicent, quid statuerint: profecto si recte homines noui, non mentiẽtur. literas enim communes de medio remouere potuerunt: fidem suam, & religionem remouere non possunt. Ergo Equites Ro. te suo iudicio condemnari noluerunt. Vos nunc utrum illorum iudicium, an uoluntatem sequi malitis, considerate. At uide, quid te amicorũ tuorum studium, quid tuum consilium, quid sociorũ uoluntas adiuuet? dicam paulo amplius. neq; enim iam uereor, ne quis hoc me magis accusatorie, quàm libere dixisse arbitretur. Si istas literas non decreto Decumanorum magistri remouissent: tantum possem in te dicere:

quantum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere: quantum possum: tantum iudici suspicari: quantum uelit. Dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam uestem melitensem, plurimam stragulam, multam deliacam supellectilem, plurima uasa corinthia, magnum numerum frumenti, uim mellis maximam, Syracusis exportasse. his pro rebus, quod portorium non esset datum: literas ad socios misisse L. Canuleium: qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum opinor maius. quid defendet Hortensius? postulabit ut literas Canulei proferam? crimen huiusmodi nisi literis confirmetur: inane esse dicet? clamabo literas remotas esse de medio: decreto sociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monumenta furtorum. Aut hoc contendat nunquam esse factum: aut omnia tela excipiat necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio. descendo. æqua enim conditio, æquumq; certamen proponitur. producam testes: & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum est, una fuerunt: nunc quoq; una sunt. cum interrogabũtur: obligentur non solũ iurisiurãdi, atq; existimationis periculo, sed etiam communi inter se conscientia: si planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, esse factum: non poteris dicere Hortensi, nihil in istis fuisse literis quod Verrem læderet. non modo id non dices: sed ne illud quidem tibi dicere licebit: tantum, quantum ego dicam, non fuisse. Ergo hoc uestro consilio, & gratia perfecistis: ut, quemmadmodum paulo ante dixi, & mihi summa facultas ad accusandum daretur: & iudicibus libera potestas, ad credendum. quod cum ita sit: nihil fingam tamen: meminero me non sumpsisse, quem

psisse, quem accusarem: sed recepisse, quod defenderem: uos ex me causam non à me prolatam, sed ad me delatam audire oportere: me Siculis satis esse facturũ: si quæ cognoui in Sicilia: quæ accepi ab ipsis: diligenter exposuero: populo romano: si nullius uim, nullius potentiam pertimuero: uobis: si facultatem uere, atq; honeste iudicandi, fide, & diligentia mea fecero: mihi in eo: si ne minimum quidem de meo curriculo uitæ, quod mihi semper propositum fuit: decessero. quapropter nihil est, quod metuas: ne quid mecum fingam: etiam quod lætere habes. multa enim quæ scio abs te esse cómissa: quod aut nimium turpia, aut parum credibilia sunt: prætermittam. tantum agam de hoc toto nomine societatis: ut eam scire possitis. quæram decretum ne sit? cum id inuenero: quæram remotæ ne sint literæ? cum id quoq; constabit: uos iam me tacito intelligetis: si illi, qui hoc istius causa decreuerunt, equites romani: nunc ijdem in eum iudices essent: istum sine dubio condemnarent: de quo literas eas, quæ istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirent esse. quẽ igitur ab ijs eqtibus romanis, qui istius causa cupiunt omnia: qui ab eo benignissime tractati sunt: condemnari necesse esset: is à uobis Iudices nulla ui, aut ratione absolui potest. Ac ne forte ea quæ remota de medio, atq; erepta uobis sunt: omnia ita condita fuisse, atq; ita abdite latuisse uideantur: ut hac diligentia, quàm ego à me expectari maxime puto: nihil horum inuestigari: nihil assequi potuerit: quæ consilio aliquo aut ratione inueniri potuerunt: inuenta sunt iudices. manifestis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam quod in publicanorũ causis uel plurimum ætatis meæ uersor: uehementerq; illum ordinem

obseruo: satis commode mihi uideor eorum consuetudinem usu, tractandoq; cognouisse. itaq; ut hoc comperi remotas esse literas societatis: habui rationem annorum: per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsiui: quod erat inuentu facillimum: qui per eosdem annos magistri istius societatis fuissent: sciebam enim hanc magistrorum, qui tabulas haberent: consuetudinem esse: ut cum tabulas nouo magistro traderent: exempla literarum ipsi habere non nollent. itaq; ad L. Vibium Equitem Ro. uirum primarium, quem reperiebam magistrum fuisse eo ipso anno: qui mihi maxime quærendus erat: primum ueni. sane homini præter opinionem improuiso incidi: scrutatus sum, quæ potui, & quæsiui omnia: inueni duos solos libellos ab L. Canuleio missos socijs ex portu Syracusis: in quibus erat ratio scripta mensium cõplurium, rerum exportatarum istius nomine sine portorio. itaq; obsignaui statim. erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex sociorum literis reperire cupiebam. uerum tantum inueni iudices: quod apud uos quasi exempli causa proferre possem. sed tamen quicquid erit in his libellis: quantulũcunq; uidebitur esse: hoc quidem certe manifestum erit. de cæteris ex hoc coniecturã facere debebitis. recita mihi quæso hunc primum libellum. deinde illum alterum Libellum, Canulei. Iam nõ quæro unde CCCC amphoras mellis habueris: unde tantam Melitensem uestem: unde quinquaginta tricliniorum lectos: unde tot candelabra: non inquam iam quæro unde hæc habueris: sed quo tibi tantum opus fuerit: id quæro. mitto de melle. sed tantum ne Melitensium? quasi etiam amicorum uxores: tantum lectorum? quasi etiam omnium istorum uillas ornaturus esses. Cum hæc

paucorum mensium ratio in his libellis sit: facite ut uobis triennij totius ueniat in mentem. sic contendo. ex his paruis libellis apud unum magistrum societatis repertis, uos iam coniectura assequi posse: cuiusmodi prædo iste in illa prouincia fuerit: quàm multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit: quantam pecuniam non solum numeratam, uerum etiam huiuscemodi rebus positam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatæ sunt: scribit HS LX socios perdidisse ex uicesima portorij Syracusis. pauculis igitur mensibus, ut hi pusilli, & contempti libelli indicant: furta prætoris, quæ essent HS duodecies ex uno oppido solo exportata sunt. Cogitate nunc, cum illa sit hæc insula: quæ undiq; exitus maritimos habeat: quid ex cæteris locis exportatum putetis? quid Agrigento? quid Lilybeo? quid Panormo? quid Thermis? quid Halesa? quid Catina? quid ex cæteris oppidis? quid uero Messana? quem iste sibi locum maxime tutum arbitrabatur: ubi animo semper soluto liberoq; erat: quod sibi iste Mamertinos delegerat: ad quos omnia quæ aut diligentius seruanda, aut occultius exportanda erant: deportaret. His inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt reconditi. nos tamen, ut omnes intelligant, hoc nos sine cupiditate agere: his ipsis libellis contenti sumus. Nunc ad sociorum tabulas accepti, & expensi, quas remouere honeste nullo modo potuerunt: & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis: quæ significabant multis nominibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse: qui pecuniam Verri dedissent. Erit uobis luce clari-

us Iudices: cum eos ipsos produxero: qui dederunt. intelligetis enim illa tempora, per quæ, cum essent in periculo: precio sese redemerunt: cum societatis tabulis non solum Consulibus, uerum etiam mensibus conuenire. cum hæc maxime cognosceremus: & iam in manibus tabulas haberemus: repente aspicimus lituras eiusmodi, quasi quædam uulnera tabularum recentia. statim suspicione offensi, ad ea ipsa nomina oculos animumq; trãstulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, sic tamen, ut usq; alterum, r, literæ constarent integræ: reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erant eiusmodi nomina. Cum manifesta res, tum flagitiosa tabularum, atq; insignis turpitudo teneretur: quærere incepimus de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius: qui tum tantæ pecuniæ rationem haberet? hærere homo: auersari: rubere. quod lege excipiuntur tabulæ publicanorum: quo minus Romam deportentur: ut res quammaxime clara, ac testata esse posset: in ius ad Metellum Carpinatium uoco: tabulasq; societatis in forum defero. fit maximus concursus hominum: & quod erat Carpinatij nota cum isto prætore societas, ac fœneratio: summe expectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas prospexisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse: meq; hoc perspicere ex Consulum mensiumq; ratione: hunc Verrutium neq; ante aduẽtum C. Verris, neq; post decessionem, quicquã cum Carpinatio rationis habuisse. postulo mihi respondeat, qui sit iste Verrutius: mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia sit? an decesserit? clamare omnes ex cõuentu: neminem unquam ex Sicilia fuisse Verrutium.

ego instare, ut mihi responderet: ubi esset? quis esset? unde esset? cur seruus societatis, qui tabulas confecerit: semper in Verrutij nomine certo ex loco mendosus esset? Atq; hæc postulabam: non quo illum cogi putarem oportere: ut ea mihi responderet inuitus: sed ut omnibus, istius furta, illius flagitium, utriusq; audacia perspicua esse posset. Itaq; illum iniuriæ metu, conscientiáq; peccati mutum, atq; exanimatum, ac uix uiuum relinquo: tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo: adhibentur in exscribendo de conuentu uiri primarij: literæ lituræq; omnes assimulatæ, expreßæ, de tabulis in libros transferuntur. Hæc omnia summa cura, & diligentia, recognita, & collata, & ab hominibus honestißimis obsignata sunt. Si Carpinatius tum mihi respondere noluit: responde mihi nunc tu Verres: quem esse hunc, tuũ pene gentilem, Verrutium putes? fieri non potest: ut quẽ uideo te prætore in Sicilia fuisse: & quem ex ipsa ratione intelligo locupletem fuisse: eum tu in tua prouincia nõ cognoris. Atq; adeo hoc ne longius, aut obscurius esse possit: procedite in medium: explicate descriptionem, imaginemq; tabularum: ut omnes mortales istius auariciæ nõ iam uestigia, sed ipsa cubilia uidere possint. uidetis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremã partem nominis, caudam illam Verris tanquam in luto demersam esse in litura? Sic habent se tabulæ Iudices, ut uidetis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium necesse est: aut te esse Verrutium fateare. laudantur oratores ueteres Crassi illi, & Antonij: quod crimina diluere dilucide, quod copiose reorum causas defendere solebant. nimirum illi, non ingenio so

lum his patronis, sed fortuna etiam præstiterunt. nemo enim tunc ita peccabat: ut defensioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat: ut nulla eius uitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur: ut cum impudens fuisset in facto: tum impudentior uideretur: si negaret. nunc uero quid faciat Hortensius? auariciæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumq; defendit. an ab hac eius infamia, nequitia, uestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres, quàm impura inter uiros muliercula, proferri non potest. at mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? ad hæc sine cuiusquam malo: quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atq; in eiusmodi causa, quid facerent omnes Crassi, & Antonij? tantum opinor Hortensi, ad hanc causam non accederent: neq; in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent. liberi enim ad causas, solutiq; ueniebant: neq; cómittebant: ut si impudentes in defendendo esse noluissent: ingrati in deserendo existimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER V. ORATIO VIII.

OMNES qui alterum Iudices nullis impulsi inimicitijs, nulla priuatim læsi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium Reip. caussa uocant: prouidere debent, nô solum quid oneris in præsentia tollant: sed etiam quantum in omnem uitam negotij suscipere conentur. legem enim sibi ipsi indicunt innocentiæ, continentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ reposcunt: atq; eo magis, si id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, nisi utilitate communi. nam qui sibi hoc sumpsit: ut corrigat mores aliorum: ac peccata reprehendat: quis huic ignoscat: si qua in re ipse ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est: qui non solũ Reip. ciuem improbum remouet: uerum etiam seipsum eiusmodi fore profitetur: ac præstat: ut sibi nonmodo communi uoluntate uirtutis, atq; officij: sed etiam, ut quadã magis necessaria ratione recte sit, honesteq; uiuendum. Ita hoc Iudices ex homine clarissimo, atq; eloquentissimo L. Crasso sæpe auditum est: cum se nullius rei tam pœnitere diceret: quàm quod C. Carbonem unquam in iudicium uocauisset. minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat: & uitam suam pluribus, q̃ uellet, obseruari oculis arbitrabatur. Atq; ille his præsidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamen hac cura continebatur: quam sibi nondum confirmato consilio, sed ineunte æta

te susceperat. quo minus etiam perspicitur eorũ uirtus, & integritas: qui ad hanc rẽ adolescentuli, q̃ qui iam firmata ætate descendunt. illi enim, antequam potuerunt existimare, quanto liberior uita sit eorum, qui neminem accusarint: gloriæ causa, atq; ostentationis accusant. nos, qui iam & quid facere, & quantulum iudicare possemus, ostendimus: nisi facile cupiditates nostras teneremus: nunquam ipsimet nobis præcideremus istam licentiam, libertatemq; uiuendi. atq; hoc ego plus oneris habeo: quàm qui cæteros accusarunt (si onus est id appellandum: quod cum lætitia feras, ac uoluptate) ueruntamen hoc ego amplius suscepi, quàm cæteri: quod ita postulatur ab omnibus: ut ab ijs se abstineant maxime uicijs: in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accusaris: uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita uestigium libidinis appareat. omnia postremo, quæ uindicaris in altero: tibi ipsi uehementer fugienda sunt. etenim nonmodo accusator, sed ne obiurgator quidem ferẽdus est is: qui quod in altero uicium reprehendit: in eo ipse deprehenditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ possunt in homine perdito nefarioq; esse, reprehendo: nullum esse indicium libidinis, sceleris, audaciæ, q̃d non in unius istius uita perspicere possitis. ego in isto reo legem hanc Iudices mihi statuo: uiuendum ita esse: ut isti nonmodo factis, dictisq; omnibus, sed etiam oris, oculorumq; illa contumacia, ac superbia, quam uidetis: dissimillimus esse, ac semper fuisse uidear. patior non

molestè Iudices: eam uitam, quæ mihi sua sponte antea iucunda fuerit: nunc iam mea lege, et conditione necessariam quoque futuram. Et in hoc homine sæpe à me quæris Hortensi: quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accusandum descenderim? mitto iam rationem officij mei, necessitudinisq; Siculorum: de ipsis tibi inimicitijs respondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas esse, q̃ contrarias hominum sententias, ac dissimilitudines studiorum, & uoluntatum? fidem sanctissimá in uita qui putat: potest ei non inimicus esse: qui quæstor Consulem suum consilijs commissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorem, & pudicitiam qui colit: potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult: ei, qui fana spoliarit omnia: qui ex Thẽsarum orbitis prædari sit ausus: inimicus nõ esse qui potest? qui iure æquo omnes putat esse oportere: is tibi nõ infestissimus sit? cum cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorum? qui sociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat: is in te non expilatione Asiæ, uexatione Pamphiliæ, squalore & lachrymis Siciliæ concitetur? qui ciuium Ro. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi uult: is non tibi plus etiam, quàm inimicus esse debeat? cum tua uerbera, cum secures, cum cruces, ad ciuium Ro. supplicia fixas recordetur? an si qua in re cõtra rem meam decresset aliquid iniuria: iure me ei inimicum esse arbitrarer. cum omnia contra omnium bonorum rẽ, causam, rationem, utilitatem, uoluntatemq; fecerit: quæris cur ei sim inimicus? cui Po. Ro. infestus

sit: qui præsertim plus etiam quàm pars uirilis postulat: pro uoluntate populi Ro. oneris, ac muneris suscipere debeam. quid illa, quæ leuiora uidentur esse: non cuiusuis animum possunt mouere? quod ad tuá ipsius amicitiam, cæterorumq; omnium maiorum, atq; nobiliũ, faciliorem aditum istius habet nequitia, & audacia, q̃ cuiusquam nostrum uirtus, & integritas. odistis hominum nouorum industrias: despicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depressam extinctamq; cupitis: Verrem amatis. ita credo: si non uirtute, non industria, non innocentia, nõ pudore, non pudicitia, at sermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horum est: contráq; sunt omnia: cum summo dedecore ac turpitudine, tum singulari stultitia, atq; inhumanitate oblita. Huic homini si cuius domus patet: utrum ea patere: an hiare, ac poscere aliqd uidetur? hunc uestri ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti uestri, hunc serui, ancillæq; amát: hic cum uenit: extra ordinem uocatur: hic solus introducitur: cæteri sæpe frugalissimi homines excluduntur. ex quo intelligi potest: eos uobis esse carissimos: qui ita uixerunt: ut sine uestro præsidio salui esse non possint. Quid hoc cuiquam ferendum putas esse? nos ita uiuere in pecunia tenui: ut prorsus nihil acquirere uelimus? ut dignitatem nostram populiq; Ro. beneficia non copijs, sed uirtute tueamur? istum rebus omnibus undiq; ereptis, impune eludẽtem, circunfluere, atq; abũdare? huius argento domos uestras, huius signis, & tabulis forum, comitiumq; ornari? præsertim cum uos uestro marte his rebus omnibus abundetis? Verrem esse: qui uestras uillas suis manubijs ornet: Verrem esse: qui

cum L. Mummio certet: ut plures hic sociorum urbes, quàm ille hostium spoliasse uideatur: plures hic solus uillas ornamentis fanorum, quàm ille fana spolijs hostium ornasse. et is erit ob eam rem uobis carior: ut cæteri libentius suo periculo uestris cupiditatibus seruiãt. uerum hæc dicentur alio loco: & dicta sunt. nunc proficiscemur ad reliqua: si pauca ante erimus à uobis Iudices deprecati. Superiore omni oratione perattentos uestros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodũ: sed multo erit gratius: si reliqua uoletis attendere. propterea quod in his omnibus, quæ antea dicta sunt: erat quædam ex ipsa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio. nũc tractare causam instituimus frumentariam: quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit: iucunditatis in agendo, & uarietatis minus habebit: uestra autem authoritate, & prudentia dignissimum est Iudices: in audiẽdo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda, hæc uobis proponite Iudices: uos de rebus, fortunisq; Siculorum omnium, de ciuiũ Ro. qui arant in Sicilia: bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq; populi ro. cogituros. quæ si magna, atq; adeo maxima uobis uidentur: quàm uarie, & quàm copiose dicantur, expectare nolite. Neminem uestrum præterit Iudices: omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi ro. adiuncta sit: consistere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia: hac uero alimur, ac sustinemur. Ea causa tripartita Iudices erit in accusatione. primũ enim de decumano: deinde de empto dicemus frumento: postremo de æstimato. Inter Sici

liam cæterasq; prouincias Iudices in agrorum uectiga lium rationibus hoc interest: quod cæteris, aut impositum uectigal est certum: quod stipendiarium dicitur: ut Hispanis, & plerisq; Pœnorum, quasi uictoriæ præmium ac pœna belli: aut censoria locatio constituta est: ut Asia lege Sempronia. Siciliæ ciuitates sic in amicitiá, fidemq; recepimus: ut eodem iure essent, quo fuissent: eadem conditione populo Ro. parerent: qua suis antea paruissent. perpaucæ Siciliæ ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactæ: quarum ager cum esset publicus populi Ro. factus: tamen illis est redditus. is ager à Censoribus locari solet. fœderatæ ciuitates duæ sunt: quarum decumæ uenire non soleant: Mamertina, & Tauromnitana. quinq; præterea sine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ: Centuripina, Halesina, Segestana, Halicyensis, Panormitana. præterea omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus est: itemq; ante imperiũ populi Ro. ipsorum siculorum uoluntate, & institutis fuit. Videte nunc maiorum sapientiam: qui, cum Siciliam tam oportunum subsidiũ belli, atq; pacis ad Remp. adiunxissent: tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt: ut nonmodo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent: sed ne legem quidem uenditionis decumarum: neque uendundis, aut tempus, aut locum commutarent: ut certo tempore anni: ut ibidem in Sicilia: deniq; ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in suis rebus ipsos interesse: eorum animos, nonmodo lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo commoueri. Ita decumas lege Hieronica semper uendendas censuerunt: ut ijs iucundior esset muneris illius functio: si eius regis, qui Siculis carissimus fuit: non solum instituta commu-

tuto imperio, uerum etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem prætorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius societatis, conuellere, & commutare ausus est. Qua in re primum illud reprehendo, & accuso: cur in re tam ueteri, tam usitata quicquam noui feceris? ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt: prudentia consilioq; uicisti? est tuum: est ingenij prudentiæq; tuæ: do hoc tibi: & concedo: scio te Romæ cum prætor esses: edicto tuo possessiones hæreditatum ad alienos: à primis hæredibus, ad secundos: à legibus, ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse: & possessiones hæreditatum non secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factum, dedisse: easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas, magno tibi quæstui fuisse scio. eundemq; te memini, Censorias quoq; leges in sartistectis exigendis, tollere, & commutare: ne is redimeret: cuia res esset: ne pupillo tutores, propinquiq; consulerent: quo minus fortunis omnibus euerteretur: exiguam diem præfiniri operi, qua cæteros ab negocio excluderes: ipse in tuo redemptore nullam certam diem obseruares. quamobrem nouam legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis prætorijs, in Censorijs legibus, tam prudentem, tam exercitatum. non inquam miror, te aliquid excogitasse. sed quod tua sponte, iniussu Populi, sine Senatus authoritate, iura prouinciæ Siciliæ mutaris: id reprehendo: id accuso. L. Octauio et C. Cottæ cõsulibus Senatus permisit: ut uini, et olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te quæstores

in Sicilia uendere consuessent: Romæ uēderent: legemq; his rebus, quam ipsis uideretur: edicerent. cum locatio fieret: publicani postularunt, quasdā res ut ad legem adderent: neq; tamē à Censorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui casu tum Romæ fuit: tuus hospes Verres, hospes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. consules causam cognouerunt: cum uiros primarios, atq; amplissimos ciuitatis multos in consilium aduocassent: de consilij sententia pronunciarunt: se lege Hieronica uendituros. Ita ne uero? prudentissimi uiri, summa authoritate præditi, quibus Senatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem potestatem permiserat: Populusq; Ro. idem iusserat: siculo uno recusante, cum amplificatione uectigalium, nomen Hieronicæ legis mutare noluerunt. tu homo minimi consilij, nullius authoritatis, iniussu populi, ac Senatus, tota Sicilia recusante, cum maximo detrimento, atq; adeo exitio uectigalium, totam Hieronicam legem sustulisti. At quam legem corrigit Iudices? atq; adeo totam tollit? acutissime, ac diligentissime scriptam: quæ omnibus custodijs subiectum aratorem decumano tradit: ut neq; in segetibus, neq; in areis, neq; in horreis, neq; in amouendo, neq; in asportando frumento, grano uno posset arator sine maxima pœna fraudare decumanum. scripta lex ita diligenter est: ut eum scripsisse appareat: qui alia uectigalia non haberet. ita acute: ut Siculum. ita seuere: ut Tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret. nam ita diligenter constituta sunt iura decumani: ut tamen ab inuito aratore plus decuma non possit auferri. Cum hæc essent ita constituta: Verres tot annis, atq; adeo seculis inuentus est: qui hæc,

non commutarit: sed euerterit: eaq́;, quæ iam diu ad salutem sociorum, utilitatem Reip. composita, comparataq́; essent: ad suos improbissimos quæstus conuerteret. qui primum certos instituerit, nomine decumanos, re uera ministros, ac satellites cupiditatum suarũ: per quos ostendam sic prouinciam per triennium uexatam, atq; uastatam iudices: ut eam multis annis multorum innocentia, sapientiaq́; recreare nequeamus. Eorum omnium, qui Decumani uocabãtur: princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate singulari, grauissimarum legationum querimonias audistis. aspicite Iudices uultum hominis, & aspectum: & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet: illos eius spiritus Sicilienses quos fuisse putetis, cogitate: ac recordamini. hic est Apronius: quem, in prouincia tota Verres cum undiq; nequissimos homines conquisisset: et cum ipse secum sui similes duxisset non parum multos: nequitia, luxuria, audacia, sui simillimum iudicauit. itaq; istos inter se perbreui tempore, non res, non ratio, non commẽdatio aliqua, sed studiorum turpitudo, similitudoq́; coniunxit. Verris mores improbos, impurosq́; nostis: fingite uobis, si potestis, aliquem: qui in omnibus istis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit. is erat Apronius ille: qui, ut ipse non solum uita sed etiam corpore, atq; ore significat: immensa aliqua uorago est, aut gurges uitiorum, turpitudinumq́; omnium. hunc in omnibus stupris, in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamq́; habebat morum similitudo coniunctionem, atq; concordiam: ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, isti uni commodus, ac disertus uideretur: ut, quem

omnes odissent: neq; uidere uellent: sine eo iste esse nõ pos set: ut, cum alij ne conuiuijs quidẽ ijsdem, quibus Apronius: hic ijsdem etiam poculis uteretur: postremo ut odor Aronij teterrimus oris, & corporis, quem ut aiunt ne bestiæ quidem ferre possent: uni isti suauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus: in cubiculo solus: in conuiuio dominus: ac tum maxime: cum accubante prætextato prætoris filio, in conuiuio saltare nudus cœperat. hunc, uti dicere institui, principẽ Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendasq́; esse uoluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati, fidelissimos socios optimosq́; ciues scitote hoc Præ. traditos Iudices, atq; addictos fuisse, nouis institutis, & edictis, tota Hieronica lege (quemadmodum antea dixi) reiecta et repudiata. Primum edictum Iudices audite præclarum: quantum Decumanus edidisset aratorẽ sibi decumæ dare oportere: ut tantum arator Decumano dare cogeretur. quomodo? quantum poposcerit Apronius, dato. quid est hoc? utrum Prætoris institutum in socios, an in hostes uictos insani edictum, atq; imperium tyranni? ego tantundem, quantum ille poposcerit? poscet omne quantum & arauero. quid omne? plus immo etiam inquit: si uolet. quid tum? quid censes? aut dabis: aut contra edictum fecisse dãnabere. per deos immortales quid est hoc? uerisimile enim non est. sic mihi persuadeo Iudices: tametsi omnia in istum hominem conuenire putetis: tamen hoc uobis falsum uideri. ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret: tamen affirmare non auderem: si hæc edicta non ex ipsius tabulis totidem uerbis recitare possem: sicuti faciam. da quæso Scribæ. recitet ex codice. Recita Edictum de professione. Negat me recitare to-

tum: nam

tum: nam id nutu significare uidetur. quid prætereo? an illud ubi caues tamen Siculis: & miseros respicis aratores? dicis enim te in Decumanum, si plura sustulerit: quàm debitum sit: in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod postulat, totum. Recita Edictum. de iudicio in octuplum. Iudicio ut arator Decumanum persequatur? miserum, atque iniquum ex agro homines traduci in forum: ab aratro ad subsellia: ab usu rerum rusticarum, ad insolitam litem, atq; iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Asiæ, Macedoniæ, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipsius Italiæ, quæ uectigalia sunt: cum in his inquam, rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, nó ereptor, neq; possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est de aratoribus, ea iura constituebas: quæ omnibus alijs essent contraria. Vtrũ est æquius Decumanum petere: an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæsierit, an eum qui digito licitus sit, possidere? quid qui in singulis iugis arant: q ab opere ipsi non recedunt: quo in numero magnus ante te prætorẽ numerus, magna multitudo Siculorum fuit: quid facient? cum dederint Apronio: quod poposcerit: relinquent arationes? relinquent larem familiarem suum? uenient Syracusas? ut te prætore uidelicet, æquo iure Apronium delicias, ac uitam tuam iudicio recuperatorio persequantur? Verum esto: reperietur aliquis fortis, experiens, arator: qui cum tantum dederit Decumano: quantum ille deberi dixerit: iudicio repetat: & pœnam octupli persequatur. expecto uim edicti: seueritatem Prætoris: faueo aratori: cupio

octupli damnari Apronium. quid tandẽ postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplũ. quid Apronius? non recusat. quid Prætor? iubet Recuperatores reijcere decurias. scribamus quas decurias. de cohorte mea reijcies inquit. quid? ista cohors quorum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. nam de conuentu nullum unquam iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat esse: qui unam agri glebam possiderent. ueniendum erat ad eos contra Apronium, qui nondum etiam Aproniani conuiuij crapulam exhalassent. O' præclarum, & commemorandum iudicium: O' seuerum edictum: O' tutum perfugium aratorum. Atq; ut intelligatis cuiusmodi ista iudicia in octuplum: cuiusmodi, istius de cohorte recuperatores existimati sint: sic attendite. Ecquẽ putatis Decumanum hac licentia permissa, ut tantum ab aratore, quantum poposcisset, auferret: plus quàm deberetur poposcisse? considerate cum uestris animis uos metipsi: ecquẽ putetis? præsertim cum id non solum sine auaricia, sed etiam imprudentia accidere potuerit. multos necesse est. at ego omnes dico, plus quàm decumas abstulisse. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli dãnatus sit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriã sibi factam queri posset: nemo Decumanorum, qui grano amplius, sibi quàm deberetur, deberi professus esset. immo uero contra, rapiebat, & asportabat quantum à quoq; uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores spoliati, ac uexati querebantur: neq; tamen ullum iudicium reperietur. quid est hoc? uiri for-

tes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot Equites Ro. ab homine nequissimo, ac turpissimo læsi, pœnam octupli sine ulla dubitatione commissam non persequebantur? quæ causa? quæ ratio est? una illa Iudices, quam uidetis: quod ultro etiam illusos, se, & irritos ab iudicio discessuros uidebant. etenim quod esset iudicium? cum è Verris turpissimo flagitiosissimoq; comitatu tres recuperatorum nomine assedissent, asseclæ istius, non à patre ei traditi, sed à meretricula commendati? ageret uidelicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictum: bona sua etiam direpta: se pulsatum, uerberatumq;, diceret. conferrent uiri boni capita: de comessatione loquerentur inter se, ac de mulierculis, si quas, à prætore abeuntes possent deprehēdere: res agi uideretur. surrexisset Apronius, noua dignitas publicani, non ut Decumanus squaloris plenus, ac pulueris, sed unguentis oblitus, uino, uigilijsq; languidus: omnia primo motu, ac spiritu suo, uini, unguenti, corporis odore complesset: dixisset hæc, quæ uulgo dicere solebat: non se decumas emisse: sed bona, fortunasq; aratorum: non se Decumanum esse Apronium: sed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum. quæ cum dixisset: illi uiri optimi de cohorte istius Recuperatores, non de absoluendo Apronio deliberarent: sed quærerent, quomodo petitorem ipsum Apronio permisissent: ut quantum uellet, posceret: quantum poposcisset: auferret. hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas? habuisse te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? si mehercule ex omni copia conuentus Syracusani splendidissimorum hominum, honestissimorumq; faceres potestatem aratori, nonmodo reijciendi, sed etiam sumendi recuperatores: tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo posset: te cum tuos omnes fructus publicano tradidisses: et rem de manibus amisisses: tum bona tua repetere, ac persequi liti, atq; iudicio? cum uero uerbo iudicium sit in edicto: re quidem uera tuorũ comitum hominum nequissimorum collusio cum Decumanis socijs tuis, atq; adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præsertim cum id nonmodo oratione mea, sed etiam re ipsa refellatur: cum in tantis incommodis aratorum, iniurijsq; Decumanorũ, nullum ex isto præclaro edicto nonmodo factum, sed ne postulatum quidem iudicium inueniatur. Erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. nam qui in Decumanos octupli iudicium se daturum edixit: idem habuit in edicto: se in aratorem in quadruplum daturum. quis hũc audet dicere aratoribus infestum, aut inimicum fuisse? quanto lenior est, q̃ in publicanum. edixit ut quod Decumanus edidisset, sibi dari oportere: id ab aratore magistratus siculus exigeret. quid dereliquit iudicij: quod in aratorem dari posset? non malum est inquit esse istam formidinem: ut cum exactum sit ab aratore: tamen ne se commoueat: reliquus metus iudicij sit. si iudicio à me uis exigere: remoue siculum magistratum. si hanc uim adhibes: quid opus est iudicio? quis porrò erit: qui non malit Decumanis tuis dare quod poscerent: quàm ab asseclis tuis quadrupli condemnari? illa uero præclara est clausula edicti: quod omnium controuersiarum, quæ essent inter aratorem, & decumanum: si uter uelit: edicit se Recuperatores daturum. primum quæ potest esse controuersia: cum is qui petere debet: aufert? & cum is non quantum debetur: sed quantum commodum est: auferat? ille autem unde ablatum est: iudicio suum recupe-

rare nullo modo potest? deinde in hoc homo luteus: etiã callidus, ac ueterator esse uult: quod ita scribit: si uter uolet Recuperatores dabo. quam lepide se furari putat? utriq; facit potestatem. sed utrum ita scripserit: si uter uolet: an si Decumanus uolet: nihil itereſt. arator enim tuos istos Recuperatores nunquid uolet? quid? illa cuiusmodi sunt? quæ ex tempore ab Apronio admonitus, edixit? Q. Septitio honestissimo homine, equiteq; Ro. resistente Apronio, & affirmante se plus decuma non daturum: exoritur peculiare edictum repentinum: nequis frumentum de area tolleret: antequam cum Decumano pactus esset. ferebat hanc quoq; iniquitatem Septitius: & hymbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum, & quæstuosissimum nascitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto, non siculi (nam eos quidem iam superioribus edictis satis perdiderat, atq; affixerat) sed isti ipsi Equites romani, qui suum ius retinere se contra Apronium posse erant arbitrati: splendidi homines, & alijs prætoribus gratiosi, uincti Apronio traditi sunt. attendite enim cuiusmodi edicta sunt. ne tollat inquit ex area: nisi erit pactus. satis hæc magna uis est, ad inique paciscendum. malo enim plus dare: quàm non mature ex area tollere. at ista ui Septitium, & nonnullos Septitij similes non coercet: qui ita dicunt: ne tollam potius, quàm paciscor. his hoc apponitur. deportatum habeas ante Cal. sextilis. deportabo igitur. nisi pactus eris: non commouebis. sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset: uim adhibeat pactioni, nõ uoluntatem. Iam uero illud non solum contra legem Hieronicam,

nec solum contra consuetudinem superiorum, sed etiã contra omnia iura Siculorum, quae habent à Senatu populóq; romano: ne extra suum forum uadimonium promittere cogantur. statuit iste ut arator Decumano, quod uellet Decumanus, uadimoniũ promitteret: ut hic quoq; Apronio, cum ex Leontino usq; Lilybeum aliquem uaderetur ex miseris aratoribus: calumniandi quaestus accederet. Quanquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperta ratio: quod edixerat: ut aratores iugera sationum suarum profiterentur. quae res cum ad pactiones iniquissimas magnam uim habuit: sicut ostendemus: nec ad ullam utilitatem Reip. pertinuit: tũ uero ad calumnias: in quas omnes inciderent: quos uellet Apronius. ut enim quisq; contra uoluntatem eius dixerat: ita in eum iudicium de professione iugerum postulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnaéq; pecuniae coactae sunt. non quo iugerum numerum uere profiteri esset difficile: aut amplius etiam profiteri (quid enim in eo periculi esse posset?) sed causa erat iudicij postulandi: quod ex edicto professus non esset. iudicium autem quod fuerit isto praetore: si quae cohors, & qui comitatus fuerit, meministis: scire debetis. Quid igitur est quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi uelim Iudices? iniuriam ne factam socijs? at uidetis. authoritatem superiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium isto Praetore potuisse? confiteatur necesse est. sed uos fortasse, quod uos lex cõmonet: id in hoc loco quaeretis: nunquas ex hisce rebus pecunias coeperit. docebo coepisse maximas: omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi: sui quaestus causa constituisse conuincam: si prius

illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus usurum se putat: ex defensione eius deiecero. magno inquit decumas uendidi. quid ais? an tu decumas homo audacissime, atq; amentissime uendidisti? tu partes eas, quas te S. P. Q. R. uoluit? an fructus integros, atq; adeo bona, fortunasq; aratorum omnes uendidisti? si palàm præco iussu tuo prædicasset: non decumas frumenti, sed dimidias uenire partes: et ita emptores accessissent: ut ad dimidias partes emendas: si pluris uendidisses tu dimidias, quàm cæteri decumas: cui nam mirum uideretur? quid uero? si præco decumas pronunciauit: re uera hoc est lege, edicto, conditione, plus etiam quàm dimidiæ uenierunt? tamen hoc tibi præclarũ putabis: te pluris quod non licebat: quàm cæteros quod oportebat: uẽdidisse? pluris uendidi decumas quàm cæteri. quibus rebus id assecutus es? innocentia? aspice ædem Castoris: deinde, si audes, fac mentionem innocentiæ. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui testes interrogari priore actione nolueris: & ijs tacitum os tuum præbere malueris: quam uis & te, et patronos tuos ingeniosos esse dicito. qua re igitur id, quod ais: assecutus es? magna est enim laus: si superiores consilio uicisti: posterioribus exemplum, atq; authoritatem reliquisti. tibi fortasse idoneus fuit nemo: quẽ imitarere. at te uidelicet inuentorem rerum optimarum, ac principem imitabuntur omnes. quis aratorum te prætore decumam dedit? quis duas? quis non maximo se affectum beneficio putauit: cum tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos: qui propter societatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt? uide inter importunitatem tuam, se-

natusq; bonitatem quid intersit. Senatus, cum temporibus Reip. cogitur: ut decernat: ut alteræ decumæ exigantur: ita decernit: ut pecunia pro his decumis soluatur aratoribus: ut quod plus sumitur, quàm debetur: idem non auferri putetur. tu cum tot decumas non S. C. sed nouis edictis tuis, nefarijsq; institutis exigeres: & eriperes: magnum te fecisse arbitrabere: si pluris uendideris, quàm L. Hortensius pater istius Q. Hortensij, quàm Gn. Pompeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab institutis, non recesserunt. an tibi unius anni aut bienni ratio habĕda fuit? salus prouinciæ, cōmoda rei frumentariæ, ratio Reip. * satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur: et aratoribus tamen arare atq; agros colere expediret. quid effecisti? quid assecutus es? ut prætore te nescio quid ad decumas accederet: deserendas arationes, relinquendasq; curasti. successit tibi L. Metellus. tu innocentior quàm Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim Consulatus quærebatur: Metello paternus honor & auitus negligebatur. multo minoris uendidit, non modo quàm tu: sed etiam quàm qui ante te uendiderunt. quæro si ipse excogitare nō poterat: quemadmodum quamplurimo uenderet: ne tua recentia proximi prætoris uestigia persequi poterat? ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atq; institutis uteretur? ille uero tum se Metellum minime fore putasset: si te ulla in re imitatus esset. qui ab urbe Roma, quod nemo unquam post hominum memoriam fecit: cum sibi in prouinciā proficiscendū putaret: literas ad Siciliæ ciuitates misit: p quas hortatur: et rogat: ut arent: ut serant: in beneficio populi Ro. hoc petit aliquātō ante aduentum suū: et simul ostendit se lege Hieronica uenditu-

rum: hoc est in omni ratione decumarũ nihil isti simile fa-
cturum. atq; hæc non cupiditate aliqua scribit addu-
ctus: ut in alienam prouinciam mittat literas ante tem-
pus: sed consilio: ne si tempus sationis præteryßet: granũ
in prouincia Sicilia nullum haberemus. cognoscite
Metelli literas. Recita Epistolam L. Metelli Hæ
literæ Iudices L. Metelli, quas audistis: hoc quantum
est, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam
commoßet in agro decumano Siciliæ nemo: si Metellus
hanc epistolam non misißet. quid Metello diuinitus hoc
uenit in mentem? an ab Siculis, qui Romam frequen-
tißimi conuenerant: negociatoribusq; Siciliæ doctus est?
quorum quanti conuentus ad Marcellos antiquißimos
Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium Cons. de
signatum, cæterosq; illius prouinciæ neceßarios, fieri
soliti sint: quis ignorat? quod quidem iudicium nul-
lo unqnam de homine factum est: ut absens accusa-
retur ab ijs palàm: quorum in bona, liberosq; sum-
mum imperium potestatemq; haberet. tanta uis erat
iniuriarum: ut homines quiduis perpeti, quàm non de
istius prauitate, & iniurijs deplorare, & conqueri mal
lent. quas literas cum ad omnes ciuitates propè suppli-
citer misißet Metellus: tamen antiquum modum sationis
nulla ex parte exequi potuit. diffugerant enim permul
ti: id quod ostendam: non solum arationes, sed etiam se-
des suas patrias istius iniurijs exagitati reliquerant.
non mehercule criminis augendi causa dicam Iudices:
sed, quem accepi ipse oculis, animoq; sensum: hunc uere
apud uos, & ut potero planißime exponam. nam cum
quadriennio post in Siciliam uenißem: sic mihi affecta
uisa est: ut hæ terræ solent, in quibus bellum acerbum,

diuturnumq́; uersatum est. quos ego campos antea, colles'q; nitidissimos, uiridissimosq́; uidissem: hos ita uastatos nunc, ac desertos uidebam: ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitensis ager, & Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharensis, Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte: ut non solum iugerum, sed etiam dominorum multitudinem quæreremus. Aetnensis uero ager, qui solebat esse cultissimus: & quod caput est rei frumentariæ campus Leontinus, cuius antea spes hæc erat: ut cum obsitum uidisses: annonæ caritatem nō uererere: sic erat deformis, atq; horridus: ut in uberrimas Siciliæ partes Siciliam quæreremus. labefactarat enim uehementer aratores iā superior annus: proximus uero funditus euerterat. tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cum in arationibus, & in earū rerū iure prouincia Sicilia consistat: euersis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta nonmodo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquam feceris: aliquid te populare putabis habere: cum dices te pluris, quàm cæteros decumas uendidisse? quasi uero aut populus Ro. hoc uoluerit: aut Senatus hoc tibi mandauerit: ut cum omnes aratorum fortunas decumarū nomine eriperes: in posterum fructu illo, commodoq́; rei frumentariæ populum Ro. priuares. deinde si quam partem tuæ prædæ ad summā decumarū addidisses: bene de populo Ro. meritus uiderere. atq; hæc perinde loquor: quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda: quod propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos summa decumarū uinceret: acerbiorem legem, duriora edicta, interposuerit: omnium su

periorum authoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidisti. quid si doceo te non minus domum tuã auertisse: quàm Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua? cum ex prouincia populi Ro. æquam partem tu tibi sumpseris: atq; populo Ro. miseris. quid si duabus partibus doceo te amplius frumenti abstulisse: quàm populo Ro. misisse? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum? & populo se ad coronam daturum? Hæc uos antea Iudices audistis: uerum fortasse ita audistis: ut authorem rumorem haberetis, sermonemq; omnium. cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam: ut simul illam quoque eius uocem probam agnoscatis: qui se uno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuimus hoc iam diu Iudices: nego quenquam esse uestrũ, quin sæpe audierit: socios istius fuisse decumanos. nihil aliud arbitror in istum falso esse dictum, ab ijs, qui male de isto existimarint: nisi hoc. nam socij putandi sunt: quos inter res communicata est. ego rem totam, fortunasq; aratorum omnes, istius fuisse dico: Apronium, Veneriosq; seruos, quod isto Pr. fuit nouum genus Publicanorum: cæterosq; decumanos, procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui istum esse prædatum? opinor ex eo maxime: quod iniquam legem, nouamq; dixisset. quis enim unquam conatus est iura omnia, & consuetudinem omnium commutare cum uituperatione sine quæstu? pergam atq; insequar longius. iniqua lege uendebas: quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam

ad summam decumarum nihil, ad tuum quæstum multum posset accedere: subito atq; ex tempore noua nascebantur edicta? nam ut uadimonium Decumano quocunq; is uellet: promitteretur: ut ex area, nisi pactus esset: arator ne tolleret: Cal. sextilibus decumas deportatas haberent: hæc omnia uenditis decumis, anno tertio te edixisse dico. quæ si Reip. causa faceres: in uendundo essent pronunciata: quia tua causa faciebas: quod erat imprudentia prætermissum: id quæstu, ac tempore admonitus reprehendisti. Illud uero cui probari potest? te sine tuo quæstu, ac maximo quæstu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq; periculum neglexisse? cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires: cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares: cum huiusce iudicij discrimen ab opinione tua nõ abhorreret: paterere tamen aratores indignissimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanquam es singulari crudelitate, & audacia: tamen abs te totam alienari prouinciam: tot honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles: nisi hanc rationem, & cogitationem salutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. Etenim quoniam summam, & numerum iniuriarum Iudices uobis non possum exponere: sigillatim autem de uniuscuiusque incommodo dicere infinitum est: genera ipsa iniuriarum quæso cognoscite. Nympho est Centuripinus homo nauus, & industrius, experientissimus, ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet: quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueuerunt: easq; magna impensa, magno instrumento tueretur: tanta ab isto iniquitate oppressus est: ut nonmodo arationes relinque=

ret: sed etiam ex Sicilia profugeret: Romamq; cum mul tis una ab isto eiectis ueniret. facit ut Decumanus Nym phonem uocaret ex edicto illo praeclaro: quod nullam ad aliam rem nisi ad huiusmodi quaestus pertinebat: nu merum iugerum professum non esse. Nympho cum se uellet aequo iudicio defendere: iste uiros optimos Recu peratores dat, eundem illum Medicum Cornelium: is est Artemidorus Pergameus: qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianae tem plum fuit: & aruspicem Volusianum, & Valerium praeconem. Nympho antequam plane constitit: conde mnatur. quanti fortasse quaeritis. nulla erat edicti poena certa. frumenti eius omnis quod in areis esset. sic Apro nius Decumanus non decumam debitam, non frumen tum remotum, atq; caelatum, sed tritici septem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicti poena, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni nobilissimi hominis uxoris fundus erat colono locatus. colonus quod Decumanorum iniurias ferre non pote rat: ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudiciū dabat illud suum damnatorium de iugerum professio ne. Xenon ad se pertinere negabat: fundum elocatum esse dicebat: dabat testes. iudicium, si pateret iugera eius modi fundi esse plura, quàm colonus esset professus: tum Xeno damnaretur. dicebat ille, nonmodo non arasse se: id quod satis erat: sed nec dominum eius esse fundi, nec locatorem: uxorem esse: eam ipsam suum negocium gerere: ipsam locauisse. defendebat Xenonem homo sum mo splendore, & summa authoritate praeditus M. Cos setius. Iste nihilominus iudicium HS LXXX dabat. ille tametsi Recuperatores de cohorte latronum sibi pa

rari uidebat: tamen iudicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna uoce Venerijs imperat: ut Xenonem audirent: dum res iudicaretur: hominem ut asseruarent: cum iudicatum sit: ad se adducant. & illud simul dixit: se non putare illum, si propter diuitias poenas damnationis contemneret: etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iste imperauit: exoluit. Polemarchus est Murgentinus uir bonus, atq; honestus. is cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumae imperarentur: quod recusabat: domum ad istum in ius deductus est: & cum iste etiam cubaret: in cubiculum introductus est: quod nisi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis, & calcibus conscissus esset: qui DCC medimnis decidere noluisset: mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum uirtute, & nobilitate domi suae, tum etiam pecunia princeps. huic homini Iudices honestissimae ciuitatis honestissimo, nonmodo frumenti scitote, sed uitae, & sanguinis tantum relictum esse: quantum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus est: ut frumenti daret, non quantum haberet: sed quantum cogeretur. Sostratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres consortes profugissent: quod ijs plus frumenti imperabatur: quã quantum exararant: hominibus coactis in eorum arationes Apronius uenit: omne instrumentum diripuit: familiam abduxit: pecus abegit. postea, cũ ad eum Nymphodorus uenisset Aetnam: & oraret: ut sibi sua restituerentur: hominem corripi, ac suspendi iussit in oleastro quadam, quae est arbor Iudices in foro. tam diu pependit in arbore socius, amicusq; populi Ro-

mani, in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; ue-ster: quam diu uoluntas Aproni tulit. Genera iam du dum innumerabilium iniuriarum Iudices singulis no minibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. uos ante oculos animosq; uestros tota Sici lia Decumanorum hos impetus, aratorum direptio-nes, huius importunitatem, Aproni regnum proponite. Contempsit Siculos: non duxit homines: nec ipsos ad p-sequendum uehementes fore: & uos eorum iniurias le uiter laturos existimauit. esto: falsam de illis habuit opi nionem: malam de uobis. ueruntamen cum de Siculis male mereretur: ciues romanos coluit: his indulsit: eorũ uoluntati, & gratiæ deditus fuit. iste ciues romanos? at nullus inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla: mit to carcerem: mitto uerbera: mitto secures: crucem deniq; illam prætermitto: quam iste ciuibus Romanis testem hu manitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto inquam hæc omnia: atque in aliud dicendi tempus reij cio: de decumis, de ciuium Romanorum conditione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti Iudices audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. hæc, quoniam huiusmodi casus affuit: ferenda sunt: nihil ua luisse æquitatem: nihil consuetudinem: damna deniq; Iu dices nulla tanta sunt: quæ non uiri fortes magno, & libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid? si Equi tibus Romanis non obscuris, neq; ignotis, sed honestis, & illustribus manus ab Apronio, isto prætore sine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid a me amplius dicendum putatis? an id agendum? ut eo ce-lerius de isto transigamus: quo maturius ad Apronium possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum:

uenire? qui C. Matrinium Iudices summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit: atq; Apronio Iudices homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia libidinesq; accommodato, Equitem Ro. scitote biduum cibo tectoq; prohibitum: biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retentum, atq; seruatum: neq; ante dimissum: quàm ad conditiones eius depactus est. Nã quid ego de Q. Lollio Iudices dicam Equite Ro. spectato atq; honesto? clara res est, quam dicturus sum: tota Sicilia celeberrima, atq; notissima: qui cum araret in Aetnensi: cumq; is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus: equestri uetere illa et authoritate, & gratia fretus, affirmauit, se Decumanis plusquam deberet non daturum. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere: ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite: apparitores à prætore assignatos habuisse Decumanũ: si mediocre argumentũ uideri potest: istum Decumanorum nomine ad suos quæstus esse abusum) adducatur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius commode, cum Apronius è palestra redisset: & in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat: decubuisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule quæ loquor crederem Iudices: tametsi uulgo audieram: nisi mecum ipse senex, cum mihi, atq; huic uoluntati accusationis meæ lachrymans gratias ageret: summa cum authoritate esset locutus. statuitur, ut dico, Eques Ro. propè annos LXXXX natus in Apronij conuiuio. cum interea Apronius caput, atq; os suum unguento perfricaret: quid est Lolli inquit? tu nisi malo coactus recte

coactus recte facere nescis? homo quid ageret: taceret: responderet: quid faceret deniq;, illa authoritate, & aetate praeditus: nesciebat. Apronius interea coenã, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus: & eodem genere, ac loco nati: praeter oculos Lolli haec omnia ferebant. ridere conuiuae: cachinnari ipse Apronius: nisi forte existimatis, eum in uino, ac lucro non risisse: qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa Iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; uenisse. Lollius aetate, & morbo impeditus ad testimonium dicendum uenire non potuit. qd opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius adolescens lectissimus praesto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius qui Calidium accusauit: adolescens, & bonus & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs, contumelijsq; commotus in Siciliam esset profectus: in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eò sit occisus: quod habere clausa non potuerit sua cõsilia de Verre. iste porrò non dubitabat: quin is, qui antea alium studio adductus accusasset: sibi aduenienti praesto esset futurus: cum esset parentis iniurijs, & domestico dolore commotus. Iam ne intelligitis Iudices, quae pestis, quae immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit? iam uidetis, quam ob causam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpessa, hoc non potuerit nouum, ac singulare, atq; incredibile genus iniuriarum, contu-

meliarumq; ferre? Iam omnes intelligunt cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit: cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerantiæ, nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocentes, & improbos accusatos, & uestra, & superiorum memoria scitis esse: ecquem uidistis? ecquem audistis? in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatores Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari: sterni triclinia etiam in foro iubebat: euocari homines honestissimos, non solum Siculos, sed etiã Equites romanos: ut quo cum inire conuiuiũ nemo unquam, nisi turpis, impurusq; uoluisset: ad eius conuiuiũ spectatissimi, atq; honestissimi uiri tenerentur. Hæc tu omniũ mortalium profligatissime, ac perditissime cum scires: cum audires quotidie: cum uideres: si sine tuo maximo quæstu fierent: cum tanto periculo tuo fieri paterere? atq; concederes? et tantũ apud te quæstus Apronij, tantum eius sermo inquinatissimus, & blandiciæ flagitiosæ ualuerunt? ut nunquam animum tuũ cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore: pulsari autem alios & uerberari: porrò alios in publico custodiri: destitui alios in conuiuio: condemnari alios à medico, & præcone prætoris: bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid est hoc? populi Ro. imperium? populi Ro. leges? iudicia? socij fideles? pro-

uincia suburbana? non'ne omnia potius eiusmodi sunt? quæ, si Athenio uicisset: in Sicilia non fecisset. non inquã Iudices esset ullam partem istius nequitiæ fugitiuorum insolentia consecuta. Priuatim hoc modo. quid publice? Ciuitates quemadmodũ tractatæ sunt? audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum: & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc prætorem locupletium, summorumq; aratorum. eius agri decumas cũ emisset idem Apronius: Agyrium uenit. qui cum eo cũ apparitoribus, minis, ac ui uenisset: poscere pecuniã grãdem cœpit: ut accepto lucro discederet. nolle se negocij quicquam habere dicebat: sed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi non contemnendi, si per nostros magistratus liceat: sed homines, & satis fortes, & satis plane frugi, ac sobrij: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor Iudices. Itaq; homini in primis improbissimo respondent Agyrinenses: sese decumas ei, quemadmodum deberent, daturos: lucrum, cum ille magno præsertim emisset: non addituros. Apronius certiorem facit istum: cuia res erat: quid rei esset. statim tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra Rempublicam facta, aut legatus prætoris pulsatus esset: ita Agyrio magistratus, & quinq; primi accitu istius euocantur. ueniunt Syracusas: præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissent: contra edictum prætoris fecisse. quærebant quid? respondebat, se ad recuperatores esse dicturum. iste æquissimus homo formidinem illam suam miseris Agyrinensibus injciebat: recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur.

Agyrinenses uiri fortissimi, iudicium se passuros esse dicebant. ingerebat iste Artemidorum medicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & huiusmodi Recuperatores: quorum ciuis Ro. nemo erat: sed græci sacrilegi, iam pridem improbi, repente Cornelij. uidebant Agyrinenses quicquid ad eos Recuperatores Apronius attulisset: illum perfacile probaturum. condemnari cum istius inuidia, infamiaq; malebant: quam ad eius conditiones pactionesq; accedere. quærebant quæ in uerba Recuperatores daret: respondebat, si pateret aduersus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat. iniquissimus uerbis, improbissimus Recuperatoribus, conflictari malebant: quàm quicquam cum isto sua uoluntate decidere. summittebat iste Timarchidem: qui moneret eos, si saperent, ut transigerent. pernegabant. quid ergo? in singulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iste clare omnibus audientibus, qui damnatus erit inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atq; orare cœperũt: ut sibi suas segetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret: ut ipsi sine ignominia, molestiaq; discederent. hac lege Iudices decumas uendidit Verres. dicat Licet Hortensius, si audet, magno Verrem uendidisse. hæc conditio fuit isto prætore aratorum: ut secum præclare agi arbitrarentur: si uacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantum Apronius edidisset deberi: tantum ex edicto dandum erat. etiam ne si plus edidisset: quàm quantum natum esset? etiam. quomodo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebant. at arator ... poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. qd

si minus arator dedisset: quàm poposcisset Apronius? iudicium in aratorẽ in quadruplum. ex quo iudicium numero? ex cohorte prætoris præclara honestissimorum. quid amplius? minus te iugerũ professum esse dico: Recuperatores reijce: quod aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? si damnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) uirgis te ad necem cædi necesse erit. his legibus, his conditionibus, erit quisquam tã stultus qui decumas uenisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat istum sibi quæstui prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset: facturos se esse dixerunt. accipite nunc quid imperarit: & dissimulate uos si potestis: uos intelligere: ipsum prætorem quod tota Sicilia perspexerit, Redemptorem decumarum, atq; adeo aratorum dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinẽsibus, ut decumas ipsi publice accipiant: Apronio lucrum dent. si magno emerant: quoniam tu es qui diligentissime precium exquisisti: qui ut ais magno uendidisti: quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quãobrem imperabas ut adderent? quid est aliud capere, et conciliare pecunias: in quo te lex tenet: si hoc non est? ui atq; imperio cogere inuitos lucrum dare alteri: hoc est pecuniam dare. age quid tum? si Apronio delicijs prætoris lucelli aliquid iussi sunt dare: putate Apronio datum: si Apronianum lucellum, ac non prætoria præda uobis uidebitur. imperas ut decumas accipiant: Apronio dent lucrum tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro plebi Romanæ propè men-

ſtrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti? cum tantum lucri Decumano ſit datum: profecto ſi precium exquiſiſſes diligenter: tum cum uendebas X medimna potius addidiſſent: quàm HS DC poſtea. magna præda uidetur. audite reliqua: & diligenter attendite: quo minus miremini Siculos re neceſſaria coactos, auxilium à patronis, à Cōſulibus, ab Senatu, ab legibus, à iudicijs petiuiſſe. ut probaret Apronius hoc triticum: imperat Agyrinenſibus Verres, uti in medimna ſingula dentur Apronio HS III. quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expreſſo, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat nonmodo Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet: improbare Siculum frumentum? quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat. frumenti tantus numerus imperio tuo datur: & cogitur. non eſt ſatis: nummi præterea imperantur. dantur. parum eſt. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio, iniuriaq; prætoris eripiuntur tritici medimna XXX III: & præterea HS LX. At hæc obſcura ſunt: aut ſi omnes homines uelint: obſcura eſſe poſſunt: quæ tu palàm egiſti: in conuentu imperaſti: omnibus inſpectantibus coegiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & quinq; primi, quos tui quæſtus cauſa euocas: acta & imperia tua domum ad Senatum ſuum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, literis publicis mandata eſt: quorum legati homines nobiliſſimi Romæ ſunt: qui hoc idem pro teſtimonio dixerūt. Cognoſcite Agyrinenſium publicas literas. deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita literas publi-

tas · testimonium publicum · A*nimaduertistis in hoc testimonio* I*udices:* A*pollodorum, cui* P*erragi cognomen est: principem suæ ciuitatis lachrymantem testari, ac dicere? nunquam post populi* R*o. nomen ab Siculis auditum, & cognitum,* A*gyrinenses contra quenquam infimum ciuem* R*o. dixisse, aut fecisse quippiam: qui nunc contra prætorem populi* R*o. magnis iniurijs, & magno dolore publice testimonium dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati* V*erres obsistere tua defensione non potes. tanta authoritas est in eorũ hominum fidelitate: tantus dolor iniuriæ: tanta religio in testimonio. uerum nõ una te, sed uniuersæ similibus afflictæ incommodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequentur. etenim deinceps uideamus* H*erbitensis ciuitas honesta, & antea copiosa quemadmodum spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorum hominum? summorum aratorum, remotissimorum à foro, iudicijs, controuersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, & quod genus hominum studiosissime conseruare debuisti. Primo anno uenierunt eius agri decumæ tritici medimna* XVIII. A*ttidius istius item minister in decumis, cum emisset: et præfecti nomine cum uenisset* H*erbitam cum* V*enerijs: locusq; ei publice, quo diuerteretur: datus esset: coguntur* H*erbitenses ei lucri dare tritici modium* XXXVII *millia: cum decumæ uenisset tritici modium* XVIII. *atq; hoc triticum lucri coguntur dare publice: cum iam priuatim aratores ex agris spoliati, atq; exagitati* D*ecumanorũ iniurijs profugissent.* A*nno secundo cum emisset* A*pronius decumas tritici modium* XXV *millibus: & ipse* H*erbitam cum illa prædonis copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei conferre lucri tritici*

modium XXVI: & accessionem HS MM. de accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces ferè, preciumq; impudentiæ. de tritici quidem numero tanto, qs potest dubitare? quin ad istum prædonem frumentariū sicut Agyrinense frumentum, peruenerit? Anno uero tertio in hoc agro consuetudine usus est regia. solere aiunt barbaros reges Persarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum: hæc in crines. ita populos habent uniuersos non solum conscios libidinis suæ, uerum etiam adminiſtros. Eandem istius, qui se regem Siculorum esse dicebat: licentiam, libidinemq; fuisse cognoscite. Aeschrionis Syracusani uxor est Pippa: cuius nomen istius nequitia tota Sicilia peruulgatum est. de qua muliere uersus plurimi supra tribunal, & supra prætoris caput scribebantur. hic Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitensibus decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cum uiderent, si ad Aeschrionem precium redisset: se ad arbitrium libidinosissimæ mulieris spoliatum iri: liciti sunt usque eo, quo ad se efficere posse arbitrabātur. supra adiecit Aeschrio. neq; enim metuebat, ne prætore Verre decumana mulier dāno affici posset. Addicitur medimnis MM, dimidio ferè pluris, quam superiore anno. aratores funditus euertebantur: & eo magis: quod iam superioribus annis exhausti erant, ac pene perditi. intellexit iste ita magno uenisse: ut amplius ab Herbitensibus exprimi non posset. demit de capite medimna DC: iubet in tabulas pro medimnis MMM, referri, DMMD, & IIII. Hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat. hic est Docimus: ad quem iste deduxerat Tertiā

Isidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiae plus etiam, quàm Pippae, plus, quàm caeterarum, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi praetura authoritas ualuit: quantum in urbana Chelidonis. ueniunt Herbitam duo praetoris emuli non molesti, mulierculaum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare: poscere: minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eò postea quam uetum est: coguntur Aeschrioni, idest Pippae dare tantum, quantum erat de capite demptum: tritici modios MMMDC. mulierculae publicanae noluit ex decumis nimium lucri dare: ne forte ab nocturno suo quaestu animum ad uectigalia redimenda transferret. transactum putabant Herbitenses: cum iste, quid de hordeo inquit, & Docimo amiculo meo? qd cogitatis? at hoc agebat in cubiculo Iudices, atq; in lectulo suo. negabant illi sibi qcquam esse mandatum. non audio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut qd recusarent? praesertim cum in lectulo, Decumanae mulieris uestigia uiderent recentia: quibus illum inflammari ad perseuerandum intelligebant. Ita ciuitas una sociorum, atq; amicorum duabus deterrimis mulierculis Verre praetore uectigalis fuit. Atq; ego nunc, eum frumenti numerum, & eas publicae pecunias Decumanis ab Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à Decumanorum iniurijs ciues suos non redemerunt. perditis enim, & direptis aratorum bonis, haec Decumanis merces dabatur: ut aliquando ex eorum agris, atq; ex urbibus abirent. Itaq; cum

Philinus Herbitensis homo disertus, & prudens, & do mi nobilis de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret: animaduertistis Iu dices gemitum populi romani: cuius frequentia huic cau sæ nunquã defuit. qua de paucitate aratorũ alio loco di cam. nunc illud, quod præterijt, non omnino relinquen dum uidetur. nam per deos immortales, quod de capi te ipsi dempsit, quo tandem modo ferendum: uerũ etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Ro mam conditam: dij immortales faxint: ne sit alter: cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis do mesticis: L. Sylla. hic tantum potuit: ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tan tum animi habuit ad audaciam: ut dicere in concione non dubitaret: bona ciuium Ro. cum uenderet: se præ dam suam uendere. eius omnes res gestas non solum ob tinemus: uerum etiam propter malorum, incommodo rum, & calamitatum metum publica authoritate defen dimus. Vnum hoc aliquod S. consulto reprehensum, de cretumq; est: ut quibus ille de capite dempsisset: hi pecu nias in ærarium referrent. statuit Senatus hoc, ne illi qui dem esse licitum, cui concesserat omnia: à populo facta rum, quæsitarumq; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimus iudicarunt patres conscripti dimittere de summa non potuisse. te mulieri deterrimæ recte re misisse Senatores iudicabunt? ille de quo lege Populus Ro. iusserat: ut ipsius uoluntas, & posse esset pro lege: tamen in hoc uno genere ueterum religione legum re prehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tene bare: libidinem tibi tuam pro lege esse uoluisti? in illo re prehenditur, quod ex ea pecunia remiserit: quam ipse

quæsierat. tibi concedetur? qui de capite uectigalium populi Ro. remisisti? Atq; in hoc genere audaciæ, multo etiã impudentius in decumis Segestensium uersatus est: quas cum addixisset eidem illi Docimo hoc est tritici modios quinq; millia: et accessionem ascripsisset HS M D: coegit Segestenses à Docimo tantidem publicæ accipere. id quod ex Segestensiũ publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. Audistis quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modios quinq; millia & accessionem. cognoscite nunc quanti se uendidisse retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidistis tritici modium MMM de capite esse dempta. quæ cum de populi Ro. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij: Tertiæ Mimæ condonauit. Vtrum impudentius à Socijs abstulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Ro. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis eripiet? aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit: non intelligit hæc, quæ iam dudum loquor: ad aliam quæstionem, atq; ad peculatus iudicium pertinere. itaq; hoc mihi reseruabo genus integrum totum: ad illam quam institui causam frumenti, ac decumarum reuertar. qui cum agros maximos, ac feracissimos per se ipsum hoc est per Apronium Verrem alterum depopularetur: ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos: quibus aut frumentum, aut pecuniam publicæ cogebat dari. A. Valentius est in Sicilia interpres: quo iste interprete non ad linguam græcam, sed ad furta, & flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atq; egens repente Decuma

rari uidebat: tamen iudicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna uoce Venerijs imperat: ut Xenonem audirent: dum res iudicaretur: hominem ut asseruarent: cum iudicatum sit: ad se adducant. & illud simul dixit: se non putare illum, si propter diuitias poenas damnationis contemneret: etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iste imperauit: exoluit. Polemarchus est Murgentinus uir bonus, atq; honestus. is cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumae imperarentur: quod recusabat: domum ad istum in ius deductus est: & cum iste etiam cubaret: in cubiculum introductus est: quod nisi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis, & calcibus conscissus esset: qui DCC medimnis decidere noluisset: mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum uirtute, & nobilitate domi suae, tum etiam pecunia princeps. huic homini Iudices honestissimae ciuitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed uitae, & sanguinis tantum relictum esse: quantum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus est: ut frumenti daret, non quantum haberet: sed quantum cogeretur. Sostratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres consortes profugissent: quod ijs plus frumenti imperabatur: quá quantum exararant: hominibus coactis in eorum arationes Apronius uenit: omne instrumentum diripuit: familiam abduxit: pecus abegit. postea, cũ ad eum Nymphodorus uenisset Aetnam: & oraret: ut sibi sua restituerentur: hominem corripi, ac suspendi iussit in oleastro quadam, quae est arbor Iudices in foro. tam diu pependit in arbore socius, amicusq; populi Ro-

mani, in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; ue-
ster: quam diu uoluntas Apronij tulit. Genera iam di-
dum innumerabilium iniuriarum Iudices singulis no
minibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum
prætermitto. uos ante oculos animosq; uestros tota Sici
lia Decumanorum hos impetus, aratorum direptio-
nes, huius importunitatem, Apronij regnum proponite.
Contempsit Siculos: non duxit homines: nec ipsos ad p-
sequendum uehementes fore: & uos eorum iniurias le
uiter laturos existimauit. esto: falsam de illis habuit opi
nionem: malam de uobis. ueruntamen cum de Siculis
male mereretur: ciues romanos coluit: his indulsit: eorū
uoluntati, & gratiæ deditus fuit. iste ciues romanos?
at nullus inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla: mit
to carcerem: mitto uerbera: mitto secures: crucem deniq;
illam prætermitto: quam iste ciuibus Romanis testem hu
manitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto
inquam hæc omnia: atque in aliud dicendi tempus reij
cio: de decumis, de ciuium Romanorum conditione in
arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti
Iudices audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. hæc,
quoniam huiusmodi casus affuit: ferenda sunt: nihil ua
luisse æquitatem: nihil consuetudinem: damna deniq; Iu
dices nulla tanta sunt: quæ non uiri fortes magno, &
libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid? si Equi
tibus Romanis non obscuris, neq; ignotis, sed honestis,
& illustribus manus ab Apronio, isto prætore sine ulla
dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me
amplius dicendum putatis? an id agendum? ut eò ce-
lerius de isto transigamus: quo maturius ad Apronium
possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum:

uenire? qui C. Matrinium Iudices summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit: atq; Apronio Iudices homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia libidinesq; accommodato, Equitem Ro. scitote biduum cibo tectoq; prohibitum: biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retentum, atq; seruatum: neq; ante dimissum: quàm ad conditiones eius depactus est. Nã quid ego de Q. Lollio Iudices dicam Equite Ro. spectato atq; honesto? clara res est, quam dicturus sum: tota Sicilia celeberrima, atq; notissima: qui cum araret in Aetnensi: cumq; is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus: equestri uetere illa et authoritate, & gratia fretus, affirmauit, se Decumanis plusquam deberet non daturum. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere: ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite: apparitores à prætore assignatos habuisse Decumanũ: si mediocre argumentũ uideri potest: istum Decumanorum nomine ad suos quæstus esse abusum) adducatur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius commode, cum Apronius è palestra redisset: & in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat: decubuisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule quæ loquor crederem Iudices: tametsi uulgo audieram: nisi mecum ipse senex, cum mihi, atq; huic uoluntati accusationis meæ lachrymans gratias ageret: summa cum authoritate esset locutus. statuitur, ut dico, Eques Ro. propè annos LXXXX natus in Apronij conuiuio. cum interea Apronius caput, atq; os suum unguento perfricaret: quid est Lolli inquit? tu nisi malo

coactus recte

coactus recte facere nescis? homo quid ageret: taceret: responderet: quid faceret deniq;, illa authoritate, & ætate præditus: nesciebat. Apronius interea cœnã, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus ijsdem essent, quibus dominus: & eodem genere, ac loco nati: præter oculos Lolli hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ: cachinnari ipse Apronius: nisi forte existimatis, eum in uino, ac lucro non risisse: qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa Iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; uenisse. Lollius ætate, & morbo impeditus ad testimonium dicendum uenire non potuit. qd opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius adolescens lectissimus præsto est: huius uerba audietis. nam Q. Lollius eius filius qui Calidium accusauit: adolescens, & bonus & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs, contumelijsq; commotus in Siciliam esset profectus: in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eò sit occisus: quod habere clausa non potuerit sua cõsilia de Verre. iste porrò non dubitabat: quin is, qui antea alium studio adductus accusasset: sibi aduenienti præsto esset futurus: cum esset parentis iniurijs, & domestico dolore commotus. Iam ne intelligitis Iudices, quæ pestis, quæ immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit? iam uidetis, quam ob causam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpessa, hoc non potuerit nouum, ac singulare, atq; incredibile genus iniuriarum, contu-

meliarumq; ferre? Iam omnes intelligunt cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit: cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerantiæ, nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocentes, & improbos accusatos, & uestra, & superiorum memoria scitis esse: ecquem uidistis? ecquem audistis? in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatores Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari: sterni triclinia etiam in foro iubebat: euocari homines honestissimos, non solum Siculos, sed etiã Equites romanos: ut quo cum inire conuiuiũ nemo unquam, nisi turpis, impurusq; uoluisset: ad eius conuiuiũ spectatissimi, atq; honestissimi uiri tenerentur. Hæc tu omniũ mortalium profligatissime, ac perditissime cum scires: cum audires quotidie: cum uideres: si sine tuo maximo quæstu fierent: cum tanto periculo tuo fieri paterere? atq; concederes? et tantũ apud te quæstus Aproni, tantum eius sermo inquinatissimus, & blandiciæ flagitiosæ ualuerunt? ut nunquam animum tuũ cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore: pulsari autem alios & uerberari: porro alios in publico custodiri: destitui alios in conuiuio: condemnari alios à medico, & præcone prætoris: bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid est hoc? populi Ro. imperium? populi Ro. leges? iudicia? socij fideles? pro-

uincia suburbana? non'ne omnia potius eiusmodi sunt? quæ, si Athenio uicisset: in Sicilia non fecisset. non inquã Iudices esset ullam partem istius nequitiæ fugitiuorum insolentia consecuta. Priuatim hoc modo. quid publice? Ciuitates quemadmodũ tractatæ sunt? audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum: & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc prætorem locupletium, summorumq; aratorum. eius agri decumas cũ emisset idem Apronius: Agyrium uenit. qui cum eo cũ apparitoribus, minis, ac ui uenisset: poscere pecuniã grãdem cœpit: ut accepto lucro discederet. nolle se negocij qc quam habere dicebat: sed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi non contemnendi, si per nostros magistratus liceat: sed homines, & satis fortes, & satis planè frugi, ac sobrij: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor Iudices. Itaq; homini in primis improbissimo respondent Agyrinenses: sese decumas ei, quemadmodum deberent, daturos: lucrum, cum ille magno præsertim emisset: non addituros. Apronius certiorem facit istum: cuia res erat: quid rei esset. statim tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra Rempublicam facta, aut legatus prætoris pulsatus esset: ita Agyrio magistratus, & quinq; primi accitu istius euocantur. ueniunt Syracusas: præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissent: contra edictum prætoris fecisse. quærebant quid? respondebat, se ad recuperatores esse dicturum. iste æquissimus homo formidinem illam suam miseris Agyrinensibus iniiciebat: recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur.

tua. ne paru
si uelles, pop
res ipsa, si i
pupilli calar
cuius præd.
authoritas,
dem anima
um: quod tu
nec cum de
HS DLX
libus id op
se effecturo
id quod uos
tas uidetis:
eisdemq; la
millibus lo
tuo redemp
tum tectori
quod si tan
te nunquai
men res ag
RIS CA
TO. qui
eo lapidem
SATIS I
QVI A
CEPER
re Raboni
VATVI
DLX mi
rum esse c

si minus arator dedisset: quàm poposcisset Apronius? iudicium in aratoré in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte prætoris præclara honestissimorum. quid amplius? minus te iugerum professum esse dico: Recuperatores reiçe: quod aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? si damnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) uirgis te ad necem cædi necesse erit. his legibus, his conditionibus, erit quisquam tā stultus qui decumas uenisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat istum sibi quæstui prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset: facturos se esse dixerunt. accipite nunc quid imperarit: & dissimulate uos si potestis: uos intelligere: ipsum prætorem quod tota Sicilia perspexerit, Redemptorem decumarum, atq; adeo aratorum dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinēsibus, ut decumas ipsi publice accipiant: Apronio lucrum dent. si magno emerant: quoniam tu es qui diligentissime precium exquisisti: qui ut ais magno uendidisti: quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quāobrem imperabas ut adderent? quid est aliud capere, et conciliare pecunias: in quo te lex tenet: si hoc non est? ui atq; imperio cogere inuitos lucrum dare alteri: hoc est pecuniam dare. age quid tum? si Apronio delicijs prætoris lucelli aliquid iussi sunt dare: putate Apronio datum: si Apronianum lucellum, ac non prætoria præda uobis uidebitur. imperas ut decumas accipiant: Apronio dent lucrum tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro plebi Romanæ propè men-

ſtrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti? cum tantum lucri Decumano ſit datum: profecto ſi precium exquiſiſſes diligenter: tum cum uendebas X medimna potius addidiſſent: quàm HS D C poſtea. magna præda uidetur. audite reliqua: & diligenter attendite: quo minus miremini Siculos re neceſſaria coactos, auxilium à patronis, à Cõſulibus, ab Senatu, ab legibus, à iudicijs petiuiſſe. ut probaret Apronius hoc triticum: imperat Agyrinenſibus Verres, uti in medimna ſingula dentur Apronio HS III. quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expreſſo, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat nonmodo Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet: improbare Siculum frumentum? quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat. frumenti tantus numerus imperio tuo datur: & cogitur. non eſt ſatis: nummi præterea imperantur. dantur. parum eſt. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio, iniuriáq; prætoris eripiuntur tritici medimna XXX III: & præterea HS LX. At hæc obſcura ſunt: aut ſi omnes homines uelint: obſcura eſſe poſſunt: quæ tu palàm egiſti: in conuentu imperaſti: omnibus inſpectantibus coegiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & quinq; primi, quos tui quæſtus cauſa euocas: acta & imperia tua domum ad Senatum ſuum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, literis publicis mandata eſt: quorum legati homines nobiliſſimi Romæ ſunt: qui hoc idem pro teſtimonio dixerũt. Cognoſcite Agyrinenſium publicas literas. deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita literas publi-

cis. testimonium publicum. Animaduertistis in hoc testimonio Iudices: Apollodorum, cui Perragi cognomen est: principem suae ciuitatis lachrymantem testari, ac dicere? nunquam post populi Ro. nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenses contra quenquam infimum ciuem Ro. dixisse, aut fecisse quippiam: qui nunc contra praetorem populi Ro. magnis iniurijs, & magno dolore publice testimonium dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati Verres obsistere tua defensione non potes. tanta authoritas est in eorũ hominum fidelitate: tantus dolor iniuriae: tanta religio in testimonio. uerum nõ una te, sed uniuersae similibus afflictae incommodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequentur. etenim deinceps uideamus Herbitensis ciuitas honesta, & antea copiosa quemadmodum spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorum hominum? summorum aratorum, remotissimorum à foro, iudicijs, controuersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, & quod genus hominum studiosissime conseruare debuisti. Primo anno uenierunt eius agri decumae tritici medimna XVIII. Attidius istius item minister in decumis, cum emisset: et praefecti nomine cum uenisset Herbitam cum Venerijs: locusq; ei publice, quo diuerteretur: datus esset: coguntur Herbitenses ei lucri dare tritici modium XXXVII millia: cum decumae uenisset tritici modium XVIII. atq; hoc triticum lucri coguntur dare publice: cum iam priuatim aratores ex agris spoliati, atq; exagitati Decumanorũ iniurijs profugissent. Anno secundo cum emisset Apronius decumas tritici modium XXV millibus: & ipse Herbitam cum illa praedonis copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei conferre lucri tritici

modium XXVI: & accessionem HS MM. de accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces ferè, preciumq; impudentiæ. de tritica quidem numero tanto, qs potest dubitare? quin ad istum prædonem frumentariũ sicut Agyrinense frumentum, peruenerit? Anno uero tertio in hoc agro consuetudine usus est regia. solere aiunt barbaros reges Persarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum: hæc in crines. ita populos habent uniuersos non solum conscios libidinis suæ, uerum etiam administros. Eandem istius, qui se regem Siculorum esse dicebat: licentiam, libidinemq; fuisse cognoscite. Aeschrionis Syracusani uxor est Pippa: cuius nomen istius nequitia tota Sicilia peruulgatum est. de qua muliere uersus plurimi supra tribunal, & supra prætoris caput scribebantur. hic Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitensibus decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cum uiderent, si ad Aeschrionem precium redisset: se ad arbitrium libidinosissimæ mulieris spoliatum iri: liciti sunt usque eo, quo ad se efficere posse arbitrabãtur. supra adiecit Aeschrio. neq; enim metuebat, ne prætore Verre decumana mulier dãno affici posset. Addicitur medimnis MM, dimidio ferè pluris, quam superiore anno. aratores funditus euertebantur: & eo magis: quod iam superioribus annis exhausti erant, ac penè perditi. intellexit iste ita magno uenisse: ut amplius ab Herbitensibus exprimi non posset. demit de capite medimna DC: iubet in tabulas pro medimnis MMM, referri, DMMD, & IIII. Hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat. hic est Docimus: ad quem iste deduxerat Tertiã

Isidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quàm Pippæ, plus, quàm cæterarum, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi prætura authoritas ualuit: quantum in urbana Chelidonis. ueniunt Herbitam duo prætoris emuli non molesti, mulierecularum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare: poscere: minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eò posteaquam uentum est: coguntur Aeschrioni, idest Pippæ dare tantum, quantum erat de capite demptum: tritici modios MMM D C. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare: ne forte ab nocturno suo quæstu animum ad uectigalia redimenda transferret. transactum putabant Herbitenses: cum iste, quid de hordeo inquit, & Docimo amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo Iudices, atq; in lectulo suo. negabant illi sibi quicquam esse mandatum. non audio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cum in lectulo, Decumanæ mulieris uestigia uiderent recentia: quibus illum inflammari ad perseuerandum intelligebant. Ita ciuitas una sociorum, atq; amicorum duabus deterrimis mulierculis Verre prætore uectigalis fuit. Atq; ego nunc, eum frumenti numerum, & eas publicæ pecunias Decumanis ab Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à Decumanorum iniurijs ciues suos non redemerunt. perditis enim, & direptis aratorum bonis, hæc Decumanis merces dabatur: ut aliquando ex eorum agris, atq; ex urbibus abirent. Itaq; cum

Philinus Herbitensis homo disertus, & prudens, & domi nobilis de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret: animaduertistis Iudices gemitum populi romani: cuius frequentia huic causae nunquã defuit. qua de paucitate aratorũ alio loco dicam. nunc illud, quod praeterijt, non omnino relinquendum uidetur. nam per deos immortales, quod de capite ipsi dempsit, quo tandem modo ferendum: uerũ etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam conditam: dij immortales faxint: ne sit alter: cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis: L. Sylla. hic tantum potuit: ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tantum animi habuit ad audaciam: ut dicere in concione non dubitaret: bona ciuium Ro. cum uenderet: se praedam suam uendere. eius omnes res gestas non solum obtinemus: uerum etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatum metum publica authoritate defendimus. Vnum hoc aliquod S. consulto reprehensum, decretumq; est: ut quibus ille de capite dempsisset: hi pecunias in aerarium referrent. statuit Senatus hoc, ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia: à populo factarum, quaesitarumq; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimis iudicarunt patres conscripti dimittere de summa non potuisse. te mulieri deterrimae recte remisisse Senatores iudicabunt? ille de quo lege Populus Ro. iusserat: ut ipsius uoluntas, & posse esset pro lege: tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare: libidinem tibi tuam pro lege esse uoluisti? in illo reprehenditur quod ex ea pecunia remiserit: quam ipse

quæsierat. tibi concederetur? qui de capite uectigalium populi Ro. remisisti? Atq; in hoc genere audaciæ, multo etiã impudentius in decumis Segestensium uersatus est: quas cum addixisset eidem illi Docimo hoc est tritici modios quinq; millia: et accessionem ascripsisset HS MD: coegit Segestenses à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segestensiũ publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. Audistis quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modios quinq; millia & accessionem. cognoscite nunc quanti se uendidisse retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidistis tritici modium MMM de capite esse dempta. quæ cum de populi Ro. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij: Tertiæ Mimæ condonauit. Vtrum impudentius à Socijs abstulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Ro. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis eripiet? aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit: non intelligit hæc, quæ iam dudum loquor: ad aliam quæstionem, atq; ad peculatus iudicium pertinere. itaq; hoc mihi reseruabo genus integrum totum: ad illam quam institui causam frumenti, ac decumarum reuertar. qui cum agros maximos, ac feracissimos per se ipsum hoc est per Apronium Verrem alterum depopularetur: ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos: quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentius est in Sicilia interpres: quo iste interprete non ad linguam græcam, sed ad furta, & flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atq; egens repente Decuma

rari uidebat: tamen iudicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna uoce Venerijs imperat: ut Xenonem audirent: dum res iudicaretur: hominem ut asseruarent: cum iudicatum sit: ad se adducant. & illud simul dixit: se non putare illum, si propter diuitias pœnas damnationis contemneret: etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iste imperauit: exoluit. Polemarchus est Murgentinus uir bonus, atq; honestus. is cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumæ imperarentur: quod recusabat: domum ad istum in ius deductus est: & cum iste etiam cubaret: in cubiculum introductus est: quod nisi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis, & calcibus conscissus esset: qui DCC medimnis decidere noluisset: mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum uirtute, & nobilitate domi suæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini Iudices honestissimæ ciuitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed uitæ, & sanguinis tantum relictum esse: quantum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus est: ut frumenti daret, non quantum haberet: sed quantum cogeretur. Sostratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres consortes profugissent: quod ijs plus frumenti imperabatur: quá quantum exararant: hominibus coactis in eorum arationes Apronius uenit: omne instrumentum diripuit: familiam abduxit: pecus abegit. postea, cũ ad eum Nymphodorus uenisset Aetnam: & oraret: ut sibi sua restituerentur: hominem corripi, ac suspendi iussit in oleastro quadam, quæ est arbor Iudices in foro. tam diu pependit in arbore socius, amicusq; populi Ro-

mani, in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; ue-
ster: quam diu uoluntas Apronij tulit. Genera iam di-
dum innumerabilium iniuriarum Iudices singulis no
minibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum
prætermitto. uos ante oculos animosq; uestros tota Sici
lia Decumanorum hos impetus, aratorum direptio-
nes, huius importunitatem, Apronij regnum proponite.
Contempsit Siculos: non duxit homines: nec ipsos ad p-
sequendum uehementes fore: & uos eorum iniurias le
uiter laturos existimauit. esto: falsam de illis habuit opi
nionem: malam de uobis. ueruntamen cum de Siculis
male mereretur: ciues romanos coluit: his indulsit: eorũ
uoluntati, & gratiæ deditus fuit. iste ciues romanos?
at nullus inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla: mit
to carcerem: mitto uerbera: mitto secures: crucem deniq;
illam prætermitto: quam iste ciuibus Romanis testem hu
manitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto
inquam hæc omnia: atque in aliud dicendi tempus reij
cio: de decumis, de ciuium Romanorum conditione in
arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti
Iudices audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. hæc,
quoniam huiusmodi casus affuit: ferenda sunt: nihil ua
luisse æquitatem: nihil consuetudinem: damna deniq; Iu
dices nulla tanta sunt: quæ non uiri fortes magno, &
libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid? si Equi
tibus Romanis non obscuris, neq; ignotis, sed honestis,
& illustribus manus ab Apronio, isto prætore sine ulla
dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me
amplius dicendum putatis? an id agendum? ut eò ce-
lerius de isto transigamus: quo maturius ad Apronium
possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum:

uenire? qui C. Matrinium Iudices summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit: atq; Apronio Iudices homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia libidinesq; accommodato, Equitem Ro. scitote biduum cibo tectoq; prohibitum: biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retentum, atq; seruatum: neq; ante dimissum: quàm ad conditiones eius depactus est. Ná quid ego de Q. Lollio Iudices dicam Equite Ro. spectato atq; honesto? clara res est, quam dicturus sum: tota Sicilia celeberrima, atq; notissima: qui cum araret in Aetnensi: cumq; is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus: equestri uetere illa et authoritate, & gratia fretus, affirmauit, se Decumanis plusquam deberet non daturum. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere: ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite: apparitores à prætore assignatos habuisse Decumanũ: si mediocre argumentũ uideri potest: istum Decumanorum nomine ad suos quæstus esse abusum) adducatur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius commode, cum Apronius è palestra redisset: & in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat: decubuisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule quæ loquor crederem Iudices: tametsi uulgo audieram: nisi mecum ipse senex, cum mihi, atq; huic uoluntati accusationis meæ lachrymans gratias ageret: summa cum authoritate esset locutus. statuitur, ut dico, Eques Ro. propè annos LXXXX natus in Apronij conuiuio. cum interea Apronius caput, atq; os suum unguento perfricaret: quid est Lolli inquit? tu nisi malo

coactus recte

coactus recte facere nescis? homo quid ageret: taceret: responderet: quid faceret deniq; illa authoritate, & ætate præditus: nesciebat. Apronius interea cœnā, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus ijsdem essent, quibus dominus: & eodem genere, ac loco nati: præter oculos Lolli hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ: cachinnari ipse Apronius: nisi forte existimatis, eum in uino, ac lucro non risisse: qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa Iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; uenisse. Lollius ætate, & morbo impeditus ad testimonium dicendum uenire non potuit. qd opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius adolescens lectissimus præsto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius qui Calidium accusauit: adolescens, & bonus & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs, contumelijsq; commotus in Siciliam esset profectus: in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eò sit occisus: quod habere clausa non potuerit sua cōsilia de Verre. iste porrò non dubitabat: quin is, qui antea alium studio adductus accusasset: sibi aduenienti præsto esset futurus: cum esset parentis iniurijs, & domestico dolore commotus. Iam ne intelligitis Iudices, quæ pestis, quæ immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit? iam uidetis, quam ob causam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpessa, hoc non potuerit nouum, ac singulare, atq; incredibile genus iniuriarum, contu-

meliarumq; ferre? Iam omnes intelligunt cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit: cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerantiæ, nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocentes, & improbos accusatos, & uestra, & superiorum memoria scitis esse: ecquem uidistis? ecquem audistis? in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatores Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari: sterni triclinia etiam in foro iubebat: euocari homines honestissimos, non solum Siculos, sed etiā Equites romanos: ut quo cum inire conuiuiū nemo unquam, nisi turpis, impurusq; uoluisset: ad eius conuiuiū spectatissimi, atq; honestissimi uiri tenerentur. Hæc tu omniū mortalium profligatissime, ac perditissime cum scires: cum audires quotidie: cum uideres: si sine tuo maximo quæstu fierent: cum tanto periculo tuo fieri paterere? atq; concederes? et tantū apud te quæstus Apronij, tantum eius sermo inquinatissimus, & blandiciæ flagitiosæ ualuerunt? ut nunquam animum tuū cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore: pulsari autem alios & uerberari: porrò alios in publico custodiri: destitui alios in conuiuio: condemnari alios à medico, & præcone prætoris: bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid est hoc? populi Ro. imperium? populi Ro. leges? iudicia? socij fideles? pro-

uincia suburbana? non'ne omnia potius eiusmodi sunt? quæ, si Athenio uicisset: in Sicilia non fecisset. non inquã Iudices esset ullam partem istius nequitiæ fugitiuorum insolentia consecuta. Priuatim hoc modo. quid publice? Ciuitates quemadmodũ tractatæ sunt? audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum: & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominum ante hunc prætorem locupletium, summorumq; aratorum. eius agri decumas cũ emisset idem Apronius: Agyrium uenit. qui cum eo cũ apparitoribus, minis, ac ui uenisset: poscere pecuniã grãdem cœpit: ut accepto lucro discederet. nolle se negocij quicquam habere dicebat: sed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi non contemnendi, si per nostros magistratus liceat: sed homines, & satis fortes, & satis plane frugi, ac sobrij: & in primis hæc ciuitas, de qua loquor Iudices. Itaq; homini in primis improbissimo respondent Agyrinenses: sese decumas ei, quemadmodum deberent, daturos: lucrum, cum ille magno præsertim emisset: non addituros. Apronius certiorem facit istum: cuia res erat: quid rei esset. statim tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra Rempublicam facta, aut legatus prætoris pulsatus esset: ita Agyrio magistratus, & quinq; primi accitu istius euocantur. ueniunt Syracusas: præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissent: contra edictum prætoris fecisse. quærebant quid? respondebat, se ad recuperatores esse dicturum. iste æquissimus homo formidinem illam suam miseris Agyrinensibus inijciebat: recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur.

Agyrinenses uiri fortissimi, iudicium se passuros esse dicebant. ingerebat iste Artemidorum medicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & huiusmodi Recuperatores: quorum ciuis Ro. nemo erat: sed græci sacrilegi, iam pridem improbi, repente Cornelij. uidebant Agyrinenses quicquid ad eos Recuperatores Apronius attulisset: illum perfacile probaturum. condemnari cum istius inuidia, infamiáq; malebant: quam ad eius conditiones pactionesq; accedere. quærebant quæ in uerba Recuperatores daret: respondebat, si pateret aduersus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat. iniquissimis uerbis, improbissimis Recuperatoribus, conflictari malebant: quàm quicquam cum isto sua uoluntate decidere. summittebat iste Timarchidem: qui moneret eos, si saperent, ut transigerent. pernegabant. quid ergo? in singulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iste clare omnibus audientibus, qui damnatus erit inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atq; orare cœperũt: ut sibi suas segetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret: ut ipsi sine ignominia, molestiáq; discederent. hac lege Iudices decumas uendidit Verres. dicat Licet Hortensius, si audet, magno Verrem uendidisse. hæc conditio fuit isto prætore aratorum: ut secum præclare agi arbitrarentur: si uacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantum Apronius edidisset deberi: tantum ex edicto dandum erat. etiam ne si plus edidisset: quàm quantum natum esset? etiam. quomodo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. q̃d

ſi minus arator dediſſet: quàm popoſciſſet Apronius? iu dicium in aratorē in quadruplum. ex quo iudicum nu mero? ex cohorte prætoris præclara honeſtiſſimorum. quid amplius? minus te iugerum profeſſum eſſe dico: Recuperatores reijce: quod aduerſum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? ſi damnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat eſſe?) uirgis te ad necem cædi neceſſe erit. his legibus, his conditionibus, erit quiſquam tā ſtultus qui decumas ueniſſe arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui non intelligat iſtum ſibi quæſtui prædæq; habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenſes, quod imperatum eſſet: facturos ſe eſſe dixerunt. accipite nunc quid imperarit: & diſſimulate uos ſi poteſtis: uos intelligere: ipſum prætorem quod tota Sicilia perſpexerit, Redemptorem decumarum, atq; adeo aratorum dominum, ac regem fuiſſe. imperat Agyrinēſibus, ut decumas ipſi publice accipiant: Apronio lucrum dent. ſi magno emerant: quoniam tu es qui diligentiſſime precium exquiſiſti: qui ut ais magno uendidiſti: quare putabas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quāobrem imperabas ut adderent? quid eſt aliud capere, et conciliare pecunias: in quo te lex tenet: ſi hoc non eſt? ui atq; imperio cogere inuitos lucrum dare alteri: hoc eſt pecuniam dare. age quid tum? ſi Apronio delicijs prætoris lucelli aliquid iuſſi ſunt dare: putate Apronio datum: ſi Apronianum lucellum, ac non prætoria præda uobis uidebitur. imperas ut decumas accipiant: Apronio dent lucrum tritici medimna XXXIIII. quid eſt hoc? una ciuitas ex uno agro plebi Romanæ propè men-

strua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidisti? cum tantum lucri Decumano sit datum: profecto si precium exquisisses diligenter: tum cum uendebas X medimna potius addidissent: quàm HS D C postea. magna præda uidetur. audite reliqua: & diligenter attendite: quo minus miremini Siculos re necessaria coactos, auxilium à patronis, à Cōsulibus, ab Senatu, ab legibus, à iudicijs petiuisse. ut probaret Apronius hoc triticum: imperat Agyrinensibus Verres, uti in medimna singula dentur Apronio HS III. quid est hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expresso, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat nonmodo Apronius, sed quiuis, exercitui si metiundum esset: improbare Siculum frumentum? quod illi ex area, si uellet, admetiri licebat. frumenti tantus numerus imperio tuo datur: & cogitur. non est satis: nummi præterea imperantur. dantur. parum est. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio, iniuriaq; prætoris eripiuntur tritici medimna XXX III: & præterea HS LX. At hæc obscura sunt: aut si omnes homines uelint: obscura esse possunt: quæ tu palàm egisti: in conuentu imperasti: omnibus inspectantibus coegisti: qua de re Agyrinenses magistratus, & quinq; primi, quos tui quæstus causa euocas: acta & imperia tua domum ad Senatum suum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, literis publicis mandata est: quorum legati homines nobilissimi Romæ sunt: qui hoc idem pro testimonio dixerūt. Cognoscite Agyrinensium publicas literas. deinde testimonium publicum ciuitatis. Recita literas publi-

cus. testimonium publicum. Animaduertistis in hoc testimonio Iudices: Apollodorum, cui Pyrragi cognomen est: principem suæ ciuitatis lachrymantem testari, ac dicere? nunquam post populi Ro. nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenses contra quenquam infimum ciuem Ro. dixisse, aut fecisse quippiam: qui nunc contra prætorem populi Ro. magnis iniurijs, & magno dolore publice testimonium dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati Verres obsistere tua defensione non potes. tanta authoritas est in eorũ hominum fidelitate: tantus dolor iniuriæ: tanta religio in testimonio. uerum nõ una te, sed uniuersæ similibus afflictæ incommodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequentur. etenim deinceps uideamus Herbitensis ciuitas honesta, & antea copiosa quemadmodum spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorum hominum? summorum aratorum, remotissimorum à foro, iudicijs, controuersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, & quod genus hominum studiosissime conseruare debuisti. Primo anno uenierunt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. Attidius iste item minister in decumis, cum emisset: et præfecti nomine cum uenisset Herbitam cum Venerijs: locusq; ei publice, quo diuerteretur: datus esset: coguntur Herbitenses ei lucri dare tritici modium XXXVII millia: cum decumæ uenisset tritici modium XVIII. atq; hoc triticum lucri coguntur dare publice: cum iam priuatim aratores ex agris spoliati, atq; exagitati Decumanorũ iniurijs profugissent. Anno secundo cum emisset Apronius decumas tritici modium XXV millibus: & ipse Herbitam cum illa prædonis copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei conferre lucri tritici

modium XXVI: & accessionem HS MM. de accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces ferè, preciumq́; impudentiæ. de tritici quidem numero tanto, qs potest dubitare? quin ad istum prædonem frumentariũ sicut Agyrinense frumentum, peruenerit? Anno uero tertio in hoc agro consuetudine usus est regia. solere aiunt barbaros reges Persarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat: hæc in collum: hæc in crines. ita populos habent uniuersos non solum conscios libidinis suæ, uerum etiam administros. Eandem istius, qui se regem Siculorum esse dicebat: licentiam, libidinemq́; fuisse cognoscite. Aeschrionis Syracusani uxor est Pippa: cuius nomen istius nequitia tota Sicilia peruulgatum est. de qua muliere uersus plurimi supra tribunal, & supra prætoris caput scribebantur. hic Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitensibus decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cum uiderent, si ad Aeschrionem precium redisset: se ad arbitrium libidinosissimæ mulieris spoliatum iri: liciti sunt usque eo, quo ad se efficere posse arbitrabãtur. supra adiecit Aeschrio. neq; enim metuebat, ne prætore Verre decumana mulier dãno affici posset. Addicitur medimnis MM, dimidio ferè pluris, quam superiore anno. aratores funditus euertebantur: & eo magis: quod iam superioribus annis exhausti erant, ac pene perditi. intellexit iste ita magno uenisse: ut amplius ab Herbitensibus exprimi non posset. demit de capite medimna DC: iubet in tabulas pro medimnis MMM, referri, DMMD, & IIII. Hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat. hic est Docimus: ad quem iste deduxerat Tertiã

Isidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quàm Pippæ, plus, quàm cæte terarum, ac propè dicam tantum apud istum in Sicilien si prætura authoritas ualuit: quantum in urbana Chelidonis. ueniunt Herbitam duo prætoris emuli non molesti, muliercularum deterrimarum improbissimi cogni tores: incipiunt postulare: poscere: minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eò postea quam uentum est: coguntur Aeschrioni, idest Pippæ dare tantum, quantum erat de capite demptum: tritici modios MMM D C. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare: ne forte ab nocturno suo quæstu animum ad uectigalia redimenda transferret. transactum putabant Herbitenses: cum iste, quid de hordeo inquit, & Docimo amiculo meo? qd cogitatis? at hoc agebat in cubiculo Iudices, atq; in lectulo suo. negabant illi sibi qcquam esse mandatum. non audio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut qd recusarent? præsertim cum in lectulo, Decumanæ mulieris uestigia uiderent recentia: quibus illum inflammari ad perseuerandum intelligebant. Ita ciuitas una sociorum, atq; amicorum duabus deterrimis mulierculis Verre prætore uectigalis fuit. Atq; ego nunc, eum frumenti numerum, & eas publice pecunias Decumanis ab Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à Decumanorum iniurijs ciues suos non redemerunt. perditis enim, & direptis aratorum bonis, hæc Decumanis merces dabatur: ut aliquando ex eorum agris, atq; ex urbibus abirent. Itaq; cum

Philinus Herbitensis homo disertus, & prudens, & domu nobilis de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret: animaduertistis Iudices gemitum populi romani: cuius frequentia huic causae nunquã defuit. qua de paucitate aratorũ alio loco dicam. nunc illud, quod praeterijt, non omnino relinquendum uidetur. nam per deos immortales, quod de capite ipsi dempsit, quo tandem modo ferendum: uerũ etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam conditam: dij immortales faxint: ne sit alter: cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis: L. Sylla. hic tantum potuit: ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tantum animi habuit ad audaciam: ut dicere in concione non dubitaret: bona ciuium Ro. cum uenderet: se praedam suam uendere. eius omnes res gestas non solum obtinemus: uerum etiam propter malorum, incommodorum, & calamitatum metum publica authoritate defendimus. Vnum hoc aliquod S. consulto reprehensum, decretumq; est: ut quibus ille de capite dempsisset: hi pecunias in aerarium referrent. statuit Senatus hoc, ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia: à populo factarum, quaesitarumq; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimus iudicarunt patres conscripti dimittere de summa non potuisse. te mulieri deterrimae recte remisisse Senatores iudicabunt? ille de quo lege Populus Ro. iusserat: ut ipsius uoluntas, & posse esset pro lege: tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare: libidinem tibi tuam pro lege esse uoluisti? in illo reprehenditur quod ex ea pecunia remiserit: quam ipse

quæsierat.tibi concederetur? qui de capite uectigalium populi Ro. remisisti? Atq; in hoc genere audaciæ, multo etiã impudentius in decumis Segestensium uersatus est: quas cum addixisset eidem illi Docimo hoc est tritici modios quinq; millia: et accessionem ascripsisset HS M D: coegit Segestenses à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segestensiũ publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. Audistis quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modios quinq; millia & accessionem. cognoscite nunc quanti se uendidisse retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidistis tritici modium MMM de capite esse dempta. quæ cum de populi Ro. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij: Tertiæ Mimæ condonauit. Vtrum impudentius à Socijs abstulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Ro. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis eripiet? aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit: non intelligit hæc, quæ iam dudum loquor: ad aliam quæstionem, atq; ad peculatus iudicium pertinere. itaq; hoc mihi reseruabo genus integrum totum: ad illam quam institui causam frumenti, ac decumarum reuertar. qui cum agros maximos, ac feracissimos per se ipsum hoc est per Apronium Verrem alterum depopularetur: ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos: quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentius est in Sicilia interpres: quo iste interprete non ad linguam græcam, sed ad furta, & flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atq; egens repente Decuma

nus: emit agri Liparensis miseri, atq; ieiuni decumas tritici medimnis D C. Liparenses uocantur. ipsi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri HS XXX millia. per deos immortales utrum tibi sumes ad defensionem? tanto ne minoris tibi decumas uendidisse? ut ad medimna D C HS XXX millia lucri, statim sua uolũtate ciuitas adderet: hoc est tritici medimna II millia. an cum magno decumas uendidisset: te expressisse ab inuitis Liparensibus hãc pecuniam? sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis potius, quàm cognoscam ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testimonium publicum Liparensium. deinde quemadmodum Valentio nummi sint dati. TESTIMONIVM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT EX LITERIS PVBLICIS. Etiamne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atq; à conspectu remota, seiuncta à Sicilia, in insula inculta, tenuiq; posita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoq; frumentario genere, prædæ tibi, & quæstui fuit? quam tu totam insulam cuidam tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum condonaras: ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquam mediterraneis exigebantur? itaq; qui tot annis agellos suos ante te prætorem redimere à priuatis solebant: ijdem seipsos à te precio imposito redemerunt. quid ergo? à Tissensibus perparua, & tenui ciuitate, & aratoribus laboriosissimus, frugalissimisq; hominibus, non'ne plus lucri nomine eripitur? quàm, quantum frumenti omnino exararant? sed quos tu? Decumanum Diognetum Venerium misisti nouum genus publicani. cur hoc authore non Romæ serui publici ad uectigalia accedant? an-

no secundo Tissenses HS XXI lucri dare coguntur inuiti. tertio anno HS MM modium tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti sunt. hic Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit: uicarium nullum habet: nihil omnino peculij. uos etiam nunc dubitate: si potestis: utrum tantum numerum tritici Venerius apparitor istius sibi acceperit? an huic exegerit? atque haec ex publico Tissensium testimonio cognoscite. TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. obscure Iudices praetor ipse Decumanus est? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant: pecunias imperent: aliquanto plus ipsi auferant: quàm quantum populo Ro. decumarum nomine daturi sunt. Haec aequitas in tuo imperio fuit: haec praetoris dignitas: ut seruos Venerios Siculorum dominos esse uelles. hic delectus, hoc discrimen te praetore fuit: ut aratores in seruorum numero essent: serui, in publicanorum. Quid Amestratini miseri, impositis ita magnis decumis, ut ipsis reliqui nihil fieret: non'ne tamen numerare pecunias coacti sunt? addicuntur decumae M. Cesio, cum adessent legati Amestratini. statim cogitur Heraclius legatus numerare HS XXII. quid hoc est? quae est ista praeda? quae uis? quae direptio sociorum? si erat Heraclio ab Senatu mandatum, ut emeret: emisset. si non erat: qui poterat sua sponte pecuniam numerare? Cesio renunciat se dedisse. cognoscite renunciationem ex literis. Recita ex literis publicis. Quo S. C. erat hoc legato permissum? nullo. cur fecit? coactus est. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita testimonium publicum. Ab hac eadem ciuitate anno secundo simili ratione extortam esse pecuniam: &

Sex. Vennonio datam: ex eodem testimonio cognouistis. At Amestratinos homines tenues cum eorum decumas med. DCCC uendidisses: Banobali Venerio (cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quàm quanti uenierant: cum magno uenissent. dant Banobali med. DCCC, HS MD. profectò nunquam iste tam amens fuisset: ut ex agro populi Ro. plus frumenti seruo Venerio, quàm prætori tribui pateretur: nisi omnis ea præda serui nomine ad istum ipsum perueniret. Petrini, cum eorum decumæ magno addictæ essent: tamen inuitissimi P. Neuio Turpioni improbissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote prætore dånatus est: HS VII dare coacti sunt. ita ne dissolute decumas uendidisti? ut cum medimnum HS XV millibus uenissent: aut MMM hoc est HS XXXXV: ut lucri Decumano HS MMM darentur. At permagno decumas eius agri uendidisti. uidelicet igitur non Turpioni lucrum datum: sed Petrinis pecuniæ ereptæ. Quid Halicyēses, quorū incolæ decumas dant: ipsi agros immunes habent: non'ne huic eidem Turpioni cum decumæ C med. uenissent: HS XV dare coacti sunt? si id quod maxime uis: posses probare: hæc ad Decumanos lucra uenisse: nihil te attigisse: tamen hæ pecuniæ per uim, atq; iniuriam tuā captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. cum uero hoc nemini persuadere possis: te tam amentem fuisse: ut Apronium, ac Turpionem seruos homines, tuo, liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturum quēquam existimas? quin illis emissarijs, hæc tibi omnis pecunia quæsita sit? Segestam item ad immunem ciuitatem Venerius Symachus Decumanus immittitur. is

ab isto literas affert: ut sibi contra iura omnia, contráq; legem Rupiliam, extra forum uadimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE C. VERRIS. Hic Venerius quemadmodum aratores eluserit: ex una pactione hominis honesti, gratiosíq; cognoscite. in eodem enim genere sunt cætera. Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in Segestano, nam commertium in eo agro nemini est: conductum habebat HS sex millibus. pro decuma cum pulsatus à Venerio esset: dedit HS sexdecim millia & DCLIIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho, anneus Brochus Senator homo eo splendore, ea uirtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare. Venerio ne seruo te prætore talis uir, Senator populi Ro. quæstui fuit? hunc ordinem, si dignitate antecellere non existimabas: ne hoc quidem sciebas: iudicare? antea, cum Equester ordo iudicaret: improbi & rapaces magistratus in prouincijs inseruiebant publicanis: ornabant eos, quicunq; in operis erant: quencunq; equitem Ro. in prouincia uiderant: beneficijs ac liberalitate prosequebantur: neq; tantum illa res nocentibus proderat: quantum obfuit multis: cum aliquid contra utilitatem eius ordinis uoluntatém'q; fecissent. retinebatur hoc tum nescio quomodo quasi communi consilio ab illis diligenter: ut qui unum Equitem Ro. contumelia dignum putasset: ab uniuerso ordine malo dignus iudicaretur. tu sic ordinem Senatorium despexisti? sic ad iniurias libidinésq; tuas omnia coæquasti? sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum?

omnes qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te prætore attigissent: Iudices reiicere? ut illud non cogitares? tamen ad eiusdem ordinis homines te iudices esse uenturum? in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo nullus dolor insideret: tamen esset illa cogitatio: in alterius iniuria sese despectos: dignitatemq́; ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule Iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur. habet enim quendam aculeum contumelia: quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime possunt. spoliasti Siculos. solent enim multi esse in iniurijs suis graues. uexasti negociatores. inuiti enim Romam, raroq́; decedunt. Equitem Ro. ad Apronij iniurias dedisti. quid enim iam nocere possunt: quibus non licet iudicare? quid cum Senatores summus iniurijs afficis? quid aliud dicis? nisi hoc? cedo mihi etiã istum Senatorẽ: ut hoc amplissimum nomen Senatorum nonmodo ad inuidiam imperitorum: sed etiam ad contumeliam improborum natum esse uideatur. neq; hoc in uno fecit Anneo, sed in omnibus Senatoribus: ut ordinis nomen non tantum ad honorẽ, quantum ad ignominiam ualeret. In C. Cassio uiro clarissimo, & fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo isthus anno Cons. esset: tanta improbitate usus est: ut cum eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in Leontino: frumentum omne in decumas auferre iusserit. Hunc tu in hac causa testem Verres habebis: quoniam iudicem ne haberes, prouidisti. uos autem Iudices putare debetis: esse quiddam nobis inter nos commune, atq; coniunctum. multa sunt imposita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non solum legum, ac iudiciorum, sed etiam rumorum, ac temporum. sic est hic ordo quasi

do quasi

do quasi propositus, atq; editus in altum: ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari posse uideatur. in hac tam misera, & indigna conditione uitæ, ne hoc quidem retinebimus Iudices? ut magistratibus nostris, in obtinendo iure nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse uideamur? Thermitani miserunt, q decumas emerent agri sui. magni sua putabant interesse: publice potius, quamuis magno emi: quàm in aliquem istius emissarium incidere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non destitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo posse: contenderunt: postremo liceri destiterunt. Addicitur Venuleio tritici mod. VII c. legatus Possidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur: tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod. VI: præterea HS MM millia. ex quo facile apparet, quæ merces Decumani, quæ prætoris præda esse uideatur. cedo Thermitanorum mihi literas & testimonium. TABVLAE THERMITANORVM ET TESTIMONIVM. Imacharenses iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miseros, ac perditos coegisti: ut Apronio darent HS XX millia. Recita decretum de tributis, & publicum testimonium. S. C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. Ennenses, cum decumæ uenissent agri ennensis medimnũ MMM CC: Apronio coacti sunt dare tritici mod. LXX MMM, & HS III millia. Quæso attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro Decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent: percurrit oratio mea: & in hoc genere

nunc Iudices uersor: in quo nõ sigillatim aratores euersi bonis omnibus sunt: sed quæ publicæ decumanis lucra data sunt: ut aliquando ex eorum agris atq; urbibus expleti, atq; saturati cum hoc cumulo quæstus decederent. Calatinis quamobrem imperasti anno tertio: ut decumas agri sui, quas Calatæ dare consueuerant: Amestrati M. Cesio Decumano darent? quod neq; ante te prætorem illi fecerunt: neq; tu ipse hoc ita statueras antea per biennium. Theomnastus Syracusanus in agrum Muticensem cur abs te immissus est? qui aratores ita uexauit: ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoq; ciuitatibus ostendam: triticum emere necessario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblensium pactionibus intelligetis, quæ pactæ sint cum Decumano Cn. Sergio: sexies tantum quam quantum satum sit: ablatum esse ab aratoribus. Recita sationes & pactiones ex literis publicis. recita ex literis publicis. Cognoscite pactiones Menenorum cum Venerio seruo. Recita ex literis publicis. Cognoscite item professiones sationũ, & pactiones Menenorũ. Recita ex literis publicis. Patiemini Iudices, à socijs, ab aratoribus populi romani, ab his qui uobis laborãt: uobis seruiunt: q ita plebẽ Romanã ab sese ali uolunt: ut sibi, ac liberis suis tantum supersit: quo ipsi ali possint: ab his per summam iniuriam, per summas contumelias, plus aliquanto ablatum esse: quàm natum sit? Sentio Iudices moderandum mihi esse iam orationi meæ: fugiendamq; uestram satietatem: non uersabor in uno genere diutius: et ita cætera de oratione mea tollam: ut in causa relinquam. Audietis Agrigentinorum fortissimorum, uirorum diligentissimorum, querimonias: cognoscetis Iu-

dices Entellinorum summi laboris, summæq; industriæ, dolorem, & iniurias: Heracliensium, Ialiensium, Aetnensium, Solentinorum, incommoda proferentur: Catinensium locupletissimorum hominum, amicissimorumq; agros uexatos ab Apronio cognoscetis: Tyndaritanam nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinam perditas esse hac iniquitate Decumanorum intelligetis: Murgentinis, Assorinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines omnino abiectos esse ac perditos: omnes deniq; agros Decumanos per triennium populo Ro. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuisse: & plerisq; aratoribus nihil omnino superfuisse: quibus quod tum aut remissum, aut relictum sit: id fuisse: tantum: quantum ex eo, quo istius auaricia contenta fuit: redundarit. Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros Iudices ferè optimos, ac nobilissimos Aetnensium, & Leontinorum. Horum agrorum ego missos faciam quæstus triennij: unum annum eligam: quo facilius id, quod institui: explicare possim. sumam annum tertium: quod & recentissimus est: & ab isto ita administratus: ut cum se certe decessurum uideret: non laboraret: si aratorem nullum in Sicilia omnino esset relicturus. agri Aetnensis, & Leontini decumas agemus. attendite Iudices diligenter. agri sunt feraces: annus tertius: Decumanus Apronius. de Aetnensibus perpauca dicam. Dixerunt enim ipsi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnensem, legationis eius principem publice dicere: Apronium uenisse Aetnam cum Venerijs: uocasse ad se magistratum: imperasse ut

in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitum esse nonmodo in publico, sed etiam de publico conuiuari. cum in eis cóuiuijs symphonia caneret: maximisq; pocu lis ministraretur: retinere solitũ esse aratores: atq; ab his nonmodo per iniuriam, sed etiã per contumeliã tantum exprimi frumenti quantum Apronius imperasset. Audistis hæc Iudices: quæ nunc ego omnia prætereo: ac relinquo. nihil de luxuria Apronij loquor: nihil de insolentia: nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam unius agri, & unius anni: quo facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. Sed mihi Aetnensium breuis est oratio. ipsi enim uenerunt: ipsi publicas literas deportarunt: docuerunt uos quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris prætoris Apronius. id quæso ex ipsorum testimonio cognoscite. Recita testimonium Aetnensium. quid ais? dic, dic quæso clarius: ut populus romanus de suis uectigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs, atq; amicis audiat. L. MEDIMNA. per deos immortales unus ager uno anno CCC millia mod. tritici, & præterea L. millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris Decumæ uenierunt: quàm fuerunt? an cum satis magno uenissent: hic tantus tamen frumenti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus est? utrum enim horum dixeris: in eo culpa, & crimen hærebit. nam illud quidem non dices: quod utinam dicas: ad Apronium nó peruenisse tantum. ita te nonmodo publicis tenebo: sed etiam priuatis aratorum pactionibus, ac literis: ut intelligas, non te diligentiorẽ in faciendis furtis fuisse: quàm me in deprehendendis. hoc tu feres? hoc quisquam defendet? hoc hi, si aliter de te statuere uoluerint: sustinebunt?

uno aduentu, ex uno agro, Q. Apronium præter eam, quam dixi, pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici, lucri nomine sustulisse? Quid? hoc Aetnenses soli dicunt? immo etiam Centuripini: qui agri Aetnensis multo maximam partem possident. quorum legatis hominibus nobilissimis Androni, & Arthemoni Senatus ea mandata dedit: quæ publicæ ad ciuitatem ipsorum pertinebant: de his iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorum finibus acceperunt: Senatus et populus Centuripinus legatos noluit mittere: ipsi aratores Centuripini, qui numerus est in Sicilia maximus, hominum honestissimorum, & locupletissimorum: tres legatos ciues suos delegerunt: ut eorum testimonio non unius agri, sed propè totius Siciliæ calamitates cognosceretis. arant enim tota Sicilia ferè Centuripini: et hoc in te grauiores, certiores'q; testes sunt: quod cæteræ ciuitates suis solum incommodis commouentur: Centuripini, quod in omnibus ferè finibus habent possessiones: etiam cæterarũ ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. Verum, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, & publicis, & priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigendum: propter hanc causam, quod ipsi Leontini publicæ non sanè me multum adiuuerunt. neq; enim eos isto prætore hæ Decumanorum iniuriæ læserunt: potius etiam adiuuerunt. mirum fortasse hoc uobis, aut incredibile uideatur: in tantis aratorum incommodis, Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt: expertes incommodorum, atq; iniuriarũ fuisse. hoc causæ est Iudices: quod in agro Leontino, præter unam Mnasistrati familiam, glebam Leontinorum possidet nemo. itaq; Mnasistrati hominis honestissimi, atq;

optimi uiri testimonium Iudices audietis: cæteros Leontinos, quibus nonmodo Apronius in agris, sed ne tempestas quidem ulla nocere potuit: expectare nolite. etenim nonmodo incommodi nihil cœperunt: sed etiam in Apronianis illis rapinis in quæstu sunt, compendioq; uersati. quapropter, quoniam me Leontina ciuitas, atq; legatio, propter eam, quam dixi, causam, defecit: mihimet ineunda ratio, et uia reperienda est: qua ad Aproni quæstum, siue adeo qua ad istius ingentē, immanēq; prædam possim peruenire. Agri Leontini Decumæ anno tertio uenierunt tritici med. XXXVI, hoc est tritici mod. CCXVI. magno Iudices: magno. neq; enim hoc possum negare. itaq; necesse est, aut damnum, aut certe non magnum lucrum fecisse Decumanum. hoc enim solet usu uenire ijs: qui magno redemerunt. quid? si ostendo in hac una emptione, lucri fieri tritici modios C? quid? si CC? quid? si CCCC? dubitabitis etiam, cui ista tanta præda quæsita sit? iniquum esse quispiam dicet: qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti, atq; prædæ. quid? si docebo Iudices: eos, qui CCCC millia mod. lucri faciunt, damnum facturos fuisse: si tua iniquitas sit: ut ex cohorte Recuperatores non intercederent: num quis poterit in tanto lucro, tantaq; iniquitate dubitare? quin propter iniquitatem tam magnos quæstus feceris? propter magnitudinem quæstus, improbus esse uolueris? Quomodo igitur hoc assequar Iudices? ut sciam lucri quantum factum sit? non ex Aproni tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: & cum in ius ipsum eduxi: expressi ut conficere tabulas se negaret. si mentiebatur: quamobrem remouebat, si hæ tabulæ nihil tibi erant obfuturæ? si omnino nullas confece-

rat literas: ne id quidem satis significabat, illum non suum negocium gessisse? ea est enim ratio Decumarum: ut sine plurimis literis confici non possit. singula enim nomina aratorum, & cum singulis pactiones Decumarum, literis persequi, et conficere necesse est. Iugera professi sunt aratores omnes, imperio, atq; instituto tuo: non opinor quẽquam minus esse professum: quàm quantum arasset: cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerẽtur. in iugere Leontini agri medimnũ ferè tritici seritur, perpetua, atq; æquabili satione: ager efficit, cum octauo bene ut agatur: uerum, ut omnes dij adiuuent: cum decimo. quod si quando accidit: tum fit, ut tantum Decumæ sit: quantum seueris: hoc est, ut quot iugera sunt sata: totidem medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset: primum illud dico: pluribus millibus medimnum uenisse decumas agri Leontini: q̃ quot millia iugerum sata erant in agro Leontino. quod si fieri non poterat: ut plus quàm decem medimna ex iugere ararent: medimnum ex iugere Decumano dari poterit: cum ager, id quod perraro euenit: cum decumo extulisset: quæ erat ratio Decumani? siquidem Decumæ ac non bona ueniebant aratorũ: ut pluribus aliquanto medimnis Decumas emeret? quàm iugera erant sata? in Leontino iugerum subscriptio, ac professio, non est plus XXX: Decumæ XXXVI medimnum uenierunt. Errauit? an potius insaniuit Apronius? immo tum insanisset: si aratoribus quod deberent: licitum esset: et non quod Apronius imperasset: necesse fuisset dare. si ostendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dedisse Decumæ: concedes opinor: ut cum Decumano fructus arationis perceptus sit: neminem minus tribus decumis

dedisse. atq; hoc in beneficij loco petitum est ab Apronio: ut iugera singula ternis medimnis decidere liceret. nam cum à multis quaterna, etiam quina exigerentur: multis autem non solum granum ullum: sed ne paleæ quidem ex omni fructu, atq; ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus est: unum in locum conuenerunt: hominem suæ ciuitatis in primis honestum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium: eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium legatum, & testem Centuripina ciuitas misit: ut is apud eum causam aratorum ageret: ab eóq; peteret: ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera singula, quàm terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in summo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant: impetratum est. id cum impetrabatur: hoc uidelicet impetrabatur: ut pro singulis Decumis, ternas decumas dare liceret. quod si tua res non ageretur: à te potius postularent: ne amplius quàm singulas: quàm ad Apronio, ut ne plus, quàm ternas decumas darent. Nunc ut hoc tempore ea quæ regie, seu potius tyrannicæ statuit in aratores Apronius, prætermittam: neq; eos appellem: à quibus omne frumentum eripuit: & quibus nihil nonmodo de fructu, sed ne de bonis quidẽ suis reliqui fecit: ex hisce ternis medimnis, quod beneficij, gratiæq; causa concessit: quid lucri fiat, cognoscite. Professio est agri Leontini ad iugera. XXX. hæc sunt ad tritici medimna XC, idest tritici mod. DXL. millia. deductis tritici mod. CCXVI, quanti decumæ uenierunt, reliqua tritici CCCXXIII. adde totius summæ DXL millia mod. tres quinquagesimas, fit tritici mod.

XXXII. CCCC. ab omnibus enim ternæ præterea qnquagesimæ exigebantur. Sunt hæc iam ad HS CCC XL mod. tritici. At ego CCCC lucri facta esse dixeram. Non enim duco in hac ratione eos quibus ternis medimnis non est licitum decidere. uerum ut hac ipsa ratione summam mei promissi compleam: ad singula medimna multi HS duo: multi HS quinq; accessionis cogebantur dare: qui minimum: singulos nummos: hoc minimum ut sequamur: quoniam XC medimnas duximus: accedant eo nouo pessimoq; exemplo ad HS XC millia. Hic mihi etiam dicere audebit, magno se Decumas uendidisse? cum ex eodem agro, dimidio plus abstulerit: quàm populo Ro. miserit. CC XVI Decumas agri Leontini uendidisti: si ex lege: magno. si ut lex esset libido tua: paruo. si, ut quæ dimidiæ essent, Decumæ uocarentur: paruo uendidisti. multo enim pluris fructus annui Siciliæ uenire potuerunt: si id te Senatus aut populus Ro. facere uoluisset. etenim sæpe Decumæ tanti uenierunt cum lege Hieronica uenirent: quanti nunc lege Verrea uenierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas uenditas. C. NORBANI DECVMAS VENDITAS AGRI LEONTINI. Atq; tum neq; iudicium de modo iugerum dabatur: neq; enim erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neq; ab aratore magistratus Siculus tantum exigebat: quantum Decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano: ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessionem cogebatur arator dare: nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & tamen populo Ro. magnus frumenti numerus mittebatur. Quid uero istæ sibi quinquagesimæ? quid porrò num=

morum accessiones uolunt? quo id iure, atq; adeo quo id potius ore fecisti? nummos dabat arator. quomodo? aut unde? qui, si largissimus esse uellet, cumulatiore mensura uteretur: ut antea solebant facere, in decumis, cum æqua lege & conditione ueniebant. is nummum dabat: unde? de frumento? quasi habuisset te prætore quod uēderet. de uiuo igitur erat aliquid resecandum: ut esset, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollariū nummorum adderetur. Iam id porro utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium. inuiti? qua re, nisi ui, & malo cogebantur? Iam iste homo amentissimus in uendundis decumis nummorum faciebat accessiones ad singulas decumas: neq; multum: bina aut terna millia addebat. fiunt per triennium HS fortasse D millia. hoc neq; exemplo cuiusquam, neq; ullo iure fecit: neq; eam pecuniam retulit: neq; hoc paruum crimen quemadmodum defensurus sit homo quisquam unquam excogitauit. quod cum ita sit: audes dicere te magno Decumas uendidisse? cum sit perspicuum te bona, fortunasq; aratorum non populi romani, sed tui quæstus causa uendidisse. ut siquis uillicus ex eo fundo, qui HS dena meritasset: excisis arboribus ac uēditis, demptis tegulis, instrumento, pecore abalienato, domino XX millia nummum pro X miserit: sibi alia præterea centum confecerit: primo dominus ignarus incommodi sui gaudeat: uillicoq; delectetur: quod tanto sibi plus mercedis ex fundo refectum sit. deinde cum audierit, eas res quibus fundi fructus, & cultura continentur: amotas, & uenditas: summo supplicio uillicum afficiat: & secum male actum putet. Item populus romanus cum audit pluris Decumas uēdidisse C. Verrē: q̄

innocentissimũ hominẽ, cui iste successit: C. Sacerdotem: putat se bonum in arationibus, fructibusq́; suis, habuisse custodem, ac uillicum: cum senserit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia uectigalium uendidisse: omnem spem posteritatis auaricia sua sustulisse: arationes, & agros uectigales uastasse: atq; exinanisse: ipsum maximos quæstus, prædasq́; fecisse: intelliget secum actum esse pessime: istum autem summo supplicio dignum existimabit. unde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maxime: quod ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter istius auariciam desertus est. neq; id solum actum est: uti hi minus multis iugis arent: si qui in agris remanserunt: sed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, & naui aratores agros latos, ac fertiles desererent: totasq́; arationes derelinquerent. Id adeo sciri facillime potest ex literis publicis ciuitatum: propterea quod lege Hieronica numerus aratorũ quotannis apud magistratus publice subscribitur. Recita tandem quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profiteantur. TRIGINTA DVO. unũ et qnquaginta aratores ita uideo deiectos: ut his ne uicarij quidẽ successerint. quot aratores aduenięte te fuerũt agri Muticensis uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta septem aratores unus ager istius iniuria desiderat: atq; adeo nostra respublica, quoniã illa populi Ro. uectigalia sunt: hũc tot Patrum familias numerum desiderat: & reposcit. Ager Herbitensis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta septem: tertio centum uiginti. hinc centum triginta septem patresfami-

lias extorres profugerunt. Agyrinensis ager quorũ hominum? q̃ honestorũ? q̃ locupletum? ducentos qnquaginta aratores habuit primo anno præturæ tuæ. quid tertio anno octuaginta: quemadmodum legatos Agyrinenses recitare ex publicis literis audistis. Pro dij immortales si ex prouincia tota centũ septuaginta eiecisses: posses ne seueris iudicibus saluus esse? unus ager Agyrinensis centũ septuaginta aratoribus inanior cũ sit: uos cõiecturã totius prouinciæ nõ facietis? Atq; hoc peræque in omni agro Decumano reperietis. qbus aliqd tamen reliq fuerit ex magno patrimonio: eos in agris minore instrumento, minus multis locis, minores remansisse: quod metuebant: si recessissent: ne reliquas fortunas omnes amitterent. quibus autem iste nihil reliqui, quod perderent, fecerat: eos plane non solum ex agris, uerum ex ciuitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant: uix Decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erant: nisi ad eos Metellus Roma literas misisset: Decumas lege Hieronica uenditurum: & nisi ab ijs hoc petiuisset, ut sererent quã plurimum: quod illi semper sua causa fecerant: cum eos nemo rogaret: quãdiu intelligebant sese sibi, & populo Ro. non Verri, & Apronio serere: impendere: laborare. Iam uero si Siculorum fortunas negligitis: si quẽadmodum socij populi Ro. a magistratibus nostris tractentur, nõ laboratis: at uos communem populi Ro. causam suscipite: atq; defendite. Eiectos aratores esse dico: agros uectigales uexatos, atq; exinanitos a Verre: populatam uexatamq; prouinciam: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum testimonijs. quid multis amplius? num expectatis, dũ L. Metellus is, qui multos in istum testes imperio, & potestate deter-

ruit: idem absens, de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? non opinor. At is optime, qui successit isti, potuit cognoscere. ita est: uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere: quo pacto se habeat prouincia. debet: ueruntamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli testimonium requirit? nemo. num quis postulat? non opinor. quid si testimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia uera esse docebo? quid dicetis? utrum Metellum falsum scribere? an amicum lædendi esse cupidum? an prætorem quemadmodum prouincia affecta sit nescire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium, & M. Crassum Conss. quas ad M. Mummium Prætorem, quas ad Quæstores urbis misit. EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. Cum scribit se lege Hieronica uendidisse: quid scribit? ita se uendidisse: ut omnes præter Verrem. cum scribit lege Hieronica uendidisse: quid scribit? se per istum erepta Siculis maiorum nostrorum beneficia, ius ipsorũ, conditionem societatis, amicitiæ, fœderum reddidisse. dicit quanti cuiusq; agri Decumas uendiderit: deinde quid scribit? Recita de epistola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA À ME: VT QVAMPLVRIMO DECVMAS VENDEREM. Cur igitur Metelle non ita magno uendidisti? quia desertas arationes, inanes agros, prouinciam miseram, perditamq; offendi. quid? id ipsum quod satum est: qua ratione quisquam, qui sereret: inuentus est? Recita literas. ait se misisse, & confirmasse, suam interposuisse authoritatem. tantum quod aratoribus Metellus obsides non dedit:

se in nulla re Verri similem futurum. At quid est tamen, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES QVI RELIQVI ERANT: QVAMPLVRIMVM SERERENT. Qui reliqui? quid hoc est? reliqui quo ex bello? qua ex uastitate? quaenam in Sicilia tanta clades? aut quod bellum tam diuturnum? tam calamitosum te praetore uersatum est? ut is, qui tibi successerit: reliquos aratores collegisse, & recreasse uideatur? cum bellis Carthaginensibus Sicilia uexata est: & post nostram patrumq; memoriam cum bis in ea prouincia magnae fugitiuorum copiae uersatae sint: tamen aratorum internitio facta nulla est. tum semente prohibita, aut messe amissa fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorũ, atq; aratorum. tum, qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio praetoribus in eam prouinciam successerant: aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciae Siciliae calamitatis importauit? q̃ aut Hasdrubal, cum Poenorum exercitu? aut Athenio, cum fugitiuorum maximis copijs? ut temporibus illis, simul atq; hostis superatus esset: ager araretur omnis? neq; aratori praetor per literas supplicaret: neq; eum praesens oraret, ut quamplurimum sereret? nunc autem, ne post abitum quidem huius importunissimae pestis, quisquam reperiretur: qui sua uoluntate araret? pauci essent reliqui: qui L. Metelli authoritate in agros, atq; ad suum larem familiarem redirent? His te literis homo audacissime atq; amentissime iugulatum sentis? non uides, cũ is qui tibi successit: aratores reliquos appellet: hoc eum diserte scribere: reliquos hos esse, non ex bello, neq; ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, impor

tunitate, auaricia, crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. aratorum inquit penuria. si ego accusator totiens de re eadem dicerem: uererer ne animos uestros offenderem Iudices. clamat Metellus: nisi literas misissem: non est satis: nisi præsens confirmassem: ne id quidem satis est. reliquos inquit aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ Siciliæ significat. addit: aratorum penuria. Expectate etiam Iudices, si potestis, authoritatem accusationis meæ. dico aratores istius auaricia eiectos: scribit Metellus reliquos ab se esse confirmatos. dico agros relictos, arationesq; desertas esse: scribit Metellus, aratorum esse penuriam. hoc cum scribit: illud ostendit: deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi Ro. socios, atq; amicos. quibus si qua calamitas propter istũ saluis uectigalibus nostris accidisset: animaduertere in eum uos oportebat: præsertim cum ea lege iudicaretis: quæ sociorum causa esset constituta. cum uero perditis, profligatisq; socijs uectigalia populi Ro. sint diminuta: res frumentaria, commeatus, copiæ, salus urbis, atque exercituum nostrorum, in posteritatem istius auaricia interierit: saltem populi Ro. commoda respicite: si socijs fidelissimis prospicere non laboratis. Atq; ut intelligatis ab isto præ lucro, prædaq; præsenti nec uectigalium, nec posteritatis habitam esse rationem: cognoscite quid ad extremum scribat Metellus. in reliquum tempus ait se uectigalibus prospexisse. Non scriberet se uectigalibus prospexisse: nisi hoc uellet ostendere: te uectigalia perdidisse. quid enim erat: quod uectigali-

bus prospiceret Metellus in Decumis, & in tota re frumentaria? si iste non uectigalia populi Ro. suo quæstu peruertisset? Atq; ipse Metellus, qui uectigalibus prospicit: qui reliquos aratores colligit: quid assequitur? nisi hoc? ut arent, si qui possunt: quibus aratrum saltem aliquod, satelles istius Apronius reliquum fecit: q tamen in agris spe atq; expectatione Metelli remanserunt. quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum? qui nonmodo ex agris eiecti sunt: sed etiam ex ciuitatibus suis, ex prouincia deniq;, bonis, fortunis'q; omnibus erептis profugerunt: qua ratione ij reuocabuntur? quot prætorum innocentia, sapientia'q; opus est: ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris ac sedibus collocetur? Ac ne miremini tantam multitudinem profugisse: quantam ex literis publicis, aratorum'q; professionibus cognouistis: scitote tantam acerbitatem istius, tantum scelus in aratores fuisse (incredibile dictu est Iudices: sed & factum, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiam'q; Decumanorum mortem sibi ipsi consciuerint. Centuripinum Dioclem hominem locupletem suspendisse se constat: quo die sit ei nunciatum Aproniū decumas redemisse. Dyrrhachinū primum ciuitatis eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud uos homo nobilissimus Archonidas Elorinus: cum audisset tantum Decumanum professum esse ex edicto istius sibi deberi: quantum ille bonis suis omnibus efficere non posset. Hæc tu, tametsi omnium hominum dissolutissimus, crudelissimus'q; semper fuisti: tamen nunquam perpeterere: quod illi gemitus luctus'q; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant: non inquam perpeterere: ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac

suspendio

suspendio quærerent: nisi ea res ad quæstum, & ad prædam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? Attendite Iudices. omnibus enim neruis mihi contendendum est: atq; in hoc laborandum: ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifestam, quàm confessam rem pecunia redimere conentur. graue crimen est hoc, & uehemens, & post hominum memoriam, iudiciáq; de pecunijs repetundis constituta, grauissimum: Prætorem socios habuisse Decumanos. Non hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accusatore: iam antea in sella sedens prætor, cum prouinciam Siciliam obtineret: cum omnibus non solum id, quod commune est: propter imperium, sed etiam id, quod istius præcipuum est: propter crudelitatem metueretur: millies audiuit: cum eius animum ad persequendum non negligentia tardaret: sed conscientia sceleris, auariciæq; suæ frenaret. loquebantur enim Decumani palàm: & præter cæteros is, qui apud istum plurimum poterat: maximosq; agros populabatur: Apronius: perparuum ex illis magnis lucris ad sese peruenire: prætorem esse socium. hoc cum palã Decumani tota prouincia loquerentur: tuumq; nomen in re tam turpi, nefariaq; interponerent: nihil ne tibi uenit in mentem existimationi tuæ consulere? nihil deniq; capiti ac fortunis tuis prouidere? cum tui nominis terror in auribus animisq; aratorum uersaretur: cum decumani aratoribus ad pactiones faciẽdas non suam uim, sed tuum scelus ac nomen opponerent: ecquod iudicium Romæ tam dissolutum, tam perditum, tam nummariũ fore putasti? quo ex iudicio te ulla salus seruare posset? cum planum fieret, decumis contra instituta legis, consuetudinemq; omnium uenditis, in aratorum bonis, for

tunisq; diripiendis Decumanos dictitasse tuas esse partes, tuam rem, tuam prædam: idq; te tacuisse: & , cum dissimulare non posses: potuisse tamen perpeti: & perferre: quod magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem: plusq; aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus posset. Esto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum fecisti: ut hoc posses dicere: nihil eorum te audisse: nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id nesciebas? fremebat tota prouincia. nemo id tibi renunciabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentusq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palàm Syracusis te audiente maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponsione lacessiuit: ni Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse socium: hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, & fortunis tuis prospiceres excitauit? tacuisti: sedasti etiam lites illorum: & sponsio illa ne fieret: laborasti. Pro dij immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuisset: aut quamuis nocens: qui modo iudicia Romæ fore putaret: non aliqua re simulatione populi Ro. existimationi se hominum uendicasset? qd est hoc? sponsio fit de capite, ac fortunis tuis. tu sedes? & quiescis? non persequeris? non perseueras? non perquiris cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum? quemadmodum prolatum sit? si tibi ad aurem accessisset: & dixisset Apronium dictitare, te sibi esse socium: commoueri te oportuit: uocare Apronium: nec illum ante tibi satisfacere: quàm tu omnium existimationi satisfecisses. cũ uero in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc, uerbo, & simulatione Apronio, re uera tibi obiectum esset:

tu unquam tantam plagam tacitus accipere potuisses? nisi hoc ita statuisses: in re tam manifesta quicquid dixisses: te deterius esse facturum? quæstores, legatos, præfectos suos, Tribunos multi missos fecerunt: & de prouincia decedere iusserunt: quod eorum culpa se minus commode audire arbitrarentur: aut quod peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium hominem uix liberum, contaminatum, perditum, flagitiosum, qui nonmodo animum integrum, sed ne animam quidem puram conseruare potuisset: eum in tanto tuo dedecore profecto ne uerbo quidem grauiore appellasses: neq; apud te tam sancta religio societatis fuisset: ut tui capitis periculum negligeres: nisi rem tam notam esse omnibus, & tam manifestam uideres. Cum eodem Apronio postea P. Scandilius Eques Ro. quem uos omnes nostis: eandem sponsionem de societate fecit: quam Rubrius facere uoluerat. institit: oppressit: nó remisit: facta est sponsio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem postulare. satis ne uobis prætori improbo circundati cancelli uidentur in sua prouincia, immo uero in sella, ac tribunali? ut aut de suo capite iudicium fieri patiatur præsens, ac sedens: aut confiteatur se omnibus iudicijs conuinci necesse esse? sponsio est, ni te Apronius in decumis socium esse dicat: prouincia, tua est: ades: abs te iudicium postulatur. quid facias? quid decernis? Recuperatores dicas te daturum. bene agis. tamen, si qui erunt tantis ceruicibus Recuperatores: qui audeant in prouincia, cum prætor adsit: non solum contra uoluntatem eius, sed etiam contra fortunas iudicare. uerum esto: manifesta res est: nemo esset: quin hoc se audisse liquido diceret: locupletissimus quisq;, certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota: qui ne-

sciret decumas esse Prætoris: nemo qui non audisset, ita Apronium dictitasse. præterea conuentus honestus Syracusis: multi Equites Ro. uiri primarij: ex qua copia Recuperatores reici oporteret: qui aliter iudicare nullo modo possent. Instat Scandilius poscere Recuperatores. tum iste homo innocens, qui illam suspicionem leuare, atq; ab se remouere cuperet: Recuperatores dicit se de cohorte sua daturum. Prò deum hominumq; fidem, quē ego accuso? in quo meam industriā, ac diligentiam spectari uolo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi romani, in ipsis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifesto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita: ut negare non possit. nam quid hic dicet? sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni socium te sibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes quantæ tibi ea res curæ sit: quemadmodum hominum existimationi te, atq; innocentiam tuam probari uelis. hic tu Medicum, & Aruspicem, & Præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quem tu in cohorte tua Cassianū iudicem habebas: si qua res maior esset: Papyrium Potamonem, hominem seuerum, ex uetere illa equestri disciplina. Scandilius postulare de conuentu Recuperatores. Tum iste negat se de existimatione sua cuiquā nisi suis commissurū. Negociatores putant esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare: ubi negocientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquam eiurat. O' impudentiā singularē. hic postulat se Romæ absolui: qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse: qui plus existimet apud lectissimos Senatores pecuniam, quàm apud

tres negociatores metum ualere. Scandilius uero negat sese apud Artemidorum Recuperatorem uerbum esse facturum: & tamen auget, atq; onerat te bonis conditionibus: si tu uti uelis. si ex prouincia Sicilia tota statuas idoneum iudicem aut Recuperatorem nullum posse reperiri: postulat à te, ut Romam reijcias. hic enim uero tu exclamas, hominem improbum: qui postulet ibi de tua existimatione iudicium fieri: ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu Recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem se totam relicturum dicit: & suo tempore esse rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis. quid? sponsionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum existimationis tuae iudicium. nō facis. quid ergo? Apronio permittis: ut quos uelit, de cohorte sumat Recuperatores? indignum, uni potius ex iniquis sumendi, quàm utrisq; ex aequis reijciendi fieri potestatem. neutrū facis eorum. quid ergo? est aliquid quod improbius fieri potest. cogit enim Scandilium quinq; illa millia nummum dare, atq; adnumerare Apronio. Quid potuit elegantius facere Praetor cupidus existimationis bonae: qui ab sese omnem suspicionem propulsare: qui se eripere ex infamia cuperet? Adductus erat in sermonem, inuidiam, uituperationem: dictitarat homo improbus, atq; impurus Apronius, socium esse praetorem: uenerat res in iudicium, atq; discrimen: potestas erat isti homini integro, atq; innocenti data: ut in Apronium cum animaduertisset: sese grauissima leuaret infamia. quid excogitat poenae? quid animaduersionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob singularem improbitatem, atq; audaciam, praedicationemq; nefariae

societatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. Quid interfuit homo audacissime, utrũ hoc decerneres? an id quod Apronius dictitabat: tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem, si quis pudor in te, atq; adeo si quis metus fuisset: sine supplicio dimittere non debuisti: hunc abs te sine præmio discedere noluisti. Omnia simul intelligere potuistis Iudices ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non esse Romæ natum de societate Decumarum: non ab accusatore fictum: non ut solemus interdum in defensionibus dicere, crimen domesticum, ac uernaculum: non ex tempore periculi tui constitutum: sed uetus, cogitatum iam, & te prætore iactatum, & non ab inimicis Romæ compositum, sed Romam de prouincia exportatum. simul intelligi potest illud istius in Apronium studium: Apronij de isto nonmodo confessio, uerum etiam commemoratio. eodem accedit: quod hoc quoq; intelligere potestis: istum statuisse in prouincia sua, existimationis suæ iudicium extra cohortem suam committendum fuisse nemini. Ecquis est iudex? cui non ab initio Decumani criminis persuasum sit: istum in aratorum bona, fortunasq; impetum fecisse? quis hoc nõ ex eo statim iudicauit? quod ostendi istum Decumas noua lege, atq; adeo nulla lege, contra omnium consuetudinem, atq; instituta uendidisse? Verum ut istos ego Iudices tam seueros, tam diligentes, tam religiosos non haberẽ: ecquis est, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate, qui hoc non iam dudũ statuerit? & iudicarit? etiam sane sit aliquis dissolutior in iudicando, legum, officij, reipublicæ, sociorum, atque amicorum negligentior. quid is? possit ne de istius improbitate dubitare? cum tanta lucra facta, tam iniquas

pactiones ui, & metu expressas cognouerit? cum tanta præmia ciuitates ui, atq; imperio, uirgarum, ac mortis metu nonmodo Apronio, atq; eius similibus, uerum etiã Venerijs seruis dare coactas? Quodsiquis sociorum incommodis minus mouetur: si quem aratorum fugæ, calamitates, exilia, suspendia deniq;, non permouent: non possum dubitare: quin is tamen cum uastatam Siciliam, relictos agros, ex ciuitatum literis, & Epistola L. Metelli cognouerit: statuat fieri non posse: ut de isto non seuerissime iudicetur. erit etiam aliquis qui hæc omnia dissimulare: ac negligere possit. attuli spõsiones ipso præsente factas de Decumarum societate, ab ipso prohibitas iudicari. quid est, quod posset quisquam manifestius hoc, desiderare? non dubito quin uobis satisfecerim Iudices. ueruntamen progrediar longius: nõ mehercule quo magis hoc uobis persuadeatur: quam iam persuasum esse confido: sed ut ille aliquando impudentiæ suæ finem faciat: aliquando desinat: ea se putare emere: quæ ipse semper habuit uenalia: fidem, iusiurandum, ueritatem, officium, religionem: desinant amici eius ea dictitare, quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? O' miserum, atq; inuidiosum, offensumq; paucorum culpa, atq; indignitate ordinem Senatorium. Albam Emilium sedentem in faucibus macelli loqui palàm? uicisse Verrem: emptos habere iudices: alium HS CCCC millibus: alium HS D: quem minimo, CCC. atq; ei cum responsum esset: fieri non posse: multos testes esse dicturos: me præterea causæ non defuturum: licet hercules inquit omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata: ut responderi nihil possit: uicimus. Bene agis Alba: ad tuam ue-

niam conditionem. nihil putas ualere in iudicijs coniecturam: nihil suspicionem: nihil ante actæ uitæ existimationem: nihil bonorum uirorum testimonia: nihil ciuitatum authoritates, ac testimonia: literas manifestas quæris. non quæro iudices Cassianos: ueterem iudiciorum seueritatem non requiro: uestram in hoc fidem, dignitatem, religionem, in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem: eum hominẽ, qui se ipse scurram improbissimum existimari uult: qui à scurris potius semper gladiator, quàm scurra appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis: ut Alba fateatur: istum in re frumentaria, & in bonis aratorum, aperte, palámq; esse prædatum. Decumas agri Leontini magno dicit se uendidisse. ostendi iam illud initio: non existimandum magno uendidisse eum: qui uerbo decumas uendiderit: re, & conditione, & lege, & edicto, & licentia Decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi: uendidisse alios magno Decumas agri Leontini, cæterorúmq; agrorum: & lege Hieronica uendidisse: & pluris etiã quàm te uendidisse: nec aratorẽ quenquã esse questũ. nec enim fuit quod qsquam queri posset: cum lege æquissime scripta uenirent. neq; illud unquàm aratoris interfuit: quanti Decumæ uenirent. non enim ita est: ut si magno uenierint: plus arator debeat: si paruo: minus. ut frumenta nata sunt: ita decumæ ueneunt. aratoris autem interest: ita se frumenta habere: ut decumæ quamplurimo uenire possint. dum arator ne plus decuma det: expedit ei decumam esse quàm maximam. Verum hoc ut opinor esse uis caput defensionis tuæ: magno te decumas uendidisse: agri uero Leontini, qui plurimum efficit: tritici mod. CCVI

millibus. Si doceo, pluris aliquanto potuisse te uendere: neq; his uoluisse addicere: qui contra Apronium licerentur: & Apronio multo minoris, quàm alijs potueris, tradidisse: si hoc doceo: poterit ne te Alba tuus antiquissimus non solum amicus, uerum etiam amator, absoluere? Dico Equitem Ro. hominem in primis honestum, Q. Minutium cum suis similibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere: & ei potestatem emendi non esse factam: ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti: nullo modo potes. palàm res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota prouincia: propterea quod undiq; ad emendas decumas solent eò conuenire. quod siue fateris: siue cóuinceris: quot & quammaximis in rebus teneare: non uides? primum tuam rem illam, & prædam fuisse. nam nisi ita esset: cur tu Apronium malebas: quem omnes tuum procurare in decumis negocium loquebantur: quàm Minutium decumas agri Leontini sumere? deinde immensum atq; infinitum lucrum esse factum. nam si XXX mod. tritici tu commotus non esses: certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dedisset: si ille accipere uoluisset. quantum igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse: qui tantum præsens lucrum nulla opera insumpta contempserit? atq; despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere uoluisset: si decumas tu lege Hieronica uenderes. sed quod tuis nouis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quam decumas, ablaturum uidebat: idcirco longius progressus est. At Apronio semper, plus etiam multo abs te permissum

est: quàm quod edixeras. quantum igitur quæstum pu tamus factum esse per eum: cui quiduis licitum sit: cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, si decumas emisset: idem non liceret? Postremo illa quidem certe tibi præcisa defensio est: in qua tu semper omnia tua furta, atq; flagitia latere posse arbitratus es: magno te decumas uendidisse: plebi Ro. consuluisse: annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest: se unius agrī decumas XXX mod. minoris quàm potuerit: uendidisse. ut etiam, si tibi hoc concedam: Minutio ideo te non tradidisse: quod iam addixisses Apronio: aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto: cupioq; te illud defendere. uerum ut ita sit: tamen non potes hoc quasi præclarum aliquid prædicare: magno te decumas uendidisse: cum fuisse fateare: qui multo pluris uoluerint emere. Tenetur igitur iam Iudices, & manifesto tenetur auaricia, cupiditas hominis, scælus, improbitas, audacia. Quid? si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresq; iudicarunt? quid uultis amplius? Aduentu L. Metelli prætoris cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamento amicos redemisset: aditum est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit uir primarius C. Gallius Senator: a L. Metello, ut ex edicto suo iudicium daret in Apronium, quod per uim, aut metum abstulisset: quam formulam Octauianam, & Romæ Metellus habuerat. & habebat in prouincia: non impetrat: cum hoc diceret Metellus, præiudicium se de capite C. Verris, per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius homo nostri ordinis, à suo familiarissimo L. Metello iudicium ex edicto non potest impetra

re. non reprehendo Metellum. peperat homini amico, & quemadmodum ipsum dicere audiui: necessario. nõ reprehendo inquam Metellum. sed hoc miror: quomodo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores: de hoc ipso nonmodo præiudicarit: uerum grauissime, ac uehementissime iudicarit. primum enim, si Apronium absolutum iri putaret: nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur. deinde si condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris causam omnes erãt existimaturi: Metellus quidem certe iam hoc iudicabat: eorum rem, causamq; esse coniunctam: qui statuerit Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. & simul una res utriq; rei est argumento: & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quam debuerint, dedisse: et Apronium isthus rem suo nomine egisse: cum L. Metellus statuerit: non posse Apronium condemnari: quin simul de isthus scelere, atq; improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epistolam Timarchidis, liberti isthus, et accensi. de qua cum dixero: totum hoc crimen Decumanum perorabo. Hæc epistola est Iudices: quam nos Syracusis in ædibus Apronij, cum literas conquireremus: inuenimus. missa est, ut ipsa significat: ex itinere: cum Verres iam de prouincia decessisset Timarchidis manu scripta. Recita Epistolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. Iam hoc quidem non reprehẽdo: quod ascripsit accensus. cur enim sibi hoc scribæ soli sumãt? L. Papyrius Scriba. uolo ego hoc esse commune accensorum, lictorum, uiatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS QVOD AD EXISTIMATIONEM

PRAETORIS ATTINET. *commendat Apronio Verrem: & hortatur ut inimicis eius resistat. bono præsidio munitur existimatio tua: siquidem in Aproniј constituitur diligentia, atq; authoritate.* HABES VIRTVTEM ATQVE ELOQVENTIAM. *quàm copiose laudatur Apronius à Timarchide? quàm magnifice? cui ego non putem illum placere oportere: qui tantopere Timarchidi probatus sit?* HABES SVMPTVM VNDE FACIAS. *necesse est, quod redundaret de uestro frumentario quæstu: ad illum potissimum, per quem agebatis, defluxisse.* SCRIBAS APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST: CAEDE: CONCIDE. *Videte quàm ualde maliciæ suæ confidat Timarchides: qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. Iam hoc cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur, ad omne genus nequiciæ accommodata?* VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. *consorti quidem in lucris, atq; furtis: gemino, & simillimo nequitia, improbitate, audacia.* IN COHORTE CARVS HABEARE. *quid est hoc in cohorte? quo pertinet? Apronium doces? quid? in uestrã cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat?* QVOD CVIQVE OPVS SIT: OPPONE. *qua impudentia putatis eum in domunatione fuisse: qui in fuga tam improbus sit? ait, omnia pecunia effici posse: dare: profundere: opponere, si uelis uincere. non hoc mihi tã molestum est Apronio suadere Timarchidem: quàm quod hoc idem patrono suo præcipit.* TE POSTV

LANTE OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem Prætore: non Sacerdote, non Peducæo, non hoc ipso Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. hoc uero ferri iam non potest: irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac despici à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. Hic uehementer errat Timarchides: qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet posse: aut Metellum unius arbitratu gerere Præturam. sed errauit coniectura domestica. quia multos per se, & per alios multa ludibundos libidinose apud Verrem effecisse uidit: ad omnes eosdem patere aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibundi, quæ uolebatis à Verre: quod multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO TE ARATORES EVERTISSE. quis istuc Apronio attribuebat? cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi? cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum pecuniam acceperat? aut Sestio Lictori? cum aliquem innocentem securi percusserat? nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant: quem nunc condemnari uolunt. OBTVDERVNT EIVS AVRES TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. uides ne hoc quàm clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat: concedes non hoc crimen nos in te confingere? sed iam pridem ad crimen, aliquam defensionem libertum quærere? libertus, & Accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis, omnibus in rebus coniũctus, ac proximus, ad Apronium scribit: uul

go esse ab omnibus ita demonstratum Metello: tibi Apronium in decumis socium fuisse. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT: SI DII VOLENT. quod istuc p deos immortales, aut qua de causa excitatum esse dicamus in aratores tam infestum odiũ? atq; tantum? quantã iniuriã fecerunt Verri aratores? ut eos etiam libertus, & accensus eius tam irato animo, aut literis insequatur? Neq; ego huius fugitiui Iudices epistolam uobis recitassem: nisi ut ex ea totius familiae praecepta, & instituta, & disciplinam cognosceretis. Videtis, ut moneat Apronium quibus rebus, ac muneribus insinuet in familiaritatem Metelli? Vulteium corrumpat? Scribas, Accensumq́; precio deliniat? ea praecipit: quae uidit: ea monet alienum hominem: quae domi didicit ipse. uerum in hoc errat uno: quod easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse munitas. quanquam merito sum iratus Metello: tamen haec, quae uera sunt, dicam. Apronius ipsum Metellum non precio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, nõ sermone incauto, atq; improbo posset corrumpere. quibus rebus non sensim, atq; moderate ad istius amicitiam arrepserat: sed breui tempore totum hominem, totamq́; eius Praeturam possederat. Cohortem autem Metelli q̃ uocat: quid erat quod corrumperet? ex qua recuperatores nulli dabantur. nam quod scribit Metelli Filium puerum esse: uehementer errat. non enim ad omnes praetorum filios iidem aditus sunt. O' Timarchide, Metelli est filius in prouincia, non puer, sed adolescens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. uester ille puer praetextatus in prouincia quemadmodum fuisset, non dicerem: si pueri esse illam culpam, ac

non patris existimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam nosses: in Siciliam tecum grandem prætextatum filium ducebas? ut etiam si natura puerum à paternis uicijs, atq; à generis similitudine abduceret: consuetudo tamen eum, et disciplina degenerare nō sineret. fac enim fuisse in isto C. Lelij, M. Catonis materiem, atq; indolem: quid ex eo boni sperari, atq; effici potest? qui in patris luxurie sic uixerit: ut nullum unquam pudicum, neq; sobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per trienniū inter impudicas mulieres, et intemperantes uiros uersatus sit? nihil unquam à patre audiuit: quo pudētior, aut melior esset: nihil unquam patrem agere uidit: quod cum imitatus esset: non id, quod turpissimum est: similis patri putaretur. Quibus in rebus non solum filio, uerum etiam Reip. fecisti iniuriā. susceperas enim liberos non solum tibi, sed etiam patriæ: qui non modo tibi uoluptati, sed etiam qui aliquādo usui Reip. esse possent. eos instituere, atq; erudire ad maiorum instituta, atq; ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debuisti. esset inerti, atq; impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Resp. muneris. nunc pro te Verrem substituisti alterum ciuitati. nisi hoc forte deterior est: si fieri potest: quod tu eiusmodi euasisti, non in hominis luxuriosi, sed tantum in furis, ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festiuius fore arbitramur? qui est tuus natura filius, consuetudine discipulus, uoluntate similis? Quem ego Iudices quamuis bonum, fortemq; facile paterer euadere. non enim me inimicitiæ commouent: si quæ mihi cum isto futuræ sint. nam si in omnibus rebus innocens fuero, meiq; similis: quid

mihi istius inimicitiæ nocebunt?sin aliqua in re Verri similis fuero:non magis mihi deerit inimicus:quàm Verri defuit.etenim Iudices eiusmodi Respu.debet esse: & erit,ueritate iudiciorum constituta: ut inimicus neq; deesse nocenti possit: neq; obesse innocenti. quapropter nulla res est: quamobrem ego istum nolim ex paternis probris,ac uicijs emergere:id,quod tametsi isti diffile est: tamen haud scio an fieri possit:præsertim si(ut nũc fit) custodes amicorum eum sectabuntur:quoniã pater tam negligens,ac dissolutus est.Verum huc longius, quàm uoluntas fuit,ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea.qua recitata,conclusurum me esse crimen decumarum dixeram:ex quo intellexistis innumerabilem frumenti numerum per triennium auersum à Rep. esse: abreptum'q; aratoribus. Sequitur,ut de frumento empto uos Iudices doceam,maximo,atq; impudentissimo furto:de quo dum certa,& pauca, et magna dicam breuiter:attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex Senatus consulto,& ex lege Terentia, & Cassia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt: unum certarum decumarum: alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum. illius decumani tantum,quantum ex primis decumis fuisset tritici mod. DCCC millia: precium autem constitutum decumano in mod.singulos HS ternos:imperato, HS IIII. ita in frumentum imperatum, HS duodetricies in annos singulos Verri decernebatur: quod aratoribus solueret:in alteras decumas fermè ad nonagies.sic per trienniũ ad hanc frumenti emptionem Siciliensem propè centies & tricies erogatum est.Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex ærario inopi,atq; exhausto,datam ad frumentum,

hoc est,ad

hoc est ad necessitatem salutis, & uitæ, datam ut Siculis aratoribus, qbus tanta onera Resp. imponeret: solueretur: ab te sic laceratam esse dico: ut possim illud probare, si uelim: omnem te hanc pecuniá domum tuam auertisse. etenim sic hanc rem totam administrasti: ut hoc, qđ dico, probari æquissimo iudici possit. sed ego habebo rationem authoritatis meæ: meminero, quo animo, quo consilio ad causam publicam accesserim: nó agam tecum accusatorie: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente: quod non ante mihimet ipsi probatum sit. In hac pecunia publica Iudices hæc insunt tria genera furtorum. primum eam, cum posita esset apud eas societates, unde erat attributa: binis centesimis fœneratus est. deinde per multis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino. postremo si cui ciuitati soluit, tantum detraxit: quantum commodum fuit: nulli, quod debitum est, reddidit. Ac primum hoc ex te quæro. tu cui Publicani ex Arpinati literis gratias egerunt: pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi Ro. ad emendum frumentum attributa, fuerit ne tibi quæstui? pensitarit ne tibi binas centesimas? credo te negaturum. turpis enim est, et periculosa confessio. mihi autem hoc perarduum est demonstrare. quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt. literæ eorum decreto Decumanorum remotæ sunt. quo me igitur uertam? rem tam improbam, crimen tantæ audaciæ, tantæq; impudentiæ, propter inopiam testium, ac literarum prætermittam? non faciam Iudices: utar teste: quo? P. Vectio Chilone homine equestris ordinis honestissimo, atq; ornatissimo: qui isti ita amicus, et necessarius est: ut etiam si uir bonus non esset: tamen quod contra istum diceret: gra-

ne uideretur. ita uir bonus est: ut etiam si inimicissimus isti esset: tamen eius testimonio credi oporteret. admiratur: & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicet ex tempore: nihil ex sua uoluntate: nihil, cum utrũuis, licuisse uideatur. misit in Siciliam literas ad Carpinatium, cum esset magister scripturæ, & sex Publicanorum. quas ego Syracusis apud Carpinatium in literarum allatarum libris, Romæ in literarum missarum apud magistrum Tullium familiarem tuum inueni. quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæso cognoscite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM. Præsto se tibi ait futurum Vectius: & obseruaturum quemadmodum rationes ad ærarium referas: ut si hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris: reddas societati. Possumus hoc teste, possumus P. Seruilij, & C. Antistitis magistrorum primorum hominum, atq; honestissimorum, possumus authoritate societatis, cuius literis utimur: quod dicimus obtinere? an aliqua firmiora, aut grauiora quærenda sunt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius sororem habes in matrimonio: tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæstoris, impudicissimum tuũ furtum, certissimumq; peculatum, nam quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio est appellanda. * Recita, reliqua. Scribam tuum dicit Verres huius perscriptorem fœnerationis fuisse. ei quoq; Magistri minantur in literis. & casu Scribæ tum duo Magistri fuerunt. cum Vectio binas centesimas ab se ablatas ferundum non putant. & recte non putant. quis enim hoc fecit unquam? quis deniq; conatus est facere? aut posse

fieri cogitauit? ut cum Senatus publicanos usura sæpe iuuisset: magistratus à Publicanis pecuniam pro usuris auderet auferre? Certe huic homini spes nulla salutis esset: si Publicani, hoc est si Equites Ro. iudicarent. Minor esse cura nunc Iudices nobis disceptantibus debet: et tanto minor: quanto est honestius alienis iniurijs, quàm re sua commoueri. Quid ad hæc respondere cogitas? utrum factum negabis? an tibi hoc licitum esse defendes? negare qui potes? an ut tanta authoritate literarũ, tot testibus Publicanis conuincare? licuisse uero qui? si mehercule te tuam pecuniam non populi romani in prouincia fœneratum docerem: tamen effugere non posses. sed publicam, sed ob frumentum decretam, sed à Publicanis fenore accepto: hoc licuisse cuiquam probabis? quo non modo cæteri, sed ipse nihil audacius improbiusq; fecisti. non mehercule hoc, quod omnibus singulare uidetur: de quo mihi deinceps dicendum est: possum Iudices dicere audacius esse: aut impudentius: quod permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino. maior hæc præda fortasse est: sed illa impudẽtia certe non minor. Et quoniam de illa feneratione satis dictum est: nunc de hac tota pecunia auersa quæso cognoscite. Siciliæ ciuitates multæ sunt Iudices, ornatæ, atque honestæ. ex quibus in primis numeranda est ciuitas Halesina. nullam enim reperietis aut officijs fideliorem: aut copijs locupletiorem: aut authoritate grauiorem. Huic iste annos singulos cum sexaginta tritici millia modiũ imperauisset: pro tritico nummos abstulit: quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. Obstupui Iudices: cum hoc mihi primum Halesæ demonstrauit in Senatu Halesinorum homo

summo ingenio, summa prudentia, summa authoritate præditus Halesinus Aenias: cui Senatus dederat publice causam: ut mihi, fratriq; meo gratias ageret: & simul, qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent: doceret. demonstrat hanc istius consuetudinem, ac rationem fuisse: cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta: solitum esse istum pecuniam cogere à ciuitatibus: frumentum improbare: quantum frumenti Romam esset mittendum: tantum de suo questu, ac de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: uideo frumenti granum Halesinos, quibus LX millia modium imperata erant: nullum dedisse: pecuniam Volcatio, Timarchidi, Scribæ dedisse. reperio genus huiuscemodi Iudices prædæ: ut prætor, qui frumentum emere debebat: non emat: sed uendat: pecunias, quas ciuitatibus distribuere debebat: eas omnes auertat: atq; auferat. non mihi iam furtum, sed monstrum, ac prodigium uidebatur. ciuitatum frumentum improbasse: precium ei frumento constituere: quod constituisset, id ciuitatibus auferre: quod à populo Ro. accepisset, tenere. quot uultis esse in uno furto peccatorum gradus? ut si singulis insistere uelim: progredi iste non posset. Improbas frumentum Siculum. quid? ipse quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam: quæ tibi ex alio genere frumentum suppeditare possit? cum Senatus decernit: ut ematur in Sicilia frumentum: aut populus iubet: hoc, ut opinor, intelligit: ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu cum ciuitatum Siciliæ uulgo omne frumentum improbas: num ex Aegypto, aut ex Syria frumentum Romam mittis? improbas Halesinum, Cephaleditanum, Thermitanum, Amestratinum, Tynda=

ritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tamen: ut horum populorum agri frumentum eiusmodi te prætore ferrent: quod nunquam antea neq; tibi, neq; populo Ro. posset probari? præsertim cum ex iisdem agris, eiusdemq; anni frumentum ex decumis Romam mancipes aduexissent. quid acciderat? ut ex eodem horreo decumanum probaretur: emptum non probaretur? dubium ne est? quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo quod probes. eme illud: quod placet: missos fac eos: quorum frumentum improbasti. sed ab iis quos repudias: exigis tantum pecuniæ: quantum ad eum numerum frumenti satis sit: quem ciuitati imperas. dubium est quid egeris? in medimna singula uideo ex literis publicis tibi Halesinos HS quinos denos dedisse. ostendam ex tabulis locupletissimorum aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidisse. quæ ergo ista ratio? aut quæ potius amentia? frumentum improbare id, quod ex eo loco sit: ex quo Senatus, et populus Ro. emi uoluerit: ex eo aceruo: ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris. deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere: cum ex ærario acceperis. utrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à Siculis, an populi Ro. pecunia frumentum ab Siculis emere iussit? Iam uero ab isto, omnem illam ex ærario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari: lucrifactam uidetis. accipis enim HS XV pro medimno. tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS XII. tanti enim est frumentum Siciliense ex lege æstimatum. Quid interest, utrum hoc feceris? an frumen

tum non improbaris? sed frumento probato, & acce-
pto, pecuniam publicam tenueris omnem? neq; quicquã
ulli dissolueris ciuitati? cum æstimatio legis eiusmodi sit:
ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te prætore etiã
grata esse debuerit. est enim modius lege HS III æsti=
matus: fuit autem te prætore, ut tu in multis epistolis ad
amicos tuos gloriaris: HS II. sed fuerit HS III:
quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios singulos exe
gisti. cum, si solueres siculis tantum, quantum te Popu-
lus Ro. iusserat: aratoribus fieri gratissimum posset: tu
nonmodo eos accipere, quod oportebat noluisti: sed etiam
dare, quod non debebant: coegisti. Atq; hæc ita gesta esse
iudices cognoscite ex literis publicis ciuitatum, et ex te-
stimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tem-
pus accommodatum intelligetis. omnia quæ dicimus: ra-
tionibus populorũ non interpositis, neq; perturbatis, neq;
repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atq; confe-
cta sunt. Recita rationes Halesinorum. cui pecu
niam datam dicit? dic, dic etiam clarius. VOLCA-
TIO, TIMARCHIDE, MEVIO. Quid est
Verres? ne illam quidem tibi defensionem reliquam feci=
sti: mancipes in istis rebus esse uersatos: mancipes frumẽ=
tum improbasse: mancipes precio cum ciuitatibus decidis=
se: & eosdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias
abstulisse: deinde ipsos sibi frumentum coemisse: nihil hæc
ad te pertinere. mala mehercule, ac misera defensio: Præ
torem hoc dicere: ego frumentum neq; attigi: neq; aspexi:
mancipibus potestatem probandi, improbandiq; permi
si: mancipes à ciuitatibus pecunias extorserunt: ego au-
tem quàm pecuniã populis dare debui: mancipibus de-
di. mala est hæc quidem, ut dixi, defensio criminis. sed

tamen hac ipsa tibi, si uti cupias: non licet. uetat te Volatius tuæ, tuorumq; deliciæ, mentionem mancipis facere. Timarchides autem columen familiæ uestræ premit fauces defensionis tuæ: cui simul, & Volattio pecunia à ciuitate numerata est. Iam uero Scriba tuus annulo aureo suo, quem ex his rebus inuenit: ista te ratione uti non sinet. Quid igitur est reliquum? nisi uti fateare: te Romã frumentum emptum Siculorum pecunia misisse: publicam pecuniam domum tuam conuertisse. O' consuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus: cum pœna abfuit: & licentia consecuta est. Iste in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur: sed nunc demum tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniã numerari Quæstori ad sumptum exercitus Consularis: uidimus paucis post mensibus, & exercitum, & Consulem spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris: quæ totam Remp. tum occupauerat. iterum gessit hæreditariam Quæsturam cum Dolobella: magnam pecuniam auertit. sed eius rationem cum damnatione Dolobellæ permiscuit. commissa est pecunia tanta prætori: non reperietis hominem timide, nec leuiter, hæc improbissima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. Ita serpit illud insitum in natura malum consuetudine peccandi libera: finem ut audaciæ statuere ipse sibi non possit. tenetur igitur aliquando: & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur. Atq; in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidisse: non solum ut eas pœnas, quas proxime meruisset: solueret: sed ut illa etiam scelera eius in Carbonem, & in Dolobellam uindicarentur. Etenim noua quoq; alia res extitit Iudices in hoc crimine: quæ tollat

omnem dubitationem superioris illius Decumani criminis. nam ut illud missum faciam: permultos aratores in alteras Decumas, & in hæc DCCC millia modium: quod emptum populo Ro. darent, non habuisse: sed à tuo procuratore, hoc est ab Apronio, emisse: ex quo intelligi potest: nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc prætercam: quod in multis est testimonijs expositum: potest illo quicquam esse certius: in tua potestate, atq; in tuis horreis omne frumentum Siciliæ per triennium, atq; omnes fructus agri decumani fuisse? Cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas: unde erat frumentum quod Romam mitteres? si tu id non omne clausum, & compressum possidebas? Itaq; in eo frumento primus tibi ille quæstus fuit, ipsius frumenti: quod erat ereptum ab aratoribus. alter, quod id frumentum improbissime partum, non semel, sed bis, neq; uno, sed duobus precijs unum, & idem frumentum uendidisti: semel ciuitatibus HS XV in medimnum: iterum populo Ro. à quo HS XXI in medimna pro eodem illo frumento abstulisti. At enim frumentum Centuripinorum, et Agrigentinorum, & nonnullorum fortasse præterea probasti: & his populis pecuniam dissoluisti. Sint aliquæ ciuitates in eo numero: quarum frumentum improbare nolueris: quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumento debita est: dissoluta est? unum mihi repperi, non populum, sed aratorē: uide: quære: circumspice: siquis forte est, ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuisti: qui te nolit perisse. unum inquam da mihi ex illis aratoribus: qui uel ad statuam pecuniam contulerunt: qui sibi dicat pro frumento omne esse, quod oportuerit solutum. confirmo Iudices, neminē esse dictu-

rum. ex omni pecunia quam aratoribus soluere debuisti: certis nominibus deductiones fieri solebant: primum pro spectatione, et collybo: deinde pro nescio quo cerario. hæc omnia Iudices non rerum certarum, sed furtorum improbissimorum sunt uocabula. nam collybus esse qui potest? cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium uero quid uocas? quomodo hoc nomen ad rationes magistratus? quomodo ad pecuniam publicam allatum est? nam illud genus tertium deductionis erat eiusmodi: quasi nonmodo liceret: sed etiam oporteret: nec solum oporteret: sed planè necesse esset. Scribæ nomine de tota pecunia, binæ quinquagesimæ detrahebantur. quis tibi hoc concessit? quæ lex? quæ Senatus authoritas? quæ porrò æquitas? ut tantam pecuniam Scriba tuus auferret, siue de aratorum bonis, siue de populi Ro. uectigalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorum iniuria detrahi: populus Ro. habeat: præsertim in tantis ærarij angustijs. Sin autem & populus id uoluit: & æquũ ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? & in hac causa Scribarum ordinem in me concitabit Hortensius? & eorum commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quasi uero hoc Scribis ullo exemplo sit, aut ullo iure concessum? Quid ego uetera repetam? aut quid eorum Scribarum mentionem faciam? quos constat sanctissimos homines, atque innocentissimos fuisse? non me fugit Iudices: uetera exempla pro fictis fabulis iam audiri: atq; haberi. in his temporibus uersabor miseris, ac perditis. Nuper Hortensi Quæstor fuisti. quid tui Scribæ fecerint, tu potes dicere. Ego de meis hoc dico: cum in eadem ista Sicilia pro frumento

ciuitatibus pecuniam soluerem: & mecum duos frugalissimos homines Scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium: nonmodo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummum nullum cuiquam esse deductum. dicerem, hoc mihi totum esse attribuendum Iudices: si illi unquam à me hoc postulassent: si unquam omnino cogitassent. quamobrem enim Scriba deducat: ac non potius multo, qui adduxerit, tabellarius? cuius aduentu certiores facti, petiuerunt? præco, qui abire iussit? uiator, ac Venerius qui fiscum sustulit? quæ pars operæ aut opportunitatis in scriba est? cui rei, nonmodo merces tanta detur: sed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat. ordo est honestus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? est uero honestus: quod eorum hominũ fidei tabulæ publicæ, periculáq; magistratuũ committuntur. itaq; ex his Scribis, qui digni sunt illo ordine: patribusfamilias, uiris bonis, atq; honestis, percunctamini quid sibi istæ quinquagesimæ uelint: iam omnes intelligetis nouam rem totam atq; indignam uideri. ad eos me Scribas reuoca, si placet: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum bonis, ac de scenicorum corollaris, cum decuriam emerunt: ex primo ordine explosorum, in secundum ordinem ciuitatis se uenisse dicunt. eos Scribas tecum disceptatores huius criminis habebo: qui istos Scribas esse moleste ferũt. tametsi, cum in eo ordine uideamus esse multos non idoneos: qui ordo industriæ propositus est, & dignitati: mirabimur turpes aliquot in eo esse? quo cuiuis licet precio peruenire? tu ex pecunia publica HS tredecies Scribam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare: reliquam tibi ullam defensionem putas esse? hoc ferre quen

quam posse? hoc quenquam denique nunc tuorum aduocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni clarissimo uiro, Consulari homini HS VIII millibus lis æstimata sit: in eadem ciuitate apparitori tuo esse concessum: ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc ille est annulus aureus: quo tu istum in concione donasti. quæ tua donatio singulari impudentia prædita noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur. sæpe enim nostri Imperatores superatis hostibus, optime Rep. gesta, Scribas suos annulis aureis in concione donarunt. tu uero quibus rebus gestis, quo hoste superato, concionẽ donandi causa aduocare ausus es? neque enim solum Scribam tuum annulo, sed etiam uirum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrium excellenti uirtute, authoritate, copijs, corona, & phaleris, & torque donasti: M. Cossutium sanctissimum uirum, atque honestissimum: M. Castritium summo splendore, ingenio, gloria præditum. quid hæc sibi horum trium ciuium Ro. dona uoluerunt? Siculos præterea potentissimos, nobilissimosque donasti. qui non, quẽadmodum sperasti, tardiores fuerunt: sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicunda uenerunt. quibus ex hostium spolijs? de qua uictoria? qua ex præda, aut manubijs, hæc abs te donatio constituta est? an quod te prætore, paucorum aduentu myoparonum, classis pulcherrima Siciliæ propugnaculum, præsidiumque prouinciæ, piratarum manibus incensa est? an quod ager Syracusanus prædonum incendijs te prætore uastatus est? an quod forũ Syracusanũ nauarchorũ sanguine redũdauit? an quod in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire: quãobrẽ te in istam amen-

tiam incidisse arbitrer. nisi forte id egisti: ut hominibus ne obliuisci quidem rerum tuarum male gestarum liceret. annulo est aureo Scriba donatus: & ad eam donationem concio est aduocata. quod erat os tuū? cum uidebas in concione eos homines: quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur: qui ipsi annulos aureos posuerant: liberisq; suis detraxerant: ut esset unde Scriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium tueretur? quae porrò praefatio tuae donationis fuit? illa scilicet uetus, atq; Imperatoria: quando tu quidem in praelio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te praetore ulla facta est. an illa? quando quidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti: omnibusq; in iisdem flagitiis mecum, & in legatione, et in Praetura, & hic in Sicilia uersatus es: ob hasce res: quoniam te locupletaui: hoc annulo aureo dono. Vera haec fuisset oratio. non enim iste annulus aureus abs te datus, istum uirum fortem, sed hominē locupletem esse declarat. Ita eundem annulum ab alio datum testem uirtutis duceremus: abs te donatum comitem pecuniae Iudicamus. Dictum Iudices est de Decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum est, de aestimato. quod tum magnitudine pecuniae, tum iniuriae genere, quemuis debet commouere: te uero eo magis: q̄d ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio cōparatur. Nam cum ex Sicilia & ex legibus frumentum ei in cellā sumere liceret: idq; frumentum Senatus ita aestimasset: quaternis HS tritici modium: binis, hordei: iste numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denariis ternis aestimauit. Non est in hoc crimen Hortensi: ne

forte ad hoc meditere: multos sæpe uiros bonos, & fortes, et innocentes, cum aratoribus, et cum ciuitatibus frumentum in cellam quod sumi oporteret, æstimasse: & pecuniam pro frumento abstulisse. scio quid soleat fieri: scio quid liceat: nihil quod antea fuerat in consuetudine bonorum: nunc in istius facto reprehenditur: hoc reprehendo: quod cum in Sicilia HS II tritici modius esset: ut istius epistola ad te missa declarat: summum HS ternis: id quod & testimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea est: tum iste pro tritici modijs singulis, ternos ab aratoribus denarios exegit. Hoc crimen est: ut intelligas non ex æstimatione: neq; ex ternis denarijs pendere crimen: sed ex coniunctione annonæ: atq; æstimationis. Etenim hæc æstimatio nata est Iudices initio non ex Prætorum, aut Consulum, sed ex aratorum, atq; ciuitatum commodo. nemo enim fuit initio tam impudens: qui, cum frumentum deberetur: pecuniam posceret. certe hoc ab aratore primum est profectum: aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidisset: aut seruare uellet: aut in eum locum, quo imperabatur: frumentum portare nollet: petiuit in beneficij loco, & gratiæ: ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare, liceret. Ex huiuscemodi principio, atq; ex liberalitate, atq; accommodatione magistratuũ consuetudo æstimationis introducta est. Secuti sunt auariores magistratus: qui tamen in auaritia sua non solum uiam quæstus inuenerunt: uerum etiam exitum, ac rationem defensionis instituerunt. semper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare: ut uecturæ difficultate ad quam uellent æstimationem peruenirent. In hoc genere facilior est exi-

ſtimatio, quàm reprehenſio. ideo quod eum, qui hoc facit: auarum poſſumus exiſtimare: crimen in eo conſtituere, non tam facile poſſumus. quod uidetur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe: ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaq; hoc eſt, quod multi fortaſſe fecerunt: & ita multi, ut ij quos innocentiſſimos meminimus, aut audiuimus: non fecerint. Quæro nunc à te Hortenſi: cum utris tandem iſtius factum collocaturus es? cum ijs credo: qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt: ut nummos pro frumento darent. Ita credo: petiſſe ab iſto aratores: ut cum HS ternis tritici modium uendere non poſſent: pro ſingulis modijs, ternos denarios dare liceret. an quoniam hoc non audes dicere: illuc confugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluiſſe. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locum ne portarēt? Philomelo ne Epheſum? uideo q͂d inter annonam intereſſe ſoleat: uideo quot dierum uia ſit: uideo Philomelēſibus expedire quanti Epheſi ſit frumentum: tantum dare potius in Phrygia: quàm Epheſum portare: aut ad emendum frumentum Epheſum pecuniam, & Legatos mittere. In Sicilia uero quid eiuſmodi? Enna Mediterranea eſt maxime. coge ut ad aquam tibi, id quod ſummi iuris eſt: frumentum Ennenſes metiantur, uel Plutiam, uel Haleſam, uel Catinam, loca inter ſe maxime diuerſa: eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. tametſi ne uectura quidem opus eſt. nam totus quæſtus hic Iudices æſtimationis, ex annonæ natus eſt uarietate. hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi poteſt: ut ibi accipiat: ubi eſt cariſſimum. ideo ualet iſta ratio æſtimationis in Aſia: ualet in Hiſpania: ualet in his prouincijs:

in quibus unum precium frumento esse non solet. in Sicilia uero quid cuiusquam intererat, quo loco daret? neq; enim portandum erat: & quo quisq; uehere iussus esset: ibi tantidem frumentum emeret: quanti domi uendidisset. quamobrem si quid Hortensi docere uis, aliquid ab isto simile æstimatione, atq; à cæteris esse factũ: doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ prætore Verre ternis denarijs tritici modium fuisse. uide quam tibi defensionem patefecerim: quàm iniquam in socios, quàm remotam ab utilitate reipublicæ, quàm seiunctam à uoluntate, atq; sententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atq; in mea ciuitate, deniq; cum in ijs locis, in qbus es: uersaris: rẽ geris: prouinciã administras: paratus sim dare: angulum mihi aliquem eligas prouinciæ, reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri: quo portare: non expediat? ubi emere non possum? improbum facinus Iudices: non ferendum: nemini lege cõcessum: sed fortasse adhuc in nullo etiam uindicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego posse: Verri Iudices concedo: & largior. si ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit: quanti iste æstimauit: hoc crimen in istum reum ualere oportere non arbitror. Verum enimuero, cum esset HS, binis, aut etiam ternis quibus uis in locis prouinciæ: duodenos sextertios exegisti. si mihi tecũ neq; de annona, neq; de æstimatione tua potest esse controuersia: quid sedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima sociorum iniuria? an uero id recte ordine, è Rep. sine cuiusquam iniuria, factum esse defendes? cum tibi Senatus ex ærario pecuniam prompsisset: & singulos tibi denarios adnumerasset

ſet: quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres: quid facere debuiſti? ſi quod L. Piſo ille frugi: qui legem de pecunijs repetundis primus tulit: cum emiſſes quanti eſſet: quod ſuperaret pecuniæ, retuliſſes. ſi ut ambitioſi homines, aut benigni: cum pluris Senatus æſtimaſſet: quàm quanti eſſet annona: ex Senatus æſtimatione, non ex annonæ ratione ſoluiſſes. ſin ut pleriq; faciunt: in quo etiam erat aliquis quæſtus: ſed is honeſtus, atq; conceſſus: frumentum, quoniam uilius erat, ne emiſſes: ſumpſiſſes id nummorum: quod tibi Senatus cælle nomine conceſſerat. hoc uero quid eſt? quam habet rationem, non quæro æquitatis, ſed ipſius improbitatis, atq; impudentiæ? neq; enim eſt ferè quicquam: quod homines palàm facere audeant in magiſtratu, quamuis improbi, quin eius facti, ſi non bonam, at aliquam rationem afferre ſoleant. hoc quid eſt? uenit Prætor: frumentum inquit me abs te emere oportet. optume. modium denario. benigne, ac liberaliter: nam ego tribus HS, non poſſum uendere. mihi frumento non opus eſt: nummos uolo. nã ſperaueram inquit arator me ad denarios peruenturũ: ſed ſi ita neceſſe eſt: quanti frumẽtum ſit conſidera. Video eſſe binis HS. quid ergo à me tibi nummorũ dari poteſt: cum Senatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſſit attendite. & uos quæſo ſimul Iudices æquitatem prætoris attendite. quaternos HS, quos mihi Senatus decreuit: & ex ærario dedit: ego habebo: et in caſtam trãsferam ex fiſco. quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero: tu mihi octonos HS dato. qua ratione? q̃d quæris rationẽ? nõ tantam rationẽ res habet: quantã utilitatem, atq; prædã. dic inquit ille planius. Senatus te uoluit mihi nummos metiri, frumentum dare: tu eos nũmos quos

mos quos mihi Senatus dare uoluit: ipse habebis? a me, cui singulos denarios dari oportuit: binos aufers? & huic prædæ, ac direptioni cællæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te prætore: qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid esse reliqui poterat ei? qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, sed etiam omne instrumentum uendere cogeretur. quo enim se uerteret non habebat: ex quo fructu nummos quos tibi daret, inueniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum: quantum uoluntas tulerat Aproniј: pro alteris decumis, emptoq; frumento, aut nihil datum: aut tantum datum quãtum reliqui Scriba fecerat: aut ultro etiam, id quod didicisti: ablatum. coguntur etiã nummi ab aratore. quomodo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorum: atq; omni lacerabantur iniuria: uidebatur id perdere arator: quod aratro ipse quæsisset: in quo elaborasset: quod agri, segetesq; extulissent: quibus iniurijs grauissimis tamen illud erat miserum solacium: quod id perdere uidebatur: quod alio prætore, eodem ex agro, reparare posset. nummos uero ut daret arator, quos non aratro, ac manu quærit: boues, & aratrum ipsum, & omne instrumentum uendat necesse est. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in nummis: habet idem in urbanis prædijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur: non omnes, si quæ sunt præterea: facultates, sed arationis ipsius uis, ac ratio consideranda est: quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit: ac debeat. quanquam illi quoq; sunt homines ab isto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc uobis est statuendum: quid aratorem ipsum arationis nomi-

ne muneris in Remp. fungi, ac sustinere uelitis. imponitis decumas: patiuntur. alteras: temporibus uestris seruiendum putant. dent emptum præterea: dabunt si uoletis. Hæc quàm sint grauia: & quid his rebus detractis possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire: credo uos ex uestris rebus rusticis coniectura assequi posse. addite nunc eodem istius edicta, instituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq; seruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quanquam hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellam magistratibus nostris frumentum Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atq; hoc scitote aratoribus hoc prætore optandum ac petendum fuisse. Sositenus est Entellinus homo cumprimis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius uerba audistis: qui ad hoc iudicium legatus publice cum Arthemone, & Menisco primarijs uiris missus est. Is cum in Senatu Entellino multa mecum de istius iniurijs ageret: hoc dixit: si hoc de cella, atq; hac æstimatione concederetur: uelle Siculos Senatui polliceri frumentum in cellam gratis: ut post hæc tantas pecunias magistratibus nostris decerneremus. perspicere uos certo scio: Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, sed ad minima malorum eligenda. Nã qui mille modium Verri, suæ partis in cellam gratis dedisset: duo millia nummum, aut summum tria dedisset. idem nunc pro eodem numero frumenti HS VIII millia dare coactus est. hoc arator assequi per trienniũ certo fructu suo non potuit: uendiderit instrumentum necesse est. quod si hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo Ro. ferat potius: quàm nostris magistratibus. magna est pecunia: ma

gnum, præclarumq; uectigal. si modo id salua prouincia, si sine iniuria sociorum percipere possitis: nihil detraho. Magistratibus tantundem detur in cellam: quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat: id si facere non possunt: recusent: si possunt: populi Ro. potius hoc sit uectigal, quàm præda prætoris. deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua, & ferenda: populo Ro. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs, ternos denarios: sibi habeat frumentum. Data tibi pecunia est Verres, una, qua frumentum tibi emeres in cellam: altera, qua frumentum emeres à ciuitatibus: quod Romam mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumento, quod ad populum Ro. pertinet: exige eadem æstimatione pecuniam à ciuitatibus: et refer quam accepisti. tum refertius erit ærarium populi Ro. quàm unquam fuit. At enim istam rem in publico frumento Sicilia non ferret: hãc rem in meo frumento tulit. proinde quasi aut æquior sit ista æstimatio in tuo, quàm in populi Ro. commodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quam tu fecisti, inter se genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differat. Verum istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt, ut omnia remittantur: ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas te prætore tulerunt: in posterum liberentur: istam se cellam, atque istam æstimationem negant ullo modo ferre posse. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium Cons. nuper homo disertissimus, & omni doctrina, & uirtute ornatissimus pro tota Sicilia de aratorum miserijs grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorasse dicitur. Ex quibus hoc, ijs qui aderant (nam ma-

gno conuentu acta res est) indignissimum uidebatur: qua in re Senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisset: large liberaliterq; æstimasset: in ea re prædari prætorem: bonis euerti aratores: & id non modo fieri: sed ita fieri: quasi liceat: concessumq; sit. Quid ad hæc Hortensius? falsum esse crimen? hoc nunquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum crimini defensio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atq; in hac hominum libidine, & , ut adhuc habuit se status iudiciorum: etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuerit: sed ex eo, quod aliquis fecerit: id, quod reprehenditur, recte factum esse defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in hoc uno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quædam omnino in te singularia: quæ in nullum alium hominem dici, neq; conuenire possint: quædam tibi cum multis communia. ergo, ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiusmodi cætera: quæ forsitan alij quoq; etiam fecerint: illud, in quo te grauissime accusaui: quod ob iudicandam rem pecuniam accepisses: eadem ista ratione defendes? fecisse alios? ut ego assentiar orationi: defensionem tamen non probabo. potius enim te damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur: quàm te absoluto, alij q̄d audacissime fecerunt: recte fecisse existimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna deniq; iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra oceanum iam nullus est,

neq; tam longinquus, neq; tam reconditus: quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido, iniquitasq́; peruaserit: sustinere iam populus Ro. omnium nationũ non uim, non arma, non bellum, sed luctum, lachrymas, querimonias non potest. in eiusmodi re, ac moribus, si is qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitijs tenebitur: alios eadem fecisse dicet: illi exẽpla non deerunt: Reip. salus deerit: si improborum exẽplis improbi, iudicio, ac periculo liberabuntur. placent nobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari quod restat: ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc à me opera consumitur? quid sedetis? cur nõ in media oratione mea consurgitis: atq; disceditis? Vultis autem istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte resecare? desinite dubitare, utrum sit utilius, propter multos improbos uni parcere: an unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere. tametsi quæ ista sunt exempla multorũ? nam cum in causa tanta: cum in crimine maximo dici à defensore cœptum est: factitatum esse aliq̃d: expectant ij qui audiunt exempla ex uetere memoria, & monumentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiq̃tatis: hæc plurimum solent & authoritatis habere ad probandũ: & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lelios commemorabis? & eos fecisse idem dices? quamuis res non placeat: tamen contra hominum authoritatem pugnare non potero. an cum eos non poteris proferre: hos recentes Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Sceuolam, M. Scaurum Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt: & frumentum cellæ nomine imperauerunt. magna est hominum authoritas:

prehendi ulla æstimatio: quæ aratori nonmodo incommoda non est: sed etiam grata est. Sacerdos ut in prouinciam uenit: frumentum in cellam imperauit. cum esset ante nouum tritici mod. HS XV: petiuerunt ab eo ciuitates ut æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quàm annona. nã æstimauit denarijs III. uides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem, in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? Eodẽ tempore Antonius III denarijs æstimauit post messem, summa in uilitate: cum aratores frumentum dare gratis malebant: & aiebat, se tantidem æstimasse, quanti Sacerdotem: neq; mentiebatur: sed eadem ista æstimatione alter subleuarat aratores: alter euerterat. quod nisi omnis frumenti ratio, ex temporibus esset, & annona, non ex numero, neque ex summa consideranda: nunquam tam grati hi sesquimodij Q. Hortensi fuissent: quos tu cum ad mensuræ tam exiguã rationem, populo Ro. in capita descripsisses: gratissimum omnibus fecisti. caritas enim annonæ faciebat: ut istuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. Idem istuc si in uilitate, populo Ro. largiri uoluisses: derisum tuum beneficium esset, atque contemptum. Noli igitur dicere istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neq; simili fecit anno. dicito potius, quoniam habes authorem idoneum: quod Antonius uno aduentu, & uix menstruis cibarijs fecerit: id istum per triennium fecisse: & istius innocentiã M. Antonij facto, atq; authoritate defendito. Nã de Sex. quidem Peduceo fortissimo, atq; innocentissimo uiro qd dicitis? de quo quis unquam arator quæstus est? aut qs non ad hoc tempus innocentissimam omnium diligen-

tissimamq; praeturam illius hominis existimauit? Biennio *prouinciam obtinuit: cum alter annus in uilitate, alter in summa caritate fuerit: num aut in uilitate nummum arator quisquam dedit? aut in caritate de aestimatione frumenti quaestus est?* At *uberiora cibaria facta sunt caritate. credo: neq; id est nouum, neq; reprehendendum. modo* C. Sentiũ *uidimus hominem uetere illa, ac singulari innocentia praeditum, propter caritatem frumenti, quae fuerat in* Macedonia: *permagnam ex cibarijs pecuniam deportare. quamobrem non ego inuideo tuis commodis: si qua ad te lege uenerunt: iniuriá queror: improbitatem arguo: auariciam in crimen, et in iudicium uoco.* Quod *si suspiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego istam defensionem uestram pertimescam: sed me omnium prouinciarum defensorem esse profitebor.* Etenim *hoc dico: & magna uoce dico: ubicunq; hoc factum est: improbe factum est: quicunq; hoc fecit: supplicio dignus est. nam per deos immortales uidete* Iudices: *& prospicite animis quid futurum sit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus ista ratione cellae nomine coegerunt (omnino ego neminem uideo, praeter istum. sed do hoc uobis: & concedo, esse multos) in hoc homine rem adductam in iudicium uidetis. quid facere potestis? utrum cum iudices sitis de pecunia capta, conciliata: tantam pecuniá captam negligere? an cum lex sociorum causa rogata sit: sociorum querimonias non audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite praeterita: si uultis: sed ne reliquas spes turbetis: atq; omnes prouincias euertatis: id prouidete: ne auaritiae, quae antehac occultis itineribus, atque*

angustijs uti solebat: authoritate uestra uiã patefaciatis illustrẽ, atq; latam. nã si hoc probatis: et si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit: posthac nemo nisi stultissimus non faciet. improbi sunt: qui pecunias contra leges cogunt: stulti: qui quod licere iudicatum est: prætermittunt. Deinde Iudices uidete: quàm infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, denos deniq;, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primum iniuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius: qui non sit deferendus? & in quo primum æstimationis iniquitas, atq; improbitas reprehẽdatur? non enim à uobis summa, sed genus æstimationis est comprobatum: neq; hoc potestis iudicare: ternis denarijs æstimare licere. ubi enim semel ab annonæ ratione, et ab aratorum uoluntate res ad prætoris libidinem translata est: non est iam in lege, atque in officio, sed in uoluntate hominum, atq; audacia positus modus æstimandi. Quapropter si uos semel in iudicando finem æquitatis, & legis transieritis: scitote uos nullum cæteris in æstimando finem improbitati, & auariciæ reliquisse. uidete igitur quàm multa simul à uobis postulentur. absoluite eum: qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria cœpisse. non satis. sunt alij quoque complures: qui idem fecerint. absoluite etiam illos, si qui sunt: ut uno iudicio quãplurimos impios liberetis. ne id quidem satis est. facite, ut cæteris posthac idem liceat. licebit. at hoc parum est. permittite, ut liceat: quàm quisq; uelit, tanti æstimabit. Videtis iam profecto Iudices hac æstimatione

à uobis comprobata, neq; modum post hac auaritiæ cuiusquam, neq; pœnam improbitatis futuram. Quas ob res quid agis Hortensi? consul es designatus: prouinciam sortitus es: de æstimatione cum dices frumenti: sic te audiemus: quasi id quod ab isto recte factum esse defendes: te facturum profiteare: & quasi quod isti licitum esse dices: uehementer cupias tibi licere. atqui si id licebit: nihil est, quod putetis quenquam post hac commissurum: ut de pecunijs repetundis condemnari possit. quantam enim quisq; concupierit pecuniam: tantam licebit per cellæ nomen æstimationis magnitudine consequatur. At enim est quiddam: quod etiam si palàm in defendendo non dicit Hortensius: tamen ita dicit: ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum Senatorium: pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent: qui in prouincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrentur. præclaros uiros existimas iudices nos habere: quos alienis peccatis concessuros putes: quo facilius ipsos peccare liceat. Ergo id uolumus populum romanum, id prouincias, id socios, nationesq; exteras existimare? si Senatores iudicent: hoc certe unum genus infinitæ pecuniæ per summam iniuriam cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contra illum prætorem dicere: qui quotidie templum tenet: qui Remp. sistere negat posse: ni ad equestrem ordinem iudicia referantur? quod si ille hoc unũ agitare cœperit: esse aliquod genus cogendæ pecuniæ, senatorum commune, & iam propè concessum ordini: quo genere ab socijs maxima pecunia per summam iniuriam auferatur: neq; illud modo Senatorijs iudicijs reprehendi posse: idq; dum equester ordo iudicaret: nunquam esse commissum:

quis obstet? quis erit tam cupidus uestri? tam fautor ordinis? qui de transferendis iudicijs possit recusare? Atq; utinam posset aliqua ratione hoc crimen, quamuis falsa, modo humana, atq; usitata defendere. minore periculo uestro, minore periculo prouinciarum omnium, iudicaretis. negaret hic æstimatione se usum. uos id credidisse homini, non factum comprobasse uideremini. nullo modo negare potest: urgetur tota Sicilia: nemo est ex tanto numero aratorum: à quo pecunia cellæ nomine non sit exacta. uellem etiam hoc posset dicere: nihil ad se istam rationem pertinere: per quæstores rem frumentariam esse administratam. ne id quidem ei licet dicere: propterea quod ipsius literæ recitantur ad ciuitates de ternis denarijs missæ. quæ est igitur defensio? feci quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine. sed hoc mihi licuit: uobis, si prospicitis: licebit. periculosum prouincijs, genus iniuriæ confirmari iudicio. perniciosum nostro ordini, populum ro. existimare, non posse eos homines, qui ipsi legibus teneantur: leges in iudicando religiose defendere. Atq; isto prætore Iudices non solum æstimandi frumenti modus non fuit: sed ne imperandi quidem. neq; enim id quod debebatur: sed quantum commodum fuit: imperauit. Sũmam faciam uobis ex publicis literis, & testimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto Iudices amplius istum, quàm quantum ei in cellam sumere licitum sit: ciuitatibus imperasse. Quid ad hanc impudentiam addi potest? si & æstimauit tanti: ut homines ferre non possent? & tanto plusquam erat ei concessum legibus, imperauit? Quapropter cognita tota re frumentaria Iudices, iam facillime perspicere

potestis, amissam esse populo Ro. Siciliam fructuosissimam, atq; opportunissimam prouinciam: nisi eam uos istius damnatione recuperatis. quid est enim Sicilia? si ei agri cultionem sustuleris? & si aratorum numerum, ac nomen extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui? quod non ad miseros aratores isto praetore per summam iniuriam ignominiamq; peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent: uix ipsis decumae relictae sunt: cum pecunia deberetur: soluta non est: cum optima aestimatione Senatus frumentum eos in cellam dare uoluisset: etiam instrumenta agrorum uendere coacti sunt. dixi iam antea Iudices: ut has omnes iniurias tollatis: tamen ipsam rationem arandi spe magis, & iucunditate quadam, quàm fructu, atq; emolumento teneri. etenim ad incertum casum, & euentum, certus quot annis labor, & certus sumptus impenditur. annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum non habet. si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit: consequitur uilitas in uendendis: ut aut male uendendum intelligas: si processit: aut male praeceptos fructus: si recte licet uendere. Totae autem res rusticae eiusmodi sunt: ut eas non ratio, neq; labor, sed res incertissimae uenti, tempestatesq; moderentur. Hinc cum unae decumae lege, & conditione trahantur: alterae nouis institutis, propter annonae rationem imperentur: ematur praeterea frumentum quot annis publice: postremo etiam in cellam magistratibus, & legatis imperetur: quid, aut quantum praeterea est? quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum? aut in ipsis fructibus solutum? Quod si haec feruntur omnia: si uobis potius, ac populo roma-

no, quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiunt: etiam ne hæc noua debent edicta, & imperia prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne in cellam, cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs contumelijsq; perferre? Itaque hæc Iudices, quæ pati nullo modo potuerunt: non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quicquam aliud agitur hoc iudicio. nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, Coloni populi Ro. atq; aratores, uestra seueritate, et diligentia, me duce, atq; authore, in agros, atq; in sedes suas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI. ORATIO IX.

VENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat: studium: ut amici eius: morbum, & insaniam: ut Siculi: latrocinium. ego quo nomine appellem, nescio: rem uobis proponam: uos eam suo nominis pondere penditote. genus ipsum prius cognoscite Iudices: deinde fortasse non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut deliacum fuisse: nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse: aut quicquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum eburneum: nego ullam picturam, neq; in tabulis, neq; textilem fuisse: quin quæsierit: inspexerit: quot placitum sit: abstulerit. magnum uideor dicere. attendite etiam quemadmodum dicam. non enim uerbi, neq; criminis causa augendi complector omnia: cum dico nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse: latine me scitote, non accusatorie loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem romanum denique istum, quod oculos, animumq; accenderit: neq; priuati, neq; publici, neq; profani, neq; sacri, tota in Sicilia reliquisse. Vnde igitur potius incipiam? quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atq;

ne muneris in Remp. fungi, ac sustinere uelitis. imponitis decumas: patiuntur. alteras: temporibus uestris seruiendum putant. dent emptum præterea: dabunt si uoletis. Hæc quàm sint grauia: & quid his rebus detractis possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire: credo uos ex uestris rebus rusticis coniectura assequi posse. addite nunc eodem istius edicta, instituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq́; seruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quanquam hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellam magistratibus nostris frumentum Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atq; hoc scitote aratoribus hoc prætore optandum ac petendum fuisse. Sositenus est Entellinus homo cumprimis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius uerba audistis: qui ad hoc iudicium legatus publicæ cum Arthemone, & Menisco primarijs uiris missus est. Is cum in Senatu Entellino multa mecum de istius iniurijs ageret: hoc dixit: si hoc de cella, atq; hac æstimatione concederetur: uelle Siculos Senatui polliceri frumentum in cellam gratis: ut post hæc tantas pecunias magistratibus nostris decerneremus. perspicere uos certo scio: Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, sed ad minima malorum eligenda. Nā qui mille modium Verri, suæ partis in cellam gratis dedisset: duo millia nummum, aut summum tria dedisset. idem nunc pro eodem numero frumenti HS VIII millia dare coactus est. hoc arator assequi per trienniū certo fructu suo non potuit: uendiderit instrumentum necesse est. quod si hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo Ro. ferat potius: quàm nostris magistratibus. magna est pecunia: ma

gnum,præclarumq; uectigal.si modo id salua prouinciа,si sine iniuria sociorum percipere possitis:nihil detraho. Magistratibus tantundem detur in cellam:quantum semper datum est.quod præterea Verres imperat: id si facere non possunt:recusent:si possunt:populi Ro. potius hoc sit uectigal,quàm præda prætoris.deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua,& ferenda:populo Ro.Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs,ternos denarios: sibi habeat frumentum. Data tibi pecunia est Verres,una,qua frumentum tibi emeres in cellam: altera, qua frumentum emeres à ciuitatibus:quod Romam mitteres. tibi datam pecuniam domi retines:& præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers.fac idem in eo frumento,quod ad populum Ro.pertinet:exige eadem æstimatione pecuniam à ciuitatibus:et refer quam accepisti.tum refertius erit ærarium populi Ro. quàm unquam fuit. At enim istam rem in publico frumento Sicilia non ferret: hāc rem in meo frumento tulit.proinde quasi aut æquior sit ista æstimatio in tuo,quàm in populi Ro. commodo: aut ea res,quam ego dico,& ea,quam tu fecisti,inter se genere iniuriæ,non magnitudine pecuniæ differat. Verum istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt,ut omnia remittantur:ut omnibus iniurijs,& calamitatibus,quas te prætore tulerunt: in posterum liberentur: istam se cellam,atque istam æstimationem negant ullo modo ferre posse. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn.Pompeium Cons.nuper homo disertissimus,& omni doctrina,& uirtute ornatissimus pro tota Sicilia de aratorum miserijs grauiter,ac copiose dixisse,ac deplorasse dicitur. Ex quibus hoc,ijs qui aderant (nam ma-

gio conuentu acta res est) indignissimum uidebatur: qua in re Senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisset: large liberaliterq; æstimasset: in ea re prædari prætorem: bonis euerti aratores: & id non modo fieri: sed ita fieri: quasi liceat: concessumq; sit. Quid ad hæc Hortensius? falsum esse crimen? hoc nunquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum crimini defensio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atq; in hac hominum libidine, &, ut adhuc habuit se status iudiciorum: etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuerit: sed ex eo, quod aliquis fecerit: id, quod reprehenditur, recte factum esse defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in hoc uno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quædam omnino in te singularia: quæ in nullum alium hominem dici, neq; conuenire possint: quædam tibi cum multis communia. ergo, ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiusmodi cætera: quæ forsitan alij quoq; etiam fecerint: illud, in quo te grauissime accusaui: quod ob iudicandam rem pecuniam accepisses: eadem ista ratione defendes? fecisse alios? ut ego assentiar orationi: defensionem tamen non probabo. potius enim te damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur: quàm te absoluto, alij quod audacissime fecerunt: recte fecisse existimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna deniq; iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra oceanum iam nullus est,

neq; tam longinquus, neq; tam reconditus: quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido, iniquitasq; peruaserit: sustinere iam populus Ro. omnium nationũ non uim, non arma, non bellum, sed luctum, lachrymas, querimonias non potest. in eiusmodi re, ac moribus, si is qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitijs tenebitur: alios eadem fecisse dicet: illi exẽpla non deerunt: Reip. salus deerit: si improborum exẽplis improbi, iudicio, ac periculo liberabuntur. placent uobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari quod restat: ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc à me opera consumitur? quid sedetis? cur nõ in media oratione mea consurgitis: atq; disceditis? Vultis autem istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte resecare? desinite dubitare, utrum sit utilius, propter multos improbos uni parcere: an unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere. tametsi quæ ista sunt exempla multorũ? nam cum in causa tanta: cum in crimine maximo dici à defensore cœptum est: factitatum esse aliqd: expectant ij qui audiunt exempla ex uetere memoria, & monumentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiqtatis: hæc plurimum solent & authoritatis habere ad probandũ, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lelios commemorabis? & eos fecisse idem dices? quamuis res non placeat: tamen contra hominum authoritatem pugnare non potero. an cum eos non poteris proferre: hos recentes Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt: & frumentum cellæ nomine imperauerunt. magna est hominum authoritas:

& tanta: ut etiam delicti suspicionem tegere possit: non habes ne ex his quidem hominibus qui nuper fuerunt: ullum authorem istius aestimationis. quo me igitur, aut ad quae exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uersati sunt in republica: cum & optimi mores erant: & hominum existimatio grauis habebatur: & iudicia seuera fiebant: ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? et in quos aliquid exempli populus Ro. statui putat oportere: ab ijs tu defensionis exempla quaeris? non fugio ne hos quidem mores: dum modo ex his ea quae probat populus Ro. exempla: non ea quae condemnat, sequamur. non circunspiciam: non quaeram foris: cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tanta authoritate sunt, tantis rebus gestis: ut in illo antiquorum, et clarissimorum hominum, de quibus antea dixi: numero reponantur. exẽpla quaerimus: & ea non antiqua. modo uterq; horum exercitum habuit. quaere Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant: quid fecerint. Ita ne uero? Q. Catulus frumento est usus: pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cum praeesset: & ista ratione innumerabilem pecuniam facere posset: non statuit sibi quicquam licere: quod non patrem suum, non auum Q. Metellum facere uidisset: C. Verres reperietur: qui quod expediat: id licere dicat? quod nemo improbus fecerit: id aliorum exemplo se fecisse defendat? At in Sicilia factitatum est. quae est ista conditio Siciliae? cur, quae optimo iure propter uetustatem, fidelitatem, propinquitatem eẽ debet: huic praecipua lex iniuriae definitur? sed in ista ipsa Sicilia, non quaeram exemplum foris: hoc ipso ex consilio utar exemplis: C. Marcelle te apello. Siciliae pro-

uinciæ, cum esses pro Consule: præfuisti. nunquæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neq; ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atq; consilia summa laude digna: quibus illam tu prouinciam afflictam, & perditam erexisti: atq; recreasti. nam hoc de cella ante Lepidus quidē fecerat: cui tu successisti. Quæ sunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ? si hoc crimen nonmodo Marcelli facto, sed ne Lepidi quidem potes defendere. An me ad M. Antonij æstimationem frumenti, exactionemq́; pecuniæ reuocaturus es? ita inquit: ad M. Antonij. hoc enim mihi significasse, & annuisse uisus est. ex omnibus ne igitur populi romani prætoribus, Consulibus, imperatoribus, M. Antonium delegisti? & eius unum improbissimum factum, quod imitarere? & hic utrum mihi difficile est dicere? an his existimare? ita se in isto infinito imperio M. Antonium gessisse: ut multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbissima uoluisse Antonium imitari: quàm se possit defendere, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse. homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quispiā, proferre solent: sed quid probarint. Antonium, cum multa contra sociorū salutem, multa contra uoluntatem prouinciarum, & faceret: & cogitaret: in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppressit. tu mihi quasi eius omnia facta, atque consilia Senatus, populiq́; romani iudices comprobarint: ita Antonij exemplo istius audaciam defendis. At idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus: si eodē consilio fecerit. nā genus æstimationis ipsum, à me nunquam est reprehensum. sed eius æquitas, aratorum commodo, & uoluntate perpenditur. non potest re

prehendi ulla æstimatio: quæ aratori nonmodo incommoda non est: sed etiam grata est. Sacerdos ut in prouinciam uenit: frumentum in cellam imperauit. cum esset ante nouum tritici mod. HS XV: petiuerunt ab eo ciuitates ut æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quàm annona. nã æstimauit denarijs III. uides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem, in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? Eodẽ tempore Antonius III denarijs æstimauit post messem, summa in uilitate: cum aratores frumentum dare gratis malebant: & aiebat, se tantidem æstimasse, quanti sacerdotem: neq; mentiebatur: sed eadem ista æstimatione alter subleuarat aratores: alter euerterat. quod nisi omnis frumenti ratio, ex temporibus esset, & annona, non ex numero, neque ex summa consideranda: nunquam tam grati hi sesquimodij Q. Hortensi fuissent: quos tu cum ad mensuræ tam exiguã rationem, populo Ro. in capita descripsisses: gratissimum omnibus fecisti. caritas enim annonæ faciebat: ut istuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. Idem istuc si in uilitate, populo Ro. largiri uoluisses: derisum tuum beneficium esset, atque contemptum. Noli igitur dicere istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neq; simili fecit anno. dicito potius, quoniam habes authorem idoneum: quod Antonius uno aduentu, & uix menstruis cibarijs fecerit: id istum per triennium fecisse: & istius innocentiã M. Antonij facto, atq; authoritate defendito. Nã de Sex. quidem Peduceo fortissimo, atq; innocentissimo uiro qd dicitis? de quo quis unquam arator questus est? aut qs non ad hoc tempus innocentissimam omnium diligen-

tissimamq; praeturam illius hominis existimauit? Biennio prouinciam obtinuit: cum alter annus in uilitate, alter in summa caritate fuerit: num aut in uilitate nummum arator quisquam dedit? aut in caritate de aestimatione frumenti quaestus est? At uberiora cibaria facta sunt caritate. credo: neq; id est nouum, neq; reprehendē dum. modo C. Sentiū uidimus hominem uetere illa, ac singulari innocentia praeditum, propter caritatem frumenti, quae fuerat in Macedonia: permagnam ex cibarijs pecuniam deportare. quamobrem non ego inuideo tuis commodis: si qua ad te lege uenerunt: iniuriā queror: improbitatem arguo: auariciam in crimen, et in iudicium uoco. Quod si suspiciones injicere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego istam defensionem uestram pertimescam: sed me omnium prouinciarum defensorem esse profitebor. Etenim hoc dico: & magna uoce dico: ubicunq; hoc factum est: improbe factum est: quicunq; hoc fecit: supplicio dignus est. nam per deos immortales uidete Iudices: & prospicite animis quid futurum sit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus ista ratione cellae nomine coegerunt (omnino ego neminem uideo, praeter istum. sed do hoc uobis: & concedo, esse multos) in hoc homine rem adductam in iudicium uidetis. quid facere potestis? utrum cum iudices sitis de pecunia capta, conciliata: tantam pecuniā captam negligere? an cum lex sociorum causa rogata sit: sociorum querimonias non audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite praeterita: si uultis: sed ne reliquas spes turbetis: atq; omnes prouincias euertatis: id prouidete: ne auariciae, quae antehac occultis itineribus, atque

angustijs uti solebat: authoritate uestra uiã patefaciatis illustrẽ, atq; latam. nã si hoc probatis: et si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit: posthac nemo nisi stultissimus non faciet. improbi sunt: qui pecunias contra leges cogunt: stulti: qui quod licere iudicatum est: prætermittunt. Deinde Iudices uidete: quàm infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, denos deniq;, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primum iniuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius: qui non sit deferendus? & in quo primum æstimationis iniquitas, atq; improbitas reprehẽdatur? non enim à uobis summa, sed genus æstimationis est comprobatum: neq; hoc potestis iudicare: ternis denarijs æstimare licere. ubi enim semel ab annonæ ratione, et ab aratorum uoluntate res ad prætoris libidinem translata est: non est iam in lege, atque in officio, sed in uoluntate hominum, atq; audacia positus modus æstimandi. Quapropter si uos semel in iudicando finem æquitatis, & legis transieritis: scitote uos nullum cæteris in æstimando finem improbitati, & auariciæ reliquisse. uidete igitur quàm multa simul à uobis postulentur. absoluite eum: qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria cœpisse. non satis. sunt alij quoque complures: qui idem fecerint. absoluite etiam illos, si qui sunt: ut uno iudicio quàplurimos impios liberetis. ne id quidem satis est. facite, ut cæteris posthac idem liceat. licebit. at hoc parum est. permittite, ut liceat: quàm quisq; uelit, tanti æstimabit. Videtis iam profecto Iudices hac æstimatione

à uobis comprobata, neq; modum post hac auaritiæ cuiusquam, neq; pœnam improbitatis futuram. Quas ob res quid agis Hortensi? consul es designatus: prouinciam sortitus es: de æstimatione cum dices frumenti: sic te audiemus: quasi id quod ab isto recte factum esse defendes: te facturum profiteare: & quasi quod isti licitum esse dices: uehementer cupias tibi licere. atqui si id licebit: nihil est, quod putetis quenquam post hac commissurum: ut de pecunijs repetundis condemnari possit. quantam enim quisq; concupierit pecuniam: tantam licebit per cellæ nomen æstimationis magnitudine consequatur. At enim est quiddam: quod etiam si palàm in defendendo non dicit Hortensius: tamen ita dicit: ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum Senatorium: pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent: qui in prouincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrentur. præclaros uiros existimas iudices nos habere: quos alienis peccatis concessuros putes: quo facilius ipsos peccare liceat. Ergo id uolumus populum romanum, id prouincias, id socios, nationesq; exteras existimare? si Senatores iudicent: hoc certe unum genus infinitæ pecuniæ per summam iniuriam cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contra illum prætorem dicere: qui quotidie templum tenet: qui Remp. sistere negat posse: ni ad equestrem ordinem iudicia referantur? quod si ille hoc unũ agitare cœperit: esse aliquod genus cogendæ pecuniæ, senatorum commune, & iam propè concessum ordini: quo genere ab socijs maxima pecunia per summam iniuriam auferatur: neq; illud modo Senatorijs iudicijs reprehendi posse: idq; dum equester ordo iudicaret: nunquam esse commissum:

quis obstet? quis erit tam cupidus uestri? tam fautor ordinis? qui de transferendis iudicijs possit recusare? Atq; utinam posset aliqua ratione hoc crimen, quamuis falsa, modo humana, atq; usitata defendere. minore periculo uestro, minore periculo prouinciarum omnium, iudicaretis. negaret hic aestimatione se usum. uos id credidisse homini, non factum comprobasse uideremini. nullo modo negare potest: urgetur tota Sicilia: nemo est ex tanto numero aratorum: à quo pecunia cellae nomine non sit exacta. uellem etiam hoc posset dicere: nihil ad se istam rationem pertinere: per quaestores rem frumentariam esse administratam. ne id quidem ei licet dicere: propterea quod ipsius literae recitantur ad ciuitates de ternis denarijs missae. quae est igitur defensio? feci quod arguis: coegi pecunias maximas cellae nomine. sed hoc mihi licuit: uobis, si prospicitis: licebit. periculosum prouincijs, genus iniuriae confirmari iudicio. perniciosum nostro ordini, populum ro. existimare, non posse eos homines, qui ipsi legibus teneantur: leges in iudicando religiose defendere. Atq; isto praetore Iudices non solum aestimandi frumenti modus non fuit: sed ne imperandi quidem. neq; enim id quod debebatur: sed quantum commodum fuit: imperauit. Summam faciam uobis ex publicis literis, & testimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto Iudices amplius istum, quàm quantum ei in cellam sumere licitum sit: ciuitatibus imperasse. Quid ad hanc impudentiam addi potest? si & aestimauit tanti: ut homines ferre non possent? & tanto plusquam erat ei concessum legibus, imperauit? Quapropter cognita tota re frumentaria Iudices, iam facillime perspicere

potestis, amissam esse populo Ro. Siciliam fructuosissimam, atq; opportunissimam prouinciam: nisi eam uos istius damnatione recuperatis. quid est enim Sicilia? si ei agri cultionem sustuleris? & si aratorum numerum, ac nomen extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui? quod non ad miseros aratores isto praetore per summam iniuriam ignominiamq; peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent: uix ipsis decumae relictae sunt: cum pecunia deberetur: soluta non est: cum optima aestimatione Senatus frumentum eos in cellam dare uoluisset: etiam instrumenta agrorum uendere coacti sunt. dixi iam antea Iudices: ut has omnes iniurias tollatis: tamen ipsam rationem arandi spe magis, & iucunditate quadam, quàm fructu, atq; emolumento teneri. etenim ad incertum casum, & euentum, certus quot annis labor, & certus sumptus impenditur. annona porrò precium, nisi in calamitate fructuum non habet. si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit: consequitur uilitas in uendendis: ut aut male uendendum intelligas: si processit: aut male praeceptos fructus: si recte licet uendere. Totae autem res rusticae eiusmodi sunt: ut eas non ratio, neq; labor, sed res incertissimae uenti, tempestatesq; moderentur. Hinc cum unae decumae lege, & conditione trahantur: alterae nouis institutis, propter annonae rationem imperentur: ematur praeterea frumentum quot annis publice: postremo etiam in cellam magistratibus, & legatis imperetur: quid, aut quantum praeterea est? quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum? aut in ipsis fructibus solutum? Quod si haec feruntur omnia: si uobis potius, ac populo roma-

no, quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiunt: etiam ne hæc noua debent edicta, & imperia prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne in cellam, cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs contumelijsq; perferre? Itaque hæc Iudices, quæ pati nullo modo potuerunt: non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quicquam aliud agitur hoc iudicio, nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, Coloni populi Ro. atq; aratores, uestra seueritate, et diligentia, me duce, atq; authore, in agros, atq; in sedes suas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI. ORATIO IX.

u ENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat: studium: ut amici eius: morbum, & insaniam: ut Siculi: latrocinium. ego quo nomine appellem, nescio: rem uobis proponam: uos eam suo nominis pondere penditote. genus ipsum prius cognoscite Iudices: deinde fortasse non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut deliacum fuisse: nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse: aut quicquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum eburneum: nego ullam picturam, neq; in tabulis, neq; textilem fuisse: quin quæsierit: inspexerit: quot placitum sit: abstulerit. magnum uideor dicere. attendite etiam quemadmodum dicam. non enim uerbi, neq; criminis causa augendi complector omnia: cum dico nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse: latine me scitote, non accusatorie loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem romanum denique istum, quod oculos, animumq; accenderit: neq; priuati, neq; publici, neq; profani, neq; sacri, tota in Sicilia reliquisse. Vnde igitur potius incipiam? quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atq;

in delicijs fuit? aut ex quo potius numero? quàm ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt: qui accusant: qui persequuntur: cum apud tuos Mamertinos inueniare improbissima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus (omnes hoc mihi facile concedent, qui Messanam accesserunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus. huius domus est uel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeq; perhospitalis. Ea domus ante aduentum istius sic ornata fuit: ut urbi quoq; esset ornamento. nam ipsa Messana, quæ situ, menibus, portuq; ornata sit: ab his rebus, quibus iste delectatur: sanè uacua, atq; nuda est. Erat apud Heium sacrarium cum magna dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquũ: in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, summa nobilitate: quæ nonmodo istum hominem ingeniosum, atq; intelligentem: uerum etiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat: delectare possent: unũ Cupidinis marmoreum, Praxitelis (nimirum didici etiam, dũ in istum inquiro: artificum nomina) idẽ opinor artifex eiusdẽmodi Cupidinem fecit illũ: qui est Thespijs: propter quem Thespiæ uisuntur: nam alia uisendi causa nulla est. Itaq; ille L. Mummius cum Thespiade quæ ad ædem felicitatis sunt, cæteraq; profana ex illo oppido signa tolleret: hunc marmoreum Cupidinem, quod erat consecratus: non attigit. uerum ut ad illud sacrarium redeam: signum erat hoc, quod dico Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur esse Myronis, ut opinor: & certe. item ante hosce deos erant tabulæ: quæ ciuis sacrarij religionem

gionem significare possent. erant ænea præterea duo signa non maxima, uerum eximia uenustate, uirginali habitu, atq; uestitu: quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium uirginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ uocabantur. sed earum artificem quem nam? recte admones. Policletum esse dicebant. Messanam ut quisq; nostrum uenerat, hæc uisere solebat: omnibus hæc ad uisendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius ædilitatem magnificentissimam scimus fuisse: usus est hoc cupidine tam diu: dum forum dijs immortalibus, populoq; Ro. habuit ornatum: & cum esset hospes Heiorum, Mamertini autem populi patronus: ut illis benignis usus est ad commodandũ: sic ipse diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles eiusmodi Iudices: &, quid dico nuper? immo uero modo, ac planè pauloante, uidimus: qui forum ac basilicas non spolijs prouinciarum, sed ornamentis amicorum, commodis hospitum, non furtis nocentium, ornarent: q tamen signa, atq; ornamenta sua cuiq; reddebant: non ablata ex urbibus sociorum quatridui causa per simulationem ædilitatis, domum deinde, atq; ad suas uillas auferebant. Hæc omnia, quæ dixi, signa Iudices ab Heio de sacrario Verres abstulit: nullum inquam horum reliquit, neq; aliud ullũ tamen, præter unum peruetus ligneum, bonam fortunam. ut opinor, eam iste domi suæ habere noluit. Pro deũ hominumq; fidẽ, quid hoc est? quæ hæc causa? quæ hæc impudentia est? quæ dico signa, antequam abs te sublata sunt, nemo Messanam cum imperio uenit: quin uiderit. tot Prætores, tot Consules in Sicilia, tum in pace, tum etiam in bello fue-

runt: tot homines cuiusq; modi, non loquor de integris, innocentibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam uehemens, tam potens, tam nobilis, uisus est: qui ex illo sacrario quicquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod ubiq; erit pulcherrimum auferet? nihil habere praeterea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas, domus istius una capiet? icirco nemo superiorum attigit: ut iste tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit: ut C. Verres posset auferre? At non requirebat ille cupido lenonis domum, ac meretriciam disciplinam: facile illo sacrario patrio contínebatur: Heio se à maioribus relictum esse sciebat. an haereditatem sacrorũ non quaerebat? meretricias haeredẽ quaerebat? Sed qd ego tam uehementer inuehor? uerbo iã uno repellar. emi inquit. O' dij immortales praeclaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus: qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas, coemeret: nihil cuiquã relinqueret. haec enim mihi ad omnia defensio patefieri uidetur: emisse. Primũ, si id, quod uis, tibi ego concedam: ut emeris: quoniam in toto hoc genere hac una defensione usurus es: quaero cuiusmodi tu iudicia Romae putaris esse? si tibi hoc quenquam concessurum putasti? te in Praetura, atq; imperio, tot res, tam preciosas, omnes deniq; res, quae alicuius precij fuerint: tota ex prouincia coemisse. uidete maiorum diligentiam: qui nihil dum etiam istiusmodi suspicabantur: ueruntamen ea, quae paruis in rebus accidere poterant: prouidebãt. neminem, qui cum potestate, aut legatione in prouinciam esset profectus: tam amentem fore putarunt: ut emeret argentum. dabatur enim de publico. ut uestem. pre

bebatur enim legibus. mancipium putauerunt. quo & omnes utimur: & non prebetur à populo. sanxerunt nequis emeret mancipium: nisi in demortui locum. siquis Romæ esset demortuus? immo siquis ibidem. non enim te instruere domum tuam uoluerunt in prouincia: sed illum usum prouinciæ supplere. quæ fuit causa? cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? hæc Iudices: quod putabant ereptionem esse, non emptionem: cum uenditori suo arbitratu uendere nõ liceret. in prouincijs intelligebant, si is, qui esset cum imperio, ac potestate: quod apud quenq; esset, emere uellet: idq; liceret: fore, uti quod quisq; uellet, siue esset uenale: siue non esset: quanti uellet, auferret. dicet aliquis: noli isto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede ut impune emerit: modo ut bona ratione emerit: nihil ab inuito: nihil per iniuriam. sic agam. si quid uenale habuit Heius: si id quanti æstimabat: tanti uendidit: desino quærere cur emeres. quid igitur nobis faciundum est? num argumentis utendum in re eiusmodi? quærendum est credo, Heius iste num æs alienum habuerit? num auctionem fecerit? si fecit: num tanta difficultas eum rei nummariæ tenuerit? tanta egestas, tanta uis oppresserit? ut sacrariũ suum spoliaret? ut deos patrios uenderet? At hominem uideo auctionem fecisse nullam: uendidisse præter fructus suos nihil unquam: nõmodo in ære alieno nullo, sed in suis nummis multos esse: ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent: uenditurum non fuisse. quid si magnitudine pecuniæ persuasum est ei? uerisimile non

est: ut ille homo tam locuples, tam honestus, religioni suæ, monumentisq; maiorum pecuniam anteponeret. sunt ista: ueruntamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab institutis suis magnitudine pecuniæ. uideamus quanta ista pecunia fuit: quæ potuerit Heium hominem maxime locupletem, minime auarum, ab humanitate, et pietate, ab religione deducere. Ita iussisti opinor ipsum in tabulas referre: hæc omnia signa Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri uendita sint. Recita ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artificum, quæ isti ad cœlum ferunt: Verris æstimatione sic concedisse. cupidinem Praxitelis HS M D C. profecto hinc natum est: malo emere: quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu ista permagno æstimas? ego uero ad meam rationem, usumq; meum non æstimo. ueruntamen à uobis ita arbitror spectari oportere: quanti hæc eorum iudicio, qui studiosi sunt harum rerum: æstimentur: quanti uenire soleant: quanti hæc ipsa, si palàm libereq; uenirent: uenire possent: deniq; ipse Verres quanti æstimet. nunquam enim si denarijs quadringentis cupidinem illũ putasset: commisisset, ut propter eum in sermonem hominum, atq; in tantam uituperationem ueniret. quis uestrum igitur nescit, quanti hæc æstimentur? in auctione signum æneum non magnum HS CXX millibus uenire non uidimus? quid si uelim nominare homines: qui aut non minoris, aut etiã pluris emerent: non'ne possum? etenim qui modus est in his rebus cupiditatis: idem est æstimationis. difficile est enim finem facere precio: nisi libidini feceris. Video igitur Heium, neq; uoluntate, neq; difficultate aliqua temporis, neq; magnitudine pecuniæ adductum esse: ut hæc signa uenderet:

teq; ista simulatione emptionis, ui, metu, imperio, fascibus, ab homine eo, quem unà cum cæteris socijs non solum potestati tuæ, sed etiam fidei populus Ro. commisse rat: eripuisse: atq; abstulisse. Quid mihi tam optandum Iudices potest esse in hoc crimine: quàm ut hæc eadem dicat ipse Heius? nihil profecto. sed ne difficilia optemus. Heius est Mamertinus: Mamertina ciuitas istum publice communi consilio sola laudat: omnibus ipse cæteris Siculis odio est: ab his solis amatur. eius autem legationis, quæ ad istum laudandum missa est: Princeps est Heius. & enim est primus ciuitatis. ne forte, dum publicis mandatis seruiat: de priuatis iniurijs reticeat. hæc cum scirem: & cogitarem: commisi tamen me Iudices Heio: produxi eum prima actione: neque id tamen ullo periculo feci. quid enim poterat Heius respondere: si esset improbus? si sui dissimilis? signa illa domi suæ esse? non apud Verrem? qui poterat quicquam eiusmodi dicere? ut homo turpissimus esset: impudentissimeq; mentiretur: hoc diceret: illa se habuisse uenalia: eaq; sese quanti uoluerit uendidisse. Homo domi suæ nobilissimus, qui uos de religione sua, ac dignitate uere existimare maxime uellet: primo dixit se istum publice laudare: quod sibi ita mandatum esset: deinde neq; se habuisse illa uenalia: neq; ulla conditione, si utrum uellet: liceret: adduci unquam potuisse, ut uenderet illa: quæ in sacrario fuissent à maioribus suis relicta, & tradita. Quid sedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinensi, ab Halesina, Tindaritana, Aetnensi, Agyrinensi cæterisq; Siciliæ ciuitatibus circũueniri, atq; opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere solebas, Messana circumuenit: tua inquam Messa-

na tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum, ac furtorũ receptrix. adest enim uir amplissimus eius ciuitatis, legatus huiusce iudicij causa domo missus, princeps laudationis tuæ, qui te publicæ laudat: id enim mandatum, atq; imperatum est: tametsi rogatus de Cybea tenetis memoria quid responderit: ædificatam publicis operis publicæ coactis: eiq; ædificandæ publicæ Mamertinum Senatorem præfuisse. Idem ad uos priuatim iudices confugit: utitur hac lege, qua iudicium est: communi arce sociorum. tametsi lex est de pecunijs repetundis: ille se negat pecuniam repetere: quam ereptam non tantopere desiderat: sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios reposcit. Ecqui pudor est? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitasti apud Heium Messanæ: res illum diuinas apud eos deos in suo sacrario propè quotidie facere uidisti. non mouetur pecunia: deniq; quæ ornamenti causa fuerunt: non requirit: habe Canephoras: deorum simulachra restitue. quæ quia dixit: quia tempore dato modeste apud uos socius, amicusq; populi Ro. questus est: qa religioni suæ nõmodo in dijs patrijs repetundis, sed etiam in ipso iureiurando, ac testimonio proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanam de legatis unum, illum ipsum, qui naui istius ædificandæ publicæ præfuit: qui à Senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. Homo amentissime quid putasti? te impetraturum? quãti is à ciuibus suis fieret: quanti authoritas eius haberetur: ignorabas? fac te impetrauisse: fac aliquid grauius in Heium statuisse Mamertinos: quantam putas authoritatem laudationis eorum futuram: si in eum quem constet uerum pro testimonio dixisse: pœnam constituerent?

tametsi quæ est ista laudatio? cum laudator interrogatus lædat necesse est. quid isti laudatores tui, non'ne testes mei sunt? Heius est laudator: læsit grauissime. producam cæteros: reticebunt, quæ poterunt, libenter: dicent quæ necesse erit, gratis. negent isti onerariam nauẽ maximam ædificatam esse Messanæ? negent ei naui faciundæ Senatorem Mamertinum publice præfuisse? utinam negent. sunt etiam cætera: quæ modo integra reseruare uolui: ut quamminimum dem illis temporis ad meditandum, confirmandumq; periuriũ. hæc tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines authoritate sua subleuent: qui te neq; debent adiuuare, si possent: neq; possunt, si uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, contumeliasq; imposuisti: quo in oppido multas familias in perpetuum infames tuis stupris, flagitijsq; fecisti. At publice commodasti. non sine magno quidem Reip. prouinciæq; Siciliæ detrimento. tritici modium LX millia empta populo Ro. dare debebant: et solebant. abs te solo remissum est. Resp. detrimentũ fecit: quod per te imperij ius una in ciuitate imminutum est. Siculi: q̃d hoc non de summa frumenti detractum est: sed translatum in Centuripinos, & Halesinos immunes populos: et hoc plus impositum: quàm ferre possent. nauem imperare ex fœdere debuisti: remisisti, in triennium. militem nullum unquam poposcisti per tot annos. fecisti item, uti prædones solent: qui cum communes hostes sint omnium: tamen aliquos sibi instituunt amicos: q̃bus nonmodo parcant: uerum etiam præda quos augeant: & eos maxime: qui habẽt oppidum opportuno loco: quo sæpe adeũdum sit nauibus, nonnunquam etiam necessario. Phaselis illa, quàm cœpit P. Seruilius: non fuerat urbs an-

te Cilicum, atq; prædonum. Lycij illam græci homines incolebant. sed quod erat eiusmodi loco, atq; ita proiecta in altum: ut & exeuntes e Cicilia prædones sæpe ad eam necessario deuenirent: & cum ex hisce se locis reciperent: eodem deferrentur: asciuerunt illud sibi oppidum piratæ, primo commercio: deinde etiam societate. Mamertina ciuitas improba antea non erat: etiam erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit: impedimenta retinuit. at cuius hominis? clarissimi, potentissimiq; qui tamen, cum consul fuisset: condemnatus est. Ita C. Cato duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli, et M. Catonis, P. Africani sororis filius: quo damnato, tum cum seuera iudicia fiebant: HS XVIII millibus lis æstimata est. Huic Mamertini irati non fuerunt: qui maiorem sumptum, quàm quanti Catonis lis æstimata est: in Timarchidis prandium sæpe fecerunt. Verum hæc ciuitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia undiq; deportabantur: apud istos relinquebantur: quod celari oportuerat: habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ volebat, in nauem clàm imponenda, occulte exportanda curabat: nauem deniq; maximam, quam onustam furtis in Italiam mitteret: apud istos faciendã, ædificandamq; curauit. pro hisce rebus, uacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerum deniq; omnium. per triennium soli nonmodo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert: his quidem temporibus in omni orbe terrarum, uacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. quod in conuiuium Sextum Cominium protrhai iussit: in quem Scyphum de manu iacere conatus est: quem obtorta gula

dē conuiuio in uincula, atq; in tenebras abripi iussit: hinc illa crux: in quam ciuē Ro. iste multis inspectantibus sustulit: quam non ausus est usquam defigere, nisi apud eos: quibus cum omnia scelera sua, ac latrocinia communicasset. laudatum etiam uos quenquam uenire audetis? qua authoritate? utrum quam apud Senatorium ordinem? an quam apud populum Ro. habere debetis? ecquæ ciuitas est? nonmodo in prouinciis nostris, uerum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara? rex deniq; ecquis est? qui Senatorem populi Ro. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini solum habetur: sed primum populo romano: cuius beneficio nos in hūc ordinem uenimus: deinde ordinis authoritati: quæ nisi grauis erit apud socios: in exteras nationes ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice nō inuitauerunt. me cū dico: leue est. Senatorem populi Ro. si non inuitauerunt: honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini. nā ipsi Tullio patebat domus locupletissima, & amplissima Cn. Pompei Basilisci: quo, etiā si esset inuitatus à uobis: tamen diuertisset. erat etiam, Percenniorum, qui nunc item Pompei sunt: domus honestissima: qua L. frater meus, summa illorum uoluntate diuertit. Senator populi Ro. quod in uobis fuit, in uestro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam commisit. amicum enim nostrum in iudicium uocabas. tu quid ego priuatim negocij geram, interpretabere, in minuendo honore Senatorio? uerū hæc tum queremur: si quid de uobis per eum ordinem agetur: qui ordo à uobis adhuc solus contemptus est. in populi Ro. quidem conspectum, quo ore uos commisi-

ſtis? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis Ro.
ſanguine redundat: quæ fixa eſt ad portum, urbemq;
ueſtram: reuelliſtis: neq; in profundum abieciſtis: locumq;
illum omnem expiaſtis: quam Romam, atq; in horũ con
uentum adiretis? in Mamertinorum ſolo ef fœderato, atq;
pacto monumentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt.
ueſtra ne urbs electa eſt? ad quam cum adirent ex Ita
lia: crucem ciuis romani prius, quàm quenquam ami-
cum uiderent populi romani: quàm uos Rheginis, quorũ
ciuitati inuidetis: item incolis ueſtris, ciuibus Ro. oſtende
re ſoletis: quominus ſibi arrogent: minusq; uos deſpi-
ciant: cum uideant ius ciuitatis, illo ſupplicio eſſe macta
tum, Verum hæc emiſſe te dicas. quid illa Attali=
ca, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata
emere oblitus es? licuit eodem modo, ut ſigna. quid enim
actum eſt? an literis pepercisti? uerum hominem amen
tem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de ar=
mario, quàm quod de ſacrario eſſet ablatum. at quomo=
do abſtulit? non poſſum dicere planius: quàm ipſe apud
uos dixit Heius. cum quæſiſſem: nunquid aliud de bonis
eius perueniſſet ad Verrem? reſpondit iſtum ad ſe miſiſ=
ſe: ut ſibi mitteret agrigentum peripetaſmata. quæſiui an
miſiſſet? reſpondit id quod neceſſe erat: ſcilicet dicto au-
dientem fuiſſe prætoris: miſiſſe. rogaui perueniſſent ne Agri
gentum? dixit, perueniſſe. quemadmodum reuertiſſent?
negauit adhuc reuertiſſe. riſus populi, atq; admurmura=
tio omnium facta eſt. Hic tibi in mentem non uenit: iu-
bere ut hæc quoq; referret HS D ſe tibi uendidiſſe. me-
tuiſti ne æs alienum tibi creſceret: ſi HS VI millibus
D tibi conſtarent ea: quæ tu facile poſſes uendere HS
CC millibus. fuit tanti mihi crede: haberes quod de-

fenderes: nemo quæreret quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse: facile cui uelles tuam causam, & factum probares. nunc de Peripetasmatis quemadmodum te expedias non habes. Quid? à Philarcho Centuripino homine locuplete, ac nobili Phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicuntur: utrum tandem abstulisti? an emisti? Siciliæ quidem cum essem: sic à Cēturipinis, sic à cæteris audiebam: non enim parum res erat clara. tum te has phaleras à Philarcho Centuripino abstulisse dicebant: quàm alias item nobiles, ab Aristo Panormitano, q̃ tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim si Philarchus uendidisset: non ei, posteaquàm reus factus es: redditurum te promisisses. quod quia uidisti plures scire: cogitasti si ei reddidisses: te minus inuidiæ habiturum: rem nihilominus testatam futuram: non reddidisti. dixit Philarchus pro testimonio: se, quod nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, studium: cupisse te celasse de Phaleris: cum abs te appellatus esset: negasse habere sese: apud alium quoq; eas habuisse depositas: ne qua iuenirentur: tuā tantum fuisse sagacitatē: ut eas p illū ipsum inspiceres, ubi erant depositæ: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito ablatas Phaleras gratis. Iam ut hæc omnia reperire, ac pscrutari solitus sit Iudices, est operepreciū cognoscere. Cybiratæ sunt fratres quidā, Tleopolemus, et Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse: alterum esse pictorem. hosce opinor Cybiræ, cum in suspicionem uenissent suis ciuibus, fanum expilasse Apollinis: ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugisse. quod Verrem artificij sui cupidum cognouerant tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis: Cybirá cum ina

nibus syngraphis uenerat: domo profugientes ad eum se exules, cum iste esset in Asia: contulerunt. habuit secum eos ab illo tempore: & in legationis prædis, atq; furtis multum illorum opera, consilioq; usus est. hi sunt illi: quibus in tabulis retulit sese Q. Tadius dedisse iussu istius græcis pictoribus. Eos iam bene cognitos, et re probatos secum in Siciliã duxit. quo posteaquã uenerũt: mirandũ in modũ canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia: & peruestigabant: ut ubi quicquid esset: aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud p seruos, aliud per liberos, p amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quicquid illis placuerat: perdendum erat. nihil aliud optabant: quorum poscebatur argentum: nisi ut Hieroni & Tlepolemo displiceret. Vere mehercules hoc Iudices dicam. Memini Pamphilum Lilybetanum hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cum iste ab sese Hydriam Boeti manu factam, præclaro opere, & grandi pondere, per potestatem abstulisset: se sanè tristem, & conturbatum domum reuertisse: quod uas eiusmodi, quod sibi à matre, & maioribus esset relictum: quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitũ aduentum: à se esset ablatum. Cum sederẽ, inquit, domi tristis: accurrit Venerius: iubet me scyphos sigillatos ad prætorem statim afferre. permotus sum inquit: binos habebam: iubeo promi utrosq;: ne quid plus mali nasceretur: & mecum ad prætoris domum ferri. eò cum uenio: prætor quiescebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui simul ut me uiderunt: ubi sunt Pamphile inquiunt scyphi? ostendo tristis. laudant. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius esset precij: si etiam scyphi essent ablati.

tum illi, ubi me conturbatum uident: quid uis nobis dare, isti ne auferantur abs te? ne multa HS M me inquit dixi daturum. uocat interea Praetor: scyphos poscit. tum illos coepisse praetori dicere: putasse se, id quod audissent: alicuius precij scyphos esse Pamphili: luteum negocium esse: non dignum, quod in suo argento Verres haberet. ait ille idem sibi uideri. ita Pamphilus scyphos optimos aufert. Et mehercules ego antea, tametsi hoc nescio quid nugatorium sciebam esse, ista intelligere: tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquem sensum habere: quem scirem nulla in re quicquam simile hominis habere. tum primum intellexi ad eam rem istos fratres Cybiratas fuisse: ut iste in furando manibus suis, oculis illorum uteretur. At ita studiosus est huius praeclarae existimationis: ut putetur in hisce rebus intelligens esse: ut nuper (uidete hominis amentiam) posteaquam est comperendinatus: cum iam pro damnato, mortuoq; esset: ludis circensibus mane apud L. Sisennam uirum primarium, cum essent triclinia strata: argentumq; expositum in aedibus: cum pro dignitate L. Sisennae domus esset plena hominum honestorum: accesserit ad argentum: contemplari unumquodq; ociose, et considerare coeperit. mirari stulticiam alij: quod in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur: suspicionem augeret. alij amentiam: cui comperendinato, cum tam multi testes dixissent: quicquam illorum ueniret in mentē. pueri autem Sisennae, credo qui audiuissent, quae in istum testimonia essent dicta: oculos de isto nusquam deicere: neq; ab argento digitum discedere. Est boni iudicis, paruis ex rebus coniecturam facere uniuscuiusq; & cupiditatis, & incontinentiae. qui reus lege, & reus cō=

perendinatus,re,& opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu: quin L. Sisennæ argentum tractaret:& consideraret: hunc in prouincia prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum uti Lilybeum, unde digressa est: oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo Hydria ablata ē: Popillius cognomine. ab hoc abaci uasa omnia, ut exposita fuerant: abstulit. dicat se emisse. etenim hic propter magnitudinem furti sunt, ut opinor, litteræ factæ. iussit Timarchidem æstimare argentum, quomodo qui unquā tenuissime, in donatione histrionum æstimauit. tam etsi iamdudum erro: qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam:& quæram, utrum emeris:& quomodo, & quanti emeris: quod uerbo transigere possum. ede mihi scriptum, quid argenti in prouincia Sicilia pararis: unde quicq;, aut quanti emeris. quid fit? quanquam non debebam ego abs te has literas poscere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horū annorum aliquot confecisse. compone hoc quod postulo de argento: de reliquo uidero. nec scriptum habeo: nec possum edere. quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorum pulcherrimorum iam etiam ante præturam: multa ad uillas tuas posita: apud amicos multa deposita: multa alijs data: atq; donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici uellet: relictum: fingitur īproba defensio: prætorem omne id argentum coemisse: tamen id ipsum tabulis demonstrari non potest: si quas tabulas profers: in his, quæ habes, quomodo habeas, scriptum non est: horum autem

temporum, cum te plurimas res emisse dicas: tabulas omnino nullas proferas: nonne te, & prolatis, et non prolatis tabulis condemnari necesse est? Tu à M. Celio equite Ro. lectissimo adolescente, quae uoluisti uasa argentea Lilybei abstulisti: tu P. Cacurij próptissimi hominis, & experientis, & in primis gratiosi, suppellectilem omnem auferre non dubitasti: tu maximam, et pulcherrimã mensam citream à Q. Lutadio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis Ro. factus est: omnibus sciẽtibus Lilybei abstulisti. non tibi obijcio, quod hominem dignissimum tuis moribus, Appollonium Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A. Clodius uocatur: omni argento optime facto spoliasti: ac depeculatus es. taceo. non enim putat ille sibi iniuriam factam: propterea quod homini iam perdito, & collum in laqueum inserenti, subuenisti: cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta, cum illo partitus es. gaudeo etiam si quid ab illo abstulisti: & abs te nihil rectius factum esse dico. à Lisone uero Lilybetano primo homine, apud quem diuersatus es: Apollinis signum ablatum certe esse nó oportuit. at dices te emisse. scio: HS M. ita opinor. scio inquam. proferam literas: et tamen id factum non oportuit. à pupillo Heio, cui Marcellus tutor est: à quo pecuniam grandem eripueras: scaphia cum emblematis Lilybei utrum empta esse dicis? an confiteris erepta? sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo? quae tantummodo in furtis istius, & damnis eorum, à quibus auferebat: uersata esse uideantur? accipite si uultis Iudices rem eiusmodi: ut amentiam singularem, ut furorem iam non cupiditatem eius perspicere possitis. Melitensis Diodorus est: qui apud uos an-

tea testimonium dixit. is Lilybei multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, & apud eos, quo se contulit: propter uirtutem splendidus, & gratiosus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata: in his pocula duo quædam, quæ Heraclea nominantur, Mentoris manu summo artificio facta. quod ubi iste audiuit: sic cupiditate inflãmatus est, non solum inspiciundi, uerum etiam auferendi: ut Diodorum ad se uocaret: ac posceret. ille, qui illa non inuitus haberet: respondit se Lilybei non habere: Melitæ apud quendam propinquum suum reliquisse. tum iste continuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdam Melitenses: ut ea uasa perquirant: rogat Diodorum, ut ad illum suum propinquum det literas. nihil ei longius uidebatur: q̃ dum illud uideret argentum. Diodorus homo frugi, ac diligens, qui sua seruare uellet: propinquo suo scribit: ut ijs, qui à Verre uenissent: responderet: illud argentum se paucis illis diebus misisse Lilybeum. ipse interea recedit. abesse ab domo paulisper maluit: quàm præsens illud optime factum argentum amittere. Quod ubi audiuit iste: usq; eò est commotus: ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere uideretur: quia non potuerat argentum eripere. ipse à Diodoro erepta sibi uasa optime facta dicebat: minitari absenti Diodoro: uociferare palàm: lachrymas interdum uix tenere. Eriphylã accepimus in fabulis ea cupiditate: ut, cum uidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis: pulchritudine eius incensa salutem uiri proderet. Similis istius cupiditas: hoc etiam acrior, atq; insanior: quod illa cupiebat id, quod uiderat: huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota

prouincia

prouincia iubet. ille ex Sicilia castra iam mouerat: & uasa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret: hanc excogitauit rationem: si hæc ratio potius, quàm amentia nominanda est. apponit de suis comitibus quendam: qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum uelle facere. primo mirum omnibus uideri, Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni nonmodo facinore, uerum minimi errati suspicione remotissimum. deinde esse perspicuum: fieri omnia illa, propter argentum. iste non dubitat, iubere nomen deferri. & tum primum oipnor istum absentis nomen recepisse. reclamat Sicilia tota: propter cœlati argenti cupiditatem, reos fieri rerum capitalium: neque solum præsentes reos fieri, sed etiam absentes. Diodorus Romæ sordidatus circum patronos, atq; hospites cursare: rem omnibus narrare. literæ mittuntur isti à patre uehemẽtes: ab amicis item: uideret quid ageret: de Diodoro quo progrederetur: rem claram esse: & inuidiosam: insanire hominem: periturum hoc uno crimine: nisi cauisset. iste etiam tum patrem, si non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum se satis instruxerat: primus annus erat prouinciæ: non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. itaq; furor eius paululum non pudore, sed metu, ac timore repressus est. condemnare Diododorum non audet: absentem de reis eximit. Diodorus interea prætore isto propè triennium prouincia, domóq; caruit. cæteri nonsolum Siculi, sed etiam ciues Ro. hoc statuerant: quoniam iste tantum cupiditate progrederetur: nihil esse: quod quisquam putaret se, quod isti paulo magis placeret: conseruare, aut domi retinere posse. postea uero quàm intellexerunt: isti uirum for-

tem, quem summe prouincia expectabat: Q. Arrium non succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neq; tam reconditum posse habere: quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumq; esset. Tum iste ab Equite Ro. splendido, & gratioso Cn. Calidio, cuius filium sciebat Senatorem populi Ro. & iudicem esse: equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant: aufert. imprudens huc incidi Iudices. emit enim: non abstulit. nollem dixisse. iactabit se: & his equitabit equuleis. emi: pecuniam solui. credo, etiam tabulae proferentur. est tanti. cedo tabulas. dilue sane crimen hoc Calidianum: dum ego tabulas aspicere possim. ueruntamen quid erat, quod Calidius Romae quereretur: se cũ tot annos in Sicilia negociaretur: abs te solo ita esse contemptum: ita despectum: ut etiam cum caeteris Siculis dispoliaretur: si emeras? quid erat, quod confirmabat: se abs te argentum esse petiturum: si tibi sua uoluntate uendiderat? tu porro posses facere ut Cn. Calidio non redderes? praesertim cum is L. Sisenna defensore tuo: tam familiariter uteretur? & cum caeteris familiaribus Sisennae reddidisses? Deniq; non opinor negaturum esse te, homini honesto, sed non gratiosiori quàm Cn. Calidius est: L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui qdem caeterorũ causam apud te difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmasses redditurum: posteaqnam Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse: finem reddendi fecisti: quod intellexisti te praeda de manibus amissa, testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio equiti Ro. per omnes praetores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copijs, cum magistratum, aut ali-

quem superiorem inuitasset:ornare,& apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac potestate fuerunt:nemo inuentus est tam amens:qui illud argentum tam præclarum,ac tam nobile eriperet:nemo tam audax:qui posceret:nemo tam impudens:qui postularet,ut uenderet. superbum est enim Iudices,& nõ ferendum: dicere prætorem in prouincia homini honesto,locupleti,splendido: uende mihi uasa celata. hoc est enim dicere:non es dignus tu, qui habeas:quæ tam bene facta sint:meæ dignitatis ista sunt. tu dignior Verres, quàm Calidius? qui,ut non conferam uitam,atq; existimationem tuam, cum illius:neq; enim est conferenda. hoc ipsum conferam: quo tu te superiorem fingis. quod HS LXXX millia diuisoribus, ut prætor renunciarere dedisti: trecenta accusatori: ne tibi odiosus esset: ea re contemnis Equestrem ordinem, ac despicis? ea re indignum tibi uisum est: quicquam, quod tibi placeret: Calidium potius habere, quàm te? Iactat se iãdudum de Calidio: narrat omnibus se emisse. num etiã de L. Papirio uiro primario,locuplete,honestoq; Equite Ro. thuribulum emisti? qui pro testimonio dixit: te, cum inspiciendum poposcisses: auulso emblemate remisisse: ut intelligatis,in homine intelligentiam esse,nõ auariciam: artificij cupidum,non argenti fuisse. nec solum in Papirio fuit hac abstinentia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus: quæcunq; in Sicilia fuerunt. incredibile est autem q̃ multa, & q̃ præclara fuerunt. Credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs: magna artificia fuisse in ea insula. nam domus erat ante istum prætorem nulla paulo locupletior: qua in domo hæc non essent: etiam si præterea nihil esset argenti: patella grãdis,cum

sigillis simulacris deorum, patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur: thuribulum. hæc autem omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc licæret suspicari: fuisse aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera: sed quibus multa fortuna ademisset: tamen apud eos remansisse ea, quæ religio retinuisset. dixi Iudices, multa fuisse ferè apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidem esse. quid hoc est? quod mõstrum? quod prodigium in prouinciam misimus? non'ne uobis id egisse uidetur? ut non unius libidinem, nõ suos oculos, sed omnium auarissimorum insanias, cum Romam reuertisset: expleret? qui simul atq; in oppidum quoppiam uenerat: immittebantur illi continuo Cybiratici canes: qui inuestigabant, & perscrutabantur omnia. si quod erat grande uas, & maius opus inuentum: læti auferebant. si minus eiusmodi quippiam uenari poterant: illa quidem certe pro lepusculis capiebantur: patellæ, pateræ, thuribula. Hic quos putatis fletus mulierum? quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quæ forsitan uobis paruæ esse uideantur. sed magnum & acerbum dolorem commouent: mulierculis præsertim: cum eripiuntur è manibus ea: quibus ad res diuinas uti consueuerunt: quæ à suis acceperunt: quæ in familia semper fuerunt. Hic nolite expectare dum ego hoc crimen agam hostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istum pateram abstulisse: à Thrasone item Tindaritano patellam: à Nymphodoro Agrigentino thuribulum. cum testes ex Sicilia dabo: quem uolet eligat: quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: nonmodo oppidũ nullum: nulla domus paulo locupletior expers huius iniuriæ reperietur. Qui cum in conuiuiũ uenisset: si quic-

quam cœlati aspexerat: manum abstinere Iudices non poterat. Cn. Pompeius est Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnam isti dabat apud uillam in Tindaritano. fecit quod Siculi non audebant. ille ciuis Ro. quod erat: impunius id se facturum putauit. apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia. iste continuo ut uidit: non dubitauit illud insigne penatium, hospitaliumq; deorum, ex hospitali mensa tollere. sed tamen, quod antea de istius abstinentia dixeram: sigillis auulsis reliquum argentũ sine ulla auaricia reddidit. Quid? Eupolemo Calactino homini nobili, Lucullorum hospiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo est: non idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purũ apposuerat: ne purus ipse relinqueretur: duo pocula non magna, ueruntamen cum Emblematis. hic quasi festiuũ Achroama ne sine corollario de conuiuio discederet: ibidem conuiuis inspectantibus Emblemata auellenda curauit. Neq; ego nunc istius facta omnia enumerare conor. neq; opus est: nec fieri ullo modo potest. tantummodo uniuscuiusq; de uaria improbitate generis indicia apud uos, & exempla profero. neq; enim ita se gessit in his rebus: tanquam rationem aliquando esset redditurus: sed prorsus ita: quasi aut reus nunquam esset futurus: aut quo plura abstulisset: eo minore periculo in iudicium esset uenturus. Qui hæc quæ dico iam, non occulte, non per amicos, atq; interpretes, sed palàm de loco superiore ageret, pro imperio, & potestate. Catinam cum uenisset, oppidũ locuples, honestum, copiosum: Dionysiarchum ad se Pardiorum hoc est summum magistratum uocari iubet. ei palàm imperat: ut omne argentum, quod apud quenq; esset Catinæ, conquirendum cu

raret: & ad se transferendum. Philarchum Centuripinum primum hominem genere, uirtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audistis? sibi istum negociū dedisse: atq; imperauisse: ut Centoripis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, omne argentum conquireret: et ad se comportari iuberet. Agyrio similiter istius imperio uasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis: Syracusas deportata sunt. Illa uero optima est: quod cum ad Haluntium uenisset Prætor laboriosus, & diligens: ipse in oppidum accedere noluit: quod erat difficili ascensu, atq; arduo: Artagathum Haluntinum, hominem non solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iussit. ei negocium dedit: ut quicquid Halunti esset argenti cœlati: aut siquid etiam Corinthiorum: ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. ascendit in oppidum Artagathus: homo nobilis, qui à suis & amari, & diligi uellet: ferebat grauiter, illam sibi ab isto prouinciam datam: nec quid faceret, habebat. pronunciat quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat summus. ipse enim tyrānus non discedebat longius: Artagathum, & argentum in lectica cubans, ad mare infra oppidum expectabat. quem concursum factum in oppido putatis? quem clamorem? quem porrò fletum mulierum? qui uiderent: equum troianum introductum, urbem captam esse, dicerent. efferri sine thecis uasa: extorqueri alia de manibus mulierum: effringi multorū fores: reuelli claustra. quid enim putatis? scuta siquando conquirūtur à priuatis in bello, ac tumultu: tamen homines inuiti dant: etsi ad salutem communem dari sentiunt: ne quem putetis sine maximo dolore argentum cœlatum domo, quod alter

eriperet: protulisse omnia deferuntur. Cybiratæ fratres uocantur: pauca improbant. quæ probarant, ijs crustæ, aut Emblemata detrahebantur. sic Haluntini excussis delicijs, cum argento puro domum reuerterunt. Quod unquam Iudices huiusce modi euerriculum in illa prouincia fuit? auertere aliquid de publico quam obscurissime per magistratum solebant. etiam aliquid de priuato nonnunquam occulte auferebant. et illi tamen condemnabantur. et si quæritis ut ipse de me detrahá: illos ego accusatores puto fuisse: qui huiusmodi hominum furta odore, aut aliquod leuiter presso uestigio, persequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre? quem in luto uolutatum totius corporis uestigijs inuenimus? permagnum est in eum dicere aliquid? qui præteriens, lecticæ paulisper deposita, non per præstigia, sed palàm per potestatem, uno imperio hostiatim totum oppidum compilarit. Attamen ut possit se dicere emisse: Artagatho imperat: ut aliquid illis, quorum argentum fuerat: nummorum dicis causa daret. inuenit Artagathus paucos q uellent accipere. his dedit. eos nummos tamen iste Artagatho non reddidit. uoluit Romæ petere Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit: sicut ipsum dicere audistis. atq; hac tota de re audistis Artagathi, & Lentuli testimonium. Et ne forte hominem existimetis hanc tantam uim Emblematum sine causa coaceruare uoluisse: uidete quanti uos, quanti existimationē populi romani, quanti leges, & iudicia, quanti testes siculos, negociatoresq; fecerit. posteaquam tantam multitudinem collegerat Emblematum: ut ne unum quidem cuiquam reliquisset: instituit officinam Syracusis in Regiá maximá, palàm artifices omnes, cælatores, ac uascularios conuo-

catri iubet: & ipse suos complures habebat. eò conducit magnam hominummultitudinẽ. menses octo continuos opus his non defuit: cum uas nullum fieret nisi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ uellerat: ita scite in aureis poculis illigabat: ita apte in scyphis aureis includebat: ut ea ad illam rẽ nata esse diceres. ipse tamen Prætor, qui sua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuisse: in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, & pallio. Hæc ego Iudices non auderem proferre: ni ererer ne forte plura de isto ab alijs in sermone, quàm à me in iudicio audisse uos diceretis. quis enim est, qui de hac officina, qui de uasis aureis, qui de istius pallio, pulla non audierit? quem uoles de conuẽtu Syracusanorum uirum bonum nominato. producam. nemo erit quin hoc se aut uidisse, aut audisse dicat. O' tempora: O' mores. nihil nimium uetus proferã. sunt uestrum aliquammulti: qui L. Pisonem cognouerunt, huius L. Pisonis, qui Prætor fuit: patrem. is cum esset in Hispania Prætor: qua in prouincia occisus est: nescio quo pacto dum armis exercetur: annulus aureus, quem habebat, fractus est, & comminutus. cum uellet sibi annulum facere: aurificem iussit uocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurum. hominem in foro sellam iubet ponere: & facere annulum omnibus præsentibus. Nimiũ fortasse dicet aliquis hunc diligentem. hactenus reprehẽdat siquis uolet: nihil amplius. uerum fuit ei concedendum: filius enim L. Pisonis erat eius: qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum est nunc de Verre me dicere: cum de Pisone frugi dixerim. ueruntamen quantum intersit: uidete. iste cum aliquot abacorum faceret uasa aurea: non

laborauit, quin nonmodo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret·ille in auri semuncia totam Hispaniam scire uoluit: unde prætori annulus fieret·nimirum ut hic nomen suum comprobauit: sic ille cognomen·nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi: aut oratione complecti·genera ipsa cupio breuiter attingere·ut hoc modo me commonuit Pisonis annulus: quod totum effluxerat·Quam multis istum putatis hominibus honestis, de digitis annulos aureos abstulisse? nunquam dubitauit: quotienscunq; alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est·incredibilem rem dicam, sed tam claram: ut ipsum negaturum nó arbitrer. Cum Valentio eius interpreti epistola Agrigenti allata esset: casu signum iste animaduertit in cretula: placuit ei: exquisiuit unde esset epistola: respondit Agrigento·iste literas ad quos solebat, misit: ut is annulus ad se primo quoq; tempore afferretur·ita literis istius patrisfamilias L. Titio cuidam, cui Ro. annulus de digito detractus est·Illa uero eius cupiditas incredibilis est·nam ut singula conclauia, quæ iste nonmodo Romæ, sed omnibus in uillis habet: tricenos lectos optime stratos cum cæteris ornamentis conuiuij quærerent: nimium multa comparare uideretur· nulla domus in Sicilia locuples fuit: ubi iste non textrinam instituerit· Mulier est Segestana perdiues, & nobilis Lamia nomine·per triennium isti plena domo telarum, stragulam uestem confecit, nihil Conchiliotinctum·Attalus homo pecuniosus nec uulgo Lilybei: Chritolaus Ennæ, Syracusis Aeschrio, Cleomenes, Theomnastus, Pelori Archonides, Megistus·uox me citius defecerit quàm nomina·ipse dabat purpuram tantum: amici opera·credo·iam enim non libet omnia cri-

minari. quasi uero hoc mihi non satis sit ad crimen: habuisse tam multum, quod daret: uoluisse deportare tam multa: hoc deniq; quod concedit: amicorum operis esse in huiusœmodi rebus usum. Iam uero lectos æratos, et candelabra ænea num cui præter istum Syracusis per triennium facta esse existimatis? emebat credo. sed tantum uos certiores Iudices facio: quid iste in prouincia prætor egerit: ne cui forte nimium negligens fuisse uideatur: neq; se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse, & ornasse. Venio nunc non iam ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem: sed ad eiusmodi facinus: in quo omnia nefaria contineri mihi, atq; inesse uideantur: in quo dij immortales uiolati: existimatio, atq; authoritas nominis populi romani imminuta: hospitium spoliatum, ac proditum: abalienati scelere istius à nobis omnes reges amicissimi, nationesq;: quæ in eorum regno, ac ditione sunt. Nã reges Syriæ regis Antiochi filios pueros scitis Romæ nuper fuisse: qui uenerant non propter Syriæ regnum. nam id sine controuersia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant. sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrem suã ptinere arbitrabãtur. hi postquã temporibus populi Ro. exclusi per Senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt: in Syriam in regnum patrium profecti sunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur: iter per Siciliam facere uoluit. itaq; isto prætore uenit Syracusas. Hic Verres hæreditatem sibi uenisse arbitratus est: quod in eius regnum, ac manus uenerat. iste, et audierat multa secum præclara habere: & suspicabatur. mittit homini munera satis large: hæc ad usum domesticum, uini, olei, quod uisum erat: etiam tritici, quod satis esset, de his decumis.

deinde ipsum Regem ad cœnam uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uasa argentea: nãq; hæc aurea nondum fecerat: omnibus curat rebus instructũ, et paratum sit conuiuium. quid multa? rex ita discessit: ut & istum diligenter ornatum, & se honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam deinde ipse Prætorem: exponit suas copias omnes: multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro, quæ ut mos est regius, & maxime in Syria, gemmis erant distincta clarissimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo: de qua credo satis idoneum, satis grauem testem Q. Minutium dicere audistis. Iste unumquodq; uas in manus sumere: laudare: mirari. Rex gaudere prætori satis iucundum, & gratum illud esse conuiuium. posteaquam inde discessum est: cogitare iste nihil aliud, q̃ id quod ipsa res declarauit: nisi quemadmodum Regem ex prouincia spoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uasa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait se suis cælatoribus uelle ostendere. Rex, qui istum non nosset: sine ulla suspicione, libentissime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum: uelle eam se diligentius considerare. ea quoq; ei mittitur. nunc reliquum Iudices attendite: de quo & uos audistis: et populus Ro. nõ nunc primum audiet: & in exteris nationibus ad ultimas terras peruagatum est. Candelabrum & gemmis clarissimis, & opera mirabili perfectum, Reges hi, quos dico, Romam cum attulissent: ut in Capitolio ponerẽt: quod nondum etiam perfectum templum offenderãt: neq; ponere, neq; uulgo ostendere, ac proferre uoluerũt:

ut & magnificentius uideretur: cum suo tempore in cel la Iouis optimi Maximi poneretur: & clarius: cum pul chritudo eius recens ad oculos hominum, atq; integra perueniret. statuerunt id secum in Syriam reportare: ut, cum audissent simulacrum Iouis optimi Maximi dedicatum: legatos mitterent: qui cum cæteris rebus il lud quoq; eximium, atq; pulcherrimum donum in Ca pitolium afferrent. Peruenit res ad istius aures nescio quomodo. nam Rex id cœlatum uoluerat: non quo quic quam metueret: aut suspicaretur: sed ut ne multi illud an te perciperent oculis: quàm populus romanus. iste petit à Rege: et eum pluribus uerbis rogat: uti ad se mittat: cu pere se dicit inspicere: neq; se alijs uidendi potestatem esse facturum. Antiochus qui animo & puerili esset, & regio: nihil de istius improbitate suspicatus est. impe rat suis ut in prætorium inuolutum quamocultissime deferrent. quo posteaquam attulerunt: inuolucrisq; re iectis constituerunt: iste clamare cœpit: dignam rem esse regno Syriæ: dignam regio munere: dignam Capitolio. etenim erat eo splendore: qui ex clarissimis, & pluri mis gemmis esse debebat: ea uarietate operum: ut ars cer tare uideretur cum copia: ea magnitudine: ut intelligi posset non ad hominum apparatum, sed ad amplissimi templi ornamētum esse factum. quod cum satis iam per spexisse uideretur: tollere incipiunt: ut referrent. iste ait, se uelle illud etiam, atq; etiam considerare: nequaquam se esse saciatum. iubet illos discedere: et candelabrum re linquere. sic illi tum inanes ad Antiochum reuertun tur. Rex primo nihil metuere: nihil suspicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit Rex ad istum: si sibi uideatur: ut reddat. iubet iste posterius ad se reuerti. mi

rum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipse hominem appellat: rogat: ut reddat. os hominis, insignem'q; impudentiam cognoscite. quod sciret, quod'q; ex ipso Rege audisset, in Capitolio esse ponendum: quod Ioui optimo maximo, quod populo romano seruari uideret: id sibi ut donaret rogare: & uehementer petere cœpit. Cum ille se, & religione Iouis capitolini: & hominum existimatiõe impediri diceret: quod multæ nationes testes essent illius operis, ac muneris: iste homini minari acerrime cœpit. Vbi uidet eum nihilo magis minis, quàm precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem discedere. ait se comperisse ex eius regno piratas in Siciliam esse uenturos. Rex maximo cõuentu Syracusis, in foro, ne quis forte me in crimine obscuro uersari, atq; affingere aliquid suspicione hominũ arbitretur: Syracusis inquam flens, ac deos, homines'q; contestans clamare cœpit: Candelabrum factum è gemmis, quod in capitolium missurus esset: quod in templo clarissimo, populo Ro. monumentum suæ societatis, amicitiæ'q; esse uoluisset: id sibi C. Verrem abstulisse. de cæteris operibus ex auro, & Gemmis, quæ sua penes illum essent: se non laborare. hoc sibi eripi miserum esse, & indignum. id & si antea iam mente, & cogitatione sua, fratris'q; sui consecratum esset: tamen tum se in illo conuẽtu ciuium Ro. dare, donare, dicare, consecrare Ioui Opt. maximo: testem'q; ipsum Iouem suæ uoluntatis, ac religionis habere. Quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniam possint sustinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omniũ nostrum biẽnium ferè comitatu regio, atq; ornatu fuisset: is cum amicus, & socius populi romani esset: amicissimo patre,

auo, maioribus, antiqssimis, et clarissimis Regibus, opu lentissimo, & maximo regno, præceps e prouincia populi Ro. exturbatus est. quemadmodum hoc accepturas nationes exteras: quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atq; in ultimas terras peruenturam putasti? cum audierint à Prætore populi R. in prouincia uiolatum Regem: spoliatum hospitem: eiectum socium populi romani, atq; amicum? Nomen uestrum populiq; Ro. odio, atq; acerbitati scitote nationibus exteris Iudices futurum: si isthus hæc tanta iniuria impunita discesserit. sic omnes arbitrabuntur: præsertim cum hæc omnino fama de nostrorum hominum auaricia, & cupiditate percrebuerit: non isthus solius hoc esse facinus: sed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium sic ornare: ut templi dignitas, imperijq; nostri nomen desiderat. qui si intellexerint: interuerso regali hoc dono, grauiter uos tulisse: grata fore uobis populoq; Ro. sua studia, ac dona arbitrabūtur. Sin hoc uos, in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse audierint: non erunt tam amentes: ut operam, curam, pecuniam, impendant in eas res: quas uobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco Q. Catule te appello. loquor enim de tuo clarissimo, pulcherrimoq; monumento. non iudicis solum seueritatem in hoc crimine, sed propè inimici, atq; accusatoris uim suscipere debes. tuus est enim honos in illo templo Senatus populiq; ro. beneficio: tui nominis æterna memoria simul cum templo illo consecratur. tibi hæc cura suscipienda: tibi hæc opera sumenda est: ut Capitolium quomodo magnificentius est re-

ſtitutum: ſic copioſius ornatum ſit: quam fuit: ut illa flam ma diuinitus extitiſſe uideatur: non quæ deleret Iouis opt. max. templum: ſed quæ præclarius magnificen=tiusq; depoſceret. audiſti Q. Minutium Rufum dice re domi ſuæ diuerſatum eſſe Antiochum regem Syracu ſis: ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum: ſe ſcire non red=ditum. audiſti, & audies omnes è conuentu Syracuſa=no: qui ita dicant: ſeſe audientibus illud Ioui Opt. Max. dicatum eſſe ab Rege Antiocho: & conſecratum. Si iudex non eſſes: & hæc ad te delata res eſſet: te po-tiſſimum hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe debeas: qui apud alium iudicem multo acrior, quam ego ſum, actor, accuſatorq; eſſe deberes. Vobis autem Iu dices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum ui deri poteſt? Verres ne habebit domi ſuæ candelabrum Iouis Opt. Max. gemmis, auroq; perfectum? cuius ful gore collucere, atq; illuſtrari Iouis Opt. Max. templũ oportebat: id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs conſtitue tur: quæ domeſticis ſtupris, flagitijsq; flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Che-lidonis hæreditarijs ornamentis, Capitolij ornamenta po nentur? quid huic ſacri unquam fore: aut quid fuiſſe re ligioſi putatis? qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat: ubi ne precari qui dem Iouem Opt. Max. atq; ab eo auxilium petere mo re omnium poſſit? à quo etiam dij immortales ſua re petunt in eo iudicio: quod hominibus ad ſuas res repetun das eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab iſto deos tota Aſia, greciaq; uiolatos: qui à

capitolio manus abstinere non potuerit? quod priuati hõmines de suis pecunijs ornant: ornaturiq; sunt: id C. Verres ab regibus ornari non est passus. Itaq; hoc nefario scelere concepto, nihil postea tota in Sicilia neq; sacri, neq; religiosi esse duxit. ita sese in ea prouincia per triẽnium gessit: ut ab isto non solum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est opidum peruetus in Sicilia Iudices: quod ab Aenea fugiente à Troia, atq; in hæc loca uenięte, conditum esse demonstrant. Itaq; Segestani non sólum perpetua societate, atq; amicitia, uerum etiam cognatione se cum Populo Romano coniunctos esse arbitrantur. Hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis suo nomine, ac sua sponte bellaret: à Carthaginensibus ui captum, atq; deiectum est: omniáq;, quæ ornamento ibi esse possent: Carthaginem sunt ex illo loco deportata. fuit apud Segestanos ex ære Simulacrum Dianæ tum summa, atq; antiquissima præditum religione, tum singulari opera, artificióq; perfectum. hoc translatum Carthaginem locum tantum, hominesq; mutarat: religionem quidem pristinam conseruabat. nam propter eximiam pulchritudinem, etiam hostibus digna, quam sanctissime colerent: uidebatur. Aliquot seculis post, P. Scipio bello punico tertio Carthaginem cœpit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam: ut & domesticis præclarissimæ uirtutis exemplis gaudeatis: & eò maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diutissime, sæpissiméq; Siciliam uexatam à Carthaginensibus nouerat: iubet omnia conquiri: sibi pollicetur magnæ curæ fore: ut omnia ciuitatibus, quæ cuiusq; fuissent:

fuissent: restituerentur. tum illa quae quondã fuerant Himera sublata, de quibus antea dixi: Thermitanis sunt reddita. tum alia Gellensibus: alia Agrigentinis. in quibus, etiam ille nobilis taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur: quo uiuos supplicij causa dimittere homines, & subicere flammam solebat. quem Taurum Scipio cum redderet Agrigentinis: dixisse dicitur: æquum esse illos cogitare: utrum esset Siculis utilius: suis ne seruire? an populo Ro. obtemperare? cum idem monumentum & domesticæ crudelitatis, & nostræ mansuetudinis haberent. Illo tempore Segestanis maxima cum cura hæc ipsa Diana, de qua dicimus: redditur. reportatur Segestam: in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione ciuium, & lætitia reponitur. Hæc erat posita Segestæ, sanè excelsa in basi: in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum: eumq; Carthagine capta restituisse perscriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uisebatur. cum quæstor essem: nihil mihi ab illis est demonstratũ prius. erat admodum amplum, & excelsum signum cum stola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atq; habitus uirginalis: sagittæ pendebant ab humero: sinistra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. Hæc cum iste sacrorum omnium hostis, religionumq; prædo uidisset: quasi ipsa illa face percussus esset: ita flagrare cupiditate, atq; amentia cœpit. imperat magistratibus iste, ut eã demoliantur: & sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futurum. illi uero dicere id sibi nephas esse: seq; cum summa religione, tum summo metu legum, & iudiciorum teneri. iste tum petere ab illis: tum minari: tum spem, tum metum ostendere. opponebant illi

interdum nomen Africani: donum populi ro. illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere: quod imperator clarissimus, urbe hostium capta, monumentum uictoriæ populi ro. esse uoluisset. Cum iste nihilo remissius, atq; etiam multo uehementius instaret quotidie: res agitur in Senatu: uehementer ab omnibus reclamatur. itaq; illo tempore, ac primo istius aduentu pernegatur. postea quicquid erat oneris in nautis, remigibusq; exigendis, in frumento imperando: Segestanis præter cæteros imponebat aliquanto amplius: quàm ferre possent. præterea magistratus eorum euocabat: optimum, & nobilissimum quenq; ad se accersebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: sigillatim unicuiq; calamitati fore se denunciabat: uniuersam se funditus illam euersurum esse ciuitatem minabatur. Itaq; aliquando multis malis, magnoq; metu uicti Segestani prætoris imperio parendum esse decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lachrymis, et lamentatione uirorum, mulierumq; omnium, simulacrum Dianæ tollendum locatur. uidete quanta religione fuerit. apud Segestanos repertum esse Iudices scitote neminem neq; liberum, neq; seruum, neq; ciuem, neq; peregrinum: qui illud signum auderet attingere. barbaros quosdam Lilybeo scitote aduocatos esse operarios. hi deniq; illud ignari potius negocij, ac religionis, mercede accepta sustulerunt. Quod cum ex oppido exportaretur: quem conuentum mulierum factum esse arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nonnulli etiam illum diẽ memoria tenebant: cum illa eadem Diana Segestam Carthagine reuecta, uictoriã populi Ro. reditu suo nunciasset. quam dissimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum

Imperator populi Ro. uir clarissimus deos patrios reportabat Segestanis, ex urbe hostium recuperatos. nunc ex urbe sociorum prætor eiusdem populi turpissimus, atq; impurissimus, eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius? quàm omnes Segestanas matronas, et uirgines conuenisse: cum Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? complesse coronis, et floribus? thure odoribusq; incensis, usq; ad agri fines prosecutas esse? Hanc tu tantam religionem si tum, in imperio propter cupiditatem, atq; audaciam non timescebas: ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorrescis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum tantis eorũ religionibus uiolatis auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in ocio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat: captas incensasq; uidisset: bis ex duorum bellorum flamma, ferroq; seruata est: quæ Carthaginensium uictoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani uirtute, religionem simul cum loco recuperauit. Quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis: & in ea P. Africani nomen incisum: res indigna, atque intoleranda uidebatur omnibus: non solum religiones esse uiolatas: uerum etiam P. Africani uiri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam uirtutis, monumenta uictoriæ, C. Verrem sustulisse. Quod cum isti renunciaretur de basi, ac literis: existimauit homines in obliuionem totius negocij esse uenturos: si etiam basim tanquam indicem sui sceleris, sustulisset. itaq; tollendam istius imperio locauerunt. quæ uobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. Te nunc

P. Scipio, te inquam lectissimum, ornatissimumq; adolescentem appello: abs te officium tuum debitum generi, & nomini requiro: & flagito. cur pro isto, qui laudē honoremq; familiæ uestræ depeculatus est: pugnas? cur eum defensum esse uis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuum onus sustineo? M. Tullius P. Africani monumenta requirit: P. Scipio eum, qui illa sustulit: defendit. cum mos à maioribus traditus sit: ut monumenta maiorum ita suorum quisq; defendat: ut ea ne ornari quidem nomine alieno sinat: tu isti aderis? qui non obtrusit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis: sed funditus sustulit: ac deleuit. quis nam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta, atq; indicia uirtutis? si tu ea relinquis: ac deseris? neq; solum spoliata illa patiere? sed etiam eorum spoliatorem uexatoremq; defendes? Adsunt Segestani clientes tui, socij populi Ro. atq; amici: certiorem te faciunt: P. Africanum Carthagine deleta simulacrū Dianæ maioribus suis restituisse: idq; apud Segestanos eius imperatoris nomine positum, ac dedicatum fuisse: hoc Verrem demoliendum, & asportandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendum, tollendumq; curasse. orant: atq; obsecrant: ut sibi religionem, generi tuo laudem, gloriamq; restituas: ut quod ex urbe hostium per P. Africanum recuperarint: id per te ex prædonis domo conseruare possint. quid aut his respondere honeste potes? aut illi facere? nisi ut te, ac fidem tuam implorent? adsunt: & implorant. potes domesticæ laudis amplitudinem Scipio tueri. potes. omnia in te sunt: quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi lau

dem appeto: non est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescente uiuo, & incolumi, me propugnatorem monumentorum P. Scipionis, defensoremq́; profiteri. quamobrem si suscipis domesticæ laudis patrocinium: me non solum silere de uestris monumentis oportebit: sed etiam lætari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mortui: ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia sint: defendatur: neque ullum aduenticium requiratur auxilium. Si istius amicitia te impediet: si hoc, quod abs te postulo, ad officium tuum minus pertinere arbitrabere: succedam ego uicarius tuo munere: suscipiam partes, quas alienas esse arbitrabar: næ ista præclara nobilitas desinat queri, populum Ro. hominibus nouis, atq; industrijs libenter honores mandare: semperq́; mandasse. non est querendum in ea ciuitate, quæ propter uirtutem omnibus nationibus imperat: uirtutem plurimũ posse. sit apud alios imago P. Africani: ornentur alij mortui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit: ita de populo Ro. meritus est: ut nõ uni familiæ, sed uniuersæ ciuitati commẽdatus esse debeat. Est aliqua mea pars uirilis: quod eius ciuitatis sum: quam ille amplam, illustrem, claramq́; reddidit. præcipue quod in his artibus pro mea parte uersor: quarum ille princeps fuit: æquitate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio improborum: quæ cognatio studiorum, & artium propemodum non minus est coniuncta: quàm ista, qua uos delectamini generis, & nominis. Repeto abs te Verres monumentum P. Africani: causam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniuriæ negligantur: basis P. Africani restituatur: nomen inuictissimi Impera

teris incidatur: signum pulcherrimum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant: sed his, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. non uereor ne hoc officiũ meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas gesserit: monumentaq; suarum rerum cum maxime constituat: atq; in his elaboret: profecto uolet hæc non solum suis posteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non spolianda improbis tradere. non uereor ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monumentum est: quamplurimos esse custodes monumentorum: putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem, ad officium suum pertinere. Et quidem cæteris istius furtis, atq; flagitijs ita moueor: ut ea reprehendenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior: ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monumentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperatissimi, sanctissimiq; uiri monumentum, Dianæ simulacrum uirginis, in ea domo collocabit? in qua semper meretricum lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solũ Africani monumentum uiolasti? quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij pulcherrime factum sustulisti? at quemadmodum dij immortales? quàm audacter, quàm libidinose, quàm impudenter? audistis nuper dicere legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa religione coleretur: quem P. Africanus Carthagine ca

pta Tintadaritanis non solum suæ uictoriæ, sed etiam illorum fidei, societatisq; monumentum, atq; indicium dedisset: huius ui, scelere, imperioq; esse sublatum. qui ut primum in illud oppidum uenit: statim tanquam ita fieri non solum oporteret: sed etiam necesse esset: tanquam hoc Senatus mandasset: populusq; Ro. iussisset: ita continuo signum ut demolirentur: & Messanam deportarent: imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum: qui audiebant, incredibile uideretur: non est ab isto primo illo aduentu perseueratum. discedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audistis: ut demoliatur. cum recusaret: uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiscitur. Proagorus refert rem ad Senatum: uehementer undiq; reclamatur. ne multa. iterum iste aliquanto post ad illos uenit: quærit continuo de signo. respondetur ei: Senatum non permittere: pœnam capitis constitutam: si iniussu Senatus quisquam attigisset. simul religio commemorabatur. Tum iste quàm mihi religionem narras? quam pœnam? quem Senatum? uiuum te non relinquam: moriere uirgis: nisi signum traditur. Sopater iterum flens ad Senatum defert istius cupiditatē: minasq; demonstrat. Senatus Sopatro responsum nullū dat: sed commotus, perturbatusq; discedit. Ille prætoris accersitus nuncio, rem demonstrat: negat ullo modo fieri posse. atq; hæc (nihil enim prætermittendū de istius impudentia uidetur) agebantur in cōuentu palàm, de sella, ac de loco superiore. Erat hyems summa: tempestas, ut ipsum Sopatrum dicere audistis: perfrigida: imber maximus: cum iste imperat lictoribus ut Sopatrum de porticu, in qua ipse sedebat: præcipitem in forum deijciant: nudumq; constituant. uix erat hoc planè etiam

imperatum: cum illum spoliatum, stipatumq; lictoribus uideres. omnes ideo putabant: ut miser, atq; innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iste cæderet sine causa socium populi Ro. atq; amicum? non usq; eo improbus: non omnia sunt in eo uno uitia: nunquam fuit crudelis. leuiter hominem, clementerq; accepit. equestres sunt medio in foro Marcellorum statuæ: sicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iste C. Marcelli statuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; prouincia recentissima erant, & maxima. in ea Sopatrum hominem, tum domi nobilem, tum summo magistratu præditum diuaricari, ac deligari iubet. Quo cruciatu sit affectus uenire in mentem necesse est omnibus: cum esset uinctus, nudus, in aere, in hymbri, in frigore. neq; tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat: donec populus, atq; uniuersa multitudo atrocitate rei, misericordiaq; cómota, Senatum clamore coegit: ut ei simulachrū illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipsi sese dij immortales ulciscerentur: hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens Senatus ad eū uenit: pollicetur signum. Ita Sopater de statua C. Marcelli, cum iam penè obduruisset: uix uiuus aufertur. Non possum disposite istum accusare: si cupiam. opus est non solum ingenio, uerum etiam artificio quodam singulari. unum hoc crimen uidetur esse: & à me pro uno ponitur, de Mercurio Tindaritano. plura sunt. sed ea quo pacto distinguere, ac separare possim: nescio. est pecuniarum captarum: quod signum à socijs pecuniæ magnæ sustulit. est peculatus: quod publicæ populi ro. signum, de præda hostium captum, positum Imperatoris nostri nomine, non dubitauit auferre. est maiestatis: qđ

imperij nostri gloriæ, rerumq́; gestarum monumenta euertere, atq; asportare ausus est. est sceleris: quod religiones maximas uiolauit. est crudelitatis: quod in hominem innocentem, in socium nostrum, atq; amicum, nouum, ac singulare supplicij genus excogitauit. illud uero quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: quod in C. Marcelli statua. quid est hoc? patronus ne quod erat? quid tum? quo id spectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atq; hospitum ualere debebat? an ut hoc ostenderes? contra uim tuam in patronis nihil præsidij esse? quis hoc non intelligeret: in improbi præsentis imperio maiorem esse uim: quàm in bonorum absentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putasti? itaq; nunc Siculorum Marcelli non sunt patroni: Verres in eorum locum substitutus est. quam in te tantam uirtutem esse, aut dignitatem arbitratus es? ut conarere clientelam tam illustrē, tam splendidæ prouinciæ, transducere ad te: auferre à certissimis antiquissimisq́; patronis? tu ista stulticia, nequitia, inertia, nonmodo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quærebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrabare? an uero id quod accidit? Nam Tindaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiā basi poni iusserat: deturbarunt: simul ac successum isti audierunt. Dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellū iudicem: ut cuius ad statuam Siculi te prætore alliga-

nemo Agrigenti neq; ætate tam affecta, neq; uiribus tam infirmus fuit: qui non illa nocte eo nuncio excitatus, surrexerit: telumq́;, quod cuiq; sors afferebat: arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. Hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nutabat ex parte: cum alij uectibus subiectis conarentur commouere: alij deligatum omnibus membris rapere ad se funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dát sese in fugam istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla perparuula tollunt: ne omnino inanes ad istum prædonem religionum reuerterentur. nunquam tantum mali est Siculis: quin aliquid facete, et commode dicant. uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, q̃ illum aprum Erimanthium referri oportere. Hanc uirtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea uiri fortes, & fideles, sed nequaquam ex tam ampla, neq; tam ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis: qui per Assorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus: et religione maxima colitur. fanū est eius in agro, propter ipsam uiam: qua Assoro itur Ennam. in eo Chrysæ est simulacrum præclare factum è marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq; negocium. illi noctu facta manu, armataq́; ueniunt: fores ædis effringunt. æditui, custodesq́; mature sentiunt: signum, quod erat notum uicinitati, bucina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq́; Tlepolemus: neq; quicquam ex fano Chrysæ præter unum perparuulum signum ex ære, desideratum est. Matris ma

gnæ fanum apud Enguinos est. iam enim mihi nonmodo breuiter de uno quoq; dicendum est: sed etiam prætereunda uidentur esse permulta: ut ad maiora istius, et illustriora in hoc genere furta, & scelera ueniamus. In hoc fano loricas, galeasq; æneas, cælatas opere corinthio, hydriasq; grandes simili in genere, atq; eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentissimus posuerat: & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam? aut querar? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter uestigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis reliqt. hostiū spolia, monumenta imperatorum, decora, atq; ornamenta fanorum, posthac his præclaris nominibus amissis in instrumento, ac suppellectili C. Verris nominabuntur. tu uidelicet solus uasis corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operumq; liniamenta solertissime perspicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atq; humanissimus? tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis, intelligis: & iudicas? uide ne ille non solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atq; istos, qui se elegantes dici uolunt: uicerit. nam quàm pulchra essent intelligebat. icirco existimabat ea, non ad hominum luxuriem, sed ad ornatum fanorum, atq; oppidorum esse facta: ut posteris nostris monimenta religiosa esse uideantur.

Audite etiam singularem eius Iudices cupiditatem, audaciam, amentiam: in his præsertim sacris polluendis: quæ nonmodo manibus attingi, sed ne cogitatione uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romæ; quą in cæteris locis, quą prope in toto orbe terrarum. In eo sacrario intimo fuit

signum Cereris perantiquum: quod uiri, nonmodo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant. aditus enim in id sacrarium nõ est uiris. sacra per mulieres, ac uirgines confici solent. hoc signum noctu clàm istius serui, ex illo religiosissimo, atq; antiquissimo fano sustulerunt. postridie sacerdotes Cereris, atq; illius fani antistites, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum deniq; uidebatur. tum iste permotus illa atrocitate negocij, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur: dat hospiti suo cuidam negocium: ut aliquẽ reperiret: quem ea fecisse insimularet: dareíq; operam: ut is eo crimine damnaretur: ne ipse esset in crimine. res non paocrastinatur. nam cum iste Catinam profectus esset: serui cuiusdam nomen defertur. is accusatur: ficti testes in eum dantur: rem cunctus Senatus Catinensium, legibus iudicat. sacerdotes uocantur: ex his quæritur secreto in curia, quid esset factum: quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondent illæ, prætoris in illo loco seruos esse uisos. res, quæ esset antea non obscura: Sacerdotum testimonio perspicua esse cœpit. itur in consilium: seruus ille innocens omnibus sententijs absoluitur: quo facilius uos hunc omnibus sententijs condemnare possetis. quid enim postulas Verres? quid speras? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eò ne tu seruos ad spoliandũ fanum immittere ausus es? quo liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitasti? à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametsi, ne oculis quidem captus in hanc fraudem, tam sceleratam, ac tam nefariam decidisti. nam id concupi

sti: quod nunquam uideras: id inquam adamasti: quod antea non aspexeras. auribus tu tantam cupiditatem concepisti: ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum existimatio contineret. at ex uiro bono audieras credo, & bono authore. qui id potest? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audisti igitur ex muliere: quoniam id uiri neq; uidisse, neq; nosse poterant. qualem porro illam fœminam fuisse putatis Iudices? quàm pudicam: quæ cum Verre loqueretur? quàm religiosam: quæ sacrariũ spoliandi ostenderet rationem? at minime mirum: quæ sacra per summam castimoniam uirorum, ac mulierum erant: eadem per istius stuprum, ac flagitium esse uiolata. Quid ergo? hoc solum auditione expetere cœpit: cum id ipse non uidisset? imo uero alia complura. ex quibus eligam spoliationem nobilissimi, atq; antiquissimi fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nunc illa eadem quæso audite: et diligenter, sicut adhuc fecistis: attendite. Insula est Melita Iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosóq; disiuncta: in qua est eodem nomine oppidum: quo iste nunquam accessit. quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem uestem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longe, in promontorio fanum est Iunonis antiquum: quod tanta religione semper fuit: ut nonmodo illis punicis bellis, quæ in his fere locis nauali prælio gesta, atq; uersata sunt: sed etiam in hac prædonum multitudine semper inuiolatum, sanctumq; fuerit. quin etiam hoc memoriæ proditum est: classe quondam Masinissæ regis ad eum locum appulsa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine é fano sustulisse: & eos in Africam portasse: Masinissæq; donasse. regem quidẽ pri-

imo delectatũ esse munere: post, ubi audisset unde essent: statim certos homines in qnquerem misisse: qui eos dentes reportarent. itaq; in his inscriptum literis punicis fuit: Regem Masinissam imprudẽtem accepisse: re cognita reponendos, restituendosq; curasse. Erat præterea magna uis eboris: multa ornamenta: in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere, ac summa arte perfectæ. Hæc iste omnia, ne multis morer: uno impetu, atq; uno nuncio per seruos uenerios, quos eius rei causa miserat: tollẽda, atq; asportanda curauit. Prò dij immortales quem ego hominem accuso? quem legibus, ac iudiciali iure persequor? de quo uos sententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenses publicæ: spoliatum templum esse Iunonis: nihil istum in religiosissimo fano reliquisse: quem in locum classes hostiũ sæpe accesserint: ubi piratæ ferè quot annis hyemare solebãt: quod neq; prædo uiolauerit antea: neq; hostis attigerit: id ab uno isto sic spoliatum esse: ut nihil omnino sit relictum. hic nunc iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudiciũ appellabitur? criminibus enim coarguitur: aut suspicionibus in iudicium uocatur. dij ablati, fana uexata, nudatæ urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam sibi iste neq; inficiandi rationem, neq; defendẽdi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me: conuincitur à testibus: urgetur confessione sua: manifestis in maleficijs tenetur: & manet etiam: ac tacitus facta mecum sua recognoscit. Nimium mihi diu uideor in uno genere uersari criminum: sentio Iudices occurrendum esse satietati aurium, animorumq; uestrorum. quamobrem multa prætermittam. ad ea autem, quæ dicturus sum: reficite uos quæso Iudices per deos immortales: per eos ipsos, de quorum religione iam diu dicimus:

dicimus: dū id eius facinus commemoro: & profero: quo prouincia tota commota est. de quo si paulo altius ordiar: ac repetere memoriā religionis uidebor: ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non sinit. Vetus est hæc opinio: quæ constat ex antiquissimus græcorum literis, atq; monumentis: insulam Siciliam totam esse Cereri, & liberæ consecratam. hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur: tum ipsis Siculis tam persuasum est: ut animis eorum insitum, atq; innatum esse uideatur. nam & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam uocant: ex Ennensium nemore: qui locus, quod in media est insula situs: umbilicus Siciliæ nominatur. quam cū inuestigare, & conquirere Ceres uellet: dicitur inflammasse thædas ex is ignibus: qui ex ætnæ uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa præferret: orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur: est loco præcelso, atq; edito: quo in summo est æquata agri planicies, & aquæ perennes. tota uero omni aditu circuncisa, atq; direpta est. quam circa lacus, luciq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum uirginis, quem iam à pueris accepimus: declarare uideatur. etenim propter est spelunca quædam, conuersa ad aquilonem, infinita altitudine: qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse: abreptamq; ex eo loco uirginem secum asportasse: & subito non longe à Syracusis penetrasse sub terras: lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usq; ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierūq;

conuentu. propter huius opinionis uetustatem, quod eo- rum in his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum: mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publicæ religio est Cereris Ennensis. etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq; declarant: multis sæpe in difficilimus rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiam incoli, custodiriq; uideatur. nec solum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesq; Ennensem Cererem maxime colunt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur: ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur: frugesq; attulisse: quantam esse religionem conuenit eorum: apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat? itaq; apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Ty. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur: P. Mutio, L. Calphurnio Conss. aditum est ad libros Sybillinos: à quibus inuentum est Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio decemuirali Sacerdotes populi romani, cum esset in urbe nostra pulcherrimum, & magnificentissimum templum: tamen usq; Ennam profecti sunt. tanta enim erat authoritas, & uetustas illius religionis: ut cum illuc irent: non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. Non obtundam diutius aures uestras: iam dudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur. hoc dico: hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq; fiunt: à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. Qui accessi-

stis Ennam, uidistis simulacrum Cereris è marmore: & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla, atq; præclara, sed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ sunt in eo fano: multo antiquissimum. id sustulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit: quod eorum demolitio, atq; asportatio perdifficilis uidebatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrime factum uictoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. Qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum? cum ego ipse in commemoratione eorum non solum animo commouear: uerum etiam corpore perhorrescam? Venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uersantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum uenissem: presto mihi Sacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt: contio, conuentusq; ciuium: in quo ego cum loquerer: tanti fletus, gemitusq; fiebant: ut acerbissimus tota urbe luctus uersari uideretur. non illi decumarũ imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppressiq; erant: conquerebantur: Cereris numen, sacrorum uetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atq; audacissimi supplicio expiari uolebant. omnia se cætera pati ac negligere dicebant. hic dolor erat tantus: ut Verres alter orcus uenisse Ennam, & non proserpinam asportasse, sed ipsam

toris incidatur: signum pulcherrimum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant: sed his, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. non uereor ne hoc officiū meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas gesserit: monumentaq; suarum rerum cum maxime constituat: atq; in his elaboret: profecto uolet hæc non solum suis posteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non spolianda improbis tradere. non uereor ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monumentum est: quamplurimos esse custodes monumentorum: putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem, ad officium suum pertinere. Et quidem cæteris istius furtis, atq; flagitijs ita moueor: ut ea reprehendenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior: ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monumentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperatissimi, sanctissimiq; uiri monumentum, Dianæ simulacrum uirginis, in ea domo collocabit? in qua semper meretricum lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solū Africani monumentum uiolasti? quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij pulcherrime factum sustulisti? at quemadmodum dij immortales? quàm audacter, quàm libidinose, quàm impudenter? audistis nuper dicere legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa religione coleretur: quem P. Africanus Carthagine ca-

pta Tintadaritanis non solum suæ uictoriæ, sed etiam illorum fidei, societatisq; monumentum, atq; indicium dedisset: huius ui, scelere, imperioq; esse sublatum. qui ut primum in illud oppidum uenit: statim tanquam ita fieri non solum oporteret: sed etiam necesse esset: tanquam hoc Senatus mandasset: populusq; Ro. iussisset: ita continuo signum ut demolirentur: & Messanam deportarent: imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum: qui audiebant, incredibile uideretur: non est ab isto primo illo aduentu perseueratum. discedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audistis: ut demoliatur. cum recusaret: uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiscitur. Proagorus refert rem ad Senatum: uehementer undiq; reclamatur. ne multa. iterum iste aliquanto post ad illos uenit: quærit continuo de signo. respondetur ei: Senatum non permittere: pœnam capitis constitutam: si iniussu Senatus quisquam attigisset. simul religio commemorabatur. Tum iste quàm mihi religionem narras? quam pœnam? quem Senatum? uiuum te non relinquam: moriere uirgis: nisi signum traditur. Sopater iterum flens ad Senatum defert istius cupiditatẽ: minasq; demonstrat. Senatus Sopatro responsum nullũ dat: sed commotus, perturbatusq; discedit. Ille prætoris accersitus nuncio, rem demonstrat: negat ullo modo fieri posse. atq; hæc (nihil enim prætermittendũ de istius impudentia uidetur) agebantur in cõuentu palàm, de sella, ac de loco superiore. Erat hyems summa: tempestas, ut ipsum Sopatrum dicere audistis: perfrigida: imber maximus: cum iste imperat lictoribus ut Sopatrum de porticu, in qua ipse sedebat: præcipitem in forum deijciant: nudumq; constituant. uix erat hoc planè etiam

imperatum: cum illum spoliatum, stipatumq; lictoribus uideres. omnes ideo putabant: ut miser, atq; innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iste cæderet sine causa socium populi Ro. atq; amicum? non usq; eo improbus: non omnia sunt in eo uno uitia: nunquam fuit crudelis. leuiter hominem, clementerq; accepit. equestres sunt medio in foro Marcellorum statuæ: sicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iste C. Marcelli statuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; prouincia recentissima erant, & maxima. in ea Sopatrum hominem, tum domi nobilem, tum summo magistratu præditum diuaricari, ac deligari iubet. Quo cruciatu sit affectus uenire in mentem necesse est omnibus: cum esset uinctus, nudus, in aere, in hymbri, in frigore. neq; tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat: donec populus, atq; uniuersa multitudo atrocitate rei, misericordiaq; cómota, Senatum clamore coegit: ut ei simulachrũ illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipsi sese dij immortales ulciscerentur: hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens Senatus ad eũ uenit: pollicetur signum. Ita Sopater de statua C. Marcelli, cum iam penè obduruisset: uix uiuus aufertur. Non possum disposite istum accusare: si cupiam. opus est non solum ingenio, uerum etiam artificio quodam singulari. unum hoc crimen uidetur esse: & à me pro uno ponitur, de Mercurio Tindaritano. plura sunt. sed ea quo pacto distinguere, ac separare possim: nescio. est pecuniarum captarum: quod signum à socijs pecuniæ magnæ sustulit. est peculatus: quod publicæ populi ro. signum, de præda hostium captum, positum Imperatoris nostri nomine, non dubitauit auferre. est maiestatis: qđ

imperij nostri gloriæ, rerumq; gestarum monumenta euertere, atq; asportare ausus est · est sceleris: quod religiones maximas uiolauit · est crudelitatis: quod in hominem innocentem, in socium nostrum, atq; amicum, nouum, ac singulare supplicij genus excogitauit · illud uero quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: quod in C · Marcelli statua · quid est hoc? patronusne quod erat? quid tum? quo id spectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atq; hospitum ualere debebat? an ut hoc ostenderes? contra uim tuam in patronis nihil præsidij esse? quis hoc non intelligeret: in improbi præsentis imperio maiorem esse uim: quàm in bonorum absentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putasti? itaq; nunc Siculorum Marcelli non sunt patroni: Verres in eorum locum substitutus est · quam in te tantam uirtutem esse, aut dignitatem arbitratus es? ut conarere clientelam tam illustrẽ, tam splendidæ prouinciæ, transducere ad te: auferre à certissimis antiquissimisq; patronis? tu ista stultitia, nequitia, inertia, nonmodo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quærebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrabare? an uero id quod accidit? Nam Tindaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiã basi poni iusserat: deturbarunt: simul ac successum isti audierunt · Dedit igitur tibi fortuna Siculorum C · Marcellũ iudicem: ut cuius ad statuam Siculi te prætore alliga-

bantur: eius religioni te eundem uinctum, astrictumq; dedamus. Ac primo Iudices hoc signum Mercurij dicebat iste Tindaritanos C. Marcello huic Aeserníno uendidisse: atq; hoc sua causa etiã Marcellum ipsum sperabat esse dicturum. quod mihi nunquam uerisimile uisum est: adolescentem illo loco natum, patronum Siciliæ, nomen suum isti ad translationem criminis commodaturum. ueruntamen ita res mihi tota præuisa, atq; præcauta est: uti si maxime esset inuentus: qui in se suscipere istius culpam, crimenq; cuperet: tamen is proficere nihil posset. eos enim testes deduxi: & eas literas deportaui: ut de istius facto dubium nemini esse posset. Publicæ literæ sunt: deportatum esse Mercurium Messanam sumptu publico: dicunt quanti: præfuisse huic negocio publice legatum Poleam. quid is? ubi est? præsto est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est hic? qui ad statuam astrictus est. quid is? ubi est? testis est. uidistis hominem: & uerba eius audistis. demoliendum curauit Demetrius Gymnasiarchus: quod is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipse præsens: Romæ, nuper ipsum esse pollicitum, sese id signum legatis esse redditurum: si eius rei testificatio tolleretur: cautumq; esset eos testimonium non esse dicturos. dixit hoc apud uos Zosippus, & Hismenias homines nobilissimi, & principes Tyndaritanæ ciuitatis. Quid Agrigento? non' ne eiusdem Scipionis monumentum, signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum: ex Aesculapij religiosissimo fano sustulisti? quod iste Iudices cum clàm fecisset: cum ad suum scelus illud, furtumq;, nefarios quos-

dam homines improbos duces, atq; adiutores adhibuisset: uehementer commota ciuitas est. uno eodem tempore Agrigentini, beneficium Africani, religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, testimonium societatis, requirebant. itaq; ab illis, qui principes in ea ciuitate erant: præcipitur, & negocium datur quæstoribus, & ædilibus: ut noctu uigilias agerent ad ædes sacras: etenim iste Agrigenti, credo pro multudine illorum hominum, atq; uirtute, & quod ciues Ro. uiri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo oppido coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis uiuunt: ac negociantur: non audebat palàm tollere, aut poscere, quæ placebant. Herculis templum est apud Agrigentinos, non longe à foro, sanè sanctum apud illos, & religiosum. ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis: quo nó facile quicquã dixerim me uidisse pulchrius. tametsi non tam multum in istis rebus intelligo: quàm multa uidi. usq; eo Iudices: ut rictus eius, ac mentum paulo sit attritius: quod in precibus, & gratulationibus non solum id uenerari, uerum etiam osculari solent. Ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti: duce Timarchide repente nocte intempesta seruorum armatorum fit concursus, atq; impetus. clamor à uigilibus, faniq; custodibus tollitur. qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur: male mulctati clauis, ac fustibus repelluntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit: expugnari deos patrios, non hostium aduentu, neq; repentino prædonum impetu: sed ex domo, atq; cohorte prætoria manum fugitiuorum instructam, armatamq; uenisse.

nemo Agrigenti neq; ætate tam affecta, neq; uiribus tam infirmus fuit: qui non illa nocte eo nuncio excitatus, surrexerit: telumq́;, quod cuiq; sors afferebat: arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. Hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nutabat ex parte: cum alij uectibus subiectis conarentur commouere: alij deligatum omnibus membris rapere ad se funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dát sese in fugam istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla perparuula tollunt: ne omnino inanes ad istum prædonem religionum reuerterentur. nunquam tantum mali est Siculis: quin aliquid facete, et commode dicant. uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, q̃ illum aprum Erimanthium referri oportere. Hanc uirtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea uiri fortes, & fideles, sed nequaquam ex tam ampla, neq; tam ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis: qui per Assorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus: et religione maxima colitur. fanũ est eius in agro, propter ipsam uiam: qua Assoro itur Ennam. in eo Chrysæ est simulacrum præclare factum è marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq; negocium. illi noctu facta manu, armatáq; ueniunt: fores ædis effringunt. ædituí, custodesq́; mature sentiunt: signum, quod erat notum uicinitati, bucina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq́; Tlepolemus: neq; quicquam ex fano Chrysæ præter unum perparuulum signum ex ære, desideratum est. Matris ma

gnæ fanum apud Enguinos est. iam enim mihi nonmodo breuiter de uno quoq; dicendum est: sed etiam prætereunda uidentur esse permulta: ut ad maiora istius, et illustriora in hoc genere furta, & scælera ueniamus. In hoc fano loricas, galeasq; æneas, cælatas opere corinthio, hydriasq; grandes simili in genere, atq; eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentissimus posuerat: & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam? aut querar? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter uestigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis reliqt. hostiũ spolia, monumenta imperatorum, decora, atq; ornamenta fanorum, posthac his præclaris nominibus amissis in instrumento, ac suppellectili C. Verris nominabuntur. tu uidelicet solus uasis corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta solertissime perspicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atq; humanissimus? tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis, intelligis: & iudicas? uide ne ille non solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atq; istos, qui se elegantes dici uolunt: uicerit. nam quàm pulchra essent intelligebat. iccirco existimabat ea, non ad hominum luxuriem, sed ad ornatum fanorum, atq; oppidorum esse facta: ut posteris nostris monimenta religiosa esse uideantur.

Audite etiam singularem eius Iudices cupiditatem, audaciam, amentiam: in his præsertim sacris polluendis: quæ nonmodo manibus attingi, sed ne cogitatione uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. In eo sacrario intimo fuit

signum Cereris perantiquum: quod uiri, nonmodo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant. aditus enim in id sacrarium nō est uiris. sacra per mulieres, ac uirgines confici solent. hoc signum noctu clàm istius serui, ex illo religiosissimo, atq; antiquissimo fano sustulerunt. postridie sacerdotes Cereris, atq; illius fani antistites, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum deniq; uidebatur. tum iste permotus illa atrocitate negocij, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur: dat hospiti suo cuidam negocium: ut aliquē reperiret: quem ea fecisse insimularet: daretq; operam: ut is eo crimine damnaretur: ne ipse esset in crimine. res non procrastinatur. nam cum iste Catinam profectus esset: serui cuiusdam nomen defertur. is accusatur: ficti testes in eum dantur: rem cunctus Senatus Catinensium, legibus iudicat. sacerdotes uocantur: ex his quæritur secreto in curia, quid esset factum: quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondent illæ, prætoris in illo loco seruos esse uisos. res, quæ esset antea non obscura: Sacerdotum testimonio perspicua esse cœpit. itur in consilium: seruus ille innocens omnibus sententijs absoluitur: quo facilius uos hunc omnibus sententijs condemnare possetis. quid enim postulas Verres? quid speras? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eò ne tu seruos ad spoliandū fanum immittere ausus es? quo liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitasti? à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametsi, ne oculis quidem captus in hanc fraudem, tam sceleratam, ac tam nefariam decidisti. nam id concupi

sti: quod nunquam uideras: id inquam adamasti: quod antea non aspexeras. auribus tu tantam cupiditatem concepisti: ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum existimatio contineret. at ex uiro bono audieras credo, & bono authore. qui id potest? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audisti igitur ex muliere: quoniam id uiri neq; uidisse, neq; nosse poterant. qualem porrò illam fœminam fuisse putatis Iudices? quàm pudicam: quæ cum Verre loqueretur? quàm religiosam: quæ sacrariũ spoliandi ostenderet rationem? at minime mirum: quæ sacra per summam castimoniam uirorum, ac mulierum erant: eadem per istius stuprum, ac flagitium esse uiolata. Quid ergo? hoc solum auditione expetere cœpit: cum id ipse non uidisset? imo uero alia complura. ex quibus eligam spoliationem nobilissimi, atq; antiquissimi fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nunc illa eadem quæso audite: et diligenter, sicut adhuc fecistis: attendite. Insula est Melita Iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosóq; disiuncta: in qua est eodem nomine oppidum: quo iste nunquam accessit. quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem uestem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longe, in promontorio fanum est Iunonis antiquum: quod tanta religione semper fuit: ut nonmodo illis punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali prælio gesta, atq; uersata sunt: sed etiam in hac prædonum multitudine semper inuiolatum, sanctúmq; fuerit. quin etiam hoc memoriæ proditum est: classe quondam Masinissæ regis ad eum locum appulsa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano sustulisse: & eos in Africam portasse: Masinissǽq; donasse. regem quidẽ pri-

mo delectatũ esse munere: post, ubi audisset unde essent: statim certos homines in qnqueremi misisse: qui eos dentes reportarent. itaq; in his inscriptum literis punicis fuit: Regem Masinissam imprudẽtem accepisse: re cognita reponendos, restituendosq; curasse. Erat praeterea magna uis eboris: multa ornamenta: in quibus eburneae uictoriae antiquo opere, ac summa arte perfectae. Haec iste omnia, ne multis morer: uno impetu, atq; uno nuncio per seruos uenerios, quos eius rei causa miserat: tollẽda, atq; asportanda curauit. Prò dij immortales quem ego hominem accuso? quem legibus, ac iudiciali iure persequor? de quo uos sententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenses publice: spoliatum templum esse Iunonis: nihil istum in religiosissimo fano reliquisse: quem in locum classes hostiũ saepe accesserint: ubi piratae ferè quot annis hyemare solebãt: quod neq; praedo uiolauerit antea: neq; hostis attigerit: id ab uno isto sic spoliatum esse: ut nihil omnino sit relictum. hic nunc iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudiciũ appellabitur? criminibus enim coarguitur: aut suspicionibus in iudicium uocatur. dij ablati, fana uexata, nudatae urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam sibi iste neq; inficiandi rationem, neq; defendẽdi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me: conuincitur à testibus: urgetur confessione sua: manifestis in maleficijs tenetur: & manet etiam: ac tacitus facta mecum sua recognoscit. Nimium mihi diu uideor in uno genere uersari criminum: sentio Iudices occurrendum esse satietati aurium, animorumq; uestrorum. quamobrem multa praetermittam. ad ea autem, quae dicturus sum: reficite uos quaeso Iudices per deos immortales: per eos ipsos, de quorum religione iam diu

dicimus:

dicimus: dũ id eius facinus commemoro: & profero: quo prouincia tota commota est. de quo si paulo altius ordiar: ac repetere memoriá religionis uidebor: ignoscite. reĩ magnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non sinit. Vetus est hæc opinio: quæ constat ex antiquissimis græcorum literis, atq; monumentis: insulam Siciliam totam esse Cereri, & liberæ consecratam. hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur: tum ipsis Siculis tam persuasum est: ut animis eorum insitum, atq; innatum esse uideatur. nam & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam uocant: ex Ennensium nemore: qui locus, quod in media est insula situs: umbilicus Siciliæ nominatur. quam cũ inuestigare, & conquirere Ceres uellet: dicitur inflammasse thædas ex iis ignibus: qui ex ætnæ uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa præferret: orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur: est loco præcelso, atq; edito: quo in summo est æquata agri planicies, & aquæ perennes. tota uero omni aditu circuncisa, atq; directa est. quam circa lacus, luciq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum uirginis, quem iam à pueris accepimus: declarare uideatur. etenim propter est spelunca quædam, conuersa ad aquilonem, infinita altitudine: qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse: abreptamq; ex eo loco uirginem secum asportasse: & subito non longe à Syracusis penetrasse sub terras: lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usq; ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierũq;

conuentu. propter huius opinionis uetustatem, quod eorum in his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum: mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publicæ religio est Cereris Ennensis. etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq; declarant: multis sæpe in difficilimus rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiam incoli, custodiriq; uideatur. nec solum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesq; Ennensem Cererem maxime colunt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur: ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur: frugesq; attulisse: quantam esse religionem conuenit eorum: apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat. itaq; apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Ty. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur: P. Mutio, L. Calphurnio Conss. aditum est ad libros Sybillinos: à quibus inuentum est Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio decemuirali Sacerdotes populi romani, cum esset in urbe nostra pulcherrimum, & magnificentissimum templum: tamen usq; Ennam profecti sunt. tanta enim erat authoritas, & uetustas illius religionis: ut cum illuc irent: non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. Non obtundam diutius aures uestras: iam dudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur. hoc dico: hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq; fiunt: à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. Qui accessi=

stis Ennam, uidistis simulacrum Cereris è marmore: & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla, atq; præclara, sed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ sunt in eo fano: multo antiquissimum. id sustulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit: quod eorum demolitio, atq; asportatio perdifficilis uidebatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrime factum uictoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. Qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum? cum ego ipse in commemoratione eorum non solum animo commouear: uerum etiam corpore perhorrescam? Venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uersantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum uenissem: presto mihi Sacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt: contio, conuentusq; ciuium: in quo ego cum loquerer: tanti fletus, gemitusq; fiebant: ut acerbissimus tota urbe luctus uersari uideretur. non illi decumarũ imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppressiq; erant: conquerebantur: Cereris numen, sacrorum uetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atq; audacissimi supplicio expiari uolebant. omnia se cætera pati ac negligere dicebant. hic dolor erat tantus: ut Verres alter orcus uenisse Ennam, & non proserpinam asportasse, sed ipsam

abripuisse Cererem uideretur. etenim urbs illa, non urbs uidetur, sed fanum Cereris esse. habitare apud sese Cererē Ennenses arbitrantur. ut mihi nō ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolæ, atq; antistites Cereris esse uideantur. Ennæ tu simulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris uictoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia quæ sceleri propriora sunt, quàm religioni. Tenuerunt enim P. Popilio, P. Rupilio conss. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neq; tam serui illi dominorum: quàm tu libidinum: neq; tam fugitiui illi à dominis: quàm tu à iure, & à legibus: neq; tam barbari lingua, & natione illi: quàm tu natura, & moribus: neq; illi tam hostes hominibus: quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio est igitur ei reliqua? qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes uicerit? Audistis Theodorum, & Numinium & Nicasionem Legatos Ennenses publice dicere: sese à suis ciuibus hæc habere mandata: ut ad Verrem adirent: & eum simulacrum Cereris, & uictoriæ reposcerent: id si impetrassent: tum ut morem ueterem Ennensium conseruarent: publice in eum, tametsi uexasset Siciliam: tamen, quoniam hæc à maioribus constituta accepissent: testimonium ne quod dicerent. sin autem ea non reddidisset: tum ut iudicio adessent: tum uti de eius iniurijs iudices docerent: sed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari: nolite contemnere, ac negligere Iudices. Aguntur iniuriæ sociorum: agitur ius legum: agitur existimatio, ueritasq; iudiciorum.

quæ sunt omnia permagna: uerum illud maximũ. tanta religione obstricta tota prouincia est: tanta superstitio ex istius facto mentes omniũ Siculorum occupauit: ut quæcunq; accidant publicæ, uel priuatim incommoda: propter eam causam scelere istius euenire uideantur. Audistis Centuripinos, Agyrinenses, Catinenses, Herbitenses, Aetnenses, complures alios, publicæ dicere, quæ solitudo esset in agris: quæ uastitas: quæ fuga aratorum: quàm deserta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametsi istius multis, & uarijs iniurijs acciderunt: tamẽ hæc una causa in opinione Siculorum plurimum ualet: quod Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris, in his locis interijsse arbitrantur. medemini religioni sociorum Iudices: conseruate uestram authoritatem. neque enim hæc externa nobis est religio: neq; aliena. quod si esset: si suscipere eam nolletis: tamen in eo, qui uiolasset: sancire uos uelle oporteret. nũc uero in communi omnium gentium religione, inq; his sacris, quæ maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atq; accersita coluerunt: quæ sacra, ut erant re uera, sic appellari Græca uoluerunt: negligentes, ac dissoluti, si cupiamus esse: qui possumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atq; ornatissimæ Syracusarum direptionem commemorabo: et in medium proferam Iudices: ut aliquãdo totam huius generis rationem concludam, ac definiã. Nemo ferè uestrum est: quin, quemadmodũ captæ sint à M. Marcello Syracusæ, sæpe audierit: nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem, cum illo bello: huius prætoris aduentum, cum illius imperatoris uictoria: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuicto: huius libidines, cum illius continentia. ab il

lo, qui cœpit, conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Nunc iam illa omitto: quæ disperse à me multis locis dicentur: ac dicta sunt: forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli à plurima cæde seruatum est: id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum & nostris classibus, & Carthaginensium clausus fuisset: eum isto prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuisse. mitto adhibitam uim ingenuis: matresfamilias uiolatas: quæ tum urbe capta commissa non sunt, neque odio hostili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq; iure uictoriæ. mitto inquam hæc omnia: quæ ab isto per triennium perfecta sunt. ea, quæ coniuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi: cognoscite. Vrbem Syracusas maximam esse græcarum urbium, pulcherrimamq; omnium sæpe audistis. est Iudices ita, ut dicitur. nam & situ est communito, tum ex omni aditu, uel terra, uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant: in exitu coniunguntur: & confluunt. eorum coniunctione, pars oppidi, quæ appellatur insula: mari disiuncta angusto, ponte rursum adiungitur: & continetur. Ea tanta est urbs: ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur: quarum una est ea, quam dixi, Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusq; portus hostium, aditumq; proiecta est: in qua domus est quæ Regis Hieronis fuit: qua prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt: Dianæ una, et altera, quæ fuit ante istius aduentum ornatissima: Mineruæ. In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est: in=

credibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur: nisi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus esset. Altera autem est urbs Syracusis: cui nomen Acradina est: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatissimum prytaneum, amplissima est curia, templumq; egregium Iouis Olympij: cæteræq; urbis partes una lata uia perpetua, multisq; transuersis diuisæ, priuatis ædificijs continentur. Tertia est urbs: quæ quod in ea parte fortunæ fanum antiquum fuit: Tyche nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est, & complures ædes sacræ: coliturq; ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs: quæ, quia postrema ædificata est: Neapolis nominatur: quam ad summam Theatrum est maximum: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ, signumq; Apollinis qui Themictes uocatur pulcherrimum, & maximum: quod iste si portare potuisset: non dubitasset auferre. Nunc ad Marcellū reuertar: ne hæc à me sine causa commemorata esse uideantur. Qui cum tam præclaram urbem ui, copijsq; cœpisset: non putauit ad laudem populi ro. hoc pertinere: hanc pulchritudinem, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur: delere: et extinguere. itaq; ædificijs omnibus, publicis, priuatis, sacris, et profanis sic pepercit: quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda uenisset. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationē: habuit humanitatis. uictoriæ putabat esse: multa Romam deportare: quæ ornamento urbi esse possent. humanitatis: non planè spoliare urbē: præsertim quam conseruare uoluisset. In hac partitione ornatus, non plus uictoria Marcelli populo ro. appetiuit: quàm humanitas Syracusanis reseruauit. Ro

mam quæ asportata sunt, ad ædem honoris, atq; uirtu=tis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis posuit: nihil in suburbano. putauit si urbis or=namenta domum suam non contulisset: domum suam ur bi ornamento futuram. Syracusis autem permulta, atq; egregia reliquit: deum uero nullũ uiolauit: nullum at=tigit. Conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis: nequa tali uiro mortuo fiat iniuria: sed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum, et iurisdictionem cum ferro, & armis, aduentum, et comitatum cum exer citu, & uictoria conferatis. Aedes Mineruæ est in insu=la, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit: quá plenam, atq; ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atq; direpta est: non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bel lo religionum, & consuetudinis iura retineret: sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. Pugna erat equestris Agathoclis regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes uestiebantur. ni=hil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis uisendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum o=mnia illa uictoria sua profana fecisset: tamen religione impeditus non attigit. iste, cum iam illa propter diutur=nam pacem, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, re=ligiosáq; accepisset: omnes eas tabulas abstulit: parietes, quorum ornatus tot secula manserat: tot bella effugerat: nudos ac deformatos reliquit. Et Marcellus, qui, si Syra cusas cœpisset: duo templa dedicaturum se Romæ uoue=rat: id quod erat ædificaturus his rebus ornare, quas cœ perat, noluit. Verres, qui non Honori, neq; Virtuti, ut il le, sed Veneri, et Cupidini uota deberet: is Mineruæ tem plum spoliare conatus est. Ille deos deorum spolijs orna-

re noluit·hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciam domum transtulit·Viginti & septem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde sustulit: in quibus erant imagines Siciliæ Regum, ac Tyrannorũ: quæ non solum pictorum artificio delectabant: sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac uidete quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit: quàm quisquã superiorum: cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium: hic etiam deorum monumenta, atq; ornamenta sustulerit· Iam uero quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor, ne hæc qui non uiderunt: omnia me nimis augere, atq; ornare arbitrentur·quod tamen nemo suspicari debet: tam esse me cupidum: ut tot uiros primarios uelim, præsertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint: qui hæc uiderint: esse temeritati, et mendacio meo conscios·Confirmare hoc liquido Iudices possum: ualuas magnificentiores ex auro, atq; ebore perfectiores nullas unquam ullo tempore fuisse·incredibile dictu est, quam multi græci de ualuarum harum pulchritudine scriptum reliquerint·nimium forsitan hæc illi mirentur: atq; efferant·esto·uerumtamen honestius est Reip·nostræ Iudices ea, quæ illis pulchra esse uideantur: Imperatorem nostrum in bello reliquisse: quàm prætorem in pace abstulisse·Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in ualuis·ea detrahenda curauit omnia·Gorgonis os pulcherrimum, cinctum anguibus, reuellit: atq; abstulit·& tamen indicauit, non solum artificio, sed etiam precio, quæstuq; duci·nam bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ & graues: non dubitauit auferre: quarũ iste non opere delectabatur: sed pondere·itaq; eiusmodi ual=

uas reliquit: ut quæ olim ad ornandum templum erant maxime: nunc tantum ad claudendũ factæ esse uideantur. Etiam ne gramineas hastas? uidi enim uos in hoc non minime, cum testes dicerent: commoueri: quod erãt huiusmodi: ut semel uidisse satis esset: in quibus neq; manu factum quicquam, neq; pulchritudo erat ulla: sed tantum magnitudo incredibilis: de qua, uel audire satis esset: nimium, uidere plusquam semel. etiam ne id concupisti? nam Sappho, quæ sublata de Prytaneo est: dat tibi iustam excusationem: propè ut concedendum, atq; ut ignoscendum esse uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quisquam non modo priuatus, sed populus potius haberet, quàm homo elegantissimus atq; eruditissimus Verres? nimirum contradici nihil potest. nostrum enim uniusquisq;, qui tam beati quàm iste est, non sumus: tam delicati esse non possumus: si quando aliquid istiusmodi uidere uolet: eat ad ædem felicitatis, ad monumentum Catuli, in portico Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius istorum Thusculanum: spectet eorum ornatum, si quid iste suorum, Aedilibus accommodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atq; oppidorum habeat plenam domum: uillas refertas. Etiam ne huius operarij studia, ac delicias Iudices perferetis? qui ita natus est: ita educatus: ita factus, & animo, & corpore: ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferenda signa esse uideatur. Atq; hæc Sappho sublata quantum desiderium sui reliquerit, dici uix potest. nam tum ipsa fuit egregie facta: tum epigramma græcum pernobile incisum habuit in Basi: quod iste eruditus homo, & græculus, qui hæc subtilier iudicat: qui solus intelligit: si

unam literam græcam sciſſet: non ſuſtuliſſet. nunc enim quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit: & id ablatum indicat. Quid? ſignum Peanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, et religioſum nó ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. Quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? Quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrum Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant: pulcherrime factum non'ne abſtuliſti? Quid? ex æde Liberi paruum illud caput pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus: dubitaſti tollere? Atq; ille Pean ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut græci ferunt: Liberi filius inuentor olei eſſe dicitur: una cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autem Imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis quanta religione fuerit eadem ſpecie, atq; forma ſignum illud: quod ex Macedonia captum, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta. unum, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus. alterum in ponti ore, & anguſtijs. tertium, quod Syracuſis ante Verrem prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit: ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id cum tam multa ex illo mari bella emerſerint: tam multa porrò in pontum inuecta ſint: uſq; ad hanc diem integrum inuiolatumq; ſeruatum eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis: quod M. Marcellus armatus, & uictor uiderat:

quod religioni concesserat: quod ciues, atq; incolæ Syracusani colere, aduenæ non solum uisere, uerum etiam uenerari solebant: id Verres ex templo Iouis sustulit. Vt sæpius ad M. Marcellum reuertar Iudices: sic habetote: plures esse à Syracusanis istius aduentu Deos, quàm uictoria Marcelli homines desideratos. Etenim ille requisisse dicitur etiam Archimedem illum, summo ingenio hominem, ac disciplina: eumq; cum audisset interfectum: permoleste tulisse. Iste omnia quæ requisiuit: non ut seruaret, uerum ut asportaret, requisiuit. Iam illa, quia leuiora uidebuntur, si hoc loco dicerentur: ideo preteribo: quod iste mensas delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uasorum Corinthiorum, ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. Itaq; Iudices hi qui hospites ad ea, quæ uisenda sunt: ducere solent, et unumquodq; ostendere: quos illi Mystagogos uocant: conuersam iam habent demonstrationem suam. nam ut ante demonstrabant, quid ubiq; esset: ita nunc quid undiq; ablatum sit: ostendunt. Quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos esse arbitramini? non ita est Iudices: primum, quod omnes religione mouentur: et deos patrios, quos à maioribus acceperunt: colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur. deinde hic ornatus, hæc opera, atq; artificia, signa, tabulæ pictæ, græcos homines nimio opere delectat. Itaq; ex illorũ querimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima uideri: quæ forsitan nobis leuia, & contemnenda esse uideãtur. mihi credite Iudices: tametsi uosmetipsos hæc eadem audire certo scio. cum multas acceperint per hosce annos socij, atq; exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas græci homines grauius tulerunt: nec ferunt:

quàm huiuscemodi spoliationes fanorum, atq; oppidorum. licet iste dicat, emisse se: sicuti solet dicere: credite mihi Iudices: nulla unquam ciuitas tota Asia, & Græcia signum ullum, & tabulas pictas, ullum deniq; ornamentum urbis, sua uoluntate cuiquam uendidit. nisi forte existimatis, posteaquam iudicia seuera Romæ fieri desierint: græcos homines hæc uēdere cœpisse: quæ tum, nonmodo non uendebant: cum iudicia fiebant: uerum etiam coemebant. nisi arbitramini L. Crasso, C. Scæuolæ, Q. Claudio potentissimis hominibus, quorū ædilitates ornatissimas uidimus: commertium istarum rerum cum græcis hominibus non fuisse: his qui post iudiciorum dissolutiones, ædiles facti sunt: fuisse. Acerbiorem etiam scitote esse ciuitatibus falsam istam, et simulatam emptionem: quam si quis clàm surripiat: aut eripiat palàm: atq; auferat. nam turpitudinem summam esse arbitrantur: referri in literas publicas, precio paruo ea, quæ accepissent à maioribus: uendidisse: atq; alienasse. etenim mirandum in modū græci rebus istis, quas nos contemnimus: delectantur. itaq; maiores nostri facile patiebantur, hæc esse quamplurima apud socios: ut imperio nostro quamornatissimi florentissimiq; essent. apud eos autem quos uectigales, aut stipendarios fecerant: tamen hæc relinquebant: ut illi, quibus ea iucunda sunt: quæ nobis leuia uidebantur: haberent hæc oblectamenta, & solatia seruitutis. Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro. sunt: mereri uelle: ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos? ut ne Europam in tauro sedentem amittant? ut Satyrum? qui apud illos in æde uestæ est? ut cætera? quid Thespienses? ut Cupidinis signum: propter quod unum uisuntur Thespiæ?

mo delectatũ esse munere: post, ubi audisset unde essent: statim certos homines in qnquerem misisse: qui eos dentes reportarent. itaq; in his inscriptum literis punicis fuit: Regem Masinissam imprudẽtem accepisse: re cognita reponendos, restituendosq; curasse. Erat præterea magna uis eboris: multa ornamenta: in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere, ac summa arte perfectæ. Hæc iste omnia, ne multis morer: uno impetu, atq; uno nuncio per seruos uenerios, quos eius rei causa miserat: tollẽda, atq; asportanda curauit. Prò dij immortales quem ego hominem accuso? quem legibus, ac iudiciali iure persequor? de quo uos sententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenses publice: spoliatum templum esse Iunonis: nihil istum in religiosissimo fano reliquisse: quem in locum classes hostiũ sæpe accesserint: ubi piratæ ferè quot annis hyemare solebãt: quod neq; prædo uiolauerit antea: neq; hostis attigerit: id ab uno isto sic spoliatum esse: ut nihil omnino sit relictum. hic nunc iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudiciũ appellabitur? criminibus enim coarguitur: aut suspicionibus in iudicium uocatur. dij ablati, fana uexata, nudatæ urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam sibi iste neq; inficiandi rationem, neq; defendẽdi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me: conuincitur à testibus: urgetur confessione sua: manifestis in maleficijs tenetur: & manet etiam: ac tacitus facta mecum sua recognoscit. Nimium mihi diu uideor in uno genere uersari criminum: sentio Iudices occurrendum esse satietati aurium, animorumq; uestrorum. quamobrem multa prætermittam. ad ea autem, quæ dicturus sum: reficite uos quæso Iudices per deos immortales: per eos ipsos, de quorum religione iam diu

dicimus:

dicimus: dũ id eius facinus commemoro: & profero: quo prouincia tota commota est. de quo si paulo altius ordiar: ac repetere memoriã religionis uidebor: ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non sinit. Vetus est hæc opinio: quæ constat ex antiquissimis græcorum literis, atq; monumentis: insulam Siciliam totam esse Cereri, & liberæ consecratam. hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur: tum ipsis Siculis tam persuasum est: ut animis eorum insitum, atq; innatum esse uideatur. nam & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam uocant: ex Ennensium nemore: qui locus, quod in media est insula situs: umbilicus Siciliæ nominatur. quam cũ inuestigare, & conquirere Ceres uellet: dicitur inflammasse thædas ex is ignibus: qui ex ætnæ uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa præferret: orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur: est loco præcelso, atq; edito: quo in summo est æquata agri planicies, & aquæ perennes. tota uero omni aditu circuncisa, atq; directa est. quam circa lacus, luciq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum uirginis, quem iam à pueris accepimus: declarare uideatur. etenim propter est spelunca quædam, conuersa ad aquilonem, infinita altitudine: qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse: abreptamq; ex eo loco uirginem secum asportasse: & subito non longe à Syracusis penetrasse sub terras: lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usq; ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierũq;

conuentu. propter huius opinionis uetustatem, quod eorum in his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum: mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publicæ religio est Cereris Ennensis. etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq́; declarant: multis sæpe in difficilimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiam incoli, custodiriq́; uideatur. nec solum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesq́; Ennensem Cererem maxime colunt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur: ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur: frugesq́; attulisse: quantam esse religionem conuenit eorum: apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat? itaq; apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Ty. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur: P. Mutio, L. Calphurnio Conss. aditum est ad libros Sybillinos: à quibus inuentum est Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio decemuirali Sacerdotes populi romani, cum esset in urbe nostra pulcherrimum, & magnificentissimum templum: tamen usq; Ennam profecti sunt. tanta enim erat authoritas, & uetustas illius religionis: ut cum illuc irent: non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. Non obtundam diutius aures uestras: iam dudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur. hoc dico: hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq́; fiunt: à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. Qui accessi=

stis Ennam, uidistis simulacrum Cereris è marmore: & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla, atq; præclara, sed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ sunt in eo fano: multo antiquissimum. id sustulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit: quod eorum demolitio, atq; asportatio perdifficilis uidebatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrime factum uictoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. Qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum? cum ego ipse in commemoratione eorum non solum animo commouear: uerum etiam corpore perhorrescam? Venit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uersantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum uenissem: presto mihi Sacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt: contio, conuentusq; ciuium: in quo ego cum loquerer: tanti fletus, gemitusq; fiebant: ut acerbissimus tota urbe luctus uersari uideretur. non illi decumarũ imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppressiq; erant: conquerebantur: Cereris numen, sacrorum uetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atq; audacissimi supplicio expiari uolebant. omnia se cætera pati ac negligere dicebant. hic dolor erat tantus: ut Verres alter orcus uenisse Ennam, & non proserpinam asportasse, sed ipsam

abripuisse Cererem uideretur. etenim urbs illa, non urbs uidetur, sed fanum Cereris esse. habitare apud sese Cererē Ennenses arbitrantur. ut mihi nō ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolæ, atq; antistites Cereris esse uideantur. Ennæ tu simulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris uictoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia quæ sceleri propriora sunt, quàm religioni. Tenuerunt enim P. Popilio, P. Rupilio conss. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neq; tam serui illi dominorum: quàm tu libidinum: neq; tam fugitiui illi à dominis: quàm tu à iure, & à legibus: neq; tam barbari lingua, & natione illi: quàm tu natura, & moribus: neq; illi tam hostes hominibus: quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio est igitur ei reliqua? qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes uicerit? Audistis Theodorum, & Numinium & Nicasionem Legatos Ennenses publice dicere: sese à suis ciuibus hæc habere mandata: ut ad Verrem adirent: & eum simulacrum Cereris, & uictoriæ reposcerent: id si impetrassent: tum ut morem ueterem Ennensium conseruarent: publice in eum, tametsi uexasset Siciliam: tamen, quoniam hæc à maioribus constituta accepissent: testimonium ne quod dicerent. sin autem ea non reddidisset: tum ut iudicio adessent: tum uti de eius iniurijs iudices docerent: sed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari: nolite contemnere, ac negligere Iudices. Aguntur iniuriæ sociorum: agitur ius legum: agitur existimatio, ueritasq; iudiciorum.

quæ ſunt omnia permagna: uerum illud maximũ. tanta religione obſtricta tota prouincia eſt: tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omniũ Siculorum occupauit: ut quæcunq; accidant publice, uel priuatim incommoda: propter eam cauſam ſcelere iſtius euenire uideantur. Audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Aetnenſes, complures alios, publice dicere, quæ ſolitudo eſſet in agris: quæ uaſtitas: quæ fuga aratorum: quàm deſerta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametſi iſtius multis, & uarijs iniurijs acciderunt: tamẽ hæc una cauſa in opinione Siculorum plurimum ualet: quod Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq́; Cereris, in his locis interijſſe arbitrantur. medemini religioni ſociorum Iudices: conſeruate ueſtram authoritatem. neque enim hæc externa nobis eſt religio: neq; aliena. quod ſi eſſet: ſi ſuſcipere eam nolletis: tamen in eo, qui uiolaſſet: ſancire uos uelle oporteret. nũc uero in communi omnium gentium religione, inq́; his ſacris, quæ maiores noſtri ab exteris nationibus adſcita, atq; accerſita coluerunt: quæ ſacra, ut erant re uera, ſic appellari Græca uoluerunt: negligentes, ac diſſoluti, ſi cupiamus eſſe: qui poſſumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atq; ornatiſſimæ Syracuſarum direptionem commemorabo: et in medium proferam Iudices: ut aliquãdo totam huius generis rationem concludam, ac definiã. Nemo ferè ueſtrum eſt: quin, quemadmodũ captæ ſint à M. Marcello Syracuſæ, ſæpe audierit: nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem, cum illo bello: huius prætoris aduentum, cum illius imperatoris uictoria: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuicto: huius libidines, cum illius continentia: ab il

lo, qui cœpit, conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Nunc iam illa omitto: quæ disperse à me multis locis dicentur: ac dicta sunt: forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli à plurima cæde seruatum est: id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum & nostris classibus, & Carthaginensium clausus fuisset: eum isto prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuisse. mitto adhibitam uim ingenuis: matresfamilias uiolatas: quæ tum urbe capta commissa non sunt, neque odio hostili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq; iure uictoriæ. mitto inquam hæc omnia: quæ ab isto per triennium perfecta sunt. ea, quæ coniuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi: cognoscite. Vrbem Syracusas maximam esse græcarum urbium, pulcherrimamq; omnium sæpe audistis. est Iudices ita, ut dicitur. nam & situ est communito, tum ex omni aditu, uel terra, uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant: in exitu coniunguntur: & confluunt. eorum coniunctione, pars oppidi, quæ appellatur insula: mari disiuncta angusto, ponte rursum adiungitur: & continetur. Ea tanta est urbs: ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur: quarum una est ea, quam dixi, Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusq; portus hostium, aditumq; proiecta est: in qua domus est quæ Regis Hieronis fuit: qua prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt: Dianæ una, et altera, quæ fuit ante istius aduentum ornatissima: Mineruæ. In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est: in=

credibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur: nisi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus esset. Altera autem est urbs Syracusis: cui nomen Acradina est: in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatissimum prytaneum, amplissima est curia, templumq; egregium Iouis Olympij: cæteræq; urbis partes una lata uia perpetua, multisq; transuersis diuisæ, priuatis ædificijs continentur. Tertia est urbs: quæ quod in ea parte fortunæ fanum antiquum fuit: Tyche nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est, & complures ædes sacræ: coliturq; ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs: quæ, quia postrema ædificata est: Neapolis nominatur: quam ad summam Theatrum est maximum: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ, signumq; Apollinis qui Themeltes uocatur pulcherrimum, & maximum: quod iste si portare potuisset: non dubitasset auferre. Nunc ad Marcellū reuertar: ne hæc à me sine causa commemorata esse uideantur. Qui cum tam præclaram urbem ui, copijsq; cœpisset: non putauit ad laudem populi ro. hoc pertinere: hanc pulchritudinem, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur: delere: et extinguere. itaq; ædificijs omnibus, publicis, priuatis, sacris, et profanis sic pepercit: quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda uenisset. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationē: habuit humanitatis. uictoriæ putabat esse: multa Romam deportare: quæ ornamento urbi esse possent. humanitatis: non planè spoliare urbē: præsertim quam conseruare uoluisset. In hac partitione ornatus, non plus uictoria Marcelli populo ro. appetiuit: quàm humanitas Syracusanis reseruauit. Ro

mam quæ asportata sunt, ad ædem honoris, atq; uirtu=tis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis posuit: nihil in suburbano. putauit si urbis or=namenta domum suam non contulisset: domum suam ur bi ornamento futuram. Syracusis autem permulta, atq; egregia reliquit: deum uero nullũ uiolauit: nullum at=tigit. Conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis: nequa tali uiro mortuo fiat iniuria: sed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum, et iurisdictionem cum ferro, & armis, aduentum, et comitatum cum exer citu, & uictoria conferatis. Aedes Mineruæ est in insu=la, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit: quã plenam, atq; ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atq; direpta est: non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bel lo religionum, & consuetudinis iura retineret: sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. Pugna erat equestris Agathoclis regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes uestiebantur. ni=hil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis uisendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum o=mnia illa uictoria sua profana fecisset: tamen religione impeditus non attigit. iste, cum iam illa propter diutur=nam pacem, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, re=ligiosáq; accepisset: omnes eas tabulas abstulit: parietes, quorum ornatus tot secula manserat: tot bella effugerat: nudos ac deformatos reliquit. Et Marcellus, qui, si Syra cusas cœpisset: duo templa dedicaturum se Romæ uoue=rat: id quod erat ædificaturus his rebus ornare, quas cœ perat, noluit. Verres, qui non Honori, neq; Virtuti, ut il le, sed Veneri, et Cupidini uota deberet: is Mineruæ tem plum spoliare conatus est. Ille deos deorum spolijs orna=

re noluit. hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciam domum transtulit. Viginti & septem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde sustulit: in quibus erant imagines Siciliæ Regum, ac Tyrannorũ: quæ non solum pictorum artificio delectabant: sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac uidete quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit: quàm quisquã superiorum: cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium: hic etiam deorum monumenta, atq; ornamenta sustulerit. Iam uero quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor, ne hæc qui non uiderunt: omnia me nimis augere, atq; ornare arbitrentur. quod tamen nemo suspicari debet: tam esse me cupidum: ut tot uiros primarios uelim, præsertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint: qui hæc uiderint: esse temeritati, et mendacio meo conscios. Confirmare hoc liquido Iudices possum: ualuas magnificentiores ex auro, atq; ebore perfectiores nullas unquam ullo tempore fuisse. incredibile dictu est, quam multi græci de ualuarum harum pulchritudine scriptum reliquerint. nimium forsitan hæc illi mirentur: atq; efferant. esto. uerumtamen honestius est Reip. nostræ Iudices ea, quæ illis pulchra esse uideantur: Imperatorem nostrum in bello reliquisse: quàm prætorem in pace abstulisse. Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in ualuis. ea detrahenda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, cinctum anguibus, reuellit: atq; abstulit. & tamen indicauit, non solum artificio, sed etiam precio, quæstuq; duci. nam bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ & graues: non dubitauit auferre: quarũ iste non opere delectabatur: sed pondere. itaq; eiusmodi ual=

uas reliquit: ut quæ olim ad ornandum templum erant maxime: nunc tantum ad claudendũ factæ esse uideantur. Etiam ne gramineas hastas? uidi enim uos in hoc non minime, cum testes dicerent: commoueri: quod erãt huiusmodi: ut semel uidisse satis esset: in quibus neq; manu factum quicquam, neq; pulchritudo erat ulla: sed tantum magnitudo incredibilis: de qua, uel audire satis esset: nimium, uidere plusquam semel. etiam ne id concupisti? nam Sappho, quæ sublata de Prytaneo est: dat tibi iustam excusationem: propè ut concedendum, atq; ut ignoscendum esse uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quisquam non modo priuatus, sed populus potius haberet, quàm homo elegantissimus atq; eruditissimus Verres? nimirum contradici nihil potest. nostrum enim uniusquisq;, quĩ tam beati quàm iste est, non sumus: tam delicati esse non possumus: si quando aliquid istiusmodi uidere uolet: eat ad ædem felicitatis, ad monumentum Catuli, in porticu Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius istorum Thusculanum: spectet eorum ornatum, si quid iste suorum, Aedilibus accommodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atq; oppidorum habeat plenam domum: uillas refertas. Etiam ne huius operarij studia, ac delicias Iudices perferetis? qui ita natus est: ita educatus: ita factus, & animo, & corpore: ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferenda signa esse uideatur. Atq; hæc Sappho sublata quantum desiderium sui reliquerit, dici uix potest. nam tum ipsa fuit egregie facta: tum epigramma græcum pernobile incisum habuit in Basi: quod iste eruditus homo, & græculus, qui hæc subtilier iudicat: qui solus intelligit: si

unam literam græcam sciſſet: non ſuſtuliſſet. nunc enim quiod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit: & id ablatum indicat. Quid? ſignum Peanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, et religioſum nō ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. Quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? Quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrum Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant: pulcherrime factum non'ne abſtuliſti? Quid? ex æde Liberi paruum illud caput pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus: dubitaſti tollere? Atq; ille Pean ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut græci ferunt: Liberi filius inuentor olei eſſe dicitur: una cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autem Imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis quanta religione fuerit eadem ſpecie, atq; forma ſignum illud: quod ex Macedonia captum, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta. unum, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus. alterum in ponti ore, & anguſtijs. tertium, quod Syracuſis ante Verrem prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit: ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id cum tam multa ex illo mari bella emerſerint: tam multa porrò in pontum inuecta ſint: uſq; ad hanc diem integrum inuiolatum'q; ſeruatum eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis: quod M. Marcellus armatus, & uictor uiderat:

quod religioni concesserat: quod ciues, atq; incolæ Syracusani colere, aduenæ non solum uisere, uerum etiam uenerari solebant: id Verres ex templo Iouis sustulit. Vt sæpius ad M. Marcellum reuertar Iudices: sic habetote: plures esse à Syracusanis istius aduentu Deos, quàm uictoria Marcelli homines desideratos. Etenim ille requisisse dicitur etiam Archimedem illum, summo ingenio hominem, ac disciplina: eumq; cum audisset interfectum: permoleste tulisse. Iste omnia quæ requisiuit: non ut seruaret, uerum ut asportaret, requisiuit. Iam illa, quia leuiora uidebuntur, si hoc loco dicerentur: ideo preteribo: quod iste mensas delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uasorum Corinthiorum, ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. Itaq; Iudices hi qui hospites ad ea, quæ uisenda sunt: ducere solent, et unumquodq; ostendere: quos illi Mystagogos uocant: conuersam iam habent demonstrationem suam. nam ut ante demonstrabant, quid ubiq; esset: ita nunc quid undiq; ablatum sit: ostendunt. Quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos esse arbitramini? non ita est Iudices: primum, quod omnes religione mouentur: et deos patrios, quos à maioribus acceperunt: colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur. deinde hic ornatus, hæc opera, atq; artificia, signa, tabulæ pictæ, græcos homines nimio opere delectat. Itaq; ex illorũ querimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima uideri: quæ forsitan nobis leuia, & contemnenda esse uideãtur. mihi credite Iudices: tametsi uosmetipsos hæc eadem audire certo scio. cum multas acceperint per hosce annos socij, atq; exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas græci homines grauius tulerunt: nec ferunt:

quàm huiuscemodi spoliationes fanorum, atq; oppidorum. licet iste dicat, emisse se: sicuti solet dicere: credite mihi Iudices: nulla unquam ciuitas tota Asia, & Graecia signum ullum, & tabulas pictas, ullum deniq; ornamentum urbis, sua uoluntate cuiquam uendidit. nisi forte existimatis, posteaquam iudicia seuera Romae fieri desierint: graecos homines haec uēdere coepisse: quae tum, nonmodo non uendebant: cum iudicia fiebant: uerum etiam coemebant. nisi arbitramini L. Crasso, C. Scaeuolae, Q. Claudio potentissimis hominibus, quorū aedilitates ornatissimas uidimus: commertium istarum rerum cum graecis hominibus non fuisse: his qui post iudiciorum dissolutiones, aediles facti sunt: fuisse. Acerbiorem etiam scitote esse ciuitatibus falsam istam, et simulatam emptionem: quam si quis clàm surripiat: aut eripiat palàm: atq; auferat. nam turpitudinem summam esse arbitrantur: referri in literas publicas, precio paruo ea, quae accepissent à maioribus: uendidisse: atq; alienasse. etenim mirandum in modū graeci rebus istis, quas nos contemnimus: delectantur. itaq; maiores nostri facile patiebantur, haec esse quamplurima apud socios: ut imperio nostro quamornatissimi florentissimiq; essent. apud eos autem quos uectigales, aut stipendarios fecerant: tamen haec relinquebant: ut illi, quibus ea iucunda sunt: quae nobis leuia uidebantur: haberent haec oblectamenta, & solatia seruitutis. Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro. sunt: mereri uelle: ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos? ut ne Europam in tauro sedentem amittant? ut Satyrum? qui apud illos in aede uestae est? ut caetera? quid Thespienses? ut Cupidinis signum: propter quod unum uisuntur Thespiae?

quid Gnydios? ut Venerem marmoream? quid ut pictam, Coos? quid Ephesios? ut Alexandrum? quid Cizicenos? ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios? ut Ialysum? quid Athenienses? ut ex marmore Iachum, aut Parthalum pictum, aut ex ære Myronis buaulam? longum est, & non necessariũ commemorare, quæ apud quosq; uisenda sunt tota Asia, & Græcia. uerum illud est quamobrem hæc commemorarim: quod existimare uos hoc uolo: mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. atq; ut cæteros omittamus: de ipsis Syracusanis cognoscite. Ad quos ego cum uenissem: sic primo existimabam: ut Romæ ex istius amicis acceperam: ciuitatem Syracusanam, propter Heraclij hæreditatem, non minus esse isti amicam: quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium societatem. simul & uerebar, ne mulierum nobilium, & formosarum gratia, quarum iste arbitrio præturã per triẽnium gesserat: uirorumq́;, quibus cum nuptæ erãt: nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalitate oppugnarer: si quid ex literis Syracusanorum conquirerem. itaq; Syracusis cum ciuibus romanis eram: eorum tabulas scribebam: iniurias cognoscebam. cum diutius in eo negocio, curáq; fueram: ut requiescerem: curamq́; animi remitterem: ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar. ubi cum Equitibus Ro. ex illo conuentu honestissimis, illos Verrutios, de quibus ante dixi: explicabã. à Syracusanis prorsus nihil adiumenti neq; publice, neq; priuatim expectabam: neq; erat in animo postulare. Cum hæc agerem: repente ad me uenit Heraclius is: q tum magistrũ Syracusis habebat: homo nobilis, qui Sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos est am-

plissimus. agit mecum, & cum fratre meo: ut, si nobis ui deretur: adiremus ad eorum Senatum: frequentes esse in curia: se iussu Senatus à nobis petere: ut ueniremus. Primo nobis fuit dubium, quid ageremus. deinde cito uenit in mentem, non esse uitandum nobis illum conuentum, & locum. itaq; in curiam uenimus. honorificæ sanè consurgitur: nos rogatu magistratus assedimus. Incipit is loqui, qui & authoritate, & ætate, &, ut mihi uisum est: usu rerum antecedebat Diodorus Timarchides. cuius omnis oratio hanc habuit primo sententiam: Senatum Populumq; Syracusanū moleste grauiterq; ferre: quod ego, cum in cæteris Siciliæ ciuitatibus Senatum populūq; docuissem: quid eis utilitatis, quid salutis afferrem: & cum ab omnibus mandata, legatos, literas, testimoniaq; sumpsissem: in illa ciuitate nihil eiusmodi facerem. respondi neq; Romæ in conuentu Siculorum, cum à me auxilium communi omnium legationum consilio petebatur: causaq; totius ad me Siciliæ deferebatur: legatos Syracusanorum affuisse: neq; me postulare, ut quicquam contra C. Verrem decerneretur, in ea Curia: in qua inauratam C. Verris statuam uiderem. Quod posteaquam dixi: tantus est gemitus factus aspectu statuæ, & commemoratione: ut illud in Curia positum monumentum scelerum, non beneficiorum uideretur. Tum pro se quisq;, quantum dicendo assequi poterat: docere me cœpit ea, quæ pauloante commemoraui: spoliatam urbem: fana direpta: ex Heraclij hæreditate, quam palestritis concessisset, qui etiam inuentorem olei deum sustulisset: neq; illam statuam esse ex pecunia publica datam: sed eos qui hæreditatis diripiendæ participes fuissent: faciendam, statuendamq; curasse. eosdem Romæ fuisse legatos, illius

adiutores improbitatis, socios furtorum, conscios flagitiorum: eò minus mirari me oportere: si illi communi legatorum uoluntati, & saluti Siciliæ defuissent. Vbi eorum dolorem nonmodo non minorem, sed propè maiorem, quàm cæterorum Siculorum esse cognouimus: tum meum animum in illos, tum ego mei consilij, negocijq; totius suscepti causam, rationemq; proposui: tum eos hortatus sum: ut causæ communi, salutiq; ne deessent: ut eã illam laudationem, quam se ui, ac metu coactos paucis illis diebus decresse dicebant: tollerẽt. Itaq; Iudices Syracusani hæc faciunt istius clientes, atq; amici: primum mihi literas publicas, quas in ærario sanctiore conditas habebant: proferunt: in quibus ostendunt omnia, quæ dixi ablata: esse perscripta: & plura etiam, quàm ego potui dicere. ꝑscripta autem hoc modo: quod ex æde Mineruæ hoc et illud abesset: quod ex æde Iouis, quod ex æde liberi. ut quisq; eis rebus tuendis conseruandisq; præfuerat: ita perscriptum erat: cum rationem ex lege redderet: &, quæ acceperat, deberet tradere: petisse, ut sibi, quod hæ res abessent, ignosceretur. itaq; omnes liberatos discessisse: & esse ignotum omnibus. quas ego literas obsignandas publico signo, deportandasq; curaui. De laudatione autem ratio sic reddita est. primum cum à Verre literæ aliquanto ante aduentum meum de laudatione uenissent: nihil esse decretum. deinde, cum quidam ex illis amicis commonerent: oportere decerni: maximo esse clamore, et conuicio repudiatos. et posteaquam meus aduentus appropinquarit: imperasse eum, qui summam potestatem haberet: ut decernerent. decretum ita esse: ut multo plus illa laudatio aliquid mali, quàm boni possit afferre. Id adeo Iudices, ut mihi ab illis demonstratum est:

tum est: sic uos ex me cognoscite. Mos est Syracusis: ut si qua de re ad Senatum referatur: dicat sententiā, qui uelit. nominatim nemo rogatur. et tamen, ut quisq; honore, & ætate antecedit: ita primus solet sua sponte dicere: idq; à cæteris ei conceditur. siquando taceant omnes: tūc sortito coguntur dicere. Cum hic mos esset: refertur ad Senatum de laudatione Verris. in quo primum, ut aliquid esset moræ: multi interpellant: de Sex. Peducæo, qui de illa ciuitate, totaq; prouincia optime meritus esset: sese antea, cum audissent ei negocium facessitum: cumq; eum publice, pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent: à C. Verre prohibitos esse. iniquum esse, tametsi Peducæus eorum laudatione iam nō uteretur: tamen non prius ei decernere quod aliquādo uoluissent: quàm quod tum cogerentur. conclamant omnes: & approbāt, ita fieri oportere. refertur de Peducæo. ut quisq; ætate, et honore antecedebat: ita sententiam dixit ex ordine. Id adeo ex ipso S. C. cognoscite. nam principium sententiæ perscribi solet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. dicit qui primi suaserint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic quæso quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE? quid postea scriptum est? CVM SVRGERET NEMO: NEQVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc est? SORS DVCITVR. quamobrem? nemo erat uoluntarius laudator Præturæ tuæ? defensor periculorum tuorum? præsertim cum inire à populo Ro. gratiam posset? nemo. ipsi illi tui conuiuæ, consiliarij, & conscij uerbum facere non audebant. In Curia statua tua stabat, & nuda in ea filij: nemo fuit ne quē

nudus quidem filius, nuda prouincia commoueret. Atq; ēt hoc me docent: eiusmodi senatus consulto sese fecisse laudationem: ut omnes intelligere possent: nō laudationem, sed potius irrisionem esse illam: quæ commonefaceret istius turpem calamitosamq; præturam. Ea enim scripta est: quod iste uirgis neminem cecidisset: à quo cognoscitis, nobilissimos homines, atq; innocentissimos securi esse percussos. quod uigilanter prouinciam administrasset: cuius omnes uigilias in stupris constat, adulterysq; esse consumptas. Hoc autem scriptum esse: quod proferre non auderet reus: accusator recitare non desineret. quod prædones procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres. quos etiam intra Syracusanam insulā recepisset. Quæ postequam, ex illis cognoui: discessi cum fratre è Curia: ut nobis absentibus, siquid uellent: decernerent. decernunt statim: primum, ut L. Fratri hospitium publice fieret: quod is eandem uoluntatem erga Syracusanos suscepisset: quam ego semper habuissem. Id nonmodo tum scripserunt: uerum etiam in ære incisum nobis tradiderunt. Valde hercle te Syracusani tui, quos crebro commemorare soles: diligunt: qui cum accusatore tuo satis iustam causam coniungendæ necessitudinis putant: quod te accusaturus sit: & quod ad inquirendum in te uenerit. postea decernitur: ac non uarie, sed propè coniunctis sententys: ut laudatio, quæ C. Verri decreta esset: tolleretur. An * eo cum iam nō solum discessio facta esset: sed etiam perscriptum, atq; in tabulas relatum: Prætor appellatur. at quis appellat? magistratus aliquis? nemo. senator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minime. quis igitur Prætorem appellat? qui quæstor istius fuerat, Cecilius. O' rem ridiculam: O' desertum hominem: O'

desperatum, ac relictum à magistratu Siculo, ne Senatusconsultum Siculi homines facere possent: ne suum ius suis moribus, suis legibus, obtinere possent: non amicus istius, non hospes, non deniq; aliquis Siculus, sed Quaestor Praetorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Praetor aequus, & sapiens dimitti iubet Senatum. concurrit ad me maxima multitudo. primum Senatores clamare: eripi sibi ius: eripi libertatem: populus Senatum laudare: gratias agere: ciues romani à me nusquam discedere. quo quidē die, nihil aegrius factum est multo labore meo: quàm ut manus ab illo appellatore abstinerentur. Cum ad praetorem in ius adissemus: excogitat sanè diligenter, & astute quid decernat. nam, antequam uerbum facerem: de sella surrexit: atq; abijt. Itaq; tum de foro, cum iam aduesperasceret: discessimus. postridie mane ab eo postulo: ut Syracusanis liceret senatus consultum, quod pridie fecissent: mihi reddere. Ille enim uero negat: & ait indignum facinus esse: quod ego in Senatu graeco, uerba fecissem: quod quidem apud graecos graece locutus essem: id ferri nullo modo posse. respondi homini ut potui: ut uolui: ut debui. tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile esse perspicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum uerum & germanum Metellum interesset. illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucullum sororis uirum: qui cum optime conuenisset. hunc homini alienissimo, à ciuitatibus laudationes per uim, & metum comparare. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, sed tributarias ualuisse: admonitu ipsorum Syracusanorum, impetum in eas tabulas facio: in quibus sigilla perscripta

erant. Ecce autem noua turba atq; rixa: ne tamen istũ omnino Syracusis sine hospitibus planè nudum esse ac desertum putetis. retinere cœpit tabulas Theomnastus quidam, homo ridicule insanus: quem Syracusani theoractum uocant: qui illic eiusmodi est: ut eum pueri sectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant. Huius tamen insania, quæ ridicula est alijs: mihi tum molesta sanè fuit. nam cum spumas ageret in ore: arderent oculi: uoce maxima uim me sibi afferre clamaret: copulati in ius peruenimus. Hic ego postulare cœpi: ut mihi tabulas obsignare, ac deportare liceret. ille contra. recitare, omnium mihi tabularum, & literarum fieri potestatem oportere. Ille furiosus urgere, nihil ad se uestras leges pertinere. Prætor intelligens, negare sibi placere, quod S. C. ratum esse non deberet: id me Romam deportare. q̃d multa? nisi uehementius homini minatus essem: nisi legum sanctionem, pœnamq́; recitassem: tabularum mihi potestas facta non esset. Ille autem insanus, q̃ pro isto contra me uehementissime declamasset: postquam nõ impetrauit: credo ut in gratiam mecum rediret: libellum mihi dat: in quo istius furta Syracusana perscripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram: & acceperam. Laudent te sanè iam Mamertini: qui ex tanta prouincia soli sunt: qui te saluum uelint: ita tamen laudent: ut Heius, q̃ eius princeps legationis est: adsit: ita laudent: ut ea quæ rogati erunt: mihi parati sint respondere. ne subito à me opprimantur: hæc sum rogaturus. nauem debeant ne? fatebuntur. præbuerint ne prætore C. Verre? negabunt. ædificauerint ne nauem onerariam maximam publicæ: quam Verri dederunt? negare non poterunt. frumentum ne ab his sumpserit Verres: quod

populo Ro. mitteret sicuti superiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuisse Messanam omnium istius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc deniq; nauem maximam à Mamertinis datam, onustam cum isto prætore profectam? fatebuntur. Quamobrem tibi habe sane istam laudationem Mamertinam: Syracusanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta sit: ita in te esse animatam uidemus. apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sublata sunt. etenim minime conueniebat, ei deorum honores haberi: qui simulacra deorum sustulisset. Etiam mehercule illud in Syracusanis merito reprehenderetur: si cum diem festum ludorum de fastis suis sustulissent celeberrimum, et sanctissimum: quod eo ipso die Syracusæ à Marcello captæ esse dicuntur: ijdem diem festum Verris nomine agerent: cum iste Syracusanis quæ ille calamitosus dies reliquerit: ademisset. At uidete hominis impudentiam, atq; arrogantiam Iudices: qui non solum Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heraclij pecunia constituerit: uerum etiam Marcellea tolli imperarit: ut ei sacra facerent quot annis: cuius opera omnium annorum sacra, deosq; patrios amiserant: eius autem familiæ dies festos tollerent: per quam cæteros quoq; festos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII. ORATIO X.

n EMINI uideo dubium esse Iudices: quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra, profanaq; omnia & priuatim, & publice spoliarit: uersatusq; sit sine ulla nonmodo religione, uerum etiam dissimulatione in omni genere furandi, atq; prædandi. sed quædam mihi magnifica, & præclara eius defensio ostenditur: cui quemadmodũ resistam, multo mihi ante est Iudices prouidendum. ita enim causa constituitur. prouinciam Siciliam uirtute eius, & uigilantia singulari dubijs, formidolosisq; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam esse seruatam. quid agam Iudices? quo accusationis meæ rationem conferam? quo me uertam? ad omnes enĩ meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo ubi se iactaturus sit Hortensius. belli pericula, tempora reipublicæ, Imperatorũ penuriam commemorabit. tum deprecabitur à uobis: tum etiam pro suo iure contendet: ne patiamini talem imperatorem, populo romano Siculorum testimonijs eripi: neue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. Non possum dissimulare Iudices: timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impune fecerit. uenit enim mihi in mentem: in iudicio M. Aquilij quantum authoritatis, quantum momenti, oratio M. Antonij habuisse exĩstimata sit. qui ut erat in dicendo non solum sapiens,

ſed etiam fortis: cauſa propè perorata, ipſe arripuit M. Aquilium: conſtituitq; in conſpectu omnium: tunicamq; eius à pectore abſcidit: ut cicatrices populus Ro. iudicesq; aſpicerent, aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat: multa dixit: eoq; adduxit eos, qui erant iudicaturi: uehementer ut uererentur: ne quem uirum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet: cum ſibi ipſe non peperciſſet: hic nõ ad populi Ro. laudem, ſed ad iudicum crudelitatem uideretur eſſe ſeruatus. Hæc eadem nunc ab illis defenſionis ratio, uiáq; tentatur: idem quæritur. ſit fur: ſit ſacrilegus: ſit flagitiorum omnium, uiciorumq; princeps: at eſt bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reſeruandus. Non agam ſummo iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere: cum iudicium certa lege ſit conſtitutum: non quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abſtinueris, abs te doceri oportere. non inquam ſic agam. ſed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo: quæ tua opera, & quanta fuerit in bello? quid dices? an bello fugitiuorũ Siciliã uirtute tua liberatam? magna laus, et honeſta oratio. ſed tamen quo bello? nos enim poſt id bellum, quod M. Aquilius confecit: ſic accepimus: nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuiſſe. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiã deeſſe tuæ impudentiæ: ut quicquam eiuſmodi dicere audeas. obſtitiſti uidelicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiæ poſſent. ubi? quando? qua

ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorsus audiuimus: & illud audiuimus: M. Crassi fortissimi uiri uirtute, consilioq; factum: ne ratibus coniũctis freto fugitiui ad Messanam transire possent. à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuissent: si ulla in Sicilia præsidia ad illorum aduentum opposita putarentur. At cum in Italia bellum tam prope à Sicilia: tamen in Sicilia non fuit? quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit eodem interuallo: pars eius belli in Italiam ulla peruasit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrum aditum facilem hostibus? an contagionem imitandi eius belli periculosam fuisse? aditus omnis, hominibus sine ulla facultate nauium nonmodo disiunctus, sed etiam clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis: facilius fuerit ad oceanum peruenire: quàm ad Peloridem accedere. contagio autem ista seruilis belli, cur abs te potius, quàm ab his omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerunt: prædicatur? an quod in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipsa causa est: cur ipsa prouincia minimo in periculo sit, & fuerit. nam posteaquam illinc M. Aquilius decessit: omnium instituta, atque edicta prætorum fuerunt eiusmodi: ut ne quis cum telo seruus esset. Vetus est, quod dicam: et propter seueritatem exẽpli nemini fortasse uestrum inauditum: L. Domitium prætorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus esset: admiratum requisisse, quis eum percusisset. cum audisset pastorem cuiusdam fuisse: eum ad se uocari iussit. illum cupide ad prætorem quasi ad laudẽ, atq; ad premiũ accurrisse. quæsisse Domitium, qui tantam bestiam percusisset? illum re-

spondisse, uenabulo. statim deinde iussu prætoris in crucem esse sublatum. durum hoc fortasse uideatur: neq; ego ullam in partem disputo: tantum intelligo maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, quàm in prætermittendo dissolutum uideri. Ergo his institutis prouinciæ, iam tum, cum bello fugitiuorũ tota Italia arderet homo non acerrimus, nec fortissimus, Cn. Norbanus in summo ocio fuit. perfacile enim sese Sicilia tuebatur: ne quod in ipsa bellum posset existere. etenim cum nihil tã coniunctum sit, quàm negociatores nostri cum Siculis, usu, re, ratione, concordia: & cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant: ut his pacem expediat esse: imperium autem populi Ro. sic diligant: ut id imminui, aut commutari minimè uelint: cumq; hæc ab seruorum bello pericula, et prætorum institutis, et dominorum disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum: quod ex ipsa prouincia nasci possit. Quid igitur? nulli ne motus in Sicilia seruorum Verre prætore? nullæ ne cõsensiones factæ esse dicuntur? nihil sanè quod ad S. P. q; R. peruenerit: nihil quod iste Romam publice conscripserit. & tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. id adeo non tam ex re, quàm ex istius factis, decretisq; cognosco. Ac uidete quàm non inimico animo sim acturus. ego ipse hæc, quæ ille quærit: quæ adhuc nunquam audistis: commemorabo: & proferam. In Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt: Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem est uocata coniurationis. res delata ad istum. statim (ut par fuit) iussu eius homines qui nominati erant: comprehensi sunt: adductiq; Lilybeum: domino denunciatum est: ut adesset: causa dicta damnati sunt. quid dein-

de? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam? nolite usquequaq; quidem quærere. in metu belli, furandi qui locus potest esse? etiam si qua sic fuit in hac re occasio: prætermissa est. tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre: cum denunciauit, ut adesset. fuit nundinatio aliqua, et isti non noua: ne causam diceret. etiam alter locus: ut absoluerentur. damnatis quidem seruis, quæ prædandi potest esse ratio? produci ad supplicium necesse est. testes enim sunt, qui in consilio fuerunt: testes publicæ tabulæ: testis splendidissima ciuitas Lilybetana: testis honestissimus, maximusq; conuentus ciuium romanorum. nihil potest. producendi sunt itaq;. producuntur: & ad palum alligantur. etiam nūc mihi expectare uidemini Iudices, quid deinde factum sit: quod iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu, atq; præda. quid in eiusmodi re fieri potuit? quod commodum est? expectate facinus quàm uultis improbum: uincam tamen expectationem omnium. nomine sceleris, coniurationisq; damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominum inspectantibus soluti sunt: & Leonidæ illi domino redditi. quid hoc loco potes dicere homo amentissime? nisi id, quod ego non quæro: quod deniq; in re tam nefaria, tametsi dubitari non potest: tamen, ne si dubitetur quidem: quæri oporteat: quid, aut quantum, aut quomodo acceperis. remitto tibi hoc totum: atq; ista te cura libero. neq; enim metuo ne hoc cuiquam persuadeatur: ut ad quod facinus nemo, præter te, ulla pecunia adduci potuerit: id tu gratis suscipere conatus sis. uerum de ista furandi prædandiq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua laude disputo. quid ais bone custos, defensorq; prouin-

ciæ? tu quos seruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia uoluisse cognoras: et de consilij sententia iudicatras: hos ad supplicium iam more maiorum traditos, & ad palum alligatos ex media morte eripere, ac liberare ausus es? ut quam damnatis seruis crucem fixeras: hanc indemnatis ciuibus Ro· reseruares? Perditæ ciuitates, desperatis omnibus rebus, hos solent exitus exitiales habere: ut damnati in integrum restituantur: uincti soluantur: exules reducantur: res iudicatæ rescindantur. quæ cum accidunt: nemo est, quin intelligat ruere illam rempublicam. hæc ubi ueniunt: nemo est, qui ullam spem salutis reliquam esse arbitretur. atq; hæc sicubi, facta sunt: ut homines populares, aut nobiles supplicio, aut exilio leuarentur: ut non ab his ipsis, qui iudicassent: ut non statim: ut non eorum facinorum damnati, quæ ad uitam & fortunas omnium pertinerent. hoc uero nouum, & eiusmodi est: ut magis propter reũ, quàm propter rem ipsam credibile esse uideatur: ut homines seruos, ut ipse qui iudicatrat, ut statim è medio supplicio dimiserit: ut eius facinoris dãnatos seruos, quod ad omnium liberorum caput, & sanguinem pertineret. O' præclarum Imperatorem: nec iam cum M· Aquilio fortissimo uiro, sed uero cum Paulis, Scipionibus, Marijs conferendum. tantum ne uidisse in metu, periculóq; prouinciæ? cum seruiciorum animos in Sicilia suspensos propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret: ne quis se commouere auderet: quantum terroris iniecit? comprehendi iussit. quis non pertimescat? causam dicere dominos. quid seruis tam formidolosum? fecisse uideri pronunciauit. ortam uidetur flammam paucorum dolore, ac morte restinxisse. quid deinde sequitur? uerbera, atque

ignes, & illa extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorum, cruciatus, et crux. hisce omnibus supplicijs sunt liberati. quis dubitet, quin seruorum animos summa formidine oppresserit? cum uiderent ea facilitate prætorem: ut ab eo sceleris, coniurationisq; damnatorum uita, uel ipso carnifice internuncio redimeretur. Quid? hoc in Apolloniense Aristodamo? quid? in Leonte Megarensi non idem fecisti? quid? iste motus seruorum, belliq; subita suspicio, utrum tibi tandem diligentiam custodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbissimi quæstus attulit? Halicyensis Eumenidæ nobilis hominis, & honesti magnæ pecuniæ uillicus, cum impulsu tuo insimulatus esset: HS LX à domino accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit quemadmodum gestum esset. Ab Equite Ro. C. Matrinio absente, cum is esset Romæ: quod eius uillicos, pastoresq; tibi in suspicionem uenisse dixeras: HS centies abstulisti. Dixit hoc L. Flauius: qui tibi eam pecuniam numerauit: procurator C. Matrinij: dixit ipse C. Matrinius: dicet uir clarissimus Cn. Lentulus Censor: qui Matrinij honoris causa, recenti negocio ad te literas misit: mittendasq; curauit. Quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomẽ est: præteriri potest? ecqd hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifestius proferri potest? quem is, uti Panormum uenit: ad se uocari, & de tribunali citari iussit, concursu magno, frequentiaq; conuentus. homines statim loqui: mirari: quod Apollonius homo pecuniosus tam diu ab isto maneret integer: excogitauit: nescio quid attulit: profecto homo diues, repente à Verre non sine causa citatur: expectatio summa omnium, quid nam id esset: cum

exanimatus ſubito ipſe accurrit cum adoleſcente filio. nam pater grandis natu iam diu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruum: quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe: & alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia non erat. eum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habere neminē. iſte hominem arripi à tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur: nihil ſe miſerum feciſſe: nihil commiſiſſe: pecuniam ſibi eſſe in nominibus: numeratam in præſentia non habere. hæc cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur: ut quiuis intelligere poſſet: eum, quod pecuniam non dediſſet: idcirco illa tam acerba iniuria affici: cum maxime ut dico hoc de pecunia clamaret: in uincla coniectus eſt. Videte conſtantiam prætoris, et eius prætoris: qui in rebus non ita defendatur, ut mediocris prætor: ſed ita laudetur, ut optimus Imperator. Cum ſeruorum bellum metueretur: quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat: hoc ſeruos damnatos liberabat. Apolloniū locupletiſſimum hominem, qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerent: ampliſſimas fortunas amitteret: belli fugitiuorum nomine indicta cauſa, in uincla conieciat: ſeruos, quos ipſe cū conſilio belli faciēdi cauſa conſenſiſſe iudicauit: eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte omni ſupplicio liberauit. quid? ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt: quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem ſic agemus? ut crimini, aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere: ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? non agam tam acerbe: non utar iſta accuſatoria conſuetudine: ſi quod eſt factum clementer: ut diſſolute factum criminer: ſi quid uindicatum

seuere est: ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam ista ratione: tua sequar iudicia: tuã defendam authoritatem, quoad tu uoles. simul ac tu te cœperis tua iudicia rescindere: mihi succensere desinito. meo iure enim contendam: eum, qui suo iudicio condemnatus sit: iuratorum iudicum sententijs damnari oportere. non defendam Apollonij causam amici, atq; hospitis mei: ne tuum iudicium uidear rescindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia, dicam: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi: fortunas eius ita constitutas fuisse, familia, pecore, uillis, pecunijs creditis: ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultum, aut bellum commoueri: non dicam ne illud quidem: si maxime in culpa fuerit Apollonius: tamen in hominem honestissimum, ciuitatis honestissimæ, tam grauiter animaduerti causa indicta non oportuisse: nullam inuidiam in te, ne ex illis quidem rebus concitabo: cum esset talis uir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, et adolescenti filio adeundi ad illum miserum potestatem nunquam esse factam: etiam illud præteribo: quotienscunq; Panormum ueneris illo anno & sex mensibus (nam tam diu fuit in carcere Apollonius) totiens ad te Senatum Panormitanum adisse supplicem cum magistratibus, sacerdotibusq; publicis, orantem, atq; obsecrantem: ut aliquando ille miser, atq; innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ si uelim persequi: facile ostendã tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus misericordiæ iudicum iam pridem esse præclusos. omnia igitur concedam: & remittam. præuideo enim quid sit defensurus Hortensius. fatebitur apud istum, neq; senectutem pa-

tris, neq; adolescentiam filij, neq; lachrymas uiriusq; plus ualuisse: q̃ utilitatem, salutem'q; prouinciæ. dicet Remp. administrari sine metu, ac seueritate non posse. quæret quamobrem fasces prætoribus præferantur? cur secures datæ? cur carcer ædificatus? cur tot supplicia sint in improbos more maiorum constituta? quæ cum omnia grauiter, seuereq; dixerit: quæram cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causa, de carcere emitti iusserit? tantum'q; in hoc crimine suspicionis esse affirmabo: ut iá ipsis iudicibus sine mea argumentatione coniecturá facere permittam: quod hoc genus prædandi, quàm improbum, quàm indignum, quamq; ad magnitudinem quæstus immensum, infinitum'q; esse uideatur. nam quæ iste in Apollonio fecit: ea primum breuiter cognoscite quot, & quanta sint: deinde hæc expendite, atq; æstimate pecunia: reperietis idcirco hæc in uno homine pecunioso tot constituta: ut cæteris formidines similium incommodorum, atq; exempla periculorum proponerentur. primum insimulatio est repentina, capitalis, atq; inuidiosi criminis. statuite quanti hoc putetis: & quàm multo redemisse. deinde crimen sine accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defensione. æstimate harum rerum omnium precia: & cogitate in his iniquitatibus unum hæsisse Apolloniũ: cæteros, profecto multos ex his incõmodis pecunia se liberasse. postremo tenebræ, uincla, carcer inclusum supplicium, atq; à conspectu parentum, ac liberum, deniq; à libero spiritu, & communi luce seclusum. hæc uero, quæ uel uita redimi recte possunt: æstimare pecunia non queo. hæc omnia sero redemit Apollonius, iam mærore, ac miserijs per=

ditus: sed tamen cæteros docuit: ante istius auaritiæ, ac sceleri occurrere. Nisi uero existimatis hominem pecuniosissimum sine aliqua causa quæstus iniectum ad tam incredibile crimen: aut sine eadem causa repente e carcere emissum: aut hoc prædandi genus ab isto in illo uno adhibitum, ac tentatum: & non per illum, omnibus pecuniosis Siculis metum propositum, & iniectum. Cupio mihi iudices ab illo subiici: quoniam de militari eius gloria dico: siquid forte prætereo. nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius gestis dixisse: quæ quidem ad belli fugitiuorũ pertinerent suspitionem. certe nihil sciens prætermisi. Habetis hominis consilia, diligentiam, uigilantiam, defensionemq; prouinciæ. summa illuc pertinet: ut sciatis, quoniam plura genera sunt imperatorũ: ex quo genere iste sit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare possitis: nõ ad Q. Maximi sapientiam, neq; ad illius superioris Africani in re gerenda celeritatem, neq; ad huius, qui postea fuit, singulare consilium, neq; ad Pauli rationem, ac disciplinam, neq; ad C. Marij uim, atq; uirtutem, sed ad aliud genus imperatorum sane diligenter retinendum, & conseruandum, quæso cognoscite. Itinerum primum laborem, qui uel maximus est in re militari Iudices, & in Sicilia maxime necessarius: accipite quàm facilem sibi iste, & iucundum ratione, consilioq; reddiderit. Primum temporibus hybernis ad magnitudinem frigorum, & ad tempestatum uim, ac fluminum, præclarum sibi hoc remedium comparat. urbem Syracusas elegerat: cuius hic situs, atq; hæc natura esse loci, cœliq; dicitur: ut nullus unquam dies tam magna, turbulentaq; tempestate fuerit: quin aliquo tempore solẽ eius

dici homines

diei homines uiderent. hic ita uiuebat iste bonus Imperator hybernis mensibus: ut eum non facile, nonmodo extra tectum, sed ne extra lectum quidem quisquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo stupris, & flagitijs conterebatur. Cum autem uer esse cœperat: cuius initium iste, non à fauonio, neq; ab aliquo astro notabat: sed cum rosam uiderat: tunc incipere uer arbitrabatur: dabat se labori, atq; itineribus. in quibus usq; eo se præbebat patientem, atq; impigrum: ut eum nemo unquam in equo sedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ regibus: lectica octoforo ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus melitensi rosa farctus. Ipse autem coronam habebat unam in capite: alteram in collo: reticulumq; ad nares sibi apponebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. sic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat: eadem lectica usq; ad cubiculum deferebatur. Eò ueniebant Siculorũ magistratus: ueniebant Equites romani: id quod ex multis iuratis audietis: controuersiæ secreto deferebantur: paulopost palàm decreta auferebantur. deinde ubi paulisper in cubiculo precio, nõ æquitate iura descripserat: Veneri iam, & Libero reliquũ tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non prætermittenda uidetur præclari Imperatoris egregia, ac singularis diligentia. nã scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus Prætores consistere, & conuentum agere solent: quo in oppido non isti ex aliqua familia non ignobili, delecta ad libidinem mulier esset. itaq; nonnullæ ex eo numero in conuiuium adhibebantur palàm. si quæ castiores erant: ad tempus ueniebant: lucem conuẽtumq; uitabant. erant autem conuiuia non illo silentio Præto-

rum, atq; Imperatorum: neq; eo pudore: qui in magistratuum conuiuijs uersari solet: sed cum maximo clamore, atq; conuitio. nonnunquam etiam res ad manus, atq; ad pugnam ueniebat. iste enim prætor seuerus, ac diligens, qui populi Ro. legibus nunquam paruisset: illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur: obtemperabat. itaq; erant exitus eiusmodi: ut alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occisus relinqueretur: pleriq; fusi sine mente, ac sine ullo sensu iacerent. quiuis ut cum aspexisset: non se prætoris conuiuium, sed ut cannensem pugnam nequitiæ uidere arbitraretur. Cum uero æstas summa esse iam cœperat: quod tempus omnes semper Siciliæ prætores in itineribus consumere consueuerunt: propterea quod tum putant obeundam esse maxime prouinciam: cum in areis frumenta sunt: quod & familiæ congregantur: & magnitudo seruitij perspicitur: & labor operis maxime offenditur: & frumenti copia commonet: tempus anni non impedit: tum inquam, cum concursant cæteri prætores: iste nouo quodam ex genere Imperator pulcherrimo Syracusarum loco statiua sibi castra faciebat. nam in ipso aditu, atq; ore portus, ubi primum ex alto sinus ad urbem ab litore inflectitur: tabernacula carbaseis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo Prætoria, quæ Regis Hieronis fuit: sic emigrabat: ut per eos dies nemo istum extra illum locum uidere posset. in eum autem ipsum locum aditus erat nemini: nisi qui aut socius, aut minister libidinis esse posset. huc omnes mulieres, quibus iste consueuerat: conueniebant. quarum incredibile est quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homines digni istius amicitia, digni uita illa, conuiuijsq; ueniebant. in=

ter eiusmodi uiros, ac mulieres adulta ætate filius uersabatur: ut eum, etiam si natura à parentis similitudine abriperet: consuetudo tamen, ac disciplina patri simulẽ esse cogeret. huc Tertia illa perducta per dolum, atque insidias ab rhodio tibicinæ, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur: cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemq; Aeschrionis honesto loco nata, in conuentum suum mimi Isidori filiã uenisse. iste autem Hannibal, qui in suis castris uirtute putaret oportere, non genere certari: sic hanc Tertiam dilexit: ut eam secum ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iste cum pallio purpureo talariq; tunica uersaretur in conuiuijs muliebribus: non offendebantur homines in eo: neq; moleste ferebant: abesse à foro magistratum: non ius dici: non iudicia fieri. lucum illum litoris, percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; symphoniæ: in foro silentium esse summum causarum, atq; iuris: non ferebant homines moleste. non enim ius abesse uidebatur à foro, neq; iudicia, sed uis, & crudelitas, & bonorum acerba, atq; indigna direptio. Hunc igitur tu Imperatorem esse defendis Hortensi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiã, scelus, audaciam, rerum gestarum magnitudine, atq; Imperatorijs laudibus tegere conaris? hic scilicet est metuẽdum: ne ad exitum defensionis tuæ, uetus illa Antoniana dicendi ratio, atq; authoritas proferatur: ne excitetur Verres: ne denudetur à pectore: ne cicatrices populus Ro. aspiciat, ex mulierum morsu uestigia libidinis, atq; nequitiæ. dij faciant: ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas. cognoscentur enim omnia istius æra illa uetera: ut non solum in imperio, uerum etiam in stipen=

dijs qualis fuerit intelligatis. renouabitur prima illa mi litia: cum iste è foro abduci, non, ut ipse prædicat, perduci solebat. aleatoris Placentini castra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset: tamen ære dirutus est. multa eius in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta, & compensata sunt. Iam uero, cum in eiusmodi patiẽtia turpitudinis, aliena, non sua satietate obduruisset: qui uir fuerit: quot præsidia, q̃ munita pudoris, & pudicitiæ cœperit ui, & audacia: quid me attinet dicere? aut coniungere cum istius flagitio cuiusquam præterea dedecus? non faciam Iudices. omnia uetera prætermittam. duo sola recentia sine cuiusquam infamia ponam: ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis. unum illud, quod ita fuit illustre, notumq́; omnibus: ut nemo tam rusticanus homo L. Lucullo, M. Cotta Conß. Romam ex ullo municipio uadimonij causa uenerit: quin sciret, iura omnia populi Ro. nutu, atq; arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari. alterum, quod cum paludatus exisset: uotaq́; pro imperio suo, communiq́; populi Ro. nuncupasset: noctu stupri causa lectica in urbem introferri solitus est ad mulierem, nuptam uni, propositam omnibus, contra fas, contra auspicia, contra omnes diuinas, atq; humanas religiones. O dij immortales, quid interest inter mentes hominum, et cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, spemq́; reliquæ uitæ uestra populiq́; Ro. existimatio comprobet: ut ego quos adhuc mihi magistratus populus Ro. mandauit: sic eos accepi: ut me omnium officiorum obstringi religione arbitrarer. Ita quæstor sum factus: ut mihi honorem illum tum non solum datum: sed etiam creditum, ac commissum putarem. sic obtinui quæsturam in prouincia

Sicilia: ut omnium oculos in me unum coniectos arbitra rer: ut me, quæsturamq; meam, quasi in aliquo orbis terræ theatro uersari existimarem: ut omnia semper, quæ iucunda uidentur esse: nonmodo his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiam ipsi naturæ, ac necessitati denegarem. Nunc sum designatus ædilis: habeo rationem quid à populo Ro. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos: mihi Floram matrem populo, plebiq; Ro. ludorum cele britate placandam: mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati: maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciendos: mihi sacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuẽdam esse commissam: ob earum rerum laborem, et solli citudinem fructus illos datos: antiquiorem in Senatu sen tentiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam, posteritatemq; proden dam. Ex his ego rebus omnibus Iudices, ita mihi deos omnes propicios esse uelim: ut, tametsi mihi iucundissimus est honos populi: tamen nequaquam tantum capio uo luptatis: quantum sollicitudinis, & laboris: ut hæc ipsa ædilitas, non quia necesse fuerit: alicui candidato data, sed quia sic oportuerit: recte collocata, & iudicio populi in loco posita esse uideatur. Tu cum esses prætor renun ciatus quoquo modo (mitto enim, & prætereo, quid tum sit actum) sed cum esses renunciatus, ut dixi: non ipsa præconis uoce excitatus es? qui te totiens seniorum, iuniorumq; centurijs illo honore affici pronũciauit: ut hoc putares: aliquam Reip. partem creditam? annum tibi il lum unum, domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset, ut ius diceres: quantum negocij, quid one

ris haberes, nunquam cogitasti: neq; illud rationis habuisti: si forte expergefacere te posses: eam prouinciam quam tueri singulari sapientia, atq; integritate difficile esset: ad summam stultitiam, nequitiamq; uenisse. Itaq; non modo domo tua Chelidonem in prætura extrudere noluisti: sed in Chelidonis domum præturam tuam totam detulisti. Secuta prouincia est: in qua tibi nunquam uenit in mentem: non tibi icirco fasces, & secures, & tantam imperij uim, tantamq; ornamentorum omnium dignitatem datam: ut earum rerum ui, & authoritate omnia repagula iuris, pudoris, et officij perfringeres: ut omnium bona prædam tuam duceres: nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius uita septa, nullius pudicitia munita, contra tuam cupiditatem, & audaciam posset esse. in qua tu te ita gessisti: ut cum omnibus teneare rebus: ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, nonmodo tibi nullam defensionem, sed maximam uim criminum exortam. Nisi forte italiæ belli fugitiuorum reliquias, atq; illud Thempsanum incommodum proferes. ad quod recens, cum te peropportune fortuna obtulisset, si quid in te uirtutis, atq; industriæ fuisset: idem, qui semper fueras, inuentus es. cum ad te Valentini uenissent: & pro his homo disertus, & nobilis M. Marius loqueretur: ut negocium susciperes: ut, cum penes te prætorium imperium, ac nomen esset: ad illam paruam manum extinguendam ducem te, principemq; preberes: nonmodo id refugisti: sed eo ipso tempore, cum esses in litore: Tertia illa tua, quam tecum deportabas: erat in omnium conspectu. ipsis autem Valentinis ex tam illustri, nobiliq; municipio, tantis de rebus responsum nullum dedisti: cum esses cum tunica pulla, & pal

lio. Quid hunc proficiscentem, quid in ipsa prouincia fecisse existimatis? qui cum iam ex prouincia non ad triũphum, sed etiam ad iudicium decederet: ne illam quidẽ infimiam fugerit: quam sine ulla uoluptate capiebat. O' diuina Senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis Iudices: cum aduesperasceret: & paulo ante esset de hoc Thempsano incommodo nunciatum: cum inueniretur nemo qui in illa loca cum imperio mitteretur: dixisse quendam Verrem esse non longe à Thempsa? quam ualde uniuersi admurmurarint? quã palàm principes contradixerint? Et is tot criminibus, testimonijsq; conuictus in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit: quorum omnium palàm causa incognita uoce damnatus est. Esto nihil ex fugitiuorum bello, aut suspicione belli, laudis adeptus est: quod neq; bellũ eiusmodi, neq; belli fuit periculum in Sicilia: neq; ab isto prouisum est: ne quod esset. at uero contra bellum prædonum classem habuit ornatam, diligentiamq; in eo singularem. itaq; isto prætore præclare defensa prouincia est. Sic de bello prædonum, sic de classe Siciliensi Iudices dicam: ut hoc iam ante confirmem: in hoc uno genere omnes inesse culpas istius maximas auaritiæ, maiestatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono: quæso, ut fecistis adhuc: diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico esse administratam: non uti prouincia defenderetur: sed ut classis nomine pecunia quæreretur. Superiorum prætorum consuetudo cum hæc fuisset: ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nautarum, militumq; imperaretur: maximæ, & locupletissimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauisti. ob quam rem quid tibi Mamertini pecuniæ clã

dederint: post uidebitur: ex ipsorum literis & testibus quæremus. nauem uero Cybeam maximam triremis instar pulcherrimam, atq; ornatissimam, palàm ædificatam sumptu publico, sciente Sicilia, per magistratum, senatumq́; Mamertinũ, tibi datam, donatamq́; esse dico. hæc nauis onusta præda Siciliensi, cum ipsa quoq; esset ex præda: simul cum iste decederet: appulsa Veliam est, cum plurimis rebus, & ijs quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit: quod erant carissimæ: maximæq́; eum delectabant. Eam nauem nuper egomet uidi Veliæ: multiq; alij uiderunt, pulcherrimam, atq; ornatissimam Iudices. quæ quidẽ omnibus, qui eam aspexerant: prospectare iam exilium, atq; explorare fugá domini uidebatur. Quid mihi hoc loco respondebis? nisi forte id: quod tametsi probari nullo modo potest: tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis necesse est: de tua pecunia constare ædificatam esse eam nauem. Aude hoc saltem dicere, quod necesse est. noli metuere Hortensi ne quæram, qui licuerit ædificare nauem Senatori? antiquæ sunt istæ leges, & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere: quæ uetant. fuit ista responsio quondam: fuit ista seueritas in iudicijs: ut istam rem accusator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui si quo publice proficiscereris: & præsidij, & uecturæ causa sumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficisci quoquam potes: nec accersere res transmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quicquam contra leges parasti? ualeret hoc crimen in illa ueteri seueritate, ac dignitate Reipublicæ. nunc nonmodo te hoc crimine non arguo: sed ne illa q-

dem communi uituperatione reprehendo. Postremo tu tibi hoc nunquã criminosum, nũquã inuidiosum fore putasti? celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauẽ in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant: quid existimare eos, qui audiebant: arbitrabare? inanem te nauem esse in Italiã deducturum? nauicularium te, cum Romam uenisses: esse facturum? ne illud quidem quisquam poterat suspicari: te habere in Italia maritimum fundum: & ad fructus deportandos onerariam nauem comparare. eiusmodi de te uoluisti sermonem esse omnium? palàm ut loquerentur, te illam nauem parare: quæ prædam ex Sicilia deportaret: & quæ ad ea furta, quæ reliquisses: cõmearet? Verum hæc omnia, si doces nauem de tua pecunia ædificatam: remitto: atq; concedo. sed hoc homo amentissime non intelligis priore actione ab istis ipsis tuis Mamertinis laudatoribus esse sublatum. nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps istius legationis, quæ ad tuam laudationem missa est: nauẽ tibi operis publicis Mamertinorum esse ædificatam: eiq; faciendæ Senatorem Mamertinum publice præfuisse. Reliqua est materies. hanc Rheginis, ut ipsi dicunt (tametsi tu negare non potes) publice, quod Mamertini materies non habent: imperauisti. Si, & quo fit nauis, et qui faciunt, imperio tibi tuo, non precio præsto fuerunt: ubi tandem istuc latet: quod tu de tua pecunia dicis impensum? At Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuisse fieri: ut ex ærario nihil darent. etenim uel Capitolium, sicut apud maiores nostros factum est: publice gratis coactis fabris, operisq; imperatis, exædificari, atq; effici potuit. deinde id, quod perspicio, & quod ostendam, cum istos

produxero, ipsorum ex literis: multas pecunias isti erogatas in operum locationes falsas, atq; inanes esse perscriptas. nam illud minime mirum est: Mamertinos, à quo summum beneficium acceperant: quem sibi amiciorem quàm populo Ro. esse cognouerant: eius capiti literis suis pepercisse. Si argumento est, Mamertinos pecunias tibi non dedisse: quia scriptum non habent: sit argumento, tibi gratis constare nauem: quia quid emeris, aut quid locaueris, scriptum proferre non potes. At enim idcirco nauẽ Mamertinis non imperasti: quod sunt fœderati. dij approbent. habemus hominem in Fecialium manibus educatum: unum, præter cæteros, in publicis religionibus fœderum, sanctum, diligentem. omnes qui ante te, Prætores fuerunt: dedantur Mamertinis: quod ijs nauẽ contra pactionem fœderis imperarint. sed tamen tu sancte homo, ac religiose, cur Taurominitanis itẽ fœderatis nauem imperasti? an hoc probabis? in æqua causa populorum, sine precio uarium ius, et disparem conditionem fuisse? Quid si eiusmodi esse hæc duo fœdera duorum populorum Iudices doceo: ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptum sit fœdere: ne nauem dare debeãt? Mamertinis in ipso fœdere sanctum, atq; perscriptum sit: uti nauem dare necesse sit? istum autem contra fœdus, & Taurominitanis imperasse: & Mamertinis remisisse? num cui dubium poterit esse: quin Verre prætore plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opitulatum sit? Recitentur fœdera. Isto igitur tuo, quemadmodum prædicas, beneficio, ut res indicat, precio, atque mercede, minuisti maiestatem reipublicæ: minuisti auxilia populi romani: minuisti copias, maiorum uirtute, ac sapientia comparatas: sustulisti ius imperij, conditionem

ſeniorum, memoriam fœderis. Qui ex fœdere ipſo nauem uel uſq; ad oceanum, ſi imperaſſemus, ſumptu, periculoq; ſuo armatam, atq; ornatam mittere debuerunt: hi ne in freto ante ſua tecta & domos nauigarent: ne ſua mœnia, portuſq; defenderent: precio abs te ius fœderis, imperij conditionem emerunt. quid cenſetis in hoc fœdere faciundo uoluiſſe Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ? ne hæc biremis aſcriberetur: ſi id ullo modo poſſent à noſtris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tam graue ciuitati: inerat neſcio quomodo in illo fœdere ſocietatis quaſi quædam nota ſeruitutis. Quod tum recentibus ſuis officijs, integra re, nullis populi ro. difficultatibus, à maioribus noſtris fœdere aſſequi non potuerunt: id nunc nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure imperij noſtri quot annis uſurpato, ac ſemper retento, ſumma in difficultate nauiũ, à C. Verre precio aſſecuti ſunt. At nõ hoc ſolũ aſſecuti, ne nauẽ darent. ecquẽ nautam, ecquẽ militem, qui aut in claſſe aut in præſidio eẽt: te prætore ꝑ trienniũ Mamertini dederunt? deniq; cum ex ſenatus conſulto, itemq; ex lege Terentia & Caſſia, frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret: id quoque munus leue, atq; commune Mamertinis remiſiſti. dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo non debere? an ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, q̃d exigeretur: ſed eo, quod emeretur. Te igitur authore, & interprete, ne foro quidem, & comeatu Mamertini populũ ro. iuuare debuerunt. Quæ tandem ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arant, certum eſt quid ex lege Cenſoria dare debeant. cur ijs quicquam præterea, ex alio genere imperauiſti?

quid decumani? nunquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoq; statuisti: quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes: ij certe nihil debent. at ijs nonmodo imperasti: uerum etiam quo plus darent, quàm poterant, hæc sexagena millia modium, quæ Mamertinis remiseras: addidisti. neq; hoc dico: cæteris non recte imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadem causa: & quibus superiores omnes prætores item, ut cæteris, imperarant: pecuniáq; ex senatus consulto, & ex lege dissoluerant: his dico nó recte remissum. & ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret: cum consilio causam Mamertinorum cognoscit: & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronunciat. audite decretum mercennarij prætoris ex ipsius commentario: & cognoscite quanta in constituendo iure sit authoritas. Recita commentarium R. C. libenter ait se facere: itáq; perscribit. quid si hoc uerbo non esses usus, libenter? nos uidelicet, inuitum te quæstum facere putaremus? ac de consilij sententia. præclarum recitari consilium Iudices audistis. utrum uobis consilium recitari tandem prætoris uidebatur: cum audiebatis nomina? an prædonis improbissimi societas, atq; comitatus? en fœderum interpretes, societatis pactores, religionis authores? nunquá in Sicilia frumentum publice est emptum: quin Mamertinis pro portione imperaretur: antequam hoc delectum, præclarumq; consilium iste dedit: ut ab his nummos acciperet: ac sui similis esset. Itaq; tantum ualuit istius decreti authoritas: quãtum debuit eius hominis: qui à quibus frumentum emere debuisset: ijs decretum uendidisset. nam statim L. Metellus, ut isti successit: ex C. Sacer-

dotis,& Sex. Peducæi instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, se id, quod à malo authore emissent: diutius obtinere non posse. Age porrò tu, qui te tam religiosum existimari uoluisti interpretem fœderum: cur Tauromnitanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarum ciuitatum utraq; fœderata est. Ac Netini quidem sibi non defuerunt. nam simulac pronunciasti, libenter te Mamertinis quidem remittere: te adierunt: & eandem suam causam fœderis esse docuerunt. tu aliter decernere in eadem causa non potuisti: pronuncias Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis. Cedo mihi eiusdem prætoris literas, & rerum decretarum, & frumenti imperati, & rerum decretarum tritici empti. quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconstantia suspicari possumus Iudices? quàm id quod necesse est? aut istam à Netinis pecuniam cum posceret: non datam: aut id esse actum ut intelligerent Mamertini: se bene apud istum tam multa precia, ac munera collocasse: cum idem alij iuris ex eadem causa non obtinerent. Hic mihi etiam audebit mẽtionẽ facere Mamertinæ laudationis. in qua quàm multa sint uulnera, quis est uestrum Iudices quin intelligat? primum, ut in iudicijs, qui decem laudatores dare non potest: honestius est ei nullum dare: quàm illum quasi legitimum numerum consuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates sunt: quibus tu per triennium præfuisti: arguunt cæteræ: paucæ, & paruæ metu repressæ silent: una laudat. hoc quid est? nisi intelligere quid habeat utilitatis uera laudatio? sed tamen ita Verres prouinciæ præfuisti: ut hac utilitate necessario sit carendũ. Deinde id, quod alio loco ante dixi: quæ est ista tandẽ

laudatio? cuius laudationis legati principes, & publice tibi nauem ædificatam, & priuatim seipsos abs te spoliatos, expilatosq; esse dixerunt? Postremo quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant: nisi testimonio nobis sunt: omnia sibi esse largitum: quæ tu de republica nostra detraxeris? Quæ colonia est in Italia, tam bono iure? quod tam immune municipium? quod per hos annos tam commoda uacatione sit usum omnium rerũ: q̃ Mamertina ciuitas per trienniũ? soli, ex fœdere quod debuerunt: non dederunt: soli isto prætore omnium rerum immunes fuerunt: soli in istius imperio ea conditione uitæ fuerunt: ut populo ro. nihil darent: Verri nihil denegarent. Verum ut ad classem, quo ex loco sum digressus: reuertar: accepisti à Mamertinis nauem contra legem: remisisti contra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuisti: cum & remisisti, quod non oportebat: & accepisti, quod non licebat. exigere te oportuit nauem: quæ contra prædones, non quæ cum præda nauigaret: quæ defenderet ne prouincia spoliaretur: non quæ noua prouinciæ spolia portaret. Mamertini tibi & urbẽ, quo furta undiq; portares: & nauem, qua exportares: præbuerunt. illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit: illi homines testes, custodesq; furtorum: illi tibi & locum furtis, & furtorum uehiculum comparauerunt. itaq; ne tum quidem cum classem auaritia, ac nequitia tua perdidisti: nauem Mamertinis imperare ausus es. quo tempore in tanta inopia nauium, tantaq; calamitate prouinciæ, etiam si precario essent rogandi: tamen ab his impetraretur. reprimebat enim tibi & imperandi uim, & rogandi conatum præclara illa non populo ro. reddita biremis: sed prætori donata Cybea. Ea tui mer=

tes imperij, auxilium iuris, consuetudinis, fœderis. Habetis unius ciuitatis firmum auxilium amissum, ac uenditum precio. cognoscite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in classem frumento, stipendio, cæterisq; rebus, Nauarcho suo quæq; ciuitas semper dare solebat. is neq; ut accusaretur à nautis committere audebat: & ciuibus suis rationem referre debebat: in illo omni negocio nonmodo labore, sed etiam periculo suo uersabatur. Erat hoc, ut dico, factitatum semper: nec solum in Sicilia, sed in omnibus prouincijs: etiam in sociorum, & latinorum stipendio, ac sumptu, tum cum illorum auxilijs uti solebamus. Verres post imperium constitutum, primus imperauit: ut ea pecunia omnis à ciuitatibus sibi adnumeraretur: ut is eam pecuniam tractaret: quem ipse præfecisset. cui potest esse dubium? quamobrem & omnium consuetudinem ueterem primus immutaris? & tantam utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris? et tantam difficultatem cum crimine molestiæ, cum suspicione susceperis? Deinde alij quæstus instituuntur: ex uno genere nauali uidete quàm multi: accipere à ciuitatibus pecunias: ne nautas darent: precio certo missos facere nautas: missorum omne stipendium lucrari: reliquis quod deberet: non dare. Hæc omnia ex ciuitatum testimonijs cognoscite. Recita testimonia ciuitatum. Huncine hominem? hancine impudētiam Iudices? hancine audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecuniarum summas describere: certo precio sexcentenos nūmos nautarum missione constituere. quos qui dederat commeatu potius ætatis abstulerat. iste quod et nautæ nomine pro stipendio, frumentoq; acceperat: lucrabatur. Itaq; quæ-

ſtus duplex unius miſſione fiebat. Atque hæc homo amentiſſimus in tanto prædonum impetu, tantóq; periculo prouinciæ, ſic palàm faciebat: ut & ipſi prædones ſcirent: & tota prouincia teſtis eſſet. Cum propter iſtius hanc tantam auaritiam, nomine claſſis, eſſent in Sicilia re quidem uera naues inanes: quæ prædā prætori, non quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P. Ceſecius, & P. Tadius decem nauibus his ſemiplenis nauigaret: nauem quandam piratarum præda refertam non cœperunt: ſed abduxerunt onere ſuo plane captam, atq; depreſſam. Erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimæ, argenti facti, atq; ſignati, multa cum ſtragula ueſte. Hæc una nauis ex claſſe noſtra nō capta eſt, ſed inuenta ad Megaridē: qui locus eſt nō longe à Syracuſis. quod ubi iſti nunciatum eſt: tametſi noctu cum mulierculis iacebat ebrius: erexit ſe tamen: & ſtatim queſtori, legatóq; ſuo cuſtodes miſit complures: ut omnia ſibi integra, quàm primum exiberētur. Appellitur nauis Syracuſas: expectatur ab omnibus: ſupplicium ſumi de captiuis putatur. iſte quaſi præda ſibi aduecta, non prædonibus captis, ſi qui ſenes aut deformes erant: eos in hoſtium numero ducit. qui aliquid formæ, ætatis, artificij'q; habebant: abducit omnes: nonnullos ſcribis ſuis, filio, cohortiq; diſtribuit: ſymphoniacos homines ſex, cuidam amico ſuo Romam muneri miſit. nox illa tota exinanienda naui conſumitur. Archipiratam ipſum uidet nemo: de quo ſupplicium ſumi oportuit: hodiéq; omnes ſic habent perſuaſum (quid eius ſit, uos coniectura quoq; aſſequi debetis) iſtum clàm à piratis ob hunc Archipiratam pecuniam accepiſſe. coniectura bona eſt. iudex eſſe bonus nemo poteſt: qui ſuſpicione certa non mouetur.

hominem

hominem nosti: consuetudinemq́; omnium tenetis: qui ducem prædonum, aut hostium cœperit: quàm libenter eum palàm ante oculos omnium esse patiatur. Hominem in tanto conuentu Syracusis uidi neminem Iudices: qui Archipiratam captum uidisse se diceret: cum omnes, ut mos est: ut solet fieri: concurrerent: quærerent: uidere cuperent. quid accidit? cur tantopere iste homo occultaretur? ut eum ne casu quidem quisquam aspicere posset? Homines Mamertini Syracusis, qui sæpe istius ducis nomen audissent: cum eum sæpe timuissent: cum eius cruciatu, atq; supplicio pascere oculos, animumq́; exaturare uellent: potestas aspiciendi nemini facta est. Vnus plures prædonum duces uiuos cœpit P. Seruilius: quàm omnes antea. ecquando igitur isto fructu quisquam caruit: ut uidere piratam captum non liceret? At contra, quacunq; iter faceret: hoc iucundissimum spectaculum omnibus, uinctorum, captorumq́; hostium prebebat. itaq; ei concursus undiq; fiebant: ut nonmodo ex his oppidis, qua ducebantur: sed etiam ex finitimis uisendi causa conuenirent. ipse autem triumphus quamobrem omnium triũphorum gratissimus populo ro. fuit, atq; iucundissimus? quia nihil est uictoria dulcius. nullum est autem testimoniũ uictoriæ certius: quàm quos sæpe metueris: eos te uinctos ad supplicium duci uidere. Hoc tu quãobrem non fecisti? quamobrẽ ita iste pirata celatus est: quasi eum aspicere nefas esset? quamobrem supplicium non sumpsisti? quam ob causam hominem reseruasti? ecquem audisti in Sicilia antea captum Archipiratam: qui non securi percussus sit? unum cedo authorẽ tui facti: unius profer exẽplum. uiuum tu Archipiratam seruabas: quem per triũphum credo, quem ante currum tuum duceres. neque

enim quicquam erat iam reliquum: nisi ut classe populi ro. pulcherrima amissa, prouinciáq; lacerata, triũphus naualis tibi decerneretur. Age porro, custodiri ducem prædonum nouo more, quàm securi feriri omnium exemplo magis placuit. quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis: plæriq; nostis. opus est ingens, magnificum, regum, ac tyrannorum: totum est, ex saxo, in mirandam altitudinem depressum, & multorum operis penitus excisum. nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undiq;, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publicæ custodiendi sunt: etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. Eò quod multos captiuos ciues romanos coniecerat: et quod eodem cæteros piratas contrudi imperarat: intellexit, si hunc subditicium Archipiratam in eandem custodiam dedisset: fore ut à multis illis in Lautumijs uerus ille dux quæreretur. itáq; hominem huic optime, tutissimæq; custodiæ non audet committere. deniq; Syracusas totas timet. amãdat hominem. quo? Lilybeum fortasse. uideo: tamẽ homines maritimos non planè reformidat. minime Iudices. Panormum igitur? audio: quanquam Syracusis, quoniam in Syracusano captus erat: maxime si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Parnormum quidem. quid igitur? quo putatis? ad homines à Piratarum metu, & suspitione alienissimos, à nauigando, rebusq; maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores: qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis: unum te prætore horruissent Apronium terrestrem Archipiratam. Et ut quiuis

facile perspiceret: id ab isto actum esse: ut ille suppositus facile et libēter se illum qui non erat: esse simularet: imperat Centuripinis: ut is uictu, cæterisq; rebus quamliberalissime commodissimeq; habeatur. Interea Syracusani homines periti, et humani, qui nonmodo ea, quæ perspicua essent: uidere, uerumetiam occulta suspicari possent: habebant rationem omnes quotidie piratarū: qui securi ferirentur: quàm multos esse oporteret, ex ipso nauigio, quod erat factum sex remorū numero conijciebant. Iste quod omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formæ: remouerat: atq; abduxerat: reliquos si ut consuetudo est, uniuersos ad palum alligasset: clamorē populi fore suspicabatur: cum tāto plures abducti essent: quàm relicti. propter hanc causam cum instituisset alios alio tempore producere: tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem numerumq; haberet: & reliquos, non desideraret solum: sed etiam posceret: & flagitaret. cum maximus numerus deesset: tum iste homo nefarius in eorum locum, quos domum suam de piratis abduxerat: substituere, & supponere cœpit ciues romanos: quos in carcerē antea coniecerat, quorum alios Sertorianos milites fuisse insimulabat: & ex hispania fugientes ad Siciliam appulsos esse dicebat: alios qui à prædonibus erat capti, cum mercaturas facerent: ut aliquam ob causam nauigarent, sua uoluntate cum piratis fuisse arguebat. Itaq; alij ciues Ro. ne cognoscerentur: capitibus obuolutis è carcere ad palum atq; ad necem rapiebantur. alij cum à multis ciuibus Ro. recognoscerentur: ab omnibus defenderentur: securi feriebantur. quorū ego de acerbissima morte, crudelissimoq; cruciatu dicam: cum eū locū tractare cœpero: et ita dicam: ut si me in ea queri

monia quam sum habiturus de istius crudelitate, & de ciuium Ro. indignissima morte: non modo uires, uerum etiam uitæ deficiat: id mihi præclarum, & iucundum putem. Hæc igitur est gesta res: hæc uictoria præclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: symphoniaci Romam missi: formosi homines, & adolescentes, & artifices domum abducti: in eorum locum, & ad eorum numerum ciues Ro. hostilem in modum cruciati: & necati: omnis uestis ablata: omne aurum, & argentum, & ablatum, & auersum. At quemadmodum ipse sese induit priore actione? qui tot dies tacuisset: repente in M. Annij hominis splendidissimi testimonio, cum is ciues ro. dixisset, & Archipiratam negasset, securi esse percussum: exiluit conscientia sceleris, & furore ex maleficijs concepto, excitatus: dixit se, quod sciret sibi crimini datum iri pecuniam accepisse: neq; de uero Archipirata sumpsisse supplicium: ideo securi non percussisse: domi esse apud sese archipiratas dixit duos. O' clementiam populi romani, seu potius patientiam miram, ac singularem. ciuem Ro. securi esse percussum Annius eques Ro. dicit. taces. Archipiratam negat. fateris. fit in eo gemitus omnium, & clamor. cum tamen à præsenti supplicio tuo se continuit populus romanus: & repressit: & salutis tuæ rationem iudicum seueritati reseruauit. qui sciebas tibi crimini datum iri? quamobrem sciebas? quamobrem etiam suspicabare? inimicum habebas neminem. si haberes: tamen nó ita uixeras ut metum iudicij propositum habere deberes. an te, id quod fieri solet: conscientia timidum, suspiciosumq; faciebat? qui igitur cum esses in imperio iam tum iudicium, & crimen horrebas: is cum tot testibus coarguare: potes de damnatione dubitare? Verum si cri-

men hoc metuebas:ne quis abs te suppositum esse diceret: qui pro archipirata securi feriretur:utrum tandem tibi ad defensionem firmius esse putasti? iudicium coactum, atque efflagitatum? eo producere:ad ignotos tanto post eum, quem archipiratam esse diceres? an recenti re, syracusis apud notos, inspectante Sicilia pene tota, securi ferire? uide quid intersit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehensio nulla esse potuit. hic defensio nulla est. itaque illud semper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis praeter te fecerit, quaero. Piratam uiuum tenuisti. quem ad finem? dum cum imperio fuisti? quamobrē? quam ob causam? quo exemplo? cur tam diu? cur inquam, ciuibus romanis, quos piratae coeperant: securi statim percussis, ipsis piratis lucis usuram tam diuturnam dedisti? uerum esto: sit tibi illud liberum omne tempus: quod cum imperio fuisti. etiam ne priuatus? etiā ne reus? etiam ne pene damnatus, hostium duces priuata in domo retinuisti? Vnum, alterum mensem, prope annum, deniq; domi tuae piratae, a quo tempore capti sunt: quoad per me licitum est: fuerunt: hoc est quoad per M. Acilium Glabrionem licitum est: qui postulante me, produci, atq; in carcerem condi imperauit. quod est huiusce rei ius? quae consuetudo? quod exemplum? hostem acerrimum, atq; infestissimum populi Ro. seu potius communem hostem gentium, nationumq; omniū quisquam omnium mortalium priuatus intra moenia domi suae retinere poterit? qui, si pridie, quàm a me tu coactus es confiteri, ciuibus Ro. securi percussis, praedonum ducem uiuere: apud te habitare: si inquam pridie domo tua profugisset: si aliquam manum contra populū Ro. facere potuisset: quid diceres? apud me habitauit: me-

cum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius cri men inimicorum diluere possem: uiuum, atq; incolumẽ reseruaui. ita ne uero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu supplicia, quæ debentur hostibus uictis: ad tu um non ad populi R. tempus conferes? populi Ro. hostis priuatis custodijs asseruabitur? At etiá qui triumphant: eóq; diutius uiuos hostium duces seruant: ut his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum fructumq; uictoriæ populus R. præcipere possit: tamen cũ de foro in Capitolium currum flectere incipiunt: illos duci in carcerem iubent: idemq; dies & uictoribus imperij: & uictis uitæ finem facit. Et nunc credo esse dubium: quin tu id commissurus non fueris: præsertim cũ statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam: ut ille archi pirata non potius securi feriretur: quàm quod erat ante oculos positum: tuo periculo uiueret. Si enim esset mortuus: tu qui crimen ais te metuisse: quæro cui probares? cum constaret istum Syracusis ab nullo uisum esse arhipiratam: ab omnibus desideratum? Cum dubitaret nemo: quin abs te pecunia liberatus esset: cum uulgo loquerentur suppositum in eius locum, quem pro illo probare uelles: cum tu te fassus esses, te id crimen tanto ante me tuisse: si eum diceres esse mortuum: quis te audiret? nunc cum uiuum istum nescio quem produces: tamen te derideri uides. quid si aufugisset? si uincla rupisset? ita ut in eo ille nobilissimus pirata fugit: quem P. Seruilius, qua felicitate cœperat: eadem recuperauit. quid diceres? uerum hoc erat: si ille semel uerus archipirata securi percussus esset: pecuniam illam nõ haberes. si hic falsus esset mortuus: aut profugisset: non esset difficile alium in suppositi locum suppo-

nere. Plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamen ea quæ certissima sunt huius criminis argumenta prætermisi. uolo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. est certus locus: certa lex: certum tribunal: quo hoc reseruetur. Hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ueste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites reuocandos, alendosq; esse cœpit: cum ea res, non solum prouinciæ saluti, uerum etiam ipsi prædæ esse posset. Nam æstate summa, quo tempore cæteri prætores obire prouinciam, & concursare consueuerunt: aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo ipsi nauigare: eo tempore ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia quæ Regis Hieronis fuit: qua prætores uti solent: contentus non fuit. tabernacula, quẽadmodum consueuerat temporibus æstiuis: quod antea iam demonstraui: carbaseis intenta uelis collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syracusis post Arethusæ fontem, propter ipsum introitum atq; hostium portus, ameno sanè, & arbitris remoto loco. Hic dies æstiuos sexaginta Prætor populi romani, custos, defensorq; prouinciæ sic uixit: ut muliebria quotidie conuiuia essent: uir accumberet nemo, præter ipsum, & prætextatum filium. tametsi rectè sine exceptione dixeram: uirum, cum isti essent: neminem fuisse. nonnunquam ẽt libertus Timarchides adhibebatur. mulieres aũt nuptæ, nobiles, præter unã mimi Isidori filiam: quã iste propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat: Pippa quædam, uxor Aescrionis Syracusani: de qua muliere plurimi uersus, qui in istius cupiditate facti sunt: tota Sicilia pcelebrãtur. Erat Nicæ facie eximia, ut prædicatur: uxor Cleomenis Syracusani. hãc Cleomenes uir amabat:

uerumtamen huius libidini aduersari nec poterat: nec audebat: & simul ab isto donis, beneficijsq; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia: quam nostis: ipse tamen cum uir esset Syracusis: uxorem eius parum poterat animo soluto, ac libero tot in acta dies secum habere. itaq; excogitat rem singularem. naues, quibus Legatus præfuerat: Cleomeni tradidit. Classi populi Ro. Cleomenem Syracusanum præesse iubet, atq; imperat. hoc eò facit: ut ille non solum abesset à domo, tum cum nauigaret: sed etiam libenter cum magno honore, beneficioq; abesset. Ipse autem remoto atq; ablegato uiro non liberius quàm ante: quis enim unquam istius libidini obstitit? sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet: si non tanquam uirum, at tanquam æmulum remouisset. Accipit nauem sociorum atq; amicorum Cleomenes Syracusanus. Quid primum aut accusem: aut quærar Iudices? Siculo ne homini legati, quæstoris, populi R. deniq; potestatem, honorem, authoritatem dari? si te impediebat ista conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi quæstores? ubi legati? ubi ternis denarijs æstimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot tantaq; ornamenta magistratibus, & legatis senatu populoq; romano permissa, & data; deniq; ubi præfecti, & tribuni tui? si ciuis Ro. dignus isto negocio nemo fuit: quid ciuitates quæ in amicitia fideq; populi R. perpetuo manserant? ubi Segestana? ubi Centuripina ciuitas? quæ tum officijs, fide, uetustate, tum etiam cognatione populi R. nomen attingunt? O dij immortales. quid si harum ipsarum ciuitatum militibus, nauibus, Nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab isto di-

gnitatis, æquitatis, officijq; sublatus est? Ecquod in Sicilia bellum gessimus? quin centuripinis socijs, Syracusanis hostibus uteremur? atq; hæc omnia ad memoriam uetustatis, nō ad contumeliam ciuitatis referri uolo. itaq; ille uir clarissimus, summusq; Imperator, M. Marcellus, cuius uirtute captæ, misericordia conseruatæ sunt Syracusæ: habitare in ea parte urbis, quæ insula est: Syracusanum neminem uoluit. hodie inquam Syracusanū in ea parte habitare non licet. est enim locus, quem uel pauci possunt defendere. commitere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit. simul quod ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto est. quamobrem qui nostros exercitus sæpe excluserant: ijs claustra loci commitenda non existimauit. Vide quid intersit inter tuam libidinem, maiorumq; authoritatem: inter amorem, furoremq; tuum, & illorum consilium, atq; prudentiam. illi aditum litoris Syracusanis ademerunt. tu maritimum imperium concessisti. illi habitari in eo loco Syracusanum, quo naues accedere possent: noluerunt. tu classi, & nauibus syracusanum præesse uoluisti. quibus illi urbis suæ partem ademerunt: ijs tu nostri imperij partem dedisti: & quorum sociorum opera syracusani nobis dicto audientes sunt: eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti. Egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: sequitur Segestana nauis, Tindaritana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Haluntina, præclara classis in speciе, sed inops, & infirma propter dimissionem propugnatorum, atq; remigum. tandiu in imperio suo classem iste prætor diligens uidit: quā diu conuiuium eius flagitiosissimum prætervecta est. ipse autem qui uisus multis diebus non esset: tum se tamen in

conspectum nautis paulisper dedit. stetit soleatus Praetor populi R. cum pallio purpureo, tunicaq; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipso istum uestitu Siculi, ciuesq; romani permulti sæpe uiderunt. Posteaquam paulum prouecta classis est: & Pachinum quinto die deniq; appulsa est: nautæ fame coacti, radices palmarum agrestium, quarum erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo: colligebant: & his miseri, perditiq; alebantur. Cleomenes autem, qui alterum se Verrem cum luxuria, atq; nequitia, tum etiam imperio putaret: similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, perpotabat. Ecce autem repente ebrio Cleomene, esurientibus cæteris, nunciatur piratarum naues esse in portu Edissæ. nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachini. Cleomenes autem, quod erat terrestre præsidium non re, sed nomine: sperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxisset: explere se numerum nautarum, & remigum posse. reperta est eadem istius hominis auarissimi ratio in præsidijs, quæ in classibus. nam erant perpauci reliqui: cæteriq; dimissi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi: uela fieri: præcidi anchoras imperauit: & simul, ut se cæteri sequerentur: signum dari iussit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis. nam scire isto prætore nemo poterat, quid quæq; nauis remis facere posset. & si in hac quadriremi propter honorem, & gratiam Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. Euolarat iam è conspectu ferè fugiens quadriremis: cum etiam nunc cæteræ naues suo in loco moliebantur. Erat animus in reliquis. quanquam erant pauci: quoquo modo sese res ha

bebat: pugnare tamen se uelle clamabant: & quod reliquum uitæ, uiriumq; fames fecerat: id ferro potissimũ reddere uolebant. Quod si Cleomenes non tanto ante fugisset: erat enim sola illa nauis constrata, & ita magna: ut propugnaculo cæteris posset esse: quæ, si in prædonum pugna uersaretur: urbis instar habere inter illos piraticos myoparones uideretur. sed tunc inopes relicti à duce, præfectoq; classis, eundem necessario cursum tenere cœperunt. Pelorum uersus, ut ipse Cleomenes: ita cæteri nauigabant. neq; ita tamen prædonum fugiebant impetum: quàm Imperatorem sequebantur. Tum ut quisq; in fuga postremus, ita periculo princeps erat. postremam enim quãq; nauẽ piratæ primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum nauis capitur: cui præerat Haluntinus homo nobilis Philarcus: quem ab illis prædonibus Locrenses postea publice redemerunt. ex quo uos priore actione iurato, rem omnem causamq; cognostis. deinde Apolloniensis nauis capitur: & eius præfectus Anthropinus occiditur. Dum hæc aguntur: interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat: iam sese in terra è naui eiecerat: quadrirememq; in solo fluctuantem reliquerat. reliqui Præfecti nauium, cum in terram Imperator exisset: cum ipsi neq; repugnare, neq; mari effugere ullo modo possent: appulsis ad Pelorum nauibus Cleomenem persecuti sunt. Tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter spem, non sua uirtute, sed istius auaricia, nequitiaq; uictor, classem pulcherrimam populi Ro. in litus expulsam, & eiectam, cum primum aduesperasceret: inflammari, incendiq; iussit. O' tempus miserũ, atq; acerbum prouinciæ Siciliæ. O' casum illum multis

innocentibus calamitosum, atq; funestum. O' istius nequitiam, ac turpitudinem singularem. una atq; eadem nox erat: qua prætor amoris turpissimi flamma, ac classis populi romani prædonum incendio conflagrabat. Affertur nocte intempesta grauis huiusce mali nuntius Syracusis: curritur ad Prætorium: quo istum è conuiuio illo præclaro reduxerant pauloante mulieres cum cantu, atq; symphonia. Cleomenes, quanquam nox erat: tamen in publico esse non audet: includit se domi: neque aderat uxor: quæ consolari hominem in malis posset. Huius autem præclari Imperatoris ita erat seuera domi disciplina: ut in re tanta, in tam graui, nuntius nemo admitteretur: nemo esset: qui auderet aut dormientẽ excitare: aut interpellare uigilantem. Iam uero re ab omnibus cognita, concursabat urbe tota maxima multitudo. non enim, sicut antea consuetudo erat: prædonum aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulo: sed flamma ex ipso incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquum nuntiabat. Cum prætor quæreretur: & constaret ei neminem nuntiasse: fit ad domum eius cum clamore concursus, atq; impetus. Tum iste excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: sagum sumit. lucebat iam ferè: procedit in medium uini, somni, stupri plenus. Excipit ab omnibus eiusmodi clamorem: ut ei Lampsaceni periculi similitudo uersaretur ante oculos. hoc etiam maius hoc uidebatur: quod in odio simili, multitudo hominum hæc erat maxima. tum istius acta commemorabantur: tum flagitiosa illa conuiuia: tum apellabantur à multitudine mulieres nominatim: tum quærebatur ex ipso palàm, tot dies continuos, per quos nunquam

uiſus eſſet: quid egiſſet? tum imperio ab iſto præpoſitus Cleomenes flagitabatur: neque quicquam propius eſt factum: quam ut illud uticenſe exemplum de Adriano transferretur Syracuſas: ut duo ſepulchra duorum Prætorum improborum, duabusq; in prouinciis conſtituerentur. uerum habita eſt à multitudine ratio temporis: habita eſt tumultus: habita etiam dignitatis, exiſtimationisq; communis: quod is eſt conuentus Syracuſis Ciuiũ Romanorum: ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac R E P. digniſſimus exiſtimetur. Cõfirmant ipſi ſe: cum is etiam tum ſemiſomnus ſtuperet. arma capiunt: totum forum, atq; inſulam, quæ eſt urbis magna pars: complent. Vnam illam ſolam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam noſtras naues reliqſſent: accedere incipiunt ad Syracuſas. cũ uidelicet ſæpe audiſſent: nihil eſſe pulchrius, q̃ Syracuſarũ mœnia, ac portus: ſtatuerant ſeſe, ſi ea Verre prætore non uidiſſent: nunquã eſſe uiſuros. ac primo ad illa æſtiua Prætoris accedunt: ipſam illã ad partem litoris, ubi iſte per eos dies tabernaculis poſitis caſtra luxuriæ collocarat. quem poſteaquam inanem locum offenderũt: et Prætorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerunt: ſtatim ſine ullo metu in portum ipſum penetrare cœperũt. cum in portum dico Iudices (explanandum eſt enim diligentius, eorum cauſa qui locum ignorant) in urbẽ dico, atq; in urbis intimam partem ueniſſe piratas. nõ enim portu illud oppidũ clauditur: ſed urbe portus ipſe cingitur: et concluditur: nõ ut alluantur à mari mœnia extrema: ſed influat in urbis ſinum portus. Hic te prætore Heracleo Archipirata cũ quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuum nauigauit. Pro dij immortales: pi-

raticis myoparo, cum imperium Populi Romani, nomen, ac fasces essent Syracusis: usq; ad forum, & ad omnes urbis crepidines accessit: quo neq; Carthaginensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum poterãt: multis bellis sæpe conatæ, unquam aspirare potuerunt: neq; populi Ro. inuicta ante prætorem te gloria illa naualis unquam tot punicis, sicilien sibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est: ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac uictorem, quam in portu ullam hostium nauem uiderent. hic te prætore prædonum nauiculæ peruagatæ sunt: quo Atheniensium classis sola post hominum memoriam CCC nauibus ui, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusq; natura uicta, atq; superata est. hic primum opes ipsius ciuitatis uictæ, comminutæ, depreßæq; sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum existimatur. eo ne pirata penetrauit? quo simul atq; adesset: nõ modo à latere, sed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret. Insulã totam præteruectus est: quæ est urbis magna pars Syracusis suo nomine ac mœnibus. quo in loco maiores (ut ante dixi) Syracusanum quenquam habitare uetuerunt. quod qui illam partem urbis tenuerint: in eorum potestatem portum futurum intelligebant. At quemadmodum peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat: iaciebat: ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Siciliæ possent cognoscere. Siculos ne milites? aratorum ne liberos? quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant: ut populo R. totiq; Italiæ suppeditare possent: eos ne in insula Cereris natos, ubi primum

fruges inuentæ esse dicuntur: eo cibo esse usos? à quo maiores eorum cæteros quoq; frugibus inuentis remoue runt. Te prætore Siculi milites palmarum stirpibus: prædones Siculo frumento alebantur. O' spectaculum miserum, atq; acerbum: ludibrio esse urbis gloriam, populi R. nomen: hominum conuentu, atq; multitudine piratico myparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphũ agere piratam: cum Prætoris nequissimi, inertissimiq; oculos prædonum remi respergerent. Postea quam portu piratæ non metu aliquo affecti, sed satietate exierant: tum cœperunt quærere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palàm disputare: minime esse mirandum: si militibus, remigibusq; dimissis, reliquis egestate, & fame perditis, prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta, ignominia, et calamitas esset accepta. hæc autem istius uituperatio, atq; infamia confirmabatur eorum sermone: qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerant: qui ex illo numero reliqui, Syracusas classe amissa refugerant. dicebant, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solum argumentis sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit: agi nihil in foro, & conuentu toto die: nisi hoc quæri à Nauarchis: quemadmodum classis esset amissa. illos respondere, & docere unumquenq;, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. Quod posteaquam iste cognouit: hanc rationem habere cœpit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quàm hoc usuuenerit: ita ut ipsum priore actione dicere audistis. uidebat illis nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse: consti-

lium capit primo stultum, ueruntatem clemens: Cleomenem, & Nauarchos ad se uocari iubet. ueniunt. accusat eos: quod huiusmodi de se sermones habuerint: rogat: ut id facere desistant: & in sua quisq; naui dicat se tantum habuisse nautarum: quantum oportuerit: neque quẽquã esse dimissum. Illi enim uero, se ostendunt, q̃d uellet, esse facturos. iste non procrastinat: aduocat amicos statim: quaerit ex his sigillatim, quot quisq; nautas habuerit. respondit unusquisq;: ut erat praeceptum. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum prouidens homo: ut contra hoc crimen, si quando opus esset: hac uidelicet testificatione uteretur. Derisum credo esse hominem amentem à suis consiliarijs: & admonitum, hasce ei tabellas nihil profuturas. etiã plus ex nimia Praetoris diligentia suspitionis in eo crimine futurum. Etiam iste erat hac stultitia multis in rebus usus: ut publice quoq;, quae uellet in ciuitatum literis, & tolli, & referri iuberet. quae omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse: postea quam certis literis, testibus, authoritatibusq; conuincatur. ubi hoc uidet: illorum confessionem, testificationem suam, tabellas sibi nullo adiumento futuras: init consilium non improbi praetoris. nam id quidẽ esset ferendum: sed importuni, atq; amentis tyranni. Statuit, si hoc crimen extenuare uellet (nam omnino tolli posse non arbitrabatur) Nauarchos omnes testes sui sceleris uita esse priuandos. Occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos: quos dicto audientes esse iussi? missum facere eum: cui imperium potestatemq; permisi? potero ne eos afficere supplicio: qui Cleomenem secuti sunt? ignoscere Cleomeni: qui secum fugere: & consequi iussit? potero ne in

eos esse

eos esse uehemens: qui naues inanes nonmodo habuerũt: sed etiam apertas? in eum dissolutus: qui solus habuerit constratam nauẽ, et minus exinanitam? pereat Cleomenes una. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, cõplexusq́;? ubi illud contubernium muliebris militiæ, in illo delicatissimo litore? fieri nullo modo poterat: quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat: dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes Nauarchos: ita sui periculi rationes ferre, ac postulare. tibi uni parcam: & totius istius culpæ crimen, uituperationemq́; inconstantiæ, potius suscipiam: quam aut in te sim crudelis: aut tot tam graues testes uiuos, incolumesq́; esse patiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium: dicit ita fieri oportere. admonet tamen illud: quod istum fugerat: in Phalargum Centuripinum nauarchum non posse animaduerti: propterea, quod secum fuisset unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste homo ex eiusmodi ciuitate, adolescens nobilissimus, testis relinquetur? in præsentia inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est. sed post aliquid uidebimus: ne iste nobis obstare possit. Hæc posteaquam acta, & constituta sunt: procedit iste repente è prætorio: inflammatus scelere, furore, crudelitate, in forum uenit: Nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent: nihil suspicarentur: statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusq́; iniici cathenas iperat. implorare illi fidem populi romani: & quare id faceret: rogare. tunc iste hoc causæ dicit: quod classem prædonibus prodidissent. Fit clamor, & admiratio populi: tantam esse in homine impudentiam, atque audaciam: ut aut aliis causam calamitatis attribueret: quæ omnis propter auariciam ipsius accidisset: aut, cum ipse prædo

nium socius putaretur: alijs proditionis crimen inferret. deinde, hoc quintodecimo die crimen esse natum, postq̃ classis esset amissa. Cum hæc fierent: quærebatur ubi esset Cleomenes. non quo illum ipsum, cuiusmodi esset: quisquam supplicio propter illud incommodum dignum putaret. nam q̃d Cleomenes facere potuit (non enim possum quenquam insimulare falsò) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere, istius auaricia nauibus exinanitis? atq; eum uident sedere ad latus prætoris: & ad aurem familiariter, ut solitus erat, insusurrare. tum uero omnibus indignissimũ uisum est: homines honestissimos, electos ex suis ciuitatibus, in ferrum, atq; in uincla coniectos: Cleomenem propter flagitiorũ, ac turpitudinis societatem familiarissimum esse prætoris. apponitur his tamen accusator Neuius turpio quidam, qui C. Sacerdote prætore, iniuriarum damnatus est: homo bene appositus ad istius audaciam: quẽ iste in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia, præcursorem habere solebat, & emissarium. Veniunt Syracusas parentes, propinquiq; miserorum adolescentium hoc repentino calamitatis suæ commoti nuncio: uinctos aspiciunt cathenis liberos suos: cum istius auariciæ pœnam, collo, & ceruicibus suis sustinerent: adsunt: defendunt: proclamant: fidem tuam, quæ nusquam erat: nec unquam fuit: implorant. Pater aderat Dexio Tindaritanus homo nobilissimus, hospes tuus: cuius tu domi fueras: quem hospitem appellaras. eum, cum illa authoritate, & miseria uideres præditum: non te eius lachrymæ, non senectus, non hospitij ius, atq; nomen à scelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hospitij iura in hac tam immani bellua commemoro? Qui

Sthenium Thermitanum hospitem suum, cuius domum per hospitium exhausit: & exinaniuit: absentem in reos retulerit: causa indicta capite damnarit: ab eo nunc hospitiorum iura, atq; officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res est? an cum fera atq; immani bellua? te patris lachrymæ de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquisses: filium tecum haberes: te neque præsens filius de liberorum charitate, neq; absens pater, de indulgentia patria commonebat? Cathenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob præmium? deseruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat. at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiserat nautas. at ab omnibus tu mercedē missionis acceperas. Alter pater erat Herbitensis Eubulida, homo domi suæ clarus, & nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio læserat: nudus pene est destitutus. Quid erat autem quod quisquam diceret: aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at causa cogit. moriere si appellaris. nunquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. At remiges non erant. prætorem tu accusas? frange ceruicem. Si neq; prætorem, neq; prætoris æmulum appellare licebit: cum in his duobus tota causa sit; quid futurum est? Dicit etiam causam Heraclius Segestanus homo domi suæ summo loco natus. audite, ut uestra humanitas postulat Iudices. audietis enim de magnis incommodis, iniurijsq; sociorum. Hūc scitote fuisse Heraclium in ea causa: qui propter grauem morbum oculorum, tum cum nauigaret: & iussu eius qui potestatem habuit, in commeatu Syracusis remanserit. Iste certe neq; prodidit classem: neque metu

perterritus fugit: neque exercitum deseruit. etenim tum esset hoc animaduersum: cum classis Syracusis proficiscebatur. iste in eadem causa fuit: quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus: in quem ne falso quidem causa conferri criminis potuit. Fuit in illis Nauarchis Heracliensis quidam Furius (nam habent in illi non nulla huiuscemodi latina nomina) homo quandiu uixit, domi suae, non solum post mortem tota Sicilia clarus, & nobilis. in quo homine tantum animi fuit: non solum ut istum libere læderet (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat: sine periculo se facere intelligebat) uerum morte proposita cum lachrymans in carcere mater noctes, diesq; assideret: defensionẽ causæ suæ scripsit: quam nunc nemo est in Sicilia, quin habeat: qn legat: quin tui sceleris, & crudelitatis ex illa oratione commonefiat. In qua docet, quot à ciuitate sua nautas acceperit: quot, & quanti quenq; dimiserit: quot secum habuerit. item de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret: uirgis oculi uerberabantur. ille morte proposita, facile dolorem corporis patiebatur. clamabat, id quod scriptum reliquit: facinus esse indignum: plus impudicissimæ mulieris apud te de Cleomenis salute, quàm de sua uita lachrymas matris ualere. deinde etiam illud uideo esse dictum: quod, si recte uos populus Ro. cognouit: non falsò ille iam in ipsa morte de uobis praedicauit. non posse Verrem testes interficiendo, crimina sua extinguere: grauiorem apud sapientes iudices se fore ab inferis testem, quàm si uiuus in iudicium produceretur. tum auaritiæ solum, si uiueret: nunc, cum ita esset necatus: sceleris, audaciæ, crudelitatis testem fore. Iam illa præclara: non testium modo cateruas, cum

tua res ageretur: sed tum à dijs manibus innocentium pœnas, scleratorumq; furias in tuum iudicium esse uenturas. sese ideo leuiorem casum suum fingere: quod iam ante aciem securium tuarum, Sextiq; tui carnificis uultum, & manum uidisset: cum in conuentu ciuium Ro. iussu tuo securi ciues Ro. ferirentur. ne multa Iudices: libertatem quam uos socijs dedistis: hac ille in acerbissimo supplicio miserrimæ seruitutis abusus est. Condemnat omnes de consilij sententia: tamen neq; iste in tanta re, tot hominum causa, P. Vectium ad se accersit, quæstorem suum: cuius consilio uteretur: neque P. Ceruium talem uirum Legatum: qui, quia Legatus isto prætore in Sicilia fuit: primus ab isto iudex reiectus est prætore sed de latronũ, hoc est de comitũ suorũ sententia condemnat omnes. Hic cuncti Siculi fidelissimi, atque antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs à maioribus nostris, grauiter commouentur: & de suis periculis, fortunisq; omnibus pertimescunt. Illam clementiam, mansuetudinemq; nostri Imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq; esse conuersam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defensionem suorum furtorum prætorem improbum ex indignissima morte innocentium quærere? Nihil addi iam uidetur Iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq; posse. & recte nihil uidetur. nam, si cum aliorum improbitate certet: longe omnes multumq; superabit. sed secum ipse certat: id agit: ut semper superius suum facinus nouo scelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum esse à Cleomene: quod in eius quadriremi Cleomenes uectus esset: tamen quia pertimuerat adolescens: quod eandem suam causam uide-

bat esse, quam illorum, qui innocentes peribant: ad hominem accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueret. ne multa. ipsum dicere adolescentem audistis: se ob hunc uirgarum metum, pecuniam Timarchidi numerasse. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit. humanum. alius ne condemnaretur pecuniam dedit. usitatum est. non uult populus Ro. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat: inaudita desiderat: non de prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur. Includuntur in carcerem condemnati. supplicium constituitur in illos: sumitur de miseris parentibus Nauarchorum. adire ad filios suos prohibentur: liberis suis cibum, uestitumq; introferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine: matresq; miseræ pernoctabant ad hostium carceris, ab extremo complexu liberum exclusæ: quæ nihil aliud orabant: nisi ut filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret. Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium, lictor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreq;, certa merces comparabatur. ut adeas: tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat: tantum. nemo recusabat. quid ut uno ictu securis afferam mortem filio tuo? quid dabis? ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? Etiam ob hanc causam pecunia lictori dabatur. O magnum atq; intolerandum dolorem: O grauem acerbamq; fortunam. non uitam liberum, sed mortis celeritatem precio redimere cogebantur parentes. atque ipsi etiam adolescentes cum Sestio de eadem plaga, &

de uno illo ictu loquebãtur: idq; postremũ parẽtes suos liberi orabant: ut leuandi cruciatus sui gratia pecunia lictori daretur. Multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis. multi. ueruntamen mors sit extrema. non erit. est ne aliquid ultra, quo crudelitas progredi possit? reperietur. nam illorum liberi, cum erunt securi percussi, ac necati: corpora feris obijcientur. hoc si luctuosum est parenti: redimat precio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum hominem nobilem dicere audistis: se ob sepulturam Heraclij Nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse: hoc ne possis dicere. patres enim ueniunt amissis filijs irati: uir primarius, homo nobilissimus, dicit: neque de filio dicit. Iam hoc quis tum fuit Syracusis qui non audierit? quin sciat? has per Timarchidem pactiones sepulturæ cum uiuis etiam illis esse factas. non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes hominum propinqui adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? Quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producuntur è carcere: & deligantur ad palum. Quis tum fuit illo tempore durus, & ferreus? quis tum inhumanus? præter unum te: qui non illorum ætate, nobilitate, miseria commoueretur? ecquis fuit, quin lachrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum: ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur securi. lætaris tu in omnium gemitu: & triumphas: testes auariciæ tuæ gaudes esse sublatos. Errabas Verres: & uehementer errabas: cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, sociorũ innocentium sanguine lue re arbitrabare: præceps amentia ferebare: q te existima-

res auariciæ uulnera crudelitatis remedijs posse sanare. etenim, quanquam illi sunt mortui sceleris tui testes: tamen propinqui neq; tibi desunt: tamen ex illo ipso numero nauarchorum aliqui uiuunt: & adsunt: quos ut mihi uidetur ab illorum innocentium pœna fortuna ad hanc causam reseruauit. Adest Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene non nauigauit: oppressus à prædonibus, & captus est: cui calamitas saluti fuit: q nisi captus à piratis esset: in hunc prædonem sociorum incidisset. dicet is pro testimonio de missione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adest Centuripinus Phalargus in amplissima ciuitate, amplissimo loco natus. eadem dicit: nulla in re discrepat. Per deos immortales Iudices quo tandem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? Vtrum ego desipio: et plusquam satis opus est, doleo in tanta calamitate, miseriáq; sociorum? an uos quoq; hic acerbissimus innocentium cruciatus, et mœror pari sensu doloris afficit? ego enim cum Herbitensem, cum Heracliensem securi esse percussum dico: uersatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quot annis plebi romanæ illorum operis, ac laboribus quæritur: qui à parentibus spe nostri imperij, nostræq; æquitatis suscepti educatiq; sunt: ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad eius securē funestam esse seruatos? cum mihi Tindaritani illius uenit in mentem: cum Segestani: tum iura simul ciuitatum, atq; officia considero. quas urbes P. Africanus etiā ornandas esse spolijs hostium arbitratus est: eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam uiris nobilissimis nefario scelere priuauit. en quod Tindaritani libenter

prædicent: nos in septemdecim populis Siciliæ non eramus: nos semper in omnibus Punicis Siciliensibusq; bellis amicitiam fidemq; populi Ro. secuti sumus: à nobis omnia populo ro. semper & belli adiumenta, & pacis ornamenta administrata sunt. Multum uero hæc his istra profuerũt in istius imperio ac potestate. Vestros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra prædones pene inanes Cleomenes ducit. Vobiscum Africanus hostium spolia, & præmia laudis communicauit. At nunc per me spoliati naue à prædonibus abducta, ipsi in hostium numero, locóq; ducemini. Quid uero illa Segestanorum non solum literis tradita, neq; commemorata uerbis, sed multis officijs illorum usurpata & comprobata cognatio, quos tandem fructus huiusce necessitudinis in istius imperio tulit? nempe hoc fuit iure Iudices: ut ex sinu patris nobilissimus adolescens, et è complexu matris ereptus innocens filius, carnifici Sextio dederetur. Cui ciuitati maiores nostri maximos agros, atq; optimos concesserunt: quam immunem esse uoluerunt: hæc autem apud te cognationis, fidelitatis, uetustatis, authoritatis, ne hoc quidem iuris obtinuit: ut unius honestissimi, atq; innocentissimi ciuis mortem, & sanguinem deprecaretur. Quo confugient socij? quem implorabunt? qua spe deniq; ut uiuere uelint tenebuntur? si uos eos deseritis? ad Senatum deuenient: qui de Verre supplicium sumat? non est usitatum, non Senatorium. ad populum Ro. confugient? facilis est causa populi. legem enim sociorum causa iussisse, & eius legis custodes, ac uindices præposuisse dicit. Hic locus est igitur unus: quo perfugiant: hic portus: hæc arx: hæc ara sociorum: quo quidem nunc non ita confu

gunt: ut antea in suis repetendis rebus solebant. non argentum, non aurum, non uestem, non mancipia repetunt: nō ornamenta, quæ ex urbibus, fanisq; erepta sunt. metuunt homines imperiti, ne iam hæc populus Ro. concedat: & iam fieri uelit. patimur enim iam multos: & silemus: cum uideamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias peruenisse. quod eo magis ferre æquo animo atque concedere uidemur: quia nemo istorum dissimulat: nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse uideatur. in urbe nostra pulcherrima atque ornatissima quod signum? quæ tabula picta est? quæ non ab hostibus uictis capta, atque apportata sit? at istorum uillæ sociorum fidelissimorum & plurimis, & pulcherrimis spolijs ornatæ refertæq; sunt. ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini? quibus nunc omnes egent: cum Athenas, Pergamum, Cyzicū, Miletum, Chion, Samon, totam deniq; Asiam, Achaiam, Græciam, Siciliam iam in paucis uillis inclusas esse uidetis. Sed hæc, ut dico, omnia iam socij uestri relinquunt, & negligunt Iudices: ne publice à populo Ro. spoliarentur, officijs ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obsistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant. nunc uero iam adempta est nonmodo resistendi, uerum etiam suppeditandi facultas. Itaq; res suas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur: non petunt: relinquunt: & negligunt. hoc iam ornatu ad uos confugiunt. aspicite, aspicite Iudices squalorem, sordesq; sociorum. est Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, atq; ueste: domo sua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: sese ipsum abs te repetit: nihil amplius. totum

enim tua libidine, & scelere, ex sua patria, in qua multis uirtutibus, & beneficijs floruit princeps sustulisti. Dexio hic, quem uidetis: non quae publice Tyndari, non quae priuatim sibi eripuisti: sed unicum miser abs te filium optimum, atq; innocentissimum flagitat. non ex litibus aestimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri, atq; ossibus filij sui solatium uult reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta aetate laboris, itinerisq; suscepit: non ut aliquid ex huius bonis usurparet: sed ut quibus oculis cruentas ceruices filij sui uiderat: ijsdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum esset Iudices: matres illorum, uxores, sororesq; ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem: cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit: & ita me suam salutem apellans, te suum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes misera iacuit: quasi ego excitare filium eius ab inferis possem. faciebant hoc idem in caeteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miserorum: quorum utrorumq; aetas laborem, & industriam meam, fidem, & misericordiam uestram requirebant. Itaq; ad me Iudices praeter caeteras hanc querimoniam Sicilia detulit lachrymis. ego ad hoc non gloria inductus accessi: sed ne falsa damnatio, ne carcer, ne cathenae, ne uerbera, ne secures, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne deniq; etiam exanguium corpora mortuorum, ne maeror parentum, ac propinquorum magistratibus nostris quaestui posset esse. Hunc ego si metum Siciliae, damnatione istius per uestram fidem, & uirtutem deiecero Iudices: satis offi-

cio meo, satis illorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt: factum esse arbitrabor. quapropter, si quē forte inueneris: qui hoc nauale crimen conetur defendere: istu defendat: illa communia, quæ ad causam nihil pertinent prætermittat: me culpam fortunæ assignare: calamitatem crimini dare: me amissionem classis obijcere: cum multi uiri fortes in communi, incertoq; periculo belli, & terra, & mari sæpe offenderint. Nullam tibi obijcio fortunam: nihil est, quod cæterorum res minus commode gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasq; dimissos: reliquos stirpibus uixisse palmarum: præfuisse classi populi Ro. Siculum, perpetuo socijs, atq; amicis Syracusanum: te ipso illo tempore superioribusq; diebus omnibus in litore, cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium authores, testesq; produco. Num tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, num casus bellicos exprobare, aut obijcere uideor? tametsi solent hi fortunam sibi obijci nolle: qui se fortunæ commiserunt: qui in eius periculis sunt ac uarietate uersati. istius quidem calamitatis tua fortuna particeps non fuit. homines enim in prælijs, nō in conuiuijs belli fortunam tentare, ac periclitari solēt. in illa autem calamitate non Martem fuisse communem, sed Venerem possumus dicere. quod si fortunam tibi obijcere non oportet: cur tu fortunæ illorum innocentium ueniam, ac locum non dedisti? Etiam illud prædicas licet: quod supplicium more maiorum sumpseris: securiq; percusseris: idcirco à me in crimen & inuidiam uocari. nō in supplicio crimen meum uertitur: non ego securi nego quenquam feriri debere: non ego metum ex re militari,

non seueritatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor non modo in socios, sed etiam in ciues, militesq; nostros persæpe esse uere, ac uehementer uindicatum. quare hæc quoq; prætermittas licet. Ego culpam nõ in Nauarchis, sed in te fuisse demonstro: precio milites, remigesq; dimisisse arguo. hoc Nauarchi reliq dicunt: hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit: hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tindaritani, Locrenses publice dicunt: tuus deniq; testis, tuus Imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit: sese in terra esse proiectum: uti pachyno, è terrestri præsidio milites colligeret: quos in nauibus collocaret. quod certe non fecisset: si suum numerum naues haberent. ea est enim ratio instructarum nauium, ornatarumq;: ut nonmodo plures, sed ne singuli quidem possint accedere. dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame, atque inopia rerum omnium confectos fuisse, ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuisse: aut si uni attribuenda culpa sit: in eo maximam fuisse: qui optimam nauem, plurimos nautas haberet: summum imperium obtineret. aut si omnes in culpa fuissent: non oportuisse Cleomenem constitui spectatorem illorum mortis, atque cruciatus. dico etiam, in illo supplicio mercedem lachrymarum, mercedem uulneris, atq; plagæ, mercedem funeris, ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere uoles: hoc dicito. classem instructam, atq; ornatam fuisse: nullum propugnatorem abfuisse: nullum uacuũ tractum esse remum: rem frumentariã esse suppeditatã: mentiri Nauarchos: mentiri & tam graues ciuitates: mentiri etiã Siciliam totam: proditum esse te à Cleome-

ne: qui se dixerit exisse in terram: ut pachyno deducæret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum esse, atq; desertum: numum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices: tene herc. sin alia dices: quæ à me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis? est in Iudicibus ille familiaris meus: est paternus amicus ille? non ut quisq; maxime est, qui cum tibi aliquid sit: ita te huiuscemodi crimine maxime eius pudet? Paternus amicus est. ipse pater si iudicaret per deos immortales quid facere posset, cum tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi Ro. prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum: Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triẽnium remisisti: tibi apud eosdem priuatim nauis oneraria maxima publice est ædificata: tu à ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu precio remiges dimisisti: tu cum nauis esset à quæstore, & ab Legato capta prædonum: archipiratam ab omnium oculis remouisti: tu, ciues romani qui esse dicerentur: qui à multis cognoscerentur: securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere: in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tam splendida, apud socios fidelissimos, ciues Ro. honestissimos, in metu, periculoq; prouinciæ, dies continuos complures in litore, conuiuijsq; iacuisti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu sociorũ, atq; amicorum ad ea conuiuia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum, collocauisti: ut ætati maxime lubricæ, atq; incertæ exempla nequitiæ parẽtis uita præberet: tu prætor in prouincia cum tunica pallioq; purpureo uisus es: tu propter amorem libidinemq; tuam, impe

uium nauium Legato populi R·ademisti: Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria, atque auaricia classis populi R·capta & incensa est: post Syracusas conditas quē in portum nunquam hostis accesserat: in eo te prætore primū piratæ nauigauerunt: neq; hæc tot tantáq; dedecora dissimulatione tua, neque obliuione hominum, ac taciturnitate, tegere uoluisti: sed etiam nauium præfectos sine ulla causa, de complexu parentum suorum, hospitúmq; tuorum, ad mortem cruciatúmq; rapuisti: neque in parentum luctu, atq; lachrymis, te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium sanguis non modo uoluptati: sed etiam quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parens diceret: posses ab eo ueniam petere? posses ut tibi ignosceret postulare? Satis est factum Siculis: satis officio, ac necessitudini Iudices: satis promisso nostro, ac recepto. reliqua est ea causa Iudices: quæ nō iam recepta, sed innata, neq; delata ad me, sed in anima, sensúq; meo penitus affixa, atq; insita est: quæ non ad sociorum salutem, sed ad ciuium romanorum, hoc est ad uniuscuiusq; nostrum uitā, et sanguinē pertinet. In qua nolite à me, quasi dubium sit aliquid, argumenta Iudices expectare. omnia quæ dicam de supplicio ciuium romanorum: sic erunt clara, et illustria: ut ad ea probāda totam Siciliam testem adhibere possim. furor enim quidā sceleris, & audaciæ comes, istius effrenatum animum, importunamq; naturam tanta oppressit amentia: ut nunquā dubitaret in conuentu, palàm, supplicia, quæ in conuictos maleficij seruos constituta sunt: ea i ciues Ro. expromere. uirgis quàm multos ceciderit: quid ego commemorem? tantum breuissime dico Iudices. nullum fuit omnino isto

prætore in hoc genere discrimen. Itaque iam consuetudine ad corpora ciuium Ro. etiam sine istius nutu, ferebatur manus ipsa lictoris. Num potes hoc negare Verres? in foro Lilybei, maximo conuentu, C. Seruiliũ ciuem romanum, in conuentu Panormitano ueterem negociatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram uirgis, & uerberibus abiectum? aude hoc primum negare si potes. nemo Lilybei fuit: quin uiderit. nemo in Sicilia: quin audierit. plagis confectum dico à lictoribus tuis ciuem Romanum, ante oculos tuos concidisse. ob quam causam dij immortales? tametsi iniuriam facio communi causæ, & iuri ciuitatis. quasi enim possit esse ulla causa: cur hoc cuiq̃ ciui Ro. iure accidat: ita quæro, quæ in Seruilio causa fuerit. ignoscite in hoc uno Iudices. in cæteris enim non magnopere causas requiram. Locutus erat liberius de istius improbitate, atq; nequitia. quod isti simul ac renunciatum est: hominem iubet Lilybeum uadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybeum uenitur. cogere eum cœpit: cum ageret nemo: nemo postularet: HS duobus millibus sponsionem facere cum lictore suo: ni furtis quæstum faceret. Recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare: & deprecari: ne iniquis iudicibus, nullo aduersario, iudicium capitis in se constitueretur. Hæc cum maxime loqueretur: sex lictores circunsistunt ualentissimi, & ad pulsandos, uerberãdosq; homines exercitatissimi: cædunt acerrime uirgis: deniq; proximus lictor (de quo sæpe iam dixi) Sextius, conuerso bacillo oculos misero tundere uehementissime cœpit. itaq;, illi cum sanguis os, oculosq; complesset: concidit: cum illi nihilominus iacenti latera tunderet; ut aliquando spõdere se diceret. sic ille affectus

illinc

illinc tum pro mortuo sublatus, breui postea est mortuus. Iste autem homo uenerius, & affluens omni lepore, & uenustate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem posuit. sic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum suarum. Nam quid ego de cæteris ciuium Ro. supplicijs sigillatim potius, q̃ generatim, atq; uniuerse loquar? Carcer ille, qui est à crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis: quæ Lautumiæ uocantur: in isthus imperio domicilium romanorum fuit. ut quisq; isthus animum, aut oculos offenderat: in lautumias statim conijciebatur. Indignum hoc uideo uideri omnibus Iudices: & id iam priore actione, cum hæc testes dicerent: intellexi. retineri enim putatis oportere iura libertatis nonmodo hic, ubi tribuni plebis sunt: ubi cæteri magistratus: ubi plenum forum iudiciorum: ubi Senatus authoritas: ubi existimatio populi Ro. & frequentia: sed ubicunq; terrarum, & gentium uiolatum ius ciuium Ro. sit: statuitis id pertinere ad communem causam libertatis, & dignitatis. In externorum hominum, & maleficorum, scæleratorumq;, in prædonum, hostiumq; custodias tu tantum numerum ciuiũ Ro. includere ausus es? nunquam ne tibi iudicij, nunquam concionis, nunquã huius tantæ frequentiæ, quæ nũc animo te iniquissimo, infestissimoq; intuetur: uenit in mentem? nunquam tibi populi Ro. absentis dignitas, nunquã species ipsa huiuscemodi multitudinis, in oculis, animoq; uersata est? nunquam te in horum conspectum rediturum, nunquam in forum populi Ro. uenturum, nunquam sub legum, & iudiciorum potestatem casurũ esse putasti? At quæ erat ista libido crudelitatis exercendæ? quæ tot scælerum suscipiendorum causa? nulla Iu

dices: præter prædandi nouam singularemq; rationem. Nã ut illi, quos à poetis accipimus: qui sinus quosdam obsedisse maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta saxa tenuisse dicuntur: ut qui essent appulsi nauigijs, interficere possent. sic iste in omnia maria infestus, ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcunq; nauis ex Asia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexãdria uenerat: statim certis indicibus, et custodibus tenebatur: uectores omnes in lautumias conijciebantur: onera, atq; merces in prætoriam domum deferebantur. Versabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionysius ille, nec Phalaris (tulit enim illa quondã insula multos, et crudeles tyrannos) sed quoddam nouum monstrum, ex uetere illa immanitate: quæ in ijsdem locis uersata esse dicitur. non enim Carybdin tam infestam, neq; Scyllã nautis: quàm istum in eodem freto fuisse arbitror. hoc ẽt iste infestior: quod multo se pluribus, & maioribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam insulam obtinebat: ille Aetnam solã, & eã Siciliæ partem tenuisse dicitur. At quæ causa tum subijciebatur ab ipso Iudices huius tam nefariæ crudelitatis? eadem quæ nunc in defensione commemorabitur. Quicũq; accesserant ad Siciliam paulo pleniores: eos Sertorianos milites esse, atq; à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandum periculum proferebant, alij purpuram Tyriã, thus alij, atq; odores, uestemq; linteam: gemmas alij, et margaritas: uina nonnulli græca, uenalesq; Asiaticos: ut intelligeretur ex mercibus: quibus locis nauigarent. non intelligebant eas ipsas sibi causas esse periculi: qbus argumentis se ad salutem uti arbitrabãtur. iste enim hæc eos ex piratarum societate adeptos esse dicebat: ipsos in

lautumias abducti imperabat: naues eorum, atq; onera diligenter asseruanda curabat. His institutis, cum completus iam mercatorũ carcer esset: tum illa fiebant, quæ L. Suetium equitem Ro. lectissimum uirũ dicere audistis: quæ cæteros audietis. ceruices in carcere frangebantur indignissime ciuium romanorum: ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis Ro. sum: quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & salutem tulit: ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. Quid est Verres? quid ad hæc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horũ dicere istis defensoribus tuis audes? cedo mihi quæso ex ipsius sinu literas Syracusanorũ: quas iste ad arbitrium suum confectas esse arbitratur: cedo rationem carceris: quæ diligentissime conficitur: quo quisq; die datus in custodiã, quo mortuus, quo necatus sit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues romanos gregatim coniectos in lautumias: uidetis indignissimo in loco coaceruatam multitudinem uestrorum ciuium: quærite nunc uestigia prius: quibus exitus illorum, ex illo loco compareant. nulla sunt. omnes ne mortui? si ita posset defendere: tamen fides huic defensioni non haberetur. sed scriptum extat in iisdem literis: quod iste homo barbarus, ac dissolutus neq; attendere unquã, neq; intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν inquit: hoc est, ut Siculi loquuntur, supplicio affecti, ac necati sunt. Si quis rex, siqua ciuitas exterarum gentiũ, siqua natio fecisset aliqd in ciuẽ Ro. eiusmodi: nõ ne publice uindicaremus? nõ bello ꝑsequeremur? possemus hãc iniuriã ignominiãq; nominis romani inultam, impunitãq; dimittere? quot bella maiores nostros,

& quanta suscepisse arbitramini: quod ciues Ro. iniuria affecti: quod nauicularij retenti: quod mercatores spoliati dicerentur? at ego retentos non queror: spoliatos ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis, in uincla coniectos esse mercatores: & in uinculis ciues Ro. necatos esse, arguo. Si hæc apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium romanorũ, non apud Senatores lectissimos ciuitatis, non in foro populi Ro. de tot, & tam acerbis supplicijs ciuium romanorum: tamen animos etiam barbarorum hominum permouerẽ. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis Ro. dignitas est apud omnes nationes: ut ista in nostros homines crudelitas nemini concessa uideatur. Num ego tibi ullam salutem, ullum perfugium putem? cum te implicatum seueritate iudicum, circumretitum frequentia populi Ro. esse uideam? Si mehercules (id quod fieri intelligo non posse) ex his laqueis te exueris: ac te aliqua ui, ac ratione explicatris: in illas tibi maiores plagas incidendum est: in quibus te ab eodem me, superiore ex loco confici, & concidi necesse est. Cui si etiã, id quod defendit: uelim concedere: tamen illa ipsa defensio non minus esse ei perniciosa, quàm mea uera accusatio debeat. quid enim defendit? ex Hispania fugientes se excepisse: & supplicio affecisse dicit. quis tibi id permisit? quo id iure fecisti? quis idem fecit? qui tibi facere licuit? forum plenum, & basilicas, istorum hominum uidemus: et animo æquo uidemus. ciuilis enim dissensionis, & siue amentiæ, siue fati, seu calamitatis, non est iste molestus exitus: in quo reliquos saltem ciues incolumes licet conseruare. Verres ille uetus proditor Cõsulis, translator Quæsturæ, auersor pecuniæ publicæ, tantum sibi authorita-

tis in Rep. suscepit: ut quibus hominibus per Senatum, per populum romanum, per omnes magistratus, in foro, in suffragijs, in hac urbe, in Rep. uersari liceret: ijs omnibus mortem acerbam, crudelemq́; proponeret: si fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detulisset. ad Cn. Pompeium clarissimum uirum, et fortissimum permulti occiso Perpēna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille summo cum studio saluum, incolumēq; seruauit? cui ciui supplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit? & spem salutis ostendit? Itane uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt: ijs apud te, cuius nullum in Rep. unquam monumentum fuit: mors, et cruciatus erat constitutus? uide quàm commodam defensionem excogitaris. malo me hercules id, quod tu defendis: his iudicibus populoq́; romano, quàm id, quod ego insimulo: probari. malo inquā te, isti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauicularijs inimicum, atq; infestum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defensio furoris cuiusdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proscriptionis. Sed non licet me isto tanto bono Iudices uti: non licet. adsunt enim Puteoli toti: frequentissimi uenerunt ad hoc iudicium mercatores homines locupletes, atq; honesti: qui partim socios suos, partim libertos ab isto spoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim securi percussos esse dicēt. Hic uide quàm me sis usurus æquo: cum ego Granium testem produxero: qui suos libertos à te securi percussos esse dicat: qui à te nauem suam, mercesq́; repetat: refellito si poteris: meum testem deseram: tibi fauebo: te inquam adiuuabo: ostendito illos cum Sertorio fuisse: à Dianio fu

gentes ad Siciliam esse delatos. nihil est quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore supplicio dignum sit: reperiri, neq; proferri potest. Reducam iterum Equitem romanum L. Flauium, si uoles. quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant: noua quadam sapiẽtia, ut omnes intelligunt: conscientia tua, atq; authoritate meorum testium, testem nullum interrogasti: interrogetur Flauius si uoles: qui nam fuerit L. Herennius is: quem ille argentariam Lepti fecisse dicit: qui cum amplius centum ciues romanos haberet, ex conuentu Syracusarum: qui eum non solum cognoscerent: sed etiam lachrymantes, ac te implorantes defenderent: tamen à te inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. Hunc quoq; testem meum refelli, et illum Herennium sertorianum fuisse abs te demonstrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum: quĩ capitibus inuolutis in piratarum, captiuorumq́; numero producebantur: ut securi ferirentur? quae ista noua diligentia? quam ob causam abs te cogitata? an te L. Flauij, caeterorumq́;, de L. Herennio uociferatio commouebat? an M. Annij grauissimi, atque honestissimi uirĩ summa authoritas pauloante diligentiorem timidiorẽq; fecerat? qui nuper pro testimonio, non aduenam nescio quem, nec alienum, sed eum ciuẽ romanum, qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracusis natus esset: à te securi percussum esse dixit. Post hanc illorum uociferationem, post hanc communẽ famam, atq; querimoniam, non mitior in supplicio, sed diligentior esse coepit. capitibus inuolutis ciues Ro. ad necem producere instituit. quos tamen idcirco necabat palàm: quod homines in conuentu (id quod antea diximus) nimium diligenter prae-

donum numerũ requirebant. Hæc in plebe Ro. te prætore est constituta conditio: hæc negocij gerendi spes: hoc capitis, uitæq; discrimen. parum ne multæ mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunæ? nisi etiam hæ formidines ab nostris magistratibus, atq; in nostris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc suburbana, ac fidelis prouincia Sicilia, plena optimorum sociorum, & honestissimorum ciuium romanorũ: quæ ciues ro. omnes suis ipsa sedibus libentissime semper accepit: ut qui ex ultima Syria, atq; Aegypto nauigarent: qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuissent: qui ex prædonum insidijs, qui ex tempestatum periculis profugissent: in Sicilia securi ferirentur? cum se iam domum uenisse arbitrarentur? Nam quid ego de P. Gauio Consano municipe dicam Iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborum, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me non deficit. ut cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetant, magis elaborandum est. quod crimen eiusmodi est: ut, cum primum ad me delatum est: usurum me illo non putarem. tametsi enim uerissimum esse intelligebam: tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lachrymis omnium ciuium Ro. qui in Sicilia negociantur: adductus Valẽtinorum hominum honestissimorũ testimonijs, omniũq; Rheginorum, multorumq; Equitum Ro. qui casu tum Messanæ fuerunt: dedi tantum priore actione testimonium: res ut nemini dubia esse posset. quid nunc agam? cum iã tot horas de uno genere, ac de istius nefaria crudelitate dicam: cum propè omnem uim uerborum eiusmodi, quæ scælere istius digna sunt: alijs in rebus consumpserim: neq; hoc prouiderim: ut uarietate criminũ

uos attentos tenerẽ: quemadmodum de tanta re dicam? opinor unus modus, atq; una ratio est. rem in medio ponam: quæ tantum habet ipsa grauitatis: ut neque mea, quæ nulla est: neq; cuiusquam, ad inflãmandos uestros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Consanus, cum illo numero ab isto in uincula coniectus esset: & nescio qua ratione, clàm è lautumijs profugisset: Messanamq; uenisset: qui propè iam Italiã, & mœnia Rheginorũ uideret: & ex illorum metu mortis, ac tenebris, quasi luce libertatis, et odore aliquo legum recreatus, reuixisset: loqui Messanæ cœpit: & queri, se in uincla esse coniectum: sibi rectà iter esse Romam: Verri se præsto aduenienti futurũ. non intelligebat miser: nihil interesse, utrũ hæc Messanæ, an apud ipsum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui: hanc sibi iste urbem delegerat: quã haberet adiutricẽ scelerum, furtorũ receptricem, flagitiorũ omniũ sociã. Itaq; ad magistratũ Mamertinũ statim deducitur Gauius: eoq; ipse die casu Messanam Verres uenit. res ad eum defertur: esse ciuem romanum: qui se Syracusis in Lautumijs fuisse quereretur: quẽ iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à se retractum esse: & asseruatum: ut ipse in eum statueret, quod uideretur. Agit hominibus gratias: & eorum erga se beneuolentiã diligentiamq; collaudat. ipse inflammatus scelere, et furore, in forũ uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat. expectabãt oẽs, quo tandẽ progressurus, aut quidnã acturus esset: cũ repente hoĩem proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari, et uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, se ciuẽ esse romanũ, municipẽ Cossanũ: meruisse se cũ L. Precio splẽdidissimo Eqte romano: q Panormi ne-

gociaretur: ex quo hæc Verres scire posset. tum iste, se cõperisse ait, eum speculandi causa in Siciliam, ab ducibus fugitiuorũ esse missum. cuius rei neq; index, neq; uestigium aliquod, neq; suspicio cuiquam esset ulla. deinde iubet undiq; hominem proripi: uehementissimeq; uerberari. Cedebatur uirgis in medio foro Messanæ ciuis romanus Iudices: cum interea nullus gemitus, nulla uox alia istius miseri inter dolorem, crepitumq; plagarum audiebatur: nisi hæc: ciuis Romanus sum. hac se commemoratione ciuitatis, omnia uerbera depulsurum, cruciatumq; à corpore deiecturum, arbitrabatur. is nonmodo hoc non perfecit, ut uirgarũ uim deprecaretur: sed cum imploraret sæpius, usurparetq; nomen ciuitatis: crux, crux inquam infelici, et erumnoso, qui nunquam istam potestatem uiderat: comparabatur. O' nomen dulce libertatis: O' ius eximium nostræ ciuitatis: O' lex Portia, legesq; Semproniæ: O' grauiter desiderata, & aliquãdo reddita plebi romanæ tribunitia potestas: hucine tandem omnia reciderunt? ut ciues Ro. in prouincia populi romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi ro. fasces, & secures haberet: deligatus in foro uirgis cæderetur? quid cum ignes, ardentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebantur? si te illius acerba imploratio, & uox miserabilis, non inhibebat: ne ciuiũ quidem romanorum, qui tum aderant: fletu, & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere ausus es quenquam: qui se ciuem romanum esse diceret? Nolui tam uehementer agere hoc prima actione Iudices: nolui. uidistis enim ut animi multitudinis in istum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. statui egomet mihi, tum modum orationi meæ, & C. Numitorio Equi

ti Ro. primo homini, testi meo: & Glabrionem id quod sæpientissime fecit, facere lætatus sum: ut repente consilio in medio testem dimitteret. & enim uerebatur ne populus Ro. ab isto eas pœnas ui repetisse uideretur: quas ueritus esset, ne iste legibus, & uestro iudicio non esset persoluturus. Nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit: & quid de te futurum sit: sic tecum agam. Gauium istum, quem repentinum speculatorē fuisse dicis: ostendam in lautumias Syracusis à te esse coniectum: neq; id solum ex literis ostendam Syracusanorum: ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gauius, hoc fingere, & eligere nomen: ut hunc illum esse possim dicere: sed secundum arbitrium tuum testes dabo: qui istum ipsum Syracusis abs te in lautumias coniectum esse dicant. producam etiam Cossanos municipes illius,: ac necessarios: qui te nunc sero doceant: iudices non sero: illum P. Gauium, quem tu in crucem egisti: ciuem Ro. & municipem Cossanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. Cum hæc omnia, quæ polliceor: cumulate tuis proximis plana fecero: tum istuc ipsum tenebo: quod abs te mihi datur. eo contentum me esse dicam. quid enim nuper, tu ipse, cum populi Ro. clamore, atq; impetu perturbatus exiluisti: quid, inquam locutus es? illum, quod moram supplicio quæreret: ideo clamitasse, se esse ciuem romanum. sed speculatorem fuisse. iam mei testes ueri sunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. P. Cotij nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius? qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid enim cæteri? adhuc enim testes ex eo genere à me sunt dati: non qui nouisse Gauium: sed qui se uidisse dicerent: cum is, qui se ciuem

Ro. esse clamaret: in crucem ageretur. hoc tu Verres idē dicis: hoc tu confiteris: illum clamitasse, se ciuem esse romanum: apud te nomen ciuitatis ne tantum quidē ualuisse: ut dubitationem aliquam crucis, ut crud. lissimi, teterrimiq; supplicij aliquam paruam moram saltem posset afferre. hoc teneo: hic hæreo Iudices: hoc sum cōtentus uno: omitto, ac negligo cætera: sua confessione induatur, ac iuguletur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quæro qua suspicione: tua te accuso oratione. ciuem Ro. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium duccrere: quid aliud clamitares: nisi te ciuem esse romanum? & si tibi ignoto, apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis, atq; ultimis gentibus positos, nobile, & illustre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat: quem tu in crucem rapiebas: qui tibi esset ignotus: cum ciuem se Ro. esse diceret: apud te prætorem si nō effugiū, ne moram quidē mortis mentione, atq; usurpatione ciuitatis assequi potuit? Homines tenues, obscuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca: quæ nunquam antea uiderunt: ubi neq; noti esse ijs, quo uenerunt: neque semper cum cognitoribus esse possunt. hac una tamen fiducia ciuitatis nonmodo apud nostros magistratus, qui & legum, & existimationis periculo continentur: neq; apud ciues solum romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarum rerum societate iūcti sunt: fore se tutos arbitrantur: sed, quocunq; uenerint: hanc sibi rem præsidio sperant esse futurum. tolle hanc spem: tolle hoc præsidium ciuibus romanis: constitue nihil esse opis in hac uoce: ciuis romanus sum: posse impune prætorem, aut alium quemlibet supplicium, quod ue

lit, in eum constituere, qui se ciuem Ro. esse dicat: quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarũ, qui semper nostris hominibus maxime patuit: ciuibus romanis ista defensione praecluseris. Quid si L. Precium Eqtem romanũ, q tum in Sicilia: nominabat? etiã ne id magnum fuit? Panormum literas mittere: asseruasse hominem: custodijs Mamertinorum tuorum uinctum, clausum habuisse: dum Panormo Precius ueniret: cognosceret hominẽ. aliqd de summo supplicio remitteres. si ignoraret: tum, si ita tibi uideretur: hoc iuris in omnes constitueres: ut, qui neq; tibi notus esset: neq; cognitorem locupletem daret: quamuis ciuis Ro. esset: in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quasi tu Gauio tum fueris infestus: ac non nomini, generi, iuri ciuium hostis. nõ illi inquam homini, sed causae communi libertatis inimicus fuisti. quid enim attinuit, cum Mamertini more, atq; instituto suo crucem fixissent post urbem, in uia Pompeia: te iubere in ea parte figere: quae ad fretum spectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes: quod omnibus audientibus dixisti palàm: te idcirco illum locum deligere: ut ille, qui se ciuem Ro. esse diceret: èx cruce Italiam cernere, ac domum suam prospicere posset. Itaq; illa crux sola Iudices post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italiae conspectus ad eam rem ab isto delectus est: ut ille in dolore, cruciatuq; moriens, pangusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnum suũ, seruitutis extremo, summoq; supplicio affixum uideret. Facinus est uinciri ciuem romanum: scelus uerberari: propè parricidium necari: quid dicam in crucem tollere? uerbo satis di

gno tam nefaria res appellari nullo modo potest. non fuit his omnibus iste contentus. spectet inquit patriam: in conspectu legum, libertatisq; moriatur. non tu hoc loco Gauium, non unū hominem, nescio quē, ciuē romanū, sed communem libertatis, & ciuitatis causam in illū cruciatum, & crucem egisti. Iam uero uidete hominis audaciá. non'ne eum grauiter tulisse arbitramini? quod illam ciuibus Ro. crucem, non posset in foro, non in comitio, non in rostris defigere? quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimum, regione proximum, potuit: elegit: monumentum sceleris, audaciæq; suæ uoluit esse in conspectu Italiæ, uestibulo Siciliæ, præteruectione omnium: qui ultro citróq; nauigarent. Si hæc non ad ciues romanos, non ad aliquos amicos nostræ ciuitatis, non ad eos, qui populi romani nomen audissent: deniq;, si non ad homines, uerum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar: si in aliqua desertissima solitudine ad saxa, & ad scopulos hæc conqueri, & deplorare uellem: tamen omnia mutæ, atq; inanima, tanta, & tam indigna rerum atrocitate commouerentur. nunc uero, cum loquar apud Senatores populi Ro. legum, iudiciorumq;, & iuris authores: timere non debeo: ne nō unus iste ciuis Ro. illa cruce dignus, cæteri omnes simili periculo indignissimi iudicentur. Paulo ante Iudices lachrymas in morte misera, atq; indignissima Nauarchorum non tenebamus: & recte, ac merito sociorum innocentiū miseria commouebamur. quid nunc in nostro sanguine tandem facere debemus? nam ciuium Ro. sanguis coniunctus existimandus est: quoniam id & salutis omnium ratio, & ueritas omnium postulat. omnes hoc loco ciues Ro. & qui adsunt: & qui ubicunq; sunt: uestrá

seueritatem desiderant: uestram fidem implorant: uestrum auxilium requirunt: omnia sua iura, commoda, auxilia, totam deniq; libertatem, in uestris sententijs uersari arbitrantur. A' me, tametsi satis habent: tamen si res aliter acciderit: plus habebunt fortasse: q̃ postulant. nam & si quauis istum de uestra seueritate eripuerit: id quod neq; metuo Iudices: neq; ullo modo fieri posse uideo. sed si in hoc me ratio fefellerit: Siculi causam suam perisse querentur: et mecum pariter moleste ferent: populus quidem romanus breui, quoniã mihi potestatem apud se agendi dedit: ius suum, me agente, suis suffragijs ante Cal. februarias recuperabit. Ac si de mea gloria, & amplitudine quæritis Iudices: non est alienum meis rationibus, istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi Ro. iudiciũ reseruari. splendida est illa causa, probabilis mihi, et facilis: populo grata, atq; iucunda. deniq; si uideor hic, id quod ego nõ quæsiui: de uno isto uoluisse crescere: isto absoluto, quod sine multorũ scelere fieri non potest: de multis mihi crescere licebit. Sed me hercules uestra, reiq; publicæ causa Iudices, nolo hoc in hoc delecto consilio tantum flagitium esse commissum: nolo eos iudices, quos ego probarim: atq; delegerim: sic in hac urbe notatos, isto absoluto ambulare: ut non cera, sed cœno obliti esse uideantur. Quamobrem te quoq; Hortensi, quia monendi locus est: ex hoc loco moneo: uideas ẽt, atq; ẽt: et consideres: quid agis: quo progrediare: quem hominem, & qua ratione defendas. neq; de illo quicquam tibi præfinio: quo minus ingenio mecum, atq; omni dicendi facultate contendas. cætera, si qua putas te occultius extra iudicium, quæ ad iudicium pertinent: facere posse: si quid artificio, consilio, potentia, gratia, copijs istius, moliri cogitas: ma=

gnopere censeo desistas: & illa quae tentata iam, & cepta ab isto sunt: a me autem peruestigata, & cognita: moneo ut extinguas: & longius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio: maiore quàm putas. quod enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum cons. cogites: mihi crede ornamenta ista, & beneficia populi Ro. non minore negocio retinentur: quàm comparantur. tulit haec ciuitas, quoad potuit: quoad necesse fuit: regiam istam uestram dominationem in iudicijs, & in omni republica: tulit. sed quo die populo Ro. Tribuni pl. restituti sunt: omnia ista uobis (si forte nondum intelligitis) adempta, atq; erepta sunt. omnium nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unumquenque nostrum: qua fide ego accusem: qua religione hi iudicent: qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, si quis tantulum de recta regione deflexerit: non illa tacita existimatio, quam antea contemnere solebatis: sed uehemẽs, ac liberum populi Ro. iudicium consequetur. nulla tibi Quinte cum isto cognatio est: nulla necessitudo: quibus excusationibus antea, nimium in aliquo iudicio studium tuum defendere solebas: earum habere in hoc homine nullã potes: quae iste in prouincia palàm dictitabat cum ea, quae faciebat: tua se fiducia facere dicebat: ea ne uera putentur: tibi maxime est prouidendum. Ego mei iam rationem officij confido esse omnibus iniquissimis meis persolutam. nam istum, paucis horis primae actionis omnium mortalium sententijs condemnaui. reliquum iudicium non iam de mea fide, quae perspecta est: neq; istius uita, quae damnata est: sed de iudicibus, &, uere ut dicam, de te futurum est. at quo tem=

pore futurum est? nam id maxime prouidēdum est. etenim cum omnibus in rebus, tum in Rep. permagni momenti est, ratio, atq; inclinatio temporum. nēpe eo: cum populus ro. aliud genus hominum, atq; alium ordinem ad res iudicandas requirit: nempe ea lege iudicijs, iudicibusq; nobis promulgata, quam non is promulgauit: cuius nomine proscriptam uidetis: sed hic reus. hic inquam sua spe, atq; opinione, quam de uobis habet: legem illā scribendam, promulgandamq; curauit. Itaq; cum primo agere cœpimus: lex non erat promulgata: cum iste uestra seueritate permotus, multa signa dederat, quamobrem quibus responsurus non uideretur: mentio de lege nulla fiebat. posteaquam iste recreari, & confirmari uisus est: lex statim promulgata est: cui legi cum uestra dignitas uehementer aduersaretur: istius spes falsa, & insignis impudentia maxime suffragatur. Hic siquid erit commissum à quoquam uestrum: quod reprehendatur: aut populus ro. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignū putauit: aut hi, qui propter offensionem iudiciorum de ueteribus iudicijs lege noua noui iudices erunt constituti. mihi porrò, ut ego non dicam: quis omnium mortalium non intelligit, quàm longe progredi sit necesse? potero silere Hortensi? potero dissimulare? cum tantum Resp. uulnus acceperit: ut expilatæ prouinciæ, uexati socij, dij immortales spoliati, ciues Ro. cruciati, & necati impune me actore esse uideantur? potero hoc ego onus tantum, aut in hoc iudicio deponere? aut diutius tacitus sustinere? non agitanda res erit? non in medium proferenda? non Populi Ro. fides imploranda? non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint: ut aut fidem suam corrumpi paterentur: aut iudicium

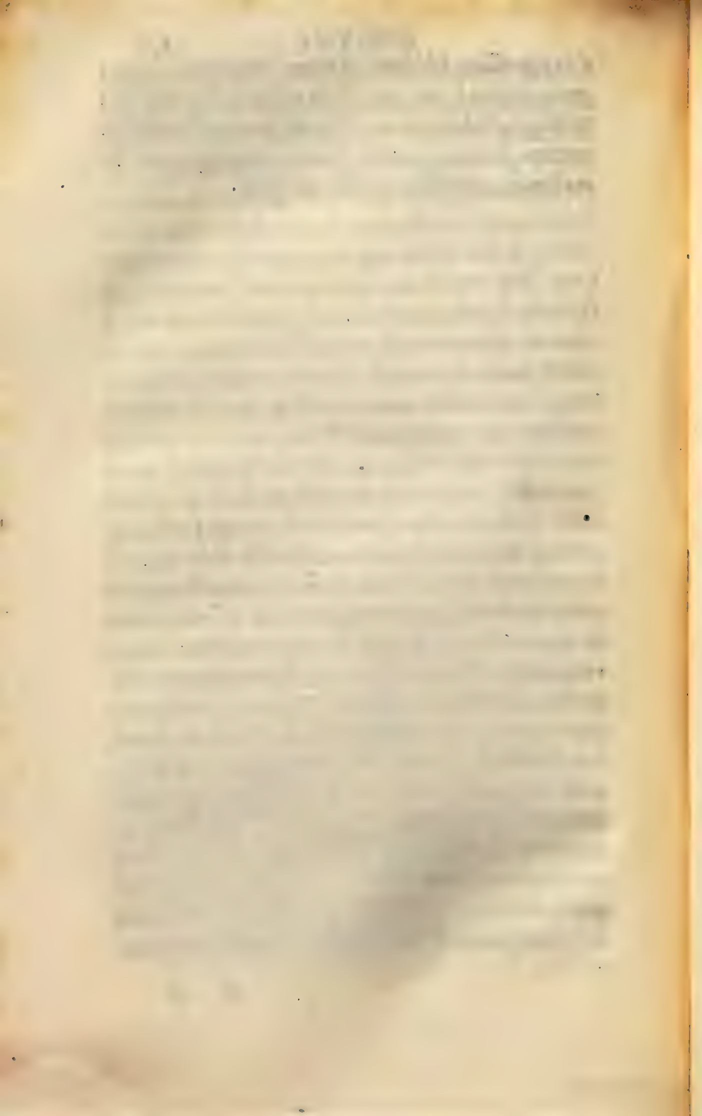
dicium corrumperent: in discrimen, ac iudicium uocan di? Quæret aliquis fortasse: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum suscepturus es? non studio quidem hercule ullo, neq; uolũtate. sed non idem mihi licet: quod ijs, qui nobili genere nati sunt: quibus omnia Populi Ro. beneficia dormientibus deferuntur. longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendum est. uenit enim mihi in mentem M. Catonis hominis sapientissimi: qui cum se uirtute, non genere Populo Ro. commendari putaret: cum ipse sui generis initium, ac nominis, ab se gigni, & propagari uellet: hominum potentissimorum suscepit inimicitias: & maximis in laboribus usq; ad summam senectutem, summa cum gloria uixit. posteáq; Pompeius humili, atq; obscuro loco natus non ne plurimis inimicitijs, maximisq; suis periculis, ac doloribus amplissimos honores est adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Celium uidimus non mediocribus inimicitijs, ac laboribus contendere: ut ad istos honores peruenirent: ad quos uos per ludum, ac negligentiam peruenistis. Hæc eadem est nostræ rationis regio, & uia: horum nos hominum sectam, atq; instituta persequimur. uidemus quanta sit in inuidia, quantóq; in odio apud quosdam homines nobiles, nouorum hominum uirtus, & industria: si tantulum oculos deiecerimus: præsto esse insidias: si ullũ locum aperuerimus suspicioni aut crimini: accipiendum esse statim uulnus: esse nobis semper uigilandum, semper laborandum uidemus. inimicitiæ sunt: subeantur: labores: suscipiãtur. etenim tacitæ magis, & occultæ inimicitiæ timendæ sunt: quàm indictæ, & apertæ. hominum nobiliũ non se-

rè quiſquam noſtræ induſtriæ fauet: nullis noſtris offi=
cijs beniuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi na-
tura, et genere diſiuncti ſint: ita diſſident à nobis ani
mo, ac uoluntate. quare quid habent eorum inimicitiæ
periculi? quorum animos iam ante habueris inimicos,
& inuidos: quàm ullas inimicitias ſuſceperis? Quam
obrem mihi Iudices optandum eſt illud: in hoc reo finē
accuſandi facere: cum & populo Ro. ſatisfactum: et re
ceptum officium Siculis neceſſarijs meis erit perſolutum.
deliberatum autem eſt: ſi res opinionem meam, quam de
uobis habeo: fefellerit: non modo eos perſequi: ad quos
maxima culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos, ad
quos conſciētiæ contagio pertinebit. Proinde ſiqui ſunt:
qui in hoc reo, aut potentes, aut audaces, aut artifices ad
corrumpendum iudicium uelint eſſe: ita ſint parati: ut
diſceptante populo ro. mecum ſibi rem uideant futurā.
& ſi me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dede
runt: ſatis uehementem, ſatis perſeuerantem, ſatis uigi-
lantem eſſe cognorunt: exiſtiment in his hominibus, quo
rum ego inimicitias populi Ro. ſalutis cauſa ſuſcepero:
multo grauiorem, atq; acriorem futurum. Nunc te Iu
piter Optime Maxime, cuius iſte donum regale, dignum
tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atq; iſta ar
ce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factū
ab regibus, tibi dicatum, atq; promiſſum per nefarium
ſcelus de regijs manibus extorſit: cuiuſq; ſanctiſſimum, et
pulcherrimum ſimulachrum Syracuſis ſuſtulit: teq; Iu
no Regina, cuius duo fana duabus in inſulis poſita ſo-
ciorum, Melitæ, & Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima
ſimili ſcelere idem iſte omnibus bonis, ornamentisq; nu=

dauit: teq; Minerua, quam iste duobus in clarissimis, & religiosissimis tēplis expilauit: Athenis, cum auri grande pondus, Syracusis, cum omnia præter tectum, et parietes abstulit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorū iste Deli non fanum, sed, ut hominum opinio, & religio fert: sedē antiquā, diuinūq; domicaliū nocturno latrocinio, atq; impetu compilauit: etiam te Apollo, quē iste Chio sustulit: teq; etiam, atq; etiam Diana, quam Pergæ spoliauit: cuius simulachrum sanctissimum Segestæ, bis apud Segestanos consecratū, semel ipsorū religione, iterū P. Africani uictoria, tollendū, asportandumq; curauit: teq; Mercuri, quē Verres in uilla, et in priuata aliqua palestra posuit: P. Africanus in urbe sociorum, & gymnasio Tyndaritanorum, iuuentutis illorum custodem, et præsidem uoluit esse: teq; Hercules, quem iste Agrigenti nocte intempesta, seruorum instructa, et comparata manu conuellere ex suis sedibus, atq; auferre conatus est: teq; sanctissima mater Idea, quam apud Enguinos augustissimo, et religiosissimo in templo sic spoliatam reliquit: ut nunc nomen modo Africani, et uestigia uiolatæ religionis maneant: monumenta uictoriæ faniq; ornamenta non extent: uosq; omniū rerum forēsium, consiliorum maximorum, legū, iudiciorumq; arbitri, et testes, celeberrimo in loco prætorij locati Castor, et Pollux, quorū e templo quæstum sibi iste, & prædā maximam improbissime cōparauit: omnesq; dij, qui uehiculis Thēsarum solennes cœtus ludorū initis: quorū iter iste ad suum quæstum, nō ad religionū dignitatem faciendū, exigendumq; curauit: teq; Ceres, et Libera, quarū sacra, sicut opiniones hominū, ac religiones ferunt: longe maxi

mis, atq; occultissimis cærimonyis continentur: à qbus initia uitæ, atq; uictus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exẽpla hominibus, & ciuitatibus data, ac dispersa esse dicuntur: quarum sacra Populus Ro. à græcis ascita, & accepta, tanta religione, & publicæ, et priuatim tuetur: non ut ab alijs huc allata, sed ut cæteris hinc tradita esse uideantur: quæ ab isto uno sic polluta, & uiolata sunt: ut simulacrum Cereris unũ, quod à uiro nonmodo tangi, sed ne aspici quidem fas fuit: è sacrario Catinæ conuellendum, auertendumq; curauerit: alterum autem Ennæ ex sua sede, ac domo sustulerit: quod erat tale: ut homines cum uiderent, aut ipsam uidere se Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam esse: sed cœlo delapsam arbitrarẽtur: uos etiam, atq; etiam imploro & appello sanctissimæ deæ, quæ illos Ennenses lacus, lucosq; colitis: cunctæq; Siciliæ, quæ mihi defendẽda credita est: præsidetis: quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarum distributis, omnes gentes, ac nationes uestri religione numinis continentur: cæteros item deos deasq; omnes, imploro: atq; obtestor: quorum templis, & religionibus iste nefario quodam furore, & audacia instinctus, bellum sacrilegum semper, impiumq; habuit indictum: ut si in hoc reo, atq; in hac causa, omnia mea consilia ad salutem sociorum, dignitatem populi romani, fidem meam spectauerunt: si nullam ad rem, nisi ad officium, & ueritatem omnes meæ curæ, uigiliæ, cogitationesq; laborarũt: quæ mea mens in suscipienda causa fuit: fides in agenda: eadem uestra in iudicanda sit. deniq; uti C. Verrẽ, si eius omnia sunt inaudita, et singularia facinora sceleris, au

daciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis: dignus exitus eiusmodi uitæ, atq; factis uestro iudicio consequatur: uti'q; respublica, meáq; fides, una hac accusatione mea contenta sit: mihiq; post hac bonos potius defendere liceat: quàm improbos accusare necesse sit.

PRO M. FONTEIO. ORATIO XI.

Desunt permulta.

—Hoc prætore oppressam esse ære alieno Galliam. à quibus uersuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus romanis: qui negociantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? insector ultro: atq; insto accusatori Iudices: insector inquam: ac flagito testis. plus ego in hac causa laboris, & operæ consumo, in poscendis testibus: quàm cæteri defensores, in refutandis. audacter hoc dico Iudices: non temere confirmo. referta Gallia negociatorum est: plena ciuium romanorum. nemo Gallorum sine ciue Ro. quicquã negocij gerit: nummus in Gallia nullus sine ciuium Ro. tabulis commouetur. uidete quo descendam Iudices: q̃ longe uidear à consuetudine mea, & cautione, ac diligentia discedere. unæ tabulæ proferantur: in quibus uestigium sit aliquod: quod significet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negociatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum, numero testem producant: uere accusatum esse concedam. Prò dij immortales, quæ est hæc causa? quæ defensio? Prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit: quæ constat ex his generibus hominum, & ciuitatum: qui (ut uetera mittam) partim nostra memoria, bella cum Populo Ro. acerba, ac diuturna gesserunt: partim modo ab nostris imperatoribus

subacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monumentis notati, modo ab Senatu agris urbibusq́; mulctati sunt: partim, qui cum ipso M. Fonteio ferrum, ac manus contulerunt: multóq; eius sudore ac labore sub Populi Ro. imperium, ditionemq́; cœciderunt. est in eadem prouincia Narbo martius, colonia nostrorum ciuium, specula Populi romani, ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum, et obiectum. est item urbs Massilia: de qua ante dixi: fortissimorum, fidelissimorúq; sociorū: qui Gallicorum bellorum pericula Populi Ro. copiis, remissisq; cōpensarunt. est præterea numerus ciuium Ro. atq; hominum honestissimorum. huic prouinciæ: quæ ex hac gentium uarietate constaret: M. Fonteius (ut dixi) præfuit: qui erant hostes: subegit: qui proximi fuerant: eos ex ijs agris, quibus erant mulctati: decedere coegit: cæteris, qui idcirco magnis sæpe erant bellis superati: ut semper Populo Ro. parerent: magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto orbe terrarum à Populo Ro. gerebantur: magnas pecunias, ad eorum stipendium, maximum frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum, imperauit. is, qui gessit: in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuistis: causam unà cum Populo Ro. cognoscitis. dicunt contra, quibus inuitissimis imperatum est: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere sunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem consistere. quid coloni Narbonenses? quid uolunt? quid existimant? hunc per uos uolunt, se per hunc incolumes existimant esse. quid Massiliensium ciuitas? hūc præsentem ijs affecit honoribus: quos habuit amplissimos: uos autem absens orat: atq; obsecrat: ut sua religio, lau

datio, authoritas, aliquid apud uestros animos momenti habuisse uideatur. quid? ciuium Ro. quae uoluntas est? nemo est ex tanto numero: quin hunc optime de prouincia, de imperio, de socijs, & ciuibus meritum esse arbitretur. Quoniam igitur uidetis, qui oppugnent M. Fonteium: cognoscitis qui defensum uelint: statuite nunc, qd uestra aequitas, quid Populi Ro. dignitas, postulet: utrũ colonis uestris, negociatoribus uestris, amicissimis, atq; antiquissimis socijs, & credere, & consulere malitis: an his, quibus neq; propter iracundiam fidem, neq; propter infidelitatem honorem habere debetis. quid si maiorem etiam hominum honestissimorum copiam affert: qui huius uirtuti, atq; innocentiae testimonio possint esse? tamenne plus Gallorum consensio ualebit? quàm summa authoritas omnium? Cum Galliae Fonteius praeesset: scitis Iudices maximos Populi Ro. exercitus in duabus Hispanijs, clarissimosq; imperatores fuisse. quammulti Equites romani, quammulti Tri. militum, quales, & quot, et quotiens legati ad eos exercitus? praeterea Cn. Pompeius maximus, atq; ornatissimus hyemauit in Gallia, M. Fonteio imperante. satis ne uobis multos, satis idoneos testes, & conscios uidetur ipsa fortuna esse uoluisse earum rerum: quae M. Fonteio praetore gererentur in Gallia? quẽ ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero: qui uobis author placeat? eo nos iam laudatore & teste utemur. Dubitabitis etiam diutius Iudices: quin illud, quod initio uobis proposui: uerissimum sit: aliud per hoc iudiciũ nihil agi: nisi ut M. Fonteio oppresso testimonijs eorum, qbus multa Reip. causa inuitissimis imperata sunt: segniores posthac ad imperandum caeteri sint: cum uideant eos

oppugnari: quibus oppressis populi romani imperium incolume esse non possit. Obiectum est etiam: quæstum M. Fonteium ex uiarum munitione fecisse: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum esset: ne improbaret. si & coacti sunt munire omnes: et multorum opera improbata sunt: certe utrunq; falsum esset: & ob uacationem precium datum: cum immunis nemo fuerit: et ob probationem, cum multa improbata sint. quid? si hoc crimen optimis nominibus denegare possumus: & ita: ut non culpam in alios transferamus: sed uti doceamus: eos isti munitioni præfuisse: qui facile officium suũ, & præstare, & probare possunt? tamen ne uos omnia in M. Fonteium iratis testibus freti conferetis? Cum maioribus Reip. negocijs M. Fonteius impediretur: & cum ad Remp. pertineret, uiam Domitiam munire: legatis suis primarijs uiris C. Annio Bellieno, & C. Fonteio, negocium dedit. itaq; præfuerunt: imperauerunt pro dignitate sua, quod uisum est: & probauerunt. quod uos, si nulla alia ex re, ex literis quidem uestris, quas scripsistis: & missis, & allatis, certe scire potuistis. quas si antea non legistis: nunc ex nobis quid de ijs rebus Fonteius ad legatos suos scripserit: quid ad eum illi rescripserint: cognoscite. Lege M. ad C. Annium legatum ad C. Fonteium legatum. Lege à C. Annio legato, à C. Fonteio legato. Satis opinor esse perspicuum Iudices: hanc rationem munitionis, neq; ad M. Fonteium pertinere: & ab his esse tractatam: quos nemo possit reprehendere. Cognoscite nunc de crimine Vinario: quod illi inuidiosissimum & maximũ esse uoluerunt. Crimen à Pletorio Iudices ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primum uenisse in mentem: ut portorium uini

instituerit: sed in Italia hac proposita ratione Romã profectum. Itaq;, Titurium Tolosæ quaternos denarios in singulas uini amphoras portorij nomine exegisse. Crodinum Portium & Numium ternos uictoriatos. nulchalone serene umbinos & uictoriatos mille. atq; in his locis se crodinii & nulchalone ab his portorium esse exactum: si qui Cobiamacho: qui uicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur: neq; Tolosam ire uellent. Elesiodolus tantum senos denarios ab his: qui ad hostem portarent exegissent. Video Iudices esse crimen & genere ipso magnum. Vectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur: & pecuniam permagnã rationem ista cogi potuisse confiteor & inuidiam. Vel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerunt. Sed ego ita existimo quo maius crimen sit id quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriã fieri qui id confingat. Vult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum: qui audiunt: ut difficilis aditus ueritati relinquatur.—

Desiderãtur quæ de crimine Vinario erant reliqua. nec non, quæ ad bellum Vocontiorum, et dispositionem hybernorum pertinebant.

At hoc Galli negant. Actio rerum & ius argumentorum coargui potest. Igitur testibus Iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis, non solum potestis: sed etiã debetis. etenim si, quia Galli dicunt: idcirco M. Fonteius nocens existimandus est: quid mihi opus est sapiente iudice? quid æquo quæsitore? quid oratore non stulto? dicunt enim Galli. negare non possumus. hic si ingeniosi, & periti, & æqui iudicis has partes esse existimatis: ut quoniam quidem testes dicunt: sine ulla dubitatione credẽdum sit: salus ipsa uirorum fortium innocentiã tueri non potest. sin autem in rebus iudicandis non minimã partem ad unãquãq; rem existimandam, momentoq; suo ponderandam, sapientia iudicis tenet: næ multo uestræ maiores grauioresq; partes sunt ad cogitandum, quàm ad dicendũ meæ. mihi enim semper unaquaq; de re, testis non solum semel, uerum etiam breuiter interrogandus: & sæpe etiam nõ interrogandus: ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido authoritas attributa esse uideatur. uos et sæpius eandem rem animis agitare: & diutius uno de teste cogitare potestis. et si quem nos interrogare nolumus: quæ causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis. Quamobrem si hoc Iudices præscriptum lege, aut officio putatis: testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior existimetur. unum est enim, & simplex aurium iudicium, & promiscue, & communiter stultis, ac sapientibus ab natura datum. quid est igitur: ubi elucere possit prudentia? ubi discerni stultus auditor, & credulus, ab religioso, & sapienti iudice? nimirum illud: in quo ea, quæ dicuntur à testibus: coniectura, & cogitatione traduntur, quanta authoritate,

quanta animi æquitate, quanto pudore, quãta fide, quanta religione, quanto studio existimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. An uero uos id in testimonijs hominum barbarorum dubitabitis? quod persæpe & nostra, & patrum memoria sapientissimi Iudices de clarissimis nostræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorum uirtuti, generi, rebus gestis, fidem & authoritatem, in testimonio, cupiditatis, atq; inimicitiarum suspicio derogauit. Ecquem hominem uidimus? ecquem uere commemorare possumus? parem consilio, grauitate, constantia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum gestarum ornamentis, M. Emilio Scauro fuisse? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarum orbis regebatur: iurati testimonio, neq; in C. Fimbriam, neq; in C. Memmium creditum est. noluerunt ij, qui iudicabant: hanc patere inimicitijs uiam: quem quisq; odisset: ut eum testimonio posset tollere. Quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingenium, quanta authoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiam sermò testimonij authoritatem habebat: testimonio ipso, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit: probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac singulare iudices consiliũ: qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste, iudicare arbitrabantur: quid fictum, quid fortuna, ac tempore allatum, quid precio corruptum, quid spe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitijs profectum uideretur. quæ si iudex non amplectetur omnia consilio: non animo, ac mente circunspiciet: si quicquid ex illo loco dicetur: ex oraculo aliquo dicti

arbitrabitur: profecto satis erit id, quod dixi antea: nõ surdum iudicem huic muneri, atq; officio præesse: nihil erit quamobrem ille nescio quis sapiens homo, ac multarum rerum peritus ad res iudicandas requiratur. An uero illi Eqtes Ro. quos nos uidimus: qui nuper in Rep. iudicijsq; maximis floruerunt: habuerunt tantum animi, tantum roboris: ut M. Scauro testi non crederent? uos Belgarum, atq; Allobrogum testimonijs non credere timetis? Si inimico testi credi non oportuit: inimicior Marcello Crassus: an Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus studijs, atq; obtrectatione domestica: quàm huic Galli? quorum, qui optima in causa sunt: equites, frumentum, pecuniã, semel, atq; iterum, ac sæpius inuitissimi dare coacti sunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati: partim ab hoc ipso, bello superati, & oppressi. Siqui ob aliquod emolumentum suum cupidius aliquid dicere uidentur: ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus, & Metellis propositum fuisse ex Q. Pompeij damnatione: cum studiorum suorũ obtrectatorem sustulissent: quàm cunctæ Galliæ ex M. Fontei calamitate: in qua illa prouincia propè suam immunitatem, ac libertatem positam esse arbitratur. An si homines ipsos spectare conuenit (id quod in teste profecto ualere plurimum debet) nõmodo cum summis ciuitatis nostræ uiris, sed cum infimo ciue Ro. quisquam amplissimus Galliæ comparandus est? scit Indutiomarus quid sit testimonium dicere? mouetur eo timore quo nostrum unusquisq; cum in eum locum productus est? Recordamini Iudices quantopere laborare soleatis: nonmodo qđ dicatis pro testimonio: sed etiam quibus uerbis utamini: nequod minus moderate positum, nequod ab aliqua cu

piditate prolapſum uerbum eſſe uideatur. multu deniq; laboratis: nequa ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut & cum proditis: exiſtimatio ſit quædam tacita de uobis pudoris, ac religionis: et cum diſceditis: ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Indutiomarum in teſtimonio timuiſſe: aut cogitaſſe: qui primum illud uerbum conſideratiſſimum noſtræ conſuetudinis, arbitror: quo nos etiã tunc utimur: cum ea dicamus iurati, quæ comperta habemus: quæ ipſi uidimus: ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit: atq; omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet: ne quid apud uos populumq́; Ro. de exiſtimatiõe ſua deperderet: nequa fama conſequeretur eiuſmodi: Indutiomarum talem uirum, tam cupide, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter uocem, & os, & audaciam neq; ciuibus ſuis, neq; accuſatoribus noſtris præſtare debere. An uero iſtas nationes religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri arbitramini? quæ tantum à cæterarum gentium more, ac natura diſſentiunt: quod cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt: iſtæ contra omnium religiones. illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt: iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerunt. Hæ ſunt nationes: quæ quondam tam longe ab ſuis ſedibus, Delphos uſq; ad Apollinem Pythium, atq; ad oraculũ orbis terræ uexandum, ac ſpoliãdum profectæ ſunt. ab ijſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis, obſeſſum Capitolium eſt, atq; ille Iupiter: cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo his quicquam ſanctum, ac religioſum uideri poteſt? qui, etiam ſi quando aliquo metu adducti

deos placandos esse arbitrantur: humanis hostijs eorum aras, ac templa funestant: ut ne religionem quidem colere possint: nisi eam ipsam prius scelere uiolarint. quis enim ignorat eos, usq; ad hanc diem, retinere illam immanem, ac barbaram consuetudinem hominum immolandorum? quamobrem quali fide, quali pietate existimatis esse eos: qui etiam deos immortales arbitrētur hominum scelere, & sanguine facillime posse placari? cū his uos testibus uestram religionem coniungetis? ab his quicquam sancte, aut moderate dictum putabitis? hoc uestrae mentes tam castae, tam integrae sibi suscipient? ut cum omnes legati nostri, qui illo triennio in Galliam uenerunt: omnes Equites romani, qui in illa prouincia fuerunt: omnes negociatores eius prouinciae, deniq; omnes in Gallia, qui sunt socij Populi Ro. atq; amici: M. Fonteiū incolumem esse cupiant: iurati priuatim & publice laudent: uos tamen Gallis credere malitis? qd ut secuti esse uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur uobis erit hostium uoluntas, q̃ ciuium? an dignitatem testium? potestis igitur ignotos notis, iniquos aequis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio, ac nomini, bonis, ac fidelibus, & socijs & ciuibus anteferre? An uero dubitatis Iudices? quin insitas inimicitias istae gentes omnes, & habeant, & gerant cum Populi Ro. nomine? sic existimatis eos hic sagatos brachatosq; uersari animo demisso, atq; humili: ut solent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum supplices inferioresq; confugiunt? nihil uero minus. Hi contra uagantur laeti, atq; erecti passim toto foro, cum quibusdam minis, & barbaro, atq; immani terrore uerborum. quod ego profecto non

fecto non crederem: nisi aliquotiens ex ipsis accusatoribus uobiscum simul Iudices audissem: cum præciperent, ut caueretis: ne hoc absoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. Si M. Fonteium Iudices in causa deficerent omnia: si turpi adolescentia, uita infami, magistratibus, quos ante oculos uestros gessit: conuictis uirorum bonorum testimonijs, legationibus flagitiose obitis inuitis suis omnibus, in iudicium uocaretur: si in eo iudicio colonorum populi Ro. Narbonensium, fidelissimorum sociorum Massiliensium, ciuium Ro. omnium testimonijs, tabulisq; premeretur: tamen esset uobis magnopere prouidendum: ne quos ita afflictos à uestris patribus, maioribusq; accepissetis: ut contemnendi essent: eos pertimuisse, & eorum minis, & terrore commoti esse uideremini. Nunc uero, cum lædat nemo bonus: laudent omnes uestri ciues, atque socij: oppugnent ij: qui sæpissimæ hanc urbem, & hoc imperium oppugnarunt: cumq; inimici M. Fontei uobis, ac Po. Ro. minentur: amici ac propinqui supplicent uobis: dubitabitis nonmodo uestris ciuibus, qui maxime gloria, ac laude ducuntur: uerum etiam exteris nationibus, ac gentibus ostendere: uos in sententijs ferendis ciui parcere, quàm hosti cedere maluisse? Magna mehercule causa Iudices absolutionis cum cæteris causis hæc est: ne qua insignis huic imperio macula, atq; ignominia suscipiatur: si hoc ita perlatum erit in Galliam, Senatum, Equitesq; Populi Ro. non testimonijs Gallorum, sed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicasse. Ita uero: si illi bellum facere conabũtur: excitandus nobis erit ab inferis C. Marius: qui Indutiomaro isti minaci, atq; arroganti par in belligerando esse possit: ex

citandus Cn. Domitius, & Maximus: qui nationem Allobrogum, & reliquias, suis iterum armis conficiat: atq; opprimat. aut quoniam id quidem non potest: orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius: ut suos nouos cliẽtes à bello faciendo deterreat: ut eorum iratos animos, atq; horribiles impetus deprecetur. aut si nõ poterit: M. Fabium subscriptorem eius rogabimus: ut Allobrogum animos mitiget: quoniam apud illos Fabiorum nomen amplissimum. Nolunt isti, aut quiescere, id quod uicti ac subacti solent: aut, cum minantur: intelligere, se populo Ro. non metum belli, sed spem triumphi tendere. Quod si in turpi reo patiendum non esset: ut quicquã isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine Iudices (iam enim mihi uideor hoc, prope causa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo uos homine Iudices ne ab inimicis quidẽ ullum fictum probrosum non modo crimen, sed ne maledictum quidem audistis. Ecquis unquam reus, præsertim in hac uitæ ratione uersatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperijs gerendis, sic accusatus est: ut nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset: ab accusatore obijceretur, si non uera, attamen ficta, cum aliqua ratione, ac suspicione? M. Emilium Scaurum summum nostræ ciuitatis uirum scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes: ex quibus intelligi potest: multa in illum ipsum Scaurũ esse dicta. falsò. quis negat? ueruntamen ab inimico dicta, & obiecta. Quammulta M. Aquilius audiuit in suo iudicio: quammulta L. Cotta: deniq; P. Rutilius: qui & si damnatus est, mihi uidetur tamen inter uiros opti-

mos, atq; innocentissimos esse numerandus. ille igitur ipse homo sanctissimus, ac temperatissimus multa audiuit in sua causa: quæ ad suspicionem stuprorum, ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis (ut opinio mea fert) nostrorum hominum longe ingeniosissimi, atq; eloquentissimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur. at in quem uirum? qui tanta uirtute, atq; integritate fuit: ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem posses: solus tamen frugi nominaretur. quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet: & uiator quæreret, quem Pisonem? quod erant plures: cogis me inquit dicere inimicum meum frugi. Is igitur uir: quē ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat: nisi ante laudasset: qui uno cognomine declarabatur, nonmodo quis esset: sed etiam qualis esset: tamen in falsam atq; iniquam probrorum insimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est: ut obiectum nihil sit: quo significari uestigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ possit. non modo nullum facinus huius protulerunt: sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quod si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum: aut quantam ad maledicendum licentiam: tantum haberent aut ad ementiendum animi: aut ad fingendum ingenij: non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui: fuisset. Frugi igitur hominem Iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis uidetis positum in ue-

stra fide, ac potestate: atq; ita: ut commissus sit fidei: permissus potestati. uidete igitur utrum sit æquius: hominem honestissimum, uirum fortissimum, ciuem optimũ, dedi inimicissimis, atq; immanissimis nationibus: an reddi amicis? præsertim cum tot res sint: quæ uestris animis pro huius innocentis salute supplicent. primum generis antiquitas: quam Thusculo ex clarissimo municipio profectam in monumentis rerum gestarum incisam ac notatam uidemus. tum autẽ continuæ Præturæ: quæ & cæteris ornamentis, & existimatione innocentiæ maxime floruerunt. deinde recens memoria parentis: cuius sanguine non solum Asculanorum manus, à qua interfectus est: sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum est. postremo ipse, cum in omnibus uitæ partibus honestus, atque integer: tum in re militari cum summi consilij & maximi animi: tum uero usu quoq; bellorum gerendorum in primis eorum hominũ, qui nunc sunt: exercitus. Quare si etiam monendi estis à me: quod non estis Iudices: uideor hoc leuiter pro mea authoritate uobis præcipere posse: ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, industria, felicitas in re militari sit: diligenter uobis retinendos existimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cum esset: tamen eorum nonmodo saluti, sed etiam honori consulebatur. quid nunc uobis faciendum est, studijs militaribus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem, ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordijs, ac Reip. calamitate consumptis? cum tot bella aut à nobis necessario suscipiantur: aut subito atq; improuisa nascantur? non'ne & hominem ipsum ad du-

bia Reip. tempora reseruandum, & cæteros studio laudis, ac uirtutis inflãmandos putatis? Recordamini quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit. scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Syllam prætorios homines, belli gerendi peritissimos: prætereà C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis, ac uictorijs eruditos. Age uerò nunc inserte oculos in curiam: introspicite penitus in omnis Reip. partes: utrum uidetis nihil posse accidere: ut tales uiri desiderandi sint? an, si acciderit: eorum hominum copia Populum Ro. abundare? quæ si diligenter attendetis: profectò Iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad usum, ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum, fortunamq; felicem, domi uobis, ac liberis uestris retinere, quam inimicissimis Reip. nationibus, & crudelissimis, tradere, & condemnare maletis. At infestis propè signis inferuntur Galli in Fonteium: & instant: atq; urgent summo cum studio, summa cum audacia. nos uero Iudices & multis, & firmis præsidijs, uobis adiutoribus isti immani, atq; intolerandæ barbariæ resistemus. Primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia fidelis, & amica Populo Ro. prouincia: quæ, cum se ac suas urbes non solum consilio, sed etiã manu Fontei conseruatam esse dicat: ut illa per hunc à Thracum aduentu, ac depopulatione defensa: sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresq; depellit. Constituitur ex altera parte ulterior Hispania: quæ profectò nonmodo religione sua resistere istorum cupidi-

tuti potest: sed etiam scaeleratorum hominum periuria testimonijs, ac laudationibus suis refutare. Atq; ex ipsa etiam gallia fidelissima, & grauissima auxilia sumuntur. Venit huic subsidio misero, atq; innocenti Massiliēsium cuncta ciuitas: quae non solum ob eam causam laborat: ut huic, à quo ipsa seruata est: parem gratiā referre uideatur: sed etiam, quod ea conditione, atq; eo fato se in his terris collocatam esse arbitratur: ne quid nostris hominibus istae gentes nocere possint. pugnat pariter pro salute M. Fontei Narbonensis colonia: quae per hunc ipsa nuper obsidione hostium liberata, nunc eiusdem miserijs, ac periculis commouetur. deniq; ut oportet bello Gallico: ut maiorum iura, mores'q; praescribūt: nemo est ciuis romanus: qui sibi ulla excusatione utendum putet. omnes illius prouinciae publicani, agricolae, pecuarij, caeteri negociatores, uno animo M. Fonteium, atq; una uoce defendunt. Quod si tantas auxiliorū nostrorum copias Indutiomarus ipse despexerit, dux Allobrogum, caeterorum'q; Gallorum: num etiam de matris hunc complexu lectissimae, miserrimae'q; foeminae uobis inspectantibus auellet? atq; abstrahet? praesertim cum uirgo Vestalis ex altera parte germanum fratrē complexa teneat: uestram'q; Iudices, ac populi Ro. fidē imploret: quae pro uobis, liberis'q; uestris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata est: ut ea nunc pro salute sua, fratris'q; sui, animos uestros placare possit. cui miserae quod praesidium, quod solatium reliquū est, hoc amisso? nam caeterae foeminae gignere ipsae sibi praesidia, & habere domi fortunarum omnium socium, participem'q; possunt. huic uero uirgini quid est

præter fratrem? quod aut iucundum, aut carum esse possit? Nolite pati Iudices aras deorum immortalium, Vestæq; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de uestro iudicio commoueri. prospicite ne ignis ille æternus nocturnis Fonteiæ laboribus, uigilijsq; seruatus, sacerdotis Vestæ lachrymis extinctus esse dicatur. Tendet ad uos uirgo Vestalis manus supplices easdem: quas pro uobis dijs immortalibus tendere consueuit. cauete ne periculosum, superbumq; sit, eius uos obsecrationem repudiare: cuius preces si dij aspernarentur: hæc salua esse non possent. Videtis ne subito Iudices: uirum fortissimum M. Fonteium parentis, & sororis commemoratione lachrymas profudisse? qui nunquam in acie pertimuerit: qui se armatus sæpe in hostium manum multitudinemq; immiserit: cum in eiusmodi periculis eadem se solatia suis relinquere arbitraretur: quæ suus pater sibi reliquisset: idem nunc perturbato animo pertimescit: ne nonmodo ornamento, & adiumento non sit suis: sed etiam cum acerbissimo luctu dedecus æternum miseris, atq; ignominiam relinquat. O fortunã longe disparem M. Fontei: si diligere potuisses: ut potius telis tibi Gallorum, quàm periurijs intereundum esset. tum enim uitæ socia uirtus, mortis comes gloria fuisset. nunc uero qui est dolor? uictoriæ te, atq; imperij pœnas ad eorum arbitrium sufferre: qui aut uicti armis sunt: aut inuitissimi paruerunt? à quo periculo defendite Iudices ciuem fortem, atq; innocentem: curate ut nostris testibus plus, quàm alienigenis credidisse uideamini: plus saluti ciuium, quàm hostium libidini consuluisse: grauiorem duxisse eius obsecrationem, quæ uestris

sacris præsit: quàm eorum audaciam: qui cum omnium sacris, delubrisq; bella gesserunt. postremo prospicite Iudices id quod ad dignitatem Populi Ro. maxime pertinet: ut plus apud uos preces uirginis Vestalis, quam minæ Gallorum ualuisse uideantur.

PRO A. CECINNA. ORATIO XII.

I QVANTVM IN AGRO, locisq; desertis audacia potest: tantum in foro, atq; in iudicijs impudentia ualeret, non minus in causa cæderet A. Cecinna Sex. Ebutij impudentiæ: quàm tum in ui facienda cessit audaciæ. uerum & illud considerati hominis esse putauit: qua de re iure decertari oporteret: armis non contendere: & hoc constantis: qui cum ui, & armis certare noluisset: eum iure, iudicioq; superare. Ac mihi quidem cum audax præcipue fuisse uidetur Ebutius in conuocandis hominibus, & armandis: tum impudens in iudicio: nó solum quod in iudiciū uenire ausus est (nam id quidem, tametsi improbe fit in aperta re: tamē malicia est iá usitatum) sed quod nó dubitauit id ipsum, quod arguitur: confiteri. nisi forte hoc ratióis habuit: quoniá si facta uis esset moribus: superior in possessione retinēda nó fuisset: quia contra ius morēq; facta sit: A. Cecinná cum amicis metu pterritum profugisse. nūc quoq; in iudicio, si causa more, institutoq; omniū defendatur: nos inferiores in agendo non futuros. sin è consuetudine recedatur: se, quo impudentius egerit: hoc superiorem discessurum. quasi uero, aut in iudicio possit idem improbitas: quod in ui confidentia: aut non eo libentius tum audaciæ cesserimus: quo nunc impudentiæ facilius obsisteremus. Itaq; longe alia ratione Recuperatores ad agendam causam hac actione uenio: atq; initio ueneram. tum enim nostræ causæ spes erat posita in defensione mea: nunc in confessione aduersarij. tum in nostris, nunc uero in illo-

rum testibus. de quibus ego antea laborabam: ne si improbi essent: falsi aliquid dicerent: si probi existimarētur: quod dixissent, probarent: nunc sum animo æquissimo. si enim sunt uiri boni: me adiuuant: cum id iurati dicunt: quod ego iniuratus insimulo. sin autem minus idonei: me non lædunt: cum ijs siue creditur hoc ipsum, quod nos arguimus: siue fides non habetur: de aduersarij testium fide derogatur. Veruntamen cum illorum causæ actionem considero: non uideo quid impudentius dici possit. cum autem uestram in iudicando dubitationem: uereor ne id, quod uidentur impudenter fecisse: astute, & callide fecerint. nam si negassent uim hominibus armatis esse factam: facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur. sin confessi essent: & id quod nullo tempore iure fieri potest: tum ab se iure factum esse defenderēt: sperarunt id, quod assecuti sunt: se iniecturos uobis causam deliberandi, & iudicandi iustam moram, ac religionem. simul illud, quod indignissimum est: futurum arbitrati sunt: ut in hac causa non de improbitate Sex. Ebutij, sed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. Qua in re si mihi esset unius A. Cecinnæ causa agenda: profiterer satis idoneum esse me defensorē: propterea, quod fidem meam, diligentiamq; præstarem: quæ cum sunt in actore causæ: nihil est, in re præsertim aperta, ac simplici, quod excellens ingenium requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendum sit: quod pertineat ad omnes: quod constitutum sit à maioribus: conseruatum usq; ad hoc tempus: quo sublato non solum pars aliqua iuris diminuta, sed etiam uis ea, quæ iuri maxime est aduersaria: iudicio confirmata esse uideatur: uideo summi ingenij causam esse: non uti demon-

ftretur, quod ante oculos eſt: ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus: omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quanquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores: non uos tam propter iuris obſcuram, dubiamq; rationem, bis iam de eadem cauſa dubitaſſe: quàm, quod uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere: moram ad condemnandum acquiſiſſe: ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe. Quod quoniam iam in conſuetudinem uenit: & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt: reprehendendum fortaſſe minus: querendum uero magis etiam uidetur: ideo, quod omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt: propterea, quod & minus lædit: & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterum eſt uehementiſſimum: quod & ad grauiores res pertinet: & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis, ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt: id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam, ut quæq; res eſt turpiſſima: ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt. at ea, de qua exiſtimationis periculum eſt: tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium: eandem moram eſſe ad iudicandum? Si quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit: id non facit: maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur. qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem, fraudauit quempiam: in eo, quo delictum maius eſt: eo pœna eſt tardior. eſt enim turpe iudicium: & facto quidem tur-

pe. Videte igitur quàm inique accidat: quia res indigna sit: ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequatur: ideo rem indignam non uindicari. At siquis mihi hoc iudex, recuperator'ue dicat: potuisti enim leuiore actione confligere: potuisti ad tuum ius faciliore, & commodiore iudicio peruenire. quare aut muta actionem: aut noli mihi instare, ut iudicem. tamen is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm sapientem iudicem esse æquum est: si aut mihi præscribat quemadmodum meum ius persequar: aut ipse id, quod ad se delatum sit: non audeat iudicare. etenim si Prætor is, qui iudicia dat: nunquam petitori præstituit: qua actione illũ uti uelit: uidete quàm iniquum sit: constituta iam re, iudicem quid agi potuerit: aut quid possit: non quid actum sit: quærere. uerum tamen nimiæ uestræ benignitati pareremus: si alia ratione ius nostrum recuperare possemus. nunc uero quis est? qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere? aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonstrare possit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant: uel iniuriarum, uel capitis iudicia constituta sunt: in eo potestis atrocitatem nostram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum: nisi possessionem per interdictum esse repetitam? Verum siue uos existimationis illius periculum, siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum: alterius rei causam uosmetipsi iam uobis sæpius prolato iudicio sustulistis: alterius ego uobis hodierno die causam profecto auferam: ne diutius de controuersia nostra, ac de communi iure dubitetis. &, si forte uidebor altius initium rei demonstrandæ petisse: quàm me ratio iuris, & ius, de quo in-

dictū est: & natura causæ coegerit: quæso ut ignoscatis. non enim minus laborat A. Cecinna: ne summo iure egisse: quàm ne certum ius non obtinuisse uideatur.
M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tarquiniensi: qui & domi suæ cum primis honestus existimatus est: & Romæ argentariam non ignobilem fecit. Is habuit in matrimonio Cesenniam, eodem è municipio, summo loco natam, & probatissimam fœminam: sicut & uiuus multis ipse rebus ostendit: & in morte sua testamento declarauit. huic Cesenniæ fundum in agro Tarquiniensi uendidit temporibus illis difficillimis solutionis. cum uteretur dote uxoris numerata: quo mulieri esset res cautior: curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto post iam argentaria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia, atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius. multa enim quæ sunt in re: quia remota sunt à causa: prætermittam. testamento facit hæredem, quem habebat è Cesennia filium: usumfructum omnium bonorum suorum Cesenniæ legat: ut frueretur una cum filio. magnus honos uiri, iucundus mulieri fuisset: si diuturnum esse licuisset. frueretur enim bonis cum eo: quē suis bonis hæredē esse cupiebat: & ex quo maximum fructum ipsa capiebat. sed hunc fructum mature fortuna ademit. nam breui tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est: hæredem P. Cesennium fecit: uxori grande pondus argenti, matrīq; partem bonorum maiorem legauit. itaq; in partem mulieres uocatæ sunt. Cum esset hæc auctio hæreditaria constituta: Ebutius iste, qui iandiu Cesenniæ uiduitate, ac solitudine aleretur: ac se eius in familiaritatē insinuasset hac ratione: ut cum aliquo suo compendio ne-

gocia mulieris, si qua acciderent: controuersiasq; suscipe-
ret: uersabatur quoq; eo tpe in his ratiōibus auctionis; et
partitionis: atq; ēt se ipse inferebat: et ītrudebat: et in eā
opinionem Cesenniam adducebat: ut mulier imperita ni
hil putaret agi callide posse: ubi non adesset Ebutius.
quam personam iam ex quotidiana cognoscitis uita Re
cuperatores mulierum assentatoris, cognitoris uiduarū,
defensoris nimium litigiosi, conciti ad rixam, inepti, ac
stulti inter uiros, inter mulieres periti iuris, & callidi:
hanc personam imponite Ebutio. is enim Cesenniæ fuit
Ebutius: ne forte quæratis num propinquus? nihil alie
nius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil mi
nus. quis igitur? ille, quem supra deformaui: uoluntari
us amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed ficto
officio, simulataq; sedulitate coniunctus, magis opportu-
na opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. Cum
esset, ut dicere instituerā: constituta auctio Romæ: suade-
bant amici, cognatiq; Cesenniæ id, quod ipsi quoq; mulie
ri in mentem ueniebat: quoniam potestas esset emendi
fundum illum Fulcinianum: qui fundo eius antiquo con
tinens esset: nullam esse rationem, amittere eiusmodi oc-
casionem: cum præsertim pecunia ex partitione deberē-
tur: nusquam eam posse melius collocari. Itaq; mulier
facere constituit. mandat: ut fundum sibi emat. cui tan-
dem? cui putatis? an non in mentem uenit omnibus illius
ad hoc munus, & ad omnia mulieris negocia parati? si-
ne quo nihil satis caute, nihil satis callide agi posset? re
cte attenditis. ebutio negocium datur. adest ad tabu-
lam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, par-
tim gratia Cesenniæ, partim etiam precio: fundus ad-
dicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius.

quo testimonio nunc uir optimus utitur, sibi emptum esse: quasi uero aut nos ei negemus addictum: aut tum quisquam fuerit: qui dubitarit: quin emeretur Cesenniæ: cum id pleriq; scirent: omnes ferè audissent: hi coniectura assequi possent: cum pecunia Cesenniæ ex illa hæreditate deberetur: eam porrò in prædijs collocari maxime expediret: essent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent: ea uenirent: liceretur is: quem Cesenniæ dare operam nemo miraretur: sibi emere nemo posset suspicari. Hac emptione facta, pecunia soluitur à Cesennia. cuius rei putat iste rationem reddi non posse: quod ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarij tabulas: in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq; relata: quasi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta essent: quemadmodum nos defendimus: Cesennia fundum possedit: locauitq;: neq; ita multo post A. Cecinnæ nupsit. ut in pauca conferam: testamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & semuncia Cecinnam: ex duabus sextulis M. Fulcinium libertũ superioris uiri: Ebutio sextulam aspergit. hanc sextulá illa mercedem isti esse uoluit assiduitatis, & molestiæ, si quam susceperat. Iste autem hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. Iam principio ausus est dicere: non posse hæredem esse Cesenniæ Cecinnam: quod is deteriore iure esset: quàm cæteri ciues: propter incommodum Volaterranorũ, calamitatemq; ciuilem. itaq; homo timidus, imperitusq;, qui neq; animi, neq; consilij satis haberet: non putauit esse tanti hæreditatem: ut de ciuitate in dubium ueniret: concessit credo Ebutio, quantum uellet de Cesenniæ bonis ut haberet. immo, ut uiro forti, ac sapienti dignum fuit: ita ca

lumniam, stulticiamq; obtriuit: ac contudit. in possessio ne bonorum cum esset: & cum ipse sextulam suam ni mium exaggeraret: nomine hæredis arbitrum fami= liæ herciscundæ postulauit. Atq; illis paucis diebus, po= steaquam uidet nihil se ab A. Cecinna posse litiū terro re abradere: homini Romæ in foro denunciat: fundum illum, de quo ante dixi: cuius istum emptorem demon= straui fuisse mandato Cesenniæ: suum esse: seq; sibi emis se. Quid ais? Istius ille fundus est: quem sine ulla con= trouersia quadriennium, hoc est, ex quo tempore fun- dus uenijt: quoad uixit, possedit Cesennia. Vsus enim in quit eius & fructus fundi testamento uiri, fuerat Ce= senniæ. Cum hoc nouæ litis genus tam maleficiosæ in= tenderet: placuit Cecinnæ de amicorum sententia consti tuere: quo die in rem præsentem ueniretur: & de fun= do Cecinna moribus deduceretur. colloquuntur: dies ex utriusq; commodo sumitur. Cecinna cum amicis ad diē uenit in castellum Axiā: ex quo loco fundus is, de quo agitur: non longe abest. Ibi certior fit à pluribus: homi nes permultos liberos, atq; seruos coegisse, & armasse Ebutiū. cū id partim mirarentur: partim nō crederent: ecce ipse Ebutius in castellū uenit: denūciat Cecinnæ se armatos habere: abiturum eum non esse, si accessisset. Cecinnæ placuit & amicis, quoad uideretur saluo ca pite fieri posse: experiri. tum de castello descendunt: in fundum proficiscuntur. Videtur temere commissum. ue rum, ut opinor, hoc fuit causæ: tam temere istum re com missurum, quàm uerbis minciabatur: nemo putauit. Atque iste ad omnes introitus, qua adiri poterat non= modo in eum fundum, de quo controuersia fuerat: sed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur:

armatos homines opponit. Itaq; primo cum in antiquũ fundum ingredi uellet: quod ea proxime accedi poterat: frequentes armati obstiterunt. quo loco depulsus Cecinna: tamen qua potuit ad eum fundum profectus: ex quo, ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur: iste cum omnibus copijs præsto fuit: seruumq; suum nomine Antiochum ad se uocauit: et clara uoce imperauit: ut eum, qui illum olearum ordinẽ intrasset: occideret. Homo mea sententia prudentissimus Cecinna, tamen in hac re plus mihi animi, quàm consilij uidetur habuisse. nam cum & armatorum multitudinem uideret: & eam uocem Ebutij, quam commemoraui: audiuisset: tamen accessit propius: & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant: impetum armati Antiochi, cæterorumq; tela, atq; incursus refugit. eodem tempore se in fugam conferunt unà amici, aduocatiq; eius metu perterriti: quemadmodum illorum testem dicere audistis. His rebus ita gestis, P. Dolobella Prætor interdixit, ut est consuetudo, de ui hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantum, ut unde deiecisset: restitueret. restituisse se dixit. sponsio facta est. hac de sponsione uobis iudicandum est. Maxime fuit optandum Cecinnæ Recuperatores: ut controuersiæ nihil haberet. secundo loco: ut ne cum tam improbo homine. tertio: ut cum tam stulto haberet. etenim non minus nos stulticia illius subleuat: quàm lædit improbitas. improbus fuit: quod homines coegit: armauit: coactis, armatisq; uim fecit. læsit in eo Cecinnam. subleuauit ibidem. nam in eas ipsas res, quas improbissime fecit: testimonia sumpsit: & eis in causa testimonijs utitur. Itaq;

mihi certum est Recuperatores: antequam ad meam defensionem, meosq; testes uenio: illius uti confessione, & testimonijs. quid confitetur? atq; ita libenter confitetur? ut non solum fateri: sed etiam profiteri uideatur Recuperatores? conuocaui homines: coegi: armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro (inquit) ferro, et hoc dicit in iudicio: te reieci: atq; perterrui. quid? testes quid aiunt? P. Vetilius propinquus Ebutij, se Ebutio cum armatis seruis uenisse aduocatum. quid praeterea? fuisse complures armatos. quid aliud? minatum esse Ebutium Cecinnae. quid ego de hoc teste dicam? nisi hoc Recuperatores? ut idcirco non minus ei credatis: quod homo minus idoneus habetur: sed ideo credatis: quod ex illa parte id dicit: quod illi causae maxime est alienum. A. Terentius alter testis, nonmodo Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutium hoc dicit: armatos homines fuisse. de se autem hoc praedicat: Antiocho Ebutij seruo imperasse: ut in Cecinnam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer à Cecinna: nunquam uolui: ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam: cum ipse hoc de se iuratus praedicet. Deinde L. Celius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus: uerum etiam cum aduocatis perpaucis eò uenisse Cecinnam. de hoc ego teste detraham? cui aeque, atque meo testi ut credatis, postulo. P. Memmius secutus est: qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos Cecinnae: quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit: qua effugere possent: cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam?

quod & in re misericordem se præbuit: & in testimonio religiosum. A. Attilius & eius filius L. Attilius & armatos ibi fuisse: & se suos armatos adduxisse dixerunt. etiam hoc amplius. cum Ebutius Cecinnæ malum minaretur: ibi tum Cecinnam postulasse: ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit: & eò libentius dixit: ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo præterea testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerunt, P. Cesennius author fundi, non tam authoritate graui, quàm corpore: & argentarius, Sex. Clodius: cui nomen est Phormio: nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus est Phormio: nihil de ui dixerunt: nihil præterea, quod ad uestrum iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit Senator Populi romani, splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens, acérq; uenisset: ut nonmodo Cecinnam periurio suo læderet: sed etiam mihi uideretur irasci: ita eum placidum, mollemq; reddidi: ut non auderet: sicut meministis: iterum dicere, quot millia fundus suus abesset ab urbe. nam cum dixisset minus abesse LIII: populus cum risu acclamauit ipsa esse. meminerãt enim omnes, quãtum in Albiano iudicio accepisset. In eum quid dicam? nisi id, quod negare non possit? uenisse in consilium publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset: & potestas esset ampliandi: dixisse sibi liquere: dum incognita re iudicare uoluisset: maluisse condemnare, quàm absoluere: cum si uno minus damnarent: condẽnari reus

non posset: non ad cognoscendam causam, sed ad explendam damnationem praesto fuisse. utrum grauius aliquid in quempiam dici potest: quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidisset: neq; audisset: adductum precio esse? an certius quicquam obijci potest? quàm quod is, cui obijcitur: ne nutu quidem infirmare conatur? Veruntamen is testis, ut facile intelligeretis eũ non adfuisse animo: cum ab illis causa ageretur: testesq; dicerent: sed tantisper de aliquo reo cogitasse: cum omnes ante eum dixissent testes, armatos cum Ebutio fuisse complures: solus dixit non fuisse. uisus est mihi primo ueterator intelligere praeclare, quid causa optaret: & tantummodo errare, quod omnes testes infirmaret: qui ante eum dixissent: cum subito ecce idem qui solet, suos solos seruos armatos fuisse dixit. quid huic tu homini facias? non'ne concedas interdum: ut excusatione summae stulticiae, summae improbitatis odium deprecetur? Vtrum Recuperatores his testibus non credidistis: cum quid liqueret, non habuistis? at controuersia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in praesenti metu mortis, perspicuo periculo caedis, dubium uobis fuit, an esse uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi potest: si in his non intelligetur? An uero illa defensio uobis praeclara uisa est: non deieci: sed obstiti. non enim te sum passus in fundum ingredi: sed armatos homines opposui: ut intelligeres, si in fundo pedem posuisses: statim tibi esse pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulsus est: non uidetur esse deiectus? posterius de uerbo uidebimus. nunc rem ipsam ponamus: quam illi non negant: et eius rei ius, actionemq; quae-

ramus. Est hæc res posita: quæ ab aduersario non negatur. Cecinnam, cum ad constitutam diem, tempusq; uenisset: ut ius, ac deductio moribus fieret: pulsum, prohibitumq; esse ui, coactis hominibus, & armatis. Cum hoc constet: ego homo imperitus iuris, ignarus negociorum, ac litium, hanc puto me habere actionem: ut per interdictum, meum ius teneam: atque iniuriam tuam persequar. fac in hoc errare me: nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi: quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. quæro, sit ne aliqua huius rei actio? an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi causa non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quam uis: nec æquitati quicquam tam infestum est, quam conuocati homines, & armati. quod cum ita sit: resq; eiusmodi sit: ut in primis à magistratibus animaduertenda esse uideatur: iterum quæro: sit ne eius rei aliqua actio? an nulla? nullam esse dices? audire cupio qui in pace, & ocio, cum manum fecerit: copias pararit: multitudinem hominum coegerit: armarit: instruxerit: homines inermes, qui ad constitutum experiundi iuris gratia uenissent: armis, uiris, terrore, periculoq; mortis repulerit: fugarit: auerterit: hoc dicat: feci equidem, quæ dicis, omnia: & ea sunt, & turbulenta, & temeraria, & periculosa. quid ergo est? impune feci. nã quid agas mecum ex iure ciuili, ac prætorio nõ habes. Ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini sæpius? cum maiores nostri tanta diligentia, prudentiaq; fuerint: ut omnia omnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura statuerint: persecutiq; sint? ut hoc genus unum, uel ma-

ximum prætermitterent: ut si qui me exire domo mea coegisset armis: haberem actionem: si qui introire prohibuisset: non haberem? nondum de Cecinnæ causa disputo: nondum de iure possessionis nostræ loquor: tantum de tua defensione C. Piso queror. quando ita dicis: & ita constituis: si Cecinna, cum in fundo esset: inde deiectus esset: tum per hoc interdictum eum restitui oportuisse. nunc uero deiectum nullo modo esse inde: ubi nõ fuerit: hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quæro, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati nonmodo limine, tectóq; ædium tuarum, sed primo aditu, uestibulóq; prohibuerint: quid acturus sis? monet amicus meus te L. Calphurnius: ut idem dicas: quod ipse antea dixit: iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum: quem oportet restitui? quid denique ad ius ciuile: aut ad actoris notionem, & ad animaduersionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. non solum egeris: uerum etiam condemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum non ius possessionis assequitur: sed dolorem imminutæ libertatis iudicio, pœnáq; mitigat. prætor interea, Piso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in ædes tuas non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat: aut restitui factam iubet: qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum, itinerumq; controuersijs, interdicit: is repente obmutescet? in atrocissima re quid faciat non habebit? & C. Pisone domo, tectisq; suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos, & armatos, prætor quemadmodum more, & exemplo opitulari possit non habebit? quid enim dicet? aut quid tu tam insigni accepta iniuria postulabis? unde ui prohi-

bitus sis? nemo unquam interdixit. nouum est, non dico inusitatum, uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies: cum illi hoc respondebunt tibi: quod tu nunc mihi: armatos se tibi obstitisse: ne in aedes accederes: deijci porrò nullo modo potuisse: qui non accesserit. deijcior ego inquis: siquis meorum deijcitur. omnino iam bene agis. à uerbis enim recedis: & aequitate uteris. nam uerba ipsa si sequi uolumus: quomodo tu deijceris: cum seruus tuus deijcitur? Verum ita est uti dicis: te deiectum debeo intelligere: etiam si tactus non fueris. non'ne? age nunc: si ne quidem tuorum quisquã loco motus erit: atque omnes in aedibus adseruati, ac retenti: tu solus prohibitus: & à tuis aedibus ui, atq; armis perterritus: utrum hanc actionem habebis: qua nos usi sumus? an aliam quampiam? an omnino nullã? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamq; atroci, neq; prudentiae, neq; authoritatis tuae est. alia si quae forte est: quae nos fugerit: dic quae sit. cupio discere. haec si est, qua nos usi sumus: te iudice uincamus necesse est. non enim uereor ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui: Cecinnam non oportere. etenim cui perspicuum non sit? ad incertum reuocari bona, fortunas, possessiones omniũ: si ulla ex parte sententia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit: si authoritate uirorum talium ius armatorum hominum iudicio approbatum uideatur: in quo iudicio non de armis dubitatum: sed de uerbis quaesitum esse dicatur. is ne apud nos optinebit causam suam? qui se ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in aequitate defensionis: sed in una litera latuisse uideatur? huiusce rei uos statuetis nul

lam esse actionem? nulli experiundi ius constitutum? quod obstiterit armatis hominibus: qui multitudine coacta non introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit? Quid ergo, hoc quam habet uim? ut ista re aliquid cum aliqua ex parte differre uideatur: utrum, pedem cum intulero: atq; in possessionem uestigium fecero: tum expellar, atq; deijciar: an in eadem ui, atq; ijsdem armis mihi ante occurratur: ne nonmodo intrare, uerũ etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur restituere: qui ingressum expulerit: ille qui ingredientem repulerit, non cogatur? Videte per deos immortales quod ius nobis, quam conditionem nobismetipsis, quam deniq; ciuitati legem constituere uelitis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus: constituta. ea si nihil ualet: aut si ad hanc rem non pertinet: quid negligentius, aut qđ stultius maioribus nostris dici potest? qui aut tantae rei praetermiserint actionem: aut eã constituerint: quae nequaquam satis uerbis causam, & rationem iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem ullam constitui eiusmodi: quae cũ armis gesta sit: rescindi iure non possit. uerũtamen est turpissimum illud: tantae stulticiae prudentissimos homines condemnari: ut uos iudicetis huius rei interdictum, atq; actionem in mentem maioribus nostris non uenisse. Queramur inquit licet: tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quod uis Cecinnae facta nõ est. dici in hac causa potest: ubi arma fuerint: ubi coacta hominum multitudo: ubi instructi, & certis locis cum ferro homines collocati: ubi minae, pericula, terroresq; mortis: ibi uim non fuisse? nemo inquit occi-

sus est, neq; saucius. quid ais? cum de possessionis contro uersia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur: tu uim negabis esse factam: si cædes & occisio facta non erit? ego exercitus maximos sæpe pulsos, & fugatos esse dico, terrore ipso, impetuq; hostium sine cuiusquam non modo morte, uerum etiam uulnere. Etenim Recuperatores non ea sola uis est: quæ ad corpus nostrum, uitamq; peruenit: sed etiam multo maior ea: quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco sæpe, & certo de statu dimouet. itaq; saucij sæpe homines, cum corpore debilitantur: animo tamen non cædunt: neq; eum relinquunt locum: quem statuerint defendere. at alij pelluntur integri: ut non dubium sit: quin maior adhibita uis ei sit: cuius animus sit perterritus: quàm illi, cuius corpus uulneratum sit. quod si ui pulsos dicimus exercitus esse eos, qui metu, ac tenui sæpe suspicione periculi fugerunt: & si non solum impulsu scutorum, neque conflictu corporum, neq; ictu cominus, neque coniectione telorum, sed sæpe clamore ipso militum, aut instructione, aspectuq; signorum magnas copias pulsas esse, & uidimus: & audiuimus: quæ uis in bello appellatur: ea in otio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur: id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet: id aduocationem togatorum non uidebitur mouisse? & uulnus corporis magis istam uim, quam terror animi declarabit? et sauciatio quæretur: cum fugam factam esse constabit? tuus enim testis hoc dixit: metu perterritis nostris aduocatis, locum qua effugerent demonstrasse. qui non modo ut fugerent: sed etiam ipsius fugæ tutam uiam quæsierunt: his uis adhibita non uidebitur? quid

rum testibus. de quibus ego antea laborabam: ne si im probi essent: falsi aliquid dicerent: si probi existimarētur: quod dixissent, probarent: nunc sum animo æquissimo. si enim sunt uiri boni: me adiuuant: cum id iurati dicunt: quod ego iniuratus insimulo. sin autem minus idonei: me non lædunt: cum ijs siue creditur hoc ipsum, quod nos arguimus: siue fides non habetur: de aduersarij testium fide derogatur. Veruntamen cum illorum causæ actionem considero: non uideo quid impudentius dici possit. cum autem uestram in iudicando dubitationem: uereor ne id, quod uidentur impudenter fecisse: astute, & callide fecerint. nam si negassent uim hominibus armatis esse factam: facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur. sin confessi essent: & id quod nullo tempore iure fieri potest: tum ab se iure factum esse defenderēt: sperarunt id, quod assecuti sunt: se iniecturos uobis causam deliberandi, & iudicandi iustam moram, ac religionem. simul illud, quod indignissimum est: futurum arbitrati sunt: ut in hac causa non de improbitate Sex. Ebutij, sed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. Qua in re si mihi esset unius A. Cecinnæ causa agenda: profiterer satis idoneum esse me defensorē: propterea, quod fidem meam, diligentiamq; præstarem: quæ cum sunt in actore causæ: nihil est, in re præsertim aperta, ac simplici, quod excellens ingenium requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendum sit: quod pertineat ad omnes: quod constitutum sit à maioribus: conseruatum usq; ad hoc tempus: quo sublato non solum pars aliqua iuris diminuta, sed etiam uis ea, quæ iuri maxime est aduersaria: iudicio confirmata esse uideatur: uideo summi ingenij causam esse: non uti demon-

ſtretur, quod ante oculos eſt: ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus: omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quanquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores: non uos tam propter iuris obſcuram, dubiamq; rationem, bis iam de eadem cauſa dubitaſſe: quàm, quod uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere: moram ad condemnandum acquiſiſſe: ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe. Quod quoniam iam in conſuetudinem uenit: & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt: reprehendendum fortaſſe minus: querendum uero magis etiam uidetur: ideo, quod omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt: propterea, quod & minus lædit: & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterum eſt uehementiſſimum: quod & ad grauiores res pertinet: & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis, ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt: id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam, ut quæq; res eſt turpiſſima: ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt. at ea, de qua exiſtimationis periculum eſt: tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium: eandem moram eſſe ad iudicandum? Siquis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit: id non facit: maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur. qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem, fraudauit quempiam: in eo, quo delictum maius eſt: eo pœna eſt tardior. eſt enim turpe iudicium: & facto quidem tur-

pe. Videte igitur quàm inique accidat: quia res indigna sit: ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequatur: ideo rem indignam non uindicari. At siquis mihi hoc iudex, recuperator'ue dicat: potuisti enim leuiore actione confligere: potuisti ad tuum ius faciliore, & commodiore iudicio peruenire. quare aut muta actionem: aut noli mihi instare, ut iudicem. tamen is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm sapientem iudicem esse æquum est: si aut mihi præscribat quemadmodum meum ius persequar: aut ipse id, quod ad se delatum sit: non audeat iudicare. etenim si Prætor is, qui iudicia dat: nunquam petitori præstituit: qua actione illũ uti uelit: uidete quàm iniquum sit: constituta iam re, iudicem quid agi potuerit: aut quid possit: non quid actum sit: quærere. uerum tamen nimiæ uestræ benignitati pareremus: si alia ratione ius nostrum recuperare possemus. nunc uero quis est? qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere? aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonstrare possit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant: uel iniuriarum, uel capitis iudicia constituta sunt: in eo potestis atrocitatem nostram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum: nisi possessionem per interdictum esse repetitam? Verum siue uos existimationis illius periculum, siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum: alterius rei causam uosmetipsi iam uobis sæpius prolato iudicio sustulistis: alterius ego uobis hodierno die causam profecto auferam: ne diutius de controuersia nostra, ac de communi iure dubitetis. &, si forte uidebor altius initium rei demonstrandæ petisse: quàm me ratio iuris, & ius, de quo in-

dictũ est: & natura causæ coegerit: quæso ut ignoscatis. non enim minus laborat A. Cecinna: ne summo iure egisse: quàm ne certum ius non obtinuisse uideatur.

M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tarquiniensi: qui & domi suæ cum primis honestus existimatus est: & Romæ argentariam non ignobilem fecit. Is habuit in matrimonio Cesenniam, eodem è municipio, summo loco natam, & probatissimam fœminam: sicut & uiuus multis ipse rebus ostendit: & in morte sua testamento declarauit. huic Cesenniæ fundum in agro Tarquiniensi uendidit temporibus illis difficillimis solutionis. cum uteretur dote uxoris numerata: quo mulieri esset res cautior: curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto post iam argentaria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia, atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius. multa enim quæ sunt in re: quia remota sunt à causa: prætermittam. testamento facit hæredem, quem habebat è Cesennia filium: usumfructum omnium bonorum suorum Cesenniæ legat: ut frueretur una cum filio. magnus honos uiri, iucundus mulieri fuisset: si diuturnum esse licuisset. frueretur enim bonis cum eo: quẽ suis bonis hæredẽ esse cupiebat: & ex quo maximum fructum ipsa capiebat. sed hunc fructum mature fortuna ademit. nam breui tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est: hæredem P. Cesennium fecit: uxori grande pondus argenti, matrique partem bonorum maiorem legauit. itaque in partem mulieres uocatæ sunt. Cum esset hæc auctio hæreditaria constituta: Ebutius iste, qui iandiu Cesenniæ uiduitate, ac solitudine aleretur: ac se eius in familiaritatẽ insinuasset hac ratione: ut cum aliquo suo compendio ne-

gocia mulieris, si qua acciderent: controuersiasq; susciperet: uersabatur quoq; eo tpe in his ratioibus auctionis; et partitionis: atq; ēt se ipse inferebat: et ītrudebat: et in eā opinionem Cesenniam adducebat: ut mulier imperita nihil putaret agi callide posse: ubi non adesset Ebutius. quam personam iam ex quotidiana cognoscitis uita Recuperatores mulierum assentatoris, cognitoris uiduarū, defensoris nimium litigiosi, conciti ad rixam, inepti, ac stulti inter uiros, inter mulieres periti iuris, & callidi: hanc personam imponite Ebutio. is enim Cesenniae fuit Ebutius: ne forte quaeratis num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quem supra deformaui: uoluntarius amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed ficto officio, simulatáq; sedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. Cum esset, ut dicere instituerā: constituta auctio Romae: suadebant amici, cognatíq; Cesenniae id, quod ipsi quoq; mulīeri in mentem ueniebat: quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum: qui fundo eius antiquo continens esset: nullam esse rationem, amittere eiusmodi occasionem: cum praesertim pecunia ex partitione deberetur: nusquam eam posse melius collocari. Itáq; mulier facere constituit. mandat: ut fundum sibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit omnibus illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negocia parati? sine quo nihil satis caute, nihil satis callide agi posset? recte attenditis. ebutio negocium datur. adest ad tabulam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Cesenniae, partim etiam precio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius.

quo testimonio nunc uir optimus utitur, sibi emptum esse: quasi uero aut nos ei negemus addictum: aut tum quisquam fuerit: qui dubitarit: quin emeretur Cesenniæ: cum id pleriq; scirent: omnes ferè audissent: hi coniectura assequi possent: cum pecunia Cesenniæ ex illa hæreditate deberetur: eam porrò in prædijs collocari maxime expediret: essent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent: ea uenirent: liceretur is: quem Cesenniæ dare operam nemo miraretur: sibi emere nemo posset suspicari. Hac emptione facta, pecunia soluitur à Cesennia. cuius rei putat iste rationem reddi non posse: quod ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarij tabulas: in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq; relata: quasi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta essent: quemadmodum nos defendimus: Cesennia fundum possedit: locauitq;: neq; ita multo post A. Cecinnæ nupsit. ut in pauca conferam: testamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & semuncia Cecinnam: ex duabus sextulis M. Fulcinium libertũ superioris uiri: Ebutio sextulam aspergit. hanc sextulã illa mercedem isti esse uoluit assiduitatis, & molestiæ, si quam susceperat. Iste autem hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. Iam principio ausus est dicere: non posse hæredem esse Cesenniæ Cecinnam: quod is deteriore iure esset: quàm cæteri ciues: propter incommodum Volaterranorũ, calamitatemq; ciuilem. itaq; homo timidus, imperitusq;, qui neq; animi, neq; consilij satis haberet: non putauit esse tanti hæreditatem: ut de ciuitate in dubium ueniret: concessit credo Ebutio, quantum uellet de Cesenniæ bonis ut haberet. immo, ut uiro forti, ac sapienti dignum fuit: ita ca

lumniam, ſtulticiamq; obtriuit: ac contudit. in poſſeſſione bonorum cum eſſet: & cum ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret: nomine hæredis arbitrum familiæ herciſcundæ poſtulauit. Atq; illis paucis diebus, poſteaquam uidet nihil ſe ab A. Cecinna poſſe litiũ terrore abradere: homini Romæ in foro denunciat: fundum illum, de quo ante dixi: cuius iſtum emptorem demonſtraui fuiſſe mandato Ceſenniæ: ſuum eſſe: ſeq; ſibi emiſſe. Quid ais? Iſtius ille fundus eſt: quem ſine ulla controuerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus uenijt: quoad uixit, poſſedit Ceſennia. Vſus enim inquit eius & fructus fundi teſtamento uiri, fuerat Ceſenniæ. Cum hoc nouæ litis genus tam maleficioſæ intenderet: placuit Cecinnæ de amicorum ſententia conſtituere: quo die in rem præſentem ueniretur: & de fundo Cecinna moribus deduceretur. colloquuntur: dies ex utriuſq; commodo ſumitur. Cecinna cum amicis ad diẽ uenit in caſtellum Axiá: ex quo loco fundus is, de quo agitur: non longe abeſt. Ibi certior fit à pluribus: homines permultos liberos, atq; ſeruos coegiſſe, & armaſſe Ebutiũ. cũ id partim mirarentur: partim nó crederent: ecce ipſe Ebutius in caſtellũ uenit: denũciat Cecinnæ ſe armatos habere: abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet. Cecinnæ placuit & amicis, quoad uideretur ſaluo capite fieri poſſe: experiri. tum de caſtello deſcendunt: in fundum proficiſcuntur. Videtur temere commiſſum. uerum, ut opinor, hoc fuit cauſæ: tam temere iſtum re commiſſurum, quàm uerbis nunciabatur: nemo putauit. Atque iſte ad omnes introitus, qua adiri poterat nonmodo in eum fundum, de quo controuerſia fuerat: ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur:

armatos

armatos homines opponit. Itaq; primo cum in antiquũ fundum ingredi uellet: quod ea proxime accedi poterat: frequentes armati obstiterunt. quo loco depulsus Cecinna: tamen qua potuit ad eum fundum profectus: ex quo, ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur: iste cum omnibus copijs præsto fuit: seruumq; suum nomine Antiochum ad se uocauit: et clara uoce imperauit: ut eum, qui illum olearum ordinẽ intrasset: occideret. Homo mea sententia prudentissimus Cecinna, tamen in hac re plus mihi animi, quàm consilij uidetur habuisse. nam cum & armatorum multitudinem uideret: & eam uocem Ebutij, quam commemoraui: audiuisset: tamen accessit propius: & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant: impetum armati Antiochi, cæterorumq; tela, atq; incursus refugit. eodem tempore se in fugam conferunt unà amici, aduocatiq; eius metu perterriti: quemadmodum illorum testem dicere audistis. His rebus ita gestis, P. Dolobella Prætor interdixit, ut est consuetudo, de ui hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantum, ut unde deiecisset: restitueret. restituisse se dixit. sponsio facta est. hac de sponsione uobis iudicandum est. Maxime fuit optandum Cecinnæ Recuperatores: ut controuersiæ nihil haberet. secundo loco: ut ne cum tam improbo homine. tertio: ut cum tam stulto haberet. etenim non minus nos stulticia illius subleuat: quàm lædit improbitas. improbus fuit: quod homines coegit: armauit: coactis, armatisq; uim fecit. læsit in eo Cecinnam. subleuauit ibidem. nam in eas ipsas res, quas improbissime fecit: testimonia sumpsit: & eis in causa testimonijs utitur. Itaq;

mihi certum est Recuperatores: antequam ad meam defensionem, meosq; testes uenio: illius uti confessione, & testimonijs. quid confitetur? atq; ita libenter confitetur? ut non solum fateri: sed etiam profiteri uideatur Recuperatores? conuocaui homines: coegi: armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro (inquit) ferro, et hoc dicit in iudicio: te reieci: atq; perterrui. quid? testes quid aiunt? P. Vetilius propinquus Ebutij, se Ebutio cum armatis seruis uenisse aduocatum. quid praeterea? fuisse complures armatos. quid aliud? munatum esse Ebutium Cecinnae. quid ego de hoc teste dicam? nisi hoc Recuperatores? ut idcirco non minus ei credatis: quod homo minus idoneus habetur: sed ideo credatis: quod ex illa parte id dicit: quod illi causae maxime est alienum. A. Terentius alter testis, nonmodo Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutum hoc dicit: armatos homines fuisse. de se autem hoc praedicat: Antiocho Ebutij seruo imperasse: ut in Cecinnam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer à Cecinna: nunquam uolui: ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam: cum ipse hoc de se iuratus praedicet. Deinde L. Celius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus: uerum etiam cum aduocatis perpaucis eò uenisse Cecinnam. de hoc ego teste detraham? cui aeque, atque meo testi ut credatis, postulo. P. Memmius secutus est: qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos Cecinnae: quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit: qua effugere possent: cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam;

quod & in re misericordem se præbuit: & in testimonio religiosum. A. Attilius & eius filius L. Attilius & armatos ibi fuisse: & se suos armatos adduxisse dixerunt. etiam hoc amplius. cum Ebutius Cecinnæ malum minaretur: ibi tum Cecinnam postulasse: ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit: & eò libentius dixit: ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo præterea testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerunt, P. Cesennius author fundi, non tam authoritate graui, quàm corpore: & argentarius, Sex. Clodius: cui nomen est Phormio: nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus est Phormio: nihil de ui dixerunt: nihil præterea, quod ad uestrum iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit Senator Populi romani, splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens, acerq; uenisset: ut nonmodo Cecinnam periurio suo læderet: sed etiam mihi uideretur irasci: ita eum placidum, mollemq; reddidi: ut non auderet: sicut meministis: iterum dicere, quot millia fundus suus abesset ab urbe. nam cum dixisset minus abesse LIII: populus cum risu acclamauit ipsa esse. meminerãt enim omnes, quãtum in Albiano iudicio accepisset. In eum quid dicam? nisi id, quod negare non possit? uenisse in consilium publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset: & potestas esset ampliandi: dixisse sibi liquere: dum incognita re iudicare uoluisset: maluisse condemnare, quàm absoluere: cum si uno minus damnarent: condẽnari reus

non posset: non ad cognoscendam causam, sed ad explendam damnationem præsto fuisse. utrum grauius aliquid in quempiam dici potest: quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidisset: neq; audisset: adductum precio esse? an certius quicquam obijci potest? quàm quod is, cui obijcitur: ne nutu quidem infirmare conatur? Veruntamen is testis, ut facile intelligeretis eũ non adfuisse animo: cum ab illis causa ageretur: testésq; dicerent: sed tantisper de aliquo reo cogitasse: cum omnes ante eum dixissent testes, armatos cum Ebutio fuisse complures: solus dixit non fuisse. uisus est mihi primo ueterator intelligere præclare, quid causa optaret: & tantummodo errare, quod omnes testes infirmaret: qui ante eum dixissent: cum subito ecce idem qui solet, suos solos seruos armatos fuisse dixit. quid huic tu homini facias? non'ne concedas interdum: ut excusatione summæ stulticiæ, summæ improbitatis odium deprecetur? Vtrum Recuperatores his testibus non credidistis: cum quid liqueret, non habuistis? at controuersia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præsenti metu mortis, perspicuo periculo cædis, dubium uobis fuit, an esse uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi potest: si in his non intelligetur? An uero illa defensio uobis præclara uisa est: non deieci: sed obstiti. non enim te sum passus in fundum ingredi: sed armatos homines opposui: ut intelligeres, si in fundo pedem posuisses: statim tibi esse pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulsus est: non uidetur esse deiectus? posterius de uerbo uidebimus. nunc rem ipsam ponamus: quam illi non negant: et eius rei ius, actionemq; quæ-

ramus. Est hæc res posita: quæ ab aduersario non negatur. Cecinnam, cum ad constitutam diem, tempusq; uenisset: ut ius, ac deductio moribus fieret: pulsum, prohibitumq; esse ui, coactis hominibus, & armatis. Cum hoc constet: ego homo imperitus iuris, ignarus negociorum, ac litium, hanc puto me habere actionem: ut per interdictum, meum ius teneam: atque iniuriam tuam persequar. sic in hoc errare me: nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi: quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. quæro, sit ne aliqua huius rei actio? an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi causa non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quam uis: nec æquitati quicquam tam infestum est, quam conuocati homines, & armati. quod cum ita sit: resq; eiusmodi sit: ut in primis à magistratibus animaduertenda esse uideatur: iterum quæro: sit ne eius rei aliqua actio? an nulla? nullam esse dices? audire cupio qui in pace, & ocio, cum manum fecerit: copias pararit: multitudinem hominum coegerit: armarit: instruxerit: homines inermes, qui ad constitutum experiundi iuris gratia uenissent: armis, uiris, terrore, periculoq; mortis repulerit: fugarit: auerterit: hoc dicat: feci equidem, quæ dicis, omnia: & ea sunt, & turbulenta, & temeraria, & periculosa. quid ergo est? impune feci. nã quid agas mecum ex iure ciuili, ac prætorio nõ habes. Ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini sæpius? cum maiores nostri tanta diligentia, prudentiaq; fuerint: ut omnia omnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura statuerint: persecutiq; sint? ut hoc genus unum, uel ma-

ximum prætermitterent: ut si qui me exire domo mea coegisset armis: haberem actionem: si qui introire prohibuisset: non haberem? nondum de Cecinnæ causa disputo: nondum de iure possessionis nostræ loquor: tantum de tua defensione C. Piso queror. quando ita dicis: & ita constituis: si Cecinna, cum in fundo esset: inde deiectus esset: tum per hoc interdictum eum restitui oportuisse. nunc uero deiectum nullo modo esse inde: ubi nõ fuerit: hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quæro, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati nonmodo limine, tectóq; ædium tuarum, sed primo aditu, uestibulóq; prohibuerint: quid acturus sis? monet amicus meus te L. Calphurnius: ut idem dicas: quod ipse antea dixit: iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum: quem oportet restitui? quid denique ad ius ciuile: aut ad actoris notionem, & ad animaduersionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. non solum egeris: uerum etiam condemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum non ius possessionis assequitur: sed dolorem imminutæ libertatis iudicio, pœnáq; mitigat. prætor interea, Piso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in ædes tuas non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat: aut restitui factam iubet: qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum, itinerumq; controuersijs, interdicit: is repente obmutescet? in atrocissima re quid faciat non habebit? & C. Pisone domo, tectisq; suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos, & armatos, prætor quemadmodum more, & exemplo opitulari possit non habebit? quid enim dicet? aut quid tu tum insigni accepta iniuria postulabis? unde ui prohi-

bitus sis? nemo unquam interdixit. nouum est, non dico inusitatum, uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies: cum illi hoc respondebunt tibi: quod tu nunc mihi: armatos se tibi obstitisse: ne in ædes accederes: deijci porrò nullo modo potuisse: qui non accesserit. deijcior ego inquis: siquis meorum deijciatur. omnino iam bene agis. à uerbis enim recedis: & æquitate uteris. nam uerba ipsa si sequi uolumus: quomodo tu deijceris: cum seruus tuus deijcitur? Verum ita est uti dicis: te deiectum debeo intelligere: etiam si tactus non fueris. non'ne? age nunc: si ne quidem tuorum quisquã loco motus erit: atque omnes in ædibus adseruati, ac retenti: tu solus prohibitus: & à tuis ædibus ui, atq; armis perterritus: utrum hanc actionem habebis: qua nos usi sumus? an aliam quampiam? an omnino nullã? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamq; atroci, neq; prudentiæ, neq; authoritatis tuæ est. alia si quæ forte est: quæ nos fugerit: dic quæ sit. cupio discere. hæc si est, qua nos usi sumus: te iudice uincamus necesse est. non enim uereor ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui: Cecinnam non oportere. etenim cui perspicuum non sit? ad incertum reuocari bona, fortunas, possessiones omniũ: si ulla ex parte sententia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit: si authoritate uirorum talium ius armatorum hominum iudicio approbatum uideatur: in quo iudicio non de armis dubitatum: sed de uerbis quæsitum esse dicatur. is ne apud nos optinebit causam suam? qui se ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in æquitate defensionis: sed in una litera latuisse uideatur? huiusce rei uos statuetis nul

lam esse actionem? nulli experiundi ius constitutum? quod obstiterit armatis hominibus: qui multitudine coacta non introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit? Quid ergo, hoc quam habet uim? ut ista re aliquid cum aliqua ex parte differre uideatur: utrum, pedem cum intulero: atq; in possessionem uestigium fecero: tum expellar, atq; deijciar: an in eadem ui atq; ijsdem armis mihi ante occurratur: ne nonmodo intrare, uerũ etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur restituere: qui ingressum expulerit: ille qui ingredientem repulerit, non cogatur? Videte per deos immortales quod ius nobis, quam conditionem nobismetipsis, quam deniq; ciuitati legem constituere uelitis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus: constituta. ea si nihil ualet: aut si ad hanc rem non pertinet: quid negligentius, aut qđ stultius maioribus nostris dici potest? qui aut tantæ rei prætermiserint actionem: aut eã constituerint: quæ nequaquam satis uerbis causam, & rationem iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem ullam constitui eiusmodi: quæ cũ armis gesta sit: rescindi iure non possit. uerũtamen est turpissimum illud: tantæ stulticiæ prudentissimos homines condemnari: ut uos iudicetis huius rei interdictum, atq; actionem in mentem maioribus nostris non uenisse. Queramur inquit licet: tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quod uis Cecinnæ facta nõ est. dici in hac causa potest: ubi arma fuerint: ubi coacta hominum multitudo: ubi instructi, & certis locis cum ferro homines collocati: ubi minæ, pericula, terroresq; mortis: ibi uim non fuisse? nemo inquit occi-

sus est, neq; saucius. quid ais? cum de possessionis contro uersia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur: tu uim negabis esse factam: si cædes & occisio facta non erit? ego exercitus maximos sæpe pulsos, & fu gatos esse dico, terrore ipso, impetuq; hostium sine cuius quam non modo morte, uerum etiam uulnere. Etenim Recuperatores non ea sola uis est: quæ ad corpus no strum, uitamq; peruenit: sed etiam multo maior ea: quæ periculo mortis iniecto, formidine animum per territum loco sæpe, & certo de statu dimouet. itaq; sau cij sæpe homines, cum corpore debilitantur: animo ta men non cædunt: neq; eum relinquunt locum: quem sta tuerint defendere. at alij pelluntur integri: ut non du bium sit: quin maior adhibita uis ei sit: cuius animus sit perterritus: quàm illi, cuius corpus uulneratum sit. quod si ui pulsos dicimus exercitus esse eos, qui metu, ac te nui sæpe suspicione periculi fugerunt: & si non solum impulsu scutorum, neque conflictu corporum, neq; ictu cominus, neque coniectione telorum, sed sæpe clamore ipso militum, aut instructione, aspectuq; signorum ma gnas copias pulsas esse, & uidimus: & audiuimus: quæ uis in bello appellatur: ea in otio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur: id leue in iure ci uili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet: id aduocationem togatorum non uidebitur mouisse? & uul nus corporis magis istam uim, quam terror animi decla rabit? et sauciatio quæretur: cum fugam factam esse con stabit? tuus enim testis hoc dixit: metu perterritis nostris aduocatis, locum qua effugerent demonstrasse. qui non modo ut fugerent: sed etiam ipsius fugæ tutam uiam quæsierunt: his uis adhibita non uidebitur? quid

igitur fugiebant? propter metum? quid metuebant? uim uidelicet. potestis igitur principia negare: cum extrema conceditis? fugisse perterritos confitemini: causam fugae dicitis eandem, quam omnes intelligimus: arma, multitudinem hominum, incursionem, atque impetum armorum: haec ubi conceduntur esse facta: ibi uis facta negabitur? At uero hoc quidem iam uetus est, et maiorum exemplo multis in rebus usitatum: cum ad uim faciundam ueniretur: si quos armatos quamuis procul conspexissent: ut statim testificati discederent: optime sponsionem facere possent: ni aduersus edictum praetoris uis facta esset. Ita ne uero? scire esse armatos satis est: ut uim factam probes? in manus eorum incidere non est satis? aspectus armatorum ad uim probandam ualebit? incursus & impetus non ualebit? qui abierit facilius sibi uim factam probabit? quàm qui effugerit? At ego dico hoc: si, ut primo in castello Caecinnae dixit Ebutius, se homines coegisse: & armasse: neque illum, si eò accessisset: abiturum: statim Cecinna discessisset: dubitare uos non debuisse: quin Cecinnae facta uis esset. si uero, simulac procul conspexit armatos: recessisset: eo minus dubitaretis. omnis enim uis est: quae periculo aut decedere nos alicũde cogit: aut prohibet accedere. Quod si aliter statuetis: uidete ne hoc uos statuatis: qui uiuus discesserit: ei uim non esse factam: ne hoc omnibus in possessionum controuersijs praescribatis: ut confligendum sibi, & armis decertandum putent: ne, quemadmodum in bello, poena ignauis ab imperatoribus constituitur: sic in iudicijs deterior causa sit eorum, qui fugerint: quàm qui ad extremum usq; contenderint. Cum de iure, & legitimis hominum controuersijs loquimur: &

in his rebus uim nominamus: pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos: quamuis paucos: magna uis est. decessi unius hominis telo perterritus: deiectus, detrusúsq; sum. hoc si ita statuetis: non modo non erit cur depugnare quisquam post hac possessionis causa uelit: sed ne illud quidē, cur repugnare. sin autem uim sine cæde, sine uulneratione, sine sanguine nullam intelligetis: statuetis homines possessionis cupidiores, quàm uitæ esse oportere. Age uero: de ui teipsum habebo iudicem Ebuti: responde si tibi uidetur: in fundum Cecinna utrum noluit tandem: an non potuit accedere? cum te obstitisse, & repudiasse dicis, certe hunc uoluisse concedis. potes igitur dicere non ei uim fuisse impedimento? cui cum cuperet: eóq; consilio uenisset: per homines coactos non sit licitum accedere? Si enim id, quod maxime uoluit: nullo modo potuit: uis profecto quædam obstiterit necesse est: aut tu dic quamobrem cum uellet accedere: non accesserit. iam uim factam negare non potes. deiectus quemadmodum sit, qui non accesserit: id quæritur. dimoueri enim, & depelli de loco necesse est eum: qui deijciatur. id autem accidere ei qui potest? qui omnino in eo loco, unde se deiectum esse dicit: nunquam fuit? Quod si fuisset: & ex eo loco, metu permotus fugisset: cum armatos uidisset: diceres ne esse deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter, & tam callide uerbis controuersias, non æquitate dijudicas: & iura non utilitate communi, sed literis exprimis: poteris ne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid? detrusum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detrudi quisquam qui non attingitur? non'ne, si uerbum sequi uolumus:

hoc intelligimus necesse est? eum detrudi: cui manus affe rantur? necesse est inquam, si ad uerbum rem uolumus attingere: neminem statu detrusum qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus deniq; illud uero nullo modo potest, deiectus esse quisquam: non modo qui tactus non sit: sed ne æquo quidem, & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum esse causa compositum? qui se præcipitatos ex locis superioribus dicerent? eos enim uere possumus dicere esse deiectos. an, cum uoluntas, & consilium, & sententia interdicti intelligatur: impudentiam summam, aut stulticiam singularem putabimus: in uerborum errore uersari? rem, & causam, & utilitatem communem non relinquere solum: sed etiam prodere? An hoc dubium est? quin neq; uerborum tanta copia sit, non modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops: sed ne in alia quidem ulla: res ut omnes suis certis, ac proprijs uocabulis nominentur? neq; uero quicquam opus sit uerbis: cum ea res, cuius causa uerba quæsita sint, intelligatur. quæ lex, quod senatus consultum, quod magistratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia, aut stipulationes, aut pacti, & conuenti formula, non infirmari, aut conuelli potest? si ad uerba rem deflectere uelimus? consilium autem eorum, qui scripserunt: & rationem, & authoritatem relinquamus? sermo hercule & familiaris, & quotidianus non cohærebit: si uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domesticum nullum erit: si seruulis hoc nostris concesserimus: ut ad uerba nobis obe-

diant: non ad id, quod ex uerbis intelligi possit: obtemperent. Exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est harum rerum omnium? non occurrit unicuiq; uestrũ aliud alij in omni genere exemplum? quod testimonio sit: non ex uerbis aptum pendere ius: sed uerba seruire hominum consilijs, & authoritatibus? Ornate & copiose L. Crassus homo longe eloquentissimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus: iudicio centumuirali hanc sententiam defendit: & facile, cum contra eum prudentissimus homo Q. Mutius diceret: probauit omnibus: M. Curium, qui hæres institutus esset ita, mortuo postumo filio: cum filius nonmodo non mortuus, sed ne natus quidem esset: hæredem esse oportere. quid? uerbis satis hoc cautum erat? minime. quæ res igitur ualuit? uoluntas. quæ si tacitis nobis intelligi posset: uerbis omnino non uteremur. quia non potest: uerba reperta sunt: non quæ impedirent: sed quæ indicarent uoluntatem. Lex usum, & authoritatem fundi iubet esse biennium. at utimur eodem iure in ædibus: quæ in lege non appellantur. si uia sit immunita: iubet, qua uelit, agere iumentum. potest hoc ex uerbis intelligi: licere si uia sit in Brutijs immunita: agere, si uelit, iumentum per M. Saturi Thusculanum. actio est in authorem præsentem his uerbis. quãdoquidẽ te in iure conspicio. hac actione Appius ille Cæcus uti non posset: si tum uere homines uerba consectarẽtur: quàm rem, cuius causa uerba sunt: non considerarent. testamento si recitatus hæres esset pupillus Cornelius: is'q; iam annos XX haberet: uobis interpretibus amitteret hæreditatem? Veniunt in mentem mihi permulta: uobis plura certo scio. uerum ne nimium multa complectamur: atque ab eo, quod propo-

situm est: longius aberret oratio: hoc ipsum interdi-
ctum de quo agitur: consideremus. intelligetis enim in eo
ipso, si in uerbis ius constituamus: omnem utilitatem nos
huius interdicti, dum uersuti, & callidi uolumus esse:
amissuros. VNDE TV, AVT FAMILIA,
AVT PROCVRATOR TVVS. si me uilli-
cus tuus solus deiecisset: non familia deiecisset, ut opinor,
sed aliqs de familia. recte igitur diceres te restituisse? qp-
pe. quid enim facilius est? quam probari ijs, qui latine
sciant: in uno seruulo familiae nomen non ualere? si ue
ro ne habeas quidem seruum praeter eum, qui me deie
cerit: clames uidelicet: si habeo familiam: à familia mea
fateor te esse deiectum. neq; dubiū est: quin, si ad rem iu
dicandam uerbo ducimur, nó re: familiam intelligimus:
quae constet ex seruis pluribus: quin unus homo fami-
lia non sit. uerbum certe hoc non modo postulat: sed
etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq; ius, et Praeto
rum uoluntas, et hominum prudentiū consilium, et au
thoritas, respuat hanc defensionem: & pro nihilo pu-
tet. quid ergo? isti homines latine non loquuntur? immo
uero tantum loquuntur: quantum est satis ad intelligen-
dam uoluntatem: cum sibi hoc proposuerint: ut siue me tu
deieceris: siue tuorum quispiam, siue seruorum, siue ami
corum: ut seruos non numero distinguant: sed appellent
uno familiae nomine. de liberis autem, quisquis est, pro
curatoris nomine appelletur: non quo omnes sint: aut ap
pellētur procuratores: qui negocij nostri aliquid gerant:
sed in hac re, cognita sententia interdicti uerba exqui-
ri omnia noluerunt. non enim alia causa est aequitatis
in uno seruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in
hoc genere duntaxat, utrum me tuus procurator deie-

cerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit: absit'ue Reip. causa: quasi quidam penè dominus, hoc est alieni iuris uicarius: aut tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectionem'q; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. Quare si ad eum restituendum, qui ui deiectus est: eandem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rem pertinet: quæ uerborum uis sit, ac nominum. tam restitues: si tuus me libertus deiecerit: nulli tuo præpositus negocio: quàm si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores: qui aliquid nostri negocij gerunt: sed quod in hac re quæri nihil attinet. tam restitues: si unus seruulus, q̃ si familia deiecerit uniuersa: non quo idem sit seruulus, quod familia. uerum quia non quibus uerbis quid'q; dicatur, quæritur: sed quæ res agatur. etiam, ut longius à uerbo recedamus: ab æquitate ne tantulum quidem: si tuus seruus nullus fuerit: & omnes alieni, ac mercennarij: tamen & ipsi tuæ familiæ & genere & nomine continebuntur. Perge porrò hoc idem interdictum sequi. HOMINIBVS COACTIS. neminem coegeris: ipsi conuenerint sua sponte: certe coegerit is, qui congregat homines: & conuocat. Coacti sunt ij, qui ab aliquo sunt unum in locum congregati. si non modo conuocati nō sunt: sed ne conuenerunt quidē: sed ij modo fuerunt: qui etiā antea, non uis ut fieret: uerū colēdi, aut pascendi causa esse in agro consueuerāt: defendes homines coactos non fuisse: & uerbo quidem superabis, me ipso iudice: re autem ne consistes quidem ullo iudice. uim enim multitudinis restitui uoluerunt: non solum conuocatæ multitudinis. sed, quia plerunque

ubi multitudine opus est: homines cogi solent: ideo de coactis compositum interdictum est: quod etiam si uerbo differre uidebitur: re tamen erit unum: & omnibus in causis idem ualebit: in quibus perspicitur una atque eadem causa æquitatis. ARMATIS'VE. quid dicemus? armatos si latine loqui uolumus: quos appellare uere possumus? opinor eos, qui scutis, telisq; parati, ornatiq; sunt. quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem de fundo præcipitem egeris: iussusq; sis, quem hominibus armatis deieceris, restituere: restituisse te dices? uerba si ualent: si causæ non ratione, sed uocibus ponderantur: me authore dicito. uinces profecto non fuisse armatos eos: qui saxa iacerent: quæ de terra ipsi tollerent: non esse arma cespites, neque glebas: non fuisse armatos eos: qui prætereuntes ramum defringerent arboris: arma esse suis nominibus, alia ad tegendum: alia ad nocendum: quæ qui non habuerint: inermes fuisse uinces. uerum siquidem erit armorum iudicium: tum ista dicito. iuris iudicium cum erit, & æquitatis: caue in ista tam frigida, tam ieiuna calumnia delitescas. non enim reperies quenquam iudicem, aut Recuperatorem: qui tanquam si arma militis inspiciunda sint: ita probet armatum. sed perinde ualebit: quasi armatissimi fuerint: si reperientur ita parati fuisse: ut uim uitæ aut corpori potuerint afferre. Atq; ut magis intelligas, q̃ uerba nihil ualeant: si tu solus, aut quiuis unus cum scuto, cum gladio impetum in me fecisset: atque ego ita deiectus essem: auderes ne dicere? interdictum esse de armatis hominibus? hic autem hominem armatum unum fuisse? non opinor tam impudens esses. atqui uide ne multo nunc sis impudentior. nam tum

quidem

quidem omnes mortales implorare posses: quod homines in tuo negocio latine loqui obliuiscerentur: quod inermes armati iudicarentur: quod, cum interdictum esset de pluribus: commissa res esset ab uno: unus homo plures esse homines iudicarentur. uerum in his causis non uerba ueniunt in iudicium: sed ea res, cuius causa uerba hæc in interdictum coniecta sunt. Vim, quæ ad caput, & ad uitam pertinet: restitui sine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunq; per homines coactos, armatosq;. si alio consilio, eodem periculo facta sit: eodem iure esse uoluerunt. non enim maior est iniuria, si tua familia, quàm si tuus uillicus, non si tui serui, quàm si alieni, ac mercennarij, non si tuus procurator, quàm si uicinus, aut libertus tuus, non si coactis hominibus, q̃ si uoluntarijs, aut etiam assiduis, ac domesticis, non si armatis, quàm si inermibus, qui uim haberent armatorum, ad nocendum, non si pluribus, quàm si uno armato. quibus enim rebus plerunq; uis fit: eiusmodi hæ res appellantur interdicto. si per alias res eadem facta uis est: ea, tametsi uerbis interdicti non concluditur: tamen sententia iuris, atq; authoritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum non deieci: si non sivi accedere. puto teipsum Piso perspicere, quanto ista sit angustior, iniquiorq; defensio: quàm si illa uterere: non fuerunt armati, cum fustibus, & saxis fuerunt. Si me hercule mihi non copioso homini ad dicendum, optio detur: utrum malim defendere: non esse deiectum eum, qui ui, & armis ingredienti sit occursum: an armatos non fuisse eos, qui sine scutis, ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utranq; rem uideã infirmam, nugatoriamq; esse.

ad dicendum autem in altera uidear mihi aliquid reperire posse: nō fuisse armatos eos, qui neq; ferri quicquā, neq; scutum ullum habuerint: hic uero hæream: si mihi defendendum sit, eum qui pulsus, fugatusq; sit: non esse deiectum. Atq; illud in tota defensione tua, mihi maxime mirum uidebatur: te dicere iurisconsultorum authoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametsi non nunc primum, neq; in hac causa solum audio: tamen admodū mirabar, abs te quāobrem diceretur. nam cæteri tum ad istam hortationē decurrunt: cum se in causa putant habere æquū, & bonū, quod defendant. si contra uerbis, & literis, & (ut dici solet) summo iure contenditur: solent eiusmodi iniquitati & boni, et æqui nomē, dignitatemq; opponere. tum illud, quod dicitur: si ueni, be, + irridēt: tum aucupia uerborū, et literarū tendiculas in inuidiā uocant: tum uociferantur ex æquo, et bono, non ex callido, uersutoq; iure rem iudicari oportere: scriptum sequi calūniatoris esse: boniq; iudicis, uoluntatē scriptoris, authoritatēq; defendere. In ista uero causa, cum tu sis is, qui te uerbo, literaq; defendas: cū tuæ sint eæ partes: unde deiectus es? an inde quo prohibitus es accedere? eiectus es, non deiectus. cum tua sit hæc oratio: fateor me homines coegisse: fateor armasse: fateor tibi mortem esse minitatum: fateor hoc interdictum prætoris uindicatui: si uolūtas, et æqtas ualeat. sed ego inuenio in interdicto uerbum unum: ubi delitescam. non deieci te ex eo loco: quē in locum prohibui ne uenires. in ista defensione accusas eos: qui consuluntur: quod æquitatis censeant rationem, non uerbi haberi oportere. Et hoc loco Scæuolam dixisti causam apud Centūuiros non tenuis-

se:quem ego antea non commemoraui:quod idem faceret,quod tu nunc:tametsi ille in aliqua causa faciebat: tu in nulla facis.tamen probasse nemini quod defendis: quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. Cum id miror,te hoc in hac re alieno tempore,et contra,quàm ista causa postulasset,defendisse:tum illud uulgo in iudicijs & nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum uideri solet:nec iurisconsultis concedi: nec ius ciuile in causis semper ualere oportere. Nam qui hoc disputant:si id dicunt:non recte aliquid statuere eos,qui consulantur:nec hoc debent dicere iuri ciuili,sed hominibus stultis obtemperari non oportere.sin illos recte respondere concedunt:& aliter iudicari dicunt oportere: male iudicari oportere dicunt.neq; enim fieri potest: ut aliud iudicari de iure,aliud responderi oporteat: nec ut quisquam iuris numeretur peritus: qui id statuat esse ius:quod non oporteat iudicari. At est aliquando contra iudicatum.primum utrum recte:an perperam? si recte:id fuit ius,quod iudicatum est. sin aliter:non dubium est,utrũ iudices,an iurisconsulti uituperandi sint. deinde si de iure uario quippiá iudicatum est: nó potius côtra iurisconsultos statuũt: si aliter pronũciatum est, ac Mutio placuit:quàm ex eorum authoritate:si ut Manilius statuebat,sic est iudicatum. Etenim ipse Crassus non ita causam apud centumuiros egit: ut contra iurisconsultos diceret:sed ut hoc doceret:illud quod Scæuola defendebat:non esse iuris:et in eam rem non solum rationes afferret:sed etiam Q. Mutio socero suo,multisq; peritissimis hominibus authoribus uteretur. Nam qui ius ciuile contemnendum putat: is uincula reuellit, non-

modo iudiciorum, sed etiam utilitatis, uitæq; communis. qui autem interpretes iuris uituperat: si imperitos iuris esse dicit: de hominibus nó de iure ciuili detrahit: sin peritis non putat esse obtemperandum: non homines lædit: sed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentem profecto necesse est: nihil esse in ciuitate tam diligenter, quam ius ciuile retinendum. etenim hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse, q̃d suum, aut quid alienum sit: nihil est quod æquabile inter omnes, atq; unum omnibus esse possit. Itaq; in cæteris controuersijs, atq; iudicijs, cum quæritur aliquid factum, nec ne sit: uerum an falsum proferatur: et fictus testis subornari solet: & imponi falsæ tabulæ nonnunquam honesto, ac probabili nomine: bono uiro iudici error obijci: improbo facultas dari: ut cum sciens perperam iudicarit: testamentum aut tabulas secutus esse uideatur. In iure nihil est eiusmodi. Recuperatores: non tabulæ falsæ: non testis improbus: deniq; nimia ista, quæ dominatur in ciuitate potentia, in hoc solo genere quiescit: quid agat: quomodo aggrediatur iudicem: qua deniq; digitum proferat: non habet. Illud enim potest dici iudici ab aliquo, nó tam uerecundo homine, quàm gratioso: iudica hoc factum esse: aut nunquam esse factum, uel cogitatum: crede huic testi: has comproba tabulas. hoc non potest. cui filius agnatus sit, eius testamentum non esse ruptum, iudica: quod mulier sine tutore authore promiserit, deberi. non est aditus ad huiuscemodi res neq; potentiæ cuiusquam, neq; gratiæ. deniq; quo maius hoc, sanctiusq; uideatur: ne precio quidem corrumpi iudex in eiusmodi causa potest. iste uester testis, qui

ausus est dicere fecisse uideri eum: de quo ne cuius rei argueretur quidem scire potuisset: ipse nunquam auderet iudicare, deberi uiro dotem: quam mulier nullo authore dixisset. O' rem præclaram, uobis'q; ob hoc retinendam Recuperatores. quod enim est ius ciuile? quod neq; inflecti gratia, neq; perfringi potentia, neq; adulterari pecunia possit: quod si nonmodo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adseruatum erit: nihil est: quod quisquam sese habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enī refert, ædes, aut fundum relictum à patre: aut aliqua ratione habere bene partum: si incertum sit? quæ cum omnia tua iure mancipij sint: ea possis ne retinere? si parum sit communitum ius: si ciuili, ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non potest? quid inquã prodest fundum habere? si, quæ decentissime descripta à maioribus iura finium, possessionum, aquarũ, itinerum'q; sunt: hæc perturbari aliqua ratione, commutari'q; possunt? mihi credite: maior hæreditas uenit unicuiq; uestrũ in ijsdem bonis, à iure, et à legibus: quàm ab ijs, à quibus illa ipsa bona relicta sunt. nam ut perueniat ad me fundus testamento alicuius fieri potest: ut retineã quod meum factum sit: sine iure ciuili non potest. fundus à patre relinqui potest: at usucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis, ac periculum litium, non à patre relinquitur: sed à legibus. aquæductus, haustus, iter, actus, à patre, sed rata authoritas harum rerum omnium à iure ciuili sumitur. quapropter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepistis: publica patrimonia iuris, q̄ priuatæ rei uestræ retinere debetis. non solũ quod hæc

iure ciuili septa sunt: sed etiam quod patrimonium, uni us incommodo dimittitur: ius amitti non potest sine magno incommodo ciuitatis. In hac ipsa causa Recuperatores, si hoc nos non obtinemus: ui armatis hominibus deiectum esse eum, quem ui armatis hominibus pulsum, fugatumq; esse constet: Cecinna rem non amittet: quam ipsam animo forti, si tempus ita ferret, amitteret: in possessionem in præsentia non restituetur: nihil amplius. populi ro. causa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, possessionesq; in dubium, incertumq; reuocabuntur: uestra authoritate hoc constituetur: hoc præscribetur: qui cum tu posthac de possessione contendes: eum si ingressum modo deieceris: in prædium restituas oportebit. sin autem ingredienti cum armata multitudine obuius fueris: & ita uenientem repuleris: fugaris: auerteris: nô restitues * tu res si equos uestes * si uim nô in cæde solum sed etiam in animo libidinis. nisi cruor
* appareat: uim non esse factam: iniuriarum delictum esse: qui prohibitus sit: nisi ex eo loco ubi uestigium impresserit, deijci neminem posse: iuris retinet sententiam: & æquitatem plurimum ualere oportere: uerbo, ac litera ius omne torqueri: uos statuite Recupera-
* tores ut uiliores esse uideantur. Hoc loco percommode accidit: quod non adest is: qui paulo ante affuit: & adesse nobis frequenter in hac causa solet: uir ornatissimus C. Aquilius. nam ipso præsente de uirtute eius, et prudentia timidius dicerem: quod & ipse pudore quodam afficeretur ex sua laude: & me similis ratio pudoris à præsentis laude tardaret. cuius authoritati dictum est ab illa causa concedi nimium non oportere.

Vereor de tali uiro ne plus dicam: q̃ uos aut sentiatis: aut apud uos commemorari uelitis. quapropter hoc dicam: nunquam eius authoritatem nimium ualere: cuius prudentiam populus Ro. in cauendo, non in decipiendo perspexerit: qui iuris ciuilis rationem nũquam ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborẽ, fidem suam populo Ro. promptam, expositamq́; præbuerit: qui ita iustus, & bonus uir est: ut natura, non disciplina consultus esse uideatur: ita peritus, ac prudẽs: ut ex iure ciuili non scientia solum quædam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum est ingenium: ita prompta fides: ut quicquid inde haurias: purum, liquidumq́; te haurire sentias. Quare permagnam initis à nobis gratiam: cum eum authorem nostræ defensionis esse dicatis. illud autem miror: cur uos aliquid contra me sentire dicatis: cum eum authorem uos pro me appelletis: nostrum nominetis. Veruntamen quid ait iste uester author? omnibus quicq̃d uerbis actum pronuntiatumq́; sit. conuenit. Ego ex isto genere consultorum nõ nomunem ut opinor istum ipsum, quo uos authore rem istam agere, & defensionem causæ constituere uos dicatis. qui cum istam disputationẽ mecum ingressus esset: non posse probare quenquã esse deiectum, nisi ex eo loco in quo fuisset: rem et sententiã interdicti mecum facere fatebatur: uerbo me excludi dicebat: à uerbo autem posse recedi nõ arbitrabatur. Cũ exẽplis uterer multis: etiã illa materia æq̃tatis ab uerbo, et ab scripto: plurimis sæpe in rebus ius, et æqui boniq́; rationẽ esse seiunctã: semperq́; id ualuisse plurimum: quod in se authoritatis habuisset æquitatisq́; plurimum: consolatus est me: & ostendit *

in hac ipsa causa nihil esse quod laborarem. nam uerba ipsa sponsionis facerent mecum: si uellē diligenter attendere. quonam inquam modo? quia certe inquit deiectus est Cecinna ui hominibus armatis aliquo ex loco: si non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit: at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor inquit interdixit: ut, unde deiectus esset: eò restitueretur: hoc est quicunq; is locus esset: unde deiectus esset. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum esse Cecinnam: is quo modo se restituisse dixit: necesse est: male fecerit sponsionem. Quid est Piso? placet tibi pugnare uerbis? placet causam iuris, & æquitatis, & non nostræ possessionis, sed omnino possessionum omnium constituere in uerbo? Ego quod mihi uideretur: quod à maioribus factitatū: quod horum authoritate, q̄bus iudicandum est: dignum esset: ostendi: id uerum, id æquum, id utile omnibus esse: spectari quo consilio, & qua sententia, non quibus quidq; uerbis esset actum. tu me ad uerbum uocas. non ante uenio: quàm recusaro. nego oportere: nego obtineri posse: nego ullam rem esse: quæ aut comprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit: si aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue posito, sententia, & re cognita non id quod intelligitur, sed id quod dicitur: ualebit. quoniam satis recusaui: uenio iam quo uocas: quæro abs te: sim ne deiectus: non de Fulciniano fundo: neque enim Prætor, si ex eo fundo essem deiectus: ita me restitui iussisset: sed eò unde deiectus essem: sum ex proxime uicini fundo deiectus, qua adibam ad istum fundum: sum de uia: sum certe alicunde, siue de priuato, siue de publico: eò restitui sum iussus. restituisse te di=

xisti. nego me ex decreto Prætoris restitutum esse. Quid ad hæc dicamus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. si ad interdicti sententiam confugis: et de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius restituere iubebatur: id quærendum esse dicis: neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, præsidijsq; uersaris. mea, mea est ista defensio: ego hoc uociferor: ego omnes homines deosq; testor: cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerint: non uestigium eius, qui deiectus sit: sed factum illius, qui deiecerit: in iudicium uenire: deiectum esse, qui fugatus sit: uim esse factam, cui periculũ mortis sit iniectum. istum locum fugis: & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis, ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere insidijs: quas mihi conaris opponere. non deieci: sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic est mucro defensionis tuæ: in eum ipsum causa tua incurrat, necesse est. ego enim tibi refero: si non sum ex eo loco deiectus: quo prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus: quo accessi: unde fugi. si prætor nõ distinxit locum: quo me restitui iuberet: et restitui iussit: non sum ex decreto restitutus. Velim Recuperatores, hoc totum si uobis uersutius, quàm mea consuetudo defendendi fert, uidebitur: sic existimetis: primum alium non me excogitasse: deinde huius rationis nonmodo nunc inuentorem, sed ne probatorem quidem esse me: idq; me non ad meam defensionem attulisse: sed illorũ defensioni retulisse. me posse pro meo iure dicere neque in hac re, quam ego protuli: quæri oportere, quibus

uerbis Praetor interdixit: sed de quo loco sit actum: cum interdixit: neque in ui armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta uis: uerum sit ne facta. te uero nullo modo posse defendere: in qua re tu uelis: uerba spectari oportere: in qua re nolis: nō oportere. Verūtamen et q̄d mihi respondetur ad illud: quod antea dixi: non solum re & sententia, sed uerbis quoq; hoc interdictum ita esse compositum: ut nihil commutandum uideretur? attendite diligenter quaeso Recuperatores: est enim uestri ingenij, non meam, sed maiorum prudentiam cognoscere. non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim: sed quod illos non fugerit. Cum de ui interdicitur: duo genera causarum esse intelligebant: ad quae interdictum pertineret. unum, si qui ex eo loco, quo ueniret: alterum, si ab eo deiectus esset. & horum utrunq;, neq; praeterea quicquam potest accidere Recuperatores. id adeo, si placet, considerate. Si qui meam familiam de meo fundo deiecerit: ex eo me loco deiecerit. si qui mihi praesto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum: & me introire prohibuerit: non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad haec duo genera rerum, unum uerbum, quod satis declararet utrasq; res: inuenerunt: ut siue ex fundo, siue à fundo deiectus essem: uno, atq; eodē interdicto restituerer. VNDE TV. hoc uerbum unde, utrunq; declarat: & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus est Cecinna? ex urbe. unde deiecisti? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas: et ex quo, & à quo loco. VI. Cum autem eo restitui iubet: ita iubet: ut si Gal

li à maioribus nostris postularent: ut eo restituerētur: unde deiecti essent: & aliqua ui hoc assequi possent: nō opinor eos in cuniculum, qua aggressi erant: sed in Capitolium restitui oporteret. hoc enim intelligitur: unde deiecisti, siue ex quo loco, siue à quo loco: eò restituas: hoc iam simplex est: in eum locum restituas: siue ex hoc loco deiecisti: restitue in hunc locum: siue ab hoc loco: restitue in eum locum: non ex quo, sed à quo deiectus. Ut si qui ex alto, cum ad patriam accessisset: tempestate subito reiectus optaret, ut cū esset à patria deiectus: eo restitueretur: hoc opinor optaret: ut à quo loco depulsus esset: in eum se fortuna restitueret: non in salū, sed in ipsam urbem, quam petebat. Sic quoniam uim uerborum necessario similitudine rerum aucupamur: qui postulat, ut à quo loco deiectus est: hoc est unde deiectus est: eo restituatur: cum uerba nos eo ducunt: tum res ipsa hoc sentire, atque intelligere cogit. Etenim Piso (redeo nunc ad illa principia defensionis meæ) si quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit: quid ageres? opinor hoc interdicto, quo nos usi sumus: persequerere. quid? si qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit? quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur prætor interdixerit: unde deiectus es: ut eò restituaris: tu hoc idem, quod ego dico: & quod perspicuum est: interpretabere: cum illud uerbum unde in utranq; rem ualeat: eóq; tu restitui sis iussus: tam te in ædes tuas restitui oportere, si è uestibulo, quam si ex interiore ædium parte deiectus sis. Ut uero iam Recuperatores nulla dubitatio sit: siue rem, siue uerba spectare uultis: quin secun- *

dum nos iudicetis: exoritur hic iam obrutis rebus omnibus, & perditis, illa defensio, eum deijci posse, qui tum possideat: qui non possideat, nullo modo posse. itaque, si ego sim à tuis ædibus deiectus: restitui non oportere: si ipse sis: oportere. numera quàm multa in ista defensione falsa sint Piso: ac primum illud attende: te iam ex illa ratione esse depulsum: qud negabas quenquam deijci posse: nisi in eo loco esset: nunc iam posse concedis. eum qui non possideat, negas deijci posse. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, unde ille me ui deiecit, additur: cum ego possiderem: si deijci nemo potest: qui non possidet? aut in hoc interdictum, de hominibus armatis non additur? si oportet quæri: possederit nec ne? negas deijci, nisi qui possideat. ostendo si sine armatis, coactis'ue hominibus, deiectus quisquam sit: eum, qui fateatur se deiecisse: uincere sponsionem: si ostendat eum non possedisse. negas deijci, nisi qui possideat. ostendo ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui possit ostendere non possedisse eum, qui deiectus sit: condemnari tamen sponsionis necesse esse: si fateatur esse deiectum. dupliciter homines deijciuntur: aut sine coactis, armatis'ue hominibus: aut per eiusmodi rationem aut uim. ad duas dissimiles res, duo deuincta interdicta sunt. in illa ui quotidiana non satis est posse docere se deiectum: nisi ostendere possit: cum possideret: tum deiectū. ne id q̄dē satis est: nisi doceat ita se possedisse: ut nec ui, nec clá, nec precario possederit. itaq; is, qui se restituisse dixit: magna uoce sæpe confiteri solet: se ui deiecisse: uerū illud addit: nō possidebat. uel etiam, cum hoc ipsum concessit: uincit tamen sponsione: si planum facit, ab se illum, aut ui, aut clam, aut

precario possedisse. Videtis ne quot defensionibus eum, qui sine armis, ac multitudine uim fecerit: uti posse maiores uoluerunt? hunc uero qui ab iure, officio, bonis moribus, ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit: nudum in causa destitutum uidetis: ut, qui armatus de possessione contendisset: inermis plane de sponsione certaret. ecquid igitur interest Piso inter hæc interdicta? ecquid interest utrum hoc additum? cum A. Cecinna possederit: nec'ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid authoritas maiorum commouet? si esset additum: de eo quæri oporteret. additum non est: tamen oportebit. Atque ego in hoc Cecinnam non defendo. possedit enim Cecinna Recuperatores: & id, tametsi extra causam est: percurram tamen breui: ut non minus hominem ipsum, quàm ius commune defensum uelitis. Cesenniam possedisse propter usum fructum non negas. qui colonus habuit conductum de Cesennia fundum: cum idem ex eadem conductione fuerit in fundo: dubium est, quin si Cesennia tum possidebat: cum erat colonus in fundo: post eius mortem hæres, eodem iure possederit? deinde ipse Cecinna, cum circuiret prædia: uenit in istum fundum: rationes à colono accepit. sunt in eam rem testimonia. postea cur Ebuti de isto potius fundo, quàm de alio, si quem habes, Cecinnæ denunciabas? si Cecinna non possidebat? ipse porro Cecinna cur se moribus deduci uolebat? idq; tibi de amicorũ, ēt de ipsius C. Aqlij sententia respõderat: et ad eum. * At enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar: hoc tibi respondeo: adscripsisse eundem

Syllam in eandem legem: si quid ius non esset rogarier: eius ea lege nihilum rogatum. quid est quod ius non sit: quod populus iubere, aut uetare non possit? ut ne longius abeam: declarat ista ascriptio esse aliquid. nam nisi esset hoc in omnibus legibus non ascriberetur. Sed quæro abs te putes ne si populus iusserit me tuum, aut item te meum seruum esse: id iussum ratum, atque firmum futurum? perspicis hoc nihil esse: ut in cæteris: quæ rogaui. Primum illud concedis: non quicquid populus iusserit, ratum esse oportere. deinde nihil rationis affers: quamobrem si libertas adimi nullo modo possit: ciuitas possit. nam & eodem modo de utraq; re traditum nobis est: & si semel ciuitas adimi potest: retineri libertas non potest. qui enim potest iure Quiritum liber esse is: qui in numero Quiritum non est? Atq; ego hanc adolescentulus causam cum agerem contra hominem disertissimum nostræ ciuitatis Cottam: probaui. cum Aretinæ mulieris libertatem defenderem: & Cottæ Decemuiris religionem iniecisset: non posse sacramentum nostrum iustum iudicari: quod Aretinus adempta ciuitas esset: & ego uehementius contendissem ciuitatem adimi non potuisse: Decemuiri prima actione non iudicauerunt. postea re quæsita, et deliberata, sacramentum nostrum iustum iudicauerunt. Atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum est. Iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadē causa sunt: et lege agāt: & suum ius persequantur: et omnes iure ciuili sine cuiusquam aut magistratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur: quid ego commemorem? dubium nemini uestrū est. Certe quæri hoc solere

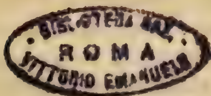
me non præterit: ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias: quemadmodum si ciuitas adimi non possit: in colonias latinas sæpe nostri ciues profecti sint. aut sua uoluntate, aut legis mulcta profecti sunt: quam mulctam si sufferre uoluissent: tum manere in ciuitate uoluissent. Quid? quem Pater patratus dedidit: aut suus pater populus'ue uendidit: quo is iure amittit ciuitatem? Vt religione ciuitas soluatur: ciuis romanus traditur: qui cum est acceptus: est eorum: quibus est deditus: si non accipiunt, ut Mancinum Numantini: retinet integram causam, & ius ciuitatis. Si pater uendidit: eum, quem in suam potestatem susceperat: ex potestate dimittit. Iam populus cum eum uendidit, qui miles factus non est: non adimit ei libertatem: sed iudicat non esse eum liberum: qui ut liber sit: adire periculũ noluit. cum autem incensum uendidit: hoc iudicat: cum ij qui in seruitute iusta fuerunt: censu liberentur: eum, qui cum liber esset: censeri noluerit: ipsum sibi libertatem abiudicasse. Quod si maxime ijsce rebus adimi libertas aut ciuitas potest: non intelligunt qui hæc commemorant: si per has rationes adimi maiores posse uoluerunt: alio modo noluisse. Nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt: sic afferant uelim: quibus lege, aut ratione ciuitas, aut libertas erepta sit. Nam quod ad exilium attinet: perspicue intelligi potest quale sit. exilium enim non suppliciũ est: sed profugium portusq; supplicij. nam qui uolunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem: eò solũ uertunt: hoc est sedẽ ac locũ mutant. Itaq; nulla in lege nostra reperietur, ut apud cæteras ciuitates: maleficiũ ullũ exilio esse mulcta-

tum. Sed cum homines, uincla, neces, ignominiasq; ui-
tant, quæ sunt legibus constitutæ: confugiunt quasi ad ar
ma in exilium: qui si in ciuitate legis uim subire uellent:
nõ prius ciuitatem quàm uitam amitterent. quia nolũt:
non adimitur his ciuitas: sed ab his relinquitur: atq; de
ponitur. Nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum ne
mo esse possit: tum amittitur hæc ciuitas denuq; : cum is
qui profugit: receptus est in exilium, hoc est in aliam ciui
tatem. Non me præterit Recuperatores, tametsi de hoc iu
re multa prætereo: tamen me longius prolapsum esse:
quàm ratio uestri iudicij postularit. Verum id feci: non
quod uos in hac causa hanc defensionem desiderare ar-
bitrarer: sed ut omnes intelligerent: nec ademptam cui-
quam ciuitatem esse: nec adimi posse. hoc cum eos scire uo
lui: quibus Sylla uoluit iniuriam facere: tum omnes cæ
teros nouos, ueteresq; ciues. neq; enim ratio afferri po-
test: cur si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas: non
omnibus patricijs, omnibus antiquissimis ciuibus possit.
Nam ad hanc quidem causam nihil hoc pertinuisse: pri
mũ ex eo intelligi potest: quod uos ea de re iudicare non
debetis: deinde quod Sylla ipse ita tulit de ciuitate: ut nõ
sustulerit horũ nexa, atque hæreditates. iubet enim eo-
dem iure esse, quo fuerint Arimnẽses: quos quis ignorat
duodecim coloniarum fuisse? & à Populo Ro. hæredita
tes capere potuisse? Quod si adimi ciuitas A. Cecinnæ le
ge potuisset: magis illam rationem tamen omnes bo-
ni quæreremus: quemadmodum spectatissimum, pru-
dentissimumq; hominem, summo consilio, summa uir-
tute, summa authoritate domestica præditum leuatum
iniuria ciuem retinere possemus: quàm uti nunc cum

de iure

de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere: quisquam existat: nisi tui Sexte similis & stulticia & impudentia: qui huic ciuitatem ademptam esse dicat. Qui quoniam Recuperatores suum ius non deseruit: neq; quicquam illius audaciae, petulantiaeq; concessit: derelinquo iam communem causam: populiq; ius in uestra fide ac religione depono. Is homo ita se probatum uobis uestriq; similibus semper uoluit: ut id non minus in hac causa laborarit: nec contenderit aliud: quàm ne ius suum dissolute relinquere uideretur: nec minus uereretur: ne contemnere Ebutium: quàm de eo contemptus esse existimaretur. Quapropter si quid extra iudicium est: quod homini tribuendum sit: habetis hominem singulari pudore, uirtute cognita, & spectata fide amplissimũ, Hetruriae nomine totius in utraq; fortuna cognitum multis signis & uirtutis & humanitatis. si quid in contraria parte in homine offendendum sit: habetis eum, ut nihil dicam amplius: qui se homines coegisse fateatur. sin hominibus remotis de causa quaeritis: cum iudicium de ui sit: is qui arguitur, uim se hominibus armatis fecisse fateatur: uerbo se non aequitate defendere conetur: id quoq; ei uerbum ipsum ereptum esse uideatis: authoritatem sapientissimorum hominum facere nobiscum: in iudicium nõ uenire, utrum Cecinna possederit, nec ne: tamen doceri possedisse: multo etiã minus quaeri A. Cecinnae fundus sit, nec ne: me tamen id ipsum docuisse, fundum esse Cecinnae: cum haec ita sint: sta-

tuite quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confessio de ui, quid nostra decisio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

*. a b c d e f g h i k l m n o p q r s t
u x y z. A B C D E F G H I K L
M N O P Q. *Omnes Quaternio-
nes præter* Q. *duernum.*

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk *ll mm nn*
oo pp qq rr ss tt uu xx yy zz AA
BB CC DD EE FF GG HH II
KK LL MM. *Omnes Quaternio
nes præter* MM *Sexternum.*

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk *lll*
mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu
xxx yyy zzz AAA BBB CCC
DDD EEE FFF GGG HHH
III KKK LLL MMM.
Omnes Quaterniones.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh [illegible] kkk lll
mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu
xxx yyy zzz AAA BBB CCC
DDD EEE FFF GGG HHH
III KKK LLL MMM.
Omnes Quaterniones.

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI,
ET ANDREAE SOCERI,
MENSE AVGVSTO.
M. D. XIX.

